

รายงานการวิจัยร่างสมบูรณ์

เรื่อง

การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรม: พระธาตุพนมจากตำนานอุรังคธาตุสู่การยกระดับ
เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

The Integration of Cultural Capitals: PhraThatPhanom from the Legends
of the Urangkhatat to the Upgrade to Being a Cultural World Heritage

โดย

ดร.ศตพล ใจสบาย

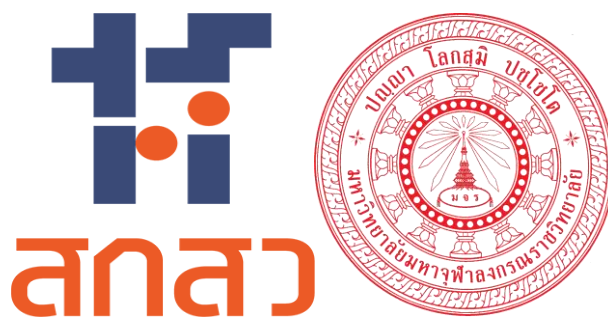
และคณะ

วิทยาลัยสงฆ์นครพนม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766082

รายงานการวิจัยร่างสมบูรณ์

เรื่อง

การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรม: พระธาตุพนมจากตำนานอรัญคราตุสู่การยกระดับ
เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

โดย

ดร.ศตพล ใจสบาย

และคณะ

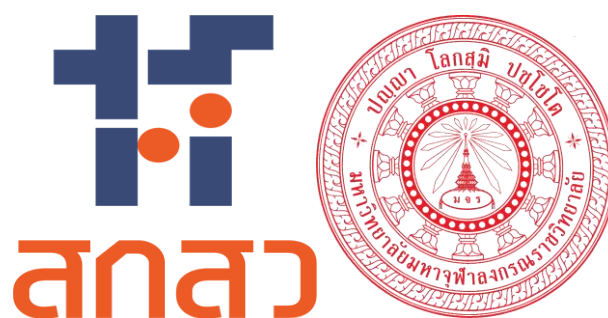
วิทยาลัยสงฆ์นครพนม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766082

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Final Drafted Research Report

Research Project

The Integration of Cultural Capitals: PhraThatPhanom from the Legends
of the Urangkhat that to the Upgrade to Being a Cultural World Heritage

By

Dr.Sataphol Jaisabai, et. al.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Nakhonphanom Buddhist
College
B.E. 2566

Research Project Funded by Thailand Science Research and Innovation
MCU RS 800766082

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

สารบัญ

บทที่ ๑	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของแผนงานวิจัย	๒
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย.....	๓
๑.๔ นิยามศัพท์ในการวิจัย	๕
๑.๕ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๖
บทที่ ๒	๗
๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเรื่องมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๑๐
๒.๓ แนวคิดด้านความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนสองฝั่งโขงเกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ ๔๔	
๒.๔ แนวคิดการมีส่วนร่วม	๔๗
๒.๕ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการวิจัยพัฒนาหลักสูตร	๕๗
๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร	๖๐
๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๙๕
๒.๘ กรอบแนวคิดในการศึกษา	๑๐๐
บทที่ ๓	๑๐๑
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๑๐๑
๓.๒ พื้นที่วิจัย	๑๐๑
๓.๓ ประชากรและผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	๑๐๒
๓.๔ เครื่องมือการวิจัย.....	๑๐๒
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๑๑๐
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๑๑๐
บทที่ ๔	๑๑๑
๔.๑ บริบทชุมชนอำเภอรามัญ จังหวัดนครพนม ประเทศไทย	๑๑๑
๔.๒ ผลการวิเคราะห์ตำนานอุรังคธาตุในฐานะเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง	๑๑๖
๔.๓ ผลการวิเคราะห์การยกพระธาตุพนมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม.....	๑๑๗
๔.๔ ผลการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบริวาร.....	๑๒๙
๔.๕ ผลการวิเคราะห์แนวทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๑๓๓

๔.๖ องค์กรความรู้จากการวิจัย	๑๓๕
บทที่ ๕.....	๑๓๙
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๓๙
๕.๒ อภิปรายผล	๑๔๒
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๑๔๕
บรรณานุกรม.....	๑๔๖

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมในบัญชีรายชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมซึ่งได้รับการขึ้นทะเบียนเป็น “นครประวัติศาสตร์” และ “เมืองประวัติศาสตร์” ได้แก่ แหล่งมรดกโลกนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาที่ตั้งอยู่ในบริเวณเกาะเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แหล่งมรดกโลกเมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวารตั้งอยู่ในเขตตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย และอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร จากสภาพความเป็นมาทางประวัติศาสตร์และคุณค่าอันโดดเด่น กระทั่ง ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็น “แหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม” ทำให้ทั้ง ๓ จังหวัด กำหนด “วิสัยทัศน์” ของจังหวัดในการเป็น นคร/เมืองแห่งการท่องเที่ยวมรดกโลกทางวัฒนธรรม (ศิริลักษณ์ ตันตยกุล)

จังหวัดนครพนม เป็นจังหวัดที่กลุ่มชาติพันธุ์เป็นจำนวนมากเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่น ๆ ในประเทศไทย มีกลุ่มชาติพันธุ์ที่แบ่งเป็น ๘ ชนเผ่า ๒ เชื้อชาติ ประกอบด้วย ไทยอีสาน (ไทลาว), ไทยย้อ (ไทญ้อ) ผู้ไท (ภูไท), ไทยโส้, ไทยกะเลิง, ไทยข่า, ไทยแสก, ไทยกวน, ชาวไทยเชื้อสายจีน และเชื้อสายเวียดนาม มีวิถีชีวิตแบบเรียบง่ายท่ามกลางธรรมชาติลุ่มน้ำโขง นครพนมเป็นจังหวัดชายแดนซึ่งตั้งอยู่เลียบชายฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ตรงข้ามกับเมืองท่าแขก แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นเมืองที่มีเรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ ตลอดจนวิถีความเป็นอยู่ของคนที่อยู่อาศัยมาแต่โบราณกาล ในฐานะเมืองเก่าเคียงคู่กับอาณาจักรศรีโคตรบูร ซึ่งมีพี่น้องประชาชนอาศัยอยู่ถึง ๘ ชนเผ่า ๒ เชื้อชาติ และทั้งหมดก็มีศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันไปแต่ก็อยู่กันด้วยความสงบสุขเสมอมา โดยศูนย์รวมจิตใจของกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้ง ๘ ชนเผ่าและ ๒ เชื้อชาติในจังหวัดนครพนมนั้นคือวัดพระธาตุพนม

วัฒนธรรมและประเพณีการจัดงานเทศกาลนมัสการพระธาตุพนม ระหว่างวันขึ้น ๘ ค่ำ จนถึงวันแรม ๑ ค่ำเดือน ๓ (วันมาฆบูชา) ชาวพุทธทั้งหมดเป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่า "บุญเดือนสาม" ถือเป็นโอกาสอันดีของชาวพุทธที่จะได้นำผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้ตามฤดูกาลเป็นพุทธบูชา เป็นประเพณีการถวายข้าวพืชภาค และการแห่กองบุญของชาวพุทธและข้าโอกาสอันถือเป็นสิริมงคลและมีค่ายิ่งในชีวิต พระธาตุพนมถือว่าเป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจ เป็นศูนย์รวมของการถ้ำโถงวัฒนธรรมอันเก่าแก่ของสังคมพุทธในแถบลุ่มน้ำโขงแห่งนี้ เพราะนครพนมเคยเป็นที่ตั้งของอาณาจักรโคตรบูรที่เคยมีความเจริญรุ่งเรืองมากในอดีต ในอาณาบริเวณสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง อันเป็นที่ตั้งของจังหวัดนครพนม มุกดาหาร และฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงบริเวณแขวงคำม่วนและสุวรรณเขต ในปัจจุบันเป็นดินแดนแห่งการส่งเสริมวัฒนธรรมอันเก่าแก่แห่งหนึ่ง ซึ่งมีประเพณีวัฒนธรรมหลากหลาย เช่น ประเพณีรำบูชาพระธาตุพนม การบายศรีสู่ขวัญ ประเพณีไหลเรือไฟ รำซันหมากเบ็ง รำไทญ้อ รำหางนกยูง รำผู้ไท รำศรีโคตรบูร รำตำนานพระธาตุพนม โดยเฉพาะรำศรีโคตรบูรที่ถูกปรับปรุงให้เป็นชุดรำประจำจังหวัดนครพนม เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองในอดีตสืบมาจนปัจจุบัน

สำหรับประเทศไทย เรามีมรดกโลกทางวัฒนธรรม ๓ แห่งได้แก่ เมืองประวัติศาสตร์ สุโขทัยและเมืองบริวาร นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและเมืองบริวาร และแหล่งโบราณคดี บ้านเชียง และ องค์พระธาตุพนม ณ วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร จังหวัดนครพนม ก็จัดเป็นอีกสถานที่หนึ่ง ซึ่งอยู่ในกระบวนการขั้นตอนเพื่อขอขึ้นเป็นมรดกโลก ซึ่งจัดเป็นเป้าหมายหลักของจังหวัดที่ระบุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจจังหวัดนครพนมในประเด็นการพัฒนาของจังหวัดเกี่ยวกับคุณภาพการท่องเที่ยวและบริการ ด้านการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว ประเพณี ศาสนา ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ธรรมชาติ แสดงให้เห็นว่าองค์พระธาตุพนมจัดเป็นส่วนหลักสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเห็นได้ชัดของจังหวัดนครพนม

ดังนั้น การพัฒนาองค์พระธาตุพนม เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมให้เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมจำเป็นจะต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในระดับนานาชาติ ระดับชาติ และ ระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผนการจัดการการพัฒนาทุกด้าน เช่น การสำรวจความต้องการของชุมชน สังคมและสิ่งอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องก่อนขอขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก รวมถึงวิถีชีวิต เศรษฐกิจ ประเพณี ของชุมชนท้องถิ่น ถือได้ว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะให้การพัฒนาองค์พระธาตุพนมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมให้เป็นมรดกโลกเป็นไปแบบยั่งยืน (Mingming & Bin) แต่การพัฒนาส่วนใหญ่มุ่งไปที่สถานที่ท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยว การอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว อาจะยังขาดมุมมองของคนในท้องถิ่น จิตใจของผู้คนที่อาศัยอยู่โดยรอบบริเวณแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลกยังไม่ได้ได้รับความสนใจนั่นเอง (Takamitsu Jimura)

๑.๒ วัตถุประสงค์ของแผนงานวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์ด้านอนุรักษ์ในฐานะเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง

๑.๒.๒ เพื่อยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง

๑.๒.๓ เพื่อพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบริวาร

๑.๒.๔ เพื่อเสนอแนวทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ก) ประชากร

ประชากร ได้แก่ ในประเทศ ประชาชนจังหวัดนครพนม ต่างประเทศแขวงคำม่วน และแขวงสันทันเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ข) กลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลหลัก

กลุ่มตัวอย่างและข้อมูลหลัก ๓ โครงการ ดังนี้

โครงการที่ ๑ “การศึกษาวิเคราะห์ตำนานอุรังคธาตุในฐานะเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง” กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ๑) พระภิกษุสงฆ์ ๒) ปราชญ์ผู้รู้ ๓) ประชาชน และ ๔) ผู้นำท้องถิ่น

โครงการที่ ๒ “การยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง” กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ๑) พระภิกษุสงฆ์ ๒) ปราชญ์ผู้รู้ ๓) ประชาชน ๔) ผู้นำท้องถิ่น และ ๕) ตัวแทนภาครัฐ

โครงการที่ ๓ “การพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร” กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ๑) พ่อค้า-แม่ค้า ๒) พระภิกษุ-สามเณร วัดพระธาตุพนม ๓) มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และ ๔) นิสิตที่สนใจเข้าร่วมพัฒนา

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

๑. เนื้อหาย่อย

โครงการที่ ๑ “การศึกษาวิเคราะห์ตำนานอุรังคธาตุในฐานะเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง” เนื้อหาในการศึกษา คือ ศึกษาวิเคราะห์ และรวบรวมองค์ความรู้ ความเชื่อดั้งเดิม และศึกษาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของสองฝั่งโขงเกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ

โครงการที่ ๒ “การยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง” เนื้อหาในการศึกษาคือ บทบาทของพระธาตุพนม และการมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง และสังเคราะห์แนวทางการยกระดับ (วิธีการยกระดับ) ยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

โครงการที่ ๓ “การพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร” การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา โดยการรวบรวมองค์ความรู้และสกัดสาระสำคัญสำหรับการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร โดยทำการศึกษาจากการสอบถาม

ความต้องการมาจัดลำดับแล้ว นำไปจัดทำร่างหลักสูตรและจัดทำคู่มือการอบรมการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ได้แก่

- ๑) ชุดความรู้การทักทายและการแนะนำตัว (Greetings and Introduction)
- ๒) ชุดความรู้พระธาตุพนมกับพระธาตุบริวาร (PhraThat Phanom and the Satellite PhraThats)
- ๓) ชุดความรู้การซื้อขายสินค้า OTOP (Shopping OTOP)
- ๔) ชุดความรู้การสอบถามและบอกเส้นทาง (Asking and Giving directions)
- ๕) ชุดความรู้ท่องเที่ยว ๑ วัน ที่ธาตุพนม (Taking a one day trip at ThatPanom)

๒ ขอบเขตเนื้อหา (ร่วมกันทุกโครงการ)

ขอบเขตรวมซึ่งเป็นโจทย์ของแผนงานวิจัย คือ ตำนานอุรังคนิทาน บทบาทต่อการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก ๒ ฝั่งโขง และชุดความรู้และหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบริวาร

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านตัวแปร

การวิจัยนี้เป็นแผนวิจัย แยกตัวแปรตามโครงการย่อยดังนี้ ดังนี้

ก. ตัวแปรต้น ได้แก่ ๑) กลุ่มประชาชน ๒ ฝั่งโขง ๒) ตัวแปรตามโครงการย่อย เช่น เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพหลัก ระยะเวลาอาศัยอยู่ในพื้นที่ ตำแหน่งในพื้นที่

ข) ตัวแปรตาม ได้แก่ ๑. ตำนานอุรังคธาตุ ๒. การมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง ๓. ชุดความรู้และหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษ

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

คณะผู้วิจัยมีแผนดำเนินการวิจัย ใช้เวลา ๑๒ เดือน โดยเริ่มดำเนินการระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๖๕ ถึงเดือนกันยายน ๒๕๖๖

๑.๓.๕ ขอบเขตด้านสถานที่

งานวิจัยชิ้นนี้มีขอบเขตในดังนี้ ๑) ในประเทศ อําเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ๒) ต่างประเทศ แขวงคำม่วน และแขวงสทันทะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๑.๔ นิยามศัพท์ในการวิจัย

๑.๔.๑ ตำนานอุรังคธาตุ หมายถึง ตำนานที่แต่งในลักษณะนิทานปรัมปรา ประกอบด้วยอุรังคธาตุนิทานหรือตำนานพระธาตุพนม นิทานที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะรอยพระพุทธรูปตามฝั่งแม่น้ำโขง กล่าวถึงการเกิดของแม่น้ำสำคัญ ๆ ตามลำแม่น้ำโขงว่าเป็นการกระทำของพวคนาครวมถึงมีประวัติบุคคลสำคัญของลาว

๑.๔.๒ พระธาตุพนม หมายถึง ศาสนสถานอันศักดิ์สิทธิ์แห่งอีสาน พระบรมธาตุที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนาของนครพนมมาแต่โบราณกาล ตั้งอยู่อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

๑.๔.๓ มรดกทางวัฒนธรรม หมายถึง มรดกทางปัญญา และมรดกด้านสถาปัตยกรรมขององค์พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม และ พระธาตุอิงฮัง เมืองคันทะบุรี แขวงสหวันนะเขต สปป.ลาว

๑.๔.๔ แบบมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานตั้งแต่เริ่มจนถึงสิ้นสุดการดำเนินงาน ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล และแก้ไขปัญหาให้ตรงกับความต้องการของคนในชุมชน

๑.๔.๕ สองฝั่งโขง หมายถึง อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนมที่มีขอบเขตติดกับแม่น้ำโขงและเมืองคันทะบุรี (พระธาตุอิงฮัง) แขวงสหวันนะเขต และ แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๑.๔.๖ การพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร หมายถึง เอกสารที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นเพื่อใช้ในการอบรมโดยเน้นเนื้อหาการพูดเพื่อพัฒนาการสื่อสารให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ

๑) องค์ประกอบของหลักสูตร หมายถึง ส่วนที่อยู่ภายในและประกอบกันเข้าเป็นหลักสูตรฝึกอบรมการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ประกอบด้วย

๑.๑ หลักการและเหตุผล หมายถึง ปัญหาและแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

๑.๒ จุดประสงค์ของหลักสูตร หมายถึง สิ่งที่กำหนดว่าในโครงการฝึกอบรมนั้นจะต้องเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรมให้เป็นไปในลักษณะใดและระดับใด

๑.๓ โครงสร้างเนื้อหาของหลักสูตร หมายถึง การกำหนดหัวข้อใดควรฝึกอบรมก่อนและหัวข้อใดควรจะทำการอบรมภายหลัง จะทำให้ผู้เข้าอบรมเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเนื้อหาการอบรมจะได้นำมาจากแบบสอบถามความต้องการและความสนใจของชุมชน

๑.๔ กิจกรรมฝึกอบรม หมายถึง การจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมเพื่อให้ผู้รับการฝึกอบรมได้เกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสม

๑.๕ การวัดและประเมินผลหลักสูตร หมายถึง การรวบรวมข้อมูลของหลักสูตร ฝึกอบรมการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเกี่ยวกับกระบวนการจัดทำ การดำเนินการใช้และผลของการใช้หลักสูตรด้วย

๒) การประเมินความเหมาะสมของหลักสูตร หมายถึง การพิจารณาหาคุณภาพของหลักสูตรเพื่อตัดสินว่า หลักสูตรมีคุณค่า คุณภาพ มีความเหมาะสมตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ โดยใช้วิธีการตรวจสอบความสอดคล้องและความเหมาะสมจากการตอบแบบสอบถามของผู้เชี่ยวชาญ

๑.๕ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๕.๑ ผลการวิจัยของโครงการนี้สามารถนำไปใช้เพื่อประกอบการขอรับการจารึกชื่อสู่การยกระดับเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๑.๕.๒ ควรสนับสนุนให้มีการสร้างแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมใหม่ เช่น พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมร่วมสมัย ที่มีเรื่องราวความสัมพันธ์ของผู้คนในกลุ่มอนุภาคลุ่มน้ำโขง ในเชิงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมร่วมที่สร้างสรรค์ มุ่งให้เกิดความเข้าใจกันและกัน

๑.๕.๓ ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมพระธาตุพนมกับแหล่งท่องเที่ยวที่ร่วมกันทางวัฒนธรรม เพื่อเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวให้มีรายได้เพิ่มขึ้น

๑.๕.๔ ประชาชนในท้องถิ่นและประเทศไทยและผู้คนในกลุ่มอนุภาคลุ่มน้ำโขง จะมีความภาคภูมิใจที่สามารถอนุรักษ์องค์พระธาตุ สิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และวัฒนธรรมเพื่อให้เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแก่ประชาชนชาวไทยและชาวโลกสืบต่อไป

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แผนงานวิจัยเรื่อง “การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรม: พระธาตุพนมจากตำนานอุรังคธาตุสู่การยกระดับเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม” ประกอบด้วยแผนงานย่อย ๓ แผนงาน มีแนวคิดซึ่งเป็นกรอบในการศึกษา ดังนี้

๑. แนวคิดทฤษฎีเรื่องตำนานอุรังคธาตุ
๒. แนวคิดทฤษฎีเรื่องมรดกโลกทางวัฒนธรรม
๓. แนวคิดด้านความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนสองฝั่งโขงเกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ
๔. แนวคิดการมีส่วนร่วม
๕. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการวิจัยพัฒนาหลักสูตร
๖. แนวคิดเกี่ยวกับภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร
๗. บริบทพระธาตุพนมและพระธาตุบิรวาร
๗. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเรื่องตำนานอุรังคธาตุ

อุรังคธาตุ หมายถึง พระบรมสารีริกธาตุ ส่วนพระอุระหรือหน้าอกของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่มาบรรจุไว้ที่องค์พระธาตุพนม^๑

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า ตำนานอุรังคธาตุ หมายถึง ความเป็นมา เรื่องราวที่เล่าสืบ ๆ กันมาขององค์พระธาตุพนมที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุส่วนพระอุระของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเอาไว้

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าการศึกษาด้านตำนานอุรังคธาตุจึงมีอาจจะแยกจากการศึกษาประวัติศาสตร์ขององค์พระธาตุพนมได้

ตำนานอุรังคธาตุเป็นเรื่องราวที่ผู้ประชาชนสองฝั่งโขงเล่าสืบต่อกันมาและจดจารเป็นลายลักษณ์อักษรในรูปแบบต่าง ๆ จนเป็นที่รับรู้กันแพร่หลาย มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเสด็จของพระพุทธเจ้าไปยังพื้นที่สองฝั่งโขงซึ่งต่อมาเป็นที่ตั้งของอาณาจักรล้านช้าง พร้อมแสดงพุทธทำนายว่าด้วยกำเนิดและการเปลี่ยนแปลงเมือง รวมถึงบุคคลสำคัญที่จะได้ร่วมสร้างและบูรณะองค์พระธาตุพนมในกาลต่อมา จากนั้นเมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ๘ ปี จึงมีการสร้างอุบมุงที่ภูเก้าพ้าตามที่ได้รับสั่งไว้และ

^๑ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://ich.culture.go.th/index.php/th/ich/folk-literature/๒๕๒-folk/๓๙๓-urang-taht_๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๔.

บรรจพระอุรังคธาตุโดยพระมหากัสสปะและพญาทั้ง ๕ จากเมืองต่าง ๆ ในบริเวณใกล้เคียง แต่ยังมีได้มีการ “ฐาปนา” พระอุรังคธาตุอย่างสมบูรณ์เพื่อรอผู้มีบุญมาดำเนินการ ซึ่งหมายถึงพญาสุมิตตธรรมวงศาแห่งเมืองมรุกขนคร ร่วมกับพระอรหันต์ ๕ องค์ เป็นผู้มาบูรณะเจดีย์พระธาตุด้วยการก่อพะลานอุบมุงชั้นต้นและชั้นที่สอง แล้วนำพระอุรังคธาตุบรรจุในเจดีย์ศิลา เมื่อ พ.ศ. ๕๐๐^๒

ตามตำนาน พระธาตุพนม ในอุรังคนิทานกล่าวว่า สมัยหนึ่งในปัจฉิมโพธิกาล พระพุทธเจ้า พร้อมด้วยพระอานนท์ ได้เสด็จมาจากทิศตะวันออก โดยทางอากาศ ได้มาลงที่ดอนกอนเนา แล้วเสด็จไปหนองคันแทเสื่อน้ำ (เวียงจันทน์) ได้พยากรณ์ไว้ว่า ในอนาคตจะเกิดบ้านเมืองใหญ่ เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธศาสนา จากนั้นได้เสด็จไปตามลำดับ ได้ทรงประทานรอยพระพุทธบาทไว้ที่ โพนฉั่น (พระบาทโพนฉั่น) อยู่ตรงข้ามอำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย แล้วเสด็จมาที่ พระบาทเวินปลา ซึ่งอยู่เหนือเมืองนครพนมปัจจุบัน ได้ทรงพยากรณ์ที่ตั้งเมืองมรุกขนคร (นครพนม) และได้ประทับพักแรมที่ภูกำพร้าวหนึ่งคืน วันรุ่งขึ้นเสด็จข้ามแม่น้ำโขง ไปบิณฑบาตที่เมืองศรีโคตรบูรณ พักอยู่ที่ร่มต้นรังต้นหนึ่ง (พระธาตุอิงฮังเมืองสุวรรณเขต) แล้วกลับมาทำภักติกิจ (ฉันอาหาร) ที่ภูกำพร้าวโดยทางอากาศ

พญาอินทร์ได้เสด็จมาเฝ้าและทูลถามพระพุทธองค์ ถึงเหตุที่มาประทับที่ภูกำพร้าว พระพุทธองค์ได้ตรัสว่า เป็นประเพณีของพระพุทธเจ้าทั้ง ๓ พระองค์ ในภัททกัลป์ที่นิพพานไปแล้ว บรรดาสาวกจะนำพระบรมสารีริกธาตุ มาบรรจุไว้ที่ภูกำพร้าว พระพุทธองค์เมื่อนิพพานแล้ว พระมหากัสสปะ ผู้เป็นสาวก ก็จะนำเอาพระบรมสารีริกธาตุมาบรรจุไว้ ณ ที่นี้เช่นกัน จากนั้นพระพุทธองค์ก็ได้ทรงปรารภถึงเมืองศรีโคตรบูร และมรุกขนคร แล้วเสด็จไปหนองหารหลวง ได้ทรงเทศนาโปรดพญาสุวรรณพิงคาระ และพระเทวี ประทานรอยพระพุทธบาทไว้ ณ ที่นั้น แล้วเสด็จกลับพระเชตวัน หลังจากนั้นก็ได้เสด็จปรินิพพานที่เมืองกุสินารา

เมื่อพระพุทธองค์เสด็จปรินิพพานแล้ว มัลลกษัตริย์ทั้งหลายได้ถวายพระเพลิงพระสรีระแต่ไม่สำเร็จ จนเมื่อพระมหากัสสปะมาถึงได้อธิษฐานว่า พระธาตุองค์ใดที่จะอัญเชิญไปประดิษฐานที่ภูกำพร้าว ขอพระธาตุองค์นั้นเสด็จมาอยู่บนฝ่ามือ ดังนี้แล้ว พระอุรังคธาตุ ก็เสด็จมาอยู่บนฝ่ามือขวาของพระมหากัสสปะ ขณะนั้นไฟธาตุก็ลุกขึ้นโชติช่วง เผาพระสรีระได้เองเป็นอัศจรรย์ เมื่อถวายพระเพลิงและแจกพระบรมสารีริกธาตุเสร็จเรียบร้อยแล้ว พระมหากัสสปะพร้อมด้วยพระอรหันต์ ๕๐๐ องค์ ก็ได้อัญเชิญพระอุรังคธาตุ มาทางอากาศ แล้วมาลงที่ตอยแทน (ภูเพ็กในปัจจุบัน) จากนั้นได้ไปบิณฑบาตที่เมืองหนองหารหลวง เพื่อบอกกล่าวแก่พญาสุวรรณพิงคาระ ตำนานตอนนี้ตรงกับตำนานพระธาตุเชิงชุม และพระธาตุนารายณ์เจงเวง

^๒ เบลูจวรรณ นาราสัจ และ ภควดี ทองชมพูช, ตำนานอุรังคธาตุกับวาทกรรมว่าด้วยการสร้างเจดีย์พระธาตุพนม

เมื่อพญาทั้ง ๕ ซึ่งอยู่ ณ เมืองต่าง ๆ อันได้แก่ พญานันทเสน แห่งเมืองศรีโคตบูร พญาจุลณีพรหมทัต พญาอินทปัตถนคร พญาคำแดง แห่งเมืองหนองหารน้อย และพญาสุวรรณพิงคาระ แห่งเมืองหนองหารหลวง ได้พากันขึ้นดินดึกก่อนแล้วเผาไฟ ตามคำแนะนำของพระมหากัสสปะ แบบพิมพ์ดินกว้างยาวเท่ากับฝ่ามือพระมหากัสสปะ

ครั้งขึ้นดินเสร็จแล้วก็พากันชุดหลุมกว้าง ๒ วา ลึก ๒ ศอก เท่ากันทั้ง ๔ ด้าน เมื่อก่อนดินขึ้นเป็นรูปเตา ๔ เหลี่ยม สูง ๑ วา โดยพญาทั้ง ๔ แล้ว พญาสุวรรณพิงคาระก็ได้ก่อส่วนบน โดยรวมยอดเข้าเป็นรูปฝาปารมีสูง ๑ วา รวมความสูงทั้งสิ้น ๒ วา แล้วทำประตูเตาไฟทั้ง ๔ ด้าน เอาไม้จวงจันทน์ กฤษณา กระลำพัก คันธรส ชมพู นิโครธ และไม้รัง มาเป็นพื้น ทำการเผาอยู่ ๓ วัน ๓ คืน เมื่อสุกแล้วจึงเอาหินหมากคอกกลางโคก มาถมหลุม เมื่อสร้างอุโมงค์ดังกล่าวเสร็จแล้ว พญาทั้ง ๕ ก็ได้บริจาคของมีค่าบรรจุไว้ในอุโมงค์เป็นพุทธบูชา

ความเชื่อดั้งเดิมของคนไทยที่เกี่ยวข้องกับตำนานอุรังคธาตุนี้ ไม่ได้มีอยู่แต่เพียงว่า เป็นตำนานที่มีเนื้อหาสาระของการเป็นตำนานประวัติศาสตร์สังคม วัฒนธรรม ที่เล่าเรื่องประวัติความเป็นมาของพระธาตุพนมที่ระบุว่าเมื่ออายุเก่าแก่มากที่สุดย้อนไปจนถึงสมัยต้นพุทธกาล เป็นพุทธสถานทางพระพุทธศาสนาที่ได้รับการเคารพศรัทธาจากมหาชนทั้งชาวไทยและชาวลาวตลอดระยะเวลาอันยาวนานตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันเท่านั้น แต่ตำนานอุรังคธาตุยังมีความสำคัญในฐานะของการเป็นตำนานที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมที่เป็นรัฐโบราณในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสำคัญของพระธาตุพนมในสถานะศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์จากมิติด้านสังคมวัฒนธรรม และยังเป็นตำนานที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของผู้คนที่หลากหลายในบริเวณแหล่งชุมชนที่มีถิ่นที่อยู่อาศัยในอาณาบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง ทั้งในส่วนที่เป็นดินแดนลาว ไทย เวียดนาม กัมพูชา และครอบคลุมไปถึงดินแดนทางตอนใต้ของจีน อีกทั้งยังเป็นตำนานที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของผู้คนที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยและพัฒนาไปสู่การเป็นบ้านเป็นเมือง และทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคนที่มีต่ออำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งในที่นี้คือการรับรู้ของผู้คนในลุ่มแม่น้ำโขง ที่มีความศรัทธาต่อพระธาตุพนมว่า เป็นศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่พึ่งทางใจของผู้คน โดยเฉพาะชาวไทยอีสานที่อยู่ทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขง และชาวลาวที่อยู่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง

ตำนานอุรังคธาตุยังมีลักษณะเฉพาะของความเป็นท้องถิ่นอยู่ค่อนข้างมาก เรื่องเล่าจากตำนานอุรังคธาตุได้นำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์กับเวลาและสถานที่ที่มีอยู่จริง ดังนั้นเมื่อพิจารณาจากองค์ประกอบของตำนานอุรังคธาตุในมิติด้านประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม พบได้ว่าเรื่องราวในตำนานอุรังคธาตุ มีแก่นเนื้อหาที่สำคัญใน ๔ ประเด็นหลักคือ^๓

^๓ พระคำพันธุวิภระจ่าง และ ประยูร แสงใส, การศึกษาวิเคราะห์พุทธศาสนาผ่านตำนานพระธาตุพนมและพระธาตุเชิงชุม. วารสารพื้นถิ่นโขง ซี มูล ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๐ หน้า ๒๐๐-๒๐๒.

๑) เนื้อหาเกี่ยวกับสภาพทางภูมิศาสตร์และสถานที่ โดยเฉพาะสถานที่ในการรับรู้ของกลุ่มคนที่เป็นผู้สร้างตำนาน ซึ่งในที่นี้คือดินแดนในราชอาณาจักรลาวล้านช้าง ดินแดนในราชอาณาจักรไทย โดยเฉพาะภาคอีสาน และรวมถึงบ้านเมืองที่อยู่ในลุ่มแม่น้ำโขง

๒) เนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างบ้านแปงเมือง หรือการแสดงเรื่องราวที่เกี่ยวกับความเป็นมา และการตั้งหลักแหล่งของผู้คนในแต่ละท้องถิ่น รวมถึงเรื่องราวของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อแบบดั้งเดิม และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ตามคติในพุทธศาสนา

๓) เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องราว ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านเมืองกับผู้คน และกับโบราณสถาน โบราณวัตถุที่เกี่ยวกับศาสนา โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการประดิษฐานพระอุรังคธาตุที่องค์พระธาตุพนมและการสถาปนาพระมหาธาตุเจดีย์ให้เป็นศูนย์กลางของความเชื่อ

๔) เนื้อหาเกี่ยวกับการแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับลำดับเครือญาติ หรือการลำดับวงศ์สกุลของเจ้าเมือง หรือที่เรียกว่าตำนานเมือง

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเรื่องมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๒.๒.๑ ที่มาของมรดกโลก

คำว่า “มรดก” มักมีนิยามจำกัดความที่หลากหลาย แต่อธิบายอย่างง่ายคือ สิ่งมีค่าที่ควรแก่การสงวนรักษาและส่งทอดจากบรรพบุรุษหรือที่สืบทอดมาแต่บรรพกาล โดยแนวคิดเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และสถาปัตยกรรมเริ่มขึ้นในสมัยศตวรรษที่ ๑๙ จากการเกิดจิตสำนึกร่วมจากการที่สถานที่สำคัญของแต่ละประเทศกำลังถูกคุกคาม โดยเน้นเฉพาะด้านโบราณสถานและกลุ่มสถาปัตยกรรม ต่อมาได้พิจารณาไปถึงแหล่งธรรมชาติที่เล็งเห็นว่าควรได้รับการคุ้มครองเช่นเดียวกับวัฒนธรรม จนกระทั่งผลกระทบที่เกิดขึ้นจากผลจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ ก่อให้เกิดแรงผลักดันครั้งสำคัญในแนวคิดว่าด้วยวัฒนธรรมของมนุษย์ให้เป็นประเด็นที่ถูกหยิบยกเพื่อสร้างมาตรการความร่วมมือร่วมกันภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรม และธรรมชาติ (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage) ในปี ค.ศ.๑๙๗๒ โดยในงานวิจัยนี้มุ่งเน้นในเรื่อง มรดกโลกทางวัฒนธรรมเพื่อหาแนวทางการยกระดับองค์พระธาตุพนมเป็นมรดกโลก ที่ประดิษฐาน ณ วัดพระธาตุพนม วรรณวิหาร ซึ่งเป็นผลงานที่เกิดจากการสร้างสรรค์เพื่อรักษา และดำรงไว้ซึ่งความศรัทธา มีประวัติศาสตร์บันทึกไว้เกี่ยวกับการสร้างอย่างชัดเจนซึ่งเป็นที่จับต้องได้ (สัมผัสได้) และจับต้องไม่ได้ (สัมผัสไม่ได้) ที่เป็นลักษณะความเชื่อของพุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะงานนมัสการพระธาตุพนมอย่างไม่ขาดสายจากอดีตจนถึงปัจจุบัน^๔

^๔ Unesco, *The World Heritage Convention*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://whc.unesco.org/en/convention/>, (ค้นเมื่อ 28 มกราคม 2566).

มรดกร่วมสากลหรือมรดกโลกเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นเพื่อการปกป้อง ค้ำครอง และสงวนรักษาแหล่งมรดกอันเป็นสมบัติของมนุษยชาติจากการคุกคามโดยการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในยุคปัจจุบัน ซึ่งอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ในปี ค.ศ.๑๙๗๒ มาตราที่ ๑ และ ๒ ได้จำกัดคำนิยามของแหล่งมรดกออกเป็นสองประเภทใหญ่ ได้แก่ มรดกทางวัฒนธรรม ที่หมายรวมถึงอนุสรณ์สถาน กลุ่มอาคาร และสถานที่หรือแหล่งอันเป็นผลงานจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ และมรดกทางธรรมชาติที่กล่าวถึงการก่อตัวทางกายภาพและชีวภาพ ถิ่นที่อยู่ต่าง ๆ ของพันธุ์พืชและสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์ กระจังสถานที่ที่แสดงไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นแหล่งหรือพื้นที่ทางธรรมชาติ นอกจากนี้แล้วยังรวมถึงแหล่งมรดกแบบผสมผสานที่เกิดจากการผสานระหว่างวัฒนธรรมและธรรมชาติอันอยู่นอกเหนือจากนิยามที่ได้กล่าวข้างต้นอีกด้วย^๕

ทั้งนี้อนุสัญญามรดกโลกได้กำหนดข้อแตกต่างระหว่างมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ เพื่อก่อให้เกิดความชัดเจน แต่อย่างไรก็ตามข้อกำหนดดังกล่าวยังมีใช้สิ่งที่จำกัดตายตัว เพราะมรดกต่าง ๆ เหล่านี้นอกจากจะแสดงสิ่งที่มองเห็นทางรูปธรรมยังรวมถึงสิ่งที่เป็นนามธรรมแฝงอยู่ในลักษณะความคิดและความเชื่อผนวกรวมอยู่ในกลุ่มมรดกทั้งทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ความหมายของ “มรดกโลกทางวัฒนธรรม” ที่สามารถอธิบายจากมุมมองผู้วิจัยได้ว่าเป็นสถานที่โบราณคดีที่มีศาสนา ความเชื่อของกลุ่มสังคมที่ได้รับการถ่ายทอด เก็บรักษา และส่งผ่านจากไปต่ออย่างอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งมีคุณค่าและความสำคัญที่แสดงลักษณะอันโดดเด่นและเป็นเฉพาะ ควรค่าแก่การรักษาให้อารงอยู่คู่มวลมนุษยชาติสืบต่อไป

ภาพลักษณ์โดยรวมของ “มรดกโลกทางวัฒนธรรม” แม้ว่าจะมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อการคุ้มครองและสงวนรักษาแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมเป็นหลัก ในขณะเดียวกันการได้รับการเสนอขึ้นทะเบียนรายชื่อมรดกโลกกลับเป็นการเกิดผลประโยชน์เชิงบวกทางการตลาดที่ส่งผลดีต่อเศรษฐกิจของชาติและเป็นการประชาสัมพันธ์ภาพพจน์ของประเทศไปได้อีกทางหนึ่ง

การได้รับตราสัญลักษณ์ “มรดกโลก” จะเกิดขึ้นที่ภายหลังจากการประกาศบัญชีรายชื่อการขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดก ทั้งนี้เพื่อเป็นการผลักดันให้แหล่งมรดกนั้นเป็นที่รู้จักโดยทั่วกันตราสัญลักษณ์ “มรดกโลก” (Emblem of World Heritage) ที่ปรากฏนั้นออกแบบโดยมิเชล โอลิฟฟ์ (Michel Olyff) ศิลปินชาวเบลเยียม และนำมาใช้อย่างเป็นทางการภายใต้อนุสัญญามรดกโลกในปี ค.ศ. ๑๙๗๘ ซึ่งเป็นเครื่องหมายแห่งการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างความหลากหลายของวัฒนธรรมและธรรมชาติ เครื่องหมายสี่เหลี่ยมเรขาคณิตตรงกลางแสดงถึงการสร้างสรรค์จากน้ำมือมนุษย์หรือวัฒนธรรม ในขณะที่วงกลมแสดงถึงธรรมชาติที่เปรียบเสมือนโลกที่ล้อมรอบอันสื่อถึงการคุ้มครอง อีก

^๕ UNESCO, *Basic Texts of the 1972 World Heritage Convention*, (Paris : UNESCO World Heritage Centre, 2017), pp 2-3.

ทั้งตัวอักษรคำว่า “มรดกโลก” ๓ ภาษา (จากซ้ายไปขวา) อันประกอบด้วยภาษาอังกฤษ ภาษาสเปน และภาษาฝรั่งเศสล้อมรอบที่มีนัยยะถึงการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมผ่านความร่วมมือระหว่างมนุษย์

ภาพที่ ๒.๒ ตราสัญลักษณ์มรดกโลก^๖

จากคู่มือแนวโยบายเชิงปฏิบัติการในอนุสัญญามรดกโลก (Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention) ฉบับปรับปรุงเดือนกรกฎาคม ปี ค.ศ. ๒๐๑๗ ได้กล่าวถึงกฎในการใช้ตราสัญลักษณ์ว่า “ประเทศที่ได้รับการขึ้นบัญชีรายชื่อมรดกโลกสามารถดัดแปลงแก้ไขคำว่า ‘PATRIMONIO MUNDIAL’ หรือ ‘มรดกโลก’ ในภาษาสเปนที่อยู่ด้านบนด้วยภาษาราชการของประเทศนั้นทดแทนได้” สะท้อนให้เห็นถึงการเปิดกว้างในการยอมรับความแตกต่างและหลากหลายของภาษา และวัฒนธรรมในประเทศภาคี อีกทั้งเพื่อการสื่อสารให้เข้าใจให้ตรงกันในความหมายของการอนุรักษ์และสงวนรักษาระหว่างคนในชาติ^๗

“เมื่อแหล่งมรดกได้รับการขึ้นทะเบียนบัญชีมรดกโลก ประเทศภาคีพึงควรจัดทำป้ายประกาศอันปรากฏสัญลักษณ์มรดกโลกในทางที่เป็นไปได้เพื่อเป็นเฉลิมฉลองในการได้รับการขึ้นทะเบียนครั้งนี้ โดยป้ายดังกล่าวถูกออกแบบเพื่อแจ้งให้สาธารณชนในประเทศได้พึงตระหนัก ทั้งนักท่องเที่ยวต่างชาติได้รับรู้ถึงคุณค่าของแหล่งมรดกในฐานะชุมชนระดับนานาชาติ นอกจากนี้ แหล่งมรดกคงความพิเศษที่นอกเหนือจากการเป็นมรดกของชาติใดชาติหนึ่ง แต่เป็นมรดกร่วมของคนทั้งโลก อย่างไรก็ตามสัญลักษณ์มรดกโลกมีหน้าที่สำคัญในการประชาสัมพันธ์ในอนุสัญญามรดกโลก รวมทั้งแนวคิดในการอนุรักษ์และขึ้นทะเบียนมรดกโลกอีกด้วย”

^๖ ที่มา <http://www.info.ru.ac.th/province/sukhotai/world5.htm>

^๗ UNESCO, *Basic Texts of the 1972 World Heritage Convention*, (Paris : UNESCO World Heritage Centre, 2017), pp 4-6.

จากที่มาข้างต้นจะเห็นได้ว่า มรดกโลกจำเป็นต้องมีการขึ้นทะเบียนเพื่อให้เกิดการรักษาไว้ ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรม โบราณสถาน ธรรมชาติ ที่เหมาะแก่การดำรงไว้ให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวสร้างรายได้แก่ชุมชนรอบมรดกโลก โดยผู้มีส่วนได้เสียจำเป็นต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการขอขึ้นทะเบียน ดังนั้น การยกระดับองค์พระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือ และความช่วยเหลือจากคนในชุมชนของประชาชนสองฝั่งโขง การวิจัยนี้ จึงมุ่งเน้นมาเพื่อศึกษาว่าประชาชนได้มีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด และอย่างไร

๒.๒.๒ ความหมายของมรดกโลกทางวัฒนธรรม

คำว่า “วัฒนธรรม” ได้ถูกจำกัดความจากเอ็ดเวิร์ด บี ไทเลอร์ (Edward B. Tyler) ในปี ค.ศ. ๑๘๗๑ ซึ่งได้ถูกขนานนามว่า บิดาแห่งสังคมและมานุษยวิทยาชาวอังกฤษได้ให้ความหมายว่า “องค์รวมแห่งผลิตผลของสังคมมนุษย์” อันหมายรวมถึงความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ กฎหมายหรือความสามารถด้านอื่นๆ ที่เกิดขึ้นจากมนุษย์ในสังคมหนึ่ง ๆ โดยคำว่า Culture นั้นถูกแปลความหมายในภาษาไทยครั้งแรกโดยหม่อมเจ้าวรรณไวทยากรวรวรรณ (พลตรี พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์) ได้ความว่า การเพาะปลูกให้ออกงาม แสดงถึงความเจริญงอกงามแก่ชน การเพาะพันธุ์ไม้ให้ผลิดอกออกผลเพื่อประโยชน์ในการใช้สอยแก่มนุษย์^๔

แม้ว่าคำจำกัดความของวัฒนธรรมจะถูกให้ความที่แตกต่างและหลากหลายกันไป หากมองโดยรวมแล้วองค์รวมของวัฒนธรรม คือ การสะท้อนถึงความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างอดีต ปัจจุบัน และส่งผลในอนาคตที่เกิดจากความต้องการของมนุษย์ในเชิงธรรมชาติ จิตวิทยาและสังคมวิทยา วัฒนธรรมเป็นทั้งสิ่งที่มนุษย์ได้เรียนรู้ เกิดเป็นระบบแนวคิดและค่านิยมร่วมกันของสมาชิกในสังคม โดยอาศัยพื้นฐานจากการใช้สัญลักษณ์ในการกำหนดนิยามความหมายกับสิ่งต่าง ๆ อย่างเป็นกระบวนการ กลั่นกรองออกเป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่ทำให้วัฒนธรรมสามารถเคลื่อนไหวไปเรื่อย ๆ อย่างไม่หยุดนิ่ง^๕

มรดกวัฒนธรรมหรือทรัพยากรทางวัฒนธรรมถือเป็นผลิตผลที่เกิดจากกระบวนการสั่งสมและเพาะบ่มของระบบวัฒนธรรมปรากฏออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งสามารถสื่อความหมายในแต่ละกลุ่มสังคมวัฒนธรรมออกมาได้อย่างอยู่ในรูปแบบที่มนุษย์ได้สร้างหรือประดิษฐ์คิดค้นเอง อาทิเช่น เครื่องมือเครื่องใช้ เสื้อผ้า อาคารบ้านเรือน ภาษา ศาสนา ประเพณี พิธีกรรมความเชื่อ เป็นต้น และรูปแบบที่มนุษย์ไม่ได้เป็นผู้สร้างขึ้นแต่มีความสัมพันธ์กับระบบดำเนินชีวิตที่เอื้อให้มนุษย์นำมาใช้

^๔ ธนิก เลิศชาญฤทธ์, *การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม*, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๕๔), หน้า ๑๓.

^๕ ธนิก เลิศชาญฤทธ์, *อ้างแล้ว*

ประโยชน์ เช่น แหล่งธรรมชาติ พืช และสัตว์ เป็นต้น โดยที่ความหมายของคำศัพท์ทั้งสองคำนี้มีความหมายใกล้เคียงและสามารถใช้แทนที่กันได้ อาจมีความแตกต่างกันบ้างเล็กน้อยในคำจำกัดความ ซึ่งคำว่า “มรดกทางวัฒนธรรม” (Cultural Heritage) ในอดีต หมายถึง สิ่งของหรือสมบัติที่อาจเป็นส่วนตัวหรือมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษหรือกลุ่มสังคมใดสังคมหนึ่ง แม้ความหมายโดยตรง “มรดกทางวัฒนธรรม” คือ “ทรัพย์สินในอดีตที่ตายแล้ว” แต่ในทางปฏิบัตินั้นมรดกทางวัฒนธรรมบางอย่างก็ยังคงมีการใช้และสืบทอดในสังคมปัจจุบัน อาทิ ความเชื่อ ความเคารพ การรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ และพระธาตุพนม ก็นับว่ามีลักษณะแบบนั้นที่มีความเชื่อ ความเคารพ และแรงศรัทธาของประชาชนสองฝั่งโขงที่เดินทางมานมัสการพระธาตุพนมอย่างไม่ขาดสาย^{๑๐}

ปัจจุบันมีความหมายกว้างขึ้นในแง่ของการนำไปใช้ประโยชน์ กล่าวคือ สามารถใช้ได้อย่างกว้างขวาง ไม่จำกัดในวงของกลุ่มตระกูล หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะในขณะเดียวกัน “ทรัพยากรทางวัฒนธรรม” (Cultural Resource) คือ คำศัพท์ที่ถูกบัญญัติเพิ่มเติมเพื่อให้ความหมายถึงสิ่งทีครอบคลุมทั้งสิ่งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้อันสะท้อนถึงวัฒนธรรมในอดีต ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน และสามารถสืบทอดต่อไปสู่อุณาคนได้ ที่เน้นการแสดงนัยยะที่เน้นการนำไปใช้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดเป็นสำคัญ^{๑๑}

จากความหมายข้างต้น มรดกโลกทางวัฒนธรรม หมายถึง ทรัพย์ทางปัญญาที่มีการถ่ายทอดต่อกันมาลักษณะเดียวกันกับความเชื่อ จารีต ประเพณี บรรทัดฐานทางสังคม ศาสนา ทั้งที่เป็นแบบจับต้องได้ และจับต้องไม่ได้ ซึ่งส่วนใหญ่ต้องมีผู้คนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิตต่อไป

๒.๒.๓ ประเภทของมรดกทางวัฒนธรรม

ประเภทของมรดกทางวัฒนธรรมอาจไม่สามารถมีเกณฑ์ในการจำแนกที่แน่นอน แต่ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้การแยกประเภทจากเกณฑ์ขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก (UNESCO) ดังนี้

๒.๒.๓.๑ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) หมายถึง อาคาร สิ่งปลูกสร้าง รวมถึงวัตถุที่จับต้องได้และสัมผัสด้วยมือและมองเห็นด้วยตาของมนุษย์ซึ่ง

^{๑๐} กรมศิลปากร, คู่มือการดูแลรักษาโบราณสถาน, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: สมาพันธ์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐๑.

^{๑๑} ธนิก เลิศชาญฤทธ์, การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๕๔), หน้า ๑๗-๑๙.

สัมพันธ์และเป็นตัวแทนอันสะท้อนถึงวัฒนธรรม กิจกรรม และเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งในอดีตและปัจจุบัน โดยสามารถแบ่งกลุ่มแยกย่อยลงไปอีกตามลักษณะที่ปรากฏ ๓ กลุ่มใหญ่ ได้แก่

(๑) อนุสรณ์สถาน (Monuments) ได้แก่ งานสถาปัตยกรรม งานประติมากรรม อนุสาวรีย์และจิตรกรรม องค์ประกอบหรือโครงสร้างของธรรมชาติเชิงโบราณคดี ข้อความจารึก ที่อยู่อาศัยแบบถ้ำ และองค์ประกอบอื่นที่มีลักษณะโดดเด่นที่เรียกว่า “คุณค่าโดดเด่นสากล” จากมุมมองทางประวัติศาสตร์ ศิลปะและวิทยาศาสตร์

(๒) กลุ่มอาคาร (Group of Buildings) ได้แก่ กลุ่มอาคารที่มีลักษณะแบบเดียวหรือเป็นลักษณะอาคารที่มีลักษณะเชื่อมกัน เนื่องด้วยเหตุผลเชิงสถาปัตยกรรม เชิงคุณสมบัติกระทั่งพื้นที่ภายในภูมิทัศน์

(๓) แหล่ง (Sites) ได้แก่ ผลงานจากน้ำมือมนุษย์หรือการผสมผสานระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์ ทั้งพื้นที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี อันมีความโดดเด่นสากล จากมุมมองเชิงประวัติศาสตร์ สุนทรียภาพ ชนกลุ่มน้อย และมานุษยวิทยา

๒.๒.๓.๒ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage)

หมายถึง การปฏิบัติ การเป็นตัวแทน การแสดงออก ความรู้ และทักษะต่าง ๆ ตลอดจนเครื่องมือ วัตถุสิ่งประดิษฐ์ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องด้วยกัน โดยที่ชุมชนกลุ่มสังคม และปัจเจกบุคคลนั้นต่างตระหนักว่าเป็นส่วนหนึ่งในมรดกทางวัฒนธรรมนั้น โดยมีรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

๒.๑.๔ ประเภทของมรดกวัฒนธรรมนามธรรม (Intangible Cultural Heritage Characteristics) การจัดประเภทของมรดกวัฒนธรรมนามธรรมตามเกณฑ์การจัดประเภทขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือองค์การยูเนสโก เมื่อปี ค.ศ. ๒๐๐๓ ได้แบ่งประเภทของมรดกวัฒนธรรมจับต้องไม่ได้ไว้ ๕ ประเภท ดังนี้^{๑๒}

๑) วรรณกรรมมุขปาฐะและการแสดงออก (Oral Traditions and Expressions) ซึ่งหมายรวมถึง ภาษาในฐานะที่เป็นสื่อกลางของมรดกทางวัฒนธรรมด้วยในบทเฉพาะกาลของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage) กำหนดให้งานชิ้นเอกในฐานะมรดกทางมุขปาฐะและที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ ที่ได้รับการประกาศไว้แล้วจำนวน ๙๐ รายการ รวมเป็นรายการตัวแทนของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ (The Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity)

^{๑๒} UNESCO, *Intergovernmental organizations*, (Paris : UNESCO World Heritage Centre, 2003), pp 1512-1513.

๒) ศิลปะการแสดง (Performing Arts)

๓) ธรรมเนียมปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และเทศกาล (Social Practices, Rituals and Festive Events)

๔) ความรู้และธรรมเนียมปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและจักรวาล (Knowledge and Practices Concerning Nature and the Universe)

๕) งานช่างฝีมือ (Traditional Craftsmanship)

นอกจากนี้ ในอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมนามธรรมจำเป็นต้องไม่ได้ ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ ของยูเนสโกในบททั่วไปข้อที่ ๒ ยังกล่าวอีกว่า “มรดกทางวัฒนธรรมที่จำเป็นต้องไม่ได้” หมายถึง การปฏิบัติที่เป็นตัวแทนการแสดงออก ความรู้ ทักษะ ตลอดจนเครื่องมือ วัตถุสิ่งประดิษฐ์ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมอันเป็นผลจากสิ่งเหล่านั้น ซึ่งชุมชนกลุ่มชน และในบางกรณีปัจเจกบุคคล ยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมของตน มรดกทางวัฒนธรรมที่จำเป็นต้องไม่ได้ซึ่งถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งเป็นสิ่งซึ่งชุมชนและกลุ่มชนสร้างขึ้นใหม่อย่างสม่ำเสมอ เพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของตนเป็นปฏิสัมพันธ์ของพวกเขาที่มีต่อธรรมชาติและประวัติศาสตร์ของตน และทำให้คนเหล่านั้น เกิดความรู้สึกมีอัตลักษณ์และความต่อเนื่อง ดังนั้น จึงก่อให้เกิดความเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์รวมถึงยังมี ประเภทของมรดกวัฒนธรรมที่จำเป็นต้องไม่ได้ตามที่สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติกระทรวง วัฒนธรรม ได้จัดประเภทไว้ในโครงการปกป้องและคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมที่จำเป็นต้องไม่ได้ด้วย การขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติปีพ.ศ.๒๕๕๒ ระบุมรดกวัฒนธรรมที่จำเป็นต้องไม่ได้ไว้ ๖ ประเภท ดังนี้^{๑๓}

๑) วรรณกรรมพื้นบ้าน (Folk Literature) คือวรรณกรรมที่ถ่ายทอดอยู่ในวิถีชีวิตชาวบ้าน โดยครอบคลุมทั้งวรรณกรรมที่ถ่ายทอดโดยวิธีการบอกเล่า และที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร

๒) ศิลปะการแสดง (Performing Arts) คือ การแสดงออกซึ่งอารมณ์ความรู้สึก และเรื่องราวต่าง ๆ โดยมีผู้แสดงเป็นสื่อผ่านทางเสียง ได้แก่ การขับร้องหรือการเล่นดนตรีและทางร่างกายเช่น การร่ายรำการเชิด การเต้น การแสดงท่าทาง ฯลฯ

๓) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาลต่างๆ (Social Practices, Rituals and Festive Event) คือ การแสดงออกซึ่งแบบอย่างที่ยอมรับประเพณีปฏิบัติสืบๆ กัน มา

^{๑๓} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร:กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๒), หน้า ๑๒.

๔) ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล (Knowledge and Practices Concerning Nature and the Universe) คือ พื้นเพความรู้ความสามารถ ทักษะในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติและจักรวาลของกลุ่มชน ชุมชน และท้องถิ่น

๕) งานช่างฝีมือดั้งเดิม (Traditional Craftsmanship) คือ ภูมิปัญญา ทักษะฝีมือช่างการเลือกใช้วัสดุและกลวิธีการสร้างสรรค์ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ สะท้อนพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชน

๖) กีฬาการละเล่นพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว (Sports, Folk Games and Martial Arts) คือการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือชุมชน การแข่งขันศาสตร์การต่อสู้เพื่อความสนุกสนาน ผ่อนคลาย การพัฒนาด้านร่างกาย และจิตใจซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงชีวิต สังคม และเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น

แต่เนื่องจากองค์การยูเนสโกได้อนุโลมให้แต่ละประเทศใช้ดุลยพินิจในการจำแนกและกำหนดรายละเอียดของสาขามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้โดยไม่จำเป็นต้องยึดสาขาตามที่ระบุไว้ในอนุสัญญากรมส่งเสริมวัฒนธรรมปี พ.ศ. ๒๕๕๖ จึงได้จำแนกสาขาของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (Intangible cultural heritage) ออกเป็น ๗ สาขา ดังนี้^{๑๔}

๑) ภาษา หมายถึง เครื่องมือที่ใช้สื่อสารในวิถีการดำรงชีวิตของชนกลุ่มต่างๆซึ่งสะท้อนโลกทัศน์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชน ทั้งเสียงพูดตัวอักษร หรือสัญลักษณ์ที่ใช้แทนเสียงพูดสามารถจำแนกตามหน้าที่ทางสังคมได้เป็น ๓ ประเภท คือ ภาษาไทย ภาษาท้องถิ่น และภาษาสัญลักษณ์

๒) สาขาวรรณกรรมพื้นบ้าน หมายถึง วรรณกรรมที่ถ่ายทอดอยู่ในวิถีชีวิตชาวบ้านโดยครอบคลุมวรรณกรรมที่ถ่ายทอดโดยวิธีการบอกเล่า และที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรแบ่งออกเป็น ๗ ประเภท คือ

๒.๑) นิทานพื้นบ้าน หมายถึง เรื่องเล่าที่สืบทอดต่อกันมา ประกอบด้วย นิทานเทพปกรณัมตำนาน นิทานศาสนา นิทานคตินิทานมหัศจรรย์นิทานชีวิต นิทานประจำถิ่น นิทานอธิบายเหตุ นิทานเรื่องสัตว์นิทานเรื่องผีมุขตลกและเรื่องไม้นิทานเข้าแบบของไทย

๒.๒) ประวัติศาสตร์บอกเล่า หมายถึง เรื่องเล่าเกี่ยวกับ ประวัติการตั้งถิ่นฐาน การอพยพความเป็นมาและบุคคลสำคัญของชุมชน

^{๑๔} กรมส่งเสริมวัฒนธรรม อ้างอิงใน วนิดา อินทรอำนวย, พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๕๙, (กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๖๐), หน้า ๔.

๒.๓) บทสวดหรือบทกล่าวในพิธีกรรม หมายถึง คำสวดที่ใช้ประกอบในพิธีกรรมต่างๆ เช่น บททำขวัญคำบูชา คำสมา คำเวหนาน บทสวดสรรภัญญะคาถาบทอาถรรพ์ประกอบการรักษาโรคพื้นบ้าน คำให้พรคำอธิษฐาน ฯลฯ

๒.๔) บทร้องพื้นบ้าน หมายถึง คำร้องที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาในโอกาสต่างๆ เช่น บทกล่อมเด็ก บทร้องเล่น บทเกี่ยวพาราสี บทจ้อย คำเซ็ง ฯลฯ

๒.๕) สำนวน ภาษิต หมายถึง คำพูดหรือ คำกล่าว ที่สืบทอดกันมามีสัมผัสคล้องจองกัน เช่น โวหารคำคมคำพังเพย คำอุปมาอุปไมย คำขวัญ คติพจน์ คำสวด สาบาน คำสาปแช่ง คำชม คำคะนอง ฯลฯ

๒.๖) ปริศนาคำทาย หมายถึง คำหรือข้อความ ที่ตั้งเป็นคำถาม คำตอบ ที่สืบทอดกันมาเพื่อให้ผู้ตอบได้ทายหรือตอบปัญหา เช่น คำทาย ปัญหาเขาวงกตหมี

๒.๗) ตำรา หมายถึง องค์ความรู้ที่มีการเขียนบันทึกในเอกสารโบราณ เช่น ตำราโหราศาสตร์ ตำราดูลักษณะคนและสัตว์ ตำรายา ฯลฯ

๓) ศิลปะการแสดง หมายถึง การแสดงดนตรีรำ-เต้น และละครที่แสดงเป็นเรื่องราวทั้งที่เป็นการแสดงตามขนบแบบแผน มีการประยุกต์เปลี่ยนแปลงและ/หรือการแสดงร่วมสมัย การแสดงที่เกิดขึ้นนั้น เป็นการแสดงสดต่อหน้าผู้ชม และมีจุดมุ่งหมายเพื่อความงามความบันเทิงและ/หรือเป็นงานแสดงที่ก่อให้เกิดการคิดวิพากษ์นำสู่การพัฒนาและเปลี่ยนแปลงสังคม แบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท

๓.๑) ดนตรี หมายถึง เสียงที่เกิดจากเครื่องดนตรีและการขับร้องที่ประกอบกันเป็นทำนองเพลง ทำให้รู้สึกเพลิดเพลิน หรือเกิดอารมณ์ต่างๆ โดยมีบทบาทหน้าที่เพื่อบรรเลงขับกล่อมให้ความบันเทิง ประกอบพิธีกรรม และประกอบการแสดงดนตรีแบ่งออกเป็นดนตรีในการแสดง และดนตรีในพิธีกรรม

๓.๒) การแสดง หมายถึง การแสดงออกทางร่างกาย ท่วงท่าการเคลื่อนไหว ท่าเต้น ท่ารำการเชิด การพากย์การใช้เสียง การขับร้อง การใช้บท การใช้อุปกรณ์ ฯลฯ ซึ่งสื่อถึงเรื่องราวอารมณ์ความรู้สึกอาจแสดงร่วมกับดนตรีและการขับร้องหรือไม่ก็ได้การแสดงแบ่งออกเป็น การแสดงในพิธีกรรมการแสดงที่เป็นเรื่องราวและไม่เป็นเรื่องราว

๔) สาขาแนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล หมายถึง การประพฤติ ปฏิบัติในแนวทางเดียวกันของคนในชุมชน ที่สืบทอดกัน มาบนหนทางของมรดกวิถีนำไปสู่สังคมแห่งสันติสุข แสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของชุมชนและชาติพันธุ์นั้นๆ แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ มารยาทขนบธรรมเนียมประเพณี และงานเทศกาล

๕) สาขางานช่างฝีมือดั้งเดิม หมายถึง ภูมิปัญญา ทักษะฝีมือช่างการเลือกใช้วัสดุและกลวิธีการสร้างสรรค์ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ สะท้อนพัฒนาการทางสังคม และวัฒนธรรมของกลุ่มชนแบ่งออกเป็น ๑๐ ประเภท คือ

๕.๑) ผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า หมายถึง ผลผลิตที่เกิดจากการ ทอ ย้อม ถัก ปักตีเกลียว ยกจก มัดหมี่ พิมพ์ลายขีด เกาะ/ล้วง เพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มแสดงสถานภาพทางสังคม

๕.๒) เครื่องจักสาน หมายถึง ภาชนะเครื่องใช้ประจำบ้านที่ทำจากวัสดุดิบในท้องถิ่น เช่น ไม้หวายกระจูด ลำเจียกโดยนำมาจักและสาน จึงเรียกว่าเครื่องจักสาน กลวิธีในการทำเครื่องจักสาน ได้แก่ การถัก การผูก การรัด การมัด การร้อย โดยใช้ดอกหวายเพื่อให้เครื่องจักสาน คงทน และคงรูปอยู่ได้ตามต้องการ

๕.๓) เครื่องรัก หมายถึง หัตถกรรมที่ใช้รักเป็นวัสดุสำคัญในการสร้างผลงาน เช่น ปิดทองรดน้ำ ภาพกำมะลอ ประดับมุก ประดับกระจกสีปั้นกระแหและเขิน รักหรือยางรักมีคุณลักษณะเป็นยางเหนียว สามารถเกาะจับ พื้นของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่ประสงค์จะทาหรือถมทับ หรือเคลือบผิวได้ดีทำให้เป็นผิวมัน ภายหลังรักแห้งสนิท มีคุณภาพคงทนต่อความร้อน ความชื้น กรดหรือด่างอ่อน ๆ และยังเป็นวัสดุที่ใช้เชื่อมสมุกหรือสีเข้าด้วยกัน

๕.๔) เครื่องปั้นดินเผา หมายถึง หัตถกรรมที่ใช้ดินเหนียวเป็นวัสดุหลักในการผลิตมีทั้งชนิดเคลือบและไม่เคลือบ โดยที่เนื้อดินเหนียวต้องมีส่วนผสมของทรายแม่น้ำ ที่เป็นทรายเนื้อละเอียดและช่วยให้เนื้อดินแห้งสนิท ไม่แตกร้าว ดินเหนียวที่ใช้ทำเครื่องปั้นดินเผาจากที่ต่างๆ ให้สีแตกต่างกัน

๕.๕) เครื่องโลหะ หมายถึง สิ่งที่มีวัสดุหลักเป็นเหล็ก ทองเหลือง หรือทองแดงเครื่องโลหะที่ทำจากเหล็ก นิยมทำโดยการเผาไฟให้อ่อนตัว และตีเหล็กเป็นรูปทรงต่างๆ เครื่องโลหะที่ทำจากทองเหลืองนิยมนำทองเหลืองมาเผาจนหลอมเหลวแล้วจึงนำไปเทลงในแบบตามลักษณะที่ต้องการแล้วนำมาตกแต่งส่วนเครื่องโลหะที่ทำจากทองแดงมีการนำทองแดงมาใช้เป็นโลหะเจือหลักสำหรับผลิตตัวเรือนเครื่องประดับโลหะเงินเจือ

๕.๖) เครื่องไม้หมายถึง งานฝีมือช่างที่ทำจากไม้ซุงหรือไม้แปรรูปเป็นท่อน เป็นแผ่นเพื่อใช้ในการงานช่างก่อสร้างประเภท เครื่องสับ เครื่องเรือน เครื่องบูชา เครื่องตั้ง เครื่องประดับเครื่องมือเครื่องใช้เครื่องศาสตรา เครื่องดนตรี เครื่องเล่น และยานพาหนะ โดยอาศัยเทคนิควิธีการแกะสลัก สับ ขุด เจาะ กลึง ถาก ขุด และขัด

๕.๗) เครื่องหนัง หมายถึง งานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ทำมาจากหนังสัตว์โดยผ่านกระบวนการหมักและฟอกหนังเพื่อไม่ให้เน่าเปื่อยและให้เกิดความนิ่มนวลสามารถบีบงอได้ตามที่ต้องการ เครื่องหนังนิยมนำไปใช้เกี่ยวกับศิลปะการแสดงรวมถึงอุปกรณ์อื่นๆ ที่มีหนังเป็นส่วนประกอบ

๕.๘) เครื่องประดับ หมายถึง งานช่างฝีมือที่ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อการตกแต่งให้เกิดความงดงามเริ่มต้น จากการใช้วัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น นำมาผลิตและพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ โดยใช้อัญมณีและโลหะมีค่าต่างๆ

๕.๙) งานศิลปกรรมพื้นบ้าน หมายถึง งานที่มีการแสดงอารมณ์สะท้อนออกทางฝีมือการช่างให้เห็นประจักษ์เป็นรูปธรรม เพื่อตอบสนองในด้านการยังชีพและความต้องการด้านคุณค่าความงาม เช่น ภาพเขียน งานปั้น งานแกะสลัก งานหล่อ เป็นต้น

๕.๑๐) ผลิตภัณฑ์อย่างอื่น หมายถึง งานช่างฝีมือดั้งเดิมที่ไม่สามารถจัดอยู่ใน ๙ ประเภทแรกได้ซึ่งอาจเป็นงานช่างฝีมือที่ประดิษฐ์หรือผลิตขึ้นจากวัสดุในท้องถิ่น หรือจากวัสดุเหลือใช้

๖) ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล หมายถึง องค์ความรู้วิธีการทักษะความเชื่อ แนวปฏิบัติและการแสดงออก ที่พัฒนาขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติและเหนือธรรมชาติแบ่งออกเป็น

๖.๑) อาหารและโภชนาการ หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์บริโภครวมทั้งวิธีการปรุงอาหารวิธีการบริโภคและคุณค่าของอาหาร

๖.๒) การแพทย์แผนไทย และการแพทย์พื้นบ้าน หมายถึง กระบวนการทางการแพทย์เกี่ยวกับการตรวจวินิจฉัย บำบัด รักษา หรือป้องกันโรค หรือการส่งเสริมและฟื้นฟูสุขภาพของมนุษย์หรือสัตว์

การแพทย์พื้นบ้าน หมายถึง การดูแลสุขภาพตนเองในชุมชนแบบดั้งเดิมจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเกี่ยวกับความเชื่อ พิธีกรรมวัฒนธรรม ประเพณีและทรัพยากรที่แตกต่างกันไป ในแต่ละท้องถิ่น

๖.๓) โหราศาสตร์ดาราศาสตร์และไสยศาสตร์โหราศาสตร์ หมายถึง ความรู้ในการทำนายโชคชะตา ทำนายอนาคตของบุคคลและบ้านเมืองโดยอาศัยตำแหน่งของดวงดาวในเวลาที่เกิดเหตุการณ์ต่างๆ

ดาราศาสตร์หมายถึง ศาสตร์ที่เกี่ยวกับการสังเกตและอธิบายธรรมชาติของดวงดาวและเทหวัตถุไสยศาสตร์หมายถึงความเชื่อในสิ่งที่เหนือธรรมชาติ

๖.๔) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การจัดการระบบนิเวศเพื่อการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

๖.๕) ชัยภูมิและการตั้งถิ่นฐาน หมายถึง ความรู้และความเชื่อในการเลือกที่อยู่อาศัยที่สอดคล้องกับ สภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมของชุมชน

๗) สาขากีฬากฎมึปัญญาไทย หมายถึง การเล่น กีฬาและศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว ที่มีการปฏิบัติกันอยู่ในประเทศไทย และมีเอกลักษณ์สะท้อนวิถีไทยแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ การเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” (Intangible Cultural Heritage) หมายถึง การปฏิบัติการแสดงออกความรู้ทักษะ

ตลอดจนเครื่องมือวัตถุสิ่งประดิษฐ์และพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านั้น ซึ่งชุมชนกลุ่มชน และในบางกรณีปัจเจกบุคคลยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมของตนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมซึ่งถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งนี้เป็นสิ่งซึ่งชุมชนและกลุ่มชนสร้างขึ้นใหม่อย่างสม่ำเสมอเพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของตน เป็นปฏิสัมพันธ์ของพวกเขาที่มีต่อธรรมชาติและประวัติศาสตร์ของตนทำให้คนเหล่านั้นเกิดความรู้สึกมีอัตลักษณ์และความต่อเนื่อง^{๑๕}

ดังนั้น จึงก่อให้เกิดความเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์สอดคล้องกับ การให้ความหมายของ Feilden and Jokileht (๑๙๙๘) ที่ได้กล่าวถึงความหมายของมรดกทางวัฒนธรรมว่า มรดกทางวัฒนธรรมนั้น มีอยู่อย่างมากมายหลายประเภททั้งนี้ไม่ได้มีเพียงโบราณสถาน, พื้นที่ประวัติศาสตร์, สวนและอาคาร เท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงสิ่งแวดล้อมที่อยู่ล้อมรอบทั้งหมดรวมทั้งที่สร้างขึ้นมาและที่มีอยู่ในระบบนิเวศ เป็นสิ่งที่แสดงกิจกรรมและความสำเร็จของมนุษย์ชาติในอดีต ทั้งนี้ผลงานที่เกิดจากปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มคนเหล่านี้ได้พัฒนาสร้างสรรค์สิ่งสมและประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตมาอย่างต่อเนื่องซึ่งจะสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพสิ่งแวดล้อมและสังคมของแต่ละกลุ่มอันแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์และความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนี้จะประกอบด้วยผลงานสร้างสรรค์ทางสถาปัตยกรรม ประติมากรรม หัตถกรรม จิตรกรรม ศิลปะพื้นบ้านความรู้ทักษะความสามารถ วิธีการปฏิบัติ ซึ่งแสดงออกทางภาษา ศิลปะการแสดง งานช่างฝีมือความเชื่อประเพณีพิธีกรรม อาหาร เป็นต้น โดยที่สิ่งต่างๆ ดังกล่าวได้ส่งผ่านและสืบทอดต่อกัน มารุ่นต่อรุ่นเป็นแนวทางปฏิบัติหรือในบางเรื่อง เป็นเสมือนจิตวิญญาณที่ยึดถือร่วมกันของคนในสังคม^{๑๖}

นอกจากนี้ลักษณะขององค์ประกอบที่จะเป็นลักษณะมรดกวัฒนธรรมนามธรรม (Intangible Heritage) ประกอบไปด้วย ๔ เงื่อนไข ดังนี้^{๑๗}

๑) ความเป็นวัฒนธรรม ความร่วมสมัย และการอาศัยอยู่ช่วงเวลาเดียวกัน มรดกที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Heritage) ไม่ได้หมายรวมถึงเฉพาะการเป็นตัวแทนของมรดกที่ได้รับสืบทอดต่อกัน มาจากอดีต แต่ต้องรวมถึงวิถีทางชนบทที่ร่วมสมัย และธรรมเนียมการปฏิบัติเกี่ยวกับเมืองในความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชนแต่ละกลุ่ม

^{๑๕} กรมส่งเสริมวัฒนธรรม อ้างอิงใน วนิตา อินทรอำนวย, พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๕๙, (กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๖๐), หน้า ๔.

^{๑๖} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๒), หน้า ๑๘.

^{๑๗} โอเคเนชั่น, ลักษณะมรดกวัฒนธรรมนามธรรม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.oknation.net, (ค้นเมื่อ ๒๘ มกราคม ๒๕๖๖).

๒) ให้ความหมายครอบคลุมไปถึงสิ่งที่เกิดจากการแบ่งปันประสบการณ์ทางมรดกที่จับต้องไม่ได้ซึ่งความคล้ายคลึงต่อการปฏิบัติในรูปแบบอื่นๆ หมายถึงการที่สิ่งนั้น ติดตัวมากับบุคคลต่างๆ ที่อพยพและเดินทางมาจากที่ต่างๆ หรือการดัดแปลงของพวกที่อพยพและตั้งรากฐานในแต่ละสถานที่

๓) การเป็นตัวแทนทางมรดกที่จับต้องไม่ได้ไม่ให้กล่าวถึงเฉพาะค่านิยมทางวัฒนธรรมแต่เพียงอย่างเดียว ในพื้นฐานของการพินิจพิเคราะห์สำหรับสิ่งที่เป็นพิเศษหรือค่านิยมที่ยอดเยี่ยมซึ่งเป็นพื้นฐานของความเป็นชุมชน และการขึ้นอยู่กับองค์ความรู้ของแต่ละวัฒนธรรม

๔) พื้นฐานความเป็นชุมชน สำหรับมรดกที่จับต้องไม่ได้ซึ่งสามารถเป็นมรดกได้เมื่อมีการเห็นคุณค่าของชุมชน เช่น ความเป็นสังคม กลุ่มหรือการเป็นปัจเจกชนต่อการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ประกอบกับการโอนถ่ายซึ่งทักษะและความรู้

จากการให้ความหมายของมรดกวัฒนธรรม ผู้ศึกษาวิจัยจึงสามารถสรุปความหมายของมรดกวัฒนธรรม ว่ามีความหมายที่กว้างและมีความสัมพันธ์กันระหว่างธรรมชาติและมนุษย์ (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, ๒๐๑๑) เพราะมรดกทางวัฒนธรรมนั้น มีความหมายไม่เพียงแต่สิ่งที่มองเห็นเป็นรูปธรรม เช่น โบราณสถาน อาคารหรืออุทยานเท่าที่เป็นมรดกวัฒนธรรมรูปธรรมเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นเป็นรูปธรรมได้เช่น ทักษะ ความรู้ ความสามารถของบุคคลกลุ่มคน การแสดงออกซึ่งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ ประเพณีต่าง ๆ ที่เรียกว่ามรดกวัฒนธรรมนามธรรมจับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) อีกด้วย^{๑๘} ทั้งนี้ลักษณะของมรดกทางวัฒนธรรมต้องประกอบด้วยเงื่อนไข คือ

- ๑) ให้คุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิชาการ หรือศิลปะ
- ๒) มีลักษณะบ่งบอกถึงความเป็นชุมชนหรือท้องถิ่น
- ๓) ความเป็นวัฒนธรรมความร่วมมือ และการอาศัยอยู่ช่วงเวลาเดียวกัน
- ๔) เป็นลักษณะการดำเนินงานที่แสดงถึงภูมิปัญญา

การแสดงออกทักษะและกลวิธีการสร้างสรรค์ที่แสดงถึงอัตลักษณ์สะท้อนพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชน^{๑๙} กล่าวได้ว่า ประเภทของมรดกวัฒนธรรมนามธรรมนั้น ขึ้นอยู่กับการให้ความสำคัญของแต่ละพื้นที่ หรืออาจจะกล่าวได้ว่า มรดกวัฒนธรรมนามธรรม และมรดกวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมมักส่งผลสัมพันธ์ถึงกัน เพราะวัฒนธรรมนามธรรมในรูปแบบของความเชื่อ

^{๑๘} กรมส่งเสริมวัฒนธรรม อ้างอิงใน วนิดา อินทรอำนวย, พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๕๙, (กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๖๐), หน้า ๔.

^{๑๙} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๒), หน้า ๑๘.

รวมถึงวิถีของกลุ่มชนนั้น จะมักถูกหล่อหลอมมาจากสิ่งแวดล้อมรอบข้างรวมไปถึงพื้นที่ที่อาศัย ซึ่งมีเรื่องราวมาช้านาน ซึ่งสิ่งเหล่านี้มักถูกแสดงออกมาและสื่อความหมายได้ในรูปแบบของวัตถุ และสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น ทำให้เราสามารถมองเห็นหรือสัมผัสได้

ดังนั้น การจัดประเภทขององค์พระธาตุพนมเป็นมรดกโลก ในจังหวัดนครพนม จึงจัดอยู่ในประเภทของมรดกวัฒนธรรมนามธรรม ประเภทแนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาลต่างๆ (Social Practices, Rituals and Festive Event)

๒.๒.๔ คุณค่าและความสำคัญของมรดกวัฒนธรรม (Cultural Heritage Significant)

คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมไม่ได้อยู่ที่ลักษณะทางกายภาพเท่านั้น แต่อยู่ที่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมนั้นด้วย โดยเฉพาะความสัมพันธ์กับชุมชนในแง่ของจิตใจ และจิตวิญญาณ ซึ่งอาจสรุปลักษณะของความสำคัญของสิ่งซึ่งสมควรได้รับการยกย่องว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมได้ ดังนี้

- ให้คุณค่าทางประวัติศาสตร์วิชาการ หรือศิลปะ
 - แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของวิถีชีวิตของกลุ่มชนและสังคม ที่ได้มีการสืบทอดกันมา
 - มีรูปแบบดั้งเดิมสามารถสืบค้นถึงที่มาในอดีตได้
 - มีลักษณะบ่งบอกถึงความเป็นชุมชนหรือท้องถิ่นหากไม่มีการอนุรักษ์ไว้จะสูญหายไป
- ในที่สุดสอดคล้องกับ Guidelines for the Establishment of National “Living Human Treasures” Systems (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, n.d.) ของยูเนสโก ที่กล่าวว่าคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Elements of the intangible cultural heritage) เป็นการแสดงระบบการใช้ชีวิตของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับเกณฑ์ต่อไปนี้
- แสดงคุณค่าให้เห็นถึงความคิดอัจฉริยะที่สร้างสรรค์ของมนุษย์
 - แสดงคุณค่าให้เห็นรากในวัฒนธรรมประเพณีและสังคม
 - คุณค่าในการเป็นตัวแทนของปัจเจกบุคคล ชุมชนหรือกลุ่มคน
 - ความเสี่ยงที่จะสูญหายไปหากไม่มีการอนุรักษ์ไว้

นอกจากนี้ในหนังสือ Management Guidelines For world Cultural Heritage Sites^{๒๐} ยังกล่าวถึงคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมไว้ว่า มีคุณค่าเกี่ยวข้องกับมนุษย์ ในระดับต่างๆ โดยกว้างรวมไปด้วยคุณค่าใหญ่ๆ คือ ทางวัฒนธรรมและคุณค่าทางสังคมและเศรษฐกิจแบ่งออกเป็น

- คุณค่าด้านการแสดงอัตลักษณ์ (Identity Value) เป็นความทรงจำที่เกี่ยวข้องกับมุมมองในสังคมควมมีเอกลักษณ์ทำให้นักถึงและจำได้

^{๒๐} Jokilehto, J, A History of Architecture Conservation. ([n.p.]: Elsevier, ๒๐๐๕).

- คุณค่าที่เกี่ยวกับการออกแบบ/เทคนิค (Relative Artistic/Technical Value) เป็นคุณค่าที่มาจากด้านการออกแบบ ศิลปะ วิทยาศาสตร์และเทคนิคต่าง ๆ ความคิดสร้างสรรค์ทำให้เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ แสดงถึงพัฒนาการของความรู้ในช่วงสมัยที่ต่างกัน

- คุณค่าด้านการหายาก (Rarity Value) มีคุณค่าเกี่ยวข้องกับแหล่งมรดกนั้น ๆ

- คุณค่าด้านการศึกษา (Educational Value) เป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษาหาความรู้

- คุณค่าทางเศรษฐกิจ (Economic Value) มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับรายได้และความ เป็นอยู่ของสังคม

- คุณค่าทางการเมืองการปกครอง (Political Value) เป็นคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับ เหตุการณ์สำคัญ ๆ ในอดีตที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์

- คุณค่าเชิงจิตวิญญาณ (Spiritual Significance) แสดงออกและมีอิทธิพลต่อความคิด ความนิยมชมชอบ ส่งผลถึงวิถีการดำรงชีพการสืบสมัยเป็นความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ความ ประหลาดใจ และความชื่นชม ส่งผลต่อการรับรู้สุนทรียภาพซึ่งทำให้เกิดความยินดีและประทับใจ

คุณค่าของมรดกวัฒนธรรมตามที่ได้กล่าวไว้ในกฎบัตร Burra Charter ๑๙๙๙ มีอยู่ว่า มรดกวัฒนธรรมนั้น ประกอบด้วยคุณค่า ๔ ด้าน ดังนี้^{๒๑}

๑) คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ (Historical significance) เป็นคุณค่าที่ครอบคลุม ประวัติศาสตร์ของความสวยงามทางด้านวิทยาศาสตร์และสังคม มีขอบเขตขนาดใหญ่ที่รองรับ เหตุการณ์ชั้น ตอนหรือกิจกรรมสำคัญ สำหรับสถานที่ที่กำหนดอย่างมีนัยสำคัญ มีความสำคัญในการ เชื่อมโยงกับเหตุการณ์การพัฒนาหรือชั้น ตอนทางวัฒนธรรมที่มีบทบาทสำคัญ ของมนุษย์และ วิวัฒนาการของประเทศ, รัฐหรือชุมชน

๒) คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์หรือความงาม (Aesthetic Significance) เป็นคุณค่าความ งามรวม ที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ทางประสาทสัมผัส

๓) คุณค่าทางสังคม (Social Significance) เป็นคุณค่าความนิยมทางสังคมสถานที่ที่ได้ กลายเป็นความสำคัญทั้งต่อจิตวิญญาณ มีความสำคัญต่อทางการเมือง การดำเนินไปในระดับชาติส่วน ใหญ่หรือชนกลุ่มน้อย

๔) คุณค่าทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Significance) เป็นคุณค่าทางวิทยาศาสตร์หรือ งานวิจัยของสถานที่จะขึ้นอยู่กับความสำคัญของข้อมูลที่เกี่ยวข้องการหายาก การมีคุณภาพหรือข้อมูล ที่สำคัญที่สามารถนำไปสู่ข้อมูลต่อไปอีกมากมาย

^{๒๑} Australia ICOMOS, ICOMOS International Cultural Tourism Charter: Principle and Guidelines for Managing Tourism at Places of Cultural and Heritage Significance, 2000. [n.p.].

ล่าสุดในปี ๒๐๑๓ NSW Sydney Barbour Foreshore Authority ใน ๕๕-๗๑ HARRING TONSTREET THE ROCKS Conservation Management Plan ๒๐๑๓ ได้กล่าวถึงคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมเอาไว้ว่ามีคุณค่าความสำคัญ ๘ ด้านดังนี้^{๒๒}

๑) คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ (Historical significance) แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของวิถีชีวิต การดำรงชีพอยู่รอดของกลุ่มชนและสังคมที่ได้มีการสืบทอดกันมาแต่โบราณเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในฐานะที่เกี่ยวกับบุคคลหรือเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์

๒) คุณค่าทางด้านความสัมพันธ์ (Associational Significance) คุณค่าทางด้านความสัมพันธ์อาจรวมถึงค่านิยมของสังคมหรือจิตวิญญาณ และวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น, สถานที่โดยทั่วไป และรวมถึงความงาม, ประวัติศาสตร์ทางสังคมและจิตวิญญาณ มีคุณค่าสำหรับอดีตปัจจุบันและอนาคต

๓) คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์หรือความงาม (Aesthetic Significance) เป็นคุณค่าความงาม รวมถึงแง่มุมของการรับรู้ทางประสาทสัมผัสเกณฑ์ดังกล่าวอาจรวมถึงการพิจารณาของรูปแบบ, ขนาด, สีพื้นผิว และวัสดุของผ้า, กลิ่นและเสียงที่เกี่ยวข้องกับสถานที่และการใช้งาน

๔) คุณค่าทางสังคม (Social Significance) เป็นการแสดงถึงการรวมกลุ่มกัน ของวัฒนธรรมเป็นสังคม แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ในพื้นที่

๕) คุณค่าทางการศึกษาวิเคราะห์ (Research Significance) คือ ประโยชน์ทางการศึกษา จากความเป็นของแท้ที่แสดงถึงความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล ถิ่นที่หรือรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเป็นตัวช่วยให้องค์ความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งสมบูรณ์ขึ้น

๖) คุณค่าทางโบราณคดี (Archaeological Significance) มีคุณค่าในฐานะที่เป็นหลักฐานสำคัญ ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือบุคคลสำคัญ ในประวัติศาสตร์หรือยุคใดสมัยใด มีแนวคิดใดในการก่อสร้างนั้นที่สะท้อนถึงสภาพเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละยุคสมัย แสดงเอกลักษณ์ทางโบราณสถาน รวมทั้งประวัติศาสตร์ศิลปะ สถาปัตยกรรมเป็นสิ่งสำคัญที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในอดีตของมนุษย์

๗) คุณค่าความหายาก (Rarity Significance) ความเป็นลักษณะการก่อสร้างที่เกิดขึ้นที่พบได้ยากการสื่อความหมายให้เป็นที่เข้าใจได้ของแหล่งความมีเอกลักษณ์และความเป็นตัวแทนของยุคสมัย

^{๒๒} ธนภฤต ใจสุตา, การออกแบบเครื่องประดับจากมรดกทางวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๖๔), หน้า ๑๐.

๘) คุณค่าด้านการเป็นตัวแทน (Representativeness Significance) การเป็นสัญลักษณ์ แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่และวัฒนธรรม โดยเฉพาะลักษณะทางกายภาพ สิ่งรอบตัวทั้งหมด ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน หรือภูมิทัศน์วัฒนธรรมพื้นที่

แต่อย่างไรก็ตามนอกจากนี้คุณค่าความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมด้านต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น คุณค่าของมรดกวัฒนธรรมนามธรรมนั้น ยังสามารถแยกเป็นระดับของความสำคัญ (Levels of Significance) ประกอบด้วย^{๒๓}

- คุณค่าความสำคัญระดับโลก (World Significance) มีความโดดเด่นเป็นเลิศในระดับสากล และได้รับการยอมรับให้เป็นแหล่งมรดกโลก ที่มีความสำคัญกับอารยธรรมความเป็นมนุษย์ ความเจริญงอกงามของมนุษยชาติทั้งหลาย เป็นมรดกอันทรงคุณค่าที่มนุษย์ได้รับจากอดีต ได้ใช้และภาคภูมิใจในปัจจุบัน และเป็นมรดกอันล้ำค่าต่อมวลมนุษยชาติในอนาคตที่ย่อมถือได้ว่าเป็นมรดกของมนุษยชาติทั้งปวงในโลก

- คุณค่าความสำคัญ ระดับประเทศหรือระดับชาติ (Nation Significance) แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของสังคมและกลุ่มคน วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์และมีคุณค่าในฐานะที่เป็นเครื่องแสดงออกถึงรากฐานและความเป็นมาของชาติบ้านเมืองวัฒนธรรมของชาติที่แสดงออกถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นเอกลักษณ์ ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความเจริญก้าวหน้าของชาติโดยจะมีการระบุไว้ในรายชื่อทะเบียนมรดกแห่งชาติโดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติกระทรวงวัฒนธรรม

- คุณค่าความสำคัญ ระดับเขตพื้นที่ (State Significance) คุณค่าและความสำคัญของรัฐ และของเขตพื้นที่จังหวัด แสดงให้เห็นถึงความเป็นมาของผู้คน ความโดดเด่น และคุณค่าเชิงสร้างสรรค์ของมรดกทางวัฒนธรรม ค่านิยมของสังคม การดำรงชีวิต

- คุณค่าความสำคัญ ระดับท้องถิ่น (Local Significance) รายการมรดกวัฒนธรรมของท้องถิ่นมักจะมีการระบุคุณค่าความสำคัญ ผ่านการศึกษาจากผู้คนในท้องถิ่นผ่านวัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตหรือแนวทางการดำเนินชีวิตของคนในสังคม (Local Significance) โดยทั่วไปแล้วชุมชนจะมีส่วนร่วมให้ความสำคัญ ในการจัดการสามารถอ้างอิงหรือสืบค้นองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาดั้งเดิมของวัฒนธรรมในฐานะเจ้าของมรดกวัฒนธรรมเหล่านั้นจากในชุมชนพื้นที่ศึกษาทั้ง ๔ ชุมชนนั้น มีระดับของคุณค่าความสำคัญที่แตกต่างกันกล่าว คือ งานช่างฝีมือในชุมชนทำเครื่องทองเหลืองบ้านปะอาว

^{๒๓} NSW Heritage Office, LOCAL GOVERNMENT HERITAGE GUIDELINES, Australia: NSW Heritage Office, 2002), PP 10-12.

และชุมชนทำห้องบ้านทลายมูลได้รับการขึ้นทะเบียนให้เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติมีคุณค่าความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมนามธรรมด้านหัตถกรรมในระดับชาติหรือประเทศ^{๒๔}

ในขณะที่งานทำเทียนพรรษาแบบติดพิมพ์วัดบูรพาและการทอผ้ากบับบ้านบอนนั้นอาจมีคุณค่าความสำคัญในระดับจังหวัด และบางแหล่งมีคุณค่าเพียงในระดับท้องถิ่นชุมชนเท่านั้น ดังนั้นในการจัดการมรดกวัฒนธรรมนามธรรม ด้านหัตถกรรมในชุมชนศึกษาทั้ง ๔ ชุมชนเหล่านี้การบริหารจัดการย่อมมีบางส่วนที่ต้องอาศัยหลักการหรือแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องและเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้มรดกวัฒนธรรมอันล้ำค่าเหล่านี้ได้รับการรักษาไว้ซึ่งคุณค่าและความสำคัญไว้สืบต่อไปมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ และมีคุณค่าเป็นเครื่องแสดงออกถึงความเป็นมาของบ้านเมือง ประวัติศาสตร์ความเป็นชาติโดยเราสามารถสัมผัสได้ทาง โบราณสถาน โบราณวัตถุทั้งหลาย ซึ่งล้วนเป็นสิ่งมีค่าและควรค่าแก่การศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ศิลปะ และโบราณคดีมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นเครื่องแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาติไทยที่มีมาแต่อดีต ควรค่าแก่การรักษาอนุรักษ์ให้คงทนถาวรไว้ให้เป็นสมบัติส่วนรวมของชาติโดยเฉพาะโบราณสถาน โบราณวัตถุทั้งหลายให้คนชาติไทยได้ภูมิใจ ศิลปะวัฒนธรรมนั้น มีคุณค่าและความสำคัญที่ประโยชน์ต่อประเทศชาติ และสังคม ๓ ประการ คือ

- ๑) ช่วยสอบสวนเรื่องราวทางด้านประวัติศาสตร์ให้แน่นอนยิ่งขึ้น
- ๒) ช่วยให้ประชาชนเกิดความรักชาติ
- ๓) ศิลปวัฒนธรรมหรือวัฒนธรรมที่แสดงออกด้านสุนทรีย์ ประเภทจารีต ประเพณี

การมหรสพ วิถีชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรมเชิงนามธรรม เป็นมรดกวัฒนธรรมเชิงนามธรรมที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลสมัย ศิลปวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของความเป็นชาติในฐานะเป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ที่เป็นแผนเฉพาะของตนเอง ไม่เหมือนกับชาติอื่น บางเรื่องอาจได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมของชาติอื่น ก็สามารถนำมาดัดแปลงปรับปรุงให้เข้ากับลักษณะโดยเฉพาะของตนเองได้ นอกจากนี้แล้ว มรดกวัฒนธรรมยังมีคุณค่าอีก ๔ แบบ คือ^{๒๕}

- ๑) คุณค่าที่แสดงนัยแห่งอดีต (Associative or symbolic value)
- ๒) คุณค่าทางวิชาการ (Informational value)
- ๓) คุณค่าด้านสุนทรีย์หรือความงาม (Aesthetic value) และ

^{๒๔} กรมส่งเสริมวัฒนธรรม อ้างอิงใน วนิดา อินทรอำนวย, พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๕๙, (กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๖๐), หน้า ๗.

^{๒๕} สุภัทรดิศ ดิศกุล, ศิลปะในประเทศไทย (พิมพ์ครั้งที่ ๔), (กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๕๐), หน้า ๑๖.

๔) คุณค่าทางเศรษฐศาสตร์ (Economic value)

โดยความสำคัญที่ถือว่าเป็นเกณฑ์ของมรดกโลกทางวัฒนธรรม มีดังนี้

๑) มีลักษณะโครงสร้างต่างๆ สะท้อนถึงอดีต เช่น งานทางสถาปัตยกรรม ผลงานที่เป็นอนุสรณ์ในเชิงจิตรกรรม หรือประติมากรรม โครงสร้างทางธรรมชาติที่เป็นหลักฐานทางโบราณคดีถ้าที่ใช้เป็นที่อยู่ของมนุษย์หรือลักษณะอื่นๆ ใกล้เคียงซึ่งมีคุณค่าและความสำคัญในระดับสากลในทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ หรือวิทยาศาสตร์

๒) เป็นกลุ่มอาคารที่มีความกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือลักษณะทางภูมิสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าหรือความสำคัญ ในระดับสากลไม่ว่าจะในทางประวัติศาสตร์ศิลปะ หรือวิทยาศาสตร์

๓) เป็นที่ตั้งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็ผลงานของมนุษย์โดยเฉพาะ หรือเป็นการร่วมกันของทั้งมนุษย์และธรรมชาติรวมทั้งที่ตั้งที่เป็นหลักฐานทางโบราณคดีซึ่งล้วนมีคุณค่าและความสำคัญระดับสากลไม่ว่าจะในด้านประวัติศาสตร์สุนทรียศาสตร์ชาติพันธุ์วิทยา หรือมานุษยวิทยาและการที่ลักษณะทั้ง ๓ ข้อ ดังกล่าวจะถูกจัดว่ามีคุณค่า ความสำคัญ และชื่อเสียงระดับโลก หรือไม่นั้นจะต้องเข้าเกณฑ์ข้อใดข้อหนึ่งใน ๖ ข้อ ดังนี้

๑) เป็นสิ่งแสดงถึงเอกลักษณ์ของความสำเร็จทางด้านศิลปะซึ่งเป็นต้นแบบหรือแบบฉบับ ต่อๆ มา

๒) เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาด้านสถาปัตยกรรม ศิลปะผังเมือง หรือภูมิสถาปัตยกรรมในแหล่งอารยธรรมแหล่งใดแห่งหนึ่งของโลก

๓) เป็นหลักฐานเฉพาะที่แสดงถึงความเป็นอารยธรรมหนึ่งๆ ซึ่งสูญหายหรือล่มสลายไป

๔) เป็นรูปแบบของอาคาร หรือผลงานด้านสถาปัตยกรรมที่มีชื่อเสียง ซึ่งปรากฏชัดเจนช่วงสำคัญ ๆ ทางประวัติศาสตร์

๕) เป็นรูปแบบของการตั้งถิ่นฐานที่มีชื่อเสียงอัน สะท้อนลักษณะวัฒนธรรมในช่วงสำคัญๆทางประวัติศาสตร์

๖) มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับเหตุการณ์ความคิด หรือความเชื่อที่มีความสำคัญและมีชื่อเสียงในระดับสากล (ข้อนี้คณะกรรมการฯ จะพิจารณาเฉพาะที่เป็นเหตุการณ์ที่พิเศษจริงๆ เท่านั้น แต่อาจนำไปประกอบกับ เกณฑ์ข้างต้น ทั้ง ๕ ข้อ ด้วยก็ได้รวมทั้งต้องมีการตรวจสอบว่ามีลักษณะดั้งเดิมที่แท้จริงหรือไม่

รายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมภาคตะวันตก พ.ศ.๒๕๕๑ ของสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๘ ได้กล่าวถึงคุณค่าความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรม ว่าเป็นสิ่งที่มนุษย์กำหนดขึ้นเป็นสิ่งที่มนุษย์ให้ค่า ดังนั้นคุณค่าจึงอาจแตกต่างกันไปตามพื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรมทางประวัติศาสตร์

(เช่น ของอย่างเดียวกัน ในบางสังคมอาจเห็นว่ามีคุณค่า มีความหมายมากแต่ในบางสังคมก็ไม่น่าสนใจ) และทางสติปัญญาของแต่ละคนแต่สังคม

นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับบริบทอื่นๆ หรือเงื่อนไขทางสังคมและเศรษฐกิจด้วย ทรัพยากรวัฒนธรรมทุกประเภทมีคุณค่าหรือมีประโยชน์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต คุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมมีหลากหลาย ขึ้นอยู่กับมุมมอง และวัตถุประสงค์ในการนำไปใช้^{๒๖}

- คุณค่าเชิงสัญลักษณ์ (Symbol Significance) ทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นเสมือนเครื่องเตือนความทรงจำหรือสัญลักษณ์แห่งอดีตซึ่งแต่ละคนอาจจะมองต่างกัน คุณค่าเชิงสัญลักษณ์หรือคุณค่าที่ติดมากับทรัพยากรทางวัฒนธรรมนั้น ยากที่จะเลื่อนหายตามกาลเวลา แม้ว่าจะมีการลอกเลียนทำปลอมขึ้น หรือใช้วัสดุใหม่ เช่น นักโบราณคดีเห็นขวานหินยุคหินเก่าจากความรู้อะไรสักอย่างก็พอจะเห็นความสำคัญ แต่สำหรับคนทั่วไปอาจจะนึกว่าเป็นก้อนหินธรรมดาอย่างไรก็ตามคุณค่าเชิงสัญลักษณ์เป็นสื่อบอกความหมายอะไรบางอย่างแก่เรา

- คุณค่าเชิงวิชาการ (Research Significance) ทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญ สำหรับการศึกษาหาความรู้ด้านต่างๆ เช่น โบราณคดีประวัติศาสตร์ศิลปะ สถาปัตยกรรมฯลฯ ผ่านการวิจัยอย่างเป็นระบบ ผ่านกระบวนการและวิธีการศึกษาที่เหมาะสมและน่าเชื่อถือ

- คุณค่าเชิงสุนทรียะ (Art Significance) คุณลักษณะบางอย่างของทรัพยากร เช่น รูปทรง ลวดลาย (textures) เนื้อวัสดุดิบ และคุณภาพ เป็นต้น มีคุณค่าเชิงความงาม หรือศิลปะและจิตใจ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางวัฒนธรรม ความชอบ มาตรฐาน และจินตนาการของแต่ละบุคคลหรือแต่ละวัฒนธรรม

- คุณค่าเชิงความงาม (Aesthetic Significance) เป็นแรงบันดาลใจ หรือแรงกระตุ้นให้มีการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมต่อไป เช่น การทำงานจิตรกรรมฝาผนังของศิลปินชื่อดังหลายท่าน ที่มีแรงบันดาลใจจากเหตุการณ์ที่บ้าน เป็นต้น

- คุณค่าเชิงเศรษฐกิจ (Economic Significance) ทรัพยากรวัฒนธรรมมีคุณค่าในการใช้สอยโดยตรง (utilitarian function) เช่น ใช้เป็นภาชนะใส่อาหาร เครื่องมือเครื่องใช้เป็นสถานที่ทำงาน ที่พักอาศัย เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างรายได้เข้าประเทศสำหรับหลายประเทศในโลก

- คุณค่าเชิงจิตวิญญาณ (Spiritual Significance) ทรัพยากรวัฒนธรรมถูกนำมาใช้เป็นเสมือนเครื่องแสดงอัตลักษณ์ของชุมชน เช่น สัตว์สัญลักษณ์ประจำเผ่าหรือตราประจำจังหวัด เป็นต้น ทรัพยากรวัฒนธรรมมีคุณค่าในการสร้างความเป็นปึกแผ่นของกลุ่มชนต่างๆ ทั้งระดับท้องถิ่นและ

^{๒๖} สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๘, รายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมภาคตะวันตก พ.ศ. ๒๕๕๑, (ราชบุรี: ธรรมรักษ์การพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๒.

ระดับชาติ ตัวอย่าง เช่น รัฐบาลกัมพูชาได้ใช้โบราณสถานต่างๆ โดยเฉพาะนครวัดเป็นเสมือนตัวแทนของชาวกัมพูชาทั้งมวลและใช้แสดงความเป็นชาติที่มีอารยธรรมเก่าแก่ชาติหนึ่งของโลกนอกจากนี้เราอาจมองคุณค่าของทรัพยากรต่อมนุษย์ในลักษณะเป็นกลุ่มใหญ่หรือลักษณะร่วม

- คุณค่าเชิงการตลาด (Business Market Significance) เช่น เก็บไว้ทำมาหากิน เป็นที่อยู่อาศัยค้าขายลงทุน หรือให้เช่า เป็นคุณค่าเชิงเศรษฐกิจพาณิชย์เป็นต้น

- คุณค่าสำหรับชุมชน (Local Significance) เช่น ประโยชน์ทางการเมือง ประโยชน์หรือค่า สำหรับชนบางกลุ่ม หรือของกลุ่มชาติพันธุ์หรือคุณค่าสำหรับท้องถิ่น

- คุณค่าสำหรับความเป็นมนุษย์ (Humanity Significance) เช่น คุณค่าเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของมนุษย์และคุณค่าเชิงโบราณคดีหรือการศึกษาเรื่องราวในอดีตของมนุษยชาติโดยทั้งนี้ผู้ศึกษา

จากการศึกษาคุณค่าความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมนามธรรมด้านแนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาลต่างๆ (Social Practices, Rituals and Festive Event) ดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าคุณค่าความสำคัญ ของมรดกวัฒนธรรมนามธรรม ประกอบด้วยคุณค่าความสำคัญทั้งหมด ๑๔ ด้าน ประกอบด้วย

๑) คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ (Historical significance) หมายถึง พระธาตุพนมมีตำนานเล่าขานและมีประวัติศาสตร์ที่สามารถสืบค้นได้หลายร้อยปี โดยมีความสัมพันธ์ระหว่างสถานที่ต่าง ๆ ดังกล่าวโดยมีจุดเริ่มต้นจากอาณาจักรโบราณศรีโคตรบูรณ

๒) คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์หรือความงาม (Aesthetic Significance) พระธาตุพนมมีลักษณะเด่นที่แตกต่างถึงแม้จะเป็นมีการบูรณมาแล้วหลายครั้ง แต่การบูรณนั้นก็ไม่ได้ลบรูปลักษณ์เดิมของพระธาตุพนมแต่ทำให้หายไปยังมีความงามอยู่เสมอ นำยินดีแก่ผู้พบเห็น

๓) คุณค่าทางสังคม (Social Significance) พระธาตุพนม มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของความเป็นสังคมและชุมชน ในฐานะเป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ที่เป็นแผนเฉพาะของตนเองแสดงถึงการรวมกลุ่มกันของวัฒนธรรมเป็นสังคม แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพระธาตุพนม

๔) คุณค่าทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Significance) พระธาตุพนมนั้นมีคุณค่าทางกระบวนการศึกษาหรืองานวิจัยทางวิทยาศาสตร์ของสถานที่จะขึ้นอยู่กับความสำคัญของข้อมูลที่เกี่ยวข้องการหายากการมีคุณภาพหรือข้อมูลที่สำคัญที่สามารถนำไปสู่ข้อมูลต่อไปอีกมากมาย

๕) คุณค่าทางการศึกษาวิเคราะห์ (Educational/Research Significance) พระธาตุพนมนั้นเป็นประโยชน์ทางการศึกษา จากความเป็นของแท้ที่แสดงถึงความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล หรือรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เป็นตัวช่วยให้องค์ความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งสมบูรณ์ขึ้น

๖) คุณค่าทางโบราณคดี (Archaeological Significance) พระธาตุพนม มีคุณค่าในฐานะที่เป็นหลักฐานสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์มีแนวคิดใดใน

การก่อสร้างนั้นที่สะท้อนถึงสภาพเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละยุคสมัยรวมทั้งประวัติศาสตร์และศิลปะ สถาปัตยกรรม

๓) ความหายาก (Rarity Significance) พระธาตุพนม มีลักษณะการทำการเกิดขึ้นที่พบได้ยากการสื่อความหมายให้เป็นที่เข้าใจได้ของแหล่งที่มาขององค์พระธาตุพนม ความมีเอกลักษณ์และความเป็นตัวแทนของยุคสมัย

๔) คุณค่าทางด้านความสัมพันธ์ (Associational Significance) พระธาตุพนมนั้นมีคุณค่าถึงค่านิยมของสังคมหรือจิตวิญญาณและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น, สถานที่โดยทั่วไปรวมถึงความงาม, ประวัติศาสตร์, วิทยาศาสตร์, สังคมและจิตวิญญาณีคุณค่าสำหรับอดีตปัจจุบันและอนาคต

๕) คุณค่าด้านการเป็นตัวแทน (Representativeness Significance) พระธาตุพนมนั้นเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่และวัฒนธรรมโดยเฉพาะลักษณะทางกายภาพ สิ่งรอบตัวทั้งหมดที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน หรือภูมิทัศน์วัฒนธรรมพื้นที่

๑๐) คุณค่าทางด้านทางเศรษฐศาสตร์ (Economic Significance) พระธาตุพนมนั้นเป็นทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีคุณค่าในการใช้ท่องเที่ยว การเดินทางมาสักการะเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต โดยเฉพาะช่วงงานนมัสการพระธาตุพนม (บุญเดือน ๓) ที่มีประชาชนทั่วไปประเทศไทยเดินทางมาทำให้คนชุมชนเกิดรายได้

๑๑) คุณค่าเชิงสัญลักษณ์/อัตลักษณ์ (Symbol/Identity Significance) พระธาตุพนมนั้น เป็นเสมือนเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์แห่งอดีตหรือคุณค่าที่ติดมากับทรัพยากรทางวัฒนธรรมนั้น

๑๒) คุณค่าเชิงจิตวิญญาณ (Spiritual Significance) พระธาตุพนมนั้น แสดงออกและมีอิทธิพลต่อความคิด ความนิยมชมชอบ ส่งผลถึงวิถีการดำรงชีพเป็นความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ความประหลาดใจและความชื่นชม ส่งผลต่อการรับรู้สุนทรียภาพซึ่งทำให้เกิดความยินดีและประทับใจ

๑๓) คุณค่าทางการเมืองการปกครอง (Political Significance) พระธาตุพนมนั้น แสดงถึงการเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเหตุการณ์สำคัญ ๆ ในอดีตที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์

๑๔) คุณค่าที่เกี่ยวกับการออกแบบ/เทคนิค (Relative Artistic/Technical Significance) พระธาตุพนมนั้นแสดงถึงคุณค่าที่มาจากด้านการออกแบบ ศิลปะ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่างๆ ความคิดสร้างสรรค์ทำให้เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ แสดงถึงพัฒนาการของความรู้ในช่วงสมัยที่ต่างกัน

๒.๒.๕ กฎบัตรระหว่างประเทศ และกฎบัตรแห่งชาติด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม Charter and Declarations for the Heritage Conservation (ICOMOS, ๒๐๐๔)

๒.๑.๖.๑ กฎบัตรระหว่างประเทศ และกฎบัตรแห่งชาติที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรม ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ ๑ ได้มีการก่อตั้งองค์การระหว่างประเทศเพื่อสันติภาพขึ้นโดยภายในองค์การนี้มีส่วนที่ทำหน้าที่โดยตรงในการดูแลมรดกวัฒนธรรม ได้แก่ The International Museum Office ตั้งขึ้นในปีค.ศ.๑๙๒๖ มีการส่งเสริมให้มีการสัมมนาในระดับนานาชาติขึ้นโดยครั้งหนึ่งที่สำคัญเป็นการประชุมเพื่อการทำงานอนุรักษ์ที่อโครโพลิสแห่งเอเธนส์ ณ เมืองเอเธนส์ ประเทศกรีซ ในปี ค.ศ. ๑๙๓๑ และบทสรุปจากการประชุมดังกล่าวต่อมารู้จักกันในนามของกฎบัตรเอเธนส์ (The Athens Charter for the Restoration of Historic Monuments:๑๙๓๑) ถือเป็นจุดสำคัญ ในการกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์สมัยใหม่ขึ้น^{๒๗}

ต่อมาเมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ สิ้นสุดลงพร้อมด้วยความเสียหายที่มากกว่าสงครามโลกครั้งแรกในปี ค.ศ. ๑๙๔๔ รัฐบาลโปแลนด์ได้ตัดสินใจสร้างเมืองวอร์ซอที่ได้รับความเสียหายขึ้นมาใหม่ในรูปแบบดั้งเดิม เป็นแบบอย่างให้มีการดำเนินการในลักษณะเดียวกันนี้กับอีกหลายเมืองนานาชาติได้ร่วมมือกัน เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งขึ้นมาอีก นำมาซึ่งการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติโดยมีสหประชาชาติ หรือยูเนสโก เป็นหน่วยงานย่อย ที่ดูแลการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมความร่วมมือทางด้านการอนุรักษ์โบราณสถานในระดับนานาชาติได้เริ่มต้นขึ้นและนำมาสู่แนวคิดการอนุรักษ์มรดกร่วมกันของคนทั้งโลก และการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืน จากการประชุมนานาชาติเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานในเมืองเวนิซ ประเทศอิตาลีกล่าวได้ว่า กฎบัตรและมาตรฐานระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในปัจจุบัน มีจุดเริ่มต้นร่วมกันจาก “กฎบัตรระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานและแหล่งที่ตั้ง (International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites: ๑๙๖๔) หรือ “กฎบัตรเวนิซ (The Venice Charter)” ซึ่งเป็นกฎบัตรเพื่อการอนุรักษ์ทั้งในระดับชาติและระดับระหว่างประเทศ ระเบียบ คำประกาศข้อบัญญัติหรือข้อตกลงต่างๆ ที่เป็นที่ยอมรับของสังคมใดสังคมหนึ่งในช่วงเวลาต่างๆ สามารถสะท้อนภาพของสังคม แนวความคิด ด้านการอนุรักษ์ในสมัยต่างๆ ได้^{๒๘}

นอกจากนี้ผลจากการประชุมระหว่างประเทศครั้งที่ ๒ ของสถาปนิกและช่างผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับ โบราณสถาน (The Second International Congress of Architects and Technicians

^{๒๗} วสุ โปษยะนันท์, การวิเคราะห์รูปแบบสถาปัตยกรรมรัตนตรัยแห่งวิมาயปุรี, วารสารศิลปากร, ปีที่ ๖๕ ฉบับที่ ๓ (พ.ค.-มิ.ย. ๒๕๖๕), หน้า ๘๖-๙๗.

^{๒๘} วสุ โปษยะนันท์, การวิเคราะห์รูปแบบสถาปัตยกรรมรัตนตรัยแห่งวิมาयปุรี, วารสารศิลปากร, อ่างแล้ว

of Historic Monuments) ยังนำไปสู่การก่อตั้งสภาการโบราณสถานระหว่างประเทศ (International Council on Monuments and Sites) หรือ “อิโคโมส (ICOMOS)” ในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ (ค.ศ.๑๖๕๕) อิโคโมสเป็นองค์กรวิชาชีพทางมรดกทางวัฒนธรรมในระดับสากล มีเป้าหมายการทำงานเพื่อการอนุรักษ์และปกป้องคุ้มครองโบราณสถานในลักษณะขององค์กรอิสระ (NGO) การทำงานร่วมกันของอิโคโมสและยูเนสโกนำไปสู่การพัฒนากฎบัตรและมาตรฐานระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมประเภทต่าง ๆ อีกมากมาย^{๒๙}

โดยทั้งนี้กฎบัตรที่เกี่ยวข้องกับมรดกวัฒนธรรมอาจพอสรุปได้ดังกฎบัตรระหว่างประเทศ และกฎบัตรแห่งชาติที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรม ดังนี้^{๓๐}

๑) The Venice Charter - International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites: ICOMOS (๑๙๖๔) เป็นหลักการพื้นฐานที่ใช้เสนอแนะแนวทางในการสงวนรักษาและบูรณะอาคารโบราณ ให้แต่ละประเทศนำไปประยุกต์ใช้ภายใต้กรอบแห่งวัฒนธรรมของตนแนวคิดเกี่ยวกับโบราณสถานต้องไม่ครอบคลุมเฉพาะสถาปัตยกรรมเท่านั้น แต่รวมถึงพื้นที่ที่พบหลักฐานอารยธรรมหรือพัฒนาการที่สำคัญ หรือเหตุการณ์ประวัติศาสตร์และไม่ได้เจาะจงเฉพาะงานศิลปะที่ยิ่งใหญ่เท่านั้น แต่รวมถึงงานธรรมดาสามัญจุดมุ่งหมายในการอนุรักษ์ต้องอยู่ที่คุณค่าทั้งความเป็นงานศิลปะ และความเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์โดยไม่มียิ่งย่อนกว่ากัน

๒) อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ พ.ศ. ๒๕๑๕ (World Heritage Convention) (Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, ๑๙๗๒) โดยมีสาระสำคัญ คือ เป็นกรอบพื้นฐานสำหรับระบบมรดกโลก ประกอบด้วยคำนิยามสำคัญ แนวคิดโครงสร้างการบริหารจัดการและกระบวนการต่างๆ รวมถึงกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอแหล่งมรดกเพื่อสร้างความร่วมมือในหมู่ภาคีในการกำหนดมาตรการที่เหมาะสม ทั้งด้านนโยบายการบริการเทคนิคและการเงิน เพื่อสงวนรักษาคู่ครองและส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อมวลมนุษยชาติให้คงอยู่ต่อไป ต่อมาในปี ค.ศ.๑๙๗๖ องค์การยูเนสโก (UNESCO) ได้จัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมา เพื่อทำหน้าที่ดูแลแหล่งวัฒนธรรมและธรรมชาติที่มีความสำคัญระดับโลกโดยมีชื่อว่า “คณะกรรมการมรดกโลก” (The

^{๒๙} วรณศิลป์ พีระพันธุ์ อ้างอิงใน วชิรญา ตติยนันท์กุล, การพัฒนาคู่มือการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมนามธรรมด้านหัตถกรรม จังหวัดอุบลราชธานี, (ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๗), หน้า ๔๒.

^{๓๐} วชิรญา ตติยนันท์กุล, การพัฒนาคู่มือการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมนามธรรมด้านหัตถกรรม จังหวัดอุบลราชธานี, (ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๗), หน้า ๔๒-๔๗.

World Heritage Committee) พร้อมทั้งจัดตั้ง “กองทุนมรดกโลก” ขึ้น เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนในการสนับสนุนการอนุรักษ์แหล่งวัฒนธรรมและแหล่งธรรมชาติที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกแล้ว

๓) กฎบัตรเพื่อการปกป้องคุ้มครองและการจัดการมรดกทางโบราณคดี ค.ศ. ๑๙๙๐ (Charter for the Protection and Management of the Archaeological Heritage ๑๙๙๐) มรดกทางโบราณคดีคือส่วนของมรดกที่เป็นวัตถุที่ให้ข้อมูลเบื้องต้น ตามวิธีการทางโบราณคดี ประกอบด้วยร่องรอยทั้งหมดที่แสดงถึงความมีอยู่ของมนุษย์และรวมทั้งสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการแสดงออกของกิจกรรมของมนุษย์ซากที่เหลืออยู่และโบราณวัตถุที่อาจเคลื่อนย้ายได้ที่เป็นส่วนประกอบของแหล่งโบราณสถานนั้น การปกป้องคุ้มครองมรดกทางโบราณคดีต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพของบุคคลจากหลายสาขาวิชาชีพเพราะการปกป้องคุ้มครองมรดกทางโบราณคดีนั้น ไม่สามารถตั้งอยู่บนพื้นฐานการใช้เทคนิคทางวิชาโบราณคดีเท่านั้น และต้องมีความร่วมมือจากหน่วยงานของรัฐ นักวิจัยจากสถาบันการศึกษา บริษัทเอกชนและมหาชนและสาธารณชนทั่วไป เพราะมรดกทางโบราณคดีเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เปราะบาง และไม่สามารถสร้างขึ้นใหม่ได้ นโยบายสำหรับการปกป้องคุ้มครองมรดกทางโบราณคดีควรเป็นส่วนประกอบที่ผสมผสานกลมกลืนของนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการใช้ที่ดิน การพัฒนาและการวางแผนเช่นเดียวกับ นโยบายทางวัฒนธรรมและควรมีการทบทวนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ทันสมัยอยู่เสมอและต้องเป็นแนวทางที่สอดคล้องกัน ในทุกระดับตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ภูมิภาค ชาติและนานาชาติ

๔) กฎบัตรว่าด้วยมรดกสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่น ค.ศ. ๑๙๙๙ (Charter on the Built Vernacular Heritage ๑๙๙๙) (ICOMOS, ๑๙๙๘) มรดกสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่นเป็นสิ่งสำคัญ กล่าวคือเป็นการแสดงออกขั้นพื้นฐานทางวัฒนธรรมของชุมชนและของความสัมพันธ์กับอาณาบริเวณที่ตั้งอยู่ในขณะเดียวกันก็เป็นการแสดงออกถึงความหลากหลายของวัฒนธรรมในสังคมสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่นเป็นวิถีแห่งธรรมชาติและวัฒนธรรมในสังคมนั้นๆ การดำเนินงานด้านการก่อสร้างควรกระทำด้วยความระมัดระวังมีการวิเคราะห์เป็นอย่างดีถึงระบบการก่อสร้างแบบดั้งเดิมและทักษะฝีมือช่างที่มาพร้อมกับมรดกสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่นที่เป็นพื้นฐานของการแสดงออกถึงลักษณะความเป็นพื้นถิ่น ความสัมพันธ์ที่มีต่อภูมิทัศน์ทางกายภาพและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม

๕) International Cultural Tourism Charter (๑๙๙๙) กฎบัตรระหว่างประเทศว่าด้วยเรื่องการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ๒๕๔๒ ลักษณะเฉพาะของทั้งมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมมีระดับของความสำเร็จ ที่แตกต่างกัน ในขณะที่บางแหล่งมีคุณค่าความสำคัญอย่างยิ่ง ในระดับโลกก็ยังมีแหล่งอื่นๆ ที่มีคุณค่าเพียงในระดับชาติระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น การสื่อความหมายต่างๆ จะต้องนำเสนอถึงความแตกต่างของระดับ ความสำคัญ นี้แก่ประชาชนในท้องถิ่นและผู้มาเยือนด้วยวิธีการใช้สื่อรูปแบบการศึกษาและเทคโนโลยีในปัจจุบันที่มีความเหมาะสมโครงการและกิจกรรมการพัฒนาทางการท่องเที่ยว จะต้องนำมาซึ่งผลลัพธ์ในทางบวกและก่อให้เกิดผลกระทบ

ให้น้อยที่สุดต่อมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งความเป็นของแท้ดั้งเดิมและวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น ในขณะที่พยายามสนองต่อความต้องการและความปรารถนาของผู้มาเยือน (www.icomosthai.org)

๖) Australia ICOMOS (๒๐๐๐), The Burra Charter: the Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance (Australia ICOMOS, ๒๐๐๐) Burra Charter เป็นกฎบัตรที่สำคัญ ที่ว่าด้วยการอนุรักษ์แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ของประเทศออสเตรเลีย เอกสารฉบับนี้พัฒนามาจาก The International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Site (Venice Charter, ๑๙๖๖) และ The Resolutions of ๕th General Assembly of ICOMOS (Moscow, ๑๙๗๖) จัดทำโดย Australia ICOMOS โดยฉบับปัจจุบัน Charter นี้จะเป็นแนวทางในการอนุรักษ์มรดกสถานที่ที่มีความสำคัญ ทางวัฒนธรรม (Cultural heritage places) ที่มาจากหลักการความรู้และประสบการณ์ของสมาชิกใน Australia ICOMOS โดยถือว่าการอนุรักษ์เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการมรดกสถานทางวัฒนธรรม

๗) ร่างกฎบัตรประเทศไทย ว่าด้วยการบริหารจัดการแหล่งมรดกวัฒนธรรม (ปรับปรุงจากร่างกฎบัตรอโคโมสไทยเดิม) ฉบับปรับปรุงล่าสุด ๒๕๕๔

เกณฑ์การประเมินคุณค่า เพื่อตระหนักถึงคุณค่าของโบราณสถานและมรดกวัฒนธรรมให้ถ่องแท้ก่อนการประเมินคุณค่าจะต้องทำการศึกษาวิจัยในทุกสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องแล้วทำการประเมินคุณค่า ทั้งคุณค่าในภาพรวม คุณค่าเฉพาะแต่ละด้าน เช่น คุณค่าทางสุนทรียภาพ คุณค่าทางประวัติศาสตร์ คุณค่าทางโบราณคดีคุณค่าทางศิลปกรรม คุณค่าทางสถาปัตยกรรม คุณค่าทางวิทยาการและการศึกษาคุณค่าในประเด็น ขนาด โครงสร้างและวัสดุการจัดลำดับความสำคัญการประเมินศักยภาพของแหล่งมรดกวัฒนธรรม เพื่อวางแผนรักษาคุณค่าความสำคัญ ที่เด่นที่สุดเอาไว้แต่ต้องคำนึงถึงคุณค่าความสำคัญในด้านที่รองลงมาด้วยตามความเหมาะสม ก่อนที่จะดำเนินการอนุรักษ์หรือพัฒนาใด ๆ

(๑) การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม ควรพิจารณาทุกแง่มุมทั้งคุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ความสำคัญทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติที่เกี่ยวข้อง โดยไม่เน้นเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

(๒) คุณค่า ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม และความสำคัญทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับแหล่งมรดกวัฒนธรรม ควรพิจารณาจากการศึกษาผ่านสหสาขาวิชาที่ควรเกี่ยวข้อง และไม่ควรละเลยเรื่องราวที่ผ่านทางคำบอกเล่า ตำนาน โดยผ่านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

(๓) ลำดับความสำคัญทางวัฒนธรรมนำไปสู่ขั้น ตอนการอนุรักษ์ที่แตกต่างกัน

(๔) เกณฑ์การประเมินคุณค่า มีได้ทั้งในส่วนที่ประเมินในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ขึ้นอยู่กับความเห็นร่วมของคณะผู้ประเมินที่ได้รับการยอมรับจากทุกภาคส่วน

๘) The ICOMOS Charter for the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites อนุสัญญาอิคอมอสว่าด้วยการสื่อความหมายและการนำเสนอแหล่งมรดกวัฒนธรรม (The ICOMOS Scientific Committee on Interpretation, ๒๐๐๗)

วัตถุประสงค์ของอนุสัญญานี้คือการกำหนดหลักการพื้นฐานในการสื่อความหมายและการนำเสนอในฐานะที่เป็นส่วนประกอบสำคัญของความพยายามในการอนุรักษ์และในฐานะที่เป็นวิถีทางในการส่งเสริมความประทับใจและความเข้าใจของสาธารณชนที่มีต่อแหล่งมรดกวัฒนธรรมโดยตระหนักว่าการสื่อความหมายและการนำเสนอเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการอนุรักษ์และจัดการมรดกวัฒนธรรม อนุสัญญานี้จึงได้กำหนดหลักการสำคัญ ๗ หลักการซึ่งจะเป็นพื้นฐานของการสื่อความหมายและการนำเสนอที่เหมาะสมในสภาพการณ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการสื่อความหมายและการนำเสนอในรูปแบบใดหรือด้วยสื่อแบบใด

หลักการที่ ๑: Access and Understanding (การเข้าถึงและการทำความเข้าใจ)

หลักการที่ ๒: Soundness of Information Sources (ความเชื่อถือได้ของแหล่งข้อมูล)

หลักการที่ ๓: Attention to Setting and Context (การให้ความสนใจกับสภาพบริบทโดยรวม)

หลักการที่ ๔: Preservation of Authenticity (การสงวนรักษาความเป็นของแท้)

หลักการที่ ๕: Planning for Sustainability (การวางแผนเพื่อความยั่งยืน)

หลักการที่ ๖: Concern for Inclusiveness (การคำนึงถึงความเป็นองค์รวม)

หลักการที่ ๗: Importance of Research, Evaluation, and Training (ความสำคัญของการศึกษาวิจัย การประเมินและการฝึกอบรม)

ตามหลักการทั้ง ๗ หลักการ ดังกล่าววัตถุประสงค์ของอนุสัญญานี้จึงเป็นไปเพื่อ

(๑) Facilitate understanding and appreciation อำนวยความสะดวกในการทำความเข้าใจและสร้างความประทับใจในแหล่งมรดกวัฒนธรรม และสร้างความตระหนักต่อสาธารณชนในความจำเป็นที่จะต้องปกป้องและอนุรักษ์แหล่งมรดกวัฒนธรรม

(๒) Communicate the meaning สื่อความหมาย ของแหล่งมรดกวัฒนธรรมด้วยการรับรองความสำคัญ ของแหล่งอย่างรัดกุม และเป็นลายลักษณ์อักษร โดยวิธีทางวิทยาศาสตร์ และวิชาการที่เป็นที่ยอมรับรวมถึงวัฒนธรรมประเพณีที่ดำรงอยู่

(๓) Safeguard the tangible and intangible values ปกป้องคุณค่าที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ของแหล่งมรดกวัฒนธรรมในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมของแหล่งและในบริบททางสังคม

(๔) Respect the authenticity เคารพความเป็นของแท้ของแหล่งมรดกวัฒนธรรม โดยสื่อถึงเนื้อหาทางประวัติศาสตร์และคุณค่าทางวัฒนธรรมของแหล่ง และปกป้องแหล่งจากผลกระทบที่เกิดจากโครงสร้างพื้นฐานด้านการสื่อความหมายที่ไม่เหมาะสม

(๕) Contribute to the sustainable conservation สนับสนุนการอนุรักษ์อย่างยั่งยืนของแหล่งมรดกวัฒนธรรม โดยการส่งเสริมความเข้าใจของสาธารณชนต่อความพยายามในการอนุรักษ์ที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง และต้องจัดให้มีการบำรุงรักษาและปรับปรุงข้อมูลของโครงสร้างพื้นฐานด้านการสื่อความหมายในระยะยาว

(๖) Encourage inclusiveness สนับสนุนความเป็นองค์รวม ในการสื่อความหมายของแหล่งมรดกวัฒนธรรม โดยอำนวยความสะดวกให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและชุมชนที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและการดำเนินการตามโปรแกรมการสื่อความหมาย

(๗) Develop technical and professional standards พัฒนามาตรฐานด้านเทคนิคและวิชาชีพ สำหรับการสื่อความหมายของมรดก และการนำเสนอรวมทั้งเทคโนโลยีการศึกษาวิจัยและการฝึกอบรม มาตรฐานดังกล่าวนี้ จะต้องมีความเหมาะสมและยั่งยืนในบริบททางสังคม

๙) พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมพ.ศ.๒๕๕๖ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การคุ้มครองและส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งในที่นี้มีขอบเขตเฉพาะวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เพื่ออธิบายความหมายคำว่า “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” ซึ่งอาจเป็นคำใหม่ที่ยังไม่เป็นที่แพร่หลายจึงได้กำหนดนิยาม คำว่า “วัฒนธรรม” “การอนุรักษ์” “พิธีกรรม” และ “ความเชื่อ” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของคำว่า “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้นทั้งยังได้อธิบายรูปแบบการบริหารจัดการเกี่ยวกับการคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมว่ากระทำโดยองค์กรในรูปแบบคณะกรรมการและมีการขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมขอบเขตการคุ้มครองและส่งเสริม รวมถึงกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้การแก้ไขและเพิกถอนทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนอกจากนี้พระราชบัญญัติคุ้มครอง และส่งเสริมมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมพ.ศ.๒๕๕๖ ยังได้กล่าวถึงมรดกวัฒนธรรมเชิงนามธรรมที่ขึ้นชื่อว่าได้ขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้นต้องมีลักษณะตามหลักเกณฑ์ดังนี้^{๓๑}

๑. มีความโดดเด่นและคุณค่าเชิงสร้างสรรค์ของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสำหรับท้องถิ่นหรือของประเทศชาติ

๒. ความเป็นเอกลักษณ์ทางด้านประวัติศาสตร์ และด้านวัฒนธรรม

^{๓๑} วนิตา อินทรอำนวย, พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๕๙, (กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๖๐), หน้า ๔.

๓. สามารถอ้างอิงหรือสืบค้น ภูมิปัญญาดั้งเดิมของวัฒนธรรม

๔. มีคุณลักษณะบ่งบอกความเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชนหรือท้องถิ่น
ซึ่งมีคุณค่า

๕. มีความจำเป็นต้องอนุรักษ์ไว้มิให้เกิดการสูญหาย

จากการศึกษาคุณค่าและความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมข้างต้น ผู้ศึกษาวิจัยอาจกล่าวได้ว่าคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมนามธรรมด้านความเชื่อ แนวทางปฏิบัติ ศาสนา เป็นสิ่งที่คนในท้องถิ่นเป็นผู้กำหนดขึ้นเป็นสำคัญ ทั้งยังเกี่ยวข้องกับบุคคลภายนอกที่มีมุมมองต่อทรัพยากรวัฒนธรรมนามธรรมที่เป็นสิ่งที่มนุษย์ให้ค่าและให้ความสำคัญ ต่อสิ่งที่ตนเองได้สัมผัส ดังนั้นการให้คุณค่าความสำคัญจึงอาจแตกต่างกัน ไปตามความคิดเห็นของบุคคลซึ่งมีต่อพื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรม ทางประวัติศาสตร์ของชุมชนพื้นที่ศึกษา ซึ่งคุณค่าและความสำคัญของมรดกวัฒนธรรม มีทั้งสิ้น ๑๔ ด้านที่มีลักษณะของคุณค่าความสำคัญ ในแต่ละชุมชนแตกต่างกัน ไปตามพื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรม มุมมองและวัตถุประสงค์ในการนำไปใช้ของแต่ละคนแต่ละสังคม รวมถึงขึ้นอยู่กับสติปัญญาของบุคคล นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับ บริบทอื่นๆ อีกประกอบด้วย เงื่อนไขทางสังคมและเศรษฐกิจด้วย (ปรับปรุงจาก Australia ICOMOS, ๒๐๐๐; NSW Government Sydney Harbour Foreshore Authority, ๒๐๑๓; The Burra Charter the Australia ICOMOS๑๙๙๙, ๒๐๐๐; Feilden and Jokilento, ๑๙๙๓; United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, n.d.)

แต่อย่างไรก็ตาม ความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดขึ้นโดยคนในท้องถิ่น เจ้าของวัฒนธรรมนั้นคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมจึงอาจแตกต่างกัน ไปในแต่ละพื้นที่ ซึ่งคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมเหล่านี้จะขึ้นอยู่กับ พื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรม ทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะการประเมินคุณค่าจะต้องทำการศึกษาวิจัยในทุกสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องแล้วทำการประเมินคุณค่า ทั้งคุณค่าในภาพรวม คุณค่าเฉพาะแต่ละด้าน (อิโคโมสไทย, ๒๕๕๔)

นอกจากนี้กล่าวได้ว่า ในการให้ความหมายและคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมนั้นเสมอเหมือนตัวสะท้อนวิวัฒนาการของสังคม จากระยะเวลาที่ผ่านมา มีลักษณะการถ่ายโอนความหมายของคำว่า “มรดก” ที่เพิ่มมากขึ้น กว้างขึ้นที่ได้ให้ความหมายของมรดกวัฒนธรรมไว้อย่างหลากหลาย ด้าน ทั้งที่เป็นมรดกที่จับต้องได้(Tangible Culture Heritage) จนถึงมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้(Intangible Culture Heritage) เพื่อการคุ้มครองและส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าเหล่านี้ไว้ให้ชนในชาติ เพราะทั้งนี้คำว่ามรดกวัฒนธรรมมีลักษณะทั่วไปของการใช้คำนี้มาก ใช้ในเรื่องที่เกี่ยวกับสถานที่ เช่น อนุสาวรีย์ประวัติศาสตร์ชัยสมรภูมิทรัพย์สินและสมบัติทางวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม เงื่อนไขทั้งหมดเหล่านี้จะไม่สามารถครอบคลุมความหมายเดียวกัน ได้ทั้งหมดเพราะคำว่ามรดกวัฒนธรรมเป็นความหมายของความคิดของผู้รู้ในแต่ละประเทศ ดังนั้นการให้ความหมายของมรดก

ทางวัฒนธรรมในประเทศจึงเป็นการให้ความหมายที่ใกล้เคียงกับความหมายที่องค์กรระหว่างประเทศ
ให้ไว้เกี่ยวกับขอบเขตของมรดกทางวัฒนธรรม เท่านั้น

แต่อย่างไรก็ตามการให้คำจำกัดความของมรดกทางวัฒนธรรม ของสิ่งที่จับต้องได้ และ
มรดกที่จับต้องไม่ได้ นั้น มีความหมายขอบเขตที่กว้างและครอบคลุมถึงสิ่งต่างๆ อย่างมากมายที่
แสดงออกถึงความหลากหลายทางสังคม ที่เป็นวิถีแห่งธรรมชาติและวัฒนธรรมในสังคมนั้น ๆ ไม่ว่าจะ
เป็นกลุ่มอาคารและสถานที่กลุ่มของอาคารประวัติศาสตร์พื้นที่เมือง สภาพแวดล้อม รวมถึงปัจจัยทาง
สังคม ทั้งนี้ในการให้ความหมายของมรดกวัฒนธรรมนั้น มีการให้คำจำกัดความโดยกว้าง ๆ ต่างกัน
ออกไปในกฎบัตรเวนิส The Venice Charter ๑๙๖๔ นำมาสู่แนวคิดการอนุรักษ์มรดกร่วมกันของคน
ทั้งโลกการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืนเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณ การสงวนรักษาและบูรณะอาคาร
โบราณ ให้แต่ละประเทศนา ไปประยุกต์ใช้ภายใต้กรอบแห่งวัฒนธรรมของตน^{๓๒}

ทั้งนี้เกี่ยวกับความหมายของมรดกทางวัฒนธรรม คำว่าอนุสาวรีย์ประวัติศาสตร์ “historic
monument” ถูกตีความใหม่โดย ICOMOS ในปี ๑๙๖๕ เป็น “อนุสาวรีย์” และ “สถานที่ประวัติศาสตร์”
“monument” and “site” โดยยูเนสโกในปี ๑๙๖๘ เป็น “ทรัพย์สินทางวัฒนธรรม” “cultural
property” ที่ให้ความหมายรวมถึงทรัพย์สินที่เป็นทั้งสิ่งหาปริมาตรและอสังหาริมทรัพย์ทั้งนี้
ความหมายที่รู้จักและนำไปใช้โดยทั่วไปนั้น จะได้จากการให้ความหมายขององค์กรระหว่างประเทศ
ยูเนสโกและ ICOMOS ที่ได้กำหนดมาตรการการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมซึ่งตกลงในหลักการ
ที่ว่าขอบเขตของมรดกทางวัฒนธรรมควรจะครอบคลุมทั้งมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติซึ่งรวมถึง
กลุ่มอนุสาวรีย์อาคารและสถานที่ในฐานะของสถานที่ที่สำคัญ ทางวัฒนธรรมและประเทศชาติ
(Ahmad, ๒๐๐๖) การปกป้องคุ้มครองจึงต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพของ
บุคคลจากหลายสาขาวิชาชีพ และต้องมีความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (Charter for the
Protection and Management of the Archaeological Heritage ๑๙๙๐)

เนื่องจากมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม มีระดับของความสำคัญที่แตกต่างกัน บาง
แหล่งมีคุณค่าความสำคัญอย่างยิ่งในระดับโลก บางแหล่งมีคุณค่าเพียงในระดับชาติ ระดับภูมิภาค
และระดับท้องถิ่น การสื่อความหมายต่างๆ จะต้องนำเสนอถึงความแตกต่างของระดับความสำคัญนี้
แก่ประชาชนในท้องถิ่นและผู้มาเยือนด้วยวิธีการที่มีความเหมาะสม แต่ทั้งนี้ การจัดลำดับความสำคัญ
การประเมินศักยภาพของแหล่งมรดกวัฒนธรรม เพื่อวางแผนรักษาคุณค่าความสำคัญที่เด่นที่สุดเอาไว้แต่
ต้องคำนึงถึงคุณค่าความสำคัญ ในด้านที่รองลงมาด้วยตามความเหมาะสม ก่อนที่จะดำเนินการ
อนุรักษ์ (อิโคโมสไทย, ๒๕๕๔) โดยตระหนักว่าการสื่อความหมายและการนำเสนอเป็นส่วนหนึ่งของ

^{๓๒} วสุ โปษะนันท์, การวิเคราะห์รูปแบบสถาปัตยกรรมรัตนตรัยแห่งวิมาயปุรี,
วารสารศิลปากร, ปีที่ ๖๕ ฉบับที่ ๓ (พ.ค.-มิ.ย. ๒๕๖๕), หน้า ๘๖-๙๗.

กระบวนการอนุรักษ์และจัดการมรดกวัฒนธรรม (Lupo, ๒๐๐๗) และถือว่าการอนุรักษ์เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Australia ICOMOS, ๒๐๐๐) เพื่อสงวนรักษาคุ้มครองและส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อมวลมนุษยชาติให้คงอยู่ต่อไปตราบนานเท่านาน^{๓๓}

การให้คุณค่าและความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมจะเห็นได้ว่าได้มีการกล่าวไว้หลายด้าน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกานิยามความหมายของแต่ละชนชาติการจัดลักษณะและประเภทที่ต่างกันออกไปในแต่ละพื้นที่ (อิโคโมสไทย, ๒๕๕๔) มีลักษณะบ่งบอกถึงความเป็นชุมชนหรือท้องถิ่นหากไม่มีการอนุรักษ์ไว้จะสูญหายไป在最สุดสอดคล้องกับ Guidelines for the Establishment of National “Living Human Treasures Systems” (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, n.d.) ของยูเนสโกที่กล่าวว่าจะองค์ประกอบของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Elements of the intangible cultural heritage) เป็นการแสดงระบบการใช้ชีวิตของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับรากในวัฒนธรรมประเพณีและสังคมเป็นการแสดงคุณค่าในการเป็นตัวแทนของปัจเจกบุคคลชุมชนหรือกลุ่มคนที่ชี้ให้เห็นถึงคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ (Historical significance) และคุณค่าทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Significance)^{๓๔}

นอกจากนี้แล้วยังมีความสำคัญเพราะความหายาก (Rarity Significance) และด้านการเป็นตัวแทน (Representativeness Significance) คุณค่าที่แสดงนัยแห่งอดีต (Associative or symbolic value) นอกจากนี้แล้ว มรดกวัฒนธรรมยังมีคุณค่าทางเศรษฐศาสตร์(Economic value) อีกด้วย

ดังนั้น จึงกล่าวสรุปเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม ได้ว่า สิ่งประดิษฐ์ ประเพณี ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ซึ่งสืบทอดมาจากคนรุ่นก่อนและถือว่ามีคุณค่าและความสำคัญอย่างยิ่งต่อชุมชนหรือสังคมใดสังคมหนึ่ง สิ่งเหล่านี้อาจรวมถึงวัตถุที่จับต้องได้ เช่น อาคารทางประวัติศาสตร์ งานศิลปะ และสิ่งประดิษฐ์ ตลอดจนลักษณะที่จับต้องไม่ได้ เช่น ภาษา ดนตรี การเต้นรำ และประเพณีปากเปล่า มรดกทางวัฒนธรรมเป็นส่วนสำคัญของอัตลักษณ์ของชุมชนและช่วยเชื่อมโยงผู้คนกับอดีตที่มีร่วมกัน นอกจากนี้ยังสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับประวัติศาสตร์คุณค่า และวิถีชีวิตของชุมชน และสามารถช่วยส่งเสริมความสามัคคีและความเข้าใจทางสังคม

^{๓๓} วชิรญา ตติยนั้นทกุล, การพัฒนาคู่มือการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมนามธรรม ด้านหัตถกรรม จังหวัดอุบลราชธานี, (ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๗), หน้า ๔๒-๔๗.

^{๓๔} Feilden, Bernard & Jokilehto, Jukka, “Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites”, (Rome: ICCROM, 1993), p 32.

การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมเป็นงานที่สำคัญ เนื่องจากหลายแง่มุมอาจสูญหายไปตามกาลเวลาเนื่องจากการละเลย ภัยธรรมชาติ หรือการทำลายโดยเจตนา ความพยายามในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมรวมถึงการอนุรักษ์และการฟื้นฟูวัตถุทางกายภาพ เอกสารเกี่ยวกับประเพณีปากเปล่าและแง่มุมอื่น ๆ ที่จับต้องไม่ได้ และการศึกษาและการสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม

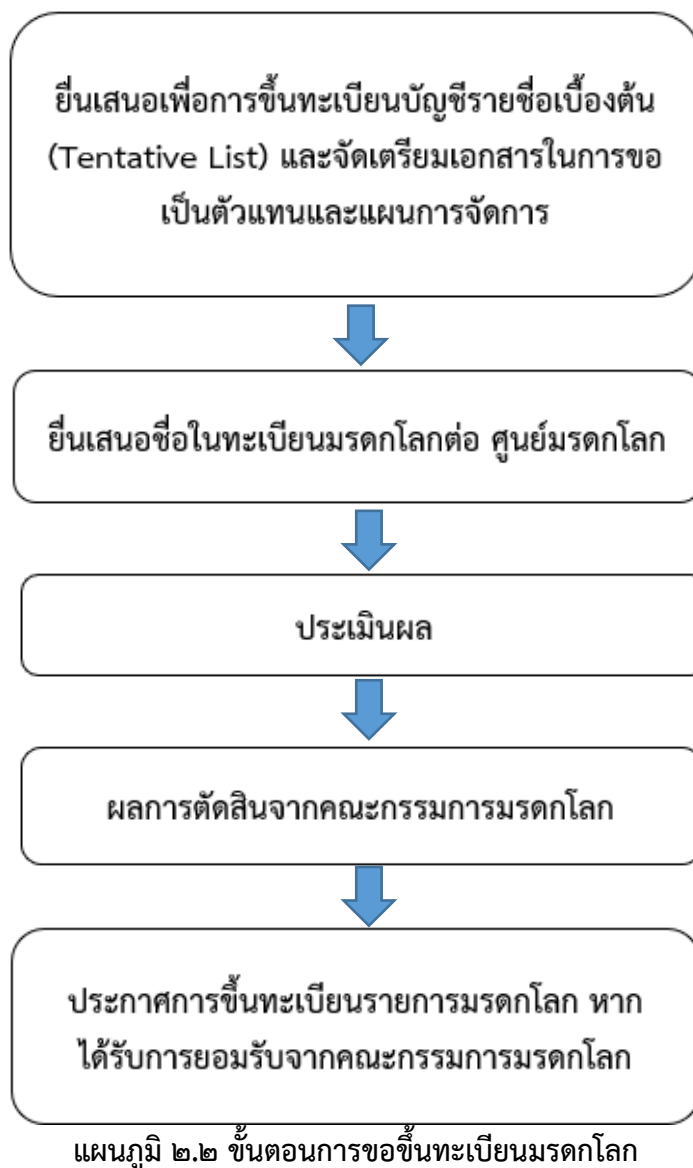
๒.๒.๖ ขั้นตอนการเสนอชื่อสถานที่

ประเทศที่ต้องการเสนอชื่อสถานที่ในประเทศของตนให้ได้รับการพิจารณาให้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก อันดับแรกจะต้องจัดทำบัญชีรายชื่อสถานที่ที่มีความสำคัญทางธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งหมดภายในประเทศของตน บัญชีนี้จะเรียกว่า บัญชีรายชื่อเบื้องต้น (Tentative List) ซึ่งมีความสำคัญมาก เพราะมีเพียงสถานที่ที่มีชื่ออยู่ในบัญชีนี้เท่านั้นที่จะมีสิทธิได้รับการเสนอชื่อ ขึ้นต่อมา ประเทศนั้นๆจะต้องเลือกรายชื่อสถานที่ที่ต้องการเสนอชื่อมาจากบัญชีรายชื่อเบื้องต้น เพื่อจัดทำเป็นแฟ้มข้อมูล (Nomination File) โดยทางศูนย์มรดกโลกอาจให้คำแนะนำและช่วยเหลือในการจัดทำแฟ้มข้อมูลนี้

เมื่อถึงขั้นตอนนี้ แฟ้มข้อมูลจะถูกตรวจสอบและพิจารณาจากองค์กร ๒ แห่ง ได้แก่ สภานานาชาติว่าด้วยการดูแลอนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี (International Council on Monuments and Sites) และ สหภาพสากลเพื่อการอนุรักษ์ (World Conservation Union) แล้วทั้งสององค์กรนี้จะยื่นข้อเสนอแนะต่อคณะกรรมการมรดกโลก ทางคณะกรรมการจะมีการประชุมร่วมกันปีละหนึ่งครั้ง เพื่อตัดสินว่าสถานที่ที่มีการเสนอชื่อแห่งใดบ้างที่ควรได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก หรือทางคณะกรรมการอาจร้องขอให้ประเทศที่เสนอชื่อได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่เพิ่มเติม โดยการพิจารณาว่าจะขึ้นทะเบียนสถานที่แห่งใดจะต้องมีลักษณะตามเกณฑ์มาตรฐานข้อใดข้อหนึ่งหรือหลายข้อ

การประกาศรายชื่อทะเบียนมรดกโลกที่ปรากฏสู่สายตาประชาคมโลกนั้น ประเทศที่จะได้รับการรับรองในการขึ้นทะเบียนจะต้องผ่านกระบวนการประเมินอย่างเป็นขั้นตอน ทั้งการแสดงผลหลักฐานของประเทศภาคว่าจะปฏิบัติตามกฎข้อบังคับ เช่น การออกกฎหมายคุ้มครองแหล่งมรดก การจัดสรรบุคลากรในการดูแลแหล่งมรดก และเงินสนับสนุนในการดูแลรักษา และการประเมินคุณค่าหลักเกณฑ์ความโดดเด่นเป็นสากล (Outstanding Universal Value) จากคณะกรรมการและผู้เชี่ยวชาญจากองค์กรระหว่างประเทศที่ทำงานร่วม ได้แก่ สหภาพเพื่อการสงวนรักษาระดับโลก (IUCN) สภาระหว่างชาติว่าด้วยโบราณสถานและแหล่งโบราณคดี (ICOMOS) และศูนย์กลางนานาชาติว่าด้วยการศึกษาเกี่ยวกับการอนุรักษ์และปฏิสังขรณ์สมบัติทางวัฒนธรรม (ICCROM)

ซึ่งองค์กรดังกล่าวจะทำหน้าที่ตรวจสอบ ประเมินผล และสรุปผลกลับไปยังคณะกรรมการมรดกโลก (World Heritage Committee) เพื่อพิจารณาในขั้นตอนต่อไป^{๓๕}

๒.๒.๗ ข้อกำหนดและหลักเกณฑ์ในการพิจารณาให้เป็นมรดกโลก กระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๔๘ มีข้อกำหนดและหลักเกณฑ์ทั้งหมด ๖ ข้อสำหรับมรดกโลกทางวัฒนธรรม และ ๔ ข้อสำหรับมรดกโลกทางธรรมชาติในการพิจารณาให้เป็นแหล่งมรดกโลก ดังนี้

^{๓๕} พินิจ พินธุสาส์น, ว่าด้วย..องค์การยูเนสโกและผลประโยชน์ในมรดกโลก, (กรุงเทพมหานคร : สยามมิส พับลิชชิงเฮ้าส์ , ๒๕๕๓), หน้า ๕๙-๖๑.

หลักเกณฑ์ทางวัฒนธรรม

๑. เป็นตัวแทนในการแสดงผลงานชิ้นเอกที่จัดทำขึ้นด้วยการสร้างสรรค์อันชาญฉลาดของมนุษย์
๒. เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลยิ่ง ผลักดันให้เกิดการพัฒนาสืบต่อมาในด้านการออกแบบทางสถาปัตยกรรม อนุสรณ์สถาน ประติมากรรม สวน และภูมิทัศน์ ตลอดจนการพัฒนาศิลปกรรมที่เกี่ยวข้อง หรือการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งได้เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง หรือบนพื้นที่ใดๆ ของโลกซึ่งทรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม
๓. เป็นสิ่งที่ยืนยันถึงหลักฐานของวัฒนธรรมหรืออารยธรรมที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน หรือว่าที่สาบสูญไปแล้ว
๔. เป็นตัวอย่างอันโดดเด่นของประเภทของสิ่งก่อสร้างอันเป็นตัวแทนของการพัฒนาทางด้านวัฒนธรรม สังคม ศิลปกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี อุตสาหกรรม ในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ
๕. เป็นตัวอย่างอันโดดเด่นของวัฒนธรรมมนุษย์ ขนบธรรมเนียมประเพณีแห่งสถาปัตยกรรม วิธีการก่อสร้าง หรือการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งเสื่อมสลายได้ง่ายจากผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมตามกาลเวลา
๖. มีความคิดหรือความเชื่อที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเหตุการณ์ หรือมีความโดดเด่นยิ่งในประวัติศาสตร์

หลักเกณฑ์ทางธรรมชาติ

๑. เป็นตัวอย่างที่เด่นชัดของการเป็นตัวแทนในวิวัฒนาการสำคัญต่างๆในอดีตของโลก เช่น ยุคสัตว์เลื้อยคลาน ยุคน้ำแข็ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาความหลากหลายทางธรรมชาติบนพื้นโลก
๒. เป็นตัวอย่างที่เด่นชัดในการเป็นตัวแทนของขบวนการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทางธรณีวิทยาหรือวิวัฒนาการทางชีววิทยา และปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่กำลังเกิดอยู่ เช่น ภูเขาไฟ เกษตรกรรมขั้นบันได
๓. เป็นแหล่งที่เกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์หายากหรือสวยงามเป็นพิเศษ เช่น แม่น้ำ น้ำตก ภูเขา
๔. เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของชนิดสัตว์และพันธุ์พืชที่หายากหรือที่ตกอยู่ในสภาวะอันตราย แต่ยังคงสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ซึ่งรวมถึงระบบนิเวศอันเป็นแหล่งรวมความอุดมสมบูรณ์ของพืชและสัตว์ที่ทั่วโลกให้ความสนใจด้วย

๒.๒.๘ การประชุมคณะกรรมการมรดกโลกสมัยสามัญ

คณะกรรมการมรดกโลกจะมีการประชุมร่วมกันหลายครั้งในแต่ละปี เพื่ออภิปรายถึงแผนการจัดการเกี่ยวกับแหล่งมรดกโลกที่ยังคงอยู่ และรับรายชื่อสถานที่ที่ประเทศต่างๆ เสนอให้ได้รับการพิจารณาให้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก และจะมีการประชุมครั้งหนึ่งที่เรียกว่า การประชุมคณะกรรมการมรดกโลกสมัยสามัญ (World Heritage Committee Session) ซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เพื่อตัดสินว่าสถานที่ที่ได้รับการเสนอชื่อแห่งใดที่จะได้รับการขึ้นทะเบียนอย่างเป็นทางการ

การประชุมสมัยสามัญประจำปีจะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันจัดในเมืองสำคัญต่างๆ ทั่วโลก ซึ่งนอกจากครั้งที่จัดขึ้นที่กรุงปารีส อันเป็นที่ตั้งของสำนักงานใหญ่ขององค์การยูเนสโกแล้ว จะมีเพียงประเทศที่สมาชิกของคณะกรรมการมรดกโลกเท่านั้นที่จะได้รับสิทธิในการจัดการประชุมครั้งต่อไป โดยจะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการ และรับรองได้ว่าสมาชิกภาพของประเทศนั้นๆ จะไม่หมดวาระลงเสียก่อนที่จะได้จัดการประชุม

พระธาตุพนม เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ประชาชนในอำเภอธาตุพนมมีความต้องการจัดขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมเพื่อเป็นการรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่มีการสืบทอดมาแต่โบราณ และปัจจุบัน พระธาตุพนมถูกขึ้นทะเบียนบรรจุไว้ในบัญชีเบื้องต้น (Tentative List) ของศูนย์มรดกโลก ในวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙ ซึ่งหลังจากถูกบรรจุชื่อในเบื้องต้นแล้วในห้วงระยะเวลา ๑๐ ปี จักต้องดำเนินการจัดทำองค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ให้แล้วเสร็จ เช่น งานวิจัย การทำประชานิยม การสัมภาษณ์ และการเก็บข้อมูลผู้ที่มีส่วนได้เสีย เพื่อเป็นข้อมูลประกอบ ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงถือได้ว่าเป็นส่วนสำคัญในการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งสองฝั่งโขง โดยเฉพาะชุมชนในธาตุพนมที่จักต้องให้ความร่วมมืออย่างมากทั้งทางด้านจิตใจ และกายภาพ

๒.๓ แนวคิดด้านความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนสองฝั่งโขงเกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ

ตำนานอุรังคธาตุถือได้ว่าเป็นความสำคัญต่อโครงสร้างความสัมพันธ์ของผู้คน และบ้านเมืองในบริเวณแอ่งสกลนครเป็นอย่างยิ่ง เพราะตำนานได้กล่าวถึงภูมิหลังของการเกิดขึ้นของเมืองและสถานที่ต่าง ๆ ตามภูมิศาสตร์ในตำนาน และความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างเมืองต่าง ๆ เหล่านั้น ตั้งแต่สมัยตำนานจนถึงสมัยประวัติศาสตร์แห่งราชอาณาจักรลาวล้านช้าง อย่างไรก็ตาม บทบาทและความสำคัญดังกล่าวได้สืบทอดต่อมายังชุมชน บ้านเมืองในอาณาบริเวณแอ่งสกลนครในสมัยหลัง ๆ ลงมาอีกด้วย ถึงแม้ว่าเมืองต่าง ๆ ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่จะเป็นชุมชนที่เกิดใหม่ภายหลังที่ศูนย์กลางที่เวียงจันทน์จะล่มสลายไปแล้ว แต่ศาสนสถานสำคัญที่พระธาตุพนม พระธาตุเชิงชุม และที่อื่น ๆ ยังคงมีอยู่ ผู้คนกลุ่มใหม่ที่หลากหลายทางวัฒนธรรม เมื่อเข้ามาตั้งบ้านเมืองในบริเวณแอ่งสกลนคร ได้อยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ของกลุ่มบ้านเมืองที่ปรากฏชื่ออยู่ในตำนานอุรังคธาตุ

ลักษณะและความสำคัญของตำนานอูรังคธาตุอีกประการหนึ่งคือ การประสานความหลากหลายของกลุ่มชนและผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมเหล่านั้นให้อยู่ภายใต้คติแบบพุทธศาสนา โครงเรื่องส่วนใหญ่เป็นไปตามแบบแผนของตำนานพระเจ้าเลียบโลก คือ พระพุทธองค์เสด็จผ่านมายังดินแดนต่าง ๆ ในแถบอาณานิคมลุ่มแม่น้ำโขง ได้พบกับเจ้าถิ่นดั้งเดิมที่ตำนานกล่าวว่าเป็นนาค ผีหรือยักษ์ และได้ทรงทรมานให้ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา มีการขอประดิษฐานรอยพระพุทธรูปไว้เพื่อสักการบูชา มีการสร้างพระธาตุเจดีย์ครอบ เช่น ที่พระธาตุเชิงชุมที่สกลนคร มีพุทธทำนายถึงการตั้งบ้านเมืองตามสถานที่ต่าง ๆ กับมีพุทธคำรัสสั่งให้นำพระบรมสารีริกธาตุมาบรรจุไว้ในพระธาตุเจดีย์เมื่อทรงเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว โดยบ้านเมืองจะได้เจริญรุ่งเรืองต่อไปในภายหน้า

ในตำนานอูรังคธาตุยังกล่าวถึงการที่เหล่านาคและฤๅษีต่างพร้อมใจกันอุปถัมภ์เฝ้าดูแลปกป้องพระพุทธศาสนา คอยเฝ้าบำเพ็ญเพียรบารมีจนกว่าจะได้บรรลุพระนิพพานในที่สุด แสดงถึงความเชื่อท้องถิ่นดั้งเดิมต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้จุดมุ่งหมายสูงสุดคือพระพุทธศาสนา การลดสถานะของความเชื่อดั้งเดิมดังกล่าวนี้จะเห็นได้อีกกรณีของเรื่องแกน ซึ่งเป็นคติสูงสุดของกลุ่มคนไท-ลาว มาแต่โบราณ ผู้คนได้รับแนวคิดพุทธศาสนามาผสมผสานให้แกนต้องลดสถานะเป็นเพียงเทพองค์หนึ่งในคติพุทธศาสนา ทำหน้าที่เฝ้าปกป้องรักษาคุ้มครองพุทธศาสนิกชน โดยเปรียบเทียบกับเทวดาในพระพุทธศาสนา คือ พระอินทร์ ซึ่งบทบาทหน้าที่ของแกนกับพระอินทร์มีลักษณะคล้ายกัน หรือกล่าวได้ว่าเป็นคติที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของโลกมนุษย์และความอุดมสมบูรณ์

ความสัมพันธ์ของพื้นที่ที่ปรากฏในตำนานอูรังคธาตุ สามารถแบ่งเป็น ๓ ระดับ คือ ระดับแรก เครือข่ายความสัมพันธ์ในระดับรัฐหรือเมืองภายในพื้นที่ ระดับที่สอง เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครองหรือกับอำนาจในท้องถิ่นของคนพื้นเมือง ระดับที่สาม คือเครือข่ายความสัมพันธ์ของพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขงกับรัฐภายนอก โดยตำนานสร้างพื้นที่ทางสังคมจากเครือข่ายความสัมพันธ์ของระบบครอบครัวและเครือญาติ ดั้งเนื้อหาเสนอว่าพญาทั้งห้าพระองค์มาสร้างอุบมุงปิดพระธาตุแล้วกลับชาติไปเกิดใหม่อยู่ในเมืองต่าง ๆ และเป็นพี่น้องร่วมญาติ พญาทั้งห้าพระองค์กลับมาเกิดใหม่หลายชาติในหลายเมือง ทั้งเป็นพี่น้องร่วมท้องกันหรือเครือญาติกัน และการสร้างความสัมพันธ์กันด้วยการแต่งงาน การส่งเครือญาติไปปกครอง หรือการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน อันเป็นการสร้างพื้นที่ทางสังคมที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ร่วมกัน

จึงกล่าวได้ว่าภูกำพร้าว ซึ่งเป็นบริเวณสถานที่ตั้งเจดีย์พระธาตุพนม จึงเป็นทั้งพื้นที่มีเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม ทั้งภายในและภายนอก เนื่องจากเป็นพื้นที่สาธารณะและอาณานิคมพรมแดนที่เป็นจุดเชื่อมต่อสำคัญของเมืองหรือรัฐโบราณในภูมิภาค พื้นที่ภูกำพร้าวเป็นพื้นที่เชื่อมโยงกันของแม่น้ำหลายสาย เป็นจุดศูนย์กลางร่วมกันของพื้นที่ บริเวณนี้เป็นพื้นที่ทาง

เศรษฐกิจ อุดมมั่งคั่งด้วยแหล่งอาหารจากป่า เป็นเส้นทางคมนาคมที่เชื่อมต่อทางการค้าขายของ เครื่องถ้วยเมืองหรือรัฐโบราณมาตั้งแต่อดีต^{๓๖}

จากตำนานอุรังคธาตุ ทำให้องค์พระธาตุพนมมีความสำคัญกับทั้งประชาชนสองฝั่งโขงสอง ฝั่งโขง ซึ่งมีวัฒนธรรม ความเชื่อ รวมถึงพิธีกรรมที่คล้ายคลึงกัน ในทุก ๆ ปี เมื่อถึงเทศกาลนมัสการ พระธาตุพนมประชาชนทั่วทุกสารทิศ โดยเฉพาะประชาชนทั้งสองฝั่งโขงจะมานมัสการองค์พระธาตุ พนมกันอย่างมีดฟ้ามัวดิน โดยพิธีกรรมที่ประชาชนทั้งสองฝั่งโขงร่วมกันทำนั้นแบ่งออกเป็น ๓ พิธีกรรมที่สำคัญ คือ^{๓๗}

๑) พิธีก่อนพิธีกรรมบูชาพระธาตุพนมประจำปี ซึ่งผู้คนจากทั้งสองฝั่งโขงจะบูชาองค์พระ ธาตุพนมโดยตรง คือ

๑.๑) พิธีอัญเชิญพระอุปคุต จากสะดือทะเล (ในที่นี้คือแม่น้ำโขง) คือการประกอบพิธีอัญเชิญพระอุป คุตมารักษาคุ้มครองงานนมัสการพระธาตุพนมให้ผ่านพ้นไปได้ด้วยดี โดยจะมีข้าโอกาสพระธาตุพนม ทั้งสองฝั่งโขงมารวมกันริมแม่น้ำโขงและอัญเชิญพระอุปคุตขึ้นมาจากน้ำแล้วแห่ไปยังวัดพระธาตุพนม แห่รอบองค์พระธาตุพนม ๓ รอบ และอัญเชิญไปประดิษฐานหน้าพระประธานหอพระแก้ว

๑.๒) พิธีบวงสรวงพระธาตุพนม เป็นพิธีทางพระพุทธศาสนา ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต เพื่อเป็นการยอมรับนับถือพระผู้มีพระคุณยิ่งใหญ่ในชีวิต คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธ เจ้า พระอริยสงฆ์สาวก เทวดา บิดา มารดา ครู อาจารย์ รวมถึงพระภูมิเจ้าที่ ทำจาตุรุมหาราชทั้ง ๔ พระยายมราช ท่านผู้เป็นใหญ่ใน ๓ โลก และพญานาคทั้ง ๗ โดยการบวงสรวงตั้งจิตอธิษฐานอัญเชิญ ท่านมา และเพื่อขอให้ช่วยเหลือให้งานสำเร็จดังหมาย

๑.๓) พิธีถวายค่าหัวและข้าวพีชภาค ของข้าโอกาสพระธาตุพนม

๒) พิธีระหว่างพิธีกรรมบูชาพระธาตุพนมประจำปี

ระหว่างงานนมัสการพระธาตุพนมซึ่งจัดเป็นประจำทุกปีซึ่งจะจัดงานเป็นเวลา ๙ วัน ๙ คืน โดยจะเริ่มจากวันขึ้น ๘ ค่ำ ถึงวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๓ ก็จะมีพิธีกรรมสำคัญ ๆ ที่ผู้คนทั้งสองฝั่งโขง ได้ปฏิบัติร่วมกันตามความศรัทธา ความเชื่อ เกี่ยวกับเรื่องศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ขององค์พระธาตุพนม ที่ สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนทั้งสองฝั่งโขง

๒.๑) พิธีแห่กองบุญบูชาพระธาตุพนม โดยพิธีกรรมนี้ประชาชนทั้งสองฝั่งโขงจะถือว่าเป็นหัวใจของพิธีกรรมบูชาพระธาตุพนม โดยมีตำนานเล่าว่า ครั้งพุทธกาล พระต้องใช้ผ้าห่อศพ หรือ

^{๓๖} ตำนานอุรังคธาตุ, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.baanjomayut.com/library_๓/extension-๕/legendary_industry_that_trunk/๑๑.html [๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๔].

^{๓๗} ธีระวัฒน์ แสนคำ, รายงานการวิจัย พระธาตุสำคัญในล้านช้าง: วิเคราะห์ประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์ และ ความสัมพันธ์กับผู้คนสองฝั่งโขง, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย, ๒๕๖๐ หน้า ๔๐ - ๔๖.

ผ้าของผู้ตายที่ญาติได้นำไปวางไว้มาครองและมีเพียงผืนเดียว เวลาอาบน้ำต้องเปลือยกาย รอนจนผ้าแห้งจึงนำมาสวมใส่ เมื่อนางวิสาขาไปพบจึงได้ประทานขออนุญาตถวายผ้าอาบน้ำฝนได้

และเมื่อเวลาผ่านไป นอกจากจะมีพิธีกรรมถวายแค่ผ้าอาบน้ำฝนนั้น ชาวธาตุพนม รวมถึงชาวลาวที่อาศัยอยู่สองฝั่งโขงและมีความเชื่อความศรัทธาเดียวกัน ก็ได้มีการเรียกเป็นกองบุญตามคำถวายและเป็นคำถวายเดียวกับผ้าป่า ประกอบด้วย จีวร (ไตรจีวรในปัจจุบัน) เพื่อเป็นพุทธานุชาธรรมบูชา และสังฆบูชา หมอนขิด ดอกไม้ ธูป เทียน สังฆทาน และส่วนประกอบอื่น ๆ ตามกำลังศรัทธาของพุทธศาสนิกชน

๒.๒) พิธีตักบาตรเงินคู่บูชาพระธาตุ เป็นพิธีกรรมที่ประชาชนทั้งสองฝั่งโขงได้ทำร่วมกัน โดยในอดีตจะใช้เงินเฟื้อง เงินเหรียญ ๕ สตางค์ ทั้งขาว ดำ เพื่อถวายพระสงฆ์ เพื่อลดความตระหนี่ ถิ่นเหนียว เสียหาย ห่วงหา ประชาชนทั้งสองฝั่งโขงเชื่อว่า การตักบาตรคู่ธาตุที่วัดพระธาตุพนม จะถือเป็นการทำบุญเพื่ออุทิศแก่เจ้ากรรมนายเวรที่คุ้มครองเราในแต่ละปี โดยปัจจุบันจำนวนเงิน ก็จะเปลี่ยนแปลงไปตามโลก รวมถึงมีการใส่ทอง และของมีค่าอื่น ๆ ด้วย

๒.๓) พิธีแห่ผ้าห่มพระธาตุพนม โดยประชาชนทั้งสองฝั่งโขงเชื่อว่า การได้แห่ผ้าเพื่อไปห่มพระธาตุพนมนั้น เปรียบได้กับการได้ถวายผ้าให้แก่พระพุทธเจ้า

๒.๔) การพ้อนบูชาพระธาตุพนม เป็นพิธีกรรมที่สืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่างานบุญเดือนสาม หรืองานบุญพระธาตุ โดยจังหวัดนครพนมได้จัดอย่างยิ่งใหญ่ มีการพ้อนบูชาพระธาตุพนม ตามที่มีผู้รวบรวมไว้คือ ทั้งหมด ๗ ชุด ได้แก่ พ้อนทางนกงู, พ้อนภูไทยเรณูนคร, พ้อนไถญ้อ, พ้อนตำนานพระธาตุพนม, พ้อนศรีโคตรบูร, พ้อนขันหมากเบ็ง และ พ้อนอีสานบ้านเฮา

๓) พิธีหลังพิธีกรรมบูชาพระธาตุพนมประจำปี

พิธีกรรมนี้จะจัดขึ้นหลังงานนมัสการองค์พระธาตุพนมเสร็จสิ้นลง ซึ่งคือหวังจากวันแรม ๑ ค่ำเดือน ๓ นั้นเอง โดยจะเป็นการแสดงถึงการขอบคุณที่งานนมัสการองค์พระธาตุพนมสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยประชาชนทั้งสองฝั่งโขงจะทำพิธีอัญเชิญพระอุปคุต กลับยังสะตือทะเล (แม่น้ำโขง) ก็เป็นงานเสร็จสิ้นงานนมัสการองค์พระธาตุพนมประจำปี

๒.๔ แนวคิดการมีส่วนร่วม

๒.๔.๑ ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการของบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกันหรือต่างกัน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสังเคราะห์องค์ความรู้ที่เกิดจากกระบวนการกลุ่ม เช่น การอภิปรายกลุ่ม การให้แนวคิดหรือข้อเสนอแนะ แบ่งปันประสบการณ์หรือความรู้ ให้ความหรือทรัพยากรอาสาสมัคร หรือดำเนินการตามบทบาทหรืองานภายในชุมชนหรือองค์กร

การมีส่วนร่วมอาจเป็นไปได้โดยสมัครใจหรือบังคับ และสามารถเกิดขึ้นได้ในหลากหลายสถานการณ์ เช่น ในที่ทำงาน ในโรงเรียน ในทีมกีฬา ในกลุ่มสังคม หรือในองค์กรทางการเมือง มักถูกมองว่าเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาส่วนบุคคลและสังคม เนื่องจากช่วยให้บุคคลสามารถเชื่อมต่อกับผู้อื่น แบ่งปันมุมมอง และมีส่วนร่วมกับชุมชนของตน

ทั้งนี้ นักวิชาการได้ให้ความหมายของ การมีส่วนร่วม **participation** ไว้ดังนี้

จิริพันธ์ จันทน์วิ, ธีระภัทร ประสมสุข, สุรัตน์ ศรีตาเดช และประกอบ สารวรรณ ได้วิเคราะห์การมีส่วนร่วม ไว้ว่า การมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการนำเสนอผลการประเมินคุณภาพผู้เรียน การศึกษาต่อเนื่องไปพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพสูงขึ้น ด้านการศึกษาตามอัธยาศัย คือ ควรสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการระบุเป้าหมายคุณภาพผู้รับบริการการศึกษาตามอัธยาศัย^{๓๘}

Arnstien, Berkley and William Erwin กล่าวว่า การมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วน โดยมิบทบาทที่ผู้นำเปิดโอกาสให้ผู้ตามทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในการทำงานเท่าที่จะสามารถกระทำได้ และผู้เข้าร่วมจะต้องรู้จักใช้อำนาจและสามารถควบคุมกิจกรรมนั้นได้จึงจะทำให้เกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ^{๓๙}

รจนา น้อยปลุก ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนเกิดความรู้สึกและความต้องการเป็นเจ้าของร่วมกัน มีความเป็นอิสระ มีอำนาจในการตัดสินใจ มีกิจกรรมร่วมกันสามารถจัดการแก้ไขปัญหาและพัฒนาได้ด้วยตนเอง รวมถึงสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและสามารถขยายเครือข่ายในเขตพื้นที่ต่าง ๆ^{๔๐}

วิณา เทียงธรรม, สุนีย์ ลำก่าปั่น และอาภาพร เผ่าวัฒนา ได้วิเคราะห์ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการในการพัฒนาที่มุ่งเน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องของตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ เช่น การร่วมค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมถึงการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจาก

^{๓๘} จิริพันธ์ จันทน์วิ และคณะ, แนวทางการมีส่วนร่วมการจัดการศึกษาโดยชุมชนของศูนย์การส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอคลอง จังหวัดแพร่, วารสารปัญญา ฉบับที่ ๓(กันยายน – ธันวาคม ๒๕๖๕). วันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๖๕ หน้า ๔๕.

^{๓๙} สมบัติ นามบุรี, ทฤษฎีการมีส่วนร่วมในการรัฐประศาสนศาสตร์, วารสารวิจัยวิชาการ ปี ๒ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน ๒๕๖๒ ๒๕๖๒:๑๘๔.

^{๔๐} รจนา น้อยปลุก อ้างอิงใน ัญญาลักษณ์ ใจเที่ยง, การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเขตพระนคร กรุงเทพมหานครต่อการพัฒนาทักษะเยาวชนไทย ๔.๐, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, ๒๕๖๓), หน้า ๗.

กระบวนการพัฒนานั้น ๆ ซึ่งเป้าหมายและกิจกรรมต่าง ๆ ในกระบวนการพัฒนาจะต้องมีความสอดคล้องกับแผนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน^{๔๑}

จากความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้เสียจากเหตุการณ์หนึ่งเข้ามาร่วมกันหาปัญหา วางแผน หาแนวทางการแก้ปัญหา และพัฒนา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ร่วมกัน ซึ่งในงานวิจัยเรื่องนี้ มุ่งกระตุ้นและหาแนวทางในการยกระดับองค์พระธาตุพนมเป็นมรดกโลกโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง

๒.๔.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ทฤษฎีการมีส่วนร่วมเป็นเรื่องเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์แบบกลุ่มเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาาร่วมกัน โดยผู้วิจัยได้เลือกใช้ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของ Cohen and Uphoff (๑๙๘๐) มีรูปแบบดังนี้^{๔๒}

๑. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) ในกระบวนการของการตัดสินใจ นั้นประการแรกสุด คือ การกำหนดความต้องการและจัดลำดับความสำคัญ จากนั้นเลือกนโยบาย และประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

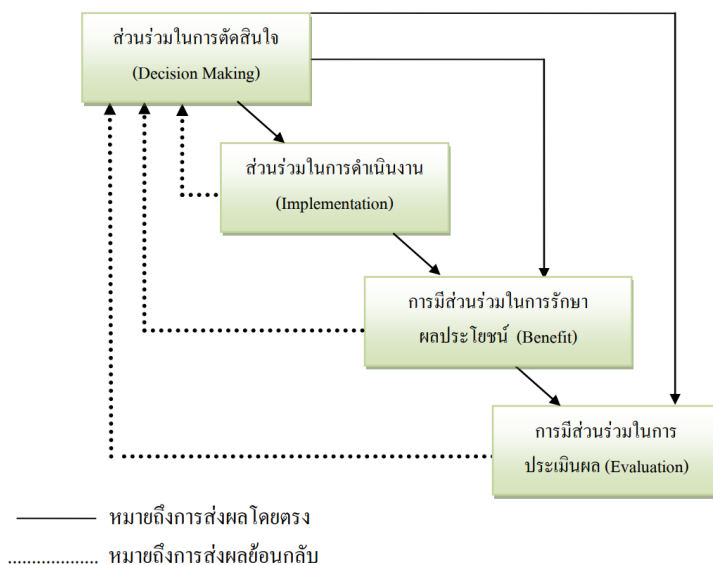
๒. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานตามโครงการนั้นจะได้มาจากคำถามที่ว่า ใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้างและจะทำประโยชน์โดยวิธีใด เช่น การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหารงาน การประสานงาน และการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

๓. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและคุณภาพแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่ม ผลประโยชน์ของโครงการนี้ รวมทั้งผลประโยชน์ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลในสังคม

๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) สิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตคือ ความเห็น ความชอบ และความคาดหวัง ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มได้

^{๔๑} วิถีนา เที่ยงธรรม และคณะ, การพัฒนาศักยภาพชุมชน: แนวคิด และการประยุกต์ใช้ (พิมพ์ครั้งที่ ๔), (กรุงเทพมหานคร: แคนเน็กซ์อินเตอร์คอปอเรชั่น จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๕๔.

^{๔๒} Cohen John M. & Uphoff, Norman T, Participation's Place in Rural Development, Seeking Clarity Through Specificity, (World Development, 1980), p. 213.

ภาพที่ ๒.๔ วงจรการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Cohen and Uphoff (๑๙๘๐)

นอกจากนี้ Cohen and Uphoff (๑๙๘๐) ได้เสนอลักษณะการมีส่วนร่วมของผู้บริหารเพิ่มเติม คือ

๑. การร่วมประชุมกลุ่มผู้ทำกิจกรรมในสถานประกอบการนั้น ๆ กล่าวคือผู้บริหารกิจกรรมได้มีส่วนร่วมในการเข้าประชุมตามวัน และเวลาที่มีการประชุม
๒. การร่วมวางแผนในการประกอบธุรกิจ คือ การที่บุคคลซึ่งเป็นผู้บริหารกิจกรรมมีส่วนร่วมในการเสนอแนวความคิดใหม่ ๆ ในการปรับปรุงกิจกรรมในธุรกิจ เช่น การตลาดก็มีการเสนอให้หาตลาดใหม่ก็ถือว่าเป็นการร่วมวางแผนเป็นต้น
๓. การร่วมตัดสินใจเลือกแนวทางในการปฏิบัติกิจกรรม คือการที่ผู้บริหารกิจการมีส่วนร่วมในการคัดเลือกกิจกรรมที่จะมีขึ้นในสถานประกอบการนั้น ๆ
๔. การร่วมปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ คือการที่ผู้บริหารได้มีโอกาสลงมือทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นในสถานประกอบการนั้น ๆ
๕. การร่วมประเมินผลในกิจกรรมต่าง ๆ คือการที่ผู้บริหารกิจการมีโอกาสเป็นผู้ตรวจสอบและติดตามผลงานของกิจกรรมที่เกิดขึ้น
๖. การร่วมได้รับประโยชน์จากการประกอบกิจการ คือการที่ผู้บริหารกิจการมีโอกาสได้เงินเดือน หรือโบนัสเพิ่มมากขึ้นจากเดิม

สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Cohen and Uphoff (๑๙๘๐) จะต้องประกอบด้วย การมีส่วนเกี่ยวข้องกับประชาชน ๔ ประการ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะทำอะไร และทำด้วยวิธีการอย่างไร มีส่วนในการดำเนินโครงการตัดสินใจในการให้ทรัพยากรสนับสนุนโครงการ

และการร่วมมือกับองค์กรหรือกลุ่มกิจกรรมเป็นการเฉพาะ มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และมี ส่วนในการประเมินผลโครงการ

๒.๔.๓ ลักษณะการมีส่วนร่วม

ลักษณะการมีส่วนร่วมนั้นพิจารณาได้หลากหลายขึ้นอยู่กับว่าจะสนใจศึกษาในประเด็น บ้างประเด็นที่น่าสนใจในงานวิจัยครั้งนี้ คือ การเน้นลักษณะการมีส่วนร่วมในประเด็นที่เกิดจากการ ดำเนินงาน เช่น การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) และการมีส่วนร่วมในการ ประเมินผล (Evaluation) และการเน้นการศึกษาในลักษณะของกระบวนการดำเนินงานจาก หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ที่ร่วมมือกับประชาชนในชุมชน

Huntington & Nelson (๑๙๗๕) เห็นว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนจะ พิจารณาจากการดำเนินงาน และการบริหาร ซึ่งจะต้องมีการศึกษาควบคู่กันไป ในระดับการ ดำเนินงานนั้น จะเป็นพื้นฐานเบื้องต้นของการทำให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด ส่วนในด้านการบริหารนั้นจะเป็นลักษณะของผู้มีอำนาจหน้าที่ที่จะเปิดทางให้ประชาชนได้มีโอกาส แสดงความคิดเห็น หรือแสดงออกถึงเข้าร่วมในกิจกรรม โดย Huntington & Nelson ได้มีหลักใน การพิจารณา ถึงลักษณะการมีส่วนร่วมดังมีรายละเอียด ดังนี้

๑) การดำเนินงาน ลักษณะของการมีส่วนร่วมประเภทนี้ให้ดูจากการดำเนินงานที่เข้า ร่วม เช่น ด้านการเมือง อาจพิจารณาจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้ง การลงประชามติ การประท้วง กรณีที่รัฐมีโครงการที่มีผลกระทบต่อประชาชน เป็นต้นว่า สามารถกระทำได้เพียงใด

๒) ระดับการบริหาร โครงสร้างขององค์กรหนึ่งจะต้องมีสายการบังคับบัญชา

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และพรณทิพย์ เพชรมาก ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วม ร่วมใน การพัฒนาชุมชนไว้ในเอกสารประกอบการสอนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา เมืองและ ชนบท โดยได้ข้อสรุปลักษณะการมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น ๖ ลักษณะ ได้แก่^{๔๓}

๑) การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) การมีส่วนร่วมแบบนี้ประชาชนเป็นผู้ที่มี ส่วนได้ส่วนเสีย และบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของ โครงการที่จะดำเนินการรวมทั้งผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งนี้ การแจ้งข่าวสารดังกล่าวจะต้อง เป็นการแจ้งก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการ

^{๔๓} ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และพรณทิพย์ เพชรมาก, การบริหารสังคม ศาสตร์แห่ง ศตวรรษเพื่อสังคมไทยและสังคมโลก, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, ๒๕๕๑), หน้า ๔๒-๔๕.

๒) การปรึกษาหารือ (Public Consultation) เป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่มีการจัดการหารือระหว่างผู้ดำเนินการโครงการกับประชาชนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบ เพื่อรับฟังความคิดเห็นและการตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม นอกจากนี้ยังเป็นช่องทางการกระจายข่าวสารข้อมูลไปยังประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เกิดความเข้าใจ และเพื่อให้มีการให้ข้อเสนอแนะเพื่อประกอบทางเลือกการตัดสินใจ

๓) การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนและฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมและผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจ ใช้เวทีสาธารณะในการทำความเข้าใจ การประชุมรับฟังความคิดเห็นมีหลายวิธีการ เช่น การประชุมระดับชุมชน (Community Meeting) การประชุมรับฟังความคิดเห็นเชิงวิชาการ (Technical Meeting)

๔) การประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เป็นการประชุมที่มีขั้นตอนการดำเนินงานที่เป็นระบบ และมีความชัดเจนมากขึ้น เป็นเวทีในการเสนอข้อมูลอย่างเปิดเผยไม่มีการปิดบังของผู้ที่มีส่วนได้และเสียของโครงการ การประชาคมและคณะกรรมการจัดประชุมจะต้องมีองค์ประกอบของผู้เข้าร่วมที่เป็นที่ยอมรับมีหลักเกณฑ์และประเด็นในการพิจารณาที่ชัดเจน และมีการแจ้งให้ทุกฝ่ายทราบอย่างชัดเจน

๕) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชนให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจต่อประเด็นปัญหานั้น ๆ ซึ่งอาจจะดำเนินการโดยการเลือกตัวแทนเข้าไปเป็นกรรมการที่มีอำนาจการตัดสินใจ

๖) การใช้กลไกทางกฎหมาย รูปแบบนี้ไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยตรงในเชิงการป้องกันและแก้ไข แต่เป็นลักษณะของการเรียกร้องและการป้องกันสิทธิของตนเอง อันเนื่องมาจากการไม่ได้รับความเป็นธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ที่ตนเองควรจะได้รับ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้ให้หลักเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้หลายประการ และประชาชนสามารถใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญทั้งในรูปแบบของปัจเจกหรือในรูปแบบกลุ่ม องค์กร ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

๒.๓.๔ ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เพื่อการกระทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น คณะผู้วิจัยได้สรุปไว้ดังนี้

Fornaroff เสนอว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน มีขั้นตอนการมีส่วนร่วม ดังนี้^{๔๔}

๑. การวางแผน รวมถึงการตัดสินใจในการกำหนดเป้าหมาย กลวิธีทรัพยากรที่ต้องใช้ ตลอดจนการติดตามประเมินผล

^{๔๔} Fornaroff , A. Community involvement in Health System for Primary Health Care, (Geneva: World Health Organization. 1980).

๒. การดำเนินงาน

๓. การใช้บริการจากโครงการ

๔. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (๑๙๘๑) ได้อธิบายขั้นตอนของการมีส่วนร่วมดังนี้^{๔๕}

ขั้นที่ ๑ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ในกระบวนการของการตัดสินใจ ประการแรกสุดที่ต้องกระทำ คือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญต่อจากนั้นก็ เลือกรูปแบบและประชาชนที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไป เรื่อย ๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจ ในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ ๒ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของ การดำเนินงานโครงการนั้นได้มาจากคำถามว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำ ประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารการงานและการประสานงานและ การขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ ๓ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึงการ กระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ทางบวก และผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและ สังคมด้วย

ขั้นที่ ๔ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) การมีส่วนร่วมในการประเมิน ผลนั้นสิ่งสำคัญจะต้องสังเกต คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

อคิน รพีพัฒน์ ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น ๔ ขั้นตอน คือ^{๔๖}

๑. การกำหนดปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข

๒. การตัดสินใจเลือกแนวทาง และวางแผนพัฒนา แก้ไขปัญหา

^{๔๕} Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. Rural Development Participation: Concept and Measure for Project Design Implementation and Evaluation: Rural Development Committee Center for international Studies. (New York: Cornell University Press. 1981).

^{๔๖} อคิน รพีพัฒน์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา. (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ การศึกษานโยบายสาธารณสุข, ๒๕๔๗).

๓. การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน

๔. การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

โกวิท พวงงาม ได้สรุปถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชนในการพัฒนาควร จะมี ๔ ขั้นตอน คือ^{๔๗}

๑. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น กล่าวคือ ถ้าหากชาวบ้านยังไม่สามารถทราบถึงปัญหาและเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหาในท้องถิ่นของตนเป็นอย่างดีแล้วการดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาของท้องถิ่นย่อมไร้ประโยชน์ เพราะชาวบ้านจะไม่เข้าใจและมองไม่เห็นถึงความสำคัญของการดำเนินงานเหล่านั้น

๒. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เพราะการวางแผนดำเนินงานเป็น ขั้นตอนที่จะช่วยให้ชาวบ้านรู้จักวิธีการคิด การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักการนำเอาปัจจัยข่าวสาร ข้อมูลต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน

๓. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน แม้ชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีฐานะยากจน แต่ก็มีความสามารถของตนเองที่สามารถใช้เข้าร่วมได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงานจะทำให้ชาวบ้านสามารถคิดค้นทุนดำเนินงานได้ด้วยตนเอง ทำให้ได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด

๔. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ถ้าหากการติดตามงาน และประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมแล้วชาวบ้านย่อมจะไม่ทราบด้วยตนเองว่างานที่ทำไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างไร การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อไป จึงอาจจะประสบความยากลำบาก

สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับจังหวัด, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย ยังได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมในขั้นตอนของการพัฒนา ๕ ขั้น ดังนี้^{๔๘}

๑. ขั้นมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในชุมชนตลอดจน กำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ

^{๔๗} โกวิท พวงงาม, การปกครองท้องถิ่นไทย หลักการและมติใหม่ในอนาคต, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๔๕).

^{๔๘} สำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับจังหวัด, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐาน อุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย. ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ชุดวิชาการวิจัย ชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พรินติ้ง, ๒๕๔๕).

๒. ชั้นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาโดยประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ของโครงการกำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนด ทรัพยากร และแหล่งทรัพยากรที่ใช้

๓. ชั้นมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้าง ประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วม บริหารงาน ประสานงาน และดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

๔. ชั้นการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนาเป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้จากการพัฒนาหรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้ง ด้านวัตถุและจิตใจ

๕. ชั้นการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าร่วมประเมิน ว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด

๒.๔.๕ ประเภทของการมีส่วนร่วม

เฉลียว บุรีภักดี และคนอื่น ๆ สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน แบ่งได้ออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่^{๔๙}

๑) การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ (Marginal Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจไม่เท่าเทียมกันกล่าวคือ ฝ่ายหนึ่งรู้สึกด้อยอำนาจกว่า มีทรัพยากรหรือ ความรู้ด้อยกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง เป็นต้น

๒) การมีส่วนร่วมแบบบางส่วน (Partial Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากการกำหนดนโยบายของรัฐ โดยไม่รู้จักความต้องการของประชาชน ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นเพียง ประชาชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมบางส่วนบางเรื่องเท่านั้น

๓) การมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ (Full Participation) เป็นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนาด้วยความเท่าเทียมกันทุกฝ่ายจัดเป็นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างแท้จริง ของประชาชนตามแนวความคิดและหลักการพัฒนาชุมชน เมื่อนำมาใช้ในการเรียนรู้จะสนับสนุนและ ส่งเสริมให้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

สุชาติ จักรพิสุทธิ์ ศึกษาเรื่องชุมชนกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน แบ่งได้ออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่^{๕๐}

^{๔๙} เฉลียว บุรีภักดี และคณะ. ชุดวิชาการวิจัยชุมชน ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง. หลักสูตร ประกาศนียบัตรบัณฑิตการจัดการและประเมินโครงการ, (นนทบุรี: เอส. อาร์. พรินต์ติ้งแมสโปรดักส์, ๒๕๔๕).

๑) ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านเหตุผล โดยการเปิดโอกาสให้ สังคมองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ประชาชนมีบทบาทหลักตามสิทธิหน้าที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการ ดำเนินงาน ตั้งแต่การคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ วางแผน การร่วมปฏิบัติและการรับผิดชอบใน ผลกระทบที่เกิดขึ้นรวมทั้งส่งเสริมชักนำสนับสนุนให้การดำเนินงานเกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนตาม จุดมุ่งหมายที่กำหนดด้วยความสมัครใจ

๒) ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ เป็นการมีส่วนร่วมของ ชุมชนที่การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ รวมทั้งค่านิยมของประชาชนเป็นเครื่องชี้นำตนเองให้เข้า มามีส่วนร่วม แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การกระทำที่บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทำให้ผู้ที่เข้า มามีส่วนร่วมเกิดความผูกพันมีความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ดำเนินงานด้วยความสมัครใจ

เมตต์ เมตต์การุญจิต ได้กล่าวถึงประเภทของการมีส่วนร่วมโดยสามารถ จำแนกการมี ส่วนร่วมออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้^{๕๐}

๑) การมีส่วนร่วมโดยตรง การมีส่วนร่วมในการบริหารเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการตัดสินใจเป็น สำคัญ ดังนั้น ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบกิจกรรมโดยตรง เช่น ผู้บริหาร หัวหน้าโครงการ มักจะเปิดโอกาส ให้บุคคลอื่นเข้ามามีส่วนร่วมในรูปของกรรมการที่ปรึกษาที่ให้ข้อคิด ข้อเสนอแนะเพราะกิจกรรม บางอย่างอาจมีอุปสรรค ไม่สามารถแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี จึงจำเป็นต้องให้บุคคล อื่นเข้ามาร่วม ในการตัดสินใจ เพื่อให้ผลการตัดสินใจเป็นที่ยอมรับแก่คนทั่วไปหรือเกิดผลงานที่มีประสิทธิภาพ การ มีส่วนร่วมโดยตรงจึงมีสาระสำคัญอยู่ที่ว่า เป็นการร่วมอย่างเป็นทางการและมักทำเป็นลายลักษณ์ อักษร เช่น คำสั่งแต่งตั้ง หนังสือเชิญประชุม บันทึกการประชุม เป็นต้น

๒) การมีส่วนร่วมโดยอ้อม การมีส่วนร่วมโดยอ้อมเป็นเรื่องของการทำกิจกรรมใดกิจกรรม หนึ่งให้บรรลุเป้าหมายอย่างไม่เป็นทางการ โดยไม่ได้ร่วมในการตัดสินใจในกระบวนการบริหาร แต่ เป็นเรื่องของการให้การสนับสนุน ส่งเสริมให้บรรลุเป้าหมายเท่านั้น เช่น การบริจาคเงิน ทรัพย์สิน วัสดุอุปกรณ์ แรงงาน เข้าช่วยสมทบ ไม่ได้เข้าร่วมประชุมแต่ยินดีร่วมมือ เป็นต้น

^{๕๐} สุชาดา จักรพิสุทธิ์. **ปฏิรูปการศึกษาในสังคมไทยชุมชนกับการมีส่วนร่วมจัด การศึกษา** นักวิชาการมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน Retrieved from <http://www:midnightuniv.org/midnight2545/document9562.html>. (สืบค้นเมื่อ ๘ มีนาคม ๒๕๖๖).

^{๕๑} เมตต์ เมตต์การุญจิต, **การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม: ประชาชน องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น และราชการ**, (กรุงเทพมหานคร: บุ๊คพอยท์, ๒๕๕๓).

๒.๕ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการวิจัยพัฒนาหลักสูตร

มโนทัศน์เกี่ยวกับหลักสูตร

^{๕๒}หลักสูตรเป็นหัวใจของการจัดการศึกษาเป็นแนวทางของการสร้างลักษณะพลเมืองของชาติ สร้างชาติและสามารถทำนายลักษณะของสังคมในอนาคตเป็นเครื่องชี้นำทางและกำหนดแนวทางการจัดการความรู้และประสบการณ์เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อให้ผู้อบรมได้รับการศึกษาที่มุ่งไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน

หลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์ทั้งหมดที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองไปในทิศทางที่พึงปรารถนาอย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและชุมชนหลักสูตรเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่าโรงเรียนมีความมุ่งหมายในการให้การศึกษาแก่เด็กอย่างไรและสามารถให้ความรู้ สร้างเสริมทักษะและเจตคติในด้านใดบ้าง

หลักสูตร มีลักษณะเป็นพลวัตและเปลี่ยนแปลงไปตามความเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างสลับต่อเนื่อง หลักสูตรที่ดีต้องสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและสังคม สามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม มีความหมายต่อชีวิตผู้เรียน และเหมาะสมกับขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมและหลักสูตรที่ดีต้องพัฒนาขึ้นด้วยความร่วมมือของทุกฝ่าย

มโนทัศน์เกี่ยวกับนวัตกรรม

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา หรือ สมศ. (๒๕๖๒, หน้า ๕, อ้างถึงใน วาริรัตน์ แก้วอุไร, ๒๕๖๕, หน้า ๔-๕) ได้กำหนดนิยามศัพท์เฉพาะ คำว่า นวัตกรรม วัตตังนี้ นวัตกรรม (Innovation) หมายถึง แนวคิดหรือวิธีการที่นำมาใช้ในการปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา หรือเพื่อการพัฒนาซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด กระบวนการหรือองค์กรอย่างสิ้นเชิง หรืออย่างเห็นได้ชัดเป็นการพัฒนาต่อยอด เพิ่มมูลค่า มีเป้าหมายในเชิงบวก ซึ่งมีเกณฑ์การพิจารณา คือ มีความคิดสร้างสรรค์ (C-Creative) มีความหมายใหม่ในบริบทนั้นๆ (N-New) มีคุณค่ามีประโยชน์ (V-Value-Added) และปรับใช้ได้อย่างเหมาะสม (A-Adaptive)

ดังนั้น นวัตกรรม หมายถึง สิ่งที่ทำขึ้นใหม่หรือพัฒนาขึ้นโดยอาจเป็นสิ่งใหม่ทั้งหมดหรือใหม่เพียงบางส่วน ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบของความคิด วิธีการ การกระทำ หรือสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๔ ลักษณะ ได้แก่ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความใหม่ มีคุณค่ามีประโยชน์ และปรับใช้ได้อย่างเหมาะสม

^{๕๒}วาริรัตน์ แก้วอุไร, การวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรและการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (พิษณุโลก: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๖๕), หน้า ๔-๖.

นวัตกรรมที่นำมาใช้ในการศึกษา เรียกว่า นวัตกรรมทางการศึกษา (Educational Innovation) โดยเป็นสิ่งที่ทำขึ้นใหม่หรือพัฒนาขึ้นโดยอาจเป็นสิ่งที่ใหม่ทั้งหมดหรือใหม่เพียงบางส่วน ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบของความคิด วิธีการ การกระทำ หรือสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ไม่ว่าจะ เป็นหลักสูตร รูปแบบการจัดการเรียนการสอน เทคนิค ชุดความรู้ ชุดกิจกรรมการเรียนการสอน วิธีการจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ เป็นต้น เข้ามาใช้ในระบบการศึกษาเพื่อมุ่งหวังที่จะปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และพัฒนาสิ่งที่มีอยู่เดิมให้มีประสิทธิภาพและมีคุณภาพเหมาะสมสอดคล้องกับศักยภาพของผู้เรียนยิ่งขึ้น โดยการศึกษาและพัฒนานวัตกรรมต่างๆ ทางด้านการศึกษา นั้น เพื่อให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและศักยภาพการเรียนรู้อของผู้เรียน รวมทั้งนวัตกรรมทางด้านการศึกษาที่ได้ผ่านการทดลองและพัฒนาอย่างเป็นลำดับขั้นตอนแล้วสามารถนำมาใช้ในการเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพของการเรียนการสอน

การวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรและการสอน

จากการที่ได้ศึกษาการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรที่นักวิชาการพัฒนาหลักสูตรและการสอนหลายคน (ประพนธ์ เจียรกุล, ๒๕๕๗, หน้า ๔๑-๔๗; มนสิข สิริธิตสมบุรณ์, ๒๕๖๑, หน้า ๑๗๘ อ้างถึงใน วาริรัตน์ แก้วอุไร, ๒๕๖๕, หน้า ๖) ได้ให้ความหมายของการวิจัยหลักสูตรว่า การวิจัยที่กระทำกับหลักสูตรเพื่อค้นพบองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับหลักสูตร ศึกษาปัญหาเกี่ยวกับหลักสูตร และค้นหาวิธีการใหม่ๆ เพื่อแก้ปัญหาและปรับปรุงหลักสูตรให้ดียิ่งขึ้น และกระบวนการหรือวิธีการพัฒนาหลักสูตรใดๆ ที่เป็นวงจร ขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มตั้งแต่ ๑) การศึกษาข้อมูลพื้นฐานหลักสูตร ๒) การยกร่างหรือสร้างหลักสูตร ๓) การนำหลักสูตรไปใช้ ๔) การประเมินผลการใช้หลักสูตร และ ๕) การปรับปรุงและการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

การวิจัยการเรียนการสอนมีความสำคัญ (พิชิต ฤทธิจรรยา, ๒๕๕๙, หน้า ๘-๙, อ้างถึงใน วาริรัตน์ แก้วอุไร, ๒๕๖๕, หน้า ๙) ดังนี้

๑. ช่วยขจัดปัญหาการเรียนรู้อและพัฒนาคุณภาพผู้เรียน
๒. ช่วยให้ได้องค์ความรู้ใหม่สำหรับนำไปใช้แก้ปัญหา ปรับปรุง พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนของครูให้มีประสิทธิภาพและพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้ดียิ่งขึ้น
๓. ช่วยให้ทราบสภาพและปัญหาเกี่ยวกับองค์ประกอบของการเรียนการสอน
๔. ช่วยให้ทราบผลการทดลองใช้นวัตกรรมเกี่ยวกับการเรียนการสอน
๕. ช่วยให้อ่อนน้อมนวัตกรรมการเรียนการสอนใหม่ๆ ที่ตอบสนองและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน อีกทั้งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น
๖. ช่วยเพิ่มพูนความรู้และยกระดับมาตรฐานวิชาชีพครู

๗. สถานศึกษามีข้อมูลสารสนเทศเพื่อการวางแผนพัฒนาให้เกิดการจัดการความรู้ด้านวิจัยการเรียนการสอน

^{๕๓}จากการที่ได้ศึกษากระบวนการการพัฒนาหลักสูตรหลายรูปแบบที่นักวิชาการด้านหลักสูตรหลายคน (Hilda Taba, ๑๙๖๒, Ralph, W. Tyler, ๑๙๗๐, Smith, Stanly, Shaw, ๑๙๘๕, Beauchamp, ๑๙๘๑, Saylor, Alexander, Lewis, ๑๙๘๑, สงัด อุทรานันท์, ๒๕๓๒; อ้างถึงใน มนสิข สิทธิสมบุรณ์, ๒๕๖๓, หน้า ๒๔) ได้เสนอไว้แล้วนั้น และสามารถสรุปกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่ครบถ้วนได้ดังนี้

ขั้นที่ ๑ การวิเคราะห์และรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน จะวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษา จิตวิทยาการเรียนรู้ ผู้เรียน สังคมและเนื้อหาความรู้ ในการวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาและจิตวิทยาการเรียนรู้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดของนักปรัชญาและนักจิตวิทยาแล้วนำแนวคิดเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาหลักสูตร

ขั้นที่ ๒ การยกร่างหลักสูตร จะต้องอาศัยข้อมูลพื้นฐานที่วิเคราะห์และรวบรวมได้ในขั้นที่ 1 มาเป็นแนวคิดและตัวชี้้นำในการกำหนด หลักการจะแสดงถึงปรัชญาและเป้าหมายของหลักสูตร ส่วนจุดมุ่งหมายจะบอกคุณลักษณะของผู้ที่เรียนจบตามหลักสูตรว่าจะมีความรู้ ทักษะ แนวคิดอะไรบ้าง มีเจตคติอย่างไร สามารถทำอะไรได้ และเป็นประโยชน์ต่อสังคมได้อย่างไร

ขั้นที่ ๓ การตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตร เป็นขั้นที่นำหลักสูตรที่ร่างเสร็จแล้วไปตรวจสอบ ซึ่งมีวิธีการตรวจสอบได้หลายวิธี เช่น การใช้รูปแบบการตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร การตรวจสอบกับลักษณะของหลักสูตรที่ดี การตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญหรือคณะกรรมการ หรือการวิเคราะห์แต่ละองค์ประกอบของหลักสูตรเพื่อพิจารณาความเหมาะสม เป็นต้น แล้วนำผลการตรวจสอบมาปรับปรุงแก้ไขร่างหลักสูตรให้ดีขึ้นเตรียมพร้อมที่จะนำไปใช้

ขั้นที่ ๔ การนำหลักสูตรไปใช้ เป็นขั้นที่นำหลักสูตรที่ตรวจสอบคุณภาพและแก้ไขให้สมบูรณ์แล้วไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน โดยใช้วิธีการต่าง ๆ ที่มั่นใจได้ว่าได้มีการใช้หลักสูตรอย่างเหมาะสม

ขั้นที่ ๕ การประเมินหลักสูตร เป็นการตรวจสอบสัมฤทธิ์ของหลักสูตรทั้งโปรแกรมและประเมินทั้งแยกส่วนของหลักสูตรทีละส่วน และประเมินโดยรวมด้วย เพื่อนำผลการประเมินมาปรับปรุงประสิทธิภาพของหลักสูตร

^{๕๓}มนสิข สิทธิสมบุรณ์, การพัฒนาหลักสูตร มโนทัศน์และการประยุกต์ใช้, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓), หน้า ๒๔.

สรุปได้ว่า การวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตร หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการในการพัฒนาหลักสูตร หรือการเรียนการสอน หรือการฝึกอบรมด้วยวิธีการใดๆ ที่มีขั้นตอนการดำเนินงานอย่างเป็นลำดับขั้นตอนและมีความต่อเนื่องด้วยกระบวนการวิจัยและพัฒนาเพื่อให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและพัฒนาองค์ความรู้ด้านหลักสูตรและนวัตกรรมทางการศึกษาที่มีความสอดคล้องเหมาะสมกับศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนหรือผู้เข้าฝึกอบรม โดยเริ่มตั้งแต่ ๑) การศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นต่อการสร้างและพัฒนาหลักสูตร ๒) การยกร่างหรือสร้างหลักสูตรและการเรียนการสอน ๓) การทดลองใช้หลักสูตร และ ๔) การประเมินผลการใช้หลักสูตร

๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

๑ การใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

๕๔ การใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารให้ได้อย่างแท้จริงนั้น ไม่ได้อาศัยความรู้ความเข้าใจในเรื่องตัวเนื้อหาภาษา กฎเกณฑ์ไวยากรณ์ ศัพท์ที่ดีพอแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ผู้เข้าอบรมต้องเข้าใจถึงสถานการณ์ในการใช้ภาษา หน้าที่ในการใช้ภาษาให้เหมาะสมตามกาลเทศะและเป็นที่ยอมรับของสังคมด้วย วิธีสอนตามแนวการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารนี้ จึงได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อมุ่งเรียนภาษาเพื่อการสื่อสารอย่างแท้จริง

แนวคิดพื้นฐาน

วิธีสอนตามแนวทางการสอนเพื่อการสื่อสารนี้ มีแนวคิดที่ว่า เป้าหมายของการเรียนการสอนภาษาเพื่อพัฒนาความสามารถทางการสื่อสาร (Communicative Competence) นักเรียนจะสามารถใช้ภาษาได้ถูกต้องตามสถานการณ์ กาลเทศะ รู้ว่าภาษาแบบใดควรหรือไม่ควรใช้ในแต่ละโอกาส ความสามารถในการสื่อสารเพื่อที่จะใช้ภาษาได้ถูกต้องเหมาะสมนั้น ประกอบด้วย

๑. ความสามารถทางด้านภาษาศาสตร์หรือไวยากรณ์ (Linguistic or Grammatical Competence) นักเรียนจะต้องมีความเชี่ยวชาญด้านกฎเกณฑ์ของภาษา คำศัพท์ รูปประโยค การออกเสียง การสะกดคำ ทั้งที่เป็นภาษาพูด (Verbal) และที่ไม่ใช่ภาษาพูด (Non-verbal)

๒. ความสามารถทางภาษาศาสตร์สังคม (Sociolinguistic Competence) นักเรียนจะต้องแยกแยะภาษาที่ใช้ในสังคมที่แตกต่างกันได้ว่า เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ ใครพูดกับใคร ระดับเสียงแบบใด เช่น นักเรียนคนหนึ่ง เมื่อพูดกับเพื่อนก็ใช้ภาษาแบบหนึ่ง แต่เมื่อพูดกับครูภาษาก็จะเปลี่ยนไป

๓. ความสามารถด้านการสัมพันธ์ของข้อความ (Discourse Competence) นักเรียนจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับระเบียบวิธีของความสัมพันธ์ระหว่างประโยค โดยใช้ความรู้ทางไวยากรณ์และ

^{๕๔} แสงระวี ดอนแก้วบัว, ภาษาศาสตร์สำหรับครูสอนภาษาอังกฤษ. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๘, หน้า .

ความสามารถในการเชื่อมโยงความหมายทางภาษาให้เข้ากันได้อย่างถูกต้อง มีความเข้าใจและทำนายความข้างหน้าเกี่ยวกับบุคลิกของภาษาที่เกิดขึ้นในบริบท (Context) ได้ถูกต้อง

๔. ความสามารถทางด้านกลวิธีในการสื่อความหมาย (Pragmatic Competent or Strategic Competence) นักเรียนจะต้องมีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ ตลอดจนการใช้กิริยาท่าทาง สีหน้า และน้ำเสียง ประกอบในการสื่อความหมาย การใช้กลวิธีนี้เป็นการแสดงออกทั้งในทางคำพูด (Verbal) และที่ไม่ใช่คำพูด (Non-verbal) เช่น การขยายความด้วยคำศัพท์แทนคำศัพท์ที่ไม่รู้หรือไม่ออกในขณะนั้น การพยายามอธิบายโดยใช้กิริยาทางประกอบ

ลักษณะสำคัญ

วิธีสอนตามแนวการสอนเพื่อการสื่อสาร เป็นวิธีสอนที่เปลี่ยนแนวความคิดทางการสอนภาษาที่มีใช้มุ่งความถูกต้องแม่นยำทางกฎเกณฑ์ภาษาเท่านั้น หากแต่คำนึงถึงการนำภาษาไปใช้ในการสื่อสารที่แท้จริงด้วย จึงพอที่จะสรุปลักษณะสำคัญของวิธีสอนแบบนี้ได้ดังนี้

๑. มุ่งเน้นการนำภาษาไปใช้จริง (Use) มากกว่าการสอนวิธีการใช้ภาษาตามหลักภาษา (Usage) และให้ความสำคัญกับความคล่องแคล่วในการใช้ภาษา (Fluency) มากกว่าความถูกต้องแม่นยำในการใช้ภาษา (Accuracy) ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าวิธีการสอนนี้ละเลยการสอนหลักไวยากรณ์ เมื่อนักเรียนใช้ภาษาผิด ๆ ครูก็จะเข้าไปแก้ไขข้อผิดพลาดในช่วงเวลาที่เหมาะสม ไม่เข้าไปขัดจังหวะนักเรียนทันที ซึ่งจะทำให้การใช้ภาษา หรือการสื่อสารของนักเรียนหยุดชะงักและการแก้ไขครูจะแก้ไขเฉพาะสิ่งที่สำคัญ ๆ และสิ่งที่ผิดพลาดบ่อย ๆ เท่านั้น

๒. มุ่งเน้นการเน้นการเรียนการสอนทั้ง ๔ ทักษะแบบบูรณาการ (integrated skill) ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมุ่งฝึกนักเรียนให้มีทักษะทางภาษาในการติดต่อสื่อสาร

๓. มุ่งเน้นให้นักเรียนมีบทบาทในการฝึกภาษาเป็นสำคัญ โดยมีครูเป็นผู้ริเริ่มกิจกรรม และเป็นผู้ช่วยให้การฝึกภาษาดำเนินต่อไประหว่างนักเรียนด้วยกันในลักษณะของกิจกรรม กลุ่มใหญ่ กลุ่มย่อย และกิจกรรมคู่ นอกจากนี้ครูเป็นผู้ร่วมสื่อสาร (Co-communicator) ในบางสถานการณ์ เพื่อเป็นตัวอย่างในการฝึกภาษาแก่นักเรียน

๔. มุ่งเน้นการสอนหน้าที่ทางภาษา (Functions) มากกว่าการสอนรูปแบบทางภาษา (forms) เพราะอาจจะมีรูปแบบทางภาษาหลายอย่างที่ทำหน้าที่อย่างเดียวกัน การสอนที่มุ่งเน้นหน้าที่ของภาษานี้จะช่วยให้นักเรียนได้ทราบว่าตนเองมีความประสงค์ในการสื่อสารอย่างไร เช่น นักเรียนอยากจะแนะนำตนเอง หน้าที่ของภาษาที่นักเรียนต้องใช้คือ การแนะนำตนเอง (Self-introduction) รูปแบบภาษาอาจมีหลายอย่างที่นักเรียนสามารถเลือกมาใช้ได้ คือ

My name is

I am

๕. ลักษณะกิจกรรมการเรียนการสอนที่สำคัญของวิธีการสอนแบบนี้ คือ กิจกรรมการเรียนการสอนทุกกิจกรรมต้องเป็นไปเพื่อการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นการเล่น เกม การแสดงบทบาท สมมติ การแก้ไขปัญหา กิจกรรมที่เป็นการสื่อสารที่แท้จริงต้องมีลักษณะเหมือนกับการใช้ภาษาในชีวิตประจำวันมากที่สุด กิจกรรมดังกล่าวได้แก่

๕.๑ กิจกรรมการหาข้อมูลที่ขาดหายไป (Information gap activity) หรือยังไม่ทราบหรือทราบแต่ยังไม่ครบสมบูรณ์ ซึ่งจำเป็นจะต้องมีการซักถามจากบุคคลอื่น ดังนั้น กิจกรรมการหาข้อมูลจึงเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริง

๕.๒ กิจกรรมตัวเลือก เป็นกิจกรรมที่นักเรียนมีโอกาสเลือกรูปแบบภาษาที่หลากหลายในการสื่อสาร และมีโอกาสเลือกที่จะสื่อสารในสิ่งที่ตนเองต้องการ กิจกรรมนี้ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของภาษากับบทบาทของผู้สื่อสารทั้งสองฝ่าย และความเหมาะสมของสถานการณ์ในขณะทีพูดอีกด้วย

๕.๓ กิจกรรมการใช้ข้อมูลย้อนกลับ นักเรียนต้องมีโอกาสทราบว่า การสื่อสารของตนเองประสบความสำเร็จ หรือล้มเหลวในการสื่อผู้ความหมาย อาจจะให้ข้อมูลย้อนกลับโดยการแสดงท่าทางว่าเข้าใจ หรือไม่เข้าใจข้อมูลที่สื่อสาร เพื่อทำให้ผู้ที่สื่อสารทราบว่าสิ่งที่เขาพูด (เขียน) นั้น ผู้ฟัง (ผู้อ่าน) เข้าใจหรือไม่ ผู้สื่อสารต้องปรับปรุงอะไรบ้าง อาจจะต้องพูดซ้ำ หรือเปลี่ยนรูปแบบใหม่ อธิบายเพิ่มเติม หรือใช้ท่าทางประกอบ ทั้งนี้เพื่อให้การสื่อสารสมบูรณ์ขึ้น เป็นที่เข้าใจกันระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารมากที่สุด

๖. ขั้นตอนในการดำเนินการเรียนการสอน วิธีสอนตามแนวการเรียนการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารนี้ เป็นแนวคิด (Approach) มากกว่ารูปแบบวิธีการสอน (Method) ดังนั้น จึงอาจจะไม่มีรูปแบบการสอนที่เป็นสูตรสำเร็จในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน แต่ก็ใช้หลัก (Present-Practice-Production) กล่าวคือ มีขั้นตอนการนำเสนอเนื้อหา การฝึกใช้ และนำสิ่งที่เรียนและฝึกฝนมาผลิตภาษาเพื่อใช้ในการสื่อสารเอง อย่างไรก็ตาม ขั้นตอนการเรียนการสอนที่สำคัญพอสรุปได้ดังนี้

๖.๑ ขั้นนำเสนอเนื้อหา (Presentation or Introducing New Language) มักเริ่มจากทักษะในการสื่อสาร คือ การฟัง หรือ การอ่าน โดยครูจะนำเสนอเนื้อหาซึ่งมีบริบท หรือสถานการณ์กำกับอยู่ด้วย โดยใช้ภาพ การเล่าเรื่องให้ฟัง หรือการอ่านให้ฟัง เนื้อหาที่สอนนั้นควรมีทั้ง คำศัพท์ และโครงสร้างที่เคยเรียนมาแล้ว และเนื้อหาที่จะนำเสนอใหม่แก่นักเรียน เพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถเข้าใจเรื่องราวที่เรียนได้บ้าง จากนั้นครูจะกระตุ้นการเรียนรู้ด้วยการใช้คำถามซึ่งไม่ได้เจาะจงรายละเอียดของเรื่องราวมากนักเพื่อให้นักเรียนเกิดความสนใจ และมีส่วนร่วมในชั้นเรียนแล้วจึงนำเสนอคำศัพท์ใหม่ด้วยบัตรคำ รูปภาพ ของจริง และนำเสนอโครงสร้างด้วยแถบประโยคหรือตาราง

๖.๒ ขั้นการฝึก (Practice/Controlled Practice) ครูเป็นผู้นำการฝึก โดยเน้นความถูกต้องของเนื้อหาภาษาเป็นสำคัญ เพื่อให้นักเรียนทำความเข้าใจความหมาย และวิธีการใช้รูปแบบ

ภาษานั้น ๆ การฝึกในขั้นตอนนี้จะเป็นการฝึกซ้ำ ๆ ตามตัวอย่าง หรือการฝึกแบบควบคุม ซึ่งครูต้องพยายามให้นักเรียนได้ฝึกอย่างทั่วถึงทั้งชั้น อาจให้ฝึกเป็นกลุ่มใหญ่ กลุ่มเล็ก เป็นคู่ หรือฝึกเดี่ยว แต่ต้องมีข้อมูลย้อนกลับให้นักเรียนได้ทราบว่าการออกเสียง ความเข้าใจ การตอบคำถามของนักเรียนนั้นประสบความสำเร็จหรือไม่และต้องมีการปรับปรุงแก้ไขส่วนใดบ้าง ในขั้นครูอาจมีกิจกรรมช่วยฝึกความพร้อม อุปกรณ์การสอน เพื่อช่วยให้เกิดการเรียนรู้มากที่สุด

๖.๓ ขั้นการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร (Production/Free Practice) ครูสามารถทำได้โดยการกำหนดสถานการณ์ในการใช้ภาษาขึ้นใหม่แก่นักเรียน และเปิดโอกาสให้นักเรียนใช้ ภาษาได้อย่างอิสระ ซึ่งต้องอาศัยความรู้ที่ได้จากการฝึกแบบควบคุมตามขั้นตอนที่ 2 มาประยุกต์ใช้ให้เหมือนกับลักษณะของการใช้ภาษาสื่อสารจริง ขั้นตอนนี้ถือว่าสำคัญมากเพราะนักเรียนจะได้ใช้ความสามารถในการถ่ายโอนความรู้จากสิ่งที่ได้ศึกษามาแล้วสู่สิ่งที่ต้องการสื่อสารให้นักเรียนเกิดความ ต้องการ หรืออยากที่จะสื่อสารเพื่อหาข้อมูลที่ตนเองยังไม่ทราบ โดยมีทางเลือกที่จะสื่อสารด้วยเนื้อหา หรือรูปแบบภาษาที่พิจารณาแล้วว่ามีความเหมาะสม และในการฝึกภาษาต้องมีข้อมูลย้อนกลับให้นักเรียนได้ทราบผลการปฏิบัติหรือผลการเรียนรู้ของนักเรียนเอง กิจกรรมที่อาจทำได้เพื่อใช้ภาษาอย่างอิสระนี้ เช่น การให้ใบงานที่ต้องการได้ข้อมูลเพิ่มเติม การแสดงบทบาทสมมติโดยมีนักเรียนเป็นผู้คิดเอง การอภิปรายหรือรายงานหน้าชั้นเรียน หรือรายงานภายในกลุ่มย่อย

๗. ข้อดีและข้อจำกัด

ข้อดี

๑. เป็นวิธีสอนที่สอดคล้องกับเป้าหมายของการเรียนภาษา คือ มุ่งให้ผู้เรียนสามารถสื่อสารได้อย่างเหมาะสม กับสถานการณ์ในชีวิตจริง

๒. เป็นวิธีสอนที่เน้นกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ฝึกใช้ภาษา ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสฝึกฝนภาษาเพื่อสื่อความหมายในสถานการณ์ต่าง ๆ ฝึกใช้ความคิดและมีความกล้าในการใช้ภาษา ทำให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ในการใช้ภาษา

๓. ผู้เรียนได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับกับผู้อื่นเป็นคู่และเป็นกลุ่ม รู้จักช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีวินัย และมีความรับผิดชอบ

ข้อจำกัด

๑. วิธีการสอนตามแนวการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารนี้ ต้องการผู้สอนที่มีความพร้อมในด้านต่าง ๆ เช่น ความรู้ ความเข้าใจด้านภาษาศาสตร์เชิงสังคม การจัดกิจกรรม และการสร้างสถานการณ์ในห้องเรียนให้เหมือนจริง

๒. เป็นวิธีสอนที่เน้นความสามารถในการสื่อสารมากกว่าความรู้ความสามารถในรูปแบบของภาษา ดังนั้น การวัดและประเมินตามแนวการสอนเพื่อการสื่อสารจะเน้นทักษะสัมพันธ์และวัดตลอดทั้งเทอม จึงจะเห็นพัฒนาการในการสื่อสารของผู้เรียน ผู้สอนจึงต้องวัดผลอยู่ตลอด และ

ต้องมีความรู้ มีทักษะในการวัดผลแบบต่าง ๆ และนำมาใช้อย่างถูกต้อง จึงจะทำให้ประเมินผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากถ้าเน้นแต่ความคล่องแคล่วในการใช้ภาษาอย่างเดียวอาจทำให้ขาดความถูกต้องในการใช้ภาษาได้ และมีการวิจารณ์กันว่าบางกิจกรรมไม่ได้เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการสื่อสาร แต่แท้จริงแล้วเป็นสถานการณ์ที่สร้างขึ้น ไม่ใช่สถานการณ์จริง

๒. หลักการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

การสอนภาษาแบบสื่อสาร (Communicative Language Teaching - CLT) คือแนวคิดซึ่งเชื่อมระหว่างความรู้ทางภาษา (Linguistic knowledge) ทักษะทางภาษา (language skill) และความสามารถในการสื่อสาร (Communicative ability) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้โครงสร้างภาษาเพื่อการสื่อสาร (Canale & Swain, 1980; Widdowson, 1978) และ (Savignon, 1982) ได้ แยกองค์ประกอบของความสามารถในการสื่อสารไว้ 4 องค์ประกอบ ดังนี้

๑) ความสามารถทางด้านไวยากรณ์หรือโครงสร้าง (Grammatical competence) หมายถึง ความรู้ทางด้านภาษา ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับคำศัพท์ โครงสร้างของคำ ประโยค ตลอดจนการสะกดและการออกเสียง

๒) ความสามารถด้านสังคม (Sociolinguistic competence) หมายถึง การใช้คำ และโครงสร้างประโยคได้เหมาะสมตามบริบทของสังคม เช่น การขอโทษ การขอบคุณ การถามทิศทาง และข้อมูลต่างๆ และการใช้ประโยคคำสั่ง เป็นต้น

๓) ความสามารถในการใช้โครงสร้างภาษาเพื่อสื่อความหมายด้านการพูด และเขียน (Discourse competence) หมายถึง ความสามารถในการเชื่อมระหว่างโครงสร้างภาษา (Grammatical form) กับความหมาย (Meaning) ในการพูดและเขียนตามรูปแบบ และสถานการณ์ที่แตกต่างกัน

๔) ความสามารถในการใช้กลวิธีในการสื่อความหมาย (Strategic competence) หมายถึง การใช้เทคนิคเพื่อให้การติดต่อสื่อสารประสบความสำเร็จโดยเฉพาะการสื่อสารด้านการพูด ถ้าผู้พูดมีกลวิธีในการที่จะไม่ทำให้การสนทนานั้นหยุดลงกลางคัน เช่น การใช้ภาษาท่าทาง (Body language) การขยายความโดยใช้คำศัพท์อื่นแทนคำที่ผู้พูดนึกไม่ออก เป็นต้น Canale & Swain (1980) อธิบายไว้อย่างชัดเจนถึงความสำคัญของกฎเกณฑ์และโครงสร้างทางภาษา ถ้าปรกศจากกฎเกณฑ์ และโครงสร้างแล้วความสามารถทางการสื่อสารของผู้เรียนจะถูกจำกัด ดังนั้น ความคล่องแคล่วในการใช้ภาษา (Fluency) และความถูกต้องในการใช้ภาษา (Accuracy) จึงมีความสำคัญเท่ากัน

สรุปได้ว่า หลักการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารมีองค์ประกอบของความสามารถ ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านไวยากรณ์หรือโครงสร้าง ๒) ด้านสังคม ๓) ด้านการใช้โครงสร้างทางภาษาเพื่อสื่อความหมายด้านการพูดและการเขียน ๔) ด้านการใช้กลวิธีในการสื่อความหมาย

๓. บทบาทของผู้เรียน (Learner roles)

Richards & Rodgers (1995) อธิบายบทบาทของผู้เรียนตามแนว CLT ว่าผู้เรียน คือ ผู้ปรึกษา (negotiator) การเรียนรู้เกิดจากการปรึกษาหารือในกลุ่มผู้เรียน โดยผู้สอนจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มเล็กๆ จุดมุ่งหมายหลักในการทำกิจกรรมกลุ่มคือมุ่งให้ผู้เรียนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รู้จักการให้พอๆ กับการรับ

๔. บทบาทของครู (Teacher roles)

ครูมีบทบาทที่สำคัญ ๓ บทบาท คือ ผู้ดำเนินการ (Organizer, Facilitator) เตรียมและดำเนินการจัดกิจกรรม ผู้แนะนำหรือแนะแนว (Guide) ขั้นตอนและกิจกรรมต่างๆ และเป็นผู้วิจัยและผู้เรียน (Researcher, Learner) เรียนรู้พฤติกรรมการเรียนของนักเรียนแต่ละคน นอกจากนี้ครูอาจมีบทบาทอื่นๆ เช่น ผู้ให้คำปรึกษา (Counselor) ผู้จัดการกระบวนการกลุ่ม (Group process manager) ครูตามแนวการสอนแบบ CLT เป็นครูที่เป็นศูนย์กลางน้อยที่สุด (Less teacher centered) นั่นคือ ครูมีหน้าที่ดำเนินการจัดกิจกรรมเพื่อการสื่อสารและในช่วงที่นักเรียนทำกิจกรรม ครูจะกระตุ้นให้กำลังใจช่วยเหลือให้ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารให้ได้ความหมายและถูกต้องตามหลักไวยากรณ์อันเป็นการเชื่อมช่องว่างระหว่างความสามารถทางไวยากรณ์ (Grammar competence) และความสามารถทางด้านสื่อสาร (Communicative competence) ของผู้เรียน

๕. บทบาทของสื่อการเรียนการสอน (The role of instructional materials)

การสอนตามแนว CLT จำเป็นที่ต้องใช้สื่อที่หลากหลาย เพราะสื่อมีความสำคัญต่อการเรียน แบบปฏิสัมพันธ์หรือการเรียนรู้แบบร่วมมือและการฝึกใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร สื่อที่สำคัญ ๓ อย่าง ที่ใช้สำหรับการสอนตามแนว CLT ได้แก่ เนื้อหา (Text - based) งาน / กิจกรรม (Task - based) ของจริง (Realia)- เนื้อหา (Text - based material) ในปัจจุบันมีตำราเรียนจำนวนมากมายที่สอดคล้องกับการเรียน / สอนตามแนว CLT ซึ่งการออกแบบตำราเรียนกิจกรรมและเนื้อหาแตกต่างจากตำราที่แต่ง ขึ้นมาเพื่อสอนไวยากรณ์ ยกตัวอย่าง แบบเรียน CLT จะไม่มีแบบฝึกหัด (Drill) หรือโครงสร้าง ประโยคส่วนมากแบบเรียนที่เน้น CLT จะประกอบไปด้วยข้อมูลในรูปต่างๆ เช่น การจัดสถานการณ์ให้ผู้เรียนแสดงบทบาทสมมติหรือกิจกรรมคู่ หรืออาจกำหนดเรื่อง (theme) ที่จะเรียนแล้วมีกิจกรรมที่ออกแบบขึ้นมาเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเรื่องนั้นๆ - สื่อที่เป็นของจริง CLT เน้นการใช้สื่อที่เป็นของจริง (authentic material) เช่น ป้ายประกาศโฆษณา หนังสือพิมพ์รูปภาพ แผนที่ เป็นต้น

๖. จุดมุ่งหมายของการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

ศรินทิพย์ รักษาสัตย์ และคณะ (อ้างถึงใน อุษา พระชัย, ๒๕๕๔. หน้า ๔๓) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ตามแนวการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ นักเรียนสามารถสื่อสาร โดยการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนในชีวิตประจำวัน โดยเน้นการทำกิจกรรมที่ใกล้เคียงสถานการณ์จริงให้มากที่สุดโดยบูรณาการทักษะดังกล่าวเข้าด้วยกัน ในลักษณะทักษะสัมพันธ์ (Integrated Skills) เช่น สร้างสถานการณ์ให้นักเรียนสนทนากันเอง มีปฏิริยาโต้ตอบซึ่งกันและกันหลายลักษณะ เช่น เป็นคู่ เป็นกลุ่ม 3 คน กลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่พอสรุปได้จากทฤษฎีและเทคนิคการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารว่า จุดมุ่งหมายของการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร คือ การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ แบบปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ตัวผู้เรียนด้วยกันซึ่งทำให้เกิดทักษะการเรียนรู้ที่มีความหมาย ใช้สื่อการสอนที่เป็นจริงและหลากหลาย ได้ปฏิบัติจริงเน้นสื่อความหมายกันได้จริง มุ่งเน้นความสำคัญของผู้เรียน จัดกระบวนการเรียนรู้ให้นักเรียนคิดเป็น ทำเป็น เน้นทักษะการใช้ภาษาเป็นสำคัญ ทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน

๗. การสอนทักษะการฟังและการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

เนื่องจากการสอนภาษาอังกฤษในปัจจุบันเน้นให้สามารถใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารได้ การฟังและการพูดจึงมีบทบาทสำคัญในการเรียนการสอน การฝึกความเข้าใจในการฟัง มีความสำคัญพอ ๆ กับการฝึกความสามารถในการพูด ดังนั้น จึงควรพัฒนาทักษะทั้งสองไปพร้อม ๆ กัน เบร์รีน กล่าวว่าทักษะฟัง-พูด เป็นการสื่อสารทางวาจาของคนตั้งแต่สองคนขึ้นไป ซึ่งต่างมีจุดประสงค์ที่จะสื่อความหมายของตนเอง ผู้ฟังจะต้องตีความสิ่งที่ผู้พูดพูดและสามารถตอบด้วยภาษาที่ผู้ฟังเข้าใจ คือตรงกับความตั้งใจที่จะสื่อความหมายของผู้พูด ทักษะการฟัง-พูดไม่สามารถแยกออกจากกันได้ กล่าวคือ ทักษะฟังเป็นทักษะทางด้านกรับ (Receptive Skill) และทักษะพูดเป็น ทักษะด้านการแสดงออก (Productive Skill) อย่างไรก็ตาม ผู้ฟังสามารถตีความในสิ่งที่ได้ยินด้วย การเน้นเสียงหนักเบา ระดับสูงต่ำในประโยค การแสดงสีหน้าท่าทางได้ ถึงแม้ว่าผู้พูดจะใช้ภาษาที่ไม่ถูกต้องก็ตาม สุภัทรา อักษรานุเคราะห์ (๒๕๓๒ : ๕๔-๕๕) ได้กล่าวว่าสิ่งที่ผู้สอนจะต้องคำนึงเกี่ยวกับการสอนทักษะการฟัง-พูดมี ดังนี้

๑. ผู้เรียนจะต้องมีความรู้ในการออกเสียงการเลือกความหมายและคำไวยากรณ์ของภาษา และสามารถนำสิ่งที่เรียนมาใช้ในสถานการณ์จริง กล่าวคือ จะต้องมีความรู้ทางภาษาและทักษะทางการสื่อสาร

๒. ผู้สอนควรเลือกเนื้อหาที่มีความยากง่าย เหมาะสมกับระดับชั้น ควรเน้นการสนทนาที่ไม่เป็นทางการ ควรเป็นตัวอย่างของการใช้ภาษาจริงในชีวิตประจำวัน โดยสามารถชี้ให้เห็นกฎการพูด ได้ คือรู้ว่าบทสนทนาใครพูดกับใคร พูดเรื่องอะไร พูดที่ไหน พูดอย่างไร ผู้พูดมีจุดประสงค์อย่างไร

๓. บรรยากาศในการสอนทักษะฟัง พูด ควรเป็นบรรยากาศที่ไม่เครียด ผู้เรียนมีความสบายใจและไม่อายที่จะพูด

๔. ผู้สอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนสนใจยุทธวิธีที่จะพูดให้ผู้อื่นสนใจ เช่น รู้จักการเริ่มต้นการสนทนา การใช้เวลาคิดในระหว่างการสนทนา การจบการสนทนา และการรู้จักหวั่นไหวที่จะหยุดพูดเพื่อ ฟังผู้อื่น โดยผู้สอนอาจฝึกให้รู้จักใช้คำที่จะดำเนินการสนทนาให้เหมาะสมกับสังคมและวัฒนธรรม ของเจ้าของภาษา

จะเห็นว่า การสอนทักษะฟัง-พูดเพื่อการสื่อสารนี้ ผู้ฟังและผู้พูดจะต้องใช้ความสามารถทาง ภาษาทุกด้าน ทั้งนี้เพราะนอกจากจะใช้ศัพท์และโครงสร้างที่ตนรู้จักแล้วยังต้องใช้ความสามารถตีความ เดาความหมาย ทำนายเรื่องและผู้พูดจะกล่าวถึงต่อไปได้ตลอดจนเข้าใจความหมายแฝงในคำพูดได้ ถึงแม้ว่าผู้พูดจะไม่ได้พูดออกมาโดยตรงก็ตาม ดังนั้น ผู้สอนจะต้องฝึกให้ผู้เรียนสามารถที่จะเข้าใจประโยคที่ได้ยินว่าเกี่ยวข้องกับประโยคอื่นอย่างไร และทำหน้าที่อย่างไรในการสื่อสาร ซึ่ง ผู้ฟังไม่จำเป็นต้องฟังสิ่งที่ตนได้ยินทั้งหมด เพียงเลือกฟังในสิ่งที่ตรงกับจุดมุ่งหมายในการฟังของตนเท่านั้น นอกจากนี้ยังจะต้องฝึกให้คุ้นเคยกับประโยคที่ไม่สมบูรณ์ เช่น “Look like rain, doesn't it?” “Sure does.” “Me, too.” หรือ “Not now, thanks.” ประโยคลักษณะดังกล่าวนี้จะปรากฏอยู่ในบทสนทนาถึง ๔๔%

ในการฝึกทักษะฟัง-พูดนอกจากผู้สอนจะเตรียมผู้เรียนในลักษณะที่เป็นการยึดกลุ่มเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน โดยการจัดกิจกรรมเป็นกลุ่มทั้งกลุ่มใหญ่ กลุ่มย่อย และเป็นคู่แล้ว เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนในการฝึกทักษะฟัง-พูด ผู้สอนควรจัดกิจกรรมออกเป็น ๔ ดังนี้

๑. กิจกรรมก่อนการสนทนา เป็นการเตรียมผู้เรียนโดยการทบทวน
๒. การสนทนาโดยการกำหนดขอบข่ายให้หมด ให้ผู้เรียนฝึกสนทนาโต้ตอบเป็นกลุ่ม หรือเป็นคู่ หลังจากการฝึกฟัง
๓. การสนทนาโดยการกำหนดขอบข่ายให้ครึ่งหนึ่ง โดยให้ผู้เรียนเลือกคำถามตอบในบทสนทนาที่ไม่สมบูรณ์
๔. การสนทนาโดยเสรี คือการสร้างสถานการณ์ให้ผู้เรียนมีโอกาสสนทนาโต้ตอบกันเองอย่างอิสระโดยผู้เรียนเลือกใช้ศัพท์และโครงสร้างเองตามความเหมาะสม แล้วแสดงบทบาทสมมติแก้ปัญหา หรืออภิปราย

๘. ขั้นตอนในการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

สุมิตรา อังวัฒนกุล (อ้างถึงใน อุษา พระชัย, 2554. หน้า 44) ได้สรุปขั้นตอนในการสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร ดังต่อไปนี้

๘.๑) Presentation ชั้นเสนอเนื้อหา (Presentation or introducing new language) การเสนอเนื้อหาตามแนวการสอน ภาษาเพื่อการสื่อสาร จะเน้นที่การใช้ภาษาให้นักเรียนได้เรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและวิธีการที่เหมาะสมกับการใช้ภาษาในสถานการณ์ต่างๆ ควบคู่ไปกับการเรียนรู้กฎเกณฑ์ทางภาษา

๘.๒) Practice ชั้นการฝึก การฝึกในชั้นนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนได้จดจำรูปแบบของภาษา และมีความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและวิธีการใช้รูปแบบภาษานั้นๆ ในการฝึกนั้นผู้สอนต้องให้ข้อมูลย้อนกลับด้วยเพื่อให้ผู้เรียนทราบว่า ตนเองใช้ภาษาได้ถูกต้องแค่ไหน อย่างไร

๘.๓) Production ชั้นการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร ชั้นนี้สำคัญมากเพราะเป็นขั้นที่เป็นตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้ภาษาในชั้นเรียน กับการนำภาษาไปใช้จริงนอกชั้นเรียน ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารได้เองโดยอิสระ วิธีการฝึก จะฝึกในรูปแบบการทำกิจกรรมต่างๆ ที่ผู้สอนเป็นคนกำหนด

๙. กิจกรรมการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

บุญเกิด กลมทุกสิ่ง (๒๕๕๕, หน้า ๗๑) กล่าวว่า ลักษณะของกิจกรรมภาษาเพื่อการสื่อสาร มุ่งให้ผู้เรียนได้ใช้ภาษาในการสื่อสารหรือสามารถสื่อความหมายได้ วิธีการฝึกจะอยู่ในรูปของการทำกิจกรรมรูปแบบต่างๆ กิจกรรมข้อมูลที่ขาดหายไป เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร ได้มีโอกาสซักถามข้อมูลหรือรายละเอียดจากเพื่อน มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ทั้งนี้ รายละเอียดกิจกรรมภาษาควรเกี่ยวข้องและเป็นที่น่าสนใจของผู้เรียนและควรมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับสถานการณ์ในชีวิตประจำวันให้มากที่สุด

๙.๑) กิจกรรมที่ใช้ในการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร สุมิตรา อังวัฒนกุล (๒๕๔๐, หน้า ๑๒๑-๑๔๐) การสอนภาษาต่างประเทศตามแนวการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ทางภาษาไปใช้ในการสื่อความหมายได้ การสอนให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบหลายประการ องค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่ง คือ กิจกรรมในชั้นเรียน ทั้งนี้เพราะกิจกรรมในชั้นเรียนภาษา ที่เน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกใช้ภาษาอย่างมีความหมาย จะส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาได้เป็นอย่างดี ปัจจุบันผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนภาษาต่างประเทศเห็นพ้องกันว่ากิจกรรมเป็นหัวใจของการสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร และได้กล่าวถึงประโยชน์ของกิจกรรมไว้พอสรุป ได้ดังนี้

๑. กิจกรรมช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกใช้ภาษา ผู้เรียนมีโอกาสได้นำความรู้ทางภาษาในด้านต่างๆ เช่น เสียง ศัพท์ โครงสร้าง มาใช้ประกอบกันเพื่อให้สื่อความหมายได้ตามที่ต้องการ

๒. กิจกรรมช่วยให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนภาษาเพราะการทำกิจกรรมเป็นการฝึกใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร ทำให้ผู้เรียนเห็นว่า การเรียนรู้ภาษานั้นสามารถไปใช้ประโยชน์ได้จริง นอกจากนี้การทำกิจกรรมซึ่งมักเป็นงานคู่หรืองานกลุ่มทำให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการเรียนทำให้

เกิดแรงจูงใจในการฝึกใช้ภาษามากกว่าการให้ทำงานพร้อมทั้งชั้นในแบบเดิม ซึ่งมักจะมีผู้เรียนเพียงไม่กี่คนที่มีส่วนร่วมในการฝึกใช้ภาษาอย่างจริงจัง

๓. กิจกรรมช่วยให้การเรียนรู้ภาษาเป็นไปอย่างธรรมชาติ ทั้งนี้เพราะผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้เมื่อได้ลองทำอะไรด้วยตนเอง กิจกรรมจะช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกใช้ภาษาเอง จึงเป็นการเรียนรู้อย่างเป็นธรรมชาติ

๔. กิจกรรมช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ในการทำกิจกรรมผู้เรียนจะได้สร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือกันในระหว่างผู้เรียนด้วยกันและกับครูผู้สอน ซึ่งความสัมพันธ์นี้ก่อให้เกิดบรรยากาศอันดีที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน นักเรียนกล้าแสดงออกมากขึ้น การสื่อสารระหว่างนักเรียนเป็นไปโดยอิสระมากกว่าการฝึกใช้ภาษาทีละคน สำหรับในประเทศไทย ซึ่งนักเรียนส่วนใหญ่มีโอกาสดูฝึกใช้ภาษาต่างประเทศนอกห้องเรียนน้อยมาก กิจกรรมการใช้ภาษาในชั้นเรียนจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งจะทำให้นักเรียนมีประสบการณ์ในการใช้ภาษาอันจะเป็นประโยชน์ต่อการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารนอกชั้นเรียนต่อไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้จัดรูปแบบกิจกรรมให้เกิดความเหมาะสมกับนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้น

๕.๒ ประเภทของกิจกรรมการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร เนื่องจากกิจกรรมการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารเป็นหัวใจของการสอนภาษาตามแนวการสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร นักการศึกษาด้านการสอนภาษาต่างประเทศจำนวนมากจึงได้เสนอกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ ไว้ บางคนได้จัดแบ่งกิจกรรมตามทักษะที่เป็นจุดเน้น บางคนจัดแบ่งตามวัตถุประสงค์และสถานการณ์ของการใช้ภาษา

๑. กิจกรรมการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารตามวัตถุประสงค์และสถานการณ์ของการใช้ภาษา William Littlewoods (๑๙๘๓, pp. ๒๐-๒๑) เป็นนักการศึกษาผู้หนึ่งซึ่งได้เสนอกิจกรรมการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารไว้หลายแบบโดยแบ่งกิจกรรมออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ

๑.๑ กิจกรรมการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารตามวัตถุประสงค์ (Functional Communication Activities) เป็นกิจกรรมที่มุ่งให้ผู้เรียนใช้ภาษาเป็นสื่อในการทำกิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยผู้เรียนจะต้องพยายามใช้ภาษาเท่าที่ตนสามารถใช้ได้เพื่อสื่อความหมายให้เข้าใจกันได้มากที่สุด ในการทำกิจกรรมประเภทนี้ผู้เรียนไม่จำเป็นต้องใช้ภาษาที่ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์หรือเหมาะสมกับสถานการณ์เสมอไป ความสำเร็จในการทำกิจกรรมจะวัดจากการที่ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารให้บรรลุผลได้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

๑.๒ กิจกรรมการใช้ภาษาเพื่อการปฏิสัมพันธ์ในสังคม (Social Interaction Activities) เป็นกิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมายคล้ายคลึงกับกิจกรรมประเภทแรกในแง่ที่มุ่งให้ผู้เรียนใช้ภาษาเป็นสื่อในการทำกิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้แต่กิจกรรมประเภทนี้จะกำหนดสถานการณ์และบทบาทของผู้เรียนไว้ด้วย ดังนั้น ในการทำกิจกรรมนอกจากผู้เรียนจะได้ฝึกใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารให้เป็นที่เข้าใจกันแล้วผู้เรียนยังต้องเลือกใช้ภาษาที่ถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์และ

บทบาทของตนเองด้วยความสำเร็จในการทำกิจกรรมประเภทนี้จึงวัดจากความสามารถ ๒ ประการ คือความสามารถในการสื่อสารได้ตามวัตถุประสงค์ และความสามารถในการเลือกใช้ภาษาได้ถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์และบทบาทที่ได้รับในการจัดกิจกรรมประเภทนี้ครูนำกิจกรรมการใช้ภาษาในประเภทแรกมาใช้ได้ โดยกำหนดสถานการณ์และบทบาททางสังคมของนักเรียนให้ชัดเจน อย่างไรก็ตามเนื่องจากนักเรียนส่วนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนระดับประถมศึกษายังไม่รู้แน่ชัดว่าในอนาคตตนจะต้องใช้ภาษาในสถานการณ์ใดหรือสังคมใด ดังนั้น การทำกิจกรรมแบบนี้ในชั้นแรก ครูอาจใช้ห้องเรียนเป็นบริบททางสังคมก่อนเพื่อให้นักเรียนได้ฝึกใช้ภาษาในเรื่องที่ใกล้ตัวและในสถานการณ์ที่นักเรียนคุ้นเคย หลังจากนั้นจึงจัดให้นักเรียนได้ฝึกใช้ภาษาในบริบทอื่นที่เป็นสถานการณ์นอกชั้นเรียนต่อไป

สรุป การสอนทักษะการฟังและการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ทักษะการฟังเป็นทักษะแรกที่มีความสำคัญสำหรับภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการเรียนรู้ทักษะอื่น ๆ และต้องจัดให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนทักษะนี้อย่างเพียงพอจนเกิดความชำนาญ การจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เข้าอบรมตื่นตัวสนใจในการเรียนรู้อย่างเป็นธรรมชาติ ทักษะการพูด เป็นทักษะที่สำคัญในการสื่อสาร เป็นเครื่องมือในการสื่อความหมายได้ดีกว่าวิธีอื่น ผู้สอนจะต้องจัดการเรียนการสอนที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเคยชินและมีโอกาสใช้ภาษาในการพูดให้มากที่สุด เน้นบรรยากาศการเรียน การสอนที่สนุกสนาน ไม่ก่อให้เกิดความเครียด และในขณะที่ผู้สอนจะต้องช่วยเหลือให้ผู้เรียนเกิด ความมั่นใจในการใช้ภาษาด้วย เนื่องจากทักษะการฟังและทักษะการพูดเป็นทักษะที่สำคัญในการ ติดต่อสื่อสาร ดังนั้น ทักษะทั้งสองจึงมีบทบาทสำคัญในการเรียนการสอน การฝึกความเข้าใจ จึง ควรพัฒนาทักษะทั้งสองไปพร้อม ๆ กัน

๒.๗ บริบทพระธาตุพนมและพระธาตุบริวาร

องค์พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม

๒.๗.๑ สภาพทั่วไปทางภูมิศาสตร์

อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ในปัจจุบัน

คำขวัญอำเภอธาตุพนม

ไหว้พระธาตุพนม ชมวัดอุโบสถ

มันแกวรสหวาน สำราญชายโขง จรรโลงวัฒนธรรม

มีพื้นที่ ๓๕๗.๖๙๕ ตร.กม.

ประชากร ๘๓,๒๗๓ คน

อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอเมืองนครพนม

ทิศตะวันออก ติดต่อกับแขวงคำม่วน (ประเทศลาว)

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอน้ำโสม อำเภอเมือง และอำเภอดงหลวง จังหวัด

มุกดาหาร

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอนาแกและอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม

ลักษณะการปกครอง

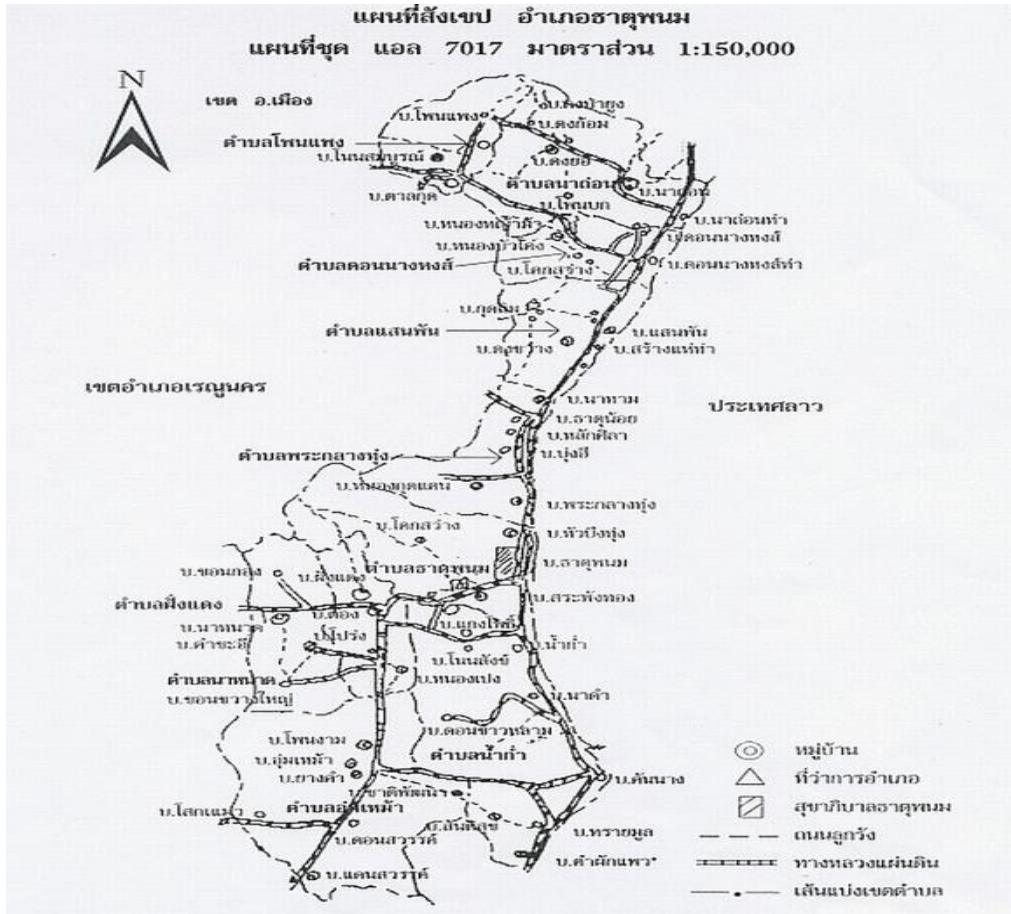
พื้นที่การปกครองเขตอำเภอธาตุพนม แบ่งการปกครองเป็น ๑๒ ตำบล ๑๓๖

หมู่บ้าน มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต.) ๑๒ แห่ง ดังนี้

๑. ตำบลธาตุพนม ๑๔ หมู่บ้าน ๒. ตำบลฝั่งแดง ๑๑ หมู่บ้าน

๓. ตำบลโพธิ์แดง ๘ หมู่บ้าน ๔. ตำบลพระกลางทุ่ง ๑๖ หมู่บ้าน

- ๕. ตำบลนาถ่อน ๑๔ หมู่บ้าน ๖. ตำบลแสนพัน ๘ หมู่บ้าน
- ๗. ตำบลคอนนางหงส์ ๑๑ หมู่บ้าน ๘. ตำบลน้ำก่ำ ๒๐ หมู่บ้าน
- ๙. ตำบลอุ่มเหมา ๙ หมู่บ้าน ๑๐. ตำบลกุดฉิม ๗ หมู่บ้าน
- ๑๑. ตำบลนาหนาด ๑๐ หมู่บ้าน ๑๒. ตำบลธาตุพนมเหนือ ๘ หมู่บ้าน

ภาพประกอบ ๑ แสดงแผนที่อำเภอดำรงวิทยพร ที่มา: www.thatphanom.com

๒.๗.๒ ประวัติการสร้างพระธาตุพนมและการบูรณปฏิสังขรณ์

ประวัติความเป็นมาของพระธาตุพนมปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าลักษณะตำนาน คือ ตำนานอูร์งคธาตุ หรือตำนานพระธาตุพนม มีสาระโดยสังเขปว่า ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าได้เสด็จมาประทับยังดอยกัปปนคีรี หรือภูเก้าพร้าว ในเขตแคว้นอันเป็นที่ตั้งของพระธาตุพนมในปัจจุบัน ครั้งนั้นพญาศรีโคตรบูรนิมนต์ไปบิณฑบาตในเมืองและได้ถือบาตรมาส่งที่ภูเก้าพร้าว และพระพุทธเจ้าได้ตรัสกับพระอานนท์ทรงทำนายอนาคตของพญาศรีโคตรบูรว่าจะได้เป็นผู้สถาปนาพระอูร์งคธาตุ คือ

กระดุกบริเวณพระอุระไว้ที่ภูกำพร้าว จากนั้นเสด็จไปยังตอยอีกแห่งหนึ่งเรียกพระมหากัสสปะจากเมืองราชคฤห์มาสั่งเสียว่าเมื่อพระองค์เสด็จปรินิพพานแล้วให้นำพระอัฐิธาตุมาประดิษฐานไว้ที่ภูกำพร้าว

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานแล้ว ๘ ปี พระมหากัสสปะพร้อมด้วยพระอรหันต์ ๕๐๐ องค์ได้นำพระอัฐิธาตุผ่านมาทางเมืองหนองหารหลวง พญาสุวรรณภิงคาร เจ้าเมืองหนองหารหลวงและพญาคำแดง เจ้าเมืองหนองหาน้อย ออกมาต้อนรับพระมหากัสสปะ ในการนั้นมีการสร้างเจดีย์แข่งกันระหว่างผู้หญิงและผู้ชายเพื่อบรรจุพระอัฐิธาตุ ผู้หญิงใช้มารยาสร้างเสร็จก่อนแต่พระมหากัสสปะมิได้บรรจุพระอัฐิธาตุไว้ ณ ที่นั้น เพราะพระพุทธองค์มิได้สั่งไว้ คงให้ประดิษฐานแต่พระอังคารธาตุ (เถ่ากระดุก) จากนั้นพระมหากัสสปะได้เดินทางไปยังภูกำพร้าว โดยพญาสุวรรณภิงคารและพญาคำแดงติดตามมาด้วย และมีพญาเมืองในบริเวณใกล้เคียง คือ พญานันทเสนเมืองศรีโคตรบูร ผู้ครองเมืองศรีโคตรบูรหลังจากพญาศรีโคตรบูรผู้ซึ่งถือบาตรมาส่งพระพุทธเจ้าที่ภูกำพร้าว พญาอินทปัฐเมืองอินทปัฐนคร และพญาจุลณีพรหมทัตแคว้นจุลณี พญาทั้ง ๕ ได้ร่วมบุญกันก่อสร้างอุบมุงประดิษฐาน พระอัฐิธาตุ และบริจาควัตถุข้าวของอันมีค่าบูชาพระธาตุ

ครั้งนั้นพระมหากัสสปะเถระเจ้ารำลึกถึงพระพุทธวณะที่พระศาสดาตรัสสั่งไว้ว่าให้นำเอาพระอัฐิธาตุไปประดิษฐานไว้ที่ภูกำพร้าว พระศาสดามิได้สั่งให้ฐาปนาไว้ พระมหากัสสปะ เถระเจ้ารู้แจ้งแล้วแสร้งกล่าวว่า ชะรอยว่าพระพุทธวิสัยทรงมองเห็นว่าจักมีบุคคลทั้งหลายที่เป็นหน่อเชื้อหน่อพุทธวงศาและเชื้อหน่อพระอรหันต์จักเกิดมีในกาลภายหน้านั้นจะได้มาบูรณปฏิสังขรณ์ต่อไป บัดนี้เราทั้งหลายอย่าได้ฐาปนาไว้ตามพระพุทธวณะนั้นเลย ทันใดนั้นพระอัฐิธาตุก็กระทำปาฏิหาริย์เสด็จกลับไปประดิษฐานในอุโมงค์ ผ่ากัมพลก็คลี่ขยายออกรองรับ พระอัฐิธาตุก็เสด็จเข้าไปประดิษฐานอยู่ดังเก่า

พญาทั้ง ๕ ก็ได้ประดิษฐานพระอัฐิธาตุไว้ภายในอุบมุงโดยทำประตูไม่ปิดไว้ และอธิษฐานขอให้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในชาติหน้า เมื่อพญาทั้ง ๕ เสด็จกลับบ้านเมืองแล้วพระวิษณุกรรมได้ลงมาแกะสลักลายอุบมุงแล้วเรื่องก็กลับไปกล่าวถึงพญาศรีโคตรบูรผู้ถือบาตรมาส่งพระพุทธเจ้าว่า พระองค์ได้สิ้นพระชนม์ไปเกิดเป็นโอรสของเจ้าเมืองสาเกต ชื่อสุริยกุมาร เมืองสาเกตนี้มีเมืองขึ้นอยู่ในอำนาจมาก จึงมีชื่ออีกชื่อหนึ่งว่าร้อยเอ็ดประตูสุริยกุมารเป็นผู้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในเมืองร้อยเอ็ดประตูจนได้นามว่าสุริยวงศาธรรมิกราชาธิราชเอกราช ซึ่งต่อมาได้สิ้นพระชนม์ได้ไปเกิดเป็นโอรสของพญามรุกขนคร ชื่อ สมิตตธรรมกุมาร

สิ่งก่อสร้างที่เรียกว่า “อุบมุง” ดังที่มีกล่าวไว้ในตำนานอัฐิธาตุ หรือตำนานพระธาตุพนม นั้น เป็นชื่อที่ผู้คนในวัฒนธรรมลาวใช้เรียกอาคารพุทธศาสนสถานที่มีขนาดเล็ก ๆ แคบ ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการสร้างขึ้นเพื่อใช้ประดิษฐานพระพุทธรูปในลักษณะที่เป็นหอพระ ดังที่ยังมีให้เห็นได้ในปัจจุบัน คือ อุบมุงที่อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของพระธาตุก่องข้าวน้อยที่บ้านตาดทอง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร และยังมีอยู่ในบริเวณวัดอีกหลายแห่งที่เมืองหลวงพระบางประเทศสาธารณรัฐ

ประชาธิปไตยประชาชนลาว อุบมุงจึงมีสถานะที่อาจนำไปเทียบได้กับพระคันธกุฎี ในสมัยพุทธกาล หรือเทียบได้กับพระมณฑปหรือพระวิหาร เหมือนดังที่สมคิด จิระทัตศนกุล ^{๕๕}ได้กล่าวถึงพระมณฑปหรือพระวิหารบางแห่งว่า พระมณฑปหรือพระวิหารนั้นไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นสถานที่ประกอบศาสนพิธี หากแต่สร้างขึ้นเพื่อเป็นเสมือนการจำลองพระคันธกุฎี ซึ่งเป็นที่ประทับของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เหมือนเมื่อครั้งที่ยังทรงมีพระชนม์ชีพอยู่ โดยมีความหมายเชิงสัญลักษณ์แทนพระพุทธรองค์ เช่นเดียวกับองค์พระเจดีย์

ส่วนพญาสุวรรณภิงคารก็ได้บริจาคสิ่งของมีค่าเป็นอันมากถวายเป็นเครื่องบูชาพระธาตุร่วมกับพญาทั้ง ๔ เรื่องในตำนานกล่าวว่าพระอุรังคธาตุแสดงปาฏิหาริย์ให้พระมหากัสสปะทราบ ว่าพระพุทธรเจ้าตรัสสั่งให้นำพระอุรังคธาตุมาประดิษฐานไว้เท่านั้นมิให้สถาปนา ดังความในอุรังคธาตุขณะนั้น พระอุรังคธาตุที่ห่อหุ้มไว้ด้วยผ้ากัมพลทรงกระทำปาฏิหาริย์ เสด็จออกมาประดิษฐานอยู่บนฝ่ามือกำขวของพระมหากัสสปะเถระเจ้าผู้้อครสาวก พระอรหันต์พร้อมด้วยท้าวพระยาทั้ง ๕ กับทั้งเสนาอำมาตย์เห็นเป็นอัศจรรย์ ดังนั้นก็เปล่งออกเสียงสาธุการขึ้นพร้อมกันจากเรื่องราวในตำนานที่กล่าวถึง การประดิษฐานพระอุรังคธาตุไว้ในอุบมุงโดย

พญาทั้ง ๕ ส่วนการสถาปนานั้น พญาสุมิตรธรรมวงศาแห่งเมืองมรุกขนคร ได้เป็นผู้สถาปนา ความหมายของคำประดิษฐาน กับสถาปนา ตามตำนานนั้นย่อมมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ การประดิษฐานคือ การนำพระอุรังคธาตุไปไว้ในอุบมุง ทำประตูไม้ปิดไว้หมายความว่าอนุญาตให้เข้าไปสักการะพระอุรังคธาตุโดยใกล้ชิดได้ตามโอกาสอันควร แต่การสถาปนานั้นคือการบรรจุพระอุรังคธาตุไว้ในอุบมุง ก่ออิฐ ปิดตายไม่สามารถนำพระธาตุออกมาบูชาได้อีกจากเรื่องในตำนานพญาทั้ง ๕ มีโอกาสได้ประดิษฐานพระอุรังคธาตุไว้ในอุบมุง ส่วนพญาศรีโคตรบูรในพระชาติพญาสุมิตรธรรมวงศา มีโอกาสได้ทำบุญมากกว่า จึงได้เป็นผู้สถาปนาพระอุรังคธาตุ

ภาพประกอบ ๒ แสดงอุบมุง สมัยหลวงปู่โพนสะเม็กได้บูรณปฏิสังขรณ์

^{๕๕} สมคิด จิระทัตศนกุล, วัต : พุทธศาสนสถาปัตยกรรมไทย, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔,) หน้า ๘๑-๙๐.

๒.๗.๓ ประวัติการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม

พระธาตุพนมมีอายุเก่าแก่เป็นปูชนียสถานศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชนจึงมีการบูรณะปฏิสังขรณ์มาโดยตลอด ได้เรียบเรียงลำดับการบูรณะปฏิสังขรณ์พระธาตุพนมครั้งสำคัญๆ ไว้ในหนังสือจอมเจดีย์ประกอบกับข้อมูลในเอกสารจดหมายเหตุการบูรณะปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม พ.ศ. ๒๕๑๘-๒๕๒๒^{๕๖}(จดหมายเหตุการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม) เป็นดังนี้

พระเจ้าโพธิสารราช ผู้ครองเมืองหลวงพระบาง (พ.ศ. ๒๐๗๓-๒๑๐๓) ได้ตำนาน อูรังคะธาตุจากกัมพูชา เกิดความศรัทธาได้สถาปนาบริเวณภูเก้าพร้าวขึ้นเป็นวัด รวมทั้งอุทิศข้าทาสบำรุงรักษาองค์พระธาตุ ต่อมาพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช พระโอรสของพระเจ้าโพธิสารราช (พ.ศ. ๒๑๐๓-๒๑๑๔) ผู้สร้างเมืองเวียงจันทน์เป็นเมืองหลวงของลาวได้เคยเสด็จมานมัสการจากพระธาตุพนม และทรงซ่อมฐานพระธาตุพนม

พ.ศ. ๒๑๕๗ พระยานครหลวงพิชิตราชธานีศรีโคตรบูร เจ้าเมืองนครพนมได้

บูรณะองค์พระธาตุโดยโบกปูนซ่อมฐานทั้ง ๔ ด้าน สร้างกำแพงแก้วชั้นในและชั้นนอกก่อซุ้มประตูจำลองตัวโขงทั้ง ๔ ด้าน หอข้าว แทนบูชา รวมทั้งอุทิศข้าทาสบำรุงรักษาพระธาตุ

ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. ๒๒๓๓-๒๒๓๕ เกิดเหตุการณ์ไม่สงบขึ้นในเมือง

เวียงจันทน์เนื่องจากการแย่งชิงอำนาจกันในหมู่พระราชวงศ์ พระครูโพนสะเม็ก แห่งเมืองเวียงจันทน์ ซึ่งเป็นพระภิกษุที่มีคนนับถือมาก จึงชักชวนญาติโยมชาวเวียงจันทน์ ๓,๐๐๐ คนเศษอพยพหนีภัยมายังบริเวณพระธาตุพนม ซึ่งขณะนั้นยังรกร้างอยู่มาก พระครูโพนสะเม็กจึงดำเนินการซ่อมบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุพนมซึ่งเป็นการซ่อมบูรณะครั้งใหญ่^{๕๗}(จดหมายเหตุการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม)

การซ่อมบูรณะครั้งนี้ได้บูรณะตั้งแต่ฐานชั้นที่ ๒ ขึ้นไป ทำเป็นบัวก่ออิฐถือปูน

ตอนองค์เจดีย์ก่อเป็นแบบยอดเจดีย์ ลาวหล่อด้วยโลหะเนื้ออ่อน เรียกว่าเหล็กเปียก หรือเหล็กไหลตอนบนสุดเป็นที่ปักฉัตร ฉัตรนั้นเป็นเหล็กด้ามเป็นเงินฝังพลอย การบูรณะครั้งนี้เป็นงานใหญ่และใช้เวลานานพระครูโพนสะเม็กผู้ดำเนินการบูรณะครั้งนี้ ต่อมาท่านได้ไปพำนักที่นครจำปาสักและมรณภาพที่นั่น

พ.ศ. ๒๓๔๙-๒๓๕๖ พระเจ้าอนุวงศ์ และพระยาจันทสุริยวงศ์ ร่วมกันบูรณะ

ซ่อมแซมฉัตรพระธาตุ สร้างถนนอิฐจากวัดไปยังทำน้ำ และซ่อมแซมพระอุโบสถ

พ.ศ. ๒๔๔๔ พระครูวิโรจน์รัตโนบล จากวัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

^{๕๖} จดหมายเหตุการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม, ๒๕๒๒

^{๕๗} จดหมายเหตุการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม, ๒๕๒๒ ๓๐-๓๑

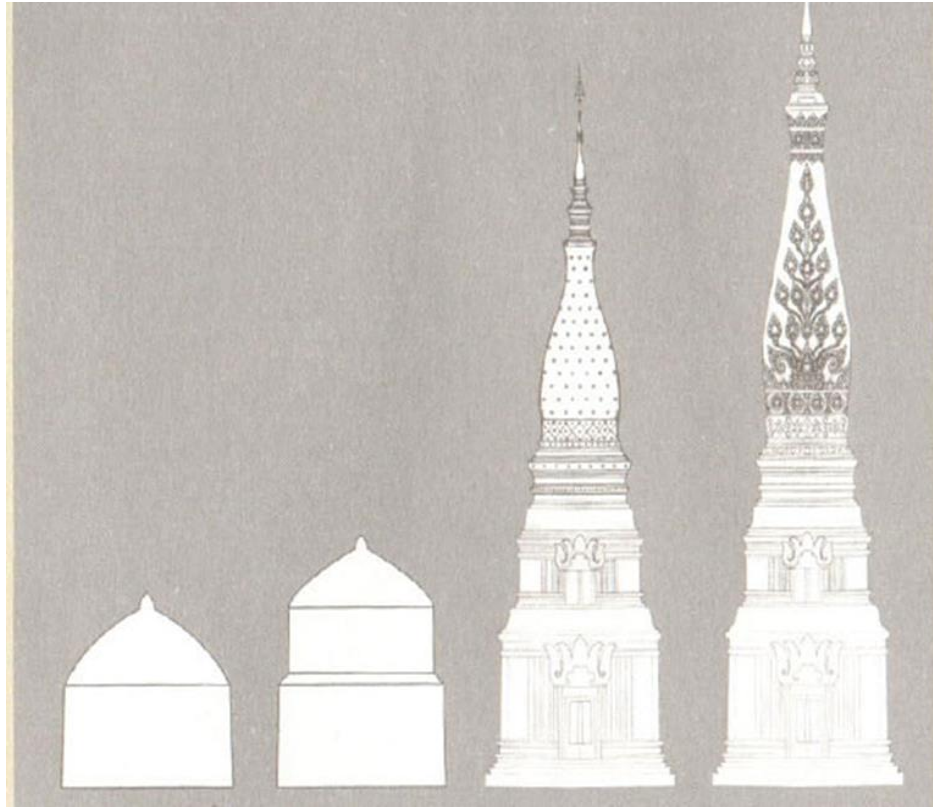
บูรณะโดยทำความสะอาดองค์พระธาตุ กะเทาะปูนเก่าที่ชำรุดและโบกซ่อมแซม ทาสี
 ประดับกระจก กระเบื้องเคลือบ ลงรักปิดทองที่ยอดองค์พระธาตุ แผ่นแผ่นเงิน แผ่นทองหุ้มยอด
 ประดับแก้วรวมทั้งซ่อมกำแพงชั้นใน

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๘๓ กรมศิลปากรดำเนินการบูรณะพระธาตุพนมครั้งใหญ่อีก

ครั้งหนึ่งเนื่องจากในปี พ.ศ. ๒๔๘๓ ไทยเกิดกรณีพิพาทเรื่องดินแดนกับฝรั่งเศสใน
 อินโดจีน บริเวณชายแดนตริ่งครีด้วยภาวะสงคราม พลโทประยูร ภมรมนตรี รัฐมนตรีในขณะนั้น
 เสนอที่ประชุมคณะรัฐมนตรีว่าพระธาตุพนมเป็นปูชนียสถานเป็นที่เคารพสักการะของประชาชนใน
 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหากรัฐบาลบูรณะต่อเสริมส่วนยอดให้สูงตระหง่านขึ้นมองเห็นได้ทั้งสองฝั่ง
 โขงจะเป็นทางชักจูงจิตใจแถบอินโดจีนให้เข้าร่วมในราชอาณาจักรไทยได้มาก และนอกจากนี้ยังมี
 เหตุผลอื่นอีกคือขณะนั้นอยู่ในภาวะสงครามจึงมุ่งจะเชิญฉัตรทองคำและลอกแผ่นเงินแผ่นทองหุ้มยอด
 ของเก่าออกนำมาเก็บรักษาไว้ในที่ปลอดภัย เพราะพระธาตุพนมอยู่ใกล้พรมแดน เมื่อเหตุการณ์
 สงบจึงเชิญฉัตรขึ้นประดิษฐานดังเดิม

การบูรณปฏิสังขรณ์ในครั้งนั้น ได้ดำเนินการสิ่งสำคัญคือต่อยอดองค์พระธาตุขึ้นใหม่
 ตามแบบศิลปะไทย หุ้มยอดของเดิมซึ่งเป็นศิลปะแบบล้านช้างที่พระครูโพนสะเม็กบูรณะไว้โดยต่อขึ้น
 ไปอีก ๑๐ เมตร ลอกทองและเงินหุ้มยอดเก้านามาล้อมเป็นแผ่นอิฐทอง หน้า ๘,๐๐๐ กรัม ๑ ก้อน
 แผ่นอิฐเงินหน้า ๓,๕๐๐ กรัม ๑ ก้อน เศษทองห่อไว้รวมกัน หน้า ๒๕๐ กรัม ๑ ก้อน

ลักษณะขององค์พระธาตุพนมหลังการบูรณะครั้งนี้ซึ่งนับเป็นการบูรณะครั้งใหญ่อีก
 ครั้งหนึ่ง เป็นเจดีย์สี่เหลี่ยมแบ่งเป็น ๓ ช่วง คือ

ภาพประกอบ ๓ แสดงการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม

ช่วงแรก เป็นฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้างด้านละ ๑๖.๐๐ เมตร สูงจากพื้นดินขึ้นไปถึงบัวถลา หรือบัวล่าง ๘.๐๐ เมตร เป็นของเก่าโบราณแท้ประดับด้วยแผ่นอิฐสีแดงจำหลักลวดลายทั้งสี่ด้านเป็นรูปกษัตริย์สมัยโบราณเกี่ยวพันด้วยรูปสัตว์และกระหนกลายก้านขดลายใบผักกูดตรงกลางจำหลักเป็นรูปประตูลง ลักษณะเหมือนตัวโขง สลักลวดลายกระหนกบนอิฐแดง และมีร่องรอยการซ่อมซึ่งประดับกระเบื้องเคลือบลายดอกไม้ประดับกระจกสี ส่วนประตูลักษณะเป็นซุ้มทรงบายศรีลักษณะเช่นเดียวกับศิลปะแบบที่พบในตะวันออกเฉียงเหนือโดยทั่วไป

ช่วงที่สอง ตั้งแต่บัวล่างไปถึงบัวบน ระยะเวลาสูง ๑๒.๐๐ เมตร การซ่อมแซม

ในช่วงหลัง ๆ ได้โบกปูนทับลวดลายของเก่าทั้งสี่ด้าน มีกระเบื้องถ้วยขามติดประดับเป็นดอกดวงแต่ยังมีร่องรอยให้เห็นลวดลายอยู่บ้าง ช่วงที่สาม ตั้งแต่บัวบนเป็นองค์เจดีย์สี่เหลี่ยมไปจนสุดยอดระยะสูงเดิม ๒๓.๐๐ เมตรเป็นตอนที่ต่อเสริมกันขึ้นเรื่อย ๆ เป็นบัวคว่ำและบัวปากกระชังหัวบัวเป็นทรงขวดแก้ว องค์เจดีย์เรียวยาวขึ้นไปตามลำดับรูปทรงสี่เหลี่ยม ยอดเดิมซึ่งอยู่ภายในเป็นทรงเตี้ยป้อมส่วนยอดใหญ่ที่กรมศิลปากรก่อสร้างเสริมขึ้นอีก ๑๐ เมตร สวมอยู่ภายนอกเป็นทรงเรียวเหมือนทรงกรวยประดับลายพุ่มข้าวบิณฑ์เป็นช่อลดหลั่นจนถึงยอด เหนือสุดเป็นฉัตรทองคำสวมยอดฉัตรสูง ๔.๕๐ เมตร รวมความสูงตลอดองค์พระธาตุพนม ๕๗.๕๐ เมตร

สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งในการบูรณะครั้งนี้ คือ การบูรณะฉัตร เมื่อเสริมองค์เจดีย์ให้ใหญ่ขึ้นแล้ว ฉัตรก็ควรใหญ่ขึ้นด้วยให้เหมาะสมกับองค์เจดีย์ การบูรณะได้ลอกทองและเงินที่หุ้มยอดเก่าลงมาดังกล่าวแล้ว จุดประสงค์เพื่อใช้ในการสร้างฉัตรใหม่ แต่การสร้างฉัตรให้ใหญ่ขึ้นต้องนำทองมาทำที่กรุงเทพฯ แต่การจะนำทองไปที่กรุงเทพฯ นั้นจะเกิดข้อครหาขึ้นได้ จึงฝากทองไว้ที่คลังจังหวัดนครพนม การสร้างฉัตรทองยอดพระธาตุพนมมีปัญหาขัดแย้งซึ่งเกี่ยวกับสถานการณ์บ้านเมืองในขณะนั้นด้วย มีการเล่าลือไปในทางไม่ดี

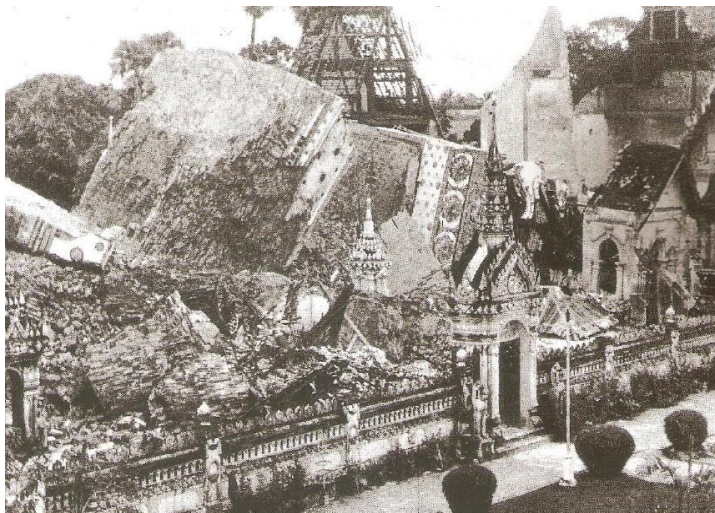
จนถึง พ.ศ. ๒๔๙๕ กระทรวงวัฒนธรรมจึงดำเนินการจัดทำฉัตรพระธาตุพนม เพื่อแก้ข่าวอุกุศล และบำรุงขวัญของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ให้กรมธนารักษ์เป็นผู้จัดทำและกรมศิลปากรเป็นผู้ออกแบบ โดยนำทองของเดิมที่ฝากไว้กับคลังจังหวัดนครพนม ดำเนินการให้เรียบร้อยประกอบพิธียกฉัตรเมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๙

พระธาตุพนมล้ม

หลังจากการบูรณะในครั้งนั้นแล้วก็ได้มีการบูรณะเป็นการใหญ่อีก จนถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ เกิดแผ่นดินไหว องค์พระธาตุพนมกระเทือนมาก เกิดรอยร้าวขนาดใหญ่ขึ้นมากมาย มีรอยปริร้าวตั้งแต่ส่วนบนมาจนถึงบริเวณฐาน จนถึงเดือนสิงหาคมซึ่งเป็นหน้าฝนมีฝนและลมกระหน่ำ รอยร้าวที่องค์พระธาตุพนมเริ่มกว้างขึ้น องค์พระธาตุเอียงไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้สุด ในที่สุดเมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ เวลา ๑๙.๓๘ นาฬิกา^{๕๘}(พระธรรมราชานุวัตร (แก้ว อุทุมมามลา)

เหตุการณ์ครั้งนั้นสร้างความตระหนกตกใจและสะเทือนขวัญของประชาชนทั่วไปเป็นอย่างมาก สื่อมวลชนทุกแขนงร่วมกันเสนอข่าว และจากนั้นได้มีการณรงค์ให้ประชาชนทั่วประเทศบริจาคเงินสมทบทุนในการบูรณะองค์พระธาตุพนมเป็นการใหญ่ ดังภาพประกอบ

^{๕๘} พระธรรมราชานุวัตร (แก้ว อุทุมมามลา), อรุณนิทาน ตำนานพระธาตุพนม(พิสดาร), พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพฯ : นีลนารการพิมพ์, ๒๕๓๗, หน้า ๑๐๘-๑๑๓.

ภาพประกอบ ๔ เจดีย์พระธาตุพนมที่พังลงเมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๘

การบูรณปฏิสังขรณ์ด้วยการสร้างพระธาตุพนมองค์ใหม่

การดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุพนมในครั้งนี้เป็นงานใหญ่มาก เพราะองค์พระธาตุล้มพังลงมาทั้งองค์ การบูรณปฏิสังขรณ์ครั้งนี้คือ การสร้างพระธาตุพนมขึ้นใหม่ในการดำเนินการต้องประสานงานกันหลายฝ่าย คณะรัฐมนตรีได้แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม เมื่อวันที่ ๑๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๘^{๕๙} (จดหมายเหตุการณ์บูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม) ประกอบด้วย คณะกรรมการฝ่ายสงฆ์สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน คณะกรรมการฝ่ายฆราวาส พลตรี ประमाणอดิเรกสาร รองนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน ต่อมาคณะกรรมการฯ ได้มีการปรับไปตามการเปลี่ยนแปลงของคณะรัฐบาล

นอกจากนี้ยังได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการฝ่ายต่าง ๆ เพื่อวางแผนและดำเนินงาน ๕ คณะ ดังนี้

๑. คณะอนุกรรมการออกแบบและรักษาศิลปะเดิมขององค์พระธาตุพนม และปรับปรุงวัดพระธาตุพนม มีหน้าที่ดำเนินการศึกษาเอกสารและตรวจสอบข้อมูลที่เป็นในการออกแบบเปรียบเทียบกับศิลปกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์พระธาตุพนม จากส่วนราชการและหน่วยงานรัฐ หรือแหล่งเอกสารข้อมูลอื่น ดำเนินการบูรณะองค์พระธาตุพนมรวมทั้งบริเวณให้เป็นไปตามแบบอย่างศิลปะเดิมให้มากที่สุดและให้มีหน้าที่ปรับปรุงวัดพระธาตุพนมตามความเหมาะสมด้วย

๒. คณะอนุกรรมการการเงินเกี่ยวกับการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม ให้มีหน้าที่ควบคุมเงินบริจาคสำหรับบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนมทั้งหมด

^{๕๙} จดหมายเหตุการณ์บูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม, (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๒๒, หน้า ๖๒-๘๓.

๓. คณะอนุกรรมการคัดเลือกภัตตาคารในองค์พระธาตุและพิพิธภัณฑสถานให้ มีหน้าที่พิจารณาตรวจคัดเลือกโบราณวัตถุที่ได้จากองค์พระธาตุพนมเพื่อเก็บรักษาไว้ในองค์พระธาตุ และพิพิธภัณฑสถานวัดพระธาตุพนม ติดต่อประสานงานกับคณะอนุกรรมการออกแบบและรักษา ศิลปะเดิมขององค์พระธาตุพนมและปรับปรุงวัดพระธาตุพนม เพื่อการออกแบบจัดสร้างภายในห้อง พระบรมสารีริกธาตุ สำหรับจัดเก็บโบราณวัตถุ และให้รายงานผลการตรวจคัดเลือกให้คณะกรรมการ อำนวยการฯ ทราบก่อนดำเนินการต่อไป

๔. คณะอนุกรรมการดำเนินงานบรรจุพระบรมสารีริกธาตุในองค์พระธาตุพนมให้มี หน้าที่ดำเนินงานบรรจุพระบรมสารีริกธาตุในองค์พระธาตุพนม ซึ่งต่อมานายแพทย์บุญสม มาร์ติน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นประธานกรรมการ พิจารณาแล้วเห็นว่างานนี้เป็นพระราชพิธี สำคัญของบ้านเมือง ต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน จึงเสนอ คณะรัฐมนตรีแต่งตั้งเป็น “คณะกรรมการดำเนินงานบรรจุพระบรมสารีริกธาตุในองค์พระธาตุพนม”

๕. คณะอนุกรรมการประชาสัมพันธ์เพื่อการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนมมี หน้าที่วางแผนการประชาสัมพันธ์ การรับบริจาคเงินและสร้างศรัทธาให้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการ บูรณะองค์พระธาตุพนม

คณะอนุกรรมการออกแบบและรักษาศิลปะเดิมขององค์พระธาตุพนมมีมติว่ารูปแบบ สถาปัตยกรรมขององค์พระธาตุพนมซึ่งจะบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่สมควรใช้แบบสถาปัตยกรรมเหมือน แบบรูปทรงการบูรณะครั้งหลังสุด ซึ่งบูรณะเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ ด้วยเหตุผลดังนี้ คือ

ประการแรก แบบสถาปัตยกรรมขององค์พระธาตุพนมในการบูรณะครั้งหลังสุด เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ เป็นแบบที่มีความงามเด่น และมีคุณค่าทางศิลปะกว่าแบบที่เคย ทำการบูรณะมาก่อนนั้นทุกแบบ และเป็นแบบที่ชินตาของคนทั่วไป

ประการที่สอง การใช้แบบสถาปัตยกรรมขององค์พระธาตุพนมในการบูรณะครั้ง หลังสุดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ นั้น ถูกต้องตามหลักการบูรณะสากลและหลักการบูรณะโบราณสถานของ กรมศิลปากร ซึ่งมีหลักการสำคัญว่า โบราณสถานที่เป็นปูชนียสถานอันเป็นที่เคารพยกย่องหรือเป็นที่ รู้จักคุ้นเคยดีต่อประชาชนทั่วไป จะต้องบูรณะโดยไม่มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงลักษณะสีและทรวดทรง ซึ่งจะทำให้โบราณสถานนั้นหมดคุณค่าหรือเสื่อมความศักดิ์สิทธิ์ไป

วิธีการดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม ซึ่งได้บูรณปฏิสังขรณ์ตามแบบ สถาปัตยกรรมเหมือนแบบรูปทรงการบูรณะครั้งหลังสุดซึ่งบูรณะเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ โดยวิจัยจากสภาพ ความเสียหายที่เกิดขึ้นและจากหลักฐานทางโบราณคดีและทางสถาปัตยกรรมประกอบกันสามารถทำ การบูรณปฏิสังขรณ์ได้คือ สร้างโครงสร้างภายในเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กขึ้นใหม่ตามรูปทรง สถาปัตยกรรมเหมือนของเดิมโดยการนำลวดลายดินเผาของเดิมที่มีคุณค่านำมาประดับไว้ตาม ตำแหน่งเดิม แล้วทำลวดลายส่วนที่ขาดหายไปนั้นเสริมเติมขึ้นใหม่ตามแบบของเดิมให้สมบูรณ์หาก

ปรากฏว่าลวดลายดินเผาที่มีคุณค่าเหลืออยู่นั้น สามารถนำมาประกอบให้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของงานได้โดยมีปริมาณพอสมควร ทั้งนี้โดยมีเหตุผลว่า

๑. เพื่อเป็นการส่งเสริมศรัทธาของประชาชนที่มีต่อองค์พระธาตุพนมโดยประชาชนที่มาสักการบูชาจะสามารถเห็นได้ถึงความเก่าแก่และความศักดิ์สิทธิ์ของโบราณสถานแห่งนี้ได้ในทันทีจากลวดลายดินเผาที่นำมาประดับตกแต่งนั้น

๒. องค์พระธาตุพนมนั้นนอกจากมีความสำคัญและศักดิ์สิทธิ์อันเนื่องมาจากความเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ประดิษฐานองค์พระอัฐิธาตุแล้วยังมีความศักดิ์สิทธิ์เนื่องจากความเก่าแก่ขององค์เจดีย์ด้วยจึงควรจะรวบรวมลวดลายดินเผาประดับไว้ดั้งเดิมให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เพื่อรักษาคุณค่าขององค์พระธาตุพนมไว้ดั้งเดิม

๓. วิธีการในการบูรณะโบราณสถานด้านการรักษาศิลปวัตถุโดยเฉพาะลวดลายและเนื้อของดินเผานั้น มีวิธีการและสารเคมีซึ่งสามารถช่วยรักษาทำให้วัสดุเดิมมีความคงทนแข็งแรงขึ้นเมื่อนำไปประดับตกแต่งไว้ดั้งเดิม ก็ควรจะใช้วิธีการและสารเคมีนั้นทำการอนุรักษ์ไว้ให้ถาวรสืบต่อไป

๔. การบูรณะองค์พระธาตุพนมโดยการนำอิฐที่มีลวดลายมาประกอบโดยวิธีการนั้นก็เป็นที่ถูกต้องวิธีหนึ่งของการบูรณะโบราณสถาน ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ ๕ เจดีย์พระธาตุพนมที่ได้รับการสร้างขึ้นใหม่ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๒

แทนองค์เดิมที่พังลงเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๘

การปฏิบัติการด้านโบราณคดีกับการบูรณะปฏิสังขรณ์พระธาตุพนม

เนื่องจากพระธาตุพนมเป็นโบราณสถานสำคัญ มีการก่อสร้างต่อ ๆ กันมาหลายสมัย มีโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุบรรจุอยู่ในองค์พระธาตุมากมายซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นพระพุทธรูปทองคำและเงิน รวมทั้งแผ่นอิฐสลักลายอันเป็นส่วนประกอบส่วนผนังของพระธาตุพนม มีทั้งที่เป็นรูปดอกไม้ช้าง ม้า คน รูปกรอบประติมากรรมส่วนที่อยู่เหนือประตูเป็นทับหลัง ฯลฯ อิฐสลักลายเหล่านี้นอกจากจะเป็นส่วนประกอบประดับองค์พระธาตุให้งดงามแล้ว ในทางวิชาการก็เป็นที่คาดหมายว่าอิฐเหล่านี้เป็นส่วนที่มีอายุเก่าที่สุดขององค์พระธาตุพนม ในการปฏิบัติงานทางโบราณคดีจะพยายามจัดเก็บและรักษาให้อยู่ในสภาพดีที่สุดและพยายามนำมาประกอบเรียงกันให้เหมือนเดิมมากที่สุดเท่าที่จะทำได้

การปฏิบัติงานทางโบราณคดี ได้ให้ประโยชน์ในการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับองค์พระธาตุพนมเพิ่มขึ้น โดยสามารถสรุปอายุการก่อสร้างพระธาตุพนมไว้ว่าอยู่ในระหว่าง พ.ศ. ๑๒๐๐-๑๔๐๐ ได้รู้เรื่องราวเกี่ยวกับการบูรณะปฏิสังขรณ์ ดังเช่นในตำนานอรัญคธาตุ กล่าวถึงพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช กษัตริย์ลาวล้านช้าง (พ.ศ. ๒๑๘๑-๒๒๓๓) ว่าเป็นผู้มีเจตนาที่จะบูรณะพระธาตุพนมแต่ในการขุดค้นซากปรักหักพังขององค์พระธาตุพนม พบจารึกลานทองแดงเลขที่ ๖. ๑๗๒๐/ ๙๖ เนื้อความกล่าวว่าการบูรณะองค์พระธาตุพนมดำเนินการระหว่าง พ.ศ. ๒๒๓๖-๒๒๔๕ ซึ่งเป็นเวลาหลังจากพระเจ้าสุริยวงศาสิ้นพระชนม์แล้ว ๓ ปี

การค้นพบพระบรมสารีริกธาตุ

จากการปฏิบัติงานรื้อซากปรักหักพังขององค์พระธาตุ เมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ พบวัตถุสำคัญหลายรายการในจำนวนนั้นคือ พระบรมสารีริกธาตุ ส่วนที่เป็นพระอรัญคธาตุ ตามที่กล่าวไว้ในตำนานนับเป็นสิ่งสำคัญมาก คณะกรรมการจึงได้จัดงานพิธีสมโภชพระบรมสารีริกธาตุในวันที่ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินเป็นประธานในพิธี^{๖๐} (จดหมายเหตุการณ์บูรณะปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม)

การที่พระธาตุพนมล้มลง ทำให้ฉัตรทองคำเสียหายมาก เช่น ปลียอดฉัตรซึ่งเป็นทองคำยุบ่น ลวดลายสลักกลีบบัวชำรุดปลายยอดคดง จึงได้ตั้งคณะกรรมการจัดซื้อทองคำซ่อมฉัตรองค์พระธาตุพนม มีอธิบดีกรมศิลปากรเป็นประธาน คณะกรรมการประกอบด้วยบุคลากรจากกรมศิลปากรกรมธนารักษ์ กรมการศาสนา โดยกรมธนารักษ์เป็นผู้ดำเนินการจัดซ่อม แล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๒๒ สิ้นเงินค่าใช้จ่าย ๑,๑๒๘,๓๓๕ บาท (หนึ่งล้านหนึ่งแสนสองหมื่นแปดพันสามร้อยสามสิบบห้าบาท)

^{๖๐} จดหมายเหตุการณ์บูรณะปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม. ๒๕๒๒, หน้า ๑๙๔-๒๐๑.

การดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุพนม ซึ่งเริ่มมาแต่ พ.ศ. ๒๕๑๘ แล้วเสร็จใน พ.ศ. ๒๕๒๒ ใช้เงินค่าก่อสร้างเฉพาะในส่วนขององค์พระเจดีย์เป็นเงิน ๙,๘๑๑,๘๐๐ บาท (เก้าล้านแปดแสนหนึ่งหมื่นหนึ่งพันแปดร้อยบาทถ้วน) นับเป็นเหตุการณ์สำคัญ เป็นที่ปลื้มใจของบรรดาพุทธศาสนิกชนทั้งประเทศที่ปુชนียสถานสำคัญแห่งนี้ได้รับการบูรณะให้สมบูรณ์ดังเดิม ในการนี้ได้จัดให้มีพระราชพิธีสำคัญขึ้น คือ พระราชพิธียกฉัตรองค์พระธาตุพนม เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ ๒๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๒ ในครั้งนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เสด็จดำเนินทรงประกอบพิธี

พระราชพิธีอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุขึ้นบรรจุในองค์พระธาตุพนม ในวันศุกร์ที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินประกอบพระราชพิธีในการดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุพนมครั้งนี้เป็นเหตุการณ์สำคัญ คณะกรรมการอำนวยการฯ และคณะกรรมการดำเนินงานบรรจุพระบรมสารีริกธาตุในองค์พระธาตุพนมเห็นสมควรจัดทำสุพรรณบัฏ และแผ่นจารึกความเกี่ยวกับการบูรณปฏิสังขรณ์ไว้เป็นหลักฐานตามประเพณี จารึกสุพรรณบัฏนำขึ้นบรรจุไว้ ณ อุบัติประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ส่วนจารึกแผ่นศิลานั้นให้ประดิษฐานไว้ ณ ประตูซุ้มกำแพงแก้วชั้นนอกขององค์พระธาตุพนม จารึกมีข้อความ ดังตัวอย่างนี้

ตัวอย่างประวัติพระธาตุพนม

“พระธาตุพนมเป็นพระสถูปเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตั้งอยู่ ณ วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร พระอารามหลวง เป็นปูชนียสถานสำคัญที่พุทธศาสนิกชนเคารพบูชามาแต่ครั้งอาณาจักรโคตรบูรและเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนชาวไทยและชาวลาวทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขงตลอดมาหลายยุค หลายสมัยดังมีควาไว้ในตำนานอูรังคธาตุโดยพิสดาร ได้มีการบูรณปฏิสังขรณ์หลายครั้ง ครั้งสุดท้ายระหว่างพุทธศักราช ๒๔๘๓ ถึง ๒๔๘๔ กรมศิลปากรได้บูรณะเสริมยอดพระธาตุให้สูงอีก ๑๐ เมตร จากของเดิม ๔๓ เมตร ลอกทองจังโกที่หุ้มยอดเก่าออกเพื่อทำเป็นฉัตร รัฐบาลได้ประกอบพิธียกฉัตร ณ วันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๔ ปีมะเมีย พุทธศักราช ๒๔๘๗ เวลา ๑๐ นาฬิกา ๔๕ นาที ต่อมาองค์พระธาตุพนมเริ่มชำรุดมีรอยแตกร้าวขนาดใหญ่ จึงเกิดความทรงตัวทรุดทลายลง เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๑๘ เวลา ๑๙ นาฬิกา ๓๘ นาที รัฐบาลตระหนักในความสำคัญ คุณค่าทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรมขององค์พระธาตุพนมเป็นอย่างยิ่ง จึงให้กรมศิลปากรดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์ให้คงสภาพใกล้เคียงองค์เดิมทุกประการซึ่งการบูรณปฏิสังขรณ์ได้สำเร็จบริบูรณ์ เมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๒ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหาจักรีบรมราชูปถัมภ์ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (วาสน์ วาสโน) เสด็จมาทรงยกฉัตรทองคำประดิษฐานบนยอดองค์พระธาตุพนม เมื่อ

วันที่ ๒๒ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๒ เวลาประณมพระฤกษ์ ๑๔ นาฬิกา ๑๙ นาที ครั้นวันที่ ๒๓ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๒ ตรงกับรัตนโกสินทรศก ๑๙๘ เป็นปีที่ ๓๔ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการพระราชพิธีบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และได้เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ทรงประกอบพระราชพิธีอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุขึ้นบรรจุภายในองค์พระธาตุพนมนี้”^{๖๑}

การสร้างจารึกแผ่นศิลาที่แสดงประวัติพระธาตุพนมแล้วประดิษฐานไว้ ณ ประตูซุ้มกำแพงแก้วชั้นนอกขององค์พระธาตุพนม เป็นตำแหน่งที่อยู่บริเวณด้านนอกของประตูทางเข้าไปสู่องค์พระธาตุพนม ซึ่งเป็นตำแหน่งที่มองเห็นได้ชัดเจน ข้อความในจารึกประวัติพระธาตุพนมชุดดังกล่าว ถึงแม้เป็นการสร้างขึ้นใหม่ในช่วงที่มีการสร้างเจดีย์พระธาตุพนมขึ้นใหม่เมื่อกว่าสามสิบปีที่ผ่านมา คือการประกาศให้มหาชนได้รับรู้อีกครั้งหนึ่งว่าเจดีย์พระธาตุพนมได้รับการอนุรักษ์ดูแลรักษาโดยรัฐไทยมาอย่างต่อเนื่อง

ส่วนการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระมหากษัตริย์ไทย

ในรัชกาลปัจจุบัน เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วย สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ทรงประกอบพระราชพิธีอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุขึ้นบรรจุภายในองค์พระธาตุพนม คือการแสดงให้มหาชนได้เห็นถึงความสำคัญของเจดีย์พระธาตุพนมว่าเป็นศาสนสถานที่มีความสำคัญในระดับชาติ ไม่ใช่มีความสำคัญอยู่เฉพาะในท้องถิ่นภาคอีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยเท่านั้นและยังถือได้ว่าเป็นการปฏิบัติตามโบราณประเพณีเหมือนดังเช่นครั้งที่องค์พระมหากษัตริย์แห่งราชอาณาจักรลาวโบราณได้เคยปฏิบัติมาแล้วในอดีต ในขณะเดียวกันยังมีความหมายถึงการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นในการรับรู้ของผู้คนโดยทั่วไปได้เข้าใจว่าการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมาเป็นองค์ประธานในการพระราชพิธีบรรจุพระบรมสารีริกธาตุขึ้นบรรจุภายในองค์เจดีย์พระธาตุพนมที่สร้างขึ้นใหม่ ทำให้เจดีย์พระธาตุพนมองค์ที่สร้างขึ้นใหม่นั้นยังคงไว้ซึ่งของการเป็นพุทธศาสนสถานที่มีความศักดิ์สิทธิ์เหมือนเช่นเดิม

^{๖๑} ฉวีงาม มาเจริญ และคณะ, **จอมเจดีย์**, กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์, กรมศิลปากร, ๒๕๔๓, หน้า ๑๒๒-๑๒๔.

๒.๗.๔ พระธาตุบริวาร (โดยย่อ)

๒.๗.๔.๑ พระธาตุเรณูนคร

วัดธาตุเรณู หรือวัดกลาง อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนมเป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองเรณูนคร แต่เดิมเคยใช้เป็นสถานที่ถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาของข้าราชการเมืองเรณูนครเป็นที่ประดิษฐานพระธาตุเรณู หรือที่ชาวบ้านเรียก ธาตุเรณู ซึ่งเป็นศูนย์รวมใจของชาวผู้ไทเมืองเรณูนคร เนื่องจากอำเภอเรณูนครเป็นชุมชนที่ต้องของชาติพันธุ์ผู้ไทหรือภูไทซึ่งอพยพเข้ามาในดินแดนไทย พระธาตุเรณูมีประวัติการก่อสร้างถึง ๒ ครั้ง โดยพระอุปัชฌาย์อินทร์ เจ้าอาวาส และญาติสงฆ์ พร้อมด้วยชาวเรณูนคร การสร้างพระธาตุเรณูครั้งแรกสร้างเสร็จใน พ.ศ.๒๔๖๑ แต่แล้วเสร็จยังไม่ถึง ๖ เดือน งานสมโภชก็ถูกฟ้าผ่าเสียหายจึงได้มีการสร้างใหม่เป็นครั้งที่สองและเสร็จสมบูรณ์ในปี พ.ศ. ๒๔๖๓ มีลักษณะเป็นพระธาตุก่ออิฐถือปูนเลียนแบบพระธาตุพนมองค์เดิมก่อนกรมศิลปากรบูรณะ (พ.ศ. ๒๔๘๒) แต่มีขนาดย่อมกว่า ซึ่งพระศุภกิจ ปัญญาพล (๑ เมษายน ๒๕๖๓.สัมภาษณ์) ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า “ภายในพระธาตุเป็นที่เก็บพระพุทธรูปทองคำ พระพุทธรูปเงิน พระไตรปิฎก และของมีค่าต่าง ๆ โดยวัตถุประสงค์ของการสร้างพระธาตุเรณูนี้สร้างขึ้นเพื่อให้เป็นที่เคารพสักการะและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวผู้ไทเรณูนคร” พระธาตุเรณู ได้รับการกำหนดให้เป็นพระธาตุประจำวันเกิดของผู้ที่เกิดวันจันทร์ มีความเชื่อว่า ผู้ที่ได้มาสักการพระธาตุเรณูแล้วจะส่งผลให้มีวรรณะงดงามผุดผ่องดังแสงจันทร์^{๒๒}พระครูสีลาภิวังษ์

^{๒๒} พระครูสีลาภิวังษ์,รองเจ้าอาวาสวัดพระธาตุเรณูนคร, สัมภาษณ์, ๒๓ เมษายน ๒๕๖๖.

๒.๗.๔.๒ พระธาตุศรีคุณ

พระธาตุศรีคุณ หรือ พระธาตุศรีคุณ ประดิษฐานอยู่ที่วัดธาตุศรีคุณ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม จากป้ายหินอ่อนแกะสลักในวัดพระธาตุศรีคุณได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาว่าแต่เดิมพระธาตุศรีคุณเป็นพระธาตุก่ออิฐถือปูนในวัดร้างกลางป่า มีฐานกว้างประมาณ ๑๒ เมตร ลักษณะคล้ายพระธาตุพนม บริเวณพระธาตุมีรอยติดโคลนที่เกิดจากการมาถูแก้คันของช้างป่า เรียกว่าสี แล้วเปลี่ยนเป็นศรีในภายหลังเพื่อให้มีความหมายตามภาษาบาลีว่าสิริ และบริเวณใกล้เคียงก็พบหอกุณ ซึ่งหมายถึงศาลหลักเมือง จึงได้ตั้งชื่อ

พระธาตุองค์นี้ว่า พระธาตุศรีคุณ โดยมีความหมายว่า เจดีย์ที่เป็นสง่าและมีคุณต่อศาสนา ซึ่งพระธาตุร้างนี้ ชาวผู้ไทและผู้ไทกะโปที่อพยพหนีภัยสงครามจาก บ้านกวนกุ บ้านกวนงัว เมืองก่องแก้วมหาชัย ในเขตพื้นที่ประเทศลาวในปัจจุบันมาพบและเลือกบริเวณนี้ ในการตั้งบ้านเรือนในราว พ.ศ.๒๓๔๐ - ๒๓๖๐ จนในปีพ.ศ.๒๔๙๐ ข้าหลวงผู้ตรวจราชการกระทรวงมหาด

ไทยกับนายอำเภอสิทธิ ฦ นครพนม ได้นำพรพระอรหันต์ธาตุของพระโมคคัลลานะพระสารีบุตรและพระมหาภักัจจานะ จากประเทศอินเดียมาเพื่อประดิษฐาน ณ อำเภอนาแก จึงได้ริเริ่มทำการบูรณะพระธาตุศรีคุณ โดยร่วมกันกับชาวบ้านและเจ้านายเมืองเวียงจันทน์ของประเทศไทย โดยบุตรอบฐานพระธาตุแล้วสร้างพระธาตุองค์ใหม่ครอบ ซึ่งทำให้พลังของมีค่ามากมาย เช่น พระพุทธรูปทองคำ พระพุทธรูปเงิน พระพุทธรูปหินและพระเนื้อเงิน ดังที่ ^{๖๓}พระครูวิชิตวรเขต ได้กล่าวไว้ว่า “สมัยเก่าก่อนเป็นพระธาตุร้าง มาสมัยนายอำเภอสิทธิ ได้นำพระธาตุมาจากอินเดีย มาบรรจุไว้ที่พระธาตุศรีคุณ เราจึงได้ช่วยกับบูรณะพระธาตุ พร้อมกับเจ้านายฝั่งลาวก็มาช่วยด้วย”

การบูชาพระธาตุศรีคุณ เชื่อว่าจะทำให้ผู้บูชามีโชคลาภ สติปัญญาและอานุภาพบารมี ซึ่งเป็นลักษณะตามเอกทัศคะของพระอรหันต์ที่มีพระธาตุบรรจุอยู่ และเมื่อ พ.ศ.๒๕๔๘ มีการกำหนดพระธาตุประจำวันเกิดในจังหวัดนครพนม มีการกำหนดให้พระธาตุศรีคุณเป็นพระธาตุประจำวันเกิดของผู้ที่เกิดวันอังคาร จึงทำให้มีความเชื่อใหม่เพิ่มขึ้นว่าผู้ที่มาบูชาจะทำให้จิตใจกล้าหาญ มีศักดิ์ศรีบารมีทวีคูณคล้อยตามนามพระธาตุมหาชัย

^{๖๓} พระครูวิชิตวรเขต, เจ้าอาวาสวัดพระธาตุศรีคุณฯ, สัมภาษณ์, ๒๙ เมษายน ๒๕๖๖.

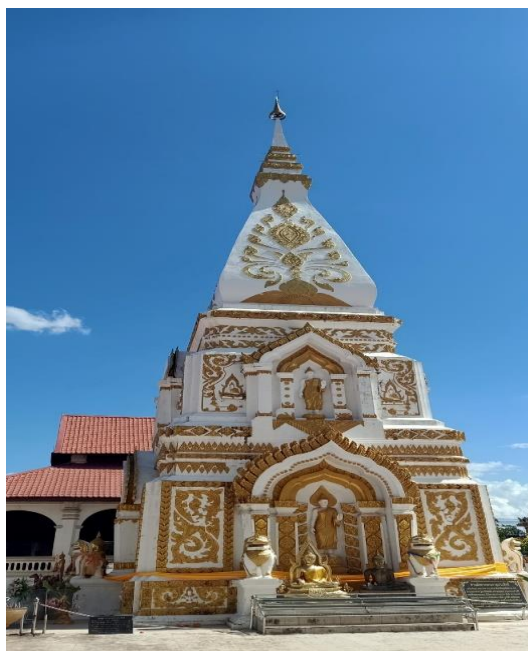
๒.๗.๔.๔ พระธาตุมหาชัย

พระธาตุมหาชัย ประดิษฐานอยู่ที่วัด

พระธาตุมหาชัย อำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนม เป็นพระธาตุที่มาจากตำริของพระสุนทรธรรมากร (คำพันธ์ โฆสปัญญา) ซึ่งหมู่บ้านบริเวณที่ตั้งวัดนั้นท่านเป็นผู้มาบุกเบิกและตั้งหมู่บ้าน และสร้างวัดโฆษิการาม และบ้านให้ใช้ชื่อมหาชัยนั้นเดิมขึ้นอำเภอเมือง แล้งจึงเปลี่ยนมาขึ้นอำเภอปลาปาก และเปลี่ยนชื่อวัดตามชื่อพระธาตุในภายหลัง โดยมีพระเทพรัตนโมลี เจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนมและเจ้าคณะจังหวัดนครพนมสมัยนั้นพร้อมผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนม สมัยนั้น คือ นายพิศาล มูลศาสตรสาทร เป็นประธานวางศิลาฤกษ์ แล้วท่านจึงได้สร้างพระธาตุ ซึ่ง ^{๖๔}พระครูสุนทรชยา ให้ข้อมูลว่า“หลวงปู่คำพันธ์สร้างพระธาตุนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและกราบไหว้สักการะของพระพุทธศาสนิกชน และได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านเป็นอย่างดีทุกหมู่บ้านได้นำหินกรวดมากองรวมกันเป็นฐานพระธาตุ และได้รับการช่วยเหลือจากทางการ เช่น หน่วยงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ปี พ.ศ.๒๕๑๒ ลูกศิษย์ของท่านคือ พระมหาเฉวตร วชิรญาโณ ซึ่งจำพรรษาอยู่ที่นครหลวงเวียงจันทน์ เกิดศรัทธาเลื่อมใสในการสร้างพระธาตุของท่าน จึงนำพระอรหันตธาตุของพระอัญญาโกณฑัญญะมาถวาย และเริ่มวางศิลาฤกษ์ก่อสร้างในพ.ศ.๒๕๑๔ พระธาตุสร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ.๒๕๑๘”

^{๖๔} พระครูสุนทรชยาภิวัดน์, เจ้าอาวาสวัดพระธาตุมหาชัย, สัมภาษณ์, ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

เมื่อ พ.ศ.๒๕๑๗ พล.ต.ท.วิสิทธิ์ เดชกุญชร ราชองครักษ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มาตราจราชการและได้เห็นองค์พระธาตุนั้นก่อนสร้างจึงเกิดความเลื่อมใสศรัทธา และนำความกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ความทราบถึงใต้เบื้องพระยุคลบาท ในปี พ.ศ.๒๕๑๘ พระองค์จึงได้เสด็จพระราชดำเนิน พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง นำพระบรมสารีริกธาตุจากเจดีย์เก่าที่อยู่มาบรรจุ ยึดหลักวันขึ้น ๑๓ - ๑๔ ค่ำ เดือน ๔ ของทุกปีจัดงานสมโภช หลังจากนั้นจนปี พ.ศ.๒๕๓๖ พระสุนทรธรรมการได้ดำริที่จะสร้างพระธาตุเจดีย์ครอบองค์เดิมเพื่อถวายพระราชกุศลในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี ในปี พ.ศ.๒๕๓๙ จึงได้นำหนังสือถึงสำนักพระราชวังเพื่อขอพระบรมราชานุญาตสร้างพระธาตุเจดีย์ครอบองค์เดิม จึงได้ดำเนินการสร้างองค์พระธาตุขึ้นในลักษณะองค์เดิม คือมีรูปทรงแปดเหลี่ยม โดยครอบองค์เดิมระยะห่างจากองค์เดิมกว้าง ๑ เมตร พระธาตุที่สร้างครอบนี้สูงรวมฐาน ๓๗ เมตร ซึ่งพระสุนทรธรรมการได้แฝงปริศนาธรรมไว้พระธาตุ คือ พระธาตุมีรูปทรงแปดเหลี่ยม นั้น หมายถึง มรรคมีองค์แปดและความสูง ๓๗ เมตร หมายถึง โพธิปักขิยธรรม หรือธรรมอันเป็นเครื่องตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ๓๗ ประการ ซึ่งพระธาตุที่สร้างครอบนี้สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ.๒๕๓๙ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร โปรดเกล้าฯ ให้พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดี ศรีสันถมหาวชิราลงกรณ์ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ในขณะดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามกุฎราชกุมาร เป็นผู้แทนพระองค์เสด็จพระราชดำเนินยกฉัตรพระธาตุมหาชัย เมื่อวันที่พฤหัสบดี ที่ ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๓๙

๒.๗.๔.๔ พระธาตุประสิทธิ์

พระธาตุประสิทธิ์ประดิษฐานอยู่ที่

วัดธาตุประสิทธิ์ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม มีเรื่องเล่าเป็นตำนานไว้ว่าเดิมเป็นเจดีย์เก่าแก่ทรุดโทรมภายในมีพระพุทธรูปเก่าแก่ เมื่อครั้งที่ชาวไทญ้อ จากเมืองป๋วงลิ่งได้อพยพมาหาทำเลที่ตั้งสร้างบ้านเมืองก็พบเจดีย์โบราณนี้แล้ว ซึ่งไม่ปรากฏหลักฐานว่าสร้างตั้งแต่เมื่อใด มีลักษณะเป็นเจดีย์รูปสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสี่ สร้างด้วยอิฐขนาดใหญ่ มีซุ้มจัตุรมุขที่สันนิษฐานว่าเคยเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปมาก่อน รูปแบบของพระธาตุมีลักษณะคล้ายกับพระธาตุวัดศรีบุญเรือง บ้านเวียงคุก หรือวัดนาคซาน ในนครหลวงเวียงจันทน์ ซึ่งจากคำบอกเล่าของบรรพบุรุษที่เคยไปค้าขายถึงทางตอนใต้ของประเทศเมียนมาร์ว่ามีผู้กล่าวถึง พระธาตุเก่าบ้านนาหว้านี้ ความว่าปู่ ยา ตา ทวด ของพวกเขาเคยอยู่บ้านนาหว้าเคยบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุองค์นี้ แต่ถูกกองทัพพม่ากวาดต้อนมาเป็นเชลย เมื่อ พ.ศ.๒๑๑๒ ชนเผ่าญ้อ หรือไทญ้อได้มาพบและพร้อมใจกันบูรณะ พระธาตุบ้านนาหว้านี้มีการบูรณะครั้งใหญ่ ๒ ครั้ง คือ พ.ศ.๒๒๘๓ สมัยพระเจ้าขัติยวงศาราชบุตร มหาฤไชยไตรทศฤเดชเชษฐบุรีศรีโคตรบูรณหลวง เจ้าผู้ครองนครศรีโคตรบูรณ บูรณะเสริมยอดให้สูงขึ้น (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. ๒๕๕๒) และครั้งที่ ๒ เมื่อ พ.ศ.๒๔๓๖ พระธาตุได้ชำรุดทรุดลงโดยยอดพระธาตุได้หักไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ พระประสิทธิ์ศึกษาการเจ้าอาวาสในขณะนั้นจึงได้บูรณะใหม่โดยเลียนแบบพระธาตุพนม ลักษณะรูปทรงเหลี่ยมคล้ายพระธาตุพนม และในปี พ.ศ.๒๔๘๘ พระเทพรัตนโมลี อดีตเจ้าคณะจังหวัดนครพนม ได้นำพระบรมสารีริกธาตุและอรหันตธาตุจำนวน ๑๔ องค์ พร้อมด้วยดินจากสังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่งมาบรรจุไว้ในพระธาตุแล้วได้เชื่อว่า พระธาตุประสิทธิ์ ตามสมณศักดิ์ของพระประสิทธิ์ศึกษาการผู้บูรณะ”

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพล อดุลยเดช มหाराชา บรมนาถบพิตร เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วย สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒนวรขัตติยราชนารี ทรงเยี่ยมราษฎร และนมัสการพระธาตุประสิทธิ์พระราชทานผ้าพระกฐินส่วนพระองค์ และพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ในการบูรณะวัดและสร้างพระอุโบสถหลังปัจจุบัน^{๒๕}พระมหาสมัคร วรปุณโณ

^{๒๕} พระมหาสมัคร วรปุณโณ, เจ้าอาวาสวัดธาตุประสิทธิ์, สัมภาษณ์, ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

๒.๗.๔.๕ พระธาตุทำอุเทน

พระธาตุทำอุเทน ประดิษฐานอยู่ที่วัดพระธาตุทำอุเทน อำเภอทำอุเทน จังหวัดนครพนม ได้สร้างขึ้นเมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม ปีพุทธศักราช ๒๔๕๔ ตรงกับวันอังคาร เดือน ๓ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ปีกุน มีท่านอาจารย์สีหัตถ์สุวรรณมาโจ เกิดที่หมู่ ๔ ตำบลทำอุเทน อำเภอทำอุเทน จังหวัดนครพนม ท่านเป็นหัวหน้าในการก่อสร้างพระธาตุทำอุเทน โดยได้เชิญพระภิกษุสามเณร และชาวบ้านล้วนแต่เป็นชาวบ้านที่อยู่ในบริเวณจังหวัดหนองคาย จังหวัดสกลนคร อำเภอใกล้เคียงของจังหวัดนครพนม และโดยเฉพาะชาวอำเภอทำอุเทนได้มาร่วมกันสร้างองค์พระธาตุขึ้นภายในบริเวณวัดพระธาตุทำอุเทนซึ่งอยู่ใกล้ริมฝั่งแม่น้ำโขงตรงข้ามกับเมืองปากหินปูนประเทศสาธารณรัฐ

ประชาธิปไตยประชาชนลาว พระธาตุทำอุเทนมี ๓ ชั้น ชั้นแรกเป็นอุโมงค์บรรจุของมีค่าต่าง ๆ ชั้นที่ ๒ สร้างครอบอุโมงค์ ชั้นที่ ๓ คือ เจดีย์องค์ใหญ่ ลักษณะการก่อสร้างพระธาตุทำอุเทน ท่านอาจารย์สีหัตถ์ สุวรรณมาโจได้นำรูปแบบของพระธาตุพนมมาสร้างพระธาตุทำอุเทนซึ่งมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเหมือนพระธาตุ การก่อสร้างรูปแบบของพระธาตุทำอุเทนได้ใช้วัสดุ เช่น อิฐ และปูนเป็นวัสดุ ในการก่อสร้างในตัวองค์พระธาตุ จากฐาน เรือนธาตุ และยอด ได้ก่ออิฐถือปูนจากฐานถึงยอดของพระธาตุทำอุเทน และบริเวณผนังเรือนธาตุทั้ง ๒ ชั้นขององค์พระธาตุที่ภาพปูนปั้นรูปคนเทวดา พระพุทธรูป สัตว์ และลวดลายพันธุ์พฤกษา ประดับที่ผนังเรือนธาตุ ซึ่งภาพเหล่านี้ได้รับอิทธิพลมาจากพระธาตุพนม ซึ่งเป็นภาพแสดงถึงเรื่องราวเล่าเรื่องที่ผนังเรือนธาตุ

พระธาตุทำอุเทน จึงเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชุมชนในเขตอำเภอทำอุเทนและบริเวณชุมชนที่ใกล้เคียงรวมทั้งบริเวณ ๒ ฝั่งแม่น้ำโขง ซึ่งศรัทธาในองค์พระธาตุทำอุเทนจึงทำให้เกิดงานสมโภช และนมัสการพระธาตุทำอุเทน ซึ่งชาวทำอุเทนถือว่าเป็นงานบุญประเพณีที่สำคัญ และงานเริ่มในเดือน ๔ เพ็ญ คือตั้งแต่วันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๔ ถึง ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ ของทุกปีซึ่ง พระครูบริหารบรมธาตุ กล่าวว่า “ภายในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและอรหันต์ธาตุ ซึ่งพระอาจารย์สีหัตถ์ ได้อัญเชิญมาจากเมืองย่างกุ้ง ประเทศเมียนมาร์ องค์พระธาตุมีส่วนสูงประมาณ ๖๖ เมตร ใช้เวลาสร้างทั้งสิ้น ๖ ปี จึงแล้วเสร็จในปี พ.ศ.๒๔๕๙” พระธาตุทำอุเทนเป็นสถาปัตยกรรมที่มีศิลปกรรมที่งดงามและเป็นปูชนียสถานอันสำคัญยิ่งองค์หนึ่งได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติ และกำหนดขอบเขตโบราณสถานเมื่อวันที่ ๑๔ มกราคม พ.ศ.๒๕๔๑

^{๖๖} พระครูบริหารบรมธาตุ, เจ้าอาวาสวัดพระธาตุทำอุเทน, สัมภาษณ์, ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

๒.๗.๔.๖ พระธาตุนคร

พระธาตุนครประดิษฐานอยู่ที่วัดมหาธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม วัดมหาธาตุ เดิมชื่อว่าวัดมิ่งเมือง เป็นวัดเก่าแก่ที่สร้างมาพร้อมกับการสร้างเมืองนครพนม ตามประวัติสร้างตั้งแต่สมัยพระยามหาอำมาตย์(ป้อม) เพื่อเป็นวัดประจำเมือง ซึ่งเป็นศูนย์กลางการศึกษาและการปกครอง ใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาของข้าราชการเมืองนครพนม เดิมในวัดมีเจดีย์อิฐบริบูรณ์มากมาย พระพนมคณาจารย์ เจ้าอาวาสและพระยาพนมนครานุรักษ์ (อู๋ นาคทรพร) ผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนม สมัยนั้น จึงได้ร่วมกันกับชาวบ้าน รื้อเจดีย์น้อยใหญ่เหล่านั้น ซึ่งทำให้พบพระอรหันตธาตุภายในพระธาตุดองค์เก่าตามคำบอกเล่า จึงได้ร่วมกันสร้างพระธาตุดองค์

ใหม่ขึ้น เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พระอรหันตธาตุ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ และสิ่งของมีค่าต่าง ๆ สร้างแล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ.๒๔๖๕ มีลักษณะคล้ายพระธาตุนมองค์เดิม แต่ขนาดย่อมกว่าประวัติการสร้างพระธาตุนคร ได้เริ่มการก่อสร้างในเวลาต่อมา ซึ่งท่านพระครูพนมนครคณาจารย์ ก็ได้ดำริที่จะสร้างพระธาตุนครขึ้น เพื่อเป็นที่บรรจุพระธาตุให้เป็นที่เหมาะสมสง่างาม และใหญ่โตพอสมควร เพื่อเป็นศาสนสถานที่ถาวร เพราะพระธาตุเป็นของหายากและเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่กราบไหว้สักการบูชาแก่พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปในวันเพ็ญเดือน ๕ (เดือนเมษายน) ท่านพระครูพนมนครคณาจารย์ ได้เชิญผู้ว่าราชการจังหวัด ข้าราชการผู้ใหญ่ ประชาชน และได้นิมนต์พระเถระหลายรูปมาประชุม ได้กล่าวถึงสาเหตุที่เชิญมาในครั้งนี้ เกี่ยวกับการพบพระธาตุและสิ่งอื่น ๆ ในธาตุเจดีย์ พร้อมทั้งได้นำมาให้ในที่ประชุมได้ชมด้วย ท่านพระครูพนมนครคณาจารย์ได้ปรารภว่าอยากจะทำสร้างพระธาตุเจดีย์ เป็นที่บรรจุพระธาตุเพื่อความมั่นคงและปลอดภัยในที่ประชุมเห็นพร้อมต้องกันว่า ควรสร้างพระธาตุเจดีย์ขึ้น โดยมีท่านพระครูพนมนครคณาจารย์ เป็นประธานผ่านสงฆ์ ส่วนพระยาพนมนครานุรักษ์ (อู๋) ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานฝ่ายฆราวาสเตรียมการก่อสร้างจัดหาเครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ เมื่อเตรียมเรียบร้อยแล้ว เริ่มวางรากฐานปรับพื้นที่แล้วทำพิธีวางศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๔๖๓ (ตามสำเนาบันทึกจากจดหมายเหตุของท่านพระครูพนมนครคณาจารย์) การเริ่มต้นในการก่อสร้างนั้น ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านทั้งสิ้น มีทั้งผู้เฒ่าผู้แก่ หนุ่มสาว ทำกันทั้งวันทั้งคืน

รูปแบบพระธาตุนครที่ก่อสร้างนั้นมีลักษณะเหมือนพระธาตุนม ขนาดสัดส่วน ทรวดทรง และลวดลายเป็นฝีมือของญาท่านบุ บ้านห้วยใหญ่ อำเภอมุกดาหาร จังหวัดนครพนม ปัจจุบันอำเภอมุกดาหารได้ยกฐานะขึ้นเป็นจังหวัดมุกดาหาร และญาท่านเม้า บ้านเสาเหล้า อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม ท่านทั้ง ๒ นี้ ท่านเป็นช่างพื้นบ้านที่มีฝีมือและมีชื่อเสียง จึงได้รับการคัดเลือกมาเป็นช่างใหญ่ควบคุมในการก่อสร้างพระธาตุนคร และได้ก่อสร้างเสร็จเรียบร้อยในวันเพ็ญเดือน ๕ (เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๖๕) ในวันขึ้น ๑๓ ค่ำ ถึงแรม ๗ ค่ำ เดือน ๖ (เดือนพฤษภาคม) ปี พ.ศ. ๒๔๖๕ ทางวัดได้จัดงานบุญฉลององค์พระธาตุนครที่ได้สร้างเสร็จเรียบร้อย เพื่อที่จะได้บรรจุพระธาตุ และสิ่งอื่น ๆ รวมทั้งได้บอกบุญ ให้ประชาชนได้ทราบที่มี ศรัทธาในพระพุทธศาสนาร่วมกับบรรจุ สิ่งของต่าง ๆ ไว้ในองค์พระธาตุนคร เช่น เครื่องรางของขลัง เขี้ยว-ขอ-นอ-งา ตะกรุด หรือเพชรนิลจินดา เงิน ทอง ของมีค่าทั้งหลาย เพื่อนำบรรจุพร้อมกับพระธาตุวันพุธที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๕ (ของวันเพ็ญเดือน ๖) เวลา ๑๒.๐๐ น. โดนที่ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานฝ่ายฆราวาส และมีพระครูพนมนครคณาจารย์เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ มีทั้งพระภิกษุสามเณร ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน ได้มาร่วมพิธีในการบรรจุพระธาตุ และอื่น ๆ ที่ขุดเจาะได้จากธาตุเจดีย์ และรวมทั้งสิ่งของของทั้งข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน ได้นำมาบรรจุไว้ภายในองค์พระธาตุนคร จนกลายเป็น ปุชนียสถานที่สำคัญของประชาชนในบริเวณตัวจังหวัดนครพนม ^{๒๗}พระครูพนมนครคณาจารย์ ในปัจจุบันพระธาตุนครถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวจังหวัดนครพนม และเป็นพุทธสถานที่สำคัญของวัดพระธาตุนครเป็นพระธาตุที่สำคัญของชาวอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม เป็นพระธาตุที่สร้างขึ้นโดยดำริของท่าน พระครูพนมนครคณาจารย์ โดยเชิญท่านผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนม และประชาชนว่าจะรื้อถอนพระธาตุที่มีจำนวนมากอยู่ในบริเวณวัดที่ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อที่ค้นหาพระธาตุตามที่ชาวบ้านเล่าสืบกันมา ในเดือนกุมภาพันธ์ ปี พ.ศ. ๒๔๖๒ คือตรงกับวันมาฆบูชา เป็นวันสำคัญทางพุทธศาสนา ท่านพระครูพนมนครคณาจารย์ได้เชิญคณะกรรมการวัดและผู้ใกล้ชิดได้มาทำการขุดค้นเพื่อตรวจสอบหาพระธาตุที่บรรจุพระธาตุของพระอรหันต์ในวันเดียวกันเวลา ๑๕.๐๐ น. ได้ขุดพบองค์พระธาตุ ซึ่งอยู่ร่วมกับพระธาตุองค์อื่น ๆ ภายในบริเวณวัด พระธาตุที่พบบรรจุอยู่ในผอบไม้แก่นจันทร์แดง มีพระพุทธรูปทอง พระพุทธรูปเงินหน้าตักประมาณ ๓ เซนติเมตร และมีแผ่นทองแดงบาง ๆ กว้าง ๓ นิ้ว ยาวประมาณ ๑ คืบ และมีผอบไม้จันทร์แดงขนาดเท่าไข่เปิด เมื่อเปิดผอบพบพระธาตุมีจำนวน ๒๐ องค์ ต่อมาท่านพระครูพนมนครคณาจารย์ ได้ดำริที่จะสร้างพระธาตุขึ้น เพื่อประดิษฐานพระธาตุที่พบไว้ภายในองค์พระธาตุที่จะสร้างขึ้นใหม่ คือ พระธาตุนครสร้างขึ้น เมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๓

^{๒๗} พระครูพนมนครคณาจารย์, *ประวัติพระธาตุนคร*, (พิมพ์ในโอกาสสมโภชฉัตรพระธาตุนคร จังหวัดนครพนม, ๒๕๑๑), หน้า ๖-๑๓.

พระธาตุนคร เป็นปูชนียสถานที่สำคัญของชาวอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม ซึ่งมีความศรัทธาเชื่อว่าได้ประดิษฐานพระธาตุไว้ภายในองค์พระธาตุนครลักษณะการก่อสร้างพระธาตุนคร ชาวอำเภอเมืองจังหวัดนครพนม ได้นำรูปแบบของพระธาตุนครมาสร้างพระธาตุนคร ซึ่งมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเหมือนพระธาตุนคร ในการก่อสร้างครั้งนี้ฝ่ายสงฆ์มีท่านพระครูพนมนครคณาจารย์ ฝ่ายฆราวาสมีท่านพระยาพนมนครานุรักษ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนม เป็นประธานในการก่อสร้าง การก่อสร้างพระธาตุนครได้ใช้อิฐและปูนในการก่อสร้าง ในตัวองค์พระธาตุ จากฐานเรือนธาตุ และยอดได้ก่ออิฐถือปูนจากฐานถึงยอดของพระธาตุนคร และบริเวณผนังเรือนธาตุทั้ง ๒ ชั้น ขององค์พระธาตุมีภาพปูนปั้นเป็นรูปคน เทวดา พระพุทธรูป สัตว์ และลวดลายพันธุ์พฤกษาประดับที่ผนังเรือนธาตุ ซึ่งภาพเหล่านี้ได้รับอิทธิพลมาจากพระธาตุนคร ซึ่งเป็นภาพแสดงถึงเรื่องราวเล่าเรื่องที่ผนังเรือนธาตุพระธาตุนครจึงเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม และศรัทธาในองค์พระธาตุนคร ซึ่งในทุกๆปีจะมีการฉลองสมโภชพระธาตุนคร ถือเป็นงานเทศกาลนมัสการพระธาตุนคร เป็นงานประจำปีของวัดในกลางเดือน ๕ (เดือนเมษายน) ของทุกปีสอดคล้องกับ พระครูกิตติสุตานุยุต กล่าวไว้ว่า “วัดพระธาตุนครเป็นวัดเก่าแก่ประจำเมืองนครพนม เป็นวัดสำคัญของเจ้าเมือง มีพิธีอะไรสำคัญก็มักมาจัดที่นี่ ส่วนองค์พระธาตุนั้นสร้างหลักจากการรื้อธาตุเจดีย์เก่าๆในวัดออกรูปแบบจากพระธาตุนครมองค์เดิมองค์เพื่อเก็บพระพุทธรูปสำคัญต่าง ๆ”

๒.๗.๔.๗ พระธาตุมรุกขนคร

พระธาตุมรุกขนคร ประดิษฐานอยู่

ที่วัดมรุกขนคร ตำบลดอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม ซึ่งเป็นวัดที่มีความเกี่ยวข้องกับเมืองมรุกขนคร หรือเมืองนครพนม ในอดีตเป็นอย่างมาก ซึ่งเมืองมรุกขนครเดิมชื่อเมืองศรีโคตรบูร ตามตำนานเล่าว่าครั้งแรกตั้งอยู่ที่ปากห้วยหินบูน ฝั่งประเทศลาวตรงข้ามกับอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม ครั้งที่สองย้ายมาตั้งอยู่ที่ปากห้วยศรีมั่ง ตรงข้ามตัวเมืองนครพนมในปัจจุบัน พระยานครนุรักษ์ (คำสิงห์) ได้เปลี่ยนชื่อเมืองศรีโคตรบูรเป็นมรุกขนคร ต่อมาในสมัยพระบรมราชา (แก้ว) บุตรท้าวเอวก่าน ได้ย้ายเมืองมรุกขนครมาตั้งที่ปากห้วยบังฮวก และได้สร้างวัดขึ้นให้เป็นวัดประจำเมืองโดยให้ชื่อว่า วัดมรุกขนคร

เมื่อ พ.ศ.๒๓๐๐ แต่บ้านเมืองเจริญได้เพียง ๒๐ กว่าปี ตัวเมืองถูกน้ำกัดเซาะทำให้ตลิ่งพัง และเกิดโรคระบาด ผู้คนจึงได้ย้ายบ้านเมืองไปตั้งที่บ้านหนองจันทร์ ตำบลท่าค้อ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนมบริเวณที่ตั้งเมืองเดิม จึงปรากฏชื่อว่า "บ้านเมืองเก่า" มาจนถึงทุกวันนี้ และพบซากปรักหักพังของเมืองและวัดปรากฏอยู่ให้เห็นอยู่ เช่น ฐานโบสถ์โบราณ อยู่ในบริเวณโรงเรียนดอนนางหงส์สงเคราะห์ อำเภอธาตุพนม ทางทิศเหนือของห้วยบังฮวก ต่อมา ปี พ.ศ.๒๕๐๓ พระอาจารย์บุญเรือง สิริปัญญา ได้มาบูรณะ แต่บูรณะได้ไม่นานก็ร้างไป จนปี พ.ศ.๒๕๓๔ พระครูศรีเจติยาภิรักษ์ (สำลี) ปัจจุบันคือ พระเทพพรหมณี เจ้าอาวาสวัด พระธาตุพนมและเจ้าคณะจังหวัดนครพนม พร้อมด้วยพระครูสิริปัญญาวุฒิ และพระครูสุจิตพิริยคุณ ได้ร่วมกับชาวบ้านทำการบูรณะและตั้งเป็นวัดขึ้นใหม่ ซึ่ง^{๖๘}จิราพร เจริญนาม (๒๕๖๖, สัมภาษณ์) ให้ข้อมูลว่า

“พระธาตุมรุกขนคร สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๖ โดยได้รับพระบรมราชานุญาตในการสร้างและการอุปถัมภ์จากหม่อมหลวงทวีสันต์ ลดาวัลย์ ราชเลขาธิการและคุณหญิงแม่บุญศรี สนธยางกุล พร้อมด้วยประชาชนที่ศรัทธาจากทั่วสารทิศ องค์พระธาตุก่ออิฐถือปูนรูปทรงสี่เหลี่ยม ลักษณะคล้ายพระธาตุพนมแต่เล็กกว่าและเป็นการสร้างเพื่อเฉลิมพระเกียรติในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี ซึ่งพระธาตุสูง ๕๐.๙ เมตร มีความหมายว่าทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี และ จุด ๙ หมายถึง ทรงเป็นรัชกาลที่ ๙ แห่ง พระบรมราชวงศ์จักรี ในปี พ.ศ.๒๕๓๙..”

^{๖๘} นางจิราพร เจริญนาม, ประชาสัมพันธ์ชุมชน, สัมภาษณ์, ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระครูศรีปริยัติการ^{๖๙} (อรุณ อาจวิชัย) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเชื่อของชาวพุทธอีสานเกี่ยวกับพุทธสถานที่ปรากฏในอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม): ศึกษาเฉพาะกรณีพระธาตุพนมและพระพุทธรูปบาทเวินปลา จังหวัดนครพนม” โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) กับพุทธสถานที่ปรากฏในอุรังคธาตุนิทาน ๒) เพื่อศึกษาความเชื่อของชาวพุทธอีสานเกี่ยวกับพระธาตุพนมและพระพุทธรูปบาทเวินปลา ๓) เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อของชาวพุทธอีสานเกี่ยวกับพระธาตุพนมและพระพุทธรูปบาทเวินปลา โดยการวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีวิเคราะห์เอกสารและสัมภาษณ์ผู้รู้ จำนวน ๒๐ รูป/คน ผลการวิจัยพบว่า อุรังคธาตุนิทานเป็นตำนานท้องถิ่นภาคอีสาน ที่มีเนื้อหากล่าวถึงการเสด็จมาเพื่อบำเพ็ญ พุทธกิจของพระพุทธเจ้าในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลาง โดยตำนานนี้ได้รับอิทธิพลจากตำนานเรื่อง พระเจ้าเลียบโลกในล้านนา แต่อุรังคธาตุนิทานมีจุดเน้นที่การสร้างพระธาตุพนมและมีเป้าหมายสำคัญ ในการแต่งคือ เพื่อเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่และประกาศเขตศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธศาสนา ซึ่งทำให้ออมาได้มีการสร้างพุทธสถานขึ้นเพื่อบูชาสักการะบูชาและน้อมรำลึกถึงการเสด็จมาของพระพุทธองค์ ในสถานที่ซึ่งเนื้อหาของตำนานอุรังคธาตุนิทานระบุว่าพระพุทธเจ้าเคยเสด็จมาประทับ ในบริเวณ พื้นที่ทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง ได้แก่ ในสปป.ลาว เช่น พระธาตุภูสี พระธาตุหลวงเวียงจันทน์ และพระธาตุอิงฮัง เป็นต้น และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ได้แก่ พระธาตุพนม พระพุทธรูปบาทเวินปลา และพระธาตุเชิงชุม เป็นต้น ซึ่งพุทธสถานเหล่านั้นสร้างด้วยศิลปะเป็นรูปพระธาตุหรือเจดีย์ และรอยพระพุทธรูป ชาวพุทธอีสานโดยเฉพาะในพื้นที่วิจัยทั้งสองแห่ง ได้มีความเชื่อวาเรื่องราวในอุรังคธาตุนิทานเป็นเรื่องจริงทั้งเหตุการณ์ บุคคลและสถานที่ในอดีต เนื่องจากปรากฏประจักษ์พยานคือ ตำนานอุรังคธาตุนิทานและพุทธสถานที่สอดคล้องกันทั้งหมด จึงมีศรัทธาอย่างแนบแน่นต่อพระธาตุพนมและพระพุทธรูปบาทเวินปลาโดยไม่ต้องสงสัย พร้อมกับมีการสักการะบูชาตามความเชื่อที่สืบเนื่อง มาแต่บรรพกาล เช่น ความเชื่อเรื่องพญานาค และความเชื่อเรื่องผีอารักษ์ เป็นต้น จนนำไปสู่การบน บานสานกล่าวและ การอธิษฐานขอพร การบูชาตามประเพณี เช่น การจัดงานนมัสการประจำปีและพิธี ถวายข้าวพืชมงคลของชาวโอกาส เป็นต้น และการบูชาเพื่อระลึกถึงพระพุทธเจ้า เช่น การเดินธุดงค์มา ปฏิบัติธรรมบูชาของผู้แสวงบุญ กล่าวได้ว่าพระธาตุพนมและพระพุทธรูปบาทเวินปลา เป็นร่องรอยของการปะทะหรือเป็นจุดเชื่อมต่อของความเชื่อแบบดั้งเดิมกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่แผ่ขยาย เข้ามารัฐราชอาณาจักรล้านช้างในยุคนั้น

^{๖๙} พระครูศรีปริยัติการ (อรุณ อาจวิชัย), ความเชื่อของชาวพุทธอีสานเกี่ยวกับพุทธสถานที่ปรากฏในอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม): ศึกษาเฉพาะกรณีพระธาตุพนมและพระพุทธรูปบาทเวินปลา จังหวัดนครพนม, ดุษฎีนิพนธ์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๔.

ความเชื่อของชาวพุทธอีสานเกี่ยวกับพระธาตุพนมและพระพุทธรูปเวินปลานั้น ได้ก่อให้เกิดอารยธรรมหรือศิลปวัตถุทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นรูปธรรมชัดเจน เช่น การก่อสร้างพุทธสถานด้วยศิลปกรรมแบบอูมมุง โดยมีคตินิยมคล้ายกับการสร้างพระคันธกุฎี อันเป็นที่ประทับของ พระพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาล เพื่อบรรจุหรือเก็บสิ่งของสำคัญที่มีคุณค่าทางจิตใจ เช่น พระพุทธรูป หรือพระบรมสารีริกธาตุ เป็นต้น ซึ่งได้คลี่คลายพัฒนามาเป็นพระธาตุหรือเจดีย์ในยุคต่อ ๆ มา และ นอกจากนี้ความเชื่อของชาวพุทธอีสานเกี่ยวกับพระธาตุพนมและพระพุทธรูปเวินปลายังได้ทำให้เกิดความเชื่อประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ซึ่งมีลักษณะเป็นความเชื่อดั้งเดิม ที่นับถือผีหรือวิญญาณของบรรพบุรุษ ผนวกเข้ากับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่แผ่ขยายตัวเข้ามา ในยุคนั้นผานสื่อคือตำนานอุรังคธาตุนิทาน ซึ่งทำให้ชาวพุทธอีสานได้มีพัฒนาการความเชื่อเชิงเหตุผล มากขึ้น และทำให้พระพุทธศาสนาได้เจริญมั่นคงสืบมาในดินแดนแถบนี้จนถึงปัจจุบัน

พระธวัชชัย สุนติธมโม (วรรณนาวิณ)^{๗๐} ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ ๑. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ๒. เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๓. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ผลการวิจัยพบว่า ๑. ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}=๓.๒๕$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ($\bar{x}=๓.๒๖$) ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ($\bar{x}=๓.๒๘$) ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ($\bar{x}=๓.๑๒$) และด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์($\bar{x}=๓.๓๕$) ทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ๒. ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีอาชีพ และระดับการศึกษาต่างกัน การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองสระแก้ว แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย ส่วนประชาชนที่มี เพศ อายุและ รายได้ต่างกัน มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองสระแก้ว ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย ๓. ปัญหา อุปสรรค และเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ๑) การตัดสินใจ วันท

^{๗๐} พระธวัชชัย สุนติธมโม, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว, (พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), บทนำ.

งานไม่ตรงกัน เสียงประชาสัมพันธ์ ไม่ค่อยได้ยินเสียง บางจุดเสียงตามสาย ไม่ทั่วถึง จึงท าให้ ไม่ได้รับ ข่าวสารเท่าที่ควร ๒) การดำเนินงานผู้บริหารหน่วยงานที่เกี่ยวข้องลงพื้นที่น้อย ประชาชนขาดความรู้ และหน่วยงานล่าช้า แก้ไขปัญหาไม่ตรงจุด ประชาชนมีอายุมากแล้ว ไม่สะดวกเข้าร่วมงานกับชุมชน บ่อยนัก ๓) การรับผลประโยชน์ชุมชนของงบประมาณจะไม่ค่อยได้รับผล ท ำเรื่องยื่นขอไป หลาย ชุมชน เลยทำให้บางชุมชนไม่ได้รับการอนุมัติให้เกิดการพัฒนาชุมชน ๔) การประเมินผล ประชาชน ขาดความร่วมมือ ไม่มีความรู้เรื่องแผนพัฒนา หน่วยงานยังไม่ชัดเจนเรื่องแก้ไขปัญหในชุมชน ประชาชนที่ค้าขายให้ความร่วมมือของคนในชุมชนยังขาดการประสานงานให้มีส่วนร่วมกิจกรรม

อรพิน ปิยะสกุลเกียรติ^{๗๑} ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ผู้สูงอายุในตำบลท่าแค จังหวัดลพบุรี การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนและคุณภาพ ชีวิตของผู้สูงอายุ กระบวนการมีส่วนร่วมและแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพ ชีวิตผู้สูงอายุในตำบลท่าแค อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี การศึกษาใช้วิธีการแบบผสมวิธี ได้แก่ การวิจัย เชิงปริมาณเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม การวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การ ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและการสนทนากลุ่ม สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐานและการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ตำบลท่าแคเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีวัฒนธรรม ที่มีคุณค่าต่อการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนมาจากการดำเนินงาน ระหว่างภาคประชาชนและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกันคิดพัฒนากิจกรรม เพื่อนำไปใช้พัฒนา คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต ความสัมพันธ์ทางสังคม และสภาพแวดล้อม แนวทางการมี ส่วนร่วมของชุมชนจากการส่งเสริมขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าแคและการตระหนักรู้ของประชาชน โดยนำวัฒนธรรมท้องถิ่นมาสร้างจุดร่วมในการรวมพลังชุมชนอย่างเข้มแข็ง ใช้หลักการมีส่วนร่วม ขับเคลื่อนการดำเนินงานโดยอาศัยจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวมของอาสาสมัครที่มีความพร้อมใน การปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชน

อิชยา กองไชย^{๗๒} ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความสามารถใน การฟังและพูดภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสำหรับลูกเสียมัคคุเทศก์ตามแนวคิดการ ใช้บริบทเป็นฐานการเรียนรู้ร่วมกัน และการเสริมต่อการเรียนรู้ มีวัตถุประสงค์การวิจัย ๑) พัฒนา

^{๗๑} อรพิน ปิยะสกุลเกียรติ, การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในตำบลท่าแค จังหวัดลพบุรี, ๒๕๖๑. วารสารร่วมพฤษภมหาวิทยาลัยเกริก ปีที่ ๓๖ ฉบับที่ ๓ กันยายน – ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๗๒} อิชยา กองไชย, การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการฟังและพูด ภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสำหรับลูกเสียมัคคุเทศก์ตามแนวคิดการใช้บริบทเป็นฐานการ เรียนรู้ร่วมกัน และการเสริมต่อการเรียนรู้, บัณฑิตวิทยาลัย, (มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๖๔), หน้า บทคัดย่อ.

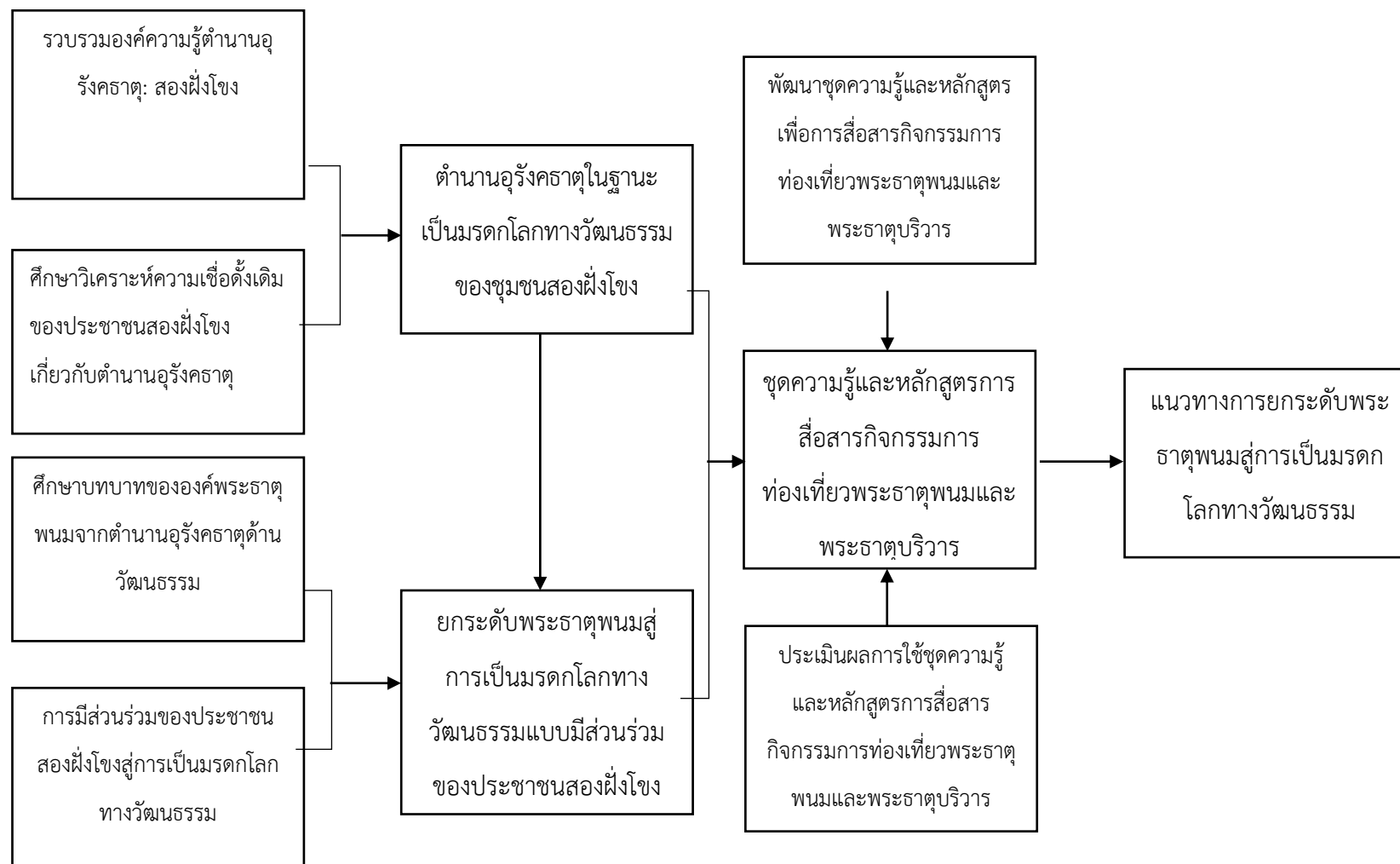
หลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการฟังและพูดภาษาอังกฤษ สำหรับลูกเสือมัคคุเทศก์ ตามแนวคิดการใช้บริบทเป็นฐาน การเรียนรู้ร่วมกัน และการเสริมต่อการเรียนรู้ และ ๒) ศึกษาผลของการใช้หลักสูตรฝึกอบรม วิธีดำเนินการวิจัยประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน จำนวน ๑๑๘ คน โดยใช้วิธีเลือกสุ่มแบบเจาะจง ขั้นตอนที่ ๒ การสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม และขั้นตอนที่ ๓ การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองหลักสูตร คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอุเทนวิทยาคาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต ๒ จำนวน ๓๐ คน ระดับชั้นละ ๑๐ คน โดยการสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ หลักสูตรฝึกอบรม แบบวัดความสามารถในการฟังและพูดภาษาอังกฤษ แบบวัดความตระหนักเห็นคุณค่าในวัฒนธรรม และแบบสอบถามความพึงพอใจต่อหลักสูตรฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้น สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าทดสอบ t-test แบบ Dependent Samples ผลการวิจัยพบว่า (๑) หลักสูตรฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($x = ๔.๕๙$, S.D. = $.๕๑$) ประกอบด้วย ๘ องค์ประกอบ ดังนี้ ที่มาและความสำคัญ แนวคิดพื้นฐาน หลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้างเนื้อหา แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการวัดผลและประเมินผล (๒) ผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้น พบว่า (๒.๑) ความสามารถการฟังและพูดภาษาอังกฤษของลูกเสือมัคคุเทศก์ที่อบรมด้วยหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นหลังอบรมสูงกว่าก่อนอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $.๐๑$ และเมื่อเปรียบเทียบเกณฑ์ร้อยละ ๘๐ ความสามารถในการฟังและพูดภาษาอังกฤษ หลังอบรมสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้เท่ากับ ๘๑.๒๘ (๒.๒) ความตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรมหลังเรียนด้วยหลักสูตรฝึกอบรมอยู่ในระดับมาก ($x = ๔.๒๕$, S.D. = $.๘๒$) (๒.๓) ความพึงพอใจของลูกเสือมัคคุเทศก์ต่อหลักสูตรฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นอยู่ในระดับมาก ($x = ๔.๐๙$, S.D. = $.๕๕$)

Wang Cheng-Jun.^{๗๓} ได้ศึกษาผลการออกแบบกิจกรรมเพื่อการสื่อสารในวิชาภาษาอังกฤษ โดยท าการศึกษาปัญหา พบว่า มี ๒ สาเหตุหลัก คือการใช้ภาษาของนักศึกษา อยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์และเกิดความล้มเหลวในการสื่อสารขั้นพื้นฐาน โดยเปรียบเทียบผลการเรียนภาษาอังกฤษของนักเรียนชาวจีนชั้นปีที่ ๑ ของมหาวิทยาลัย ซงกิงนอร์มอล จำนวน ๒ กลุ่ม ๆ ละ ๓๘ คน และ ๓๖ คน โดยกลุ่มทดลองได้รับการสอนกิจกรรมเพื่อการสื่อสารและกลุ่มควบคุมสอนแบบเดิม ผลการทดสอบพบว่านักศึกษาทั้งสองกลุ่มมีพัฒนาการแตกต่างกัน กลุ่มที่สอนโดยใช้กิจกรรมเพื่อการสื่อสารทำให้นักศึกษามีพัฒนาการด้านการสื่อสารสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

^{๗๓} Wang Cheng-Jun, *Designing Communicative Tasks for College English Courses*.

Chongqing Normal University & Yangtze Normal University, (China, ๒๐๐๖), P. Abstract.

๒.๘ กรอบแนวคิดในการศึกษา

บทที่ ๓

วิธีการดำเนินการวิจัย

แผนงานวิจัยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ เพื่อศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์ด้านอนุรักษ์ในฐานะเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง เพื่อยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง และเพื่อพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยว พระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเป็นการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR : Participatory Action Research) คณะผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษา (Mixed Methodology Research) ทั้งในเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

๓.๒ พื้นที่วิจัย

พื้นที่วิจัยทั้ง ๓ โครงการ ดังนี้

โครงการที่ ๑ “การศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์ด้านอนุรักษ์ในฐานะเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง” กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ๑) ในประเทศ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ๒) ต่างประเทศ แขวงคำม่วน และแขวงสันทันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

โครงการที่ ๒ “การยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง” กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ๑) ในประเทศ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ๒) ต่างประเทศ แขวงคำม่วน และแขวงสันทันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

โครงการที่ ๓ “การพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยว พระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร” กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ประชาชน ในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรม: พระธาตุพนมจากตำนานอนุรักษ์ธาตุสู่การยกระดับเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ชุมชน ดังนี้

- ๑) ชุมชนบ้านธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม (ในประเทศ)

๒) แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (ต่างประเทศ)

๓) แขวงสันทันเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (ต่างประเทศ)

๓.๓ ประชากรและผู้ให้ข้อมูลหลัก

๓.๓.๑ ประชากร

ประชากร ได้แก่ ในประเทศ ประชาชนจังหวัดนครพนม ต่างประเทศแขวงคำม่วน และ แขวงสันทันเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๓.๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลหลัก ๓ โครงการ ดังนี้
โครงการที่ ๑ “การศึกษาวิเคราะห์ตำนานอรัญคธาตุในฐานะเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง” กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ๑) พระภิกษุสงฆ์ ๒) ปราชญ์ผู้รู้ ๓) ประชาชน และ ๔) ผู้นำท้องถิ่น

โครงการที่ ๒ “การยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง” กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ๑) พระภิกษุสงฆ์ ๒) ปราชญ์ผู้รู้ ๓) ประชาชน ๔) ผู้นำท้องถิ่น และ ๕) ตัวแทนภาครัฐ

โครงการที่ ๓ “การพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบิรวาร” กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ๑) พ่อค้า-แม่ค้า ๒) พระภิกษุ-สามเณร วัดพระธาตุพนม ๓) มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และ ๔) นิสิตที่สนใจเข้าร่วมพัฒนา

๓.๔ เครื่องมือการวิจัย

๓.๔.๑ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

โครงการย่อยที่ ๑ คือ

แบบสัมภาษณ์การวิจัย

โครงการย่อยที่ ๒ ได้แก่

๑. แบบสัมภาษณ์การวิจัย จำนวน ๔ ด้าน ๘ ข้อย่อย

๒. แบบสอบถามเพื่อการวิจัย แบ่งออก ๓ ตอน ๓๙ ข้อ

โครงการย่อยที่ ๓ ได้แก่

๑) แบบสอบถามความต้องการในการพัฒนาความสามารถด้านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสำหรับการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบิรวาร

๒) หลักสูตรการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเทียวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร

๓) แบบประเมินก่อนและหลังการฝึกอบรม

๔) แบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตรการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเทียวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร

๓.๔.๒ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

โครงการย่อยที่ ๑

๑. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ ความเชื่อดั้งเดิมของคนไทย และความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนสองฝั่งโขงเกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒. รวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ โดยการประชุมกลุ่มย่อย และสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการศึกษา

๓. นำแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิช่วยตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content Validity) ความตรงตามโครงสร้าง (Construct Validity) ความเหมาะสมของภาษาและความชัดเจน

๔. ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะแล้วจัดทำเป็นแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ และดำเนินการเก็บข้อมูลต่อไป

โครงการย่อยที่ ๒

ก. แบบสัมภาษณ์การวิจัย

๑. ศึกษาเอกสาร แนวคิดทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง และแนวทางการสร้างแบบสัมภาษณ์ทั้งมีโครงสร้าง (structured interview) และไม่มีโครงสร้าง (unstructured interview)

๒. ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (content validity) คือ แบบสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผู้รับบริการมีความครอบคลุมตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ ๑-๒ ได้ คำถามเชิงอัตนัยจำนวน ๔ ข้อ มีเกณฑ์การสร้างดังนี้ ๑) ยึดวัตถุประสงค์ข้อการวิจัยเป็นแนวทาง ๒) กำหนดตัวบ่งชี้วัตถุประสงค์ซึ่งแบบสอบถามมีตัวบ่งชี้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ๗ ตัวบ่งชี้ ๓) นิยามศัพท์ตัวบ่งชี้ ๔) ข้อคำถาม ๑๐ ข้อคำถาม

๓. ตรวจสอบความตรงกับเนื้อหาอีกประการหนึ่งที่ผู้วิจัยยึดเป็นเกณฑ์ในการสร้างแบบสัมภาษณ์คือข้อคำถามสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎี งานวิจัยชิ้นนี้ใช้แนวคิดการยกระดับพระธาตุพนมแบบมีส่วนร่วม มรดกโลกทางวัฒนธรรมสองฝั่งโขง

๔. ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะ จัดทำฉบับสมบูรณ์ และดำเนินการจัดเก็บข้อมูลต่อไป

ข. แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

๑) ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง และวิธีการสร้างแบบสอบถามเพื่อการวิจัย โดยกำหนดเป็นลักษณะมาตราวัดประมาณค่า ๕ ระดับ ได้แก่ ๕, ๔, ๓, ๒ และ ๑ ซึ่งแต่ละระดับ หมายถึง การมีส่วนร่วมระดับมากที่สุด ระดับมาก ระดับปานกลาง ระดับน้อย และระดับน้อยที่สุด ตามลำดับ

๒) สร้างแบบสอบถามเพื่อการวิจัยของประชากรที่อาศัยในพื้นที่เป้าหมาย โดยสร้างข้อคำถาม จำนวน ๒๘ ข้อ

๓) นำแบบสอบถามเพื่อการวิจัยที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญ พิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

๔) จัดพิมพ์แบบสอบถามเพื่อการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้จริงต่อไป

ขั้นตอนการดำเนินงานของแผนงานวิจัย

๑) ผู้วิจัยวางแผนประชุม และภาคีที่เกี่ยวข้องของแต่ละพื้นที่เป้าหมาย

๒) จัดประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานของแผนวิจัย และขอความร่วมมือจากภาคีที่เกี่ยวข้องเป็นพื้นที่เป้าหมาย

๓) ผู้วิจัยและภาคีที่เกี่ยวข้องศึกษาบริบทของชุมชนเป้าหมายโดยการจัดเวทีชาวบ้าน สนทนากลุ่ม สัมภาษณ์แต่ละกลุ่ม สังเกตการณ์เข้าร่วมของชุมชน ตลอดจนจนถึงเก็บหลักฐานที่ปรากฏอยู่ในชุมชน

โครงการย่อยที่ ๓

การศึกษาเรื่องการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ประกอบด้วยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ๔ ชุด คือ ๑) แบบสอบถามความต้องการในการพัฒนาความสามารถด้านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสำหรับการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ๒) หลักสูตรการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ๓) แบบประเมินก่อนและหลังการฝึกอบรม และ ๔) แบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อ

หลักสูตรการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบิรวาร

เครื่องมือชุดที่ ๑ แบบสอบถามความต้องการในการพัฒนาความสามารถด้านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสำหรับการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบิรวาร

๑. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแบบสอบถามความต้องการ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดรายละเอียดของแบบสอบถามเพื่อพัฒนาความสามารถด้านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสำหรับการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบิรวาร

๒. สร้างแบบสอบถาม โดยใช้แบบสอบถามรูปแบบข้อคำถามแบบปิด โดยการตรวจสอบรายการ (Check - list) และมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ๓ ระดับ มีเกณฑ์การให้คะแนนในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

คะแนน ๓ หมายถึง เห็นด้วยมาก

คะแนน ๒ หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง

คะแนน ๑ หมายถึง เห็นด้วยน้อย

เกณฑ์ในการพิจารณาค่าเฉลี่ยแต่ละระดับความต้องการ ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย แบ่งเป็นช่วงได้ ๓ ระดับ โดยวิธีการคำนวณ ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, ๒๕๔๕ : ๘๔) โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว ด้านหลักสูตรและภาษาอังกฤษ จำนวน ๓ คน ดังนี้

๒.๑ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ลินจง โพชารี อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวและบริการ คณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

๒.๒ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิจิตรา ธงพานิช อาจารย์ประจำสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยนครพนม

๒.๓ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เด่นดีศักดิ์ ดอกจันทร์ อาจารย์สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติ สกลนคร

ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบถามความต้องการพบว่า ทุกรายการมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง ๐.๖๐-๑.๐๐ แสดงว่าแบบสอบถามความต้องการสามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลได้ และจัดทำเป็นแบบประเมินฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

๓. นำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลต่อไป

เครื่องมือชุดที่ ๒ การพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยว พระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร

๑. ศึกษาและรวบรวมหลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การพัฒนาหลักสูตร การฝึกอบรม ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และพื้นที่ศึกษาจากเอกสาร ตำรา บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร

๒. การพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ผู้วิจัยนำผลการสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและวิเคราะห์ข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง และกำหนดร่างโครงสร้างหลักสูตร ดังนี้

๒.๑ วัตถุประสงค์ของหลักสูตร

๒.๒ เนื้อหาสาระของหลักสูตร

๒.๓ การนำหลักสูตรฯ ไปใช้ (สื่อและกิจกรรมการเรียนการสอนประกอบการฝึกอบรม)

๒.๔ การประเมินผลการเรียนรู้

๓. การหาคุณภาพหลักสูตร เรื่อง การพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร โดยนำหลักสูตรฯ ที่พัฒนาขึ้นพร้อมแบบประเมินโดยการตรวจสอบรายการ (Check - list) และมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ๕ ระดับ มีเกณฑ์การให้คะแนนในการวิเคราะห์ข้อมูล และวิพากษ์โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๓ คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและภาษาที่ใช้ โดยกำหนดเกณฑ์การพิจารณา คือ

คะแนน ๕ หมายถึง พอใจมากที่สุด

คะแนน ๔ หมายถึง พอใจมาก

คะแนน ๓ หมายถึง พอใจปานกลาง

คะแนน ๒ หมายถึง พอใจน้อย

คะแนน ๑ หมายถึง พอใจน้อยที่สุด

เกณฑ์ในการพิจารณาค่าเฉลี่ย ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย (บุญชม ศรีสะอาด, ๒๕๔๕ : ๘๔) และปรับปรุงแก้ไขด้านเนื้อหา และข้อความต่าง ๆ ก่อนการนำไปใช้อบรมกลุ่มตัวอย่างโดยมีผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๓ คน ดังนี้

๒.๑ รองศาสตราจารย์ ดร.ทัศนาศรี ประสานตรี อาจารย์ประจำสาขาวิชา
มหาวิทยาลัยนครพนม

๒.๒ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิจิตรา ธงพานิช อาจารย์สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน
มหาวิทยาลัยนครพนม

๒.๓ ดร. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงษ์ศักดิ์ ศรีจันทร์ อาจารย์สาขาวิชาการวิจัยและ
ประเมินผลการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน

ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของการหาคุณภาพชุดความรู้และหลักสูตรพบว่า ทุกรายการมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง ๐.๕๐ ขึ้นไป แสดงว่าการหาคุณภาพหลักสูตร เรื่อง การพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบริวาร สามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลได้ และจัดทำเป็นแบบประเมินฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

๔. นำชุดการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบริวาร ที่ได้รับการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญไปปรับปรุง แก้ไข และตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ก่อนนำไปทดลองใช้จริง

๕. นำชุดการพัฒนาชุดความรู้ฯ ที่ปรับปรุง แก้ไขแล้วตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญไปหาประสิทธิภาพ E_1/E_2 ซึ่งการทดสอบหาประสิทธิภาพโดยทำการทดลองใช้กับกลุ่มประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่สนใจเข้าร่วมทดลองพัฒนาความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษสำหรับการท่องเที่ยว โดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

๕.๑ แบบรายบุคคล (Individual Tryout) นำชุดฝึกไปใช้กับกลุ่มประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างซึ่งมีระดับความรู้แตกต่างกัน คือ เก่ง ๑ คน ปานกลาง ๑ คน และอ่อน ๑ คน และอ่อน ๑ คน รวม ๓ คน เพื่อดูความเหมาะสมของเนื้อหา ความยากง่ายของภาษา นำไปหาประสิทธิภาพ E_1/E_2 ให้ได้ตามเกณฑ์ ๘๐/๘๐ และดำเนินการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

สถิติการวิเคราะห์ข้อมูล (ชัยยงค์ พรหมวงศ์ และคณะ ๒๕๔๐ : ๑๐๑-๑๐๒)

$$\text{สูตรที่ ๑} \quad E_1 = \left[\frac{\sum x}{A} \right] N \times 100$$

E_1 หมายถึง ค่าประสิทธิภาพของกระบวนการเป็นร้อยละ

$\sum x$ หมายถึง คะแนนรวมของแบบฝึกหัดหรืองานที่ทำได้

A หมายถึง คะแนนเต็มของแบบฝึกหัดทุกแบบฝึกหัดรวมกัน

N หมายถึง จำนวนผู้เรียน

$$\text{สูตรที่ ๒} \quad E_2 = \left[\frac{\sum F}{B} \right] N \times 100$$

E_2 หมายถึง ค่าประสิทธิภาพของกระบวนการเป็นร้อยละ

$\sum F$ หมายถึง คะแนนรวมของแบบฝึกหัดหรืองานที่ทำได้

B หมายถึง คะแนนเต็มของแบบฝึกหัดทุกแบบฝึกหัดรวมกัน

N หมายถึง จำนวนผู้เรียน

การคำนวณหาประสิทธิภาพของชุดฝึกโดยใช้สูตรที่กล่าวมาข้างต้น หาได้จากการนำคะแนนแบบฝึกหัดหรือผลงานในขณะประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละหน่วย และคะแนนสอบหลังเรียนคำนวณด้วยการหาค่า E_1/E_2 เพื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้คือ ๘๐/๘๐

๖. นำผลที่ได้จากการหาประสิทธิภาพมาปรับปรุงแก้ไข เพื่อตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ที่สุดก่อนนำไปทดลองใช้จริง

เครื่องมือชุดที่ 3 สร้างแบบทดสอบวัดผลการพัฒนาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารด้านการท่องเที่ยวก่อนและหลังการฝึกอบรม ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการสร้างแบบประเมินก่อนและหลังการฝึกอบรม ดังนี้

๑. ศึกษาวัตถุประสงค์และเนื้อหาของหลักสูตรพัฒนาฯ ในแต่ละหัวข้อของการฝึกอบรม

๒. ผู้วิจัยดำเนินการประเมินผู้เข้าร่วมฝึกอบรมด้วยวิธีการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยใช้เครื่องมือ ต่อไปนี้

๒.๑ แบบทดสอบก่อนและหลังการฝึกอบรมด้วยวิธีการเชิงปริมาณ ใช้แบบทดสอบประเภทแบบเลือกตอบ ชนิด ๔ ตัวเลือก จำนวน ๒๐ ข้อ เพื่อประเมินความรู้ด้านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารทั้งก่อนและหลังการฝึกอบรม

๒.๒ แบบทดสอบก่อนและหลังการฝึกอบรมด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นแบบทดสอบชนิดปากเปล่าในรูปของการถาม-ตอบประโยคต่อประโยค จำนวน ๕ ข้อ และการใช้ภาพประกอบเป็นแนวทางในการตอบคำถาม จำนวน ๕ ข้อ ใช้การประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง สร้างเกณฑ์การให้คะแนนแบบรูบรีคส์ (Rubric Scoring) โดยการสอบถามและสังเกตระดับความสามารถในการฟังและการพูด เพื่อประเมินความสามารถด้านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารด้านการท่องเที่ยวตามสภาพจริงทั้งก่อนและหลังการฝึกอบรม โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาอังกฤษ จำนวน ๓ คน ดังนี้

๒.๑ พระครูสิริเจตยานุกิจ, ผศ,ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครพนม

๒.๒ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เด่นดีศักดิ์ ดอกจันทร์ อาจารย์สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติ สกลนคร

๒.๓ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิวัฒน์ ทองวาด อาจารย์สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ วิทยาเขตหนองคาย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบทดสอบวัดผลการพัฒนาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารด้านการท่องเที่ยว พบว่า ทุกรายการมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง .๐.๕๐ ขึ้นไป แสดงว่า แบบทดสอบวัดผลการพัฒนาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารด้านการท่องเที่ยวสามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลได้ และจัดทำเป็นแบบประเมินฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

๓. นำแบบประเมินก่อนและหลังการฝึกอบรมไปทดสอบกลุ่มตัวอย่างต่อไป

เครื่องมือชุดที่ ๔ แบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตรฯ

๑. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแบบสอบถามความพึงพอใจ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดรายละเอียดของแบบสอบถาม

๒. สร้างแบบสอบถาม โดยใช้แบบสอบถามรูปแบบข้อคำถามแบบปิด โดยการตรวจสอบรายการ (Check - list) และมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ๕ ระดับ มีเกณฑ์การให้คะแนนในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

คะแนน ๕ หมายถึง พอใจมากที่สุด

คะแนน ๔ หมายถึง พอใจมาก

คะแนน ๓ หมายถึง พอใจปานกลาง

คะแนน ๒ หมายถึง พอใจน้อย

คะแนน ๑ หมายถึง พอใจน้อยที่สุด

เกณฑ์ในการพิจารณาค่าเฉลี่ยแต่ละระดับความพึงพอใจ ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย แบ่งเป็นช่วงได้ ระดับโดยวิธีการคำนวณ ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, ๒๕๔๕ : ๘๔)

$$\begin{aligned} \text{เกณฑ์การแบ่งระดับ} &= \frac{(\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด})}{\text{จำนวนชั้นที่แบ่ง}} \\ &= \frac{5-1}{5} = 0.80 \end{aligned}$$

คะแนนเฉลี่ย ๔.๒๑ - ๕.๐๐ หมายถึง พึงพอใจมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย ๓.๔๑ - ๔.๒๐ หมายถึง พึงพอใจมาก

คะแนนเฉลี่ย ๒.๖๑ - ๓.๔๐ หมายถึง พึงพอใจปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย ๑.๘๑ - ๒.๖๐ หมายถึง พึงพอใจน้อย

คะแนนเฉลี่ย ๑.๐๐ - ๑.๘๐ หมายถึง พึงพอใจน้อยที่สุด

โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว และด้านหลักสูตรและการสอน จำนวน ๓ คน ดังนี้

๒.๑ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ลินจง โพชารี คณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

๒.๒ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิจิตรา ธงพานิช คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม

๒.๓ ดร.ประยูร เทพพิทักษ์ศักดิ์ อาจารย์พิเศษวิทยาลัยสงฆ์นครพนม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตร พบว่า ทุกรายการมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง ๐.๕๐ ขึ้นไป แสดงว่าแบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตร สามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลได้ และจัดทำเป็นแบบประเมินฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

๓. นำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลต่อไป

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

สร้างเครื่องมือ (แบบสัมภาษณ์และแนวทางการพูดคุย)

๑) กำหนดกลุ่มเป้าหมาย ตามข้อ ๓.๒

๒) แนะนำตนเองและแจ้งวัตถุประสงค์ผ่านโทรศัพท์และไลน์โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ๑-๔ และแจ้งคำถามคร่าวๆที่จะสัมภาษณ์ล่วงหน้าเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีเวลาเตรียมตัวและข้อมูลที่จะตอบคำถาม

๓) นัดกลุ่มเป้าหมายเรื่องเวลาและสถานที่ที่สัมภาษณ์

๔) ในกรณีกลุ่ม ๕-๖ แนะนำตนเองและเริ่มสนทนา (ในกรณีกลุ่มเป้าหมายมีความพร้อมหรือในวันเวลาที่พูดคุยในกรณีกลุ่มเป้าหมายบางคนยังไม่พร้อมที่จะให้ข้อมูล

๕) นำข้อมูลที่ลงภาคสนามมาเรียบเรียงและวิเคราะห์ต่อไป

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (Depth interview) และจัดบันทึกการสัมภาษณ์ รวมถึงแจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย จำนวน ๒ พื้นที่

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์เชิงคุณภาพด้วยการตีความและพรรณนาจากข้อมูลภาคสนามด้วยกรอบคือ การจัดการทางสังคมเพื่อให้เกิดความสุข

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณสถิติเบื้องต้นและการเบี่ยงเบนมาตรฐาน

บทที่ ๔ ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรม: พระธาตุพนมจากตำนานอุรังคธาตุสู่การยกระดับเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม” มีวัตถุประสงค์ของแผนงานวิจัย เพื่อศึกษาวิเคราะห์ตำนานอุรังคธาตุในฐานะเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง เพื่อยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง เพื่อพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบิรวาร และเพื่อเสนอแนวทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม โดยผู้วิจัยลำดับการศึกษา ดังนี้

๔.๑ บริบทชุมชนอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ประเทศไทย

๔.๑.๑ บริบททั่วไปของอำเภอธาตุพนม^{๗๔}

บริเวณอำเภอธาตุพนมในปัจจุบัน เดิมมีชื่อว่า “ภูกำพร้าว” เป็นที่อยู่อาศัยของชนเผ่าชนหนึ่งซึ่งมีศิลปวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ตามประวัติบริเวณองค์พระธาตุพนมเป็นที่ตั้งเมืองศรีโคตรบูรณ์ ซึ่งเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรศรีโคตรบูรณ์ต่อมาเมืองศรีโคตรบูรณ์ย้ายไปตั้งอยู่ที่อื่น ชุมชนรอบองค์พระธาตุพนมก็ยังคงเป็นชุมชนใหญ่ดูแลรักษาองค์พระธาตุพนม ในรัชกาลที่ ๕ ได้มีการจัดระเบียบปกครองขึ้นใหม่ ชุมชนธาตุพนมได้จัดเป็นบริเวณธาตุพนมขึ้นกับมณฑลลาวพวนมีหน้าที่ปกครองดูแลจากมุกดาหารถึงนครพนม ทำอุเทนและเมืองไชยบุรี รวมทั้งเขตเรณูนครด้วยต่อมา พ.ศ. ๒๔๔๐ ได้มีการจัดตั้งจังหวัด อำเภอ หมู่บ้าน “บริเวณธาตุพนม เดิมขึ้นอยู่กับอำเภอเรณูนคร และในปลายปี พ.ศ. ๒๔๔๙ สมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ได้เสด็จมาพักค้างคืนที่บริเวณข้างพระธาตุ ๑ คืนและเมื่อเสด็จกลับกรุงเทพมหานคร จึงได้ตั้งอำเภอธาตุพนมขึ้น ในปี พ.ศ. ๒๔๕๐ เป็นต้นมา

คำขวัญอำเภอธาตุพนม

“ไหว้พระธาตุพนม ชมวัดอุโบสถ มั่นแกวรสหวาน สำนัญชายโขง จรรโลงวัฒนธรรม”

๑. สภาพทางภูมิศาสตร์

๑.๑ ที่ตั้ง อำเภอธาตุพนมเป็นอำเภอชายแดน ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของจังหวัดนครพนม พื้นที่มีลักษณะเป็นแนวยาวตามฝั่งแม่น้ำโขง ห่างจากจังหวัดนครพนมประมาณ ๕๒ กิโลเมตร ห่าง

^{๗๔} <https://www.sawasdeenakhonphanom.com/๔๕๐> อ้างอิงเมื่อ ๓/๑/๒๕๖๔

จากจังหวัดสกลนคร ประมาณ ๗๖ กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดมุกดาหารประมาณ ๕๐ กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ ๗๐๗ กิโลเมตร

๑.๒ ขนาดและรูปร่าง อำเภอธาตุพนมมีพื้นที่ทั้งหมด ๓๕๗.๗๖ ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ ๒๒๓,๖๐๐ไร่ เป็นพื้นที่ป่าไม้ ๘๑.๑๐ ตารางกิโลเมตร หรือ ๕๐,๖๘๖ ไร่ เป็นพื้นที่ การเกษตร ๒๔๖.๒๙ ตารางกิโลเมตร หรือ ๑๕๙,๙๓๓ ไร่ เป็นพื้นที่อื่น ๆ ๓๐.๓๗ ตารางกิโลเมตร หรือ ๑๘,๙๘๑ ไร่ รูปร่างลักษณะเป็นแนวยาวตามฝั่งแม่น้ำโขง ความยาวประมาณ ๓๙.๗๕ กิโลเมตร ความกว้างเฉลี่ยประมาณ ๙ กิโลเมตร

๑.๓ อาณาเขต อำเภอธาตุพนมมีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอ และจังหวัดใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอหว้านใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ แม่น้ำโขง แขวงคำม่วน สปป. ลาว

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอนาแก อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม

๑.๔ ลักษณะภูมิประเทศภูมิประเทศของอำเภอธาตุพนม ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มไม่มีภูเขา มีป่าไม้สลับประเภทป่าโปร่ง แม่น้ำสำคัญ ได้แก่ แม่น้ำโขง ลำน้ำก่ำ ลำห้วยแคน และลำห้วย เชื่อม เป็นต้น

๒. สภาพการปกครอง

๒.๑ การปกครองส่วนภูมิภาค

๒.๑.๑ อำเภอธาตุพนม แบ่งการปกครองเป็น ๑๒ ตำบล ๑๒๗ หมู่บ้าน ในเขต สุขาภิบาล ๒ (ปัจจุบันเป็นเทศบาล)

๒.๑.๒ ตำบลของอำเภอธาตุพนมได้แก่

๑. ตำบลธาตุพนม	มีจำนวน	๑๔	หมู่บ้าน
๒. ตำบลธาตุพนมเหนือ	มีจำนวน	๘	หมู่บ้าน
๓. ตำบลน้ำก่ำ	มีจำนวน	๑๗	หมู่บ้าน
๔. ตำบลฝั่งแดง	มีจำนวน	๑๐	หมู่บ้าน
๕. ตำบลนาหนาด	มีจำนวน	๙	หมู่บ้าน
๖. ตำบลอุ่มเหม้า	มีจำนวน	๗	หมู่บ้าน
๗. ตำบลโพนแพง	มีจำนวน	๖	หมู่บ้าน
๘. ตำบลพระกลางทุ่ง	มีจำนวน	๑๖	หมู่บ้าน
๙. ตำบลแสนพัน	มีจำนวน	๘	หมู่บ้าน
๑๐. ตำบลกุดฉิม	มีจำนวน	๗	หมู่บ้าน

- ๑๑. ตำบลคอนนางหงส์ มีจำนวน ๑๐ หมู่บ้าน
- ๑๒. ตำบลนาถ่อน มีจำนวน ๑๔ หมู่บ้าน

ภาพที่ ๔.๑ แผนที่อำเภอธาตุพนม^{๗๕}

๒.๒ การปกครองส่วนท้องถิ่น มีสุขาภิบาล ๑ แห่ง มีหมู่บ้านในเขตสุขาภิบาล จำนวน ๑๓ หมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล ๑๐ แห่ง

^{๗๕} <http://www.thatphanom.com/๒๓๔๕.html>

๓. สภาพประชากร สังคม และเศรษฐกิจ

๓.๑ ประชากร อำเภอธาตุพนมมีประชากรในปี ๒๕๔๐ จำนวน ๙๗,๗๔๙ คน เป็นชาย ๔๗,๗๕๑ คน เป็นหญิง ๔๙,๙๙๘ คน อำเภอธาตุพนมประกอบด้วยชนเผ่า ๓ เผ่า คือ ไทยลาว ผู้ไท และไทยเชื้อสายญวน

อัตราการเกิด ๙.๓๓ ต่อพันคน

อัตราการตาย ๔.๔๒ ต่อพันคน

อัตราการเพิ่มธรรมชาติ ๐.๖๙ ต่อประชากรร้อยคน

๓.๒ สภาพทางสังคม

๓.๒.๑ การคมนาคม และการสื่อสาร

การคมนาคม การติดติดต่อกับอำเภอ และจังหวัดใกล้เคียง โดยสภาพเส้นทางสามารถติดต่อกับ

(๑) ทางบก สามารถติดต่อกับอำเภอ และจังหวัดต่าง ๆ โดยทางรถยนต์ สะดวกทุกฤดูกาล โดยเส้นทางสายนครพนม – อุบลราชธานี เส้นทางสายธาตุพนม – นาแก – สกลนคร

(๒) ทางน้ำ มีการติดต่อโดยเรือข้ามฟาก ณ จุดผ่อนปรนด่านศุลกากรอำเภอธาตุพนม กับเซบั้งไฟ (ปากเซ) ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

การสื่อสาร อำเภอธาตุพนมมีการติดต่อสื่อสารทั้งภายในอำเภอ และนอกอำเภอได้อย่างรวดเร็ว ทันสมัย ทั้งทางโทรศัพท์ โทรเลข โทรสาร จดหมาย วิทยุสื่อสาร

๓.๒.๒ การสาธารณูปโภค

การไฟฟ้า อำเภอธาตุพนมให้บริการไฟฟ้าได้ครบทุกหมู่บ้าน จำนวน ๑๒๗ หมู่บ้าน การประปา อำเภอธาตุพนมมีสถานีบริการน้ำประปาสังกัดการประปาส่วนภูมิภาค จำนวน ๑ แห่ง ตั้งอยู่ตำบลพระกลางทุ่ง มีหมู่บ้านที่มีระบบน้ำประปาใช้แล้ว ๙๕ หมู่บ้าน ดังนี้

– กรมอนามัย	จำนวน ๑๕ หมู่บ้าน
– กรมทรัพยากร	จำนวน ๕ หมู่บ้าน
– กรมโยธาธิการ	จำนวน ๑๒ หมู่บ้าน
– การประปาส่วนภูมิภาค	จำนวน ๔๑ หมู่บ้าน
– จากโครงการพัฒนาจังหวัด	จำนวน ๒๒ หมู่บ้าน

๓.๓ สภาพทางเศรษฐกิจ

๓.๓.๑ อาชีพที่สำคัญ ประชากรส่วนใหญ่ของอำเภอ มีอาชีพทางการเกษตร ได้แก่ ทำนา ทำไร่ และปลูกพืชผักต่าง ๆ สามารถจำแนกอาชีพต่าง ๆ ได้ดังนี้

– อาชีพการเกษตร ร้อยละ ๙๕.๐๐

- อาชีพค้าขาย	ร้อยละ	๑.๓๐
- อาชีพรับจ้าง	ร้อยละ	๑.๗๐
- อาชีพรับราชการ	ร้อยละ	๒.๐๐
- อาชีพอื่น ๆ	ร้อยละ	๐.๕๒

สภาพทางเศรษฐกิจของอำเภอธาตุพนม ขึ้นอยู่กับการเกษตรกรรม ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อปีของประชากรเท่ากับ ๘,๗๘๘ บาท

๔. สภาพทางการเมือง

ในปี ๒๕๓๙ อำเภอธาตุพนมมีการเลือกตั้ง จำนวน ๕๓,๕๘๘ คน ใช้สิทธิเลือกตั้ง จำนวน ๓๒,๓๒๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๓๔ บัตรเสียร้อยละ ๑.๗๗ อยู่ในเขตเลือกตั้งที่มีผู้แทนราษฎรได้ จำนวน ๒ คน (๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๓๙)

๕. สถานที่ที่น่าสนใจของอำเภอธาตุพนม

๕.๑ โบราณสถาน ที่ขึ้นทะเบียนของกรมศิลปากร จำนวน ๒ แห่ง ดังตารางที่ ๕.๑

ตาราง ๕.๑ แสดงสถานที่โบราณสถาน

ชื่อโบราณสถาน	ตำบล	สิ่งสำคัญ
พระธาตุพนม	ธาตุพนม	องค์พระธาตุพนม, จารึกกัมแพงแก้ว
วัดธาตุน้อยศรีบุญเรือง	พระกลางทุ่ง	วัดเก่าแก่เนื้อที่ ๒ งาน ๒๕ ตารางวา
วัดหัวเวียงรังษี	ธาตุพนม	จิตรกรรมฝาผนัง
วัดโพธิ์แก้ว	น้ำก่ำ	จิตรกรรมฝาผนัง
วัดพุทธสีมา	ฝั่งแดง	จิตรกรรมฝาผนัง

๕.๒ แหล่งท่องเที่ยว

๕.๒.๑ แหล่งท่องเที่ยว

(๑) หาดทรายทอง อยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง ตอนกลางของอำเภอธาตุพนม บริเวณบ้านหลักศิลา ตำบลพระกลางทุ่ง หาดนี้สามารถเที่ยวได้ในช่วงเดือนมีนาคม - พฤษภาคม ของทุกปี

(๒) หาดแฮ่ อยู่บนเกาะกลางแม่น้ำโขง บริเวณตรงข้ามบ้านน้ำก่ำ ตำบลน้ำก่ำ หาดแฮ่มีลักษณะพิเศษกว่าหาดอื่น ๆ คือ เป็นหาดที่มีแต่หินลูกรัง ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “หินแฮ่” และได้ตั้งชื่อตามหินที่เกิดขึ้น หาดนี้สามารถเที่ยวชมได้ในช่วงเดือนมีนาคม - พฤษภาคมของทุกปี เช่นเดียวกับหาดทรายทอง

๕.๒.๒ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์

พระธาตุพนม ประดาฐานอยู่ ณ วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร เป็นเจดีย์ที่บรรจุกระดูกห้าวอกขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตามตำนานกล่าวว่า พระธาตุพนม สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๘ เป็นที่เคารพนับถือของชาวไทยและชาวลาว มีงานนมัสการเป็นประจำทุกปี โดยจะจัดงานเริ่มตั้งแต่วันที่ขึ้น ๑๐ ค่ำ ถึง วันแรม ๑ ค่ำเดือน ๓ ของทุกปี

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ตำนานอุรังคธาตุในฐานะเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง

การศึกษา “การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรม: พระธาตุพนมจากตำนานอุรังคธาตุสู่การยกระดับเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม” ตามวัตถุประสงค์ ข้อที่ ๑ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ตำนานอุรังคธาตุในฐานะเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง ในกระบวนการเก็บข้อมูล คณะผู้วิจัยได้เก็บข้อมูล ดังนี้

การศึกษาวิเคราะห์ตำนานอุรังคธาตุในฐานะเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง พบว่า ตำนานอุรังคธาตุ หรือ อุรังคนิทาน จัดเป็นวรรณกรรมเชิงศาสนาเนื่องจากมีเนื้อหาเล่าเรื่องเกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนา และบ้านเมืองใน สปป. ลาว และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ซึ่งผู้คนในท้องถิ่นรู้จักตำนานอุรังคธาตุนี้ในฐานะที่เป็น “ตำนาน” ที่บันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนาที่เผยแพร่เข้ามาที่ดินแดนสุวรรณภูมิหรือดินแดนสองฝั่งโขง ซึ่งตำนานอุรังคธาตุ มีประวัติความเป็นมาจากอิทธิพลของการแตงนิทานหรือตำนานที่เกี่ยวกับการเสด็จมาของพระพุทธองค์สู่ดินแดนอื่นที่ไม่ใช่อินเดียของชาวพุทธในอาณาจักรล้านนา เช่น ตำนานพระเจ้าเลียบโลก และคัมภีร์ชินกาลบาลีปกรณ์ เป็นต้น นอกจากนี้ที่มาของตำนานอุรังคธาตุ เมื่อพิจารณาจากพัฒนาการด้านความมีอิทธิพลต่อความเชื่อและวัฒนธรรมในปัจจุบันของประชาชนสองฝั่งโขง

ลักษณะความเชื่อที่เกิดจากการต่อยอดที่ชาวพุทธในชุมชนบริเวณองค์พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม และ บริเวณพระธาตุอิงฮัง แขวงสะหวันนะเขต ที่เป็นการผสมผสานกันระหว่างความเชื่อทางพุทธศาสนาและความเชื่อแบบท้องถิ่นหรือแบบชาวบ้านที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษที่มีลักษณะความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ จึงเกิดการสักการะบูชาตามวิถีแห่งความเชื่อที่เคยปฏิบัติสืบมา โดยประดิษฐ์เครื่องสักการะบูชาต่าง ๆ เช่น ดอกไม้ ธูป เทียน ชันหมาก เบ็ง ชันห้า และปราสาทผึ้ง เป็นต้น ซึ่ง ความเชื่อท้องถิ่น หมายถึง ความเชื่อของชุมชนเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งและเป็นเรื่องความเชื่อเฉพาะคน เฉพาะกลุ่ม แต่ละท้องถิ่นอาจจะมีเชื่อแตกต่างกันไปตามคติความเชื่อและเนื้อหาของความเชื่อนั้น ๆ โดยในตำนานอุรังคธาตุมีความเชื่อท้องถิ่นเป็นเนื้อหารองที่แฝงอยู่กับความเชื่อที่มีต่อพระธาตุพนมของชาวไทย และพระธาตุอีสานของชาว สปป.

ลาว เช่น ความเชื่อเรื่องเทพารักษ์ เรื่องนาค เรื่องข้าโอกาส เป็นต้น ซึ่งความเชื่อในลักษณะดังกล่าวปรากฏอยู่ในพุทธศาสนาของทั้งพระธาตุพนมและพระธาตุอิงฮัง

สามารถกล่าวได้ว่า บริเวณพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขงบริเวณพระธาตุพนมและพระธาตุอิงฮัง เป็นบริเวณที่ตำนานอุรังคธาตุได้กล่าวถึง เป็นพื้นที่รอยต่อของความเชื่อดั้งเดิมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างยาวนาน เช่น ความเชื่อเรื่องผี เรื่องพญานาค เป็นต้น กับกระแสความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่แผ่ขยายเข้ามาในยุคนี้ เพื่อให้เกิดการผสมกลมกลืนกันของทั้งสองกระแสความเชื่อที่สามารถพัฒนาไปด้วยกันและไม่ขัดแย้งกัน ตำนานอุรังคธาตุได้หล่อหลอมเอาหลาย ๆ แนวคิด ความเชื่อเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแต่ให้น้ำหนักไปที่พระพุทธศาสนาคือพระพุทธเจ้าและการสร้างพระธาตุพนมและพระธาตุอิงฮัง ซึ่งทำให้ผู้ที่ได้ยินได้ฟังก็จะเกิดความเชื่อได้ง่ายขึ้น ซึ่งความเชื่อเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดทั้งวัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ รวมทั้งอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นพุทธศิลป์ที่ได้รับอิทธิพลขงพระธาตุพนม พระธาตุอิงฮัง รวมถึงพระธาตุต่าง ๆ ในพื้นที่ภาคอีสาน และเป็นที่มาของการบูชาพระธาตุประจำวันเกิดในที่สุด ซึ่งความเชื่อเหล่านี้เป็นเสมือนเครื่องหล่อเลี้ยงให้พุทธสถานทั้งสองแห่ง ได้มีวิวัฒนาการหรือได้รับบูรณะปฏิสังขรณ์สืบมาจนถึงปัจจุบัน

๔.๓ ผลการวิเคราะห์การยกพระธาตุพนมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๔.๓.๑ ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

การยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง มีลักษณะของทัศนคติที่แตกต่างกัน จากการเก็บข้อมูลคุณภาพและการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณกับกลุ่มตัวอย่างของประชาชนในอำเภอธาตุพนม จำนวน ๑๐๐ รูป/คน และประชาชนที่อาศัยอยู่บ้านสีโคตรบูร (พระธาตุสีโคตรบูร) เมืองคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน ๑๐๐ รูป/คน รวมทั้งสิ้น ๒๐๐ รูป/คน รวมถึงผู้ให้ข้อมูลแบบสัมภาษณ์จำนวน ๔๐ รูป/คน จากประชาชนสองฝั่งโขง ฝั่งละ ๒๐ รูป/คน โดยแยกการวิเคราะห์ข้อมูลได้ดังนี้

๑) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ ๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
๑. เพศ		
๑) ชาย	๑๐๒	๕๑.๐๐
๒) หญิง	๙๘	๔๙.๐๐
รวม	๒๐๐	๑๐๐.๐๐

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
๒. อายุ		
๑) ๒๑ - ๓๐	๒๐	๑๐.๐๐
๒) ๓๑ - ๔๐	๕๐	๒๕.๐๐
๓) ๔๑ - ๕๐	๗๘	๓๙.๐๐
๔) ๕๑ - ๖๐	๒๒	๑๑.๐๐
๕) ๖๑ ปีขึ้นไป	๓๐	๑๕.๐๐
รวม	๒๐๐	๑๐๐.๐๐
๓. สถานภาพการสมรส		
๑) โสด	๘๔	๔๒.๐๐
๒) สมรส	๙๐	๔๕.๐๐
๓) หย่าร้าง	๒๖	๑๓.๐๐
รวม	๒๐๐	๑๐๐.๐๐
๔. ระดับการศึกษา		
๑) ประถมศึกษา	๒๖	๑๓.๐๐
๒) มัธยมศึกษา	๓๘	๑๙.๐๐
๓) อนุปริญญา	๖๒	๓๑.๐๐
๔) ปริญญาตรี	๕๔	๒๗.๐๐
๕) สูงกว่าปริญญาตรี	๒๐	๑๐.๐๐
รวม	๒๐๐	๑๐๐.๐๐
๕. อาชีพหลัก		
๑) รับจ้างทั่วไป	๔	๒.๐๐
๒) เกษตรกร	๙๒	๔๖.๐๐
๓) พนักงานเอกชน	๔๘	๒๔.๐๐
๔) รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ/ลูกจ้างของรัฐ	๕๒	๒๖.๐๐
๕) ค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว	๔	๒.๐๐
รวม	๒๐๐	๑๐๐.๐๐
๖. ระยะเวลาอาศัยอยู่ในพื้นที่		
๑) ๕ - ๑๐ ปี	๑๖	๘.๐๐
๒) ๑๑ - ๑๕ ปี	๒๔	๑๒.๐๐

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
๓) ๑๖ - ๒๐ ปี	๘๒	๔๑.๐๐
๔) ๒๑ ปี ขึ้นไป	๗๘	๓๙.๐๐
รวม	๒๐๐	๑๐๐.๐๐
๗. ตำแหน่งในพื้นที่		
๑) ประธานชุมชน	๒๐	๑๐.๐๐
๒) คณะกรรมการชุมชน	๒๔	๑๒.๐๐
๓) สมาชิกกลุ่มต่าง ๆ	๑๐๖	๕๓.๐๐
๔) ประชาชนทั่วไป	๕๐	๒๕.๐๐
รวม	๒๐๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ จำแนกตามเพศ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน ๑๐๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๐๐ รองลงมา เพศชาย จำนวน ๙๘ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๐๐

จำแนกตามอายุ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อายุ ๔๑ - ๕๐ ปี จำนวน ๗๘ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๐๐ รองลงมา อายุ ๓๑ - ๔๐ ปี จำนวน ๕๐ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐๐ อายุ ๖๑ ปีขึ้นไปจำนวน ๓๐ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๐๐ และ อายุ ๕๑ - ๖๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๒๒ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๐๐ และน้อยที่สุด อายุ ๒๑ - ๓๐ ปี จำนวน ๒๐ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐

จำแนกตามสถานภาพการสมรส พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ สมรส จำนวน ๙๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๐๐ รองลงมาอยู่ในสถานะโสด จำนวน ๘๔ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๐๐ และน้อยที่สุด อยู่ในสถานะ หย่าร้าง ๒๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๐๐

จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ระดับอนุปริญญา จำนวน ๖๒ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๐๐ รองลงมา ปริญญาตรี จำนวน ๕๔ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๐๐ มัธยมศึกษา จำนวน ๓๘ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๐๐ ประถมศึกษา จำนวน ๒๖ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๐๐ และน้อยที่สุด คือ ระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๒๐ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐

จำแนกตามอาชีพหลัก พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เป็นเกษตรกร จำนวน ๙๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๐๐ รองลงมา รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ/ลูกจ้างของรัฐ จำนวน ๕๒ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๐๐ พนักงานเอกชน จำนวน ๔๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๐๐ และน้อยที่สุด คือ รับจ้างทั่วไป และค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว จำนวน ๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๐๐

จำแนกตามระยะเวลาอาศัยอยู่ในพื้นที่ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ อยู่ ๑๖ – ๒๐ ปี จำนวน ๘๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๐๐ รองลงมา ๒๑ ปี ขึ้นไป จำนวน ๗๘ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๐๐ ๑๑ – ๑๕ ปี จำนวน ๒๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๐๐ และน้อยที่สุด คือ ๕ – ๑๐ ปี จำนวน ๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๐๐

จำแนกตามตำแหน่งในพื้นที่ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ จำนวน ๑๐๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๐๐ รองลงมา ประชาชนทั่วไป จำนวน ๕๐ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐๐ คณะกรรมการชุมชน จำนวน ๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๐๐ และน้อยที่สุด คือ ประธานชุมชน จำนวน ๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐

๒) ผลการวิเคราะห์การยกพระธาตุพนมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

ตารางที่ ๔.๒ การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม รายด้าน

ที่	รายการประเมิน	\bar{X}	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
ก	ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	๒.๖๕	๐.๕๖	ปานกลาง
ข	ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน	๒.๔๘	๐.๕๒	น้อย
ค	ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	๒.๔๕	๐.๓๑	น้อย
ง	ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล	๒.๔๖	๐.๔๗	น้อย
	รวม	๒.๕๑	๐.๔๔	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๒ การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน รายด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยรายด้านภาพรวม เท่ากับ ๒.๕๑ อยู่ในระดับปานกลาง

พิจารณาเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยน้อยไปหามาก ๓ อันดับ สามารถเรียงได้ดังนี้

ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๖๕ อยู่ในระดับ ปานกลาง

ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๔๘ อยู่ในระดับ น้อย

ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๔๖ อยู่ในระดับ น้อย ส่วนด้านที่ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๔๕ อยู่ในระดับ น้อย

ตารางที่ ๔.๓ การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมของประชาชน สองฝั่งโขงในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ รายข้อ

ที่	รายการประเมิน	\bar{X}	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
๑	ท่านได้มีส่วนร่วมประชุมกับหน่วยงานภายในชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำเสนอปัญหา ความต้องการของชุมชนในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๙๔	๐.๖๔	ปานกลาง
๒	ท่านได้มีส่วนร่วมประชุมกับหน่วยงานภายนอกชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำเสนอปัญหา ความต้องการของชุมชนในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๕๙	๐.๕๒	ปานกลาง
๓	ท่านมีส่วนร่วมในการประชุม ปรีกษาหารือ แสดงความคิดเห็น เพื่อนำเสนอเรื่องต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๗๑	๐.๔๘	ปานกลาง
๔	ท่านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผนขั้นตอนการดำเนินงาน ในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๗๑	๐.๔๘	ปานกลาง
๕	ท่านมีส่วนร่วมกำหนดการใช้ทรัพยากร และของทรัพยากรที่ใช้ในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๕๓	๐.๕๓	ปานกลาง
๖	ท่านมีส่วนร่วมเสนอปัญหาและแนวทางในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๖๖	๐.๗๕	ปานกลาง
๗	ท่านมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เช่น จัดนิทรรศการ โปสเตอร์ แผ่นพับ ให้ชุมชนรับทราบเพื่อการตัดสินใจการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๔๑	๐.๕๒	น้อย
	รวม	๒.๖๕	๐.๕๖	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๓ การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ รายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยรายด้านภาพรวม เท่ากับ ๒.๖๕ อยู่ในระดับ ปานกลาง

พิจารณาเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยน้อยไปหามาก ๓ อันดับ สามารถเรียงได้ดังนี้

๑. ท่านได้มีส่วนร่วมประชุมกับหน่วยงานภายในชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำเสนอปัญหา ความต้องการของชุมชนในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๙๔ อยู่ในระดับ ปานกลาง

๒. ท่านมีส่วนร่วมในการประชุม ปรีกษาหารือ แสดงความคิดเห็น เพื่อนำเสนอเรื่องต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม และ ท่านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผนขั้นตอนการดำเนินงานในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๗๑ อยู่ในระดับ ปานกลาง

๓. ท่านมีส่วนร่วมเสนอปัญหาและแนวทางในการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๖๖ อยู่ในระดับ ปานกลาง ส่วนข้อที่ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ท่านมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เช่น จัดนิทรรศการ ไปสเตอร์ แผ่นพับ ให้ชุมชนรับทราบเพื่อการตัดสินใจในกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๔๑ อยู่ในระดับ น้อย

ตารางที่ ๔.๔ การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมของประชาชน สองฝั่งโขงในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน รายข้อ

ที่	รายการประเมิน	\bar{X}	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
๑	ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๓๙	๐.๔๙	น้อย
๒	ท่านมีส่วนร่วมสนับสนุนทรัพยากรเงินทองเพื่อใช้ในการทำกิจกรรมต่อการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๐๔	๐.๑๙	น้อย
๓	ท่านมีส่วนร่วมสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ เพื่อใช้ในการดำเนินงานยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๐๑	๐.๑๙	น้อย
๔	ท่านมีส่วนร่วมรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นให้เกิดการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๓.๐๐	๐.๕๕	ปานกลาง
๕	ท่านมีส่วนร่วมให้คำแนะนำ ปรีกษา สมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๙๑	๐.๕๘	ปานกลาง
๖	ท่านมีส่วนร่วมรายงานผลการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๗๖	๐.๔๖	ปานกลาง
๗	ท่านมีส่วนร่วมประชุมและวางแผนการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๒๓	๐.๔๕	น้อย
	รวม	๒.๔๘	๐.๔๒	น้อย

จากตารางที่ ๔.๔ การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน รายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยรายด้านภาพรวม เท่ากับ ๒.๔๘ อยู่ในระดับ น้อย

พิจารณาเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยน้อยไปหามาก ๓ อันดับ สามารถเรียงได้ดังนี้

๑. ท่านมีส่วนร่วมรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นให้เกิดการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๐๐ อยู่ในระดับ ปานกลาง

๒. ท่านมีส่วนร่วมให้คำแนะนำ ปรีกษา สมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๙๑ อยู่ในระดับ ปานกลาง

๓. ท่านมีส่วนร่วมรายงานผลการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๗๖ อยู่ในระดับ ปานกลาง ส่วนข้อที่ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ท่านมีส่วนร่วมสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ เพื่อใช้ในการดำเนินงานยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๐๑ อยู่ในระดับ น้อย

ตารางที่ ๔.๕ การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมของประชาชน สองฝั่งโขงในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ รายข้อ

ที่	รายการประเมิน	\bar{X}	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
๑	ท่านมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม เช่น เครื่องอุปโภคบริโภค เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ หรือ การประกอบธุรกิจส่วนตัว	๒.๙๘	๐.๒๒	ปานกลาง
๒	ท่านมีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพตนเองจากการเข้าร่วมการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๗๙	๐.๔๑	ปานกลาง
๓	ท่านมีส่วนร่วมในการรับค่าตอบแทนจากการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๑.๐๐	๐.๐๐	น้อยมาก
๔	ท่านรู้สึกมีความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๓.๗๘	๐.๔๕	มาก
๕	ท่านได้รับการเคารพและการยอมรับในชุมชน	๒.๓๓	๐.๕๒	น้อย
๖	ท่านมีโอกาสได้รับเชิญเป็นวิทยากรภายนอก	๑.๐๐	๐.๐๐	น้อยมาก
๗	ชุมชนท่านได้รับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ ที่เกิดความรัก และสามัคคีภายในชุมชน	๓.๒๘	๐.๕๗	ปานกลาง
	รวม	๒.๔๕	๐.๓๑	น้อย

จากตารางที่ ๔.๕ การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ รายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยรายด้านภาพรวม เท่ากับ ๒.๔๕ อยู่ในระดับ น้อย

พิจารณาเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยน้อยไปหามาก ๓ อันดับ สามารถเรียงได้ดังนี้

๑. ท่านรู้สึกมีความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงาน เพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๘ อยู่ในระดับ มาก

๒. ชุมชนท่านได้รับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ ที่เกิดความรัก และสามัคคีภายในชุมชน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๘ อยู่ในระดับ ปานกลาง

๓. ท่านมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินงานเพื่อยกระดับ พระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม เช่น เครื่องอุปโภค บริโภค เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ หรือ การประกอบธุรกิจส่วนตัว ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๙๘ อยู่ในระดับ ปานกลาง ส่วนข้อที่ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ท่านมีส่วนร่วมในการรับค่าตอบแทนจากการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม และท่านมีโอกาสได้รับเชิญเป็นวิทยากรภายนอก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๑.๐๐ อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

ตารางที่ ๔.๖ การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมของประชาชน สองฝั่งโขงในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล รายข้อ

ที่	รายการประเมิน	\bar{X}	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
๑	ท่านมีส่วนร่วมในการสังเกตการณ์การทำงานของหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๖๘	๐.๕๐	ปานกลาง
๒	ท่านมีส่วนในการติดตามผลการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอ	๒.๖๖	๐.๔๘	มาก
๓	ท่านมีส่วนร่วมในการประเมินความพึงพอใจของประชาชนในชุมชนต่อการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๖๙	๐.๕๒	ปานกลาง
๔	ท่านมีส่วนร่วมติดตามและประเมินการใช้งบประมาณในการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๑.๙๑	๐.๕๓	น้อย
๕	ท่านมีส่วนร่วมในการติดตาม ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ในการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๐๙	๐.๒๘	น้อย
๖	ท่านร่วมเสวนาความสำเร็จของความเป็นไปได้ในการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๕๙	๐.๕๒	ปานกลาง
๗	ท่านร่วมประชุมผลการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๖๓	๐.๔๙	น้อย
	รวม	๒.๔๖	๐.๔๗	น้อย

จากตารางที่ ๔.๖ การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ รายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยรายด้านภาพรวม เท่ากับ ๒.๔๖ อยู่ในระดับ น้อย

พิจารณาเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยน้อยไปหามาก ๓ อันดับ สามารถเรียงได้ดังนี้

๑. ท่านมีส่วนร่วมในการประเมินความพึงพอใจของประชาชนในชุมชนต่อการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๖๙ อยู่ในระดับ ปานกลาง

๒. ท่านมีส่วนร่วมในการสังเกตการณ์การทำงานของหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๖๘ อยู่ในระดับ ปานกลาง

๓. ท่านมีส่วนในการติดตามผลการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๖๖ อยู่ในระดับ ปานกลาง ส่วนข้อที่ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ท่านมีส่วนร่วมติดตามและประเมินการใช้งบประมาณในการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๑.๙๑ อยู่ในระดับ น้อย

๔.๓.๒ ผลการวิจัยเชิงคุณภาพการยกพระธาตุพนมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๑) การยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง ด้านการตัดสินใจต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

การตัดสินใจ แน่นนอนอย่างยิ่งว่าทุกการเปลี่ยนแปลงย่อมมีผู้ได้รับผลประโยชน์และเสียประโยชน์ในการดำเนินงานเกี่ยวกับเรื่องการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมประชาชนที่ดำเนินธุรกิจตามบริเวณวัดพระธาตุพนมอย่างไม่เรียนรู้กับการเปลี่ยนแปลงผลที่จะตามมาจะมีปัญหาที่ตามมาหากมองไม่เห็นประโยชน์ที่เกิดขึ้น ดังเช่น เกิดข้อพิพาทกันระหว่างกรรมการวัดและพ่อค้าแม่ค้าที่ไม่ลงตัวก่อให้เกิดการประท้วงเกิดขึ้น แต่อย่างไรก็ตามการให้ประชาชนมีส่วนร่วมประชุมกับหน่วยงานภายในที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำเสนอปัญหา ความต้องการของชุมชนในการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ย่อมเกิดการพัฒนาระบบการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมอย่างรวดเร็วและไม่ติดขัด โดยในการประชุม สำนวญความคิดเห็นต้องจัดเวทีเปิดโอกาสให้ประชาชนทั้งสองฝั่งโขงมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เพื่อนำเสนอเรื่องต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นในการดำเนินงานโดยให้สิทธิ์ต่อการตัดสินใจและยึดหลักประชาธิปไตยที่ยึดเสียงส่วนใหญ่ รวมถึงการตัดสินใจ วางแผนขั้นตอนการดำเนินงานในการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม^{๗๖}

การมีส่วนร่วมต้องเกิดจากการที่ประชาชนได้รับข้อมูลและความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวที่สอดคล้องกัน โดยเฉพาะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับการขอยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม หากกลุ่มคนเหล่านั้นได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันการโต้แย้งหรือปัญหาการขัดแย้งผลประโยชน์ย่อมไม่เกิดขึ้น ดังจะเห็นข่าวจาก Thai PBS ณ วันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๖ ที่ **นายอนันต์ชัย ไชยเดช** นายกองค์การบริหาร ในฐานะไวยาวัจกรวัดพระธาตุพนมวรรมหาวิหาร อ.ธาตุพนม จ.นครพนม ได้พูดผ่านเครื่องขยายเสียง เรียกร้องตำรวจที่มารักษาการในบริเวณวัด ให้จับกุมบรรดาพ่อค้าแม่ค้าที่ตั้งแผงขายดอกไม้รูปเทียน อยู่บริเวณหน้าวัดพระธาตุพนม จนนำไปสู่การปะทะคารมกันระหว่างนายอนันต์ชัยกับกลุ่มแม่ค้า **ด้านกลุ่มแม่ค้า** เปิดเผยว่า สาเหตุที่ต้องมาตั้งแผงขายของบริเวณด้านหน้าวัดเนื่องจากแต่เดิมมีแผงขายในบริเวณวัดด้านในแต่ต่อมาถูกทางกรรมการวัดแจ้งให้ย้ายออกแล้วจะหาพื้นที่ให้ใหม่ แต่พื้นที่ที่หาให้ใหม่เป็นจุดที่ไม่มีนิกท่องเที่ยวผ่านเลยจึงขายของไม่ได้จึงจำเป็นต้องมาขายหน้าวัดเพื่อให้มีรายได้^{๗๗}

^{๗๖} พระครูสุธรรมเจติยาภรณ์ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนม

^{๗๗} <https://www.thaipbs.or.th/news/content/๓๒๗๒๖๗>

จากเหตุการณ์ข้างต้น ทำให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาเชิงพื้นที่แบบมีส่วนร่วมโดยให้ความสำคัญกับทุกฝ่าย เพราะตรงกันข้ามกับบ้างความคิดเกี่ยวกับการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ด้วยเหตุที่ว่า การยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมจะเป็นการการันตีว่า พระธาตุพนมจะกลายเป็นสมบัติของโลก ทำให้ชาวโลกรู้และเห็นความสำคัญก่อให้เกิดนักท่องเที่ยวต่างประเทศเข้ามาเพื่อศึกษาวัฒนธรรมเพิ่มมากขึ้น ก่อให้ประชาชนในพื้นที่เกิดรายได้มากขึ้นกว่าเท่าที่เป็น^{๗๘} อย่างไรก็ตามระยะเวลาสำหรับดำเนินงานด้านการขอขึ้นยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก ต้องใช้พอสมควร คณะทำงานต้องสร้างความเข้าใจกับทั้งฝ่ายประชาชนทั่วไปและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อให้ลดการขัดแย้งและหาทางออกร่วมกันอย่างสันติ

๒) การยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชน สองฝั่งโขง ด้านการดำเนินงานต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

การดำเนินงานเป็นสิ่งที่ต่อเนื่องจากการตัดสินใจในด้านแรก เพราะการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในเรื่องใดก็ตาม การได้ลงมือดำเนินงานด้วยตนเองถึงแม้จะเล็กน้อยนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง การดำเนินงานมีหลายลักษณะอย่างเช่น มีส่วนร่วมรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นให้เกิดมีส่วนร่วมให้คำแนะนำ ปรีกษา สมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ก็นับว่าเป็นการดำเนินงานและจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลจะเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่การมีส่วนร่วมด้านการดำเนินงานยังมีเพียงเล็กน้อย เนื่องจากคณะดำเนินงานในเรื่องการขอขึ้นเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมขาดการประชาสัมพันธ์ที่ชัดเจนและต่อเนื่อง ทำให้ประชาชนไม่รู้ว่าต้องการให้ช่วยในเรื่องใด และต้องปฏิบัติตนอย่างไรเพื่อสนับสนุนการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก หากเป็นด้านการประชาสัมพันธ์เมื่อทางคณะทำงานได้มีข่าวประชาสัมพันธ์ทางเพจ **facebook** เกี่ยวกับความคืบหน้า หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับมรดกโลกประชาชนในพื้นที่ก็มักมีการแชร์ต่อเพื่อเป็นการกระจายข่าวให้เพื่อนได้ทราบ หรือการได้รับโอกาสในการเป็นผู้ให้คำแนะนำ ปรีกษา แก่สมาชิกในชุมชนโดยการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับองค์พระธาตุพนม และได้รับเชิญเป็นวิทยากรเกี่ยวกับประวัติพระธาตุพนม^{๗๙}

^{๗๘} คุณแม่อ่อนกนิต ธ.น ต้อ ชาวบ้านเทศบาลตำบลธาตุพนม

^{๗๙} นายหมง อภัยโส ที่ปรึกษาผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครพนม

และประชาชนทั่วไปสามารถติดตามข้อมูลได้จาก เพจ พระธาตุพนมสู่มรดกโลก

<https://www.facebook.com/Thatphanomintheworld>

อย่างไรก็ตาม การเกิดมีส่วนร่วมต้องเกิดจากทุกฝ่ายเพื่อสนับสนุนร่างกาย ใจ และทุนทรัพย์ต่อการดำเนินงานส่วนของการขอยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก ด้วยเหตุที่ว่า ทุนจากหน่วยงานภาครัฐที่ให้มาไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน หรือขาดการบริหารจัดการไม่ได้ตามที่กำหนด ก่อให้เกิดการทำงานที่ไม่เป็นไปตามแผนงานที่วางไว้ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงาน จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานให้มากกว่าเท่าที่เป็นเพื่อประโยชน์ของส่วนร่วม^{๘๐}

๓) การยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง ด้านผลประโยชน์ต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

เมื่อมีคนได้ประโยชน์ ย่อมมีผู้เสียประโยชน์ นั้น สะท้อนความจริงบางส่วนของโลก แต่ไม่ใช่ความจริงเสมอไป ยังมีกรณีที่ทุกคนสามารถได้รับประโยชน์ร่วมกัน สิ่งสำคัญคือต้องหาวิธีสร้างสมดุลระหว่างผลประโยชน์ของทุกฝ่ายมิให้เกิดความเหลื่อมล้ำของการดำเนินการเพื่อยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม แน่แน่นอนว่าหากพิจารณาในภาพใหญ่ของการรักษาไว้ของ ความศรัทธาขององค์พระธาตุพนมสิ่งที่ต้องดำเนินการย่อมมีกระบวนการตามลำดับขั้นตอนอย่างเห็นได้ชัด และเมื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานผู้มีส่วนร่วมย่อมมีความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงานและชุมชนได้รับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ เพราะหากมองในระยะยาว การนักท่องเที่ยวเยอะขึ้นทำให้เกิดการหมุนเวียนของเงินในจังหวัดมากขึ้น ประชาชนในจังหวัดได้รับผลประโยชน์ร่วมกันอย่างมากโดยเฉพาะคนในพื้นที่^{๘๑}

ผลประโยชน์ที่เกิดจากมรดกโลกทางวัฒนธรรม จำแนกออกเป็น

ด้านการอนุรักษ์ ได้รับการสนับสนุนจากองค์การยูเนสโก ทั้งในด้านเงินทุนและองค์ความรู้ และเพิ่มการตระหนักรู้ถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม เกิดการส่งเสริมการอนุรักษ์และบูรณะมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

ด้านการท่องเที่ยว ดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก ทำให้เกิดการสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น ช่วยส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจในท้องถิ่น

ด้านการศึกษา แน่แน่นอนว่าต้องเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ทำให้ส่งเสริมความเข้าใจและความเคารพต่อวัฒนธรรมที่หลากหลาย เกิดการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม

ด้านสังคม ส่งเสริมความภาคภูมิใจในท้องถิ่น เสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน ส่งเสริมการพัฒนาทางสังคมและวัฒนธรรม

^{๘๐} แม่ออง สารสิทธิ์ ชาวอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

^{๘๑} นายศราวดี คัณทัษณณ์ หนึ่งในคณะกรรมการฯ

๔) การยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง ด้านการประเมินผลต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

ด้านการประเมินผล เป็นด้านที่ว่าด้วยเรื่องของการพิจารณาผลการดำเนินงานของคณะกรรมการที่ได้จัดทำไปถึงขั้นตอนใด และผลเป็นอย่างไร ได้แก่ การประเมินความพึงพอใจ ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินท่าที่ควร ผลการประเมินดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นว่าผลการประเมินอยู่ในระดับที่น้อย แต่อย่างไรก็ตาม ขบวนการดำเนินงานของคณะกรรมการก็ได้มีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องผลที่เกิดขึ้นทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสังเกตการณ์การทำงานของหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาดำเนินงาน และติดตามผลตามประกาศจากคณะกรรมการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง การมีส่วนร่วมในการติดตามผลการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอ ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ที่เขาจะได้รับ

ติดตามและประเมินการใช้งบประมาณ เป็นเรื่องที่ประกาศอย่างชัดเจนมีเอกสารรับรอง โดยได้รับการจัดสรรงบประมาณจากงบของแผ่นดินและงบประมาณของวัดเพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการขอยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก โดยทีมงานบางส่วนได้ประชาสัมพันธ์รับบริจาคจากประชาชนด้วยอีกทางในการดำเนินงาน เพราะการดำเนินงานจำเป็นต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก เช่น การติดต่อประสานงาน การประชุม การจัดกิจกรรม การจัดนิทรรศการ ย่อมจำเป็นต้องใช้งบประมาณ รวมถึงการจัดภูมิทัศน์บริเวณหน้าวัดพระธาตุพนม เพื่อให้สอดคล้องกับเกณฑ์การขอขึ้นเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม^{๘๒}

๔.๔ ผลการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบุริวาร

๔.๔.๑ การหาประสิทธิภาพของชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบุริวาร โดยใช้การหาค่า E_1/E_2 ดังรายละเอียดในตาราง

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) ของชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบุริวาร

ผู้อบรม คนที่	คะแนนทดสอบระหว่างเรียน					รวม คะแนน (๕๐)	คะแนน ทดสอบ หลังเรียน (๕๐)
	๑ (๑๐)	๒ (๑๐)	๓ (๑๐)	๔ (๑๐)	๕ (๑๐)		
๑	๘	๘	๙	๘	๘	๔๑	๓๙

^{๘๒} นายศรารุณี คัมภักษ์ หนึ่งในคณะกรรมการฯ

ผู้อบรม คนที่	คะแนนทดสอบระหว่างเรียน					รวม คะแนน (๕๐)	คะแนน ทดสอบ หลังเรียน (๕๐)
	๑ (๑๐)	๒ (๑๐)	๓ (๑๐)	๔ (๑๐)	๕ (๑๐)		
๒	๘	๘	๘	๘	๘	๔๐	๓๕
๓	๘	๑๐	๖	๙	๙	๔๒	๓๗
๔	๘	๑๐	๑๐	๙	๙	๔๖	๓๓
๕	๘	๙	๘	๘	๙	๔๒	๓๕
๖	๙	๙	๙	๑๐	๘	๔๕	๓๖
๗	๘	๙	๘	๙	๘	๔๒	๓๙
๘	๘	๘	๘	๙	๘	๔๑	๓๓
๙	๗	๙	๖	๙	๘	๓๙	๓๓
๑๐	๘	๗	๙	๘	๘	๔๐	๓๕
๑๑	๘	๘	๘	๘	๙	๔๑	๓๒
๑๒	๙	๘	๗	๗	๗	๓๘	๓๘
๑๓	๘	๘	๘	๘	๘	๔๐	๓๐
๑๔	๘	๘	๘	๗	๘	๓๙	๓๐
๑๕	๗	๘	๗	๘	๘	๓๘	๒๘
๑๖	๘	๘	๙	๘	๘	๔๑	๓๑
๑๗	๘	๙	๘	๘	๙	๔๒	๓๒
๑๘	๙	๙	๙	๙	๙	๔๕	๓๓
๑๙	๘	๘	๙	๘	๙	๔๒	๓๐
๒๐	๘	๘	๘	๘	๘	๔๐	๒๙
๒๑	๗	๘	๖	๘	๘	๓๗	๒๗
๒๒	๘	๗	๙	๘	๘	๔๐	๒๙
๒๓	๘	๑๐	๘	๙	๙	๔๔	๓๐
๒๔	๗	๗	๗	๘	๘	๓๗	๓๓
๒๕	๘	๘	๙	๘	๙	๔๒	๓๖
๒๖	๘	๘	๘	๙	๘	๔๑	๓๓
๒๗	๗	๑๐	๖	๘	๘	๓๙	๓๘
๒๘	๘	๗	๙	๘	๘	๔๐	๓๙
๒๙	๘	๘	๘	๗	๘	๓๙	๓๔
๓๐	๙	๙	๙	๘	๘	๔๓	๓๕
รวม	๒๓๙	๒๕๑	๒๔๑	๒๔๗	๒๔๘	๑,๒๒๖	๑,๐๐๒
คะแนนเฉลี่ย \bar{x}						๔๐.๘๖	๓๓.๔๐

ผู้อบรม คนที่	คะแนนทดสอบระหว่างเรียน					รวม คะแนน (๕๐)	คะแนน ทดสอบ หลังเรียน (๕๐)
	๑ (๑๐)	๒ (๑๐)	๓ (๑๐)	๔ (๑๐)	๕ (๑๐)		
						$E_1=๘๑.๗๓$	$E_2=๘๓.๕๐$

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า ประสิทธิภาพของชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร มีคะแนนเต็ม ๕๐ คะแนน ผู้อบรม จำนวน ๓๐ คน มีค่าประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) เท่ากับ ๘๑.๗๓ และหลังเรียนด้วยชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร มีค่าประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2) เท่ากับ ๘๓.๕๐ สรุปได้ว่า มีค่าประสิทธิภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ ๘๑.๗๓/๘๓.๕๐ ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ๘๐/๘๐

๔.๔.๒ ผลการใช้ชุดความรู้และหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น โดยทดลองใช้กับ ๑) พ่อค้าแม่ค้า ๒) พระภิกษุ-สามเณร วัดพระธาตุพนม ๓) มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และ ๔) นิสิตที่สนใจเข้าร่วมพัฒนาความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษ จำนวนทั้งสิ้น ๓๐ รูป/คน ชุดความรู้และหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น โดยการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

เปรียบเทียบความสามารถการฟังและพูดภาษาอังกฤษระหว่างก่อนอบรมและหลังอบรม โดยการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ความสามารถในการฟังและพูดภาษาอังกฤษ โดยใช้การทดสอบค่าที่แบบไม่อิสระต่อกัน (t-test for Dependent Samples) และนำคะแนนหลังเรียนมาคำนวณค่าเฉลี่ยและค่าร้อยละ เปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ปรากฏผลดังตาราง

ตารางที่ ๔.๘ ผลเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการฟังและพูดภาษาอังกฤษก่อนอบรมและหลังอบรม

การทดสอบ	จำนวนผู้เรียน	คะแนน	\bar{X}	S.D	t
ก่อนเรียน	๓๐	๓๐	๑๖.๒๗	๔.๐๕	๘.๗๐**
หลังเรียน	๓๐	๓๐	๒๐.๒๗	๓.๓๘	

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

จากตารางที่ ๔.๘ ผลการเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการฟังและพูดภาษาอังกฤษก่อนอบรมและหลังอบรม พบว่า ผู้อบรมมีผลหลังการอบรม (\bar{X} = ๑๖.๒๗, S.D.= ๔.๐๕) สูงกว่าก่อนการอบรม (\bar{X} = ๒๐.๒๗, S.D.= ๓.๓๘) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

**๔.๔.๓ ผลความพึงพอใจต่อการใช้ชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยว
พระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร**

ผลการศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการใช้ชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ปรากฏผลดังตาราง

ตารางที่ ๔.๙ การวิเคราะห์ผลความพึงพอใจต่อการใช้ชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร (N = ๓๐)

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ด้านชุดความรู้และหลักสูตร			
๑. เนื้อหาที่อบรมมีความเหมาะสม	๔.๑๓	๐.๖๓	มาก
๒. จำนวนชั่วโมงที่เข้าอบรมในแต่ละครั้งมีความเหมาะสม	๔.๓๐	๐.๖๕	มาก
๓. เนื้อหา มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้อบรม	๔.๑๓	๐.๖๓	มาก
๔. เนื้อหา มีความเหมาะสมกับพื้นฐานความรู้ของผู้อบรม	๔.๒๐	๐.๗๑	มาก
ด้านวิทยากร			
๕. อาจารย์วิทยากรมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ในเนื้อหา	๔.๔๓	๐.๕๗	มาก
๖. อาจารย์วิทยากรให้ผู้อบรมมีส่วนร่วมในกิจกรรม	๔.๔๓	๐.๕๗	มาก
๗. อาจารย์วิทยากรมีวิธีการที่หลากหลายการอบรม	๔.๖๐	๐.๕๖	มากที่สุด
ด้านการจัดการอบรม			
๘. การจัดกิจกรรมการอบรมที่เน้นให้ผู้อบรมมีส่วนร่วมในกิจกรรม	๔.๗๐	๐.๔๗	มากที่สุด
๙. กิจกรรมการอบรมส่งเสริมให้ผู้อบรมได้พัฒนาความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษทั้งการฟัง-การพูดภาษาอังกฤษ	๔.๕๓	๐.๕๗	มากที่สุด
๑๐. กิจกรรมการอบรมช่วยให้ผู้อบรมเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง	๔.๘๐	๐.๔๑	มากที่สุด
ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้			
๑๑. สื่อการเรียนรู้สร้างความสนใจ กระตุ้นให้เกิดการสนใจในเรื่องราวที่ต้องศึกษา	๔.๗๐	๐.๔๗	มากที่สุด

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑๒. สื่อและแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องอบรมทำให้เรียนอย่างสนุกสนาน	๔.๗๓	๐.๔๕	มากที่สุด
๑๓. สื่อและแหล่งเรียนรู้ และสถานการณ์จริง สถานการณ์จำลอง ทำให้เห็นคุณค่าและประโยชน์ของภาษาอังกฤษ	๔.๔๗	๐.๕๑	มาก
ด้านการวัดและประเมินผล			
๑๔. การประเมินผลการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดให้ผู้อบรม	๔.๔๗	๐.๕๑	มาก
๑๕. ผู้อบรมพึงพอใจกับวิธีการวัดและประเมินผล	๔.๖๓	๐.๔๙	มากที่สุด
๑๖. วิธีการประเมินผลสอดคล้องกับจุดประสงค์และกิจกรรมการอบรม	๔.๑๓	๐.๕๗	มาก
๑๗. มีการเฉลยหรือแนะแนวทางของคำตอบเพื่อให้ทราบผลการเรียนรู้	๔.๒๓	๐.๔๓	มาก
เฉลี่ยรวม	๔.๔๕	๐.๒๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า ความพึงพอใจต่อชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบริวาร พบว่า มีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับพึงพอใจมาก (\bar{X} ๔.๔๕, S.D. ๐.๒๕) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อมีความพึงพอใจในระดับพึงพอใจมาก ๑๐ ข้อ และระดับมากที่สุด ๗ ข้อตามลำดับ

๔.๕ ผลการวิเคราะห์แนวทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

จากการเก็บข้อมูลแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามเพื่อการวิจัยสามารถวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ได้ดังนี้

๑) ด้านการตัดสินใจต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๑.๑ ควรให้ประชาชนสองฝั่งโขงได้มีส่วนร่วมประชุมกับหน่วยงานภายในชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำเสนอปัญหา ความต้องการของชุมชนในการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๑.๒ ควรให้ประชาชนสองฝั่งโขงมีส่วนร่วมในการประชุม ปรีกษาหารือ แสดงความคิดเห็น เพื่อนำเสนอเรื่องต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นในการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๑.๓ ควรให้ประชาชนสองฝั่งโขงมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผนขั้นตอนการดำเนินงานในการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๑.๔ ควรให้ประชาชนสองฝั่งโขงมีส่วนร่วมเสนอปัญหาและแนวทางในการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๑.๕ ควรให้ประชาชนสองฝั่งโขงมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เช่น จัดนิทรรศการ โปสเตอร์ แผ่นพับ ให้ชุมชนรับทราบเพื่อการตัดสินใจในกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม

๒) ด้านการดำเนินงานต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๒.๑ ควรให้ประชาชนสองฝั่งโขงมีส่วนร่วมรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นให้เกิดการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๒.๒ ควรให้ประชาชนสองฝั่งโขงมีส่วนร่วมให้คำแนะนำ ปรีกษา สมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๒.๓ ควรให้ประชาชนสองฝั่งโขงมีส่วนร่วมรายงานผลการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๒.๔ ควรให้ประชาชนสองฝั่งโขงมีส่วนร่วมสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ เพื่อใช้ในการดำเนินงานยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๓) ด้านผลประโยชน์ต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๓.๑ ควรให้ประชาชนสองฝั่งโขงรู้สึกมีความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงาน เพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๓.๒ ควรให้ชุมชนได้รับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ เกิดความรัก และสามัคคีภายในชุมชน

๓.๓ ควรให้ประชาชนสองฝั่งโขงมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินงานเพื่อยกระดับ พระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม เช่น เครื่องอุปโภค บริโภค เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ หรือ การประกอบธุรกิจส่วนตัว

๓.๔ ควรให้ประชาชนสองฝั่งโขงมีส่วนร่วมในการรับค่าตอบแทนจากการดำเนินงาน เพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม และท่านมีโอกาสดำเนินชีวิตการภายนอก

๔) ด้านการประเมินผลต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๔.๑ ควรให้ประชาชนสองฝั่งโขงมีส่วนร่วมในการประเมินความพึงพอใจของประชาชนในชุมชนต่อการดำเนินงาน เพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๔.๒ ควรให้ประชาชนสองฝั่งโขงมีส่วนร่วมในการสังเกตการณ์การทำงานของหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๔.๓ ควรให้ประชาชนสองฝั่งโขงมีส่วนร่วมในการติดตามผลการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอ

๔.๔ ควรให้ประชาชนสองฝั่งโขงมีส่วนร่วมติดตามและประเมินการใช้งบประมาณในการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๔.๖ องค์ความรู้จากการวิจัย

การวิจัย เรื่อง “การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรม: พระธาตุพนมจากตำนานอรัญคธาสู่การยกระดับเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม” เป็นการวิจัยแบบผสม ระหว่างเชิงคุณภาพและปริมาณ โดยเก็บข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และแจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัยกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานราชการ และผู้ประกอบการ เป็นต้น และได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยได้ผลการวิจัยตามข้อมูลข้างต้น ซึ่งได้ค้นพบแนวคิดใหม่จากการวิจัยได้ ดังนี้

๑. บทบาทของตำนานอรัญคธาในฐานะเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง ความเชื่อเกี่ยวกับตำนานอรัญคธาตุนั้นยังปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจน ทั้งในรูปแบบของการสร้างพุทธศิลป์แบบเจดีย์ ซึ่งปรากฏทั่วไปในกลุ่มแม่น้ำโขง และทั้งในรูปแบบของการบูชาสักการะด้วยวิธีการในโอกาสต่าง ๆ ที่เหมาะสม ดังนั้น จึงเป็นที่สนใจของผู้ที่ศรัทธาและนักท่องเที่ยวทั่วไปในปัจจุบัน ทั้งนี้เป็นเพราะจากตำนานอรัญคธาตุนั้น เป้าหมายหลักของการเสด็จมาของพระพุทธเจ้าคือ การมาที่ภูเก้าหรือพระธาตุพนม โดยมีตำนานกล่าวเป็นแก่นของเรื่องโดยมีการพรรณนาถึงการสร้างพระธาตุพนมไว้อย่างชัดเจน เป็นขั้นเป็นตอนจนคนรุ่นต่อ ๆ มาเชื่อว่าเป็นเรื่องจริงและบุคคลในตำนานมีตัวตนจริง ๆ ด้วย นอกจากนี้พระธาตุพนมและพระธาตุอิงฮัง ยังได้รับการเอาใจใส่ บูรณปฏิสังขรณ์เรื่อยมาจากอดีตจนปัจจุบัน โดยที่กษัตริย์ลาวล้านช้างนับแต่พระเจ้าสุมิตตธรรมราช ได้เสด็จมาสักการะและบูรณะ รวมทั้งมอบคนให้เป็นข้าโอกาสในแต่ละครั้งของการบูรณะด้วย ทั้งบรรดาข้าโอกาสก็ยังสำนึกในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายไว้ จนทำให้พระธาตุทั้งสอง โดยเฉพาะพระธาตุพนมได้กลายเป็นแบบอย่างของการสร้างเจดีย์หรือธาตุต่าง ๆ กระจายไปในลุ่มน้ำโขง ซึ่งโดยเฉพาะรูปแบบการสร้างพุทธเจดีย์ในลาวและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยนั้น ได้ยึดเอารูปแบบของการสร้างเจดีย์แบบพระธาตุพนมเป็นสำคัญ คือทรงเจดีย์สี่เหลี่ยมภายใต้แนวคิดเรื่องการทำอุบมุงหรืออุโมงค์เพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ

๒) ศึกษาพระธาตุพนมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๑. การจัดเวทีสาธารณะ

- เชิญชวนประชาชนจากทั้งสองฝั่งโขงมาร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
- นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับพระธาตุพนม
- ระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการศึกษาและการอนุรักษ์พระธาตุพนม

๒. การจัดกิจกรรมการศึกษา

- จัดนิทรรศการเกี่ยวกับพระธาตุพนม
- จัดเวิร์คช็อปเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุพนม
- จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านเกี่ยวกับตำนานและประวัติศาสตร์ของพระธาตุพนม

๓. การจัดตั้งคณะกรรมการร่วม

- ประกอบด้วยตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนจากทั้งสองฝั่งโขง
- ทำหน้าที่กำหนดแนวทางและแผนงานในการศึกษาและการอนุรักษ์พระธาตุพนม

๔. การแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้

- จัดตั้งศูนย์ข้อมูลเกี่ยวกับพระธาตุพนม
- จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับพระธาตุพนม
- สนับสนุนการวิจัยเกี่ยวกับพระธาตุพนม

๕. การส่งเสริมความร่วมมือ

- ร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรระหว่างประเทศ
- สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างสองฝั่งโขง

๓) การพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร เกิดขึ้นจากการสร้างชุดความรู้และนำไปหาประสิทธิภาพของชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร โดยผลของการดำเนินการหาจากคะแนนเต็ม ๕๐ คะแนน ผู้อบรม จำนวน ๓๐ คน มีค่าประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_0) เท่ากับ ๘๑.๗๓ และหลังเรียนด้วยชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร มีค่าประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_1) เท่ากับ ๘๒.๔๒ สรุปได้ว่า มีค่าประสิทธิภาพ (E_1/E_0) เท่ากับ ๘๑.๗๓/๘๑.๕๐ ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ๘๐/๘๐

เมื่อนำผลการใช้ชุดความรู้และหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น โดยทดลองใช้กับ ๑) พ่อค้า-แม่ค้า ๒) พระภิกษุ-สามเณร วัดพระธาตุพนม ๓) มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และ ๔) นิสิตที่สนใจเข้าร่วมพัฒนา

ความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษ จำนวนทั้งสิ้น ๓๐ รูป/คน ชุดความรู้และหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น โดยการวิเคราะห์ข้อมูล จะเห็นได้ว่า ผลการเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการฟังและพูดภาษาอังกฤษก่อนอบรมและหลังอบรม พบว่า ผู้อบรมมีผลหลังการอบรม (\bar{X} = ๑๖.๒๗, S.D. = ๔.๐๕) สูงกว่าก่อนการอบรม (\bar{X} = ๒๐.๒๗, S.D. = ๓.๓๘) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

และเมื่อจบการใช้ชุดความรู้ได้ประเมินความพึงพอใจต่อชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบิรวาร พบว่า มีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับพึงพอใจมาก (\bar{X} ๔.๔๕, S.D. ๐.๒๕) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อมีความพึงพอใจในระดับพึงพอใจมาก ๑๐ ข้อ และระดับมากที่สุด ๗ ข้อตามลำดับ

๔) แนวทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๑) ด้านการตัดสินใจต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๑. การประชุมและรับฟังความคิดเห็น

๑.๑ จัดประชุมร่วมกับหน่วยงานภายในชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อรับฟังปัญหาและความต้องการของชุมชน

๑.๒ จัดประชุมเพื่อปรึกษาหารือ แสดงความคิดเห็น เสนอแนะเรื่องต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นในการยกระดับพระธาตุพนม

๑.๓ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผนขั้นตอนการดำเนินงาน

๑.๔ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมเสนอปัญหาและแนวทางในการยกระดับพระธาตุพนม

๑.๕ จัดกิจกรรมเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เช่น นิทรรศการ โปสเตอร์ แผ่นพับ ให้ชุมชนรับทราบ

๒) ด้านการดำเนินงานต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๒.๑ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นให้เกิดการยกระดับพระธาตุพนม

๒.๒ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมให้คำแนะนำ ปรึกษา สมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการยกระดับพระธาตุพนม

๒.๓ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมรายงานผลการยกระดับพระธาตุพนม

๒.๔ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์

๓) ด้านผลประโยชน์ต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๓.๑ ให้ประชาชนรู้สึกมีความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงาน

๓.๒ พัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ เกิดความรัก และสามัคคีภายในชุมชน

๓.๓ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินงาน เช่น เครื่องอุปโภคบริโภค เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ หรือ การประกอบธุรกิจส่วนตัว

๓.๔ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับค่าตอบแทน และมีโอกาสได้รับเชิญเป็นวิทยากรภายนอก

๔) ด้านการประเมินผลต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๔.๑ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินความพึงพอใจของประชาชนในชุมชน

๔.๒ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสังเกตการณ์การทำงานของหน่วยงานภายนอก

๔.๓ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ

๔.๔ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมติดตามและประเมินการใช้งบประมาณ

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายและเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรม: พระธาตุพนมจากตำนานอุรังคธาตุสู่การยกระดับเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม” เป็นการศึกษาแบบผสม (Mix Research) จำแนกได้ดังนี้ เชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ แบบมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์ของแผนงานวิจัย เพื่อศึกษาวิเคราะห์ตำนานอุรังคธาตุในฐานะเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง เพื่อยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง เพื่อพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบิรวาร และเพื่อเสนอแนะทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม โดยสรุปได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ บทบาทของตำนานอุรังคธาตุในฐานะเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง ความเชื่อเกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุนั้นยังปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจน ทั้งในรูปแบบของการสร้างพุทธศิลป์แบบเจดีย์ ซึ่งปรากฏทั่วไปในกลุ่มแม่น้ำโขง และทั้งในรูปแบบของการบูชาสักการะด้วยวิธีการในโอกาสต่าง ๆ ที่เหมาะสม ดังนั้น จึงเป็นที่สนใจของผู้ที่ศรัทธาและนักท่องเที่ยวทั่วไปในปัจจุบัน ทั้งนี้เป็นเพราะจากตำนานอุรังคธาตุนั้น เป้าหมายหลักของการเสด็จมาของพระพุทธรูปเจ้าคือการมาที่ภูเก้าหรือพระธาตุพนม โดยมีตำนานกล่าวเป็นแก่นของเรื่องโดยมีการพรรณนาถึงการสร้างพระธาตุพนมไว้อย่างชัดเจน เป็นขั้นเป็นตอนจนคนรุ่นต่อ ๆ มาเชื่อว่าเป็นเรื่องจริงและบุคคลในตำนานมีตัวตนจริง ๆ ด้วย นอกจากนี้พระธาตุพนมและพระธาตุอิงฮัง ยังได้รับการเอาใจใส่บูรณปฏิสังขรณ์เรื่อยมาจากอดีตจนปัจจุบัน โดยที่กษัตริย์ลาวล้านช้างนับแต่พระเจ้าสุมิตธรรมราชา ได้เสด็จมาสักการะและบูรณะ รวมทั้งมอบคนให้เป็นข้าโอกาสในแต่ละครั้งของการบูรณะด้วย ทั้งบรรดาข้าโอกาสก็ยังสำนึกในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายไว้ จนทำให้พระธาตุทั้งสอง โดยเฉพาะพระธาตุพนมได้กลายเป็นแบบอย่างของการสร้างเจดีย์หรือธาตุต่าง ๆ กระจายไปในลุ่มน้ำโขง ซึ่งโดยเฉพาะรูปแบบการสร้างพุทธเจดีย์ในลาวและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยนั้น ได้ยึดเอารูปแบบของการสร้างเจดีย์แบบพระธาตุพนมเป็นสำคัญ คือทรงเจดีย์สี่เหลี่ยมภายใต้แนวคิดเรื่องการทำอุบมุงหรืออุโมงค์เพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ

๕.๑.๒ ศึกษาพระธาตุพนมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๑. การจัดเวทีสาธารณะ

- เชิญชวนประชาชนจากทั้งสองฝั่งโขงมาร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
- นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับพระธาตุพนม
- ระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการศึกษาและการอนุรักษ์พระธาตุพนม

๒. การจัดกิจกรรมการศึกษา

- จัดนิทรรศการเกี่ยวกับพระธาตุพนม
- จัดเวิร์คช็อปเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุพนม
- จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านเกี่ยวกับตำนานและประวัติศาสตร์ของพระธาตุพนม

๓. การจัดตั้งคณะกรรมการร่วม

- ประกอบด้วยตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนจากทั้งสองฝั่งโขง
- ทำหน้าที่กำหนดแนวทางและแผนงานในการศึกษาและการอนุรักษ์พระธาตุพนม

๔. การแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้

- จัดตั้งศูนย์ข้อมูลเกี่ยวกับพระธาตุพนม
- จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับพระธาตุพนม
- สนับสนุนการวิจัยเกี่ยวกับพระธาตุพนม

๕. การส่งเสริมความร่วมมือ

- ร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรระหว่างประเทศ
- สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างสองฝั่งโขง

๕.๑.๓ การพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร เกิดขึ้นจากการสร้างชุดความรู้และนำไปหาประสิทธิภาพของชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร โดยผลของการดำเนินการหาจากคะแนนเต็ม ๕๐ คะแนน ผู้อบรม จำนวน ๓๐ คน มีค่าประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_0) เท่ากับ ๘๑.๗๓ และหลังเรียนด้วยชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร มีค่าประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_1) เท่ากับ ๘๒.๔๒ สรุปได้ว่า มีค่าประสิทธิภาพ (E_1/E_0) เท่ากับ ๘๑.๗๓/๘๓.๕๐ ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ๘๐/๘๐

เมื่อนำผลการใช้ชุดความรู้และหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น โดยทดลองใช้กับ ๑) พ่อค้า-แม่ค้า ๒) พระภิกษุ-สามเณร วัดพระธาตุพนม ๓) มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และ ๔) นิสิตที่สนใจเข้าร่วมพัฒนา

ความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษ จำนวนทั้งสิ้น ๓๐ รูป/คน ชุดความรู้และหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น โดยการวิเคราะห์ข้อมูล จะเห็นได้ว่า ผลการเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการฟังและพูดภาษาอังกฤษก่อนอบรมและหลังอบรม พบว่า ผู้อบรมมีผลหลังการอบรม (\bar{X} = ๑๖.๒๗, S.D. = ๔.๐๕) สูงกว่าก่อนการอบรม (\bar{X} = ๒๐.๒๗, S.D. = ๓.๓๘) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

และเมื่อจบการใช้ชุดความรู้ได้ประเมินความพึงพอใจต่อชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบิรวาร พบว่า มีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับพึงพอใจมาก (\bar{X} ๔.๔๕, S.D. ๐.๒๕) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อมีความพึงพอใจในระดับพึงพอใจมาก ๑๐ ข้อ และระดับมากที่สุด ๗ ข้อตามลำดับ

๕.๑.๔ แนวทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๑) ด้านการตัดสินใจต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๑. การประชุมและรับฟังความคิดเห็น

๑.๑ จัดประชุมร่วมกับหน่วยงานภายในชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อรับฟังปัญหาและความต้องการของชุมชน

๑.๒ จัดประชุมเพื่อปรึกษาหารือ แสดงความคิดเห็น เสนอแนะเรื่องต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นในการยกระดับพระธาตุพนม

๑.๓ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผนขั้นตอนการดำเนินงาน

๑.๔ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมเสนอปัญหาและแนวทางในการยกระดับพระธาตุพนม

๑.๕ จัดกิจกรรมเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เช่น นิทรรศการ โปสเตอร์ แผ่นพับ ให้ชุมชนรับทราบ

๒) ด้านการดำเนินงานต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๒.๑ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นให้เกิดการยกระดับพระธาตุพนม

๒.๒ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมให้คำแนะนำ ปรึกษา สมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการยกระดับพระธาตุพนม

๒.๓ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมรายงานผลการยกระดับพระธาตุพนม

๒.๔ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์

๓) ด้านผลประโยชน์ต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๓.๑ ให้ประชาชนรู้สึกมีความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงาน

๓.๒ พัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ เกิดความรัก และสามัคคีภายในชุมชน

๓.๓ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินงาน เช่น เครื่องอุปโภคบริโภค เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ หรือ การประกอบธุรกิจส่วนตัว

๓.๔ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับค่าตอบแทน และมีโอกาสได้รับเชิญเป็นวิทยากรภายนอก

๔) ด้านการประเมินผลต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๔.๑ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินความพึงพอใจของประชาชนในชุมชน

๔.๒ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสังเกตการณ์การทำงานของหน่วยงานภายนอก

๔.๓ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ

๔.๔ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมติดตามและประเมินการใช้งบประมาณ

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๒.๑ บทบาทของตำนานอุรังคธาตุในฐานะเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง

ตำนานอุรังคธาตุกล่าวถึงการบรรจุพระอุรังคธาตุ (กระดูกส่วนหน้าอก) ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้ ณ องค์พระธาตุพนม ทำให้พระธาตุพนมกลายเป็นศูนย์กลางความศรัทธาและความเชื่อของพุทธศาสนิกชน ผู้คนจากทั่วสารทิศเดินทางมาสักการะบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคล สอดคล้องกับ Jokilehto ที่ได้กล่าวถึงคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมไว้ว่า คุณค่าเชิงจิตวิญญาณ (Spiritual Significance) แสดงออกและมีอิทธิพลต่อความคิด ความนิยมชมชอบ ส่งผลถึงวิถีการดำรงชีพการสืบสมัยเป็นความรู้สึที่เกี่ยวข้อกับประสบการณ์ความประหลาดใจ และความชื่นชม ส่งผลต่อการรับรู้สุนทรียภาพซึ่งทำให้เกิดความยินดีและประทับใจ^{๔๓}

โดยมีสัญลักษณ์ความศักดิ์สิทธิ์ เพราะพระธาตุพนมปรากฏในตำนานพื้นบ้านและวรรณคดี สะท้อนให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์และความยิ่งใหญ่ องค์พระธาตุพนมเปรียบเสมือนเสาหลักทางจิตใจของชุมชน เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คน จัดเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ด้วยเหตุว่า พระธาตุพนมเป็นโบราณสถานสำคัญคู่บ้านคู่เมืองนครพนมมายาวนานกว่า ๒,๐๐๐ ปี สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอันล้ำค่าของบรรพบุรุษ และเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

สร้างรายได้ให้กับชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา ดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก ส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นและสร้างรายได้ให้กับชุมชน เป็นการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยไปยังนานาชาติ สอดคล้องกับ สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๘ ที่ได้กล่าวถึงคุณค่าของมรดกโลกทางวัฒนธรรม ด้าน คุณค่าเชิงเศรษฐกิจ (Economic Significance) ทรัพยากรวัฒนธรรมมีคุณค่าในการ

^{๔๓} Jokilehto, J, A History of Architecture Conservation. ([n.p.]: Elsevier, ๒๐๐๕).

ใช้สอยโดยตรง (utilitarian function) เช่น ใช้เป็นภาชนะใส่อาหาร เครื่องมือเครื่องใช้เป็นสถานที่ทำงาน ที่พักอาศัย เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างรายได้เข้าประเทศสำหรับหลายประเทศในโลก พระธาตุพนมยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คนจากหลากหลายเชื้อชาติและศาสนา เป็นสัญลักษณ์ของความสามัคคีและความปรองดอง และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๕.๒.๒ ศึกษาพระธาตุพนมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

การมีส่วนร่วมในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม คณะผู้วิจัยได้จัดเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการตัดสินใจ ๒) ด้านการดำเนินงาน ๓) ด้านผลประโยชน์ และ ๔) ด้านการประเมินผล ผลจากการวิจัยพบว่า ๑) การจัดเวทีสาธารณะ ๒) การจัดกิจกรรมการศึกษา ๓) การจัดตั้งคณะกรรมการร่วม ๔) การแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้ และ ๕) การส่งเสริมความร่วมมือ เพราะทำให้ประชาชนจากทั้งสองฝั่งโขงมาร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับพระธาตุพนม และระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการศึกษาและการอนุรักษ์พระธาตุพนม สอดคล้องกับ จีรพันธ์ จันหนิว, ธีระภัทร ประสมสุข, สุรัตน์ ศรีตาเดช และประกอบ สาระวรรณ ที่ได้วิเคราะห์การมีส่วนร่วม คือ การมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น^{๘๔} เพื่อผลักดันให้เกิดนิทรรศการเกี่ยวกับพระธาตุพนม จัดเวิร์คช็อปเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุพนม และจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านเกี่ยวกับตำนานและประวัติศาสตร์ของพระธาตุพนม โดยการมีส่วนร่วมของตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนจากทั้งสองฝั่งโขง สอดคล้องกับ Arnstien, Berkley and William Erwin ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนโดยมีบทบาทที่ผู้นำเปิดโอกาสให้ผู้ตามทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในการทำงานเท่าที่จะสามารถกระทำได้^{๘๕} ทำหน้าที่กำหนดแนวทางและแผนงานในการศึกษาและการอนุรักษ์พระธาตุพนม มีศูนย์ข้อมูลเกี่ยวกับพระธาตุพนม จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับพระธาตุพนม และสนับสนุนการวิจัยเกี่ยวกับพระธาตุพนม และเกิดการส่งเสริมความร่วมมือ กับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรระหว่างประเทศ สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และส่งเสริมการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างสองฝั่งโขง

^{๘๔} จีรพันธ์ จันหนิว และคณะ, แนวทางการมีส่วนร่วมการจัดการศึกษาโดยชุมชนของศูนย์การส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอคลอง จังหวัดแพร่, วารสารปัญญา ฉบับที่ ๓(กันยายน - ธันวาคม ๒๕๖๕). วันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๖๕ หน้า ๔๕.

^{๘๕} อ้างอิงใน สมบัติ นามบุรี, ทฤษฎีการมีส่วนร่วมในการรัฐประศาสนศาสตร์, วารสารวิจัยวิชาการ ปี ๒ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน ๒๕๖๒ ๒๕๖๒:๑๘๔.

๕.๒.๓ การพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบิรวาร เกิดขึ้นจากการสร้างชุดความรู้และนำไปหาประสิทธิภาพของชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบิรวาร โดยผลของการดำเนินการหาจากคะแนนเต็ม ๕๐ คะแนน ผู้อบรม จำนวน ๓๐ คน มีค่าประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_o) เท่ากับ ๘๑.๗๓ และหลังเรียนด้วยชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบิรวาร มีค่าประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_b) เท่ากับ ๘๒.๔๒ สรุปได้ว่า มีค่าประสิทธิภาพ (E_o/E_b) เท่ากับ ๘๑.๗๓/๘๓.๕๐ ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ๘๐/๘๐

เมื่อนำผลการใช้ชุดความรู้และหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น โดยทดลองใช้กับ ๑) พ่อค้า-แม่ค้า ๒) พระภิกษุ-สามเณร วัดพระธาตุพนม ๓) มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และ ๔) นิสิตที่สนใจเข้าร่วมพัฒนาความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษ จำนวนทั้งสิ้น ๓๐ รูป/คน ชุดความรู้และหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น โดยการวิเคราะห์ข้อมูล จะเห็นได้ว่า ผลการเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการฟังและพูดภาษาอังกฤษก่อนอบรมและหลังอบรม พบว่า ผู้อบรมมีผลหลังการ สูงกว่าก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

และเมื่อจบการใช้ชุดความรู้ได้ประเมินความพึงพอใจต่อชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบิรวาร พบว่า มีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับพึงพอใจมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อมีความพึงพอใจในระดับพึงพอใจมาก ๑๐ ข้อ และระดับมากที่สุด ๗ ข้อตามลำดับ

๕.๒.๔ แนวทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๑) ด้านการตัดสินใจต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

การประชุมและรับฟังความคิดเห็น จัดประชุมร่วมกับหน่วยงานภายในชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อรับฟังปัญหาและความต้องการของชุมชนที่มีความจำเป็นในการยกระดับพระธาตุพนม โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผนขั้นตอนการดำเนินงาน เสนอปัญหาและแนวทางในการยกระดับพระธาตุพนม รวมถึงจัดกิจกรรมเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เช่น นิทรรศการ โปสเตอร์ แผ่นพับให้ชุมชนรับทราบ

๒) ด้านการดำเนินงานต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

ให้ประชาชนมีส่วนร่วมรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นให้เกิดการยกระดับพระธาตุพนม ให้คำแนะนำ ปรีกษา สมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการยกระดับพระธาตุพนม ประชาชนมีส่วนร่วมรายงานผล สนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์

๓) ด้านผลประโยชน์ต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

ให้ประชาชนรู้สึกมีความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงาน พัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ เกิดความรัก และสามัคคีภายในชุมชน และรับผลประโยชน์จากการ

ดำเนินงาน เช่น เครื่องอุปโภค บริโภค เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ หรือ การประกอบธุรกิจส่วนตัว ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับค่าตอบแทน และมีโอกาสได้รับเชิญเป็นวิทยากรภายนอก

๔) ด้านการประเมินผลต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินความพึงพอใจ การสังเกตการณ์การทำงาน ของหน่วยงานภายนอก ติดตามผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ และประเมินการใช้งบประมาณ

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

งานชิ้นนี้เป็นการศึกษา การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรม: พระธาตุพนมจากตำนานอุรังคธาตุสู่การยกระดับเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ในเชิงนโยบาย

ควรจัดเวทีเสวนาเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมทุกกระบวนการของการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษากระบวนการดำเนินงานเกี่ยวกับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นใน ๓ ช่วง คือ ต้น กลาง ปลาย เพื่อเตรียมพร้อมรับมือกับสถานการณ์ไม่คาดคิดที่เกิดขึ้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลวิทยุภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมศิลปากร. **คู่มือการดูแลรักษาโบราณสถาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: สมาพันธ์, ๒๕๕๒.

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม **อ้างอิงใน** วนิดา อินทรอำนวย. **พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๕๙**. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๖๐.

กรรณิกา ขวัญอารีย์. **บทบาทผู้นำท้องถิ่นต่อการแก้ไขปัญหาแรงงานเด็กในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสุรินทร์**. มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.

โกวิท พวงงาม. **การปกครองท้องถิ่นไทย หลักการและมิติใหม่ในอนาคต**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ วิทยุชน, ๒๕๔๕.

คณะกรรมการดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก. **ยุทธศาสตร์การขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก**. นครพนม: วัดพระธาตุพนม วรมหาวิหาร, ๒๕๕๙.

จินตวีร์ เกษมสุข. **แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน**. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ปีที่ ๒๖ ฉบับ ๕๐ (ม.ค.-เม.ย. ๒๕๖๑)

จิรพันธ์ จันทน์วิ และคณะ. **แนวทางการมีส่วนร่วมการจัดการศึกษาโดยชุมชนของศูนย์การส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอคลอง จังหวัดแพร่**, ๒๕๖๕.

จุฑามาศ พันสุวรรณ. **การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เทศบาลนครเชียงใหม่**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๖๒.

เฉลียว บุรีภักดี และคณะ. **ชุดวิชาการวิจัยชุมชน ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง. หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตการจัดการและประเมินโครงการ**. นนทบุรี: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์, ๒๕๔๕.

ณรงค์ เส็งประชา. **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2538.

ทองใบ สุดซารี, **ภาวะผู้นำ : กลไกขับเคลื่อนองค์การแห่งการเรียนรู้**. อุบลราชธานี : สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๔๙.

ชนกฤต ใจสุดา. **การออกแบบเครื่องประดับจากมรดกทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๖๔.

ชนิก เลิศชาญฤทธิ. **การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐.

พระเทพพรหมณี “พระธาตุพนม” ฉบับแปลภาษาอังกฤษ, ๒๕๕๕.

- พระธวัชชัย สุนทรธมโม. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองสระแก้ว **จังหวัดสระแก้ว**. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.
- พิชญ์สินี รัตนานุกพงศ์ และคณะ. การพัฒนาศักยภาพกลุ่มแม่บ้านผู้ผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนร่วมพัฒนา เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร. มหาวิทยาลัยเกริก, ๓๙(๑).
- พินิจ พินธุสาส์น. ว่าด้วย..องค์การยูเนสโกและผลประโยชน์ในมรดกโลก. กรุงเทพมหานคร : สยามมิส พับลิชชิงเฮ้าส์ , ๒๕๕๓.
- ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม และพรรณทิพย์ เพชรมาก. การบริหารสังคม ศาสตร์แห่งศตวรรษเพื่อสังคมไทย **และสังคมโลก**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, ๒๕๕๑.
- เมตต์ เมตต์การุณจิต. การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม: ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น **และราชการ**. กรุงเทพมหานคร: บুকพอยท์, ๒๕๕๓.
- รจนา น้อยปลูก อ่างอิงใน ธัญญาลักษณ์ ใจเที่ยง. การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเขตพระนคร กรุงเทพมหานครต่อการพัฒนาทักษะเยาวชนไทย ๔.๐. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, ๒๕๖๓.
- วชิรญา ตติยนันท์กุล. การพัฒนาคู่มือการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมนามธรรมด้านหัตถกรรม **จังหวัดอุบลราชธานี**. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๗.
- วนิดา อินทรอำนวย. พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๕๙. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๖๐.
- วรรณศิลป์ พีรพันธุ์ อ่างอิงใน วชิรญา ตติยนันท์กุล. การพัฒนาคู่มือการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรม **นามธรรมด้านหัตถกรรม จังหวัดอุบลราชธานี**. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๗.
- วสุ โปษะนันท์. การวิเคราะห์รูปแบบสถาปัตยกรรมรัตนตรัยแห่งวิมาญปุรี. (พ.ศ.-ม.ย. ๒๕๖๕).
- วัชรินทร์ พุ่มพงษ์แพทย์. “ข้อมูลใหม่จากจารึกพระธาตุพนม”. ตีพิมพ์ในวารสารกรมศิลปากร, ฉบับ (พ.ศ.-ก.ค. ๒๕๑๙).
- วิมลมาศ ปฐมวณิชกุล. การส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาท้องถิ่น. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๖๑.
- วิณา เทียงธรรม และคณะ. การพัฒนาศักยภาพชุมชน: แนวคิด และการประยุกต์ใช้. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: แดเน็กซ์อินเตอร์คอปอเรชั่น จำกัด, ๒๕๕๘.
- ศรี ศักร วัลลิโกดม. ธรรมชาติของสรรพสิ่ง : การเข้าถึงความจริงทั้งหมด “ความเป็นมนุษย์กับ **พัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรม**”. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสตรี-สฤชต์วิงส์, ๒๕๔๗.
- สถาบันแห่งชาติว่าด้วยภูมิปัญญาและการศึกษาไทย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติสำนัก **นายกรัฐมนตรี**. แนวคิดและกรณีศึกษาเรื่องแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาในต่างประเทศ. กรุงเทพมหานคร: บริษัททีพีพีริษัท จำกัด, ๒๕๔๒.

สมคิด เพ็งอุดม. การศึกษาบทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามทัศนะของพระสงฆ์และ
เจ้าหน้าที่กระทรวงมหาดไทยในจังหวัดสมุทรสงคราม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,
๒๕๓๕.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. **มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวง
วัฒนธรรม, ๒๕๕๒.

สำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ. สำนักมาตรฐาน อุดมศึกษา
และทบวงมหาวิทยาลัย. **ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ชุดวิชาการวิจัย ชุมชน**. กรุงเทพมหานคร:
เอส. อาร์. พรินตติ้ง, ๒๕๔๕.

สุภัทรา สุภาพ. **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๖.

สุภัทราดิศ ดิศกุล. **ศิลปะในประเทศไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๕๐.

อคิน รพีพัฒน์. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์การศึกษานโยบาย
สาธารณสุข, ๒๕๔๗.

อิทธิราชย์ นันขันตี. **อุรังคนิทาน (ปริวรรต)**. นครพนม: กรมศิลปากร, ๒๕๖๓.

(๒) บทสัมภาษณ์ :

-

(๓) มัลติมีเดีย(เว็บไซต์) :

งานมัศจรรย์พระธาตุพนม, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : https://www.m-culture.go.th/nakhonphanom/ewt_news.php?nid=346&filename=index . [27 สิงหาคม 2564]

ศูนย์รวมจิตใจ, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://discovermercercountypa.org/tag/> [27 สิงหาคม 2564]
Unesco, **The World Heritage Convention**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://whc.unesco.org/en/convention/>, (ค้นเมื่อ 28 มกราคม 2566).

สำนักงานจังหวัดนครพนม, **ข้อมูลทั่วไปจังหวัดนครพนม**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www2.nakhonphanom.go.th/content/general>, (สืบค้นเมื่อ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖).

สำนักงานจังหวัดนครพนม, **ประวัติความเป็นมาของจังหวัดนครพนม**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:
http://www๒.nakhonphanom.go.th/content/history_office, (สืบค้นเมื่อ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖).

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครพนม, **ด้านการมีประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมร่วมกัน**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:
<https://nakhonphanom.m-culture.go.th> (สืบค้นเมื่อ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖).

สถานกงสุลใหญ่ ณ แขวงสะหวันนะเขต, **ข้อมูลทั่วไป**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://savannakhet.thaiembassy.org/th/content/106026-ข้อมูลทั่วไปแขวงสะหวันนะเขต>, (สืบค้นเมื่อ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖).

สุชาดา จักรพิสูทธิ์. **ปฏิรูปการศึกษาในสังคมไทยชุมชนกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา** นักวิชาการมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน Retrieved from <http://www.midnightuniv.org/midnight2545/document9562.html>. (สืบค้นเมื่อ ๘ มีนาคม ๒๕๖๖).

แอลทูปีทราเวล, **ข้อมูลท่องเที่ยวแขวงสะหวันนะเขต**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.l2btravel.net/content/4781/savannakh>, (สืบค้นเมื่อ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕).

โอเคเนชั่น, **ลักษณะมรดกวัฒนธรรมนามธรรม**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.oknation.net, (ค้นเมื่อ ๒๘ มกราคม ๒๕๖๖).

๒. ภาษาอังกฤษ :

An Empirical and the Need for trust. Journal of Education Administration, 2002.

Arthur L. Gay Lune. **Areas of Cooperation between school boards and governmental agencies fir school-park-recreation development**, Southern California: Usc University, 1959.

Australia ICOMOS. **ICOMOS International Cultural Tourism Charter: Principle and Guidelines for Managing Tourism at Places of Cultural and Heritage Significance**, 2000.

Berkowitz, L. Social Psychology. Illinois: Scott Foresma., 1972.

Broom, L. and Selznick, Sociology : A text with adapted Readings. Fifthed. New York : Harper and Row. ,1973.

Cohen, E. 1979. ,A Phenomenology of Tourist Experience, Sociology, Turmet J.H...ed, 1996.

Cohen John M. & Uphoff. Norman T,Participation's Place in Rural Development. Seeking Clarity Through Specificity. **World Development**, 1980.

Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. **Rural Development Participation: Concept and Measure for Project Design Implementation and Evaluation: Rural Development Committee Center for international Studies**. New York: Cornell University Press. 1981.

Feilden, Bernard & Jokilehto, Jukka, "ManagementGuidelines for World Cultural Heritage Sites". Rome: ICCROM, 1993.

Fornaroff , A. **Community involvment in Health System for Primary Health Care**, Geneva: World Health Organization. 1980.

Goodall, J. The Chimpanzees of Gombe: Patterns of Behavior. (อังกฤษ) [https:// travel. kapook.com/view199234.html](https://travel.kapook.com/view199234.html), 1986.

Jokilehto, J, **A History of Architecture Conservation**. ([n.p.]: Elsevier, ୨୦୦୫).

Marco Saez and Arribas, Collaboration in RandD with Universities and Research Center.

NSW Heritage Office, **LOCAL GOVERNMENT HERITAGE GUIDELINES**, Australia: NSW Heritage Office, 2002.

Sarbin, T. and Jumar, R. H. Role the Encyclopedia of social Science. New York: Gordon and Breach Science Publishers. ,1955.

UNESCO, **Basic Texts of the 1972 World Heritage Convention**, (Paris : UNESCO World Heritage Centre, 2017).

UNESCO, **Intergovernmental organizations**. Paris : UNESCO World Heritage Centre, 2003.

รายงานการวิจัยร่างสมบูรณ์

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง
การศึกษาวิเคราะห์ตำนานอุรังคธาตุในฐานะมรดกโลกทางวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง
A Study and Analysis the Legends of Urangkathat as a Cultural World
Heritage of Mekong Communities

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรม: พระธาตุพนมจากตำนานอุรังคธาตุสู่การยกระดับ
เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม
The Integration of Cultural Capitals: PhraThatPhanom from the Legends
of the Urangkathat to the Upgrade to Being a Cultural World Heritage

โดย

นางสาวศศิธร ล่องเลิศ

Mr. Yukesh Shakya

วิทยาลัยสงฆ์นครพนม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766082

รายงานการวิจัยร่างสมบูรณ์

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง
การศึกษาวิเคราะห์ตำนานอุรังคธาตุในฐานะมรดกโลกทางวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง
A Study and Analysis the Legends of Urangkathat as a Cultural World
Heritage of Mekong Communities

โดย

นางสาวศศิธร ล่องเลิศ

Mr. Yukesh Shakya

วิทยาลัยสงฆ์นครพนม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766082

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Final Drafted Research Report

Research Sub-Project 1

A Study and Analysis the Legends of Urangkathat as a Cultural World
Heritage of the Mekong Communities

By

Ms. Sasithorn Longlert

Mr. Yukesh Shakya

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Nakhonphanom Buddhist College

B.E. 2566

Research Project Funded by Thailand Science Research and Innovation

MCU RS 800766082

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย: การศึกษาวิเคราะห์ตำนานอุรังคธาตุในฐานะมรดกโลกทางวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง

คณะผู้วิจัย: นางสาวศศิธร ล่องเลิศ, Mr. Yukesh Shakya

ส่วนงาน: วิทยาลัยสงฆ์นครพนม

ปีงบประมาณ: ๒๕๖๖

สถาบัน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ตำนานอุรังคธาตุสองฝั่งโขง ๒) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อดั้งเดิมของประชาชนสองฝั่งโขงเกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ และ ๓) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนสองฝั่งโขงเกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ ผู้ให้ข้อมูลหลักเชิงคุณภาพคือ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนม และวัดพระธาตุอิงฮัง หรือพระภิกษุสงฆ์ที่เกี่ยวข้อง ปราชญ์ผู้รู้ และปราชญ์ชาวบ้าน ประชาชนผู้ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาและมีความรอบรู้เกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ นักวิชาการท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น รวมทั้งหมด ๒๐ คน โดยพื้นที่ดำเนินการศึกษา ได้แก่ องค์พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม และ พระธาตุอิงฮัง เมืองคันทะบุรี แขวงสันทะเขต สปป.ลาว โดยเครื่องมือในการศึกษาคือแบบสัมภาษณ์

ผลการวิจัยพบว่า ๑) ตำนานอุรังคธาตุ (อุรังคนิทาน) จัดเป็นวรรณกรรมเชิงศาสนาเนื่องจากมีเนื้อหาเล่าเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาและบ้านเมืองทั้งใน สปป.ลาว และ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ซึ่งผู้คนในท้องถิ่นโดยเฉพาะผู้เฒ่าผู้แก่ผู้สูงอายุจะรู้จักตำนานเรื่องนี้ผ่านการบอกเล่าในฐาน “ตำนาน” ที่บันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนาที่เผยแพร่เข้ามาที่ดินแดนสุวรรณภูมิหรือดินแดนสองฝั่งโขง ซึ่งตำนานอุรังคธาตุมีประวัติความเป็นมาจากอิทธิพลของการแตงนิทานหรือตำนานที่เกี่ยวกับการเสด็จมาของพระพุทธองค์สู่ดินแดนอื่นที่ไม่ใช่อินเดียของชาวพุทธ นอกจากนั้นที่มาของตำนานอุรังคธาตุ ยังเปรียบเสมือนวรรณกรรมที่เกิดขึ้นเพื่อใช้เป็นตำราบอกเล่าประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในกลุ่มแม่น้ำโขงและประวัติบ้านเมืองที่เกี่ยวข้องโดยมีแนวคิดสำคัญที่แทรกอยู่ในตำนาน

๒) เนื่องจากตำนานอุรังคธาตุนั้น ความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนใกล้เคียงวัดพระธาตุพนม และ พระธาตุอิงฮัง มีความเชื่อที่สัมพันธ์กัน นั่นคือ การเสด็จมาของพระพุทธเจ้าสู่ภูเก้าพราเพื่อภารกิจในการพยากรณ์สถานที่สำหรับประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุที่ภูเก้าพรา อิงรัง (อิงฮัง) นอกจากนั้นก็เพื่อการเสด็จมาพยากรณ์บ้านเมือง เพื่อประทับรอยพระพุทธบาท และ เพื่อปราบพญานาค ซึ่งจะช่วยให้ง่ายต่อการประกาศพระพุทธศาสนาในอนาคต

๓) ความเชื่อของประชาชนในพระธาตุพนมจะปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจน ทั้งในรูปแบบของการสร้างพุทธศิลป์แบบเจดีย์ ซึ่งปรากฏทั่วไปในลุ่มแม่น้ำโขง และทั้งในรูปแบบของการบูชาสักการะด้วยวิธีการในโอกาสต่าง ๆ ที่เหมาะสม ดังนั้น พระธาตุพนมจึงเป็นที่สนใจของผู้ที่ศรัทธาและนักท่องเที่ยวทั่วไป ในปัจจุบัน ทั้งนี้ เป็นเพราะพระธาตุพนมหรือภูเก้าพราในตำนานอุรังคธาตุ นั้น เป็นเป้าหมายหลักของการเสด็จมาของพระพุทธเจ้า โดยผู้แต่งอุรังคธาตุนิทาน กำหนดให้เป็นแกของเรื่องโดยมี การพรรณนาถึงการสร้างพระธาตุพนมไว้อย่างชัดเจน เป็นขั้นเป็นตอนจนคนรุ่นต่อ ๆ มาเชื่อว่าเป็นเรื่องจริงและบุคคลในเรื่องมีตัวตนจริง ๆ ด้วย

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจากคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ให้คำแนะนำทุกขั้นตอน ตั้งแต่การนำเสนอหัวข้อ การปรับสามบทแรกและการปรับสรุปเนื้อหาสุดท้าย ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการปรับงานวิจัยนี้เป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยผู้อำนวยการสถาบันพุทธศาสตร์ พระครูสุธีกิตติบัณฑิต, รศ. ดร. ที่ได้ให้ทุนในการวิจัยครั้งนี้ พระมหาชุตีภัก อภินนโท ผู้อำนวยการพัฒนาและส่งเสริมงานวิจัย และขอขอบคุณรองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ เจ้าหน้าที่ประจำสถาบันทุกท่านที่อำนวยความสะดวกอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้รู้และปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนภาครัฐ เอกชนและหน่วย ชุมชน บ้านธาตุพนม ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ชั่วบ้ำที่อาศัยอยู่บ้านชุมชนพระธาตุอิงฮัง แขวงสะพานนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่ให้ข้อมูลงานวิจัยฉบับนี้

นางสาวศศิธร ล่องเลิศ และคณะ

สารบัญ

	เรื่อง	หน้า
สารบัญ		ก
บทที่ ๑ บทนำ		
๑.๑	ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย	๑
๑.๒	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๒
๑.๓	ปัญหาการวิจัย	๒
๑.๔	ขอบเขตของการวิจัย	๓
๑.๕	นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๓
๑.๖	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๔
๑.๗	ประโยชน์ที่ได้รับ	๕
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง		๖
๒.๑	แนวคิดเรื่องตำนาน	๖
๒.๒	แนวคิดด้านตำนานอุรังคธาตุ	๘
๒.๓	ข้อมูลสำคัญของตำนานอุรังคธาตุนิทาน	๑๐
๒.๔	พุทธสถานที่ปรากฏในตำนานอุรังคธาตุ	๑๒
๒.๕	แนวคิดด้านมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๑๕
๒.๖	แนวคิดด้านความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนสองฝั่งโขง เกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ	๑๗
๒.๗	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๒๐
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย		๒๑
๓.๑	รูปแบบการวิจัย	๒๑
๓.๒	พื้นที่วิจัย	๒๑
๓.๓	ประชากร	๒๒
๓.๔	เครื่องมือการวิจัย	๒๒
๓.๕	การเก็บรวบรวมข้อมูล	๒๒
๓.๖	การวิเคราะห์ข้อมูล	๒๓
๓.๗	ที่ปรึกษาโครงการ / ผู้เชี่ยวชาญ	๒๓
๓.๘	สรุปแผนผังการวิจัย	๒๔
บทที่ ๔ ผลการวิจัย		๒๕
๔.๑	บริบทของชุมชนสองฝั่งโขง	๒๕
๔.๒	ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนสองฝั่งโขงเกี่ยว ตำนานอุรังคธาตุ	๓๑

๔.๓ องค์ความรู้จากการวิจัย	๓๒
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและเสนอแนะ	๓๕
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๓๖
๕.๒ อภิปรายผล	๓๙
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๔๐
บรรณานุกรม	๔๓
ภาคผนวก	๔๘
แบบสัมภาษณ์ / เครื่องมือวิจัย	๔๘
ประวัติผู้วิจัย	๕๑
ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย	๕๓

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

จังหวัดในประเทศไทยที่อยู่ในลุ่มแม่น้ำโขงประกอบ ๘ จังหวัด มีลุ่มน้ำสาขา ๒๙ ลุ่มน้ำ ครอบคลุมพื้นที่ ดังนี้ คือ จังหวัดเลย จังหวัดหนองคาย จังหวัดบึงกาฬ จังหวัดนครพนม จังหวัดมุกดาหาร จังหวัดอุบลราชธานี

องค์พระธาตุพนมประดิษฐานอยู่ ณ วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร ซึ่งเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดวรมหาวิหาร ประดิษฐาน ณ ริมฝั่งแม่น้ำโขง ถนนชยางกูร บ้านธาตุพนม ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม มีลักษณะเป็นเจดีย์รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ก่อด้วยอิฐ กว้างด้านละ ๑๒.๓๓ เมตร สูง ๕๓.๖ เมตร มีกำแพงล้อมองค์พระธาตุ ๔ ชั้น องค์พระธาตุตั้งอยู่บนภูเก้าพร้าว (เนินดินสูงจากพื้นธรรมประมาณ ๓ เมตร) ภายในบริเวณมีบึงขนาดใหญ่เรียกว่าบึงธาตุพนม ในวันเพ็ญเดือน ๓ ถึง แรม ๑ ค่ำ เดือน ๓ ของทุกปีจะมีงานประจำปีเพื่อเป็นการนมัสการพระธาตุพนม และพระธาตุพนมเป็นพระธาตุพนมประจำวันเกิดของผู้เกิดปีวอก

ซึ่งตามตำนานอุรังคธาตุ ได้กล่าวถึงการสร้างพระธาตุพนมว่า ถูกสร้างขึ้นมาตั้งแต่ พ.ศ. ๘ เพื่อบรรจุพระอุรังคธาตุ (กระดูกส่วนหน้าอกของพระพุทธเจ้า) แต่ตามหลักฐานการขุดค้นโดยกรมศิลปากร เมื่อครั้งบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่พบว่าเดิมทีที่แห่งนี้เป็นที่ราบอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงเก่า มีเกาะดอนอยู่บริเวณหน้าวัด (ปัจจุบันตื้นเขินกลายเป็นถนน ชุมชนไปแล้ว) และมีร่องรอยของการอยู่อาศัยของมนุษย์มาตั้งแต่ยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ต่อมาเมื่ออิทธิพลทางพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ฮินดูเข้ามา ทำให้บริเวณพื้นที่ราบริมฝั่งแม่น้ำโขงในช่วงเวลานี้ถูกปรับให้กลายเป็นเนินดินสูง ด้วยวิธีการขุดดินให้เป็นคูน้ำทางด้านทิศใต้ ทิศตะวันตก และทิศเหนือ แล้วนำดินส่วนที่ขุดถมให้กลายเป็นเนินดินบริเวณตรงกลางของคูน้ำ ในขณะที่ทางฝั่งทิศตะวันออกใช้เส้นทางเดินของแม่น้ำโขงเก่าเป็นคูน้ำ ดังนั้นเนินดินบริเวณธาตุพนมจึงลาดลงไปทางทิศตะวันออก

เมื่อถมดินจนเป็นเนินแล้วก็ทำการกระทุ้งดินจนอัดแน่นแล้ววางรากฐานของพระธาตุอยู่บริเวณใจกลางของเนินดินด้วยอิฐ แล้วจึงทำการก่ออิฐขึ้นมาให้เป็นรูปทรงปราสาทอิฐในศาสนาพราหมณ์ฮินดู เมื่อก่ออิฐจนเป็นทรงปราสาทแล้วจึงทำการแกะสลักให้เป็นลวดลายในลำดับต่อมา ซึ่งยุคสมัยของการสร้างพระธาตุพนมนั้น คณะกรมศิลปากรได้กำหนดอายุว่า สร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๔ ตรงกับศิลปะขอมก่อนเมืองพระนคร และศิลปะจามหมี่เขิน ดังเคื่อง

วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร และภาคประชาชน ได้เสนอแนวทางขอยกพระธาตุพนมสู่มรดกโลกทางวัฒนธรรม โดยทางจังหวัดนครพนมได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน เพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม จนได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี และสั่งให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เสนอพระพระธาตุพนมเข้าสู่บัญชีเบื้องต้นหรือที่เรียกว่า Tentative List เพื่อนำเสนอเป็นแหล่งมรดกโลก จึงทำให้บัญชีของพระธาตุพนมถูกขึ้น

ทะเบียนของยูเนสโกเมื่อวันที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๖๐ ที่ผ่านมา ซึ่งหลักเกณฑ์ที่ใช้นำเสนอตอนนั้นใช้ ๓ หลักเกณฑ์ คือ หลักเกณฑ์ที่ ๑ เป็นตัวแทนในการแสดงผลงานชิ้นเอกที่จัดขึ้นด้วยการสร้างสรรค์อันชาญฉลาดของมนุษย์ , หลักเกณฑ์ที่ ๒ เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลยิ่ง ผลักดันให้เกิดการพัฒนาสืบต่อมาในด้าน การออกแบบทางสถาปัตยกรรม อนุสรณ์สถาน ประติมากรรม สวน และภูมิทัศน์ ตลอดจนการพัฒนา ศิลปกรรมที่เกี่ยวข้อง หรือการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งได้เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งของโลกซึ่งทรงไว้ซึ่งทางวัฒนธรรม และหลักเกณฑ์ที่ ๓ มีความคิดหรือความเชื่อที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับ เหตุการณ์ หรือมีความโดดเด่นยิ่งในประวัติศาสตร์

ซึ่งหากศึกษาโดยละเอียดจะทำให้ทราบว่า พระธาตุพนมเป็นปราสาทที่ร่วมสมัยกับศิลปะ ขอมต้นเมืองพระนคร ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕ โดยดูได้จากโครงสร้างทางศิลปกรรม การประดับ ลวดลาย และเทียบเคียงจากศิลปะรอบข้างอย่างพระธาตุอิงฮัง และพระธาตุโพน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งเดิมทีก็เคยเป็นปราสาทขอมมาก่อนเช่นกัน ซึ่งหลังจาก หลักฐานเหล่านี้ทำให้ทราบว่า ศิลปะที่พระธาตุพนมในยุคแรกนั้น เป็นศิลปะที่มีการผสมผสานจาก หลายสายด้วยกัน ทั้งศิลปะแบบขอมก่อนพระนคร (พุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๔) ต้นพระนคร (พุทธ ศตวรรษที่ ๑๕) และจามแบบหมี่เซิน (พุทธศตวรรษที่ ๑๕) ผสมผสานกับศิลปะดั้งเดิมคือศิลปะทวาร วดี (พุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๖) โดยศาสนานพราหมณ์ฮินดูและรูปแบบทางศิลปกรรมนั้นรับมาจากช่าง ทางฝั่งประเทศลาวที่อยู่อาศัยอยู่ตามลุ่มน้ำเซบั้งไฟ ซึ่งอาจจะเคลื่อนย้ายมาจากพระธาตุอิงฮังหรือฝั่ง ตรงข้ามกับพระธาตุพนมก็ได้^๑

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการ ดังนี้

- ๑.๒.๑ เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ตำนานอุรังคธาตุสองฝั่งโขง
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อดั้งเดิมของประชาชนสองฝั่งโขงเกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนสองฝั่งโขงเกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

- ๑.๓.๑ ตำนานอุรังคธาตุสองฝั่งโขงเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร
- ๑.๓.๒ ความเชื่อดั้งเดิมของประชาชนสองฝั่งโขงเกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุมีผลต่อการ ดำเนินชีวิตอย่างไร
- ๑.๓.๓ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะได้รับประโยชน์จากความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมสองฝั่งโขงได้ อย่างไร

^๑Museum Thailand, ศิลปะพระธาตุพนม, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<https://www.museumthailand.com/th/๔๐๗๕/storytelling> [๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๔].

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาวิเคราะห์ และรวบรวมองค์ความรู้ ความเชื่อดั้งเดิม และศึกษาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของสองฝั่งโขงเกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร

เพื่อให้สัมฤทธิ์ผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของเอกสารที่จะศึกษาดังต่อไปนี้

๑) เอกสารปฐมภูมิ (Primary Source)

หนังสือตำราที่เกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ องค์พระธาตุพนม และ พระธาตุอิงฮัง

๒) เอกสารทุติยภูมิ (Secondary Source)

ได้แก่ หนังสือ ตำรา เอกสารทางวิชาการและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ความเชื่อดั้งเดิม ตำนานพระธาตุพนม ตำนานพระธาตุอิงฮัง มรดกอีสาน พระพุทธศาสนาในประเทศไทยและลาว เป็นต้น

๑.๔.๓ ขอบเขตผู้ให้ข้อมูลหลักและพื้นที่การศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยเพิ่มเติม โดยใช้วิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) และการการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) โดยในส่วนของ การสัมภาษณ์เชิงลึกนั้นได้ทำการกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนม และ วัดพระธาตุอิงฮัง หรือพระภิกษุสงฆ์ที่เกี่ยวข้อง ปราชญ์ผู้รู้ และปราชญ์ชาวบ้าน ประชาชนผู้ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาและมีความรอบรู้เกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ นักวิชาการท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น รวมทั้งทั้งหมด ๒๐ คน

โดยพื้นที่ดำเนินการศึกษา ได้แก่ องค์พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม และ พระธาตุอิงฮัง เมืองคันทะบุรี แขวงสหัสสะเขต สปป. ลาว

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านเวลา

ในการทำวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยมีแผนดำเนินการวิจัย ใช้เวลา ๑๒ เดือน โดยเริ่มดำเนินการระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๖๕ ถึงเดือนกันยายน ๒๕๖๖

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ **ตำนานอุรังคธาตุ** หมายถึง ตำนานที่แต่งในลักษณะนิทานปรัมปรา ประกอบด้วยอุรังคธาตุนิทานหรือตำนานพระธาตุพนม นิทานที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะรอยพระพุทธรูปตามฝั่งแม่น้ำโขง กล่าวถึงการเกิดของแม่น้ำสำคัญ ๆ ตามลำแม่น้ำโขงว่าเป็นการกระทำของพวงนาครวมถึงมีประวัติบุคคลสำคัญของลาว

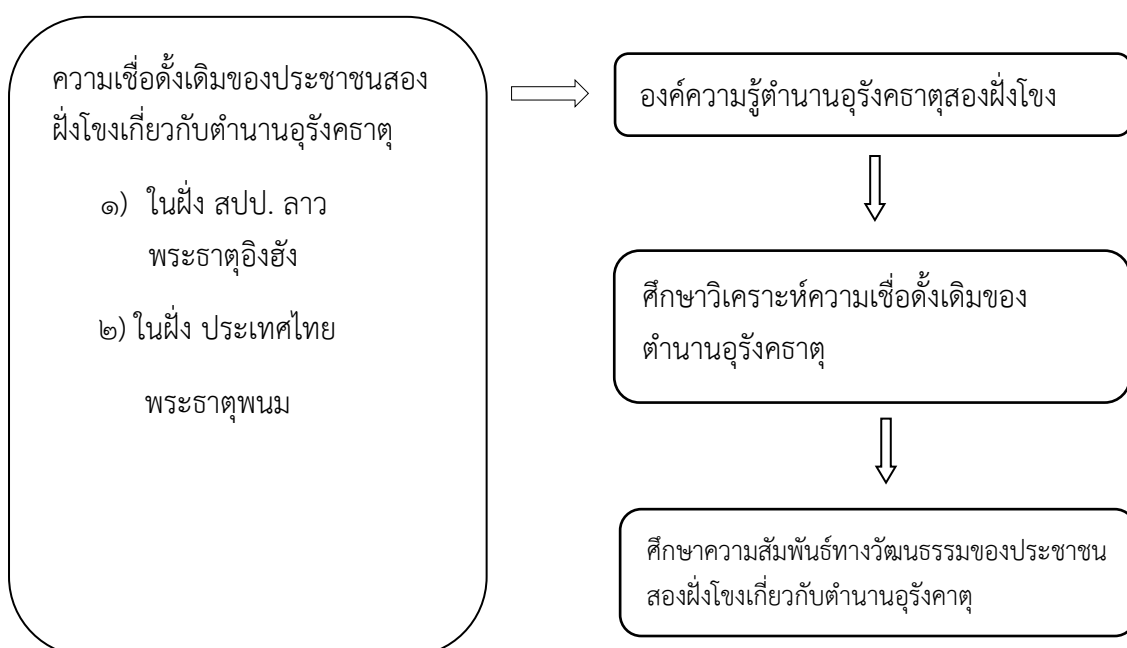
๑.๕.๒ **สองฝั่งโขง** หมายถึง อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนมที่มีขอบเขตติดกับแม่น้ำโขงและ

เมืองคันทะบุรี (พระธาตุอิงฮัง) แขวงสหวันนะเขต สปป. ลาว

๑.๕.๓ มรดกทางวัฒนธรรม หมายถึง มรดกทางปัญญา และมรดกด้านสถาปัตยกรรม ขององค์พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม และ พระธาตุอิงฮัง เมืองคันทะบุรี แขวงสหวันนะเขต สปป. ลาว

๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ตำนานอูรังคธาตุในฐานะเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับ

ตำนานอุรังคธาตุซึ่งเป็นที่มาขององค์พระธาตุพนมตามความเชื่อของประชาชนทั้งสองฝั่งโขงนั้น เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ถือว่า ที่อยู่คู่บ้านคู่เมืองนครพนมและของชาติไทย รวมถึงประชาชนสองฝั่งโขงมาช้านาน การทำให้ประชาชนในจังหวัดนครพนมและประชาชนในกลุ่มแม่น้ำโขงได้มีองค์ความรู้เกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุและความเชื่อดั้งเดิมของทั้งประชาชนสองฝั่งโขงเกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ จะก็เกิดให้ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมอันดีงามทั้งสองเชื้อชาติ ทำให้เกิดการตระหนักถึงความสำคัญและไม่ลืมรากเหง้าของตนเองเป็นสิ่งสำคัญและจะทำให้มรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้ไม่จางหายไปตามกาลเวลา รวมถึงการได้เผยแพร่คุณค่าเกี่ยวกับตำนาน ความเชื่อ ความศรัทธา และพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์พระธาตุพนม และเมื่อใดก็ตามที่องค์พระธาตุพนมได้รับการยกย่องให้เป็นมรดกโลก เมื่อนั้นประชาคมโลกจะได้รับคุณค่าขององค์พระธาตุพนมในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมของประชาคมลุ่มน้ำโขง อีกทั้งข้อมูลนี้เมื่อทำการวิจัยเสร็จสิ้น ยังสามารถใช้เป็นข้อมูลในการทำงานวิจัยต่อยอดเกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุอีกด้วย

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ตำนานอุรังคธาตุในฐานะเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง ในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการวิจัยโดยลำดับเนื้อหาที่เป็นแนวคิดดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดเรื่องตำนาน

๒.๒ แนวคิดเรื่องตำนานอุรังคธาตุ

๒.๓ ข้อมูลสำคัญของตำนานอุรังคธาตุนิทาน

๒.๔ พุทธสถานที่ปรากฏในตำนานอุรังคธาตุ

๒.๕ แนวคิดด้านมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๒.๖ แนวคิดด้านความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนสองฝั่งโขงเกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเรื่องตำนาน

ตำนาน หมายถึง เรื่องแสดงความเป็นมาแต่ปางหลังของสถานที่ บุคคล หรือพิธีกรรม เป็นต้น, เรื่องราว นมนานที่เล่าสืบ ๆ กันมา, เช่น ตำนานพุทธเจดีย์, ตำนานเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว (ข. ตำนาน ว่าเรื่องสมัยโบราณที่เล่าต่อ ๆ กันมา) และอีกความหมายหนึ่ง ตำนาน หมายถึง เรียกพระปริตรบทหนึ่ง ๆ ว่า ตำนาน ในคำว่า เจ็ดตำนาน สิบสอง ตำนาน (ข. ตำนาน ว่า เรื่องสมัยโบราณที่เล่าต่อ ๆ กันมา)¹

นอกจากนี้นักวิชาการยังได้สรุปความหมายของ ตำนาน เอาไว้ดังนี้ตำนาน คือ ๑) นิทานพื้นบ้านรวมถึง นิทานปรัมปรา นิทานท้องถิ่นและเทพนิยาย ๒) บันทึกประวัติศาสตร์ศาสนาอัน เกิดจากความเชื่อ ความศรัทธา ความหวังและความกลัว เพื่อที่จะรักษาระบบความเชื่อ อุดมคติและสัญลักษณ์ของพุทธศาสนาไว้และ ๓) บันทึก เรื่องราวเกี่ยวกับบ้านเมือง กษัตริย์ราชวงศ์และ เหตุการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับมนุษย์และสังคม ทั้งที่เป็นปรากฏการณ์ทาง ธรรมชาติและเหตุการณ์ทาง ประวัติศาสตร์² นอกจากนี้ตำนานยังเป็นเรื่องเล่าถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสมัยโบราณ เช่น เรื่องราว เกี่ยวกับบุคคลสำคัญ การสร้างบ้านเมืองและเหตุการณ์ต่าง ๆ รวมถึงประเพณีและความเชื่อเกี่ยวกับ ศาสนา การสร้างและสถาปนาปูชนียวัตถุและปูชนียสถานต่าง ๆ ทั้งนี้ประเทศไทยมีการนับถือพุทธ ศาสนามาแต่โบราณ เรื่องราวในตำนานจึงเล่าเรื่องการสร้างวัดและถาวรวัตถุตลอดจนพระธาตุเจดีย์ ซึ่งมีลักษณะเล่าปากต่อปากสืบทอดกัน มาหลายชั่วอายุคน ในระยะหลังจึงได้มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร³ ตำนานจึงเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ เล่าสืบต่อกันมาและบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรในภายหลัง และต่างเชื่อกันว่าเกิดขึ้นจริงหรือมีเค้าความจริงจากการที่ ตำนานเป็นเรื่องเล่าจึงมีลักษณะเป็นนิทานพื้นถิ่นอยู่มาก เมื่อกล่าวโดยสรุป คำว่า ตำนาน จึงหมายถึง เรื่องราวที่เล่า

¹ ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, พจนานุกรม, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://dictionary.orst.go.th/> [๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๔].

² นาฏวิภา ชลิตานนท์, ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย, กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๒๔, หน้า ๑๐๗ - ๑๒๐.

³ มนวิภา เจียจันทร์พงษ์ ช่างใน วิไลภรณ์ ศรีป่าซาง, “วรรณกรรมตำนานล้านนา: การศึกษาวิธีการสร้าง”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑, หน้า ๑.

สืบต่อกันมาโดยหาแหล่งกำเนิดที่แท้จริงไม่ได้ เพราะเป็นเรื่องสมมุติหรืออาจเป็นเรื่องจริงในอดีต

๒.๑.๑ ประเภทของตำนาน

ตำนานสามารถแบ่งออกได้ ๓ ประเภท ดังนี้ ๑) ตำนานที่มีเนื้อหาติดำบรรพ์ ซึ่งเกี่ยวกับเมืองโบราณทางภาคเหนือของประเทศไทยก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ล้วนแต่เป็นบันทึกเรื่องราวปรัมปราเกี่ยวกับกำเนิดของมนุษย์ เชื้อชาติ บ้านเมืองและตำบล เรื่องราวของกษัตริย์และทายาท โดยมองผ่านทัศนคติทางศาสนาและความเชื่อ ๒) ตำนานที่มีเนื้อหาแบบประวัติศาสตร์สากล ซึ่งเป็นการเขียนประวัติศาสตร์แนวพุทธศาสนา โดยเริ่มด้วยการกล่าวถึงความ เป็นมาของพุทธศาสนา ตั้งแต่การตรัสรู้จนถึงการประกาศศาสนาในลังกาและลานนา ซึ่งพัฒนาการของโลกจะดำเนิน อยู่ในสายตาของพุทธศาสนาและกล่าวถึงเรื่องราวทางด้านอาณาจักรบ้าง และ ๓) ตำนานปุษนียสถานและปุษนียวัตถุซึ่งเป็นตำนานที่กล่าวถึงประวัติศาสตร์ในพุทธศาสนา แต่มีขอบเขตแคบคือเน้นเฉพาะเรื่องราวปุษนียสถานและปุษนีย วัตถุต่าง ๆ เท่านั้น⁴

๒.๑.๒ ลักษณะการเขียนและพัฒนาการของตำนาน

ตำนานฝ่ายวัดมีเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนา ซึ่งมีองค์ประกอบ ๒ ส่วน คือ ส่วนแรกมีลักษณะเป็นประวัติศาสตร์ สากลกล่าวถึงประวัติพุทธศาสนา เริ่มตั้งแต่พระพุทธเจ้าเมื่อครั้งเป็นพระโพธิสัตว์ได้ตั้งปณิธานจะตรัสรู้เป็นพระ สัมมาสัมพุทธเจ้า ต่อมาเกิดพุทธศาสนา ครั้นพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วได้เผยแผ่มาสู่ล้านนา และส่วนหลังเป็น ประวัติท้องถิ่นที่อธิบายความเป็นมาของราชวงศ์ท้องถิ่น โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นแก่นของเรื่อง และแม้จะมีเรียง ตามลำดับรัชกาลแต่ก็เน้นกษัตริย์ที่เป็นเอกอัครราชูปถัมภก โดยกล่าวถึงกรณียกิจด้านศาสนาอย่างละเอียด นอกจากนี้ยังมีตำนานฝ่ายเมืองที่มีเนื้อหาความเป็นมาของบ้านเมือง โดยมีกษัตริย์และราชวงศ์เป็นแก่นของเรื่อง โดย ส่วนแรกเป็นตำนานจากจารีตบอกเล่า มักเป็นบันทึกเรื่องราวปรัมปราต่าง ๆ ส่วนหลังเป็นพงศาวดารในรูปการ เรียงลำดับกษัตริย์และลำดับชาติสกุล ซึ่งทำให้ตำนานปรัมปราได้เข้าไปอยู่ในกรอบประวัติศาสตร์ที่มีขอบเขตเวลาและ สถานที่ที่มาเกี่ยวข้อง ซึ่งตำนานอูรังคต (ตำนานพระธาตุพนม) ได้มีการเรียงเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระเบียบและมี ขอบเขตเวลาที่ชัดเจน ทำให้มีความเชื่อถือว่าเป็นเรื่องจริง

ในตำนานส่วนใหญ่เริ่มมีวิวัฒนาการเขียนขึ้นเมื่อประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ถึงต้นพุทธศตวรรษ ที่ ๒๑ ซึ่งเป็นระยะเวลาที่พุทธศาสนาลังกาวงศ์เจริญในภูมิภาคนี้และส่วนใหญ่เขียนโดยพระสงฆ์ เพื่อเผยแผ่แนวคิด และคำสอนในพุทธศาสนา เช่น เรื่องการเวียนว่ายตายเกิด กฎแห่งกรรม กรรมดี กรรมชั่ว มักจะถูกแทรกอยู่ในนิทาน นิยาย คำบอกเล่าต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในจารีตการเขียนตำนาน⁵ อนึ่ง ตำนานทั้งหลายมักเริ่มต้นด้วยการจดจำคำบอก เล่าสืบต่อกันมานาน ก่อนที่จะมีผู้รวบรวมเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้ดูตื้นเขินนิทานพื้นบ้าน ความคิด ความ เชื่อและความจริงไว้ในเรื่องเดียวกัน ตำนานยังนำเสนอเรื่องราวอิทธิปาฏิหาริย์และการเขียนที่ใช้สัญลักษณ์สื่อ ความหมาย เช่น นาค ฤๅษี เป็นต้น การที่ตำนานมีพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางความคิด จึงมีเป้าหมายในการเขียนเพื่อ จรรโลงพุทธศาสนา การนำเสนอเรื่องราวจึงเริ่มต้นที่ประวัติพุทธศาสนา แล้วจึงกล่าวถึงความเป็นมาของบ้านเมือง อัน เป็นการรวบรวมความคิดและความเชื่อเข้าด้วยกัน โดยไม่มุ่งค้นหาข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ การอธิบายเหตุ ผลต่าง ๆ โดยอาศัยหลักศาสนา เช่น กรรมและผลของกรรมหรืออธิบายโดยใช้พุทธทำนายและอิทธิปาฏิหาริย์⁶ ซึ่ง ตำนานได้รับการบันทึกและคัดลอกสืบต่อกันมา ซึ่งอาจทำให้คลาดเคลื่อนไปบ้าง บางครั้งมีการตัดทอนหรือต่อเติม

⁴ David K. Wyatt อ้างใน นาฏวิภา ชลิตานนท์, ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย, กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์, ๒๕๒๔, หน้า ๑๒๔ - ๑๔๒.

⁵ อุษณีย์ ธงไชย, จารึกและตำนาน หลักฐานที่สร้างขึ้นภายใต้อิทธิพลของพุทธศาสนาลังกาวงศ์, หน้า ๗๖.

⁶ พรสวรรค์ อัมรานนท์, "ตำนานเขียนแสน: การศึกษาเชิงวิจารณ์", วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๖, หน้า ๒๐๔.

ขยายความตามประสบการณ์ของผู้บันทึก จนบางตอนมีเนื้อหาต่างไปจากฉบับอื่น ๆ โดยเฉพาะชื่อบุคคลและสถานที่ ซึ่งต่างกันไปตามความรู้ความถนัดของผู้บันทึก เช่น ถ้าผู้บันทึกเคยบวชเรียนก็จะบัญญัติชื่อบุคคลและสถานที่ที่เป็นภาษาบาลี ที่สำคัญถ้าผู้บันทึกตั้งใจเขียนด้วยลายมือบรรจงให้สวยงาม อ่านง่าย การคัดลอกย่อมคลาดเคลื่อนน้อย แต่ถ้าบันทึกด้วยลายมืออ่านยากผู้คัดลอกก็ย่อมคัดลอกผิดพลาดได้มาก

๒.๒ แนวคิดด้านตำนานอุรังคธาตุ

อุรังคธาตุ หมายถึง พระบรมสารีริกธาตุ ส่วนพระอุระหรือหน้าอกของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่มาบรรจุไว้ที่องค์พระธาตุพนม⁷

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า ตำนานอุรังคธาตุ หมายถึง ความเป็นมา เรื่องราวที่เล่าสืบ ๆ กันมาขององค์พระธาตุพนมที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุส่วนพระอุระของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเอาไว้

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าการศึกษาด้านอุรังคธาตุจึงมีอาจจะแยกจากการศึกษาประวัติศาสตร์ขององค์พระธาตุพนมได้

ตำนานอุรังคธาตุเป็นเรื่องราวที่ผู้ประชาชนสองฝั่งโขงเล่าสืบต่อกันมาและจดจารเป็นลายลักษณ์อักษรในรูปแบบต่าง ๆ จนเป็นที่รับรู้กันแพร่หลาย มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเสด็จของ พระพุทธเจ้า ไปยังพื้นที่สองฝั่งโขงซึ่งต่อมาเป็นที่ตั้งของอาณาจักรล้านช้าง พร้อมแสดงพุทธทำนายว่าด้วยกำเนิดและการเปลี่ยนแปลงเมือง รวมถึงบุคคลสำคัญที่จะได้ร่วมสร้างและบูรณะองค์พระธาตุพนมในกาลต่อมา จากนั้นเมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ๘ ปี จึงมีการสร้างอุบมุงที่ภูเก้าพร้อมที่รับสั่งไว้และบรรจุพระอุรังคธาตุโดยพระมหากัสสปะและพญาทั้ง ๕ จากเมืองต่าง ๆ ในบริเวณใกล้เคียง แต่ยังมีได้มีการ “ฐาปนา” พระอุรังคธาตุอย่างสมบูรณ์เพื่อรอผู้มีบุญมาดำเนินการ ซึ่งหมายถึงพญาสุมิตตธรรมวงศาแห่งเมืองมรุกขนคร ร่วมกับพระอรหันต์ ๕ องค์ เป็นผู้มาบูรณะเจดีย์พระธาตุด้วยการก่อพะลานอุบมุงชั้นต้นและชั้นที่สอง แล้วนำพระอุรังคธาตุบรรจุในเจดีย์ศิลา เมื่อ พ.ศ. ๕๐๐⁸

ตามตำนานพระธาตุพนม ในอุรังคนิทานกล่าวว่า สมัยหนึ่งในปัจฉิมโพธิกาล พระพุทธเจ้า พร้อมทั้งพระอานนท์ ได้เสด็จมาทางทิศตะวันออก โดยทางอากาศ ได้มาลงที่ดอนกอนเนา แล้วเสด็จไปหนองคันแทเสื่อน้ำ (เวียงจันทน์) ได้พยากรณ์ไว้ว่า ในอนาคตจะเกิดบ้านเมืองใหญ่ เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปศาสนา จากนั้นได้เสด็จไปตามลำดับ ได้ทรงประทานรอยพระพุทธรูปบาทไว้ที่ โพนฉั่น (พระบาทโพนฉั่น) อยู่ตรงข้ามอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย แล้วเสด็จมาที่ พระบาทเวินปลา ซึ่งอยู่เหนือเมืองนครพนมปัจจุบัน ได้ทรงพยากรณ์ที่ตั้งเมืองมรุกขนคร (นครพนม) และได้ประทับพักแรมที่ภูเก้าหนึ่งคืน วันรุ่งขึ้นเสด็จข้ามแม่น้ำโขง ไปบิณฑบาตที่เมืองศรีโคตรบูรณ พักอยู่ที่ร่มต้นรังต้นหนึ่ง (พระธาตุอิงฮังเมืองสุวรรณเขต) แล้วกลับมาทำภตกิจ (ฉันอาหาร) ที่ภูเก้าพร้าโดยทางอากาศ

พญาอินทรีได้เสด็จมาเฝ้าและทูลถามพระพุทธรูปองค์ ถึงเหตุที่มาประทับที่ภูเก้าพร้า พระพุทธรูปองค์ได้ตรัสว่าเป็นประเพณีของพระพุทธเจ้าทั้ง ๓ พระองค์ ในภัททกัลป์ที่นิพพานไปแล้ว บรรดาสาวกจะนำพระบรมสารีริกธาตุ มาบรรจุไว้ที่ภูเก้าพร้า พระพุทธรูปองค์เมื่อนิพพานแล้ว พระมหากัสสปะ ผู้เป็นสาวก ก็จะนำเอาพระบรมสารีริกธาตุมาบรรจุไว้ ณ ที่นี้เช่นกัน จากนั้นพระพุทธรูปองค์ก็ได้ทรงปรารภถึงเมืองศรีโคตรบูร และมรุกขนคร แล้วเสด็จไปหนองหารหลวง

⁷ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://ich.culture.go.th/index.php/th/ich/folk-literature/๒๕๒-folk/๓๙๓-urang-taht> [๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๔].

⁸ เบญจวรรณ นาราสัจ และ ภควดี ทองชมพูสุข, ตำนานอุรังคธาตุกับวาทกรรมว่าด้วยการสร้างเจดีย์พระธาตุพนม, Proceeding of ๑๔th International Conference on Humanities and Social Sciences ๒๐๑๔ (IC-HUSO ๒๐๑๔) ๒๒nd – ๒๓rd November ๒๐๑๔, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, หน้า ๙๔๓.

ได้ทรงเทศนาโปรดพญาสุวรรณพิงคาระ และพระเทวี ประทานรอยพระพุทธรูปไว้ ณ ที่นั้น แล้วเสด็จกลับพระเชตวัน หลังจากนั้นก็เสด็จปรินิพพานที่เมืองกุสินารา

เมื่อพระพุทธองค์เสด็จปรินิพพานแล้ว มัลลกะศรัยทั้งหลายได้ถวายพระเพลิงพระสรีระ แต่ไม่สำเร็จ จนเมื่อพระมหากัสสปะมาถึงได้อธิษฐานว่า พระธาตุองค์ใดที่จะอัญเชิญไปประดิษฐานที่ภูเกาฬ ขอพระธาตุองค์นั้นเสด็จมาอยู่บนฝ่ามือ ดังนี้แล้ว พระอัฐมรธา ก็เสด็จมาอยู่บนฝ่ามือขวาของพระมหากัสสปะ ขณะนั้นไฟธาตุก็ลุกขึ้นโชติช่วงเผาพระสรีระได้เองเป็นอัศจรรย์ เมื่อถวายพระเพลิงและแจกพระบรมสารีริกธาตุเสร็จเรียบร้อยแล้ว พระมหากัสสปะพร้อมด้วยพระอรหันต์ ๕๐๐ องค์ ก็ได้อัญเชิญพระอัฐมรธา มาทางอากาศ แล้วมาลงที่ตอยแทน (ภูเพ็กในปัจจุบัน) จากนั้นได้ไปบิณฑบาตที่เมืองหนองหารหลวง เพื่อบอกกล่าวแก่พญาสุวรรณพิงคาระ ตำนานตอนนี้ตรงกับตำนานพระธาตุเชิงชุม และพระธาตุนารายณ์เจงเวง

เมื่อพญาทั้ง ๕ ซึ่งอยู่ ณ เมืองต่าง ๆ อันได้แก่ พญานันทเสน แห่งเมืองศรีโคตบูร พญาจุลณีพรหมทัต พญาอินทปัตถนคร พญาคำแดง แห่งเมืองหนองหาน้อย และพญาสุวรรณพิงคาระ แห่งเมืองหนองหารหลวง ได้พากันปั้นดินดิบก่อแล้วเผาไฟ ตามคำแนะนำของพระมหากัสสปะ แบบพิมพ์ดินกว้างยาวเท่ากับฝ่ามือพระมหากัสสปะ

ครั้นปั้นดินเสร็จแล้วก็พากันขุดหลุมกว้าง ๒ วา ลึก ๒ ศอก เท่ากันทั้ง ๔ ด้าน เมื่อก่อดินขึ้นเป็นรูปเตา ๔ เหลี่ยม สูง ๑ วา โดยพญาทั้ง ๔ แล้ว พญาสุวรรณพิงคาระก็ได้ก่อส่วนบน โดยรวมยอดเข้าเป็นรูปฝาปารมีสูง ๑ วา รวมความสูงทั้งสิ้น ๒ วา แล้วทำประตูเตาไฟทั้ง ๔ ด้าน เอาไม้จวง จันทน์ กฤษณา กระลำพัก คันธรส ชมพู นิโครธ และไม้รัง มาเป็นพื้น ทำการเผาอยู่ ๓ วัน ๓ คืน เมื่อสุกแล้วจึงเอาหินหมากคอกยกลงกลางโคก มาถมหลุม เมื่อสร้างอุโมงค์ดังกล่าวเสร็จแล้ว พญาทั้ง ๕ ก็ได้บริจาคนิมิตถาวรวัตถุไว้ในอุโมงค์เป็นพุทธรูป

ความเชื่อดั้งเดิมของคนไทยที่เกี่ยวข้องกับตำนานอัฐมรธา นั้น ไม่ได้มีอยู่แต่เพียงว่า เป็นตำนานที่มีเนื้อหาสาระของการเป็นตำนานประวัติศาสตร์สังคม วัฒนธรรม ที่เล่าเรื่องประวัติความเป็นมาของพระธาตุพนมที่ระบุว่า มีอายุเก่าแก่มากที่สุดย้อนไปจนถึงสมัยต้นพุทธกาล เป็นพุทธสถานทางพระพุทธศาสนาที่ได้รับการเคารพศรัทธาจากมหาชนทั้งชาวไทยและชาวลาวตลอดระยะเวลาอันยาวนานตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันเท่านั้น แต่ตำนานอัฐมรธา ยังมีความสำคัญในฐานะของการเป็นตำนานที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมที่เป็นรัฐโบราณในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสำคัญของพระธาตุพนมในสถานะศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์จากมิติด้านสังคมวัฒนธรรม และยังเป็นตำนานที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของผู้คนที่หลากหลายในบริเวณแหล่งชุมชนที่มีถิ่นที่อยู่อาศัยในอาณาบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง ทั้งในส่วนที่เป็นดินแดนลาว ไทย เวียดนาม กัมพูชา และครอบคลุมไปถึงดินแดนทางตอนใต้ของจีน อีกทั้งยังเป็นตำนานที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของผู้คนที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยและพัฒนาไปสู่การเป็นบ้านเป็นเมือง และทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคนที่มีความศรัทธาต่อพระธาตุพนมว่า เป็นศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์เป็นที่พึ่งทางใจของผู้คน โดยเฉพาะชาวไทยอีสานที่อยู่ทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขง และชาวลาวที่อยู่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง

ตำนานอัฐมรธา ยังมีลักษณะเฉพาะของความเป็นท้องถิ่นอยู่ค่อนข้างมาก เรื่องเล่าจากตำนานอัฐมรธา ได้นำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์กับเวลาและสถานที่ที่มีอยู่จริง ดังนั้นเมื่อพิจารณาจากองค์ประกอบของตำนานอัฐมรธา ในมิติด้านประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม พบได้ว่า เรื่องราวในตำนานอัฐมรธา มีแก่นเนื้อหาที่สำคัญใน ๔ ประเด็นหลักคือ⁹

๑) เนื้อหาเกี่ยวกับสภาพทางภูมิศาสตร์และสถานที่ โดยเฉพาะสถานที่ในการรับรู้ของกลุ่มคนที่เป็นผู้สร้างตำนาน ซึ่งในที่นี้คือดินแดนในราชอาณาจักรลาวล้านช้าง ดินแดนในราชอาณาจักรไทย โดยเฉพาะภาคอีสาน และ

⁹ พระคำพันธิ์ผิวกระจำ และ ประยูร แสงใส, การศึกษาวิเคราะห์พุทธศาสนาผ่านตำนานพระธาตุพนมและพระธาตุเชิงชุม.

รวมถึงบ้านเมืองที่อยู่ในลุ่มแม่น้ำโขง

๒) เนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างบ้านแปงเมือง หรือการแสดงเรื่องราวที่เกี่ยวกับความเป็นมาและการตั้งหลักแหล่งของผู้คนในแต่ละท้องถิ่น รวมถึงเรื่องราวของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อแบบดั้งเดิม และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ตามคติในพุทธศาสนา

๓) เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องราว ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านเมืองกับผู้คน และกับโบราณสถาน โบราณวัตถุที่เกี่ยวกับศาสนา โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการประดิษฐานพระอัฐิธาตุที่องค์พระธาตุพนมและการสถาปนาพระมหาธาตุเจดีย์ให้เป็นศูนย์กลางของความเชื่อ

๔) เนื้อหาเกี่ยวกับการแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับลำดับเครือญาติ หรือการลำดับวงศ์สกุลของเจ้าเมือง หรือที่เรียกว่าตำนานเมือง

๒.๓ ข้อมูลสำคัญของตำนานอัฐิธาตุนิทาน

อัฐิธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) เป็นตำนานเชิงประวัติศาสตร์ที่บันทึกจากคำบอกเล่าและนิทานปรัมปราผสมกัน ทำให้มีชื่อว่า “อัฐิธาตุเทศนา” “ตำนานพระธาตุพนม” หรือ “อัฐิธาตุนิทาน” ซึ่งในงานวิจัยนี้จะได้อธิบายเฉพาะคำว่า “อัฐิธาตุนิทาน” เป็นสำคัญดังนี้

๒.๓.๑ ความหมายของอัฐิธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม)

คำว่า “อัฐิธาตุนิทาน” เป็นคำที่ต่อกันเข้าหลายคำโดยคำว่า อัฐิคะ มาจาก อฐะ แปลว่า ออก หรือ สวน ที่เป็นอก กับ อังคะ หรือ องค ในภาษาบาลีแปลว่า เนื้อหา หรือ สนวน กับคำว่า ธาตุแปลว่า ผู้ทรงไว้/ทรงอยู่ สิ่งซึ่งทรงไว้/ทรงอยู่, ภาวะที่ทรงไว้/ทรงอยู่ หมายถึง สิ่งที่มีอยู่เป็นคู่ โลกทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ไม่สูญสลายไปไหน แต่อาจจะเปลี่ยนรูปร่างสัณฐานไปเมื่อเวลา เปลี่ยนแปลงไป เป็นสิ่งที่มีอยู่จริง โดยทั่วไปนิยมไขว่คว้า เช่น โลกธาตุ หมายถึง ความมีอยู่ เป็นอยู่ของ โลก นิพพานธาตุ หมายถึง ความมีอยู่ เป็นอยู่ของนิพพาน สนวนในหลักธรรม คำว่า “ธาตุ” หมายถึง ธาตุ ๔ ได้แก่ ปฐวีธาตุธาตุดิน อาโปธาตุธาตุน้ำ เตโชธาตุธาตุไฟและวาโยธาตุธาตุลม ซึ่งเป็น สนวนประกอบพื้นฐานของสรรพสิ่งในโลกนี้ในความหมายที่แคบลง คำว่า “ธาตุ” หมายถึง สนวนต่าง ๆ ของร่างกายคนทั้งสนวนที่เป็นกระดูกและอวัยวะอื่น ๆ ที่เหลือจากการถูกเผา นอกจากนั้นยังมีคำว่า “พระธาตุ” ซึ่งมีความหมายเหมือนกับคำว่า “ธาตุ” แต่พิเศษออกไปคือ เป็นส่วนต่าง ๆ ของร่างกายคนที่บรรลุพระอรหันต์ซึ่งเหลือจากการถูกเผาเรียกว่า “พระอรหันต์ธาตุ” ด้วย สนวนคำว่า “พระบรมสารีริกธาตุ” หมายถึง กระดูกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คำว่า “พระธาตุและพระบรมสารีริกธาตุ” ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Relic” ซึ่งในภาษาลาตินใช้คำว่า “Reliquiae” แปลว่า สนวนที่เหลืออยู่ (Remains) เผาชนในอดีตถือว่ากระดูกคนเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลัทธิผีมีสางเทวดา (Shamanism) นิยม เก็บกระดูกคนไว้ในพระพุทธรูปหรือนับตั้งแต่พระพุทธรูปที่ปรกมาถึงพระพุทธรูปพระโคตม การเก็บ กระดูกไว้บูชาสักการะและเป็นเครื่องระลึกถึงพระพุทธรูป ๔ อย่าง คือ ธาตุเจดีย์บริโศกเจดีย์ธรรม เจดีย์และ อุเทสิกเจดีย์เป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธรูป¹⁰

ที่กล่าวมาจะพบว่า คำว่า ธาตุในคำว่า อัฐิธาตุ นั้น มีความหมายทางพระพุทธศาสนาที่ละเอียด แต่ถ้ามุ่งหมายถึงสนวนที่เป็นพระบรมสารีริกธาตุก็คือพระบรมสารีริกธาตุนั่นเอง สนวนคำว่า นิทาน นั้นน่าจะใช่คำว่า ตำนานมากกว่า แต่เนื่องจากคนอีสานนำมาเผยแพร่ผ่านการเทศนาหรือลำ กลอนหรือลำเรื่องตกลอน ในที่สุดก็กลายมาเป็น คำว่า นิทาน หมายถึง เรื่องราวที่เล่ากันมา ซึ่ง เป็นเรื่องราวที่ถูกแต่งขึ้นแล้วเล่าขานกันสืบมาเพื่อความบันเทิง แต่ในงานวิจัยนี้คำว่า นิทาน มุ่ง หมายถึงคำว่า ตำนาน สนวนฉบับของลาวใช้คำว่า “อัฐิธาตุนิทาน” ไม่มีคำว่า ธาตุฉบับกรมศิลปากรใช้ คำว่า “อัฐิธาตุ” ซึ่งคำว่า ธาตุ น่าจะเพิ่มเข้ามาในฉบับแปลเป็นไทยตามสำนวนนิยมของภาคกลาง

¹⁰ พระมหาสมจินต์ สุมมาปัญญา, พระธาตุและพระบรมสารีริกธาตากับคนไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา

ทำให้ชื่ออรัญจยราชธานีได้รับความนิยมใช้มาจนถึงปัจจุบัน และคำว่า “อรัญจยราชธานี” จึงหมายถึง ตำนานที่ว่าด้วยการนำเอาพระบรมสารีริกธาตุสวนพระอุระมาประดิษฐาน ณ ภูเก้าพรานั่นเอง

๒.๓.๒ ความเป็นมาและความมีอิทธิพลต่องานวรรณกรรมของอรัญจยราชธานี

อรัญจยราชธานี (ตำนานพระธาตุพนม) ถือว่าเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ที่ตามความเชื่อของชาว พุทธอีสานมีความเป็นมาและความมีอิทธิพลต่องานวรรณกรรม ดังนี้ ๑) ความเป็นมาของอรัญจยราชธานี เนื่องจากกระแสพระพุทธรูปศาสนาเถรวาทนิกาย ลังกาวงศ์ผ่านเข้ามาทางสุโขทัยและล้านนาที่นิยมเขียนตำนานทางพระพุทธศาสนา ทำให้มีตำนาน เกิดขึ้น โดยเฉพาะอาณาจักรล้านนาเป็นต้นแบบในการเขียนตำนานทางพระพุทธศาสนาโดยนักคิด นักเขียน เช่น พระสิริมังคลาจารย์และพระรัตนปัญญาเถระ ที่เขียนคัมภีร์จักกวัตนีหรือชินกาลมาลีปกรณ์ เป็นต้น และเมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่มายังล้านช้าง จึงทำให้เกิดคติการเขียนตำนานและเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านตำนาน ซึ่งสอดคล้องกับการเกิดพุทธสถานต่าง ๆ หากบงถึงอายุของอรัญจย ราชธานี (ตำนานพระธาตุพนม) น่าจะเกิดขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๒ เพราะทางล้านนาระบุชัดว่า บรรดาตำนานเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาทั้งหมดของล้านนา เกิดขึ้นในช่วงรัชสมัยพระเจ้าติโลกราช (ป.พ.ศ.๒๐๒๐) ซึ่งมีการบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ เป็นลายลักษณ์อักษร และมีความเจริญในการ เผยแผ่พระพุทธศาสนา อาจจะเป็นไปได้ที่พระขวาล้านช้างมาศึกษาพระพุทธศาสนาที่สุโขทัย และ ล้านนา แล้วกลับไปสอนวิธีการเขียนตำนานบ้านเมืองถวายแก่พระราชามีพระราชดำรัสให้ พระคุณเจ้าจารึกเรื่องราวพระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์บ้านเมืองและตำนานเรื่องอื่น ๆ ขึ้นมาให้ สอดคล้องกัน ซึ่ง พิเศษ เจียจันทร์ พงษ์ ได้วิเคราะห์กำเนิดและพัฒนาการของอรัญจยราชธานีฉบับ กรมศิลปากรจัดพิมพ์ไว้ว่า อรัญจยราชธานี (ตำนานพระธาตุพนม) น่าจะถูกแต่งขึ้นในสมัยพระเจ้าสุริยธรรมิกราช (พ.ศ.๒๑๘๑-๒๒๓๕) โดยพระยาศรีไชยชมพูนี่ซึ่งมีความรู้ภาษาบาลีและเป็นข้าราชการใน ราชสำนัก¹¹ เนื่องจากเนื้อหาในตำนานได้ระบุถึงปีที่ตรงกับการขึ้นครองราชย์ของพระองค์ด้วย

นอกจากนี้อรัญจยราชธานี (ตำนานพระธาตุพนม) น่าจะถูกเขียนขึ้นก่อนหน้าสมัยของ พระเจ้าสุริยธรรมิกราช เนื่องจากมีตำนานในลักษณะเดียวกันเกิดขึ้นมาก่อน นั่นก็คือ “ตำนานพระ เจ้าเลียบโลก” ซึ่งเชื่อว่าแต่งขึ้นเมื่อ พ.ศ.๑๘๘๙-๑๘๘๕¹² ตรงกับสมัยพระเจ้ากือนา พระเจ้าสามฝั่ง แแกน เพราะในปีพ.ศ.๒๐๕๘ พระมหาเถระเทพพลได้นำเอาคัมภีร์จากล้านนาไปล้านช้าง จำนวน ๖๐ ผูกและในปีพ.ศ.๒๐๙๑ พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ก็ได้้นำเอาคัมภีร์ไปล้านนาจากล้านนาไปด้วยอีกเป็นจำนวนมาก แสดงให้เห็นว่าการถ่ายโอนคัมภีร์ของสองอาณาจักรนี้มีมาตลอดด้วย และในงาน วรรณกรรมล้านช้างประเภทนิทานอรัญจยราชธานี (ตำนานพระธาตุพนม) นี้ น่าจะถูกแต่งขึ้นมาตั้งแต่ สมัยพระเจ้าวิสุทธราช ผู้สร้างพระธาตุหมากโมที่หลวงพระบาง เนื่องจากได้ทรงติดต่อกับล้านนาเป็นประจำ ทำให้มีนักปราชญ์ราชบัณฑิตเกิดขึ้นและมีพระเถระจำนวนมากที่สามารถแต่งนิทานเพื่อไขเผยแผ่พระพุทธศาสนาแทนการแสดงธรรมโดยตรง ดังนั้น การแต่งนิทานหรือแต่งตำนานจึงไม่ใช่เรื่องที่ห่างไกลกัน ประกอบกับมีตำนานพระเจ้าเลียบโลกมาก่อนแล้ว จึงเชื่อได้ว่าอรัญจยราชธานี (ตำนาน พระธาตุพนม) น่าจะมีการแต่งขึ้นตั้งแต่สมัยพระเจ้าวิสุทธ เพราะพุทธสถานที่เป็นสาระสำคัญของอรัญจยราชธานีนั้นก็ปรากฏอยู่แล้ว การแต่งตำนานให้สอดคล้องกับความเชื่อจึงเป็นเรื่องที่ง่ายและจาก การขยายอาณาจักรในสมัยพระเจ้าฟ้าจุ่ม ที่ทรงขยายอาณาจักรไปถึงร้อยเอ็ดคือเมืองสาเกตหรือไปถึงอุบลราชธานีพระองค์ก็ทรงทราบประวัติของพื้นที่ที่เป็นชัยภูมิและพุทธสถานที่มีอยู่ในดินแดนภาค อีสานทั้งหมด และอรัญจยราชธานี (ตำนานพระธาตุพนม) น่าจะถูกแต่งขึ้นในยุคนี้ก็อาจจะเป็นไปได้เช่นเดียวกัน และหากจะพิจารณาถึงประเด็นการขยายเมืองหลวงกับการเกิดขึ้นของอรัญจยราชธานี (ตำนานพระธาตุพนม) ก็คงพบว่าในยุคสมัยของพระเจ้า

¹¹ พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, บทนำ, ใน กรมศิลปากร, อรัญจยราชธานี ตำนานพระธาตุพนม, กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๒, หน้า ๑๓ - ๑๕.

¹² คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์สำนักนายกรัฐมนตรี, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่, พระนคร: สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๔, หน้า ๗๔ - ๗๕.

ไชยเชษฐาธิราชมี ๒ ขุนพลที่เป็นกำลังหลักใน การขยายเมือง คือ พระแสนสุรินทรฤชัย (จวนจัน) และ พระยาจันทนสีหราช ซึ่งเป็น “คนหนองคาย” โดยกำเนิด ทำให้รัฐขุยมุหรือพื้นที่เป็นอย่างตีดั้งนั้น หากจะกล่าวว่ามีอู้งคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) น่าจะแต่งขึ้นในยุคนี้ก็อาจจะเป็นไปได้เช่นเดียวกัน

๒) ความมีอิทธิพลต่องานวรรณกรรมของอู้งคธาตุนิทาน ซึ่งความมีอิทธิพลต่องาน วรรณกรรมนั้น อู้งคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) น่าจะได้รับการแต่งขึ้นมาก่อนรัชสมัยของ พระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช เนื่องจาก ล้านช้างนั้นมีความเชื่อมต่อกับล้านนาอย่างใกล้ชิด และมีการ แลกเปลี่ยนคัมภีรทางด้านพระพุทธศาสนากันอยู่เป็นประจำ ย่อมส่งผลต่อการสร้างสรรค์งานด้านวรรณกรรมได้โดยง่าย อย่างไรก็ตาม อู้งคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) มีการแต่งหรือรวบรวมไว้หลายสำนวน กล่าวคือมีทั้งสำนวนลาวและสำนวนไทย หรือแม้แต่สำนวนไทยก็มีหลายเรื่อง ดังนี้

เรื่องที่ ๑ คือ อู้งคธาตุนิทานเป็นคัมภีร์โบราณมี ๗ ผูก แบ่งเป็น ๓ หมวด คือ ก) นครนิทาน กล่าวถึงประวัติบ้านเมืองและแม่น้ำลำคลอง มีแม่น้ำโขง เป็นต้น ข) อู้งคนิทาน กล่าวถึงประวัติอู้งค ธาตุซึ่งนำมาบรรจุไว้ที่ภูกำพร้า และ ค) ศาสนนิทาน กล่าวถึงพระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ในยุคแรก โดยมีเนื้อเรื่องมาจนถึงบรรจุพระธาตุและขอมแซมบูรณะในสมัยพระยาสุเมตตธรรมวงศา โดยพระ อรหันตทั้ง ๕ ผู้เป็นศิษย์ของพระเถระทั้ง ๓ คือ พุทธรักขิต ธรรมรักขิต สังฆรักขิต ลูกศิษย์พระมหากัสสปเถระที่มาขอความอุปถัมภ์งานสร้างเสริมพระธาตุในครั้งนั้น เป็นผู้แต่งไว้ครั้งแรกและน่าจะ ถูกแต่งขึ้นต่อในรัชสมัยพระไชยเชษฐาธิราช ผู้ย้ายเมืองหลวงจากเมืองเซาหรือชวาหรือเชียงตุง เชียงทอง (หลวงพระบาง) มาที่เวียงจันทน์เพราะเมื่อสิ้นรัชกาลแล้วก็ไม่ปรากฏบันทึกเนื้อเรื่องต่อมา เรื่องที่ ๒ คือตำนานพระธาตุสังเขป เป็นหนังสือที่ยืมมาจากอู้งคธาตุนิทานฉบับนี้ได้ บอกศักราชว่า “จำเดิมแต่พระพุทธเจ้ามีรพพานไปแล้ว ๘ ปลาย ๗ เดือน เดือน ๑๒ ขึ้นวันพุธ นักขัต รักษาชีวาภักตติกา ยามนั้นยังมีมหากัสสปะเจ้าและพระอรหันต ๕๐๐ เป็นประธาน” กล่าวต่อจากอู้งคธาตุนิทานฉบับเดิมมาจนถึงสมัยเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็กมรณะภาพ เรื่องที่ ๓ คือ อู้งคนิทาน ที่พระธรรมราชาบุตร (แก้ว อุทุมมาลา) อดีตเจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนมได้คัดเลือกจากอู้งคธาตุนิทานที่ ๑ และ ๒ ประมวลลงไว้และได้ค้นคว้าเพิ่มเติมจาก ๓๖ พงศาวดารบ้านเมืองในภาคอีสานและพงศาวดารลาวล้านช้าง มาจนถึงยุคทานพระครูศีลาภีรติเป็นเจ้า อาวาสปกครองวัดพระธาตุพนม¹³ กล่าวโดยสรุป อู้งคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) เป็นหนังสือเก่าแก่ มีความเป็นมาในเชิงมุขปาฐะแล้วค่อยคลี่คลายมาจารึกด้วยอักษรในประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๒ และมีอิทธิพลต่อ ตำนานท้องถิ่นในลักษณะที่มีวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ เป็นองค์ประกอบรวมอยู่ด้วยหลาย ๆ ตำนาน โดยอู้งคธาตุนิทานเป็นเอกสารชั้นต้นในการศึกษาประวัติพุทธสถานที่ปรากฏในอู้งคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม)

๒.๔ พุทธสถานที่ปรากฏในตำนานอู้งคธาตุนิทาน

พุทธสถานที่ปรากฏในตำนานอู้งคธาตุนิทานนั้นมีมากมายหลายแหล่ง แต่ในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยจะเน้นที่ ๒ แหล่งเท่านั้น ดังนี้ พระธาตุพนม ที่ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ประเทศไทย และ พระธาตุอิงฮัง แขวงสะหวันนะเขต สปป. ลาว

๒.๔. ๑ พระธาตุพนม : กปณคีรี-ภูกำพร้า พระธาตุพนมตั้งอยู่ในวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม มีลักษณะเป็นเจดีย์ทรงมณฑปหรือเจดีย์ทรงสี่เหลี่ยม ฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้างด้านละ ๑๖ เมตร สูงจากฐานไปถึงบัวกลีบหรือบัวผาลามีประดับลาย จำหลักบนแผ่นอิฐทั้งสิ้นด้าน ถัดขึ้นไปจากบัวกลีบถึงบัวบน สูง ๑๒ เมตรประดับด้วยกระเบื้องถ้วยชามเป็นดอกดวง จากนั้นเป็นองค์เจดีย์ที่มียอดเป็นทรงโกศไปจนถึงยอดสูงจากพื้น ๕๓ เมตร สวนบนสุด เป็นฉัตรทองคำ รวมความสูง ๕๗.๕๐ เมตร กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็น

¹³ อุทัย ภัทรสุข, การศึกษาอิทธิพลของพระธาตุพนมที่มีต่อความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนลุ่มแม่น้ำโขง, วิทยานิพนธ์พุทธ

โบราณสถาน ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ.๒๔๗๘ ข้อมูลจากเอกสารหลักฐานทางโบราณคดี ลักษณะทางศิลปสถาปัตยกรรมโดย สมเด็จพระยาตราชานุภาพ ทรงนิพนธ์ไว้ในหนังสือ นิทานโบราณคดีเรื่องแม่น้ำโขงว่า ลักษณะสัณฐานของพระธาตุพนมมาจะสร้างในสมัยอาณาจักรพูนัน ราวพุทธศตวรรษที่ ๖-๑๐ สวนพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ให้ความเห็นว่า มีสิ่งก่อสร้างใน ประเทศเวียดนามซึ่งมีวิธีสร้างอย่างเดียวกันมีอายุประมาณ ๑,๔๐๐ ปเศษ พระธาตุพนมจึงมีอายุ ประมาณ ๑,๔๐๐ ปเศษ นอกจากนั้นมานิต วัลลิโกดม¹⁴ เสนอ ให้ความเห็นว่า ลักษณะลวดลายและ ภาพอิฐจำหลักเป็นศิลปสมัยทวารวดีและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมคล้ายกับ โบราณสถานในเขต จามปา จึงน่าจะมียุอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๔ และอนุวิทย์ เจริญศุกกุล¹⁵ ได้ศึกษา วิเคราะห์สภาพสลักอิฐผนัง การใช้น้ำยาเป็นเครื่องประสานและลักษณะการเรียงอิฐพบว่า มีลักษณะเดียวกันกับ ปราสาทหินที่นักโบราณคดีกำหนดอายุไว้ว่ามีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๕ เช่น ปราสาทเนินกู ปราสาทหินเมืองแขก พระธาตุพนมมาจะมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๕ แต่ไม่เกินพุทธศตวรรษที่ ๑๓ และหลักฐานทางโบราณคดีของกรม ศิลปากร พอที่จะกำหนดอายุพระธาตุพนมได้ว่า สร้างขึ้นระหว่าง พ.ศ.๑๒๐๐-๑๔๐๐ และมีการบูรณะปฏิสังขรณ์มา โดยลำดับ¹⁶ จนกระทั่งพังทลายลงในวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๑๘ เวลา ๑๙.๓๘ น. ตรงกับวันจันทร์ขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๙ ปเถาะ ทัพกำแพงแก้วชั้นที่ ๑-๒ หอพระเจดีย์หอบูชาข้าวพระ ศาลาการเปรียญและพระวิหารหอพระแก้ว ทั้งนี้ เนื่องจากฐานพระ ธาตุขวงล่างผุพังมากจนไม่สามารถทานน้ำหนักสวนบนได้จึงพังทลายลงมาทั้งองค์และได้พบพระอุ รังค์ธาตุด้วย ดังข้อความว่า “ที่ข้างก้อนอิฐอันมหึมาทางขวามือนี้เองที่เราพบกรุพระอุรังค์ธาตุก้อนอิฐ ก้อนนี้ น่าจะคว่ำ ทัพกรุพระอุรังค์ธาตุ เพราะเอียงประมาณ ๗๐ องศาแล้วแต่ก็ไม่คว่ำเหมือนจะเตือน ไหรวัววัตถุซึ่งฝังที่อยู่ข้าง ๆ นี้คือ พระอุรังค์ธาตุของพระพุทเจ้าผู้เป็นบรมครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ขึ้นสวนของผอบสำริดที่พบอยู่ข้าง ๆ พระ ธาตุชั้นที่ ๒ สวนบน เทียบกับสเกลพระธาตุ ก้อนที่หักพังแล้วอยู่สูงจากระดับพื้นดินประมาณ ๑๔.๗๐ เมตร แต่ในขณะที่ พบบนนั้นอยู่สูงจากระดับ พื้นดินประมาณ ๓ เมตรเศษ ผอบสำริดและวัตถุสิ่งของที่บรรจุอยู่ข้างในได้ถูกนำขึ้นมา ทั้งหมดเมื่อ วันที่ ๑๗-๑๘ ตุลาคม ๒๕๑๘ ผอบใบนี้สร้างในสมัยเวียงจันทน์ล้านช้าง มีจารึกที่แผ่นทองว่า “ศักราช ๖๐ ตัว (๒๒๔๑) เดือน ๓ ขึ้น ๒ คา วันศุกร์พ้อออกพระขนานโคต พรอมทั้งบุตรภริยา มีศรัทธาปสา ทะเนบวรพุทธศาสนา ยิง จึงได้นำเอาอุปพระชินธาตุเจ้าที่จันทบูรระ (เวียงจันทน์) มาสถาปนาไว้ที่ธาตุปะนมหานวิเศษ เป็นเหตุให้ถึงสุข ๓ ประการ มีนิพพานสุขเป็นที่แล้ว ออย่าแคล้วอย่าคลา¹⁷ นอกจากนี้ยังได้พบเจดีย์ศิลาที่สูงจากฐานถึงยอด ๘๕ เซนติเมตร ฐานกว้างด้านละ ๓๒ เซนติเมตรข้างในฐานเป็นกลวง (โพรง) สีเหลี่ยมขนาด ๒๐ คูณ ๒๐ เซนติเมตรได้พบบุษบกและ ผอบอุ รังค์ธาตุและสิ่งของอันมีคามากมาย เช่น แผ่นเงินแผ่นทองจารึกการบรรจุพระอุรังค์ธาตุใหม่ ในสมัย เจาราชครู หลวงโพนสะเม็กมาบูรณะพระธาตุใน พ.ศ.๒๒๓๖-๒๒๔๕ พบอยู่ในห้องสี่เหลี่ยมเจดีย์ศิลาบุษบกทองคำ ซึ่งเป็นที่ บรรจุผอบพระอุรังค์ธาตุอยู่ในห้องสี่เหลี่ยมเจดีย์ศิลา ตั้งอยู่บนหลังช้างแก้ว มาแกว ฐานกว้างด้านละ ๖.๙ เซนติเมตร สูง ๑๔.๘ เซนติเมตรยอดชำรุด ที่นำมาบรรจุใน พ.ศ.๒๒๓๖- ๒๒๔๕ โดยเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก แห่งนครเวียง จันทน์พระธาตุพนมเป็นสิ่งปลูกสร้างทางศาสนา ที่เกาแก มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมในคติทางพระพุทธศาสนา มหายานและศาสนาพราหมณ์คล้าย ๆ กับศาสนสถานของจามและขอม แต่ทว่ากลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในแถบนี้หาใช่ผู้นับ ถือศาสนาพราหมณ์ไม่ หากเป็นผู้ที่บถือพระพุทธศาสนา ซึ่งเห็นได้จากคติการปกเสมาหินที่มีลวดลายรูปกليبบัวที่ฐาน

14 มานิต วัลลิโกดม, พระธาตุพนม, กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ, ๒๕๑๘, หน้า ๙๑ - ๑๐๘.

15 อนุวิทย์ เจริญศุกกุล, แนวทางการศึกษาและวิจัยสาขาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมในประเทศไทย, กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ, ๒๕๒๔, หน้า ๑๔๐ - ๑๔๑.

16 วัดพระธาตุพนมมหาวิหาร, ประมวลภาพประวัติศาสตร์พระธาตุพนมและภาพโบราณวัตถุค่ามหาศาลในกรุพระธาตุ พนม, กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครพิมพ์, ๒๕๒๒, หน้า ๑๑ - ๑๒.

17 พระมหาสม สุมน, จดหมายเหตุท้ายเล่ม, อ้างใน พระธรรมราชาวัตร (แก้ว อุทุมมาลา ป.๕. ๖), อุรังค์ธาตุนิทาน ตำนาน พระธาตุพนม (พิสดาร), กรุงเทพมหานคร: จุฬ พับบลิชซิ่ง, ๒๕๕๒, หน้า ๑๙๖ - ๑๙๗.

ไว้ในบริเวณสถานที่ศักดิ์สิทธิ์โดยเฉพาะรอบ ๆ องค์พระธาตุพนมก็มีเสมาหินดังกล่าวปักแสดงเขตอยู่ ดังนั้น จึงเชื่อว่าพระธาตุพนมเป็นพุทธสถานและเป็นพระเจดีย์ในทางพุทธศาสนา ชาวพุทธมีความเชื่อเกี่ยวกับองค์พระธาตุพนม ดังนี้ ๑) เชื่อกันในความศักดิ์สิทธิ์เพราะมี เทวดารักษาเป็นจำนวนมากและเป็นที่ประดิษฐานพระอัฐกธาตุของพระพุทธเจ้า ๒) เชื่อว่ามีพญานาครักษาตามที่ปรากฏในอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) ว่าพระอินทร์มอบไหเทวดา และพญานาคแบงหนาทิ้งรักษา ๓) เชื่อว่าตนเองเป็นลูกพระธาตุหรือเป็นข้าโอกาสการมากราบพระธาตุพนม จึงถือว่าเป็น “หนาทิ้ง” ของข้าโอกาสที่ดี ๔) เชื่อว่าเป็นดินแดนศักดิ์สิทธิ์ที่ควรมากล่าวอธิษฐาน ขอสิ่งที่พึงประสงค์ และ ๕) เชื่อว่าหากได้มากราบนมัสการแล้วถือว่าเป็นบุญอย่างใหญ่หลวงในชีวิต

๒.๔.๒ พระธาตุอิงฮัง พระธาตุอิงฮัง ตั้งอยู่ที่ แขวงสะหวันนะเขต สปป. ลาว เป็นปูชนียสถานสำคัญและเกาแกของลาว เชื่อว่าเป็นที่ ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ (กระดูกสันหลัง) ของพระพุทธเจ้าและมีหลักฐานกล่าวว่าสร้างขึ้นในสมัยอาณาจักรศรีโคตรบูรณประมาณ พ.ศ.๖๐๐ ตามคำแนะนำของสมณะทูตที่เดินทางเข้ามาใน สุวรรณภูมิครั้งแรกสร้างเป็นธาตุกุแล้วได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุ (กระดูกสันหลัง) ของ พระพุทธเจ้าจากกรุงราชคฤหมาประดิษฐานไว้เพื่อเป็นเครื่องหมายแทนป่าไม้ฮัง สถานที่พุทธปรีนิพพาน และในระหว่างที่เขมรแผ่อำนาจเข้ามาพระธาตุอิงฮังถูกใช้เป็นเทวสถานและได้รับการต่อเติมใหม่มีลักษณะทรงปราสาทเขมรโบราณโดยประดับลายซุ้มและบานประตูทางเข้าพระธาตุ ให้ เกี่ยวข้องกับเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ เรียกว่า “อินทปราสาท” กลายเป็น “อิงฮัง” ในที่สุด

ในสมัยพระเจ้าฟ้างุ้มมหาราชได้รวบรวมลาวทั้งหมดเข้าเป็นอันเดียวกัน เรียกว่าอาณาจักรล้านช้าง และได้ยกทัพมาตีเมืองกะบอง (ศรีโคตรตะบอง) ซึ่งขณะนั้นพระยาแปดบองเป็นผู้ครองเมือง ได้รับความพ่ายแพ้ถึงกับถูกฆาตตายในสนามรบ จึงได้ตั้งพระอนุชาของพระยาแปดบองขึ้นครองเมือง แทน ในเวลานั้นพระธาตุอิงฮังตกอยู่ภายใต้ความดูแลของราชวงศ์ศรีโคตรตะบองและชาวเมืองตลอดมา¹⁸ ในสมัยของพระเจ้าฟ้างุ้มมหาราชจนถึงสมัยพระเจ้าวิชัยนระราช ไม่มีบันทึกใด ๆ กล่าวถึงการปฏิสังขรณ์เลย แต่เขาใจว่ามี การดูแลรักษาในระดับท้องถิ่นองค์พระธาตุจึงดำรงคงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน และได้ปรากฏในประวัติศาสตร์ลาวอีกครั้ง ในสมัยสมเด็จพระโพธิสารถราชและสมเด็จพระไชยเชษฐาธิราชเสด็จลงมาประทับที่นครเวียงจันทน์พ.ศ.๒๐๘๒ และได้ไปนมัสการพระธาตุอิงฮัง พระ ธาตุศรีโคตรตะบอง พระธาตุพนมและพระธาตุโพน พระองค์ได้มอบ “ข้าโอกาส” ไว้คอยดูแลรักษาพระธาตุทุก ๆ องค์ด้วย และในปีพ.ศ. ๒๓๗๒ อาณาจักรล้านช้างถูกทำลายโดยกองทัพสยามทำให้พระธาตุขาดการดูแลรักษา มีเพียงชาวบ้านในบริเวณใกล้เคียงที่ยังเคารพบูชาและถือเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ดังที่เคยปฏิบัติเชื่อกันมา¹⁹ ในปีพ.ศ.๒๔๓๖ ฝรั่งเศสได้เข้าครองอาณาจักรลาวทำให้พระ ธาตุอิงฮังถูกทิ้งร้างจนเกวาล์วและต้นไม้ขึ้นปกคลุมเป็นป่าและมีต้นไม้ขึ้นเกาะจับ จนทำให้ไม่สามารถมองเห็นองค์พระธาตุได้ ในปีพ.ศ.๒๔๗๓ สำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพทิศได้ส่งนักโบราณคดีเข้ามาบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานทั่วราชอาณาจักรลาว รวมทั้งพระธาตุอิงฮังด้วย และนับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๒ หลังจากที่ประเทศลาวได้รับเอกราช บรรดาข้าราชการ ทหาร ตำรวจ เมืองสะหวันนะเขต โดย เจ้าแขวงสะหวันนะเขตเป็นประธาน พร้อมด้วยพ่อค้า ประชาชน ร่วมกันบูรณะองค์พระธาตุโดย พัฒนาพื้นที่รอบองค์พระธาตุให้ขยายออกไปก่อสร้างกำแพงระเบียงคด พร้อมประตูเข้าออกทั้ง ๔ ด้าน และกำหนดงานบุญเฉลิมฉลองพระธาตุขึ้นใหม่ในระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปีไม่เหตตรงกับงานบุญพระธาตุหลวงซึ่งเป็นงานประจำของลาว²⁰ ส่วนหลักฐานฝ่ายไทยกล่าว

¹⁸ คำจำปา แก้วมะณี, **ประวัติพระเจดีย์ - วัดสำคัญและประวัติพระครูยอดแก้ว โพนสะเม็ก**, เวียงจันทน์: กระทรวงธรรมการ, ๒๔๑๗, หน้า ๑๗.

¹⁹ เพชรสะหมอน พอนวิไลศักดิ์, **ประวัติพระธาตุอิงฮังและฮีต ๑๒ ประเพณีลาว**, แขวงคำม่วน: ม.ป.ท., ๒๕๔๕, หน้า ๔ - ๖.

²⁰ พระวงศกร สุเมธ (เทพพนมพร), **ศึกษาวิเคราะห์ความสำคัญของพระธาตุอิงฮังที่มีต่อวิถีชีวิตของประชาชน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐ ประชาธิปไตย ประชาชนลาว**, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐, บทคัดย่อ.

ว่า พระธาตุดึงฮ้าง สร้างขึ้นโดยพระยาสุเมตธรรมราชมรุกขนคร พร้อมด้วยวีรพลโยธาเสด็จไปทอดพระเนตรตั่งที่ พระองค์ได้อุ่มบาตรนำไปถวายพระพุทธรเจ้า เมื่อได้ทอดพระเนตรเห็นแล้วทรงเลื่อมใสจึงได้ก่ออุโมงค์ มีสีณฐาน เหมือนกับที่บรรจุพระอัฐิธาตุพระอรหันตทั้ง ๕ จึงไปสู่เมืองราชคฤห์และนำเอาพระบรม ธาตุสันทหลังของพระ ศาสตามาฐาปนาไว้ ณ ที่นั้น แล้วจึงเสด็จกลับคืนสู่เมืองมรุกขนคร ซึ่ง สอดคล้องกับข้อมูลของลาวในเรื่องการนำเอา พระธาตุดึงฮ้างของพระพุทธรองค์มาประดิษฐาน ไว้ ณ ที่นี้

๒.๕ แนวคิดด้านมรดกโลกทางวัฒนธรรม

ทุกชนชาติในโลกต่างมีวัฒนธรรมที่เป็นของตนเอง มรดกทางวัฒนธรรมจึงถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ ดำรงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์และมีคุณค่าในฐานะที่เป็นเครื่องแสดงออกถึงรากฐานและความเป็นมาของชาติ บ้านเมือง ซึ่งคนในชาติควรที่จะช่วยกันดูแลรักษา เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์และให้ผู้คนในโลกได้ชื่นชม มรดก ทางวัฒนธรรมทั่วไปจะแสดงให้เห็นถึงลักษณะต่าง ๆ เช่น บ่งบอกถึงความเป็นชุมชนหรือท้องถิ่น ให้คุณค่าทาง ประวัติศาสตร์ วิชาการ ศิลปะ มีการแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของชีวิตของกลุ่มชน และ สังคมที่ได้มีการสืบทอดกันมา

องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) หรือ United Nations Education, Scientific and Culture Organization (UNESCO) ได้แบ่งการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑) มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Culture Heritage) เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นได้ทางกายภาพ โดยครอบคลุมทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุเคลื่อนที่ได้ และวัตถุเคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น โบราณวัตถุ โบราณสถาน

๒) มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Culture Heritage) หรือ ตามกฎหมายไทยที่เรียกว่า **มรดกทางภูมิปัญญาวัฒนธรรม** หมายถึง ภาษา ศิลปะการแสดง งานช่างฝีมือดั้งเดิม ความรู้ ขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือแนวปฏิบัติทุกรูปแบบ ทั้งที่เป็นสากลของท้องถิ่นที่ถูกสร้างขึ้นและถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ไม่ว่าจะด้วย วาจาหรือวิธีการอื่นใด ผ่านช่วงระยะเวลาหนึ่ง มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงได้โดยกระบวนการสั่งสมความรู้และการ ประยุกต์ใช้²¹ โดยมีขอบข่ายดังต่อไปนี้

(ก) เรื่องราวข้อมูลความรู้ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นมุขปาฐะและการ แสดงออกในด้านต่าง ๆ รวมถึงวัฒนธรรมด้านภาษาในฐานะที่เป็นสื่อสืบทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Oral traditions and expressions, including language as a vehicle of the intangible cultural heritage)

(ข) ศิลปะการแสดง (Performing arts)

(ค) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาลต่าง ๆ (Social practices, rituals and festive events)

(ง) ความรู้และวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล (Knowledge and practices conceding nature and the universe)

(จ) งานช่างฝีมือดั้งเดิม (Traditional craftsmanship) สำหรับประเทศไทยมี “มรดกภูมิ ปัญญาทางวัฒนธรรม” ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่มีความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ สามารถจำแนก ออกได้เป็น ๗ ประเภทสาขาเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมของประเทศไทย ดังนี้

๑) ภาษา หมายถึง สัญลักษณ์ที่มนุษย์กำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือแสดงออก เพื่อสื่อความเข้าใจระหว่างคนในสังคม ทั้งที่อยู่ในภาษาพูด ภาษาเขียน และภาษามือ นอกจากช่วยสร้างความเข้าใจ

²¹ ชาคริต สิทธิฤทธิ์, จับต้องได้ - จับต้องไม่ได้: ความไม่หลากหลายในความหลากหลายของมรดกทางวัฒนธรรม,วารสาร มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๕๙ (มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, ๒๕๕๙), หน้า ๑๔๑.

อันดีต่อกันหรือช่วยสร้างความสัมพันธ์ของคนในสังคมแล้ว ภาษายังเป็นสมบัติของสังคมที่สะท้อนวัฒนธรรมของเจ้าของภาษานั้นได้เป็นอย่างดี แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่ ภาษาไทย ภาษาไทยถิ่น และภาษากลุ่มชาติพันธุ์

๒) วรรณกรรมพื้นบ้าน หมายถึง วรรณกรรมที่ถ่ายทอดอยู่ในวิถีชีวิตชาวบ้าน โดยครอบคลุมวรรณกรรมที่ถ่ายทอดโดยวิธีการบอกเล่าและที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร แบ่งออกเป็น ๗ ประเภท ได้แก่ นิทานพื้นบ้าน ประวัติศาสตร์บอกเล่า บทสวดหรือบทกล่าวในพิธีกรรม บทร้องพื้นบ้าน สำนวนและภาษิต ปริศนาคำทาย และตำรา

๓) ศิลปะการแสดง หมายถึง การแสดงดนตรี รำ - เต้น และละครที่แสดงเป็นเรื่องราว ทั้งที่เป็นการแสดงตามขนบแบบแผน มีการประยุกต์เปลี่ยนแปลง และ/หรือ การแสดงร่วมสมัย การแสดงที่เกิดขึ้นนั้นเป็นการแสดงสดต่อหน้าผู้ชม และมีจุดมุ่งหมายเพื่อความงาม ความบันเทิงและ/หรือเป็นงานแสดงที่ก่อให้เกิดการคิด วิพากษ์ นำสู่การพัฒนาและเปลี่ยนแปลงสังคม แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท ได้แก่ ดนตรี การแสดงดนตรีและการแสดงในพิธีกรรม และเพลงร้องพื้นบ้าน

๔) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและเทศกาล หมายถึง การประเพณีปฏิบัติในแนวทางเดียวกันของคนในชุมชนที่สืบทอดต่อกันมาบนหนทางของมรดกวิถี นำไปสู่สังคมแห่งสันติสุขแสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของชุมชนและชาติพันธุ์นั้น ๆ แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่ มารยาท ขนบธรรมเนียมประเพณี และงานเทศกาล

๕) งานช่างฝีมือดั้งเดิม หมายถึง ภูมิปัญญา ทักษะฝีมือช่าง การเลือกใช้วัสดุและกลวิธีการสร้างสรรค์ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ สะท้อนพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชน แบ่งออกเป็น ๑๐ ประเภท ได้แก่ ผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า เครื่องจักสาน เครื่องรัก เครื่องปั้นดินเผา เครื่องโลหะ เครื่องไม้ เครื่องหนัง เครื่องประดับ งานศิลปกรรมพื้นบ้าน และผลิตภัณฑ์อย่างอื่น

๖) ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล หมายถึง องค์ความรู้วิธีการ ทักษะ ความเชื่อ แนวปฏิบัติและการแสดงออกที่พัฒนาขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติและเหนือธรรมชาติ แบ่งออกเป็น ๕ ประเภท ได้แก่ อาหารและโภชนาการ การแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน โหราศาสตร์ ดาราศาสตร์และไสยศาสตร์ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและเพื่อการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

๗) กีฬาภูมิปัญญาไทย หมายถึง การเล่น การกีฬา และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวที่มีการปฏิบัติกันอยู่ในประเทศไทยและมีเอกลักษณ์สะท้อนวิถีไทย แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่ การเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว²²

ดังนั้น มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ดังกล่าวข้างต้น จึงมีนัยรวมถึงการปฏิบัติ การเป็นตัวแทน การแสดงออก ความรู้ทักษะ ตลอดจนเครื่องมือ วัตถุ สิ่งประดิษฐ์ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านั้น ซึ่งชุมชน กลุ่มชนและในบางกรณีปัจเจกบุคคลยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมของตนที่สามารถถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง โดยเป็นสิ่งที่ชุมชนและกลุ่มชนสร้างขึ้นใหม่อย่างสม่ำเสมอ เพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของตน รวมถึงเป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีต่อธรรมชาติและประวัติศาสตร์ของชุมชนและกลุ่มชน ทำให้เกิดความรู้สึกมีอัตลักษณ์จนกลายเป็นสมบัติอันล้ำค่าที่ได้สร้างสรรค์สั่งสมและสืบทอดมาถึงลูกหลาน รุ่นต่อรุ่น

แม้ว่ามรดกทางวัฒนธรรมทั้งสองแบบนี้ จะมีความหลากหลายของรูปแบบและประเภทสาขาทางวัฒนธรรมเป็นจำนวนมาก รวมถึงมีตัวบทกฎหมายและการบริหารจัดการเพื่อรองรับมรดกทางวัฒนธรรมดังกล่าว แต่ในทางตรงกันข้าม มรดกทางวัฒนธรรมเหล่านั้นกลับมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงและสะท้อนความหมายในตัวตนให้แก่กัน

²² กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.culture.go.th> [๒๔

และกัน มรดกทางวัฒนธรรมแบบจับต้องได้ก็สะท้อนมุมมองและแนวความคิดของช่างผู้สร้างว่าคิดเช่นไรหรือสะท้อนรูปแบบทางวัฒนธรรมของสังคมในสมัยนั้นออกมา ส่วนแบบจับต้องไม่ได้ ซึ่งส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นแนวความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ก็สะท้อนผ่านวัตถุหรือสิ่งที่สามารถสัมผัสจับต้องได้ ไม่ว่าจะเป็นโบราณวัตถุ ศิลปะการแสดงต่าง ๆ เป็นต้น

๒.๖ แนวคิดด้านความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนสองฝั่งโขงเกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ

ตำนานอุรังคธาตุถือได้ว่าเป็นมีความสำคัญต่อโครงสร้างความสัมพันธ์ของผู้คน และบ้านเมืองในบริเวณแอ่งสกลนครเป็นอย่างยิ่ง เพราะตำนานได้กล่าวถึงภูมิหลังของการเกิดขึ้นของเมืองและสถานที่ต่าง ๆ ตามภูมิศาสตร์ในตำนาน และความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างเมืองต่าง ๆ เหล่านั้น ตั้งแต่สมัยตำนานจนถึงสมัยประวัติศาสตร์แห่งราชอาณาจักรลาวล้านช้าง อย่างไรก็ตาม บทบาทและความสำคัญดังกล่าวได้สืบทอดต่อมายังชุมชน บ้านเมืองในอาณาบริเวณแอ่งสกลนครในสมัยหลัง ๆ ลงมาอีกด้วย ถึงแม้ว่าเมืองต่าง ๆ ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่จะเป็นชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ภายหลังที่ศูนย์กลางที่เวียงจันทน์จะล่มสลายไปแล้ว แต่ศาสนสถานสำคัญที่พระธาตุพนม พระธาตุเชิงชุม และที่อื่น ๆ ยังคงมีอยู่ ผู้คนกลุ่มใหม่ที่หลากหลายทางวัฒนธรรม เมื่อเข้ามาตั้งบ้านเมืองในบริเวณแอ่งสกลนคร ได้อยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ของกลุ่มบ้านเมืองที่ปรากฏชื่ออยู่ในตำนานอุรังคธาตุ

ลักษณะและความสำคัญของตำนานอุรังคธาตุอีกประการหนึ่งคือ การประสานความหลากหลายของกลุ่มชนและผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมเหล่านั้นให้อยู่ภายใต้คติแบบพุทธศาสนา โครงเรื่องส่วนใหญ่เป็นไปตามแบบแผนของตำนานพระเจ้าเลียบโลก คือ พระพุทธองค์เสด็จผ่านมายังดินแดนต่าง ๆ ในแถบอาณาบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง ได้พบกับเจ้าถิ่นดั้งเดิมที่ตำนานกล่าวว่า เป็นนาค ผี หรือยักษ์ และได้ทรงประทานให้ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา มีการขอประดิษฐานรอยพระพุทธบาทไว้เพื่อสักการบูชา มีการสร้างพระธาตุเจดีย์ครอบ เช่น ที่พระธาตุเชิงชุมที่สกลนคร มีพุทธทำนายถึงการตั้งบ้านเมืองตามสถานที่ต่าง ๆ กับมีพุทธดำรัสสั่งให้นำพระบรมสารีริกธาตุมาบรรจุไว้ในพระธาตุเจดีย์เมื่อทรงเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว โดยบ้านเมืองจะได้เจริญรุ่งเรืองต่อไปในภายหน้า

ในตำนานอุรังคธาตุยังกล่าวถึงการที่เหล่านาคและฤๅษีต่างพร้อมใจกันอุปถัมภ์เฝ้าดูแลปกป้องพระพุทธศาสนา คอยเฝ้าบำเพ็ญเพียรบารมีจนกว่าจะได้บรรลุพระนิพพานในที่สุด แสดงถึงความเชื่อท้องถิ่นดั้งเดิมต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้จุดมุ่งหมายสูงสุดคือพระพุทธศาสนา การลดสถานะของความเชื่อดั้งเดิมดังกล่าวนี้จะเห็นได้อีกกรณีของเรื่องแกน ซึ่งเป็นคติสูงสุดของกลุ่มคนไท-ลาว มาแต่โบราณ ผู้คนได้รับแนวคิดพุทธศาสนามาผสมผสานให้แกนต้องลดสถานะเป็นเพียงเทพองค์หนึ่งในคติพุทธศาสนา ทำหน้าที่เฝ้าปกป้องรักษาคุ้มครองพุทธศาสนิกชน โดยเปรียบเทียบกับเทวดาในพระพุทธศาสนา คือ พระอินทร์ ซึ่งบทบาทหน้าที่ของแกนกับพระอินทร์มีลักษณะคล้ายกันหรือกล่าวได้ว่าเป็นคติที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของโลภมนุษย์ และความอุดมสมบูรณ์

ความสัมพันธ์ของพื้นที่ที่ปรากฏในตำนานอุรังคธาตุ สามารถแบ่งเป็น ๓ ระดับ คือ ระดับแรก เครือข่ายความสัมพันธ์ในระดับรัฐหรือเมืองภายในพื้นที่ ระดับที่สอง เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครองหรือกับอำนาจในท้องถิ่นของพื้นที่เมือง ระดับที่สาม คือเครือข่ายความสัมพันธ์ของพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขงกับรัฐภายนอก โดยตำนานสร้างพื้นที่ทางสังคมจากเครือข่ายความสัมพันธ์ของระบบครอบครัวและเครือญาติ ดั่งเนื้อหาเสนอว่าพญาทั้งห้าพระองค์มาสร้างอุบมุงปิดพระธาตุแล้วกลับชาติไปเกิดใหม่อยู่ในเมืองต่าง ๆ และเป็นพี่น้องร่วมญาติ พญาทั้งห้าพระองค์กลับมาเกิดใหม่หลายชาติในหลายเมือง ทั้งเป็นพี่น้องร่วมท้องกันหรือเครือญาติกัน และการสร้างความสัมพันธ์กันด้วยการแต่งงาน การส่งเครือญาติไปปกครอง หรือการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน อันเป็นการสร้างพื้นที่ทางสังคมที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ร่วมกัน

จึงกล่าวได้ว่าภูมิกำพำ ซึ่งเป็นบริเวณสถานที่ตั้งเจดีย์พระธาตุพนม จึงเป็นทั้งพื้นที่มีเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม ทั้งภายในและภายนอก เนื่องจากเป็นพื้นที่สาธารณะและอาณาบริเวณพรมแดนที่เป็นจุด

เชื่อมต่อสำคัญของเมืองหรือรัฐโบราณในภูมิภาค พื้นที่ภูมิลำเนาเป็นที่เชื่อมโยงกันของแม่น้ำหลายสาย เป็นจุดศูนย์กลางร่วมกันของพื้นที่ บริเวณนี้เป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจ อุดมมั่งคั่งด้วยแหล่งอาหารจากป่า เป็นเส้นทางคมนาคมที่เชื่อมต่อทางการค้าขายของเครือข่ายเมืองหรือรัฐโบราณมาตั้งแต่อดีต

๒๓

จากตำนานอุรังคธาตุ ทำให้องค์พระธาตุพนมมีความสำคัญกับทั้งประชาชนสองฝั่งโขงสองฝั่งโขง ซึ่งมีวัฒนธรรม ความเชื่อ รวมถึงพิธีกรรมที่คล้ายคลึงกัน ในทุก ๆ ปี เมื่อถึงเทศกาลนมัสการพระธาตุพนมประชาชนทั่วทุกสารทิศ โดยเฉพาะประชาชนทั้งสองฝั่งโขงจะมานมัสการองค์พระธาตุพนมกันอย่างมีเตโชวันคืน โดยพิธีกรรมที่ประชาชนทั้งสองฝั่งโขงร่วมกันทำนั้นแบ่งออกเป็น ๓ พิธีกรรมที่สำคัญ คือ^{๒๔}

๑) พิธีก่อนพิธีกรรมบูชาพระธาตุพนมประจำปี ซึ่งผู้คนจากทั้งสองฝั่งโขงจะบูชาองค์พระธาตุพนมโดยตรง คือ

๑.๑) พิธีอัญเชิญพระอุปคุต จากสะดือทะเล (ในที่นี้คือแม่น้ำโขง) คือการประกอบพิธีอัญเชิญพระอุปคุตมารักษาคุ้มครองงานนมัสการพระธาตุพนมให้ผ่านพ้นไปได้ด้วยดี โดยจะมีข้าโอกาสพระธาตุพนมทั้งสองฝั่งโขงมารวมกันริมแม่น้ำโขงและอัญเชิญพระอุปคุตขึ้นมาจากน้ำแล้วแห่ไปยังวัดพระธาตุพนม แห่รอบองค์พระธาตุพนม ๓ รอบ และอัญเชิญไปประดิษฐานหน้าพระประธานห่อพระแก้ว

๑.๒) พิธีบวงสรวงพระธาตุพนม เป็นพิธีทางพระพุทธศาสนา ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต เพื่อเป็นการยอมรับนับถือพระผู้มีพระคุณยิ่งใหญ่ในชีวิต คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอริยสงฆ์สาวก เทวดา บิดา มารดา ครู อาจารย์ รวมถึงพระภูมิเจ้าที่ ทำจาตุรรมหาราชทั้ง ๔ พระยายมราช ท่านผู้เป็นใหญ่ใน ๓ โลก และพญานาคทั้ง ๗ โดยการบวงสรวงตั้งจิตอธิษฐานอัญเชิญท่านมา และเพื่อขอให้ช่วยเหลือให้งานสำเร็จดังหมาย

๑.๓) พิธีถวายค่าหัวและข้าวพิชภาค ของข้าโอกาสพระธาตุพนม

๒) พิธีระหว่างพิธีกรรมบูชาพระธาตุพนมประจำปี

ระหว่างงานนมัสการพระธาตุพนมซึ่งจัดเป็นประจำทุกปีซึ่งจะจัดงานเป็นเวลา ๙ วัน ๙ คืน โดยจะเริ่มจากวันขึ้น ๘ ค่ำ ถึงวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๓ ก็จะมีพิธีกรรมสำคัญ ๆ ที่ผู้คนทั้งสองฝั่งโขงได้ปฏิบัติร่วมกันตามความศรัทธา ความเชื่อ เกี่ยวกับเรื่องศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ขององค์พระธาตุพนม ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนทั้งสองฝั่งโขง

๒.๑) พิธีแห่กองบุญบูชาพระธาตุพนม โดยพิธีกรรมนี้ประชาชนทั้งสองฝั่งโขงจะถือว่าเป็นหัวใจของพิธีกรรมบูชาพระธาตุพนม โดยมีตำนานเล่าว่า ครั้งพุทธกาล พระต้องใช้ผ้าห่อศพ หรือผ้าของผู้ตายที่ญาติได้นำไปวางไว้มาครองและมีเพียงผืนเดียว เวลาอาบน้ำต้องเปลือยกาย รอนจนผ้าแห้งจึงนำมาสวมใส่ เมื่อนางวิสาขาไปพบจึงได้ประทานขออนุญาตถวายผ้าอาบน้ำฝนได้

และเมื่อเวลาผ่านไป นอกจากจะมีพิธีกรรมถวายแค่ผ้าอาบน้ำฝนนั้น ชาวธาตุพนมรวมถึงชาวลาวที่อาศัยอยู่สองฝั่งโขงและมีความเชื่อความศรัทธาเดียวกัน ก็ได้มีการเรียกเป็นกองบุญตามคำถวายและเป็นคำถวายเดียวกับผ้าป่า ประกอบด้วย จีวร (ไตรจีวรในปัจจุบัน) เพื่อเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา และสังฆบูชา หมอนซิด ดอกไม้ รูป เทียน สังฆทาน และส่วนประกอบอื่น ๆ ตามกำลังศรัทธาของพุทธศาสนิกชน

๒.๒) พิธีตักบาตรเงินคู่บูชาพระธาตุ เป็นพิธีกรรมที่ประชาชนทั้งสองฝั่งโขงได้ทำร่วมกัน

^{๒๓} [ตำนานอุรังคธาตุ](https://www.baanjomyut.com/library_๓/extension-legendary_industry_that_trunk/๑๑.html), [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.baanjomyut.com/library_๓/extension-legendary_industry_that_trunk/๑๑.html [๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๔].

^{๒๔} ธีระวัฒน์ แสนคำ, รายงานการวิจัย พระธาตุสำคัญในล้านช้าง: วิเคราะห์ประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์ และความสัมพันธ์กับผู้คนสองฝั่งโขง, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย, ๒๕๖๐ หน้า ๔๐ - ๔๖.

โดยในอดีตจะใช้เงินเฟื้อง เงินเหรียญ ๕ สตางค์ ทั้งขาว ดำ เพื่อถวายพระสงฆ์ เพื่อลดความตระหนี่ ถิ่นเหนียว เสียหาย ห่วงหา ประชาชนทั้งสองฝั่งโขงเชื่อว่า การตักบาตรคู่อายุที่วัดพระธาตุพนม จะถือเป็นการทำบุญเพื่อ อุทิศแก่เจ้ากรรมนายเวรที่คุ้มครองเราในแต่ละปี โดยปัจจุบันจำนวนเงิน ก็จะเปลี่ยนแปลงไปตามโลก รวมถึงมี การใส่ทอง และของมีค่าอื่น ๆ ด้วย

๒.๓) พิธีแห่ผ้าห่มพระธาตุพนม โดยประชาชนทั้งสองฝั่งโขงเชื่อว่า การได้แห่ผ้าเพื่อไปห่ม พระธาตุพนมนั้น เปรียบได้กับการได้ถวายผ้าให้แก่พระพุทธเจ้า

๒.๔) การพ่อนบูชาพระธาตุพนม เป็นพิธีกรรมที่สืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณ หรือเรียกอีก อย่างหนึ่งว่างานบุญเดือนสาม หรืองานบุญพระธาตุ โดยจังหวัดนครพนมได้จัดอย่างยิ่งใหญ่ มีการพ่อนบูชาพระ ธาตุพนม ตามที่มีผู้รวบรวมไว้คือ ทั้งหมด ๗ ชุด ได้แก่ พ่อนทางนกยูง, พ่อนภูไทยเรณูนคร, พ่อนไถญ้อ, พ่อน ตำนานพระธาตุพนม, พ่อนศรีโคตรบูร, พ่อนชั้นหมากเบ็ง และ พ่อนอีสานบ้านเฮา

๓) พิธีหลังพิธีกรรมบูชาพระธาตุพนมประจำปี

พิธีกรรมนี้จะจัดขึ้นหลังงานนมัสการองค์พระธาตุพนมเสร็จสิ้นลง ซึ่งคือหวังจากวันแรม ๑ ค่ำเดือน ๓ นั้นเอง โดยจะเป็นการแสดงถึงการขอบคุณที่งานนมัสการองค์พระธาตุพนมสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยประชาชนทั้ง สองฝั่งโขงจะทำพิธีอัญเชิญพระอุปคุต กลับยังสะดือทะเล (แม่น้ำโขง) ก็เป็นงานเสร็จสิ้นงานนมัสการองค์พระธาตุ พนมประจำปี

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาบุญนำ ปรุกโกโม (คนหมั่น)^{๒๕} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อและการบูชา พระธาตุของชาวพุทธในล้านช้าง” โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาพระธาตุและการบูชาพระธาตุ ในพระพุทธรูปศาสนา ๒) เพื่อศึกษาความเชื่อและการบูชาพระธาตุของชาวพุทธในล้านช้าง ๓) เพื่อวิเคราะห์ความ เชื่อและการบูชาพระธาตุของชาวพุทธในล้านช้าง ผลการวิจัยพบว่า “พระธาตุ” มีความหมาย ๒ บริบท คือ บริบท แห่งอัฐิธาตุของบุคคลสำคัญและบริบทแห่งสถานที่บรรจุพระอัฐิธาตุบุคคลสำคัญมุ่งไปที่ผู้บรรลุนิพพานแล้ว โดยเฉพาะพระพุทธรูปเจ้ามักนิยมเรียกว่า “พระบรมสารีริกธาตุ” เรื่องราวเกี่ยวกับพระธาตุมีหลักฐานปรากฏในมหา ปรินิพพานสูตร หลังจากถวายพระเพลิงพระพุทธรูปแล้ว ได้มีการแบ่งพระอัฐิธาตุให้แก่เมืองและแคว้นที่ ส่งทูตมาขอเข้าไปประดิษฐานในสถูปเพื่อให้ประชาชนได้สักการะบูชา น้อมระลึกถึงคุณของพระพุทธรูปเจ้า โดยมี วิธีการบูชา ๒ อย่าง คือ อามิสบูชาเป็นการบูชาด้วยวัตถุสิ่งของและธัมมบูชา เป็นการบูชาด้วยการน้อมนำคำสอน มาปฏิบัติ นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างพระธาตุ (ธาตุเจดีย์) และบูชาพระธาตุในพุทธศาสนาในกาลต่อมา

^{๒๕} พระมหาบุญนำ ปรุกโกโม (คนหมั่น), การศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อและการบูชาพระธาตุของชาวพุทธในล้านช้าง,

พระครูศรีปริยัติการ^{๒๖} (อรุณ อาจิวชัย) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเชื่อของชาวพุทธอีสานเกี่ยวกับพุทธสถานที่ปรากฏในอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม): ศึกษาเฉพาะกรณีพระธาตุพนมและพระพุทธรูปบาทเวินปลา จังหวัดนครพนม” โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) กับพุทธสถานที่ปรากฏในอุรังคธาตุนิทาน ๒) เพื่อศึกษาความเชื่อของชาวพุทธอีสานเกี่ยวกับพระธาตุพนมและพระพุทธรูปบาทเวินปลา ๓) เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อของชาวพุทธอีสานเกี่ยวกับพระธาตุพนมและพระพุทธรูปบาทเวินปลา โดยการวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีวิเคราะห์เอกสารและสัมภาษณ์ผู้รู้ จำนวน ๒๐ รูป/คน ผลการวิจัยพบว่า อุรังคธาตุนิทานเป็นตำนานท้องถิ่นภาคอีสาน ที่มีเนื้อหากล่าวถึงการเสด็จมาเพื่อบำเพ็ญ พุทธกิจของพระพุทธรูปเจ้าในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลาง โดยตำนานนี้ได้รับอิทธิพลจากตำนานเรื่อง พระเจ้าสิบโลกในล้านนา แต่อุรังคธาตุนิทานมีจุดเน้นที่การสร้างพระธาตุพนมและมีเป้าหมายสำคัญ ในการแต่งคือ เพื่อเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่และประกาศเขตศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธศาสนา ซึ่งทำให้ ต่อมาได้มีการสร้างพุทธสถานขึ้นเพื่อบูชาสักการะบูชาและน้อมรำลึกถึงการเสด็จมาของพระพุทธรูป ในสถานที่ซึ่งเนื้อหาของตำนานอุรังคธาตุนิทานระบุว่าพระพุทธรูปเจ้าเคยเสด็จมาประทับ ในบริเวณ พื้นที่ทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง ได้แก่ ใน สปป.ลาว เช่น พระธาตุภูสี พระธาตุหลวงเวียงจันทน์ และพระ ธาตุอิงฮัง เป็นต้น และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ได้แก่ พระธาตุพนม พระพุทธรูปบาทเวินปลา และพระธาตุเชิงชุม เป็นต้น ซึ่งพุทธสถานเหล่านั้นสร้างด้วยศิลปะเป็นรูปพระธาตุหรือเจดีย์และรอยพระพุทธรูป ชาวพุทธอีสานโดยเฉพาะในพื้นที่วิจัยทั้งสองแห่ง ได้มีความเชื่อว่าเรื่องราวในอุรังคธาตุนิทานเป็นเรื่องจริงทั้งเหตุการณ์ บุคคลและสถานที่ในอดีต เนื่องจากปรากฏประจักษ์พยานคือ ตำนานอุรังคธาตุนิทานและพุทธสถานที่สอดคล้องกันทั้งหมด จึงมีศรัทธาอย่างแนบแน่นต่อพระธาตุพนมและพระพุทธรูปบาทเวินปลา โดยไม่ต้องสงสัย พร้อมกับมีการสักการะบูชาตามความเชื่อที่สืบเนื่อง มาแต่บรรพกาล เช่น ความเชื่อเรื่องพญานาค และความเชื่อเรื่องผีอารักษ์ เป็นต้น จนนำไปสู่การบน บานสานกล่าวและการอธิษฐานขอพร การบูชาตามประเพณี เช่น การจัดงานนมัสการประจำปีและพิธี ถวายข้าวทิชภาคของข้าวโอกาส เป็นต้น และการบูชาเพื่อระลึกถึงพระพุทธรูปเจ้า เช่น การเดินธุดงค์มา ปฏิบัติธรรมบูชาของผู้แสวงบุญ กล่าวได้ว่าพระธาตุพนมและพระพุทธรูปบาทเวินปลา เป็นร่องรอยของการปะทะหรือเป็นจุดเชื่อมต่อของความเชื่อแบบดั้งเดิมกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่แผ่ขยาย เขามาสู่ราชอาณาจักรล้านช้างในยุคนั้น

ความเชื่อของชาวพุทธอีสานเกี่ยวกับพระธาตุพนมและพระพุทธรูปบาทเวินปลานั้น ได้ก่อให้เกิดอารยธรรมหรือศิลปวัตถุทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นรูปธรรมชัดเจน เช่น การก่อสร้างพุทธสถานด้วยศิลปาคารแบบอบมุง โดยมีคตินิยมคล้ายกับการสร้างพระคันธกุฎี อันเป็นที่ประทับของ พระพุทธรูปเจ้าในสมัยพุทธกาล เพื่อบรรจุหรือเก็บสิ่งของสำคัญที่มีคุณค่าทางจิตใจ เช่น พระพุทธรูป หรือพระบรมสารีริกธาตุ เป็นต้น ซึ่งได้คลี่คลายพัฒนามาเป็นพระธาตุหรือเจดีย์ในยุคต่อ ๆ มา และ นอกจากนี้ ความเชื่อของชาวพุทธอีสานเกี่ยวกับพระธาตุพนมและพระพุทธรูปบาทเวินปลายังได้ทำให้ เกิดความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ซึ่งมีลักษณะเป็นความเชื่อดั้งเดิม ที่นับถือผีหรือวิญญาณของบรรพบุรุษ ผนวกเข้ากับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่แผ่ขยายตัวเขามา ในยุคนั้นผานสื่อคือตำนานอุรังคธาตุนิทาน ซึ่งทำให้ชาวพุทธอีสานได้มีพัฒนาการความเชื่อเชิงเหตุผล มากขึ้น และทำให้พระพุทธศาสนาได้เจริญมั่นคงสืบมาในดินแดนแถบนี้จนถึงปัจจุบัน

^{๒๖} พระครูศรีปริยัติการ (อรุณ อาจิวชัย), ความเชื่อของชาวพุทธอีสานเกี่ยวกับพุทธสถานที่ปรากฏในอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม): ศึกษาเฉพาะกรณีพระธาตุพนมและพระพุทธรูปบาทเวินปลา จังหวัดนครพนม, ดุษฎีนิพนธ์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๔.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ตำนานอุรังคธาตุในฐานะเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ตำนานอุรังคธาตุสองฝั่งโขง เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อดั้งเดิมของประชาชนสองฝั่งโขงเกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนสองฝั่งโขงเกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ โดยคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษา ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่วิจัย
- ๓.๓ ประชากร
- ๓.๔ เครื่องมือการวิจัย
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๗ ที่ปรึกษาโครงการวิจัย/ผู้เชี่ยวชาญ
- ๓.๘ สรุปแผนผังการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

“การศึกษาวิเคราะห์ตำนานอุรังคธาตุในฐานะเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง” การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีกระบวนการวิจัย ดังนี้

- ๑) ผู้วิจัยวางแผนประชุม และภาคีที่เกี่ยวข้องของแต่ละพื้นที่เป้าหมาย
- ๒) จัดประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานของแผนวิจัย และขอความร่วมมือจากภาคีที่เกี่ยวข้องเป็นพื้นที่เป้าหมาย
- ๓) ผู้วิจัยและภาคีที่เกี่ยวข้องศึกษาบริบทของชุมชนเป้าหมายโดยการ สัมภาษณ์แต่ละกลุ่ม สังเกตการณ์เข้าร่วมของชุมชน ตลอดจนถึงเก็บหลักฐานที่ปรากฏอยู่ในชุมชน
- ๔) สรุปผลการศึกษาวิจัย และให้ข้อเสนอแนะ

๓.๒ พื้นที่วิจัย

โดยพื้นที่ดำเนินการศึกษา ได้แก่ วัดพระธาตุพนมมหารามาวินัย อําเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม และ เมืองคันทะบุรี (พระธาตุอิงฮัง) แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๓.๓ ประชากร

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้เป็นประชากร ประกอบด้วย เจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนม และวัดพระธาตุอิงฮัง หรือพระภิกษุสงฆ์ที่เกี่ยวข้อง ประชาชนผู้รู้ และประชาชนชาวบ้าน ประชาชนผู้ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาและมีความรอบรู้เกี่ยวกับตำนานอูรังครธาตุ นักวิชาการท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น รวมทั้งทั้งหมด ๒๐ คน

โดยพื้นที่ดำเนินการศึกษา ได้แก่ องค์พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม และ พระธาตุอิงฮัง เมืองคันทะบุรี แขวงสทั้นนะเขต สปป. ลาว

๓.๔ เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

๑) การศึกษาเอกสาร (Documentary Studies) สร้างองค์ความรู้ วิเคราะห์ความเชื่อดั้งเดิมของประชาชนสองฝั่งโขง และศึกษาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนสองฝั่งโขงเกี่ยวกับตำนานอูรังครธาตุ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดการศึกษา

๒) การศึกษาภาคสนาม (Field Studies) เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการดำเนินการ ได้แก่ การสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลสภาพทั่วไป องค์ความรู้ ความเชื่อดั้งเดิมของคนไทย และความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนสองฝั่งโขงเกี่ยวกับตำนานอูรังครธาตุ สำหรับการสร้างเครื่องมือที่เป็นแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๒.๑ ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ ความเชื่อดั้งเดิมของคนไทย และความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนสองฝั่งโขงเกี่ยวกับตำนานอูรังครธาตุ ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๒ รวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับตำนานอูรังครธาตุ โดยการประชุมกลุ่มย่อย และสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการศึกษา

๒.๓ นำแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิช่วยตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content Validity) ความตรงตามโครงสร้าง (Construct Validity) ความเหมาะสมของภาษาและความชัดเจน

๒.๔ ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะแล้วจัดทำเป็นแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ และดำเนินการเก็บข้อมูลต่อไป

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (Depth interview) และจัดบันทึกการสัมภาษณ์ โดยลงพื้นที่ ๒ แห่ง ๓ ตำบล

๑. วัดพระธาตุพนมวรรมหาวิหาร อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

๒. เมืองคันทะบุรี (พระธาตุอิงฮัง) แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยมุมมองของประชาชน ผู้รู้และปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนภาครัฐและเอกชน ที่อยู่ในพื้นที่เป้าหมาย ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญในการวิเคราะห์ รวมถึงต้องอาศัยการสัมภาษณ์ และเก็บแบบสอบถามจากการรวบรวมข้อมูล

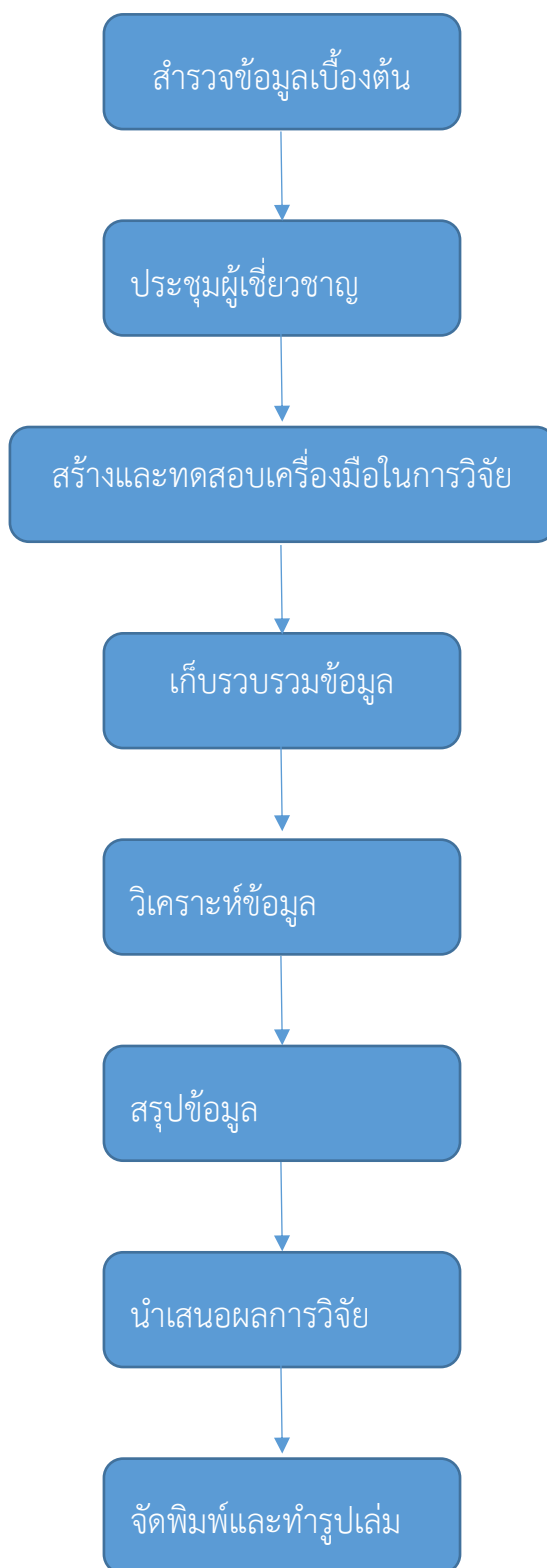
การวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth interview) และนำมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งเป็น

๑. การเก็บข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ
๒. การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

๓.๗ ที่ปรึกษาโครงการวิจัย/ผู้เชี่ยวชาญ

- ๑) ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
- ๒) ผู้เชี่ยวชาญ

๓.๘ สรุปแผนผังการวิจัย

บทที่ ๔ ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ตำนานอุรังคธาตุในฐานะมรดกโลกทางวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง” มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ตำนานอุรังคธาตุสองฝั่งโขง เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อดั้งเดิมของประชาชนสองฝั่งโขงเกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนสองฝั่งโขงเกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ โดยผู้วิจัยลำดับการศึกษา ดังนี้

๔.๑ บริบทของชุมชนสองฝั่งโขง

บริบทของชุมชนสองฝั่งโขง แบ่งเป็นชุมชนบริเวณองค์พระธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม และ ชุมชนบริเวณพระธาตุอิงฮัง เมืองคันทะบุรี แขวงสหวันนะเขต สปป. ลาว โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๔.๑.๑ บริบททั่วไปของชุมชนบริเวณองค์พระธาตุพนม อำเภอธาตุพนม^๑

บริเวณอำเภอธาตุพนมในปัจจุบัน เดิมมีชื่อว่า “ภูกำพร้าว” เป็นที่อยู่อาศัยของชนเผ่าชนหนึ่งซึ่งมีศิลปวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ตามประวัติบริเวณองค์พระธาตุพนมเป็นที่ตั้งเมืองศรีโคตรบูรณ ซึ่งเมืองหลวงของอาณาจักรศรีโคตรบูรณต่อมาเมืองศรีโคตรบูรณย้ายไปตั้งอยู่ที่อื่น ชุมชนรอบองค์พระธาตุพนมก็ยังเป็นชุมชนใหญ่ดูแลรักษาองค์พระธาตุพนม ในรัชกาลที่ ๕ ได้มีการจัดระเบียบปกครองขึ้นใหม่ ชุมชนธาตุพนมได้จัดเป็นบริเวณธาตุพนมขึ้นกับมณฑลลาวพวนมีหน้าที่ปกครองดูแลจากมุกดาหารถึงนครพนม ทำอุเทนและเมืองไชยบุรี รวมทั้งเขตเรณูนครด้วยต่อมา พ.ศ. ๒๔๔๐ ได้มีการจัดตั้งจังหวัด อำเภอ หมู่บ้าน “บริเวณธาตุพนม เดิมขึ้นอยู่กับอำเภอเรณูนครและในปลายปี พ.ศ. ๒๔๔๙ สมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ได้เสด็จมาพักค้างคืนที่บริเวณข้างพระธาตุ ๑ คืนและเมื่อเสด็จกลับกรุงเทพมหานคร จึงได้ตั้งอำเภอธาตุพนมขึ้น ในปี พ.ศ. ๒๔๕๐ เป็นต้นมา

คำขวัญอำเภอธาตุพนม

“ไหว้พระธาตุพนม ชมวัดอุโบสถน มั่นแกวรสหวาน สำราญชายโขง จรรโลงวัฒนธรรม”

๑. สภาพทางภูมิศาสตร์

^๑ <https://www.sawasdeenakhonphanom.com/๔๕๐> อ้างอิงเมื่อ ๑๗/๑/๒๕๖๗

๑.๑ ที่ตั้ง อำเภอธาตุพนมเป็นอำเภอชายแดน ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของจังหวัดนครพนม พื้นที่มีลักษณะเป็นแนวยาวตามฝั่งแม่น้ำโขง ห่างจากจังหวัดนครพนมประมาณ ๕๒ กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดสกลนคร ประมาณ ๗๖ กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดมุกดาหารประมาณ ๕๐ กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ ๗๐๗ กิโลเมตร

๑.๒ ขนาดและรูปร่าง อำเภอธาตุพนมมีพื้นที่ทั้งหมด ๓๕๗.๗๖ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๒๒๓,๖๐๐ไร่ เป็นพื้นที่ป่าไม้ ๘๑.๑๐ ตารางกิโลเมตร หรือ ๕๐,๖๘๖ ไร่ เป็นพื้นที่การเกษตร ๒๔๖.๒๙ ตารางกิโลเมตร หรือ ๑๕๙,๙๓๓ ไร่ เป็นพื้นที่อื่น ๆ ๓๐.๓๗ ตารางกิโลเมตร หรือ ๑๘,๙๘๑ ไร่ รูปร่างลักษณะเป็นแนวยาวตามฝั่งแม่น้ำโขง ความยาวประมาณ ๓๙.๗๕ กิโลเมตร ความกว้างเฉลี่ยประมาณ ๙ กิโลเมตร

๑.๓ อาณาเขต อำเภอธาตุพนมมีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอ และจังหวัดใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม
ทิศใต้	ติดต่อกับ อำเภอหว้านใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ แม่น้ำโขง แขวงคำม่วน สปป. ลาว
ทิศเหนือ	ติดต่อกับ อำเภอนาแก อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม

๑.๔ ลักษณะภูมิประเทศภูมิประเทศของอำเภอธาตุพนม ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มไม่มีภูเขา มีป่าไม้สลับประเภทป่าโปร่ง แม่น้ำสำคัญ ได้แก่ แม่น้ำโขง ลำน้ำก่ำ ลำห้วยแคน และลำห้วยเชื่อม เป็นต้น

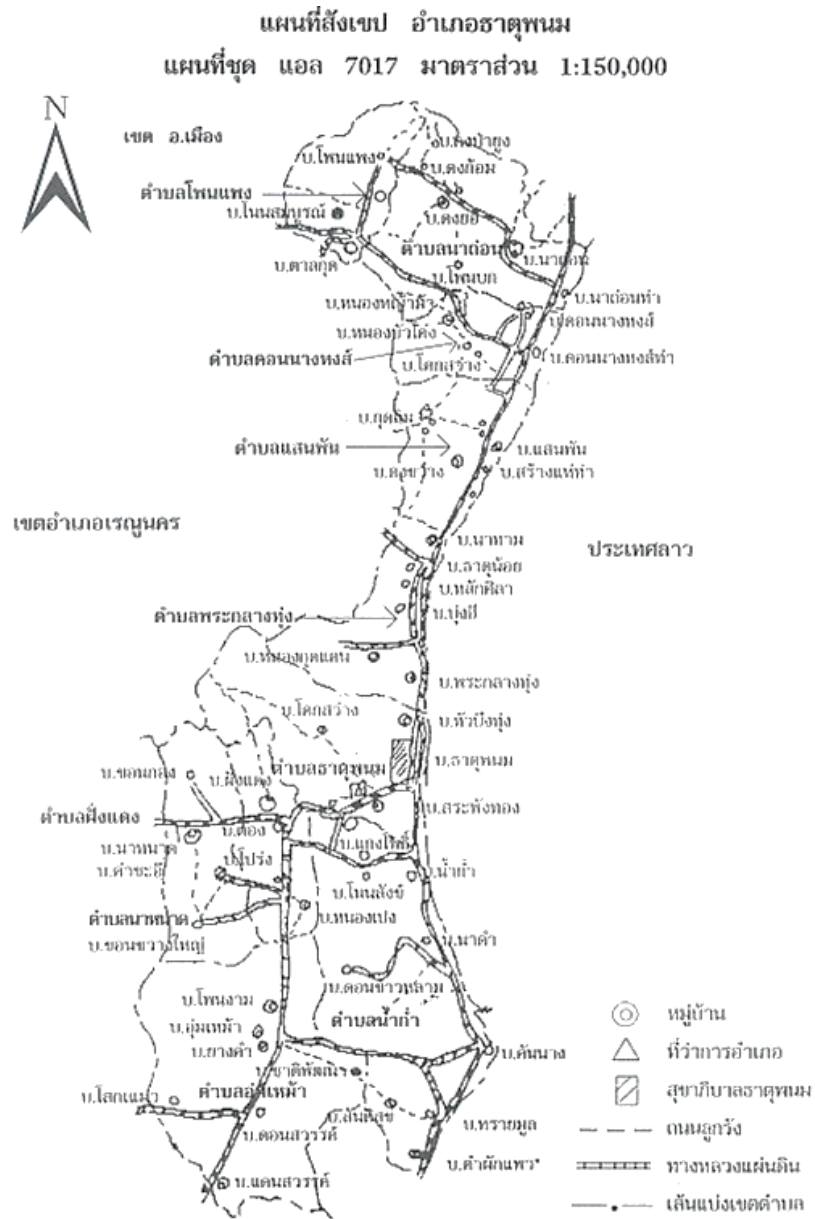
๒. สภาพการปกครอง

๒.๑ การปกครองส่วนภูมิภาค

๒.๑.๑ อำเภอธาตุพนม แบ่งการปกครองเป็น ๑๒ ตำบล ๑๒๗ หมู่บ้าน ในเขตสุขาภิบาล ๒ (ปัจจุบันเป็นเทศบาล)

๒.๑.๒ ตำบลของอำเภอธาตุพนมได้แก่

๑. ตำบลธาตุพนม	มีจำนวน	๑๔	หมู่บ้าน
๒. ตำบลธาตุพนมเหนือ	มีจำนวน	๘	หมู่บ้าน
๓. ตำบลน้ำก่ำ	มีจำนวน	๑๗	หมู่บ้าน
๔. ตำบลฝั่งแดง	มีจำนวน	๑๐	หมู่บ้าน
๕. ตำบลนาหนาด	มีจำนวน	๙	หมู่บ้าน
๖. ตำบลอุ่มเหม้า	มีจำนวน	๗	หมู่บ้าน
๗. ตำบลโพนแพง	มีจำนวน	๖	หมู่บ้าน
๘. ตำบลพระกลางทุ่ง	มีจำนวน	๑๖	หมู่บ้าน
๙. ตำบลแสนพัน	มีจำนวน	๘	หมู่บ้าน
๑๐. ตำบลกุดฉิม	มีจำนวน	๗	หมู่บ้าน
๑๑. ตำบลดอนนางหงส์	มีจำนวน	๑๐	หมู่บ้าน
๑๒. ตำบลนาถ่อน	มีจำนวน	๑๔	หมู่บ้าน

๒.๒ การปกครองส่วนท้องถิ่น มีสุขาภิบาล ๑ แห่ง มีหมู่บ้านในเขตสุขาภิบาล จำนวน ๑๓ หมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล ๑๐ แห่ง

๓. สภาพประชากร สังคม และเศรษฐกิจ

๓.๑ ประชากร อำเภอรატูพนมมีประชากรในปี ๒๕๔๐ จำนวน ๙๗,๗๔๙ คน เป็นชาย ๔๗,๗๕๑ คน เป็นหญิง ๔๙,๙๙๘ คน อำเภอรატูพนมประกอบด้วยชนเผ่า ๓ เผ่า คือ ไทยลาว ผู้ไท และไทยเชื้อสายญวน

อัตราการเกิด ๙.๓๓ ต่อพันคน

^๒ <http://www.thatphanom.com/๒๓๔๕.html>

อัตราการตาย ๔.๔๒ ต่อพันคน

อัตราการเพิ่มธรรมชาติ ๐.๖๙ ต่อประชากรร้อยคน

๓.๒ สภาพทางสังคม

๓.๒.๑ การคมนาคม และการสื่อสาร

การคมนาคม การติดติดต่อกับอำเภอ และจังหวัดใกล้เคียง โดยสภาพเส้นทางสามารถติดต่อกับ

(๑) ทางบก สามารถติดต่อกับอำเภอ และจังหวัดต่าง ๆ โดยทางรถยนต์ สะดวกทุกฤดูกาล โดยเส้นทางสายนครพนม – อุบลราชธานี เส้นทางสายธาตุพนม – นาแก – สกลนคร

(๒) ทางน้ำ มีการติดต่อโดยเรือข้ามฟาก ณ จุดผ่อนปรนด่านศุลกากรอำเภอธาตุพนม กับเซบั้งไฟ (ปากเซ) ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

การสื่อสาร อำเภอธาตุพนมมีการติดต่อสื่อสารทั้งภายในอำเภอ และนอกอำเภอได้อย่างรวดเร็ว ทันสมัย ทั้งทางโทรศัพท์ โทรเลข โทรสาร จดหมาย วิทยุสื่อสาร

๓.๒.๒ การสาธารณสุข

การไฟฟ้า อำเภอธาตุพนมให้บริการไฟฟ้าได้ครบทุกหมู่บ้าน จำนวน ๑๒๗ หมู่บ้าน การประปา อำเภอธาตุพนมมีสถานีบริการน้ำประปาสังกัดการประปาส่วนภูมิภาค จำนวน ๑ แห่ง ตั้งอยู่ตำบลพระกลางทุ่ง มีหมู่บ้านที่มีระบบน้ำประปาใช้แล้ว ๙๕ หมู่บ้าน ดังนี้

- กรมอนามัย	จำนวน ๑๕ หมู่บ้าน
- กรมทรัพยากร	จำนวน ๕ หมู่บ้าน
- กรมโยธาธิการ	จำนวน ๑๒ หมู่บ้าน
- การประปาส่วนภูมิภาค	จำนวน ๔๑ หมู่บ้าน
- จากโครงการพัฒนาจังหวัด	จำนวน ๒๒ หมู่บ้าน

๓.๓ สภาพทางเศรษฐกิจ

๓.๓.๑ อาชีพที่สำคัญ ประชากรส่วนใหญ่ของอำเภอ มีอาชีพทางการเกษตร ได้แก่ ทำนา ทำไร่ และปลูกพืชผักต่าง ๆ สามารถจำแนกอาชีพต่าง ๆ ได้ดังนี้

- อาชีพการเกษตร	ร้อยละ ๙๕.๐๐
- อาชีพค้าขาย	ร้อยละ ๑.๓๐
- อาชีพรับจ้าง	ร้อยละ ๑.๗๐
- อาชีพรับราชการ	ร้อยละ ๒.๐๐
- อาชีพอื่น ๆ	ร้อยละ ๐.๕๒

สภาพทางเศรษฐกิจของอำเภอธาตุพนม ขึ้นอยู่กับการเกษตรกรรม ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อปีของประชากรเท่ากับ ๘,๗๘๘ บาท

๔. สภาพทางการเมือง

ในปี ๒๕๓๙ อำเภอธาตุพนมมีการเลือกตั้ง จำนวน ๕๓,๕๘๘ คน ใช้สิทธิเลือกตั้ง จำนวน ๓๒,๓๒๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๓๔ บัตรเสียร้อยละ ๑.๗๗ อยู่ในเขตเลือกตั้งที่มีผู้แทนราษฎรได้ จำนวน ๒ คน (๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๓๙)

๕. สถานที่ที่น่าสนใจของอำเภอธาตุพนม

๕.๑ โบราณสถาน ที่ขึ้นทะเบียนของกรมศิลปากร จำนวน ๒ แห่ง ดังตารางที่ ๕.๑

ตาราง ๕.๑ แสดงสถานที่โบราณสถาน

ชื่อโบราณสถาน	ตำบล	สิ่งสำคัญ
พระธาตุพนม	ธาตุพนม	องค์พระธาตุพนม, จารึกกำแพงแก้ว
วัดธาตุน้อยศรีบุญเรือง	พระกลางทุ่ง	วัดเก่าแก่อันเป็นที่ ๒ งาน ๒๕ ตารางวา
วัดหัวเวียงรังษี	ธาตุพนม	จิตรกรรมฝาผนัง
วัดโพธิ์แก้ว	น้ำก่ำ	จิตรกรรมฝาผนัง
วัดพุทธสีมา	ฝั่งแดง	จิตรกรรมฝาผนัง

๕.๒ แหล่งท่องเที่ยว

๕.๒.๑ แหล่งท่องเที่ยว

(๑) หาดทรายทอง อยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง ตอนกลางของอำเภอธาตุพนม บริเวณบ้านหลักศิลา ตำบลพระกลางทุ่ง หาดนี้สามารถเที่ยวได้ในช่วงเดือนมีนาคม - พฤษภาคม ของทุกปี

(๒) หาดแฮ อยู่บนเกาะกลางแม่น้ำโขง บริเวณตรงข้ามบ้านน้ำก่ำ ตำบลน้ำก่ำ หาดแฮมีลักษณะพิเศษกว่าหาดอื่น ๆ คือ เป็นหาดที่มีแต่หินลูกรัง ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “หินแฮ่” และได้ตั้งชื่อตามหินที่เกิดขึ้น หาดนี้สามารถเที่ยวชมได้ในช่วงเดือนมีนาคม - พฤษภาคมของทุกปี เช่นเดียวกับหาดทรายทอง

๕.๒.๒ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์

พระธาตุพนม ประดิษฐานอยู่ ณ วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร เป็นเจดีย์ที่บรรจุกระดูกหัวอกขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตามตำนานกล่าวว่า พระธาตุพนม สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๘ เป็นที่เคารพนับถือของชาวไทยและชาวลาว มีงานนมัสการเป็นประจำทุกปี โดยจะจัดงานเริ่มตั้งแต่วันขึ้น ๑๐ ค่ำ ถึง วันแรม ๑ ค่ำเดือน ๓ ของทุกปี

๔.๑.๒ บริบททั่วไปของชุมชนบริเวณองค์พระธาตุอิงฮัง เมืองคันทะบุรี ^๓

^๓ <https://www.sawasdeenakhonphanom.com/๔๕๐> อ้างอิงเมื่อ ๑๗/๑/๒๕๖๗

เมืองสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวนั้น คำว่า “สะหวันนะเขต” เป็นคำศัพท์จากภาษาบาลีที่ได้มาจากการสนธิระหว่างคำศัพท์สองคำคือ สวณณ แปลว่า ทอง เขต แปลว่า นา เมื่อสองคำนี้มาสนธิกันเป็น “สวณณาเขต” คือ นาทองคำ แล้วจึงเปลี่ยนเป็น “สะหวันนะเขต”

เมืองสะหวันนะเขตมีศูนย์รวมทางด้านจิตใจซึ่งห่างจากตัวเมืองราว ๑๕ กิโลเมตร คือพระธาตุอิงฮัง ซึ่งเป็นศาสนสถานที่ได้รับอารยธรรมของความเจริญจากชนชาติต่าง ๆ ที่สะท้อนถึงศิลปวัฒนธรรมอันปรากฏที่องค์พระธาตุ เป็นพระธาตุที่มีความงดงามและความแปลกที่สะท้อนให้เห็นออกมาในรูปผลงานศิลปกรรมที่สำคัญยิ่ง

พระธาตุอิงฮัง หรือ พระธาตุอิงรัง แต่ชาวบ้านมักจะออกเสียงเป็น “อิงฮัง” เป็นพระธาตุองค์หนึ่งที่สูงชันในดินแดนอีสานในสมัยโบราณ ตั้งอยู่ที่บ้านหลวง ตำบลโพธิ์สนิม (ตาแสง) เมืองคันทะบุรี แขวงสะหวันนะเขต พระธาตุอิงฮังนี้กล่าวกันว่าสร้างตามตำนานที่ปรากฏอยู่ใน “อุรังคนิทาน” (ตำนานพระธาตุพนม) ที่กล่าวถึงตอนที่พระพุทธเจ้าเสด็จมายังดอยกัปปนคีรี คือ ภูเก้าพร้าวบริเวณที่สร้างพระธาตุพนม ได้ประทับแรมอยู่ราตรีหนึ่ง ครั้นรุ่งเช้าได้เสด็จไปประทับอิงต้นรังใต้ปากเซทอดพระเนตรเมืองศรีโคตรบอง

ชุมชนบ้านธาตุอิงฮัง มีที่ตั้งห่างจากตัวเมืองสะหวันนะเขตประมาณ ๑๓ กิโลเมตร ตามถนนสายสะหวันนะเขต-เซโน (ทางหลวงหมายเลข ๙) มีที่ตั้งห่างจากสะพานมิตรภาพไทย-ลาว แห่งที่ ๒ (สะหวันนะเขต-มุกดาหาร) ประมาณ ๑๑ กิโลเมตร บ้านธาตุอิงฮัง มีทั้งหมด ๓๓๙ ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมด ๒,๕๓๐ คน ประชากรทั้งหมดเป็นชนเผ่ากลางลุ่ม และนับถือศาสนาพุทธ สำหรับในสังของพื้นฐานโครงสร้างคือ

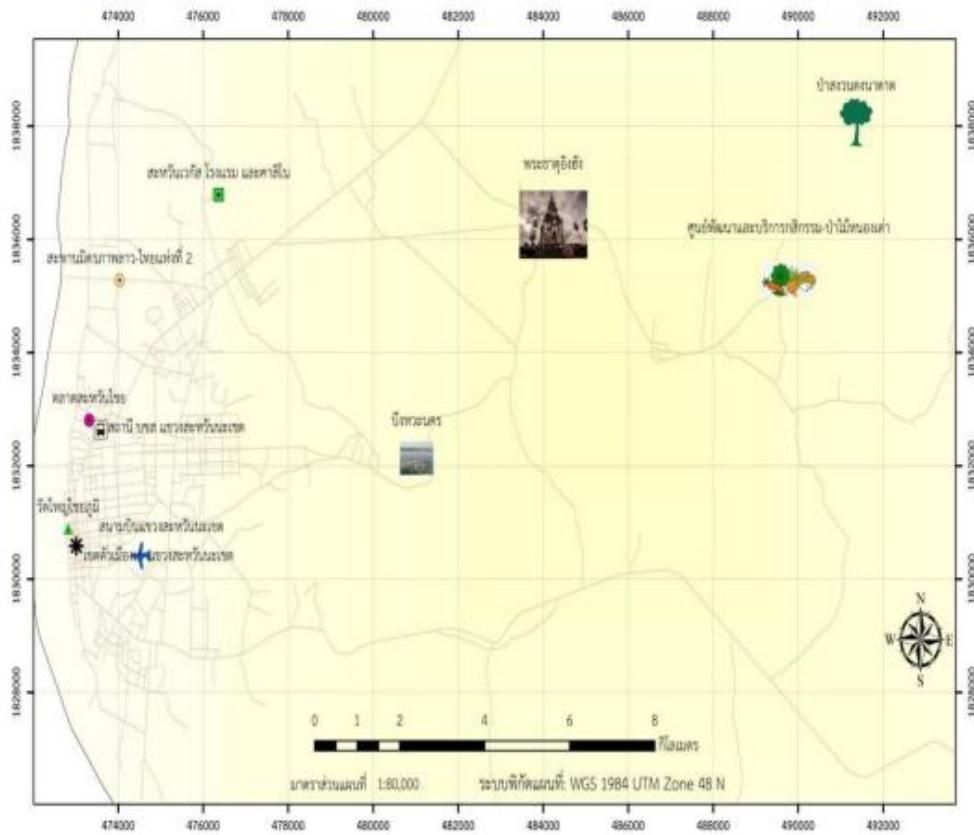
๑) ด้านวัฒนธรรม มีพระธาตุอิงฮัง เป็นวัดประจำบ้าน ๑ แห่ง และมีวัดป่าเพื่อการปฏิบัติธรรม ๑ แห่ง

๒) ด้านการศึกษา มีโรงเรียนประถมศึกษา และโรงเรียนมัธยมสมบูรณ์ ๑ แห่ง

๓) ด้านสาธารณสุข มีโรงพยาบาล ๑ แห่ง

๔) ด้านคมนาคม มีเส้นทางเข้าหมู่บ้าน ๑ เส้น ซึ่งเส้นทางดังกล่าว คือ ติดกับทางหลวงหมายเลข ๙

๕) ด้านเศรษฐกิจสังคม มีร้านอาหาร ร้านขายของ ร้านขายเครื่องกราบไหว้สักการะบูชาต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่บริเวณด้านข้างรอบนอกพระธาตุอิงฮัง โดยสามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอีกด้วย

รูปแผนที่ ๔.๑ แผนที่บริเวณพระธาตุอิงฮัง

๔.๒ ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนสองฝั่งโขงเกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ

การศึกษาวิเคราะห์ตำนานอุรังคธาตุในฐานะเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง พบว่า ตำนานอุรังคธาตุ หรือ อุรังคนิทาน จัดเป็นวรรณกรรมเชิงศาสนาเนื่องจากมีเนื้อหาเล่าเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาและบ้านเมืองใน สปป. ลาว และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ซึ่งผู้คนในท้องถิ่นรู้จักตำนานอุรังคธาตุนี้นในฐานะที่เป็น “ตำนาน” ที่บันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนาที่เผยแพร่เข้ามาที่ดินแดนสุวรรณภูมิหรือดินแดนสองฝั่งโขง ซึ่งตำนานอุรังคธาตุ มีประวัติความเป็นมาจากอิทธิพลของการตั้งนิทานหรือตำนานที่เกี่ยวกับการเสด็จมาของพระพุทธองค์สู่ดินแดนอื่นที่ไม่ใช่อินเดียของชาวพุทธในอาณาจักรล้านนา เช่น ตำนานพระเจ้าเลียบโลก และคัมภีร์ชินกาลลบลีปกรณ เป็นต้น นอกจากนี้ที่มาของตำนานอุรังคธาตุ เมื่อพิจารณาจากพัฒนาการด้านความมีอิทธิพลต่อความเชื่อและวัฒนธรรมในปัจจุบันของประชาชนสองฝั่งโขง

ลักษณะความเชื่อที่เกิดจากการต่อยอดที่ชาวพุทธในชุมชนบริเวณองค์พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม และ บริเวณพระธาตุอิงฮัง แขวงสะหวันนะเขต ที่เป็นการผสมผสานกันระหว่างความเชื่อทางพุทธศาสนาและความเชื่อแบบท้องถิ่นหรือแบบชาวบ้านที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษที่มีลักษณะความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ จึงเกิดการสักการะบูชาตามวิถีแห่งความเชื่อที่เคยปฏิบัติสืบมา โดยประดิษฐ์เครื่องสักการะบูชาต่าง ๆ เช่น ดอกไม้ ธูป เทียน ชันหมาก เบ็ง ชันห้า และปราสาทผึ้ง เป็นต้น ซึ่ง ความเชื่อท้องถิ่น หมายถึง ความเชื่อของชุมชนเกี่ยวกับเรื่อง

ใดเรื่องหนึ่งและเป็นเรื่องความเชื่อเฉพาะคน เฉพาะกลุ่ม แต่สะท้อนกันอาจจะมีความเชื่อแตกต่างกันไปตามคติความเชื่อและเนื้อหาของความเชื่อนั้น ๆ โดยในตำนานอุรังคธาตุมีความเชื่อท้องถิ่นเป็นเนื้อหารองที่แฝงอยู่กับความเชื่อที่มีต่อพระธาตุพนมของชาวไทย และพระธาตุอีสานของชาว สปป.ลาว เช่น ความเชื่อเรื่องเทพารักษ์ เรื่องนาค เรื่องข้าโอกาส เป็นต้น ซึ่งความเชื่อในลักษณะดังกล่าวปรากฏอยู่ในพุทธศาสนาของทั้งพระธาตุพนมและพระธาตุอิงฮัง

สามารถกล่าวได้ว่า บริเวณพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขงบริเวณพระธาตุพนมและพระธาตุอิงฮัง เป็นบริเวณที่ตำนานอุรังคธาตุได้กล่าวถึง เป็นพื้นที่รอยต่อของความเชื่อดั้งเดิมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน เช่น ความเชื่อเรื่องผี เรื่องพญานาค เป็นต้น กับกระแสความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่แผ่ขยายเข้ามาในยุคหนึ่ง เพื่อให้เกิดการผสมกลมกลืนกันของทั้งสองกระแสความเชื่อที่สามารถพัฒนาไปด้วยกันและไม่ขัดแย้งกัน ตำนานอุรังคธาตุได้หล่อหลอมเอาหลาย ๆ แนวคิด ความเชื่อเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแต่ให้น้ำหนักไปที่พระพุทธศาสนาคือพระพุทธเจ้าและการสร้างพระธาตุพนมและพระธาตุอิงฮัง ซึ่งทำให้ผู้ที่ได้ยินได้ฟังก็จะเกิดความเชื่อได้ง่ายขึ้น ซึ่งความเชื่อเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดทั้งวัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ รวมทั้งอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นพุทธศิลป์ที่ได้รับอิทธิพลจากพระธาตุพนม พระธาตุอิงฮัง รวมถึงพระธาตุต่าง ๆ ในพื้นที่ภาคอีสาน และเป็นที่มาของการบูชาพระธาตุประจำวันเกิดในที่สุด ซึ่งความเชื่อเหล่านี้เป็นเสมือนเครื่องหล่อเลี้ยงให้พุทธสถานทั้งสองแห่งนี้ ได้มีวิวัฒนาการหรือได้รับบูรณะปฏิสังขรณ์สืบมาจนถึงปัจจุบัน

๔.๓ องค์ความรู้จากการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ตำนานอุรังคธาตุในฐานะเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง” เป็นการวิจัยแบบผสม โดยใช้วิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) และการการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) โดยในส่วนของ การสัมภาษณ์เชิงลึกนั้นได้ทำการกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ที่เกี่ยวข้อง ประชาชนผู้รู้ และประชาชนชาวบ้าน ประชาชนผู้ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาและมีความรอบรู้เกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ นักวิชาการท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น รวมทั้งหมด ๒๐ คน

โดยพื้นที่ดำเนินการศึกษา ได้แก่ องค์พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม และ พระธาตุอิงฮัง เมืองคันทะบุรี แขวงสหวันนะเขต สปป. ลาว

๑) องค์ความรู้ตำนานอุรังคธาตุสองฝั่งโขง

๑. ศูนย์กลางความเชื่อ

- ตำนานอุรังคธาตุกล่าวถึงการบรรจุพระอุรังคธาตุ (กระดูกส่วนหน้าอก) ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้ ณ องค์พระธาตุพนม
- ทำให้พระธาตุพนมกลายเป็นศูนย์กลางความศรัทธาและความเชื่อของพุทธศาสนิกชน
- ผู้คนจากทั่วสารทิศเดินทางมาสักการะบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคล

๒. สัญลักษณ์ความศักดิ์สิทธิ์

- พระธาตุพนมปรากฏในตำนานพื้นบ้านและวรรณคดี สะท้อนให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์และความยิ่งใหญ่

- องค์พระธาตุพนมเปรียบเสมือนเสาหลักทางจิตใจของชุมชน เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คน

๓. มรดกทางวัฒนธรรม

- พระธาตุพนมเป็นโบราณสถานสำคัญคู่บ้านคู่เมืองนครพนมมายาวนานกว่า ๒,๐๐๐ ปี
- สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอันล้ำค่าของบรรพบุรุษ
- เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

๔. แหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา

- พระธาตุพนมดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก
- ส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นและสร้างรายได้ให้กับชุมชน
- เป็นการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยไปยังนานาชาติ

๕. ตัวแทนความสามัคคี

- พระธาตุพนมเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คนจากหลากหลายเชื้อชาติและศาสนา
- เป็นสัญลักษณ์ของความสามัคคีและความปรองดอง
- ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๒) วิเคราะห์ความเชื่อดั้งเดิมของประชาชนสองฝั่งโขงเกี่ยวกับตำนานอูรังคราดู

- มีความเชื่อเรื่องเทพารักษ์
- มีความเชื่อเรื่องพญานาค
- มีความเชื่อเรื่องข้าโอกาส
- ความเชื่อเรื่องห้ามเก็บก้อนอิฐ หิน ที่ใช้สร้างองค์พระธาตุกลับไป มิเช่นนั้นจะเกิดอาเพศกับตนเองและครอบครัว
- มีความเชื่อเรื่องผี

และความเชื่อเกี่ยวกับตำนานอูรังคราดูนั้นยังปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจน ทั้งในรูปแบบของการสร้างพุทธศิลป์แบบเจดีย์ ซึ่งปรากฏทั่วไปในกลุ่มแม่น้ำโขง และทั้งในรูปแบบของการบูชาสักการะด้วยวิธีการในโอกาสต่าง ๆ ที่เหมาะสม ดังนั้น จึงเป็นที่สนใจของผู้ที่ศรัทธาและนักท่องเที่ยวทั่วไปในปัจจุบัน ทั้งนี้เป็นเพราะจากตำนานอูรังคราดูนั้น เป้าหมายหลักของการเสด็จมาของพระพุทธเจ้าคือการมาที่ภูเก้าพร้าวหรือพระธาตุพนม โดยมีตำนานกล่าวเป็นแก่นของเรื่องโดยมีการพรรณนาถึงการสร้างพระธาตุพนมไว้อย่างชัดเจน เป็นขั้นเป็นตอนจนคนรุ่นต่อ ๆ มาเชื่อว่าเป็นเรื่องจริงและบุคคลในตำนานมีตัวตนจริง ๆ ด้วย นอกจากนี้พระธาตุพนมและพระธาตุอิงฮัง ยังได้รับการเอาใจใส่บูรณปฏิสังขรณ์เรื่อยมาจากอดีตจนปัจจุบัน โดยที่กษัตริย์ลาวล้านช้างนับแต่พระเจ้าสุมิตธรรมราชาได้เสด็จมาสักการะและบูรณะ รวมทั้งมอบคนให้เป็นข้าโอกาสในแต่ละครั้งของการบูรณะด้วย ทั้งบรรดาข้าโอกาสก็ยังมีสำนักในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายไว้ จนทำให้พระธาตุทั้งสอง โดยเฉพาะพระธาตุพนมได้กลายเป็นแบบอย่างของการสร้างเจดีย์หรือธาตุต่าง ๆ กระจายไปในลุ่มน้ำโขง ซึ่งโดยเฉพาะรูปแบบการสร้างพุทธเจดีย์ในลาวและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไถยนั้น ได้ยึดเอารูปแบบของการสร้างเจดีย์แบบพระธาตุพนมเป็นสำคัญ คือทรงเจดีย์สี่เหลี่ยมภายใต้แนวคิดเรื่องการทำอุบมุงหรืออุโมงค์เพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ

๓) ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนสองฝั่งโขงเกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ

ประชาชนสองฝั่งโขง ในตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ซึ่งมีองค์พระธาตุพนมเป็นศูนย์รวมจิตใจ และ เมืองคันทะบุรี แขวงสะหวันนะเขต สปป. ลาว ที่มีพระธาตุอิงฮังเป็นศูนย์รวมจิตใจนั้น มีวัฒนธรรมร่วมกันหลายอย่าง ซึ่งสืบเนื่องมาจากตำนานอุรังคธาตุ

- การจัดงานนมัสการพระธาตุพนมซึ่งเป็นงานที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ในวันขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๓ ถึงวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๓ ของทุกปี รวม ๙ วัน ๙ คืน เพื่อให้พุทธศาสนิกชนจากทั้งสองฝั่งโขงรวมถึงนักท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่สนใจเดินทางมานมัสการเพื่อความเป็นสิริมงคลในชีวิต โดยมีความเชื่อว่าจะเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตของตนเอง

- การสักการะบูชาองค์พระธาตุพนมและพระธาตุอิงฮัง ที่มีเครื่องสักการะบูชาแบบเดียวกัน นั่นคือ มี ดอกไม้ รูป เทียน ชั้นหมากเบ็ง ชั้นห้า และปราสาทผึ้ง

- การฟ้อนถวายเป็นพุทธบูชา

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ตำนานอุรังคธาตุในฐานะมรดกโลกทางวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง” มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ตำนานอุรังคธาตุสองฝั่งโขง เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อดั้งเดิมของประชาชนสองฝั่งโขงเกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนสองฝั่งโขงเกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ โดยผู้วิจัยลำดับการศึกษา โดยสรุปดังนี้

วิธีวิทยา

เป็นการวิจัยแบบผสม โดยใช้วิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview)

๑) ประชากร

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้เป็นประชากร ประกอบด้วย เจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนม และ วัดพระธาตุอิงฮัง หรือพระภิกษุสงฆ์ที่เกี่ยวข้อง ปราชญ์ผู้รู้ และปราชญ์ชาวบ้าน ประชาชนผู้ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาและมีความรอบรู้เกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ นักวิชาการท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น รวมทั้งทั้งหมด ๒๐ คน

โดยพื้นที่ดำเนินการศึกษา ได้แก่ องค์พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม และ พระธาตุอิงฮัง เมืองคันทะบุรี แขวงสันทันเขต สปป. ลาว

๒) เครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

๑) การศึกษาเอกสาร (Documentary Studies) สร้างองค์ความรู้ วิเคราะห์ความเชื่อดั้งเดิมของประชาชนสองฝั่งโขง และศึกษาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนสองฝั่งโขงเกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดการศึกษา

๒) การศึกษาภาคสนาม (Field Studies) เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการดำเนินการ ได้แก่ การสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลสภาพทั่วไป องค์ความรู้ ความเชื่อดั้งเดิมของคนไทย และความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนสองฝั่งโขงเกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ สำหรับการสร้างเครื่องมือที่เป็นแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๒.๑ ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ ความเชื่อดั้งเดิมของคนไทย และความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนสองฝั่งโขงเกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๒ รวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ โดยการประชุมกลุ่มย่อย และสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการศึกษา

๒.๓ นำแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิช่วยตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content Validity) ความตรงตามโครงสร้าง (Construct Validity) ความเหมาะสมของภาษาและความชัดเจน

๒.๔ ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะแล้วจัดทำเป็นแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ และดำเนินการเก็บข้อมูลต่อไป

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ตำนานอุรังคธาตุสองฝั่งโขง ๒) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อดั้งเดิมของประชาชนสองฝั่งโขงเกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ และ ๓) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนสองฝั่งโขงเกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ

ผลการวิจัยพบว่า

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ตำนานอุรังคธาตุสองฝั่งโขง

พบว่า ตำนานอุรังคธาตุ (อุรังคนิทาน) จัดเป็นวรรณกรรมเชิงศาสนาเนื่องจากมีเนื้อหาเล่าเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาและบ้านเมืองทั้งใน สปป.ลาว และ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ซึ่งผู้คนในท้องถิ่นโดยเฉพาะผู้เฒ่าผู้แก่ผู้สูงอายุจะรู้จักตำนานเรื่องนี้ผ่านการบอกเล่าในฐานะ “ตำนาน” ที่บันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนาที่เผยแพร่เข้ามาที่ดินแดนสุวรรณภูมิหรือดินแดนสองฝั่งโขง ซึ่งตำนานอุรังคธาตุมีประวัติความเป็นมาจากการแต่งนิทานหรือตำนานที่เกี่ยวกับการเสด็จมาของพระพุทธองค์สู่ดินแดนอื่นที่ไม่ใช่อินเดียของชาวพุทธ นอกจากนั้นที่มาของตำนานอุรังคธาตุ ยังเปรียบเสมือนวรรณกรรมที่เกิดขึ้นเพื่อใช้เป็นตำราบอกเล่าประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในกลุ่มแม่น้ำโขงและประวัติบ้านเมืองที่เกี่ยวข้องโดยมีแนวคิดสำคัญที่แทรกอยู่ในตำนาน คือ

๑) เรื่องพระธาตุและสถานที่ประดิษฐานพระธาตุ ณ ภูเก้าพร้าว

๒) เรื่องการประทับรอยพระพุทธบาท ณ พุทธสถานที่สำคัญ

๓) เรื่องชุมชนหรือบ้านเมืองในดินแดนสองฝั่งโขง

๔) เรื่องหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา

๕) เรื่องความเชื่อเรื่องพญานาคกับการรักษาพระพุทธศาสนา

๖) เรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในดินแดนสองฝั่งโขง

ซึ่งแนวคิดเหล่านี้ล้วนแต่มีผลต่อความเชื่อของชาวพุทธอีสานซึ่งสอดคล้องกับ ความเห็นของพิเศษ เจียจันทร์พงษ์ ที่กล่าวไว้ในบทนำของหนังสืออุรังคธาตุนิทาน ตำนานพระธาตุพนม ที่กรมศิลปากรจัดพิมพ์ขึ้น โดยสรุปว่า อุรังคธาตุนิทานน่าจะถูกแต่งขึ้นในสมัยพระเจ้าสุริยธรรมมิกราช โดยพระยาศรีไชยชมพู^๑

^๑ พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, “บทนำ”, ใน กรมศิลปากร, *อุรังคธาตุนิทาน ตำนานพระธาตุพนม*, (กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๒), หน้า ๑๓-๑๕.

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อดั้งเดิมของประชาชนสองฝั่งโขงเกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุ

เนื่องจากตำนานอุรังคธาตุนั้น ความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนใกล้เคียงวัดพระธาตุพนม และพระธาตุอิงฮัง มีความเชื่อที่สัมพันธ์กัน นั่นคือ การเสด็จมาของพระพุทธเจ้าสู่ภูเก้าพรว้าเพื่อภารกิจในการพยากรณ์สถานที่สำหรับประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุที่ภูเก้าพรว้า อิงรัง (อิงฮัง) นอกจากนี้ก็เพื่อการเสด็จมาพยากรณ์บ้านเมือง เพื่อประทับรอยพระพุทธบาท และ เพื่อปราบพญานาค ซึ่งจะช่วยให้ง่ายต่อการประกาศพระพุทธศาสนาในอนาคต โดยมีการลำดับเรื่องราวคือ

- ๑) ช่วงระยะเวลาก่อนพระพุทธเจ้าปรินิพพาน
- ๒) ช่วงระยะเวลาหลังจากพระพุทธเจ้าเข้าสู่ปรินิพพาน ๘ ปี
- ๓) ช่วงร่วมระยะเวลาเดียวกันกับพระเจ้าอโศกมหาราช
- ๔) ช่วงระยะเวลาแห่งราชอาณาจักรลาวล้านช้าง

โดยวัตถุประสงค์ของตำนานอุรังคธาตุที่ได้บันทึกไว้เป็นวรรณกรรมซึ่งเรียกว่าอุรังคนิทานคือ

- ๑) เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- ๒) เพื่อกำหนดพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์
- ๓) เพื่อเขียนประวัติศาสตร์
- ๔) เพื่อเชิดชูกษัตริย์

๕) เพื่อเล่าประวัติวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร โดยที่ผู้แต่งเดิมเชื่อว่าเป็นพระอรหันต์ทั้ง ๕ พระองค์แต่ไว้ที่เมืองอินทปัตถ์ แล้วได้ถูกค้นพบในรัชสมัยของพระเจ้าโพธิสาลราชกุมาร และมีการรวบรวมเรียบเรียงใหม่ โดยพญาศรีไชยชมพู่ ในรัชสมัยของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช โดยเนื้อเรื่องตอนที่เรียบ เรียงครั้งล่าสุดนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการอธิบายพระราชประวัติของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช โดยมาก และมีเนื้อหากลางถึงพุทธสถานที่ตั้งอยู่ในลุ่มแม่น้ำโขงทั้งหมด ๑๕ แห่ง ซึ่งมีอยู่ใน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ๕ แห่ง และในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย อีก ๑๐ แห่ง รวมทั้งพระธาตุพนม ซึ่งชาว พุทธอีสานเชื่อว่าเนื้อหาในอุรังคธาตุนิทานนั้นเป็นเรื่องจริง เพราะมีเล่าไว้ในตำนานทางศาสนาที่ ตนเองนับถือ ประกอบกับมีหลักฐานคือพุทธสถานต่าง ๆ เช่นพระธาตุพนมและพระธาตุอิงฮังเป็นเครื่องยืนยัน และชาวพุทธอีสานและ สปป. ลาว มีพื้นฐานความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเป็นทุนเดิมอยู่แล้วนั่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการศึกษาของอริเทพ ผาหา ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาเชิงสำรวจพุทธสถานที่ปรากฏในอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) โดยสรุปว่า พุทธสถานที่ปรากฏใน ตำนานอุรังคธาตุนิทานมีอยู่ในดินแดนทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง^๒ และสอดคล้องกับการศึกษาของอุทัย ภัทรสุข ที่ศึกษาอิทธิพลของพระธาตุพนมที่มีต่อความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนลุ่มแม่น้ำโขง โดย สรุปว่า พระธาตุพนมได้มี

^๒ อริเทพ ผาหา, ดร. รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาเชิงสำรวจพุทธสถานที่ปรากฏในอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม). สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒๕๖๒), หน้า ๒๒๐.

อิทธิพลต่อความเชื่อของชุมชนลุ่มน้ำโขงได้ทำให้เกิดการสักการะบูชาใน รูปแบบต่าง ๆ ตามที่ปรากฏ อยู่ในปัจจุบัน^๓

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนสองฝั่งโขง เกี่ยวกับตำนานอูรังคราตุ

พบว่า ความเชื่อของประชาชนในพระธาตุพนมจะปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจน ทั้งในรูปแบบของการสร้างพุทธศิลป์แบบเจดีย์ ซึ่งปรากฏทั่วไปในลุ่มแม่น้ำโขง และทั้งในรูปแบบของการบูชาสักการะด้วยวิธีการ ในโอกาสต่าง ๆ ที่เหมาะสม ดังนั้น พระธาตุพนมจึงเป็นที่สนใจของผู้ที่ศรัทธา และนักท่องเที่ยวทั่วไป ในปัจจุบัน ทั้งนี้ เป็นเพราะพระธาตุพนมหรือภูเก้าพร้าในตำนานอูรังคราตุ นั้น เป็นเป้าหมายหลักของการเสด็จมาของพระพุทธรูป โดยผู้แต่งอูรังคราตุนิทาน กำหนดให้เป็นแกของเรื่องโดยมี การพรรณนาถึงการสร้างพระธาตุพนมไว้อย่างชัดเจน เป็นขั้นเป็นตอนจนคนรุ่นต่อ ๆ มา เชื่อว่าเป็นเรื่องจริงและบุคคลในเรื่องมีตัวตนจริง ๆ ด้วย นอกจากนี้ พระธาตุพนมยังได้รับการเอาใจใส่หรือ เป็นที่ศรัทธาของชนชั้นปกครองในอดีตจนถึงปัจจุบัน ที่กษัตริย์ลาวล้านช้างนับแต่พระเจ้าสุมิตตรธรรมราชได้เสด็จมาสักการะและบูรณะ รวมทั้งมอบคนให้เป็นข้าโอกาสในแต่ละครั้งของการบูรณะด้วย ทั้ง บรรดาข้าโอกาสก็ยังสำนึกในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายไว้ จนทำให้พระธาตุพนมได้กลายเป็นแบบอย่างของการสร้างเจดีย์หรือธาตุต่าง ๆ กระจายไปในลุ่มทมน้ำโขง ซึ่งโดยเฉพาะรูปแบบการสร้างพุทธเจดีย์ในลาวและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยนั้น ได้ยึดเอารูปแบบของการสร้างเจดีย์แบบพระธาตุพนม เป็นสำคัญ คือทรงเจดีย์สี่เหลี่ยมภายใต้แนวคิดเรื่องการทำอุบมุงหรืออุโมงค์เพื่อประดิษฐานพระบรม สารีริกธาตุ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของทศพล อาจหาญ ที่ศึกษาเรื่อง ข้าโอกาสพระธาตุพนม อำเภอรธาตุพนม จังหวัดนครพนม ที่กล่าวว่า แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมข้าโอกาสเป็นผลมาจากความเชื่อ ที่มีต่อพระธาตุพนม^๔

ประชาชนบริเวณพระธาตุดึงฮ้าง สปป. ลาว ไม่ได้มีบันทึกเกี่ยวกับตำนานอูรังคราตุไว้อย่างชัดเจนในรูปแบบของอูรังคราตุนิทานเหมือนของพระธาตุพนม แต่ก็ยังเคารพบูชาสักการะ ตามความเชื่อที่ว่าตำนานอูรังคราตุเป็นเรื่องจริง โดยมีประชาชนส่วนหนึ่งนำความเชื่อนี้จากฝั่งไทยนำไปเล่าสู่กันฟัง ผสมผสานกับความเชื่อท้องถิ่นที่ถือสืบต่อกันเรื่อยมาและความเชื่อในหลักคำสอนพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังมีประสบการณ์บางอย่างที่ตนเองได้ประสบ จนนำไปสู่ความเชื่อว่า เป็นเรื่องจริงและมีแนวทางในการปฏิบัติหรือการบูชาวัดพระธาตุดึงฮ้างในโอกาสต่าง ๆ

นอกจากนี้ยังพบว่าความเชื่อในพุทธสถานทั้งสองแห่ง ได้ส่งผลต่อการกำหนดระเบียบเกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน เช่น ประเพณีการจัดการเฉลิมฉลองประจำปี อันนำมาซึ่งเศรษฐกิจและการพัฒนาคุณภาพชีวิตและคุณภาพจิตใจอย่างยั่งยืนของชุมชนทั้งสองแห่งด้วย

^๓ อุทัย ภัทรสุข, “การศึกษาอิทธิพลของพระธาตุพนมที่มีต่อความเชื่อและพิธีกรรมชุมชนลุ่มน้ำโขง”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนามหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔๗, บทคัดย่อ.

^๔ ทศพล อาจหาญ, “ข้าโอกาสพระธาตุพนม อำเภอรธาตุพนม จังหวัดนครพนม”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. (สาขาไทยคดีศึกษา (เน้นมนุษยศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒), หน้า ๗๒.

๕.๒ อภิปรายผล

ในการศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ตำนานอุรังคธาตุในฐานะมรดกโลกทางวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง” ซึ่งความเชื่อเป็นธรรมชาติของมนุษย์อย่างหนึ่ง เมื่อมนุษย์ยังต้องการความรู้ที่ถูกต้องในสิ่งต่าง ๆ ที่ตนเองเข้าไปสัมพันธ์ด้วย จึงได้อาศัยความเชื่อที่ตนเองสร้างขึ้นมาและการบอกเล่าหรือประสบการณ์ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบุคคลอื่นที่ตนเองเชื่อถือ เพื่อให้ได้รับคำตอบในสิ่งที่ยังมีความสงสัยหรือยังไม่ชัดเจน แม้ว่าความเชื่อจะเป็นนามธรรมที่มีอาจจับต้องสัมผัสได้ด้วยอวัยวะหรือระบบสัมผัสส่วนใด ๆ ของร่างกายก็ตาม แต่อาศัยการแปรความได้จากการจากการสนทนา การพูดคุย การสัมภาษณ์ หรือ การสังเกตผ่านกิจกรรมหรือพฤติกรรมอื่น ๆ ที่เนื่องด้วยความเชื่อนั้น ๆ ซึ่งมีการยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา จนทำให้ความเชื่อได้กลายเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมวลมนุษย์ และความเชื่อยังเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเมื่อที่มนุษย์ยังไม่เข้าใจในชีวิตหรือความจริงในสิ่งต่าง ๆ รอบตัว มนุษย์จึงมีความคิดเห็นโดย การคาดเดาไปต่าง ๆ นานาตามแต่สติปัญญาของตน แม้แต่ความเชื่อของชาวพุทธเกี่ยวกับพระธาตุพนม ในประเทศไทย และพระธาตุอิงฮัง ใน สปป. ลาว ซึ่งเป็นสิ่งที่ยังต้องทำความเข้าใจอีกต่อไป

อย่างไรก็ตาม ความเชื่อของชาวพุทธสองฝั่งโขงเกี่ยวกับพระธาตุพนมและพระธาตุอิงฮัง มีพื้นฐานมากจากตำนานปุษนิยสถานและปุษนิยวัตถุที่กล่าวถึงประวัติศาสตร์ในพุทธศาสนาใน ท้องถิ่นคือตำนานอุรังคธาตุ ซึ่งอยู่ในการรับรู้ของชาวพุทธทั้งสองฝั่งโขงมาแต่อดีต และตำนานดังกล่าวได้รับอิทธิพลจากกระแสพระพุทธรูปศาสนาเถรวาทนิกายลังกาวงศ์ที่ผ่านเข้ามาในสุโขทัยและล้านนา โดยมีอาณาจักรล้านนาเป็นต้นแบบของการเขียนเอกสารตำราทางพระพุทธศาสนา เพราะเป็นแหล่งรวมของนักคิดนักเขียน เช่น พระสิริมังคลาจารย์และพระรัตนปัญญาเถระ เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่าประวัติความเป็นมาของตำนานอุรังคธาตุที่ได้ถูกบันทึกในรูปแบบอุรังคนิทาน ซึ่งน่าจะเกิดขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๒ เพราะหลักฐานทางล้านนาระบุชัดเจนว่าบรรดาตำนานเกี่ยวกับพระพุทธรูปศาสนาทั้งหมดของล้านนา ซึ่งเป็นต้นแบบของการเขียนอุรังคนิทานนั้นเกิดขึ้นในช่วงรัชสมัยของพระเจ้าติโลกราช (ปี พ.ศ. ๒๐๒๐) เนื่องจากเป็นช่วงที่มีการบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ เป็นลายลักษณ์อักษรและมีความเจริญของการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ซึ่งทำให้พระภิกษุชาวล้านช้างส่วนหนึ่งได้เดินทางมาศึกษาพระพุทธศาสนาที่สุโขทัยและล้านช้าง แล้วกลับไปสอนวิธีการเขียนตำนานบ้านเมืองเพื่อถวายแก่พระราชา หรือพระราชามีดำรัสให้พระคุณเจ้าที่มีความรู้ได้จดจารและจารึกเรื่องราวของพระพุทธรูปศาสนา ประวัติศาสตร์บ้านเมืองและอื่น ๆ ขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับสมัยนิยม โดยเฉพาะตำนานอุรังคธาตุ หรือ อุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) ฉบับของกรมศิลปากรจัดพิมพ์ระบุว่าอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) น่าจะได้รับการแต่งขึ้นใน พ.ศ. ๒๑๘๑-๒๒๓๕ สมัยของพระเจ้า สุริยธรรมิกราช โดยพระยาศรีไชยชมพูนุซึ่งเป็นผู้รู้ภาษาบาลีมากและเป็นนขาราชการในราชสำนัก เนื่องจากมีเนื้อหาที่ระบุถึงปี พ.ศ. ซึ่งตรงกับการขึ้นครองราชย์ของพระเจ้าสุริยธรรมิกราช หรืออาจ ถูกเขียนขึ้นมาก่อนหน้าด้วยซ้ำ เนื่องจากมีตำนานในลักษณะเดียวกันนี้เกิดขึ้นมาก่อนแล้ว คือ “ตำนานพระเจ้าเสียบโลก” แต่ข้อความมาหยุดตรงสมัยขององค์หน้าจะเป็น เพราะมีการปรับปรุงเพิ่มเติมเพื่อให้พระองค์ได้มีรายชื่อปรากฏในตำนานด้วย ซึ่งเนื้อหาของอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) นั้นในคัมภีร์โบราณมี ๗ ผูก แบ่งเป็น ๓ หมวด คือ ก) นครนิทานกล่าวถึง ประวัติบ้านเมืองและแม่น้ำลำคลองต่าง ๆ มีแม่น้ำโขง เป็นต้น ข) อุรังคนิทาน กล่าวถึงประวัติ

พระอรรถาตุจจนถึงการนำมาบรรจุไว้ที่ภูภพราณีและ ค) ศาสนนิทาน กล่าวถึงพระพุทธศาสนาความเป็นไปของคณะสงฆ์ในยุคแรก ซึ่งทำให้เกิดความเชื่อซึ่งเป็นความรู้สึกละและเป็นนามธรรมต่อชาวพุทธในท้องถิ่น ที่เดิมมีความเชื่อแบบดั้งเดิมที่เชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ เมื่อมีแนวคิดเรื่องอรรถาตุเข้ามาซึ่งเจือด้วยอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ต่าง ๆ ยิ่งทำให้เกิดความเชื่อจึงนำไปสู่การสร้างพุทธสถาน ในสถานที่ที่ตำนานอรรถาตุนิทานได้กล่าวไว้และมีการบูชาสักการะสืบมา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษา ของซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพระมหาบุญนำ ปรกโม (คนหมั้น) ที่ศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อและการบูชาพระธาตุของชาวพุทธในล้านช้าง และมีความเห็นวาทินดินแดนล้านช้างมีคติการสร้างและการ บูชาพระธาตุโดยมีการผสมความเชื่อดั้งเดิมที่นับถือผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์กับหลักคำสอนทาง พระพุทธศาสนาจึงมีการสร้างพุทธสถานใหญ่ปรากฏเป็นรูปธรรมและมีการบูรณปฏิสังขรณ์สืบมา ตามแต่ละยุคสมัย และการศึกษาของ อธิเทพ ผาทา ในรายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาเชิงสำรวจพุทธสถานที่ปรากฏในอรรถาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) ซึ่งกล่าวถึงพุทธสถานที่เกิดขึ้นในดินแดนลุ่มน้ำโขงนั้น สร้างมาด้วยความเชื่อในอรรถาตุนิทาน(ตำนานพระธาตุพนม) เพื่อเป็นสถานที่ระลึกถึงว่าพระพุทธรูปเจ้าเคยเสด็จมาประทับทำพุทธกิจในดินแดนแถบนี้^๕ รวมทั้งการศึกษาของ อุทัย ภัทรสุข ที่ศึกษาอิทธิพลของพระธาตุพนมที่มีต่อความเชื่อและพิธีกรรมชุมชนลุ่มน้ำโขง โดยสรุปว่าพระธาตุพนมได้ก่อให้เกิดจารีตปฏิบัติของชุมชนในลุ่มน้ำโขงตามความเชื่อ^๖ นอกจากนี้ความเชื่อของชาวพุทธอีสานเกี่ยวกับพระธาตุพนมและพระพุทธรูปบาทเวินปลายังมีผลต่อการท่องเที่ยวที่นำความเจริญมาสู่ ท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของบูรกรรม บริบูรณ์ ที่วิจัยเรื่องการศึกษาเอกลักษณ์ความเชื่อและ วัฒนธรรมประเพณีของประชาชนทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขงต่อองค์พระธาตุพนม ซึ่งเป็นรายงานการวิจัยเพื่อ สนับสนุนให้พระธาตุพนมเป็นมรดกโลกที่กล่าวโดยสรุปว่าพระธาตุพนมมีส่วนนำความเจริญด้านการท่องเที่ยวมาสู่จังหวัดนครพนม^๗

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ๓ ด้าน ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย

ปัจจุบันการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฐานราก โดยอาศัยกิจกรรมตามความเชื่อและประเพณีอันเป็นวิถีชาวบ้านแบบท้องถิ่นที่ตั้งอยู่กับความเชื่อทางศาสนา พุทธสถานอย่างพระธาตุพนมสามารถที่จะพัฒนาให้มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ โดยเฉพาะประชาชนจาก สปป.ลาว และประชาชนที่มีความเชื่อใกล้เคียงและสอดคล้องกับไทยเป็นอย่างมากนั้นคือชุมชนพระธาตุอิงฮัง ให้มาสักการะบูชาองค์พระ

^๕ อธิเทพ ผาทา, ดร. รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาเชิงสำรวจพุทธสถานที่ปรากฏในอรรถาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม). สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒๕๖๒), บทคัดย่อ.

^๖ อุทัย ภัทรสุข, “การศึกษาอิทธิพลของพระธาตุพนมที่มีต่อความเชื่อและพิธีกรรมชุมชนลุ่มน้ำโขง”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

^๗ บูรกรรม บริบูรณ์, ดร. การศึกษาเอกลักษณ์ด้านความเชื่อและวัฒนธรรมประเพณีของประชาชนทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขงต่อองค์พระธาตุพนม. จังหวัดนครพนม. รายงานการวิจัยเพื่อสนับสนุนพระธาตุพนมให้เป็นมรดกโลก, ๒๕๖๐, หน้า ๑๔๘

ธาตุพนมได้มากขึ้น โดยเฉพาะพระธาตุพนมที่เป็นทั้งสัญลักษณ์ของจังหวัดนครพนม เป็นทั้งสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา และเป็นทั้งอารยธรรมและวัฒนธรรมประเพณีที่เกิดจากความเชื่อของผู้คนในลุ่มน้ำโขง ซึ่งตั้งอยู่ในชัยภูมิที่เหมาะสมคืออยู่กึ่งกลางระหว่างตัวจังหวัดนครพนม มุกดาหาร และใกล้กับสะพานข้ามแม่น้ำโขง คือสะพานมิตรภาพไทย-ลาว ทั้งสองแห่ง ทำให้การเดินทางของผู้มีความประสงค์จะแสวงบุญสามารถเข้าถึงได้โดยสะดวก และจากการที่องค์พระธาตุพนมในฐานะศูนย์กลางของพุทธสถานในลุ่มน้ำโขง ที่สามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมเข้าหาพุทธสถานตามตำนานอูรังครธาตุ แห่งอื่น ๆ ในจังหวัดใกล้เคียง อันจะนารายได้มาสู่ท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะด้านกิจกรรม

ควรสร้างหรือกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในจังหวัดนครพนม โดยเฉพาะเส้นทางจักรยานที่จังหวัดนครพนมสร้างเพื่อท่องเที่ยวในจังหวัด ควรเชื่อมต่อให้ถึงองค์พระธาตุพนม และสามารถมีจุดเริ่มต้นที่สะพานมิตรภาพไทย-ลาว ในจังหวัดมุกดาหารซึ่งอยู่ติดกับแขวงสะหวันนะเขต ซึ่งเป็นที่ตั้งของพระธาตุอิงฮัง

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ประเด็นที่น่าสนใจจากการศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ตำนานอูรังครธาตุในฐานะมรดกโลกทางวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง” ผู้วิจัยครั้งต่อไปควรทำการศึกษาในประเด็นเหล่านี้ คือ

๑) ควรศึกษาภาษาสัญลักษณ์ของเครื่องสักการะบูชาพุทธสถานที่ปรากฏตามตำนานอูรังครธาตุ เพื่อทำความเข้าใจถึงความหมายและความสำคัญของเครื่องสักการะบูชาที่มีผู้นำมาบูชา เช่น ผ้าห่มพระธาตุพนม พานบายศรี ชั้นหมากเบ็ง และปราสาทผึ้ง อันจะนำไปสู่การผลิตเครื่องสักการะบูชาเหล่านี้ในชุมชน

๒) ควรศึกษาการสร้างเครือข่ายแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นในลุ่มน้ำโขงโยใช้องค์พระธาตุพนมเป็นแกนหลัก เพื่อสร้างเครือข่ายดูแลและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในลุ่มน้ำโขง ซึ่งในจังหวัดนครพนมมีพุทธสถานสำคัญ ๆ ซึ่งเป็นวัตถุติดบทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่รอการพัฒนาเพื่อต้อนรับผู้มีศรัทธามาแสวงบุญอีกเป็นจำนวนมาก

๓) ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาชุดความรู้เรื่องบูรณะพระธาตุพนมในสมัยต่าง ๆ เพื่อทำความเข้าใจเหตุผลการบูรณะในแต่ละครั้ง ซึ่งนอกจากความทรุดโทรมของพระธาตุพนมแล้ว น่าจะมีเหตุผลอื่น เช่น การต่อยอดพระธาตุพนมในสมัยจอมพล ป.พิบูลย์สงคราม ที่มีเหตุผลทางการเมืองแฝงอยู่และการหุ้มทองคำเปลยองค์พระธาตุพนมของคณะเข้มทิศชีวิตด้วย

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

๑ ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กรมศิลปากร. **อรัญครธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุนม)**. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๗.

คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์สำนักนายกรัฐมนตรี, **ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่**, พระนคร: สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๔, หน้า ๗๔ - ๗๕.

คณะทำงาน. **โครงการวิจัยด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี อำเภอธาตุนม จังหวัดนครพนม**. นครพนม: รุ่งฤทัยก้อปปี, ๒๕๖๑.

คำจำปา แก้วมะณี, **ประวัติพระเจดีย์ - วัดสำคัญและประวัติพระครูยอดแก้ว โพนสะเม็ก**, เวียงจันทน์: กระทรวงธรรมการ, ๒๔๑๗, หน้า ๑๗.

ธวัช ปุณโณทก. **ศิลาจารึกอีสาน**. กรุงเทพมหานคร: คุณพินอักษรกิจ, ๒๕๓๐.

_____. **วรรณกรรมท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๕.

ธีระวัฒน์ แสนคำ, รายงานการวิจัย พระธาตุสำคัญในล้านช้าง: วิเคราะห์ประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์ และความสัมพันธ์กับผู้คนสองฝั่งโขง, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย, ๒๕๖๐ หน้า ๔๐ - ๔๖.

บุปผา ทวีสุข. **คติชาวบ้าน**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๐.

นาฏวิภา ชลิตานนท์, **ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย**, กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๒๔, หน้า ๑๐๗ - ๑๒๐.

พิเศษ เจียจันทพงษ์, บทนำ, ใน กรมศิลปากร, **อรัญครธาตุนิทาน ตำนานพระธาตุนม**, กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๒, หน้า ๑๓ - ๑๕.

พระคำพันธ์ผิวกระจ่าง และ ประยูร แสงใส, การศึกษาวิเคราะห์พุทธศาสนาผ่านตำนานพระธาตุนม และพระธาตุเชิงชุม. วารสารพื้นถิ่นโขง ซี มูล ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๐ หน้า ๒๐๐-๒๐๒.

พระมหาสม สุมน, จดหมายเหตุท้ายเล่ม, อ่างใน พระธรรมราชานุวัตร (แก้ว อุทุมมาลา ป.ธ. ๖), **อรัญครธาตุนิทาน ตำนานพระธาตุนม (พิสดาร)**, กรุงเทพมหานคร: จุฬ พับบลิชซิ่ง, ๒๕๕๒, หน้า ๑๙๖ - ๑๙๗.

เพชรสะหมอน พอนวีไลสั๊ก, **ประวัติพระธาตุอิงฮังและฮีต ๑๒ ประเพณีลาว**, แขวงคำม่วน: ม.ป.ท., ๒๕๔๕, หน้า ๔ - ๖.

มนวิภา เจียจันทร์พงษ์ อ่างใน วิลักษณ์ ศรีป่าซาง, “วรรณกรรมตำนานล้านนา: การศึกษาวิธีการสร้าง”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, ๒๕๔๑, หน้า ๑.

มานิต วลิลีโกดม, *พระธาตุพนม*, กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ, ๒๕๑๘, หน้า ๙๑ - ๑๐๘.

วัดพระธาตุพนมมหาวิหาร, *ประมวลภาพประวัติศาสตร์พระธาตุพนมและภาพโบราณวัตถุค่ามหาศาลในกรุพระธาตุพนม*, กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครพิมพ์, ๒๕๒๒, หน้า ๑๑ - ๑๒.

โสม พระไชยเม็งกุ่ม (สายัน ดินแดง), *ประวัติพระธาตุอิงฮัง*, ทำถวาย พ.ศ. ๒๕๔๘ - ๒๕๔๙.

อนุวิทย์ เจริญศุกกุล, *แนวทางการศึกษาและวิจัยสาขาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมในประเทศไทย*, กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ, ๒๕๒๔, หน้า ๑๔๐ - ๑๔๑.

อุษณีย์ ธงไชย, *จารึกและตำนาน หลักฐานที่สร้างขึ้นภายใต้อิทธิพลของพุทธศาสนาลังกาวงศ์*, หน้า ๗๖.

David K. Wyatt อ่างใน นาฏวิภา ชลิตานนท์, *ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย*, กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๒๔, หน้า ๑๒๔ - ๑๔๒.

(๒) หนังสือแปล:

(๓) *ดุष्ฎินิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:*

พรสวรรค์ อัมรานนท์, “ตำนานเชียงแสน: การศึกษาเชิงวิจารณ์”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต*, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๖, หน้า ๒๐๔.

พระครูศรีปริยัติการ (อรุณ อัจฉิชัย), *ความเชื่อของชาวพุทธอีสานเกี่ยวกับพุทธสถานที่ปรากฏในอุรังคราตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม): ศึกษาเฉพาะกรณีพระธาตุพนมและพระพุทธรูปบาตเวินปลา จังหวัดนครพนม*, ดุष्ฎินิพนธ์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๔.

พระมหาบุญนำ ประกโม (คนหมั่น), *การศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อและการบูชาพระธาตุของชาวพุทธในล้านช้าง*, ดุष्ฎินิพนธ์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๖๐.

พระวงศกร สุเมธ (เทพพนมพร), *ศึกษาวิเคราะห์ความสำคัญของพระธาตุอิงฮังที่มีต่อวิถีชีวิตของประชาชน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*,

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐, บทคัดย่อ.

อุทัย ภัทรสุข, การศึกษาอิทธิพลของพระธาตุพนมที่มีต่อความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนลุ่มแม่น้ำโขง
, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔, หน้า ๖๙ - ๗๐.

(๔) บทความ:

ชาคริต สิทธิฤทธิ์ , จับต้องได้ - จับต้องไม่ได้: ความไม่หลากหลายในความหลากหลายของมรดกทาง
วัฒนธรรม,วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม -
สิงหาคม ๒๕๕๙ (มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, ๒๕๕๙), หน้า ๑๔๑.

เบญจวรรณ นาราสิจ และ ภควดี ทองชมพูซุช, ตำนานอูรังครธาตุกับวาทกรรมว่าด้วยการสร้างเจดีย์
พระธาตุพนม, Proceeding of ๑๔th International Conference on Humanities
and Social Sciences ๒๐๑๘ (IC-HUSO ๒๐๑๘) ๒๒nd – ๒๓rd November ๒๐๑๘,
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, หน้า ๙๘๓.

(๕) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่และเอกสารอื่น ๆ:

(๖) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, **มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม**, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<http://www.culture.go.th> [๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๔].

ตำนานอูรังครธาตุ, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.baanjomut.com/library_๓/extension-๕/legendary_industry_that_trunk/๑๑.html [๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๔].

พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา, พระธาตุและพระบรมสารีริกธาตุกับคนไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา
http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?article_id=374&articlegroup_id=97, ๒๐ มกราคม ๒๕๖๖.

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<http://ich.culture.go.th/index.php/th/ich/folk-literature/๒๕๒-folk/๓๙๓-urang-taht> [๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๔].

ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, **พจนานุกรม**, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<https://dictionary.orst.go.th/> [๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๔].

Museum Thailand, ศิลปะพระราชนิพนธ์, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<https://www.museumthailand.com/th/๔๐๗๕/storytelling> [๒๔ สิงหาคม
๒๕๖๔].

(๓) สัมภาษณ์:

๒. ภาษาอังกฤษ

1. Secondary Sources

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

แบบสัมภาษณ์/เครื่องมือวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง

การศึกษาวิเคราะห์ตำนานอุรังคธาตุในฐานะมรดกโลกทางวัฒนธรรมของชุมชนสอง
ฝั่งโขง

แบบสัมภาษณ์พระสงฆ์แบ่งออกเป็น ๒ ตอนหลัก ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลส่วนบุคคล (กรณีพระสงฆ์)

๑. ระยะเวลาที่อุปสมบท
๒. ระดับการศึกษา
 - ๒.๑ ระดับการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกธรรม)
 - ๒.๒ ระดับการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกบาลี)
 - ๒.๓ ระดับการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกสามัญ)
๓. อายุ
๔. พรรษา
๕. ระยะเวลาที่พำนักอาศัยอยู่ในวัดพระธาตุพนมบรมมหารัชมังคลาจารย์ / วัดพระธาตุอิงฮัง
๖. ลักษณะความสัมพันธ์กับพุทธสถานที่วิจัย

(กรณีฆราวาส)

๑. อายุ
๒. อาชีพ
๓. สถานภาพสมรส
๔. สถานภาพในชุมชน

ตอนที่ ๒

ข้อมูลความเห็นเรื่องตำนานอุรังคธาตุในฐานะมรดกโลกทางวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง
แบ่งย่อยออกตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

๑. ความเป็นมาของพระธาตุพนม / พระธาตุอิงฮัง มีความเป็นมาอย่างไร
๒. ความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุพนม / พระธาตุอิงฮัง ในปัจจุบันเป็นอย่างไร
๓. ตำนานอุรังคธาตุตามตำนานของพระธาตุพนม / พระธาตุอิงฮัง เป็นอย่างไร
๔. วัฒนธรรมของชุมชนบริเวณวัดพระธาตุพนม / พระธาตุอิงฮัง ยังดำเนินตามตำนานอุรังคธาตุหรือไม่ อย่างไร
๕. เครื่องบูชาสักการะสำหรับบูชาพระธาตุพนม / พระธาตุอิงฮัง เป็นอย่างไร
๖. เพราะเหตุใดท่านจึงเชื่อเกี่ยวกับตำนานอุรังคธาตุของพระธาตุพนม / พระธาตุอิงฮัง
๗. อิทธิพลที่เกิดจากตำนานอุรังคธาตุต่อพระธาตุพนม / พระธาตุอิงฮัง
๘. การคาดการณ์ในอนาคตเกี่ยวกับการเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมของพระธาตุพนม

ภาคผนวก ข.

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิผู้ให้ความสำคัญและจดหมายเชิงสัญลักษณ์

๑. ผู้ให้ข้อมูลหลักพื้นที่วิจัยวัดพระธาตุพนม ได้แก่ พระสงฆ์ ปราชญ์ท้องถิ่น ประชาชน นักวิชาการ และผู้นำท้องถิ่น ที่มีความใกล้ชิดกับองค์พระธาตุพนม พื้นที่วิจัยวัดพระธาตุพนม จำนวน ๑๐ รูป/คน คือ
๑. ผู้ให้ข้อมูลหลักพื้นที่วิจัยวัดพระธาตุอิงฮัง ได้แก่ พระสงฆ์ ปราชญ์ท้องถิ่น ประชาชน นักวิชาการ และผู้นำท้องถิ่น ที่มีความใกล้ชิดกับองค์พระธาตุพนม พื้นที่วิจัยวัดพระธาตุอิงฮัง จำนวน ๑๐ รูป/คน คือ

ภาคผนวก ค.

ประวัติผู้วิจัย

๑. นางสาวศศิธร ล่องเลิศ		หัวหน้าโครงการ / ผู้วิจัยหลัก
หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน		๓๙๓๐๑๐๐๗๑๒๗๑๘
ตำแหน่ง		อาจารย์ประจำสาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ
ประวัติการศึกษา	๒๕๔๓	มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษ
	๒๕๔๗	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ประยุกต์
ประสบการณ์งานวิจัย		งปม. ๒๕๖๐: กระบวนการสื่อสารทางภาษาและวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมพลังทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในกลุ่มจังหวัดสนุก
		งปม. ๒๕๖๓: วิถีชีวิตใหม่: ส่งผลกระทบต่อ การประกอบธุรกิจร้านอาหารในจังหวัด นครพนม
หน่วยงาน		วิทยาลัยสงฆ์นครพนม
ที่อยู่		วิทยาลัยสงฆ์นครพนม ๓๓ หมู่ ๙ ถนนบายพาส อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม
เบอร์โทรศัพท์		๐๘๓ ๕๙๖๙๔๒๔
อีเมล		Sasi29.long@gmail.com

๒. Mr. Yukesh Shakya		ผู้ร่วมวิจัย
หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน		
ตำแหน่ง		อาจารย์ประจำสาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ
ประวัติการศึกษา	๒๕๕๒	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ศาสนศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษ
	๒๕๕๘	มหาวิทยาลัยขอนแก่น ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษ
ประสบการณ์ งานวิจัย		
หน่วยงาน		วิทยาลัยสงฆ์นครพนม
ที่อยู่		วิทยาลัยสงฆ์นครพนม ๓๓ หมู่ ๙ ถนน บายพาส อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม
เบอร์โทรศัพท์		๐๙๔ ๒๖๓๘๖๙๐
อีเมล		ukeshshakya@gmail.com

ภาคผนวก ง.

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย

(Output / Outcome / Impact)

ผลผลิต (Output) จากงานวิจัย

ประเภทผลงานที่ได้รับ:

ต้นแบบผลิตภัณฑ์

ต้นแบบเทคโนโลยี

กระบวนการใหม่

X องค์ความรู้

X การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์

X การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ

การพัฒนากำลังคน

ทรัพย์สินทางปัญญา

X บทความทางวิชาการ

การประชุม/สัมมนาระดับนานาชาติ

X การประชุม/สัมมนาระดับชาติ

ระดับของผลงานที่ได้รับ:

ระดับอุตสาหกรรม

ระดับกึ่งอุตสาหกรรม

X ระดับภาคสนาม

ระดับห้องปฏิบัติการ

รายละเอียดผลงาน:

๖ เดือนที่ ๑

ได้ทราบว่า ตำนานอรัญธาคู (อรัญคันทน) จัดเป็นวรรณกรรมเชิงศาสนาเนื่องจากมีเนื้อหาเล่าเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาและบ้านเมืองทั้งใน สปป.ลาว และ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ซึ่งผู้คนในท้องถิ่นโดยเฉพาะผู้เฒ่าผู้แก่ผู้สูงอายุ จะรู้จักตำนานเรื่องนี้ผ่านการบอกเล่าในฐาน “ตำนาน” ที่บันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนาที่เผยแพร่เข้ามาที่ดินแดนสุวรรณภูมิหรือดินแดนสองฝั่ง

โง่ง ซึ่งตำนานอุรังคธาตุมีประวัติความเป็นมาจากอิทธิพลของการแตงนิทานหรือตำนานที่เกี่ยวกับการเสด็จมาของพระพุทธองค์ สู่ดินแดนอื่นที่ไม่ใช่อินเดียของชาวพุทธ นอกจากนี้ที่มาของตำนานอุรังคธาตุ ยังเปรียบเสมือนวรรณกรรมที่เกิดขึ้นเพื่อใช้เป็นตำราบอกเล่าประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในลุ่มแม่น้ำโขงและประวัติบ้านเมืองที่เกี่ยวข้องโดยมีแนวคิดสำคัญที่แทรกอยู่ในตำนาน

เนื่องจากตำนานอุรังคธาตุนั้น ความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนใกล้เคียงวัดพระธาตุพนม และพระธาตุอิงฮัง มีความเชื่อที่สัมพันธ์กัน นั่นคือ การเสด็จมาของพระพุทธเจ้าสู่ภูเก้าพรา เพื่อภารกิจในการพยากรณ์สถานที่สำหรับประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุที่ภูเก้าพรา อิงรัง (อิงฮัง) นอกจากนี้ก็เพื่อการเสด็จมาพยากรณ์บ้านเมือง เพื่อประทับรอยพระพุทธรูป และ เพื่อปราบพญานาค ซึ่งจะทำให้ง่ายต่อการประกาศพระพุทธศาสนาในอนาคต

ความเชื่อของประชาชนในพระธาตุพนมจะปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจน ทั้งในรูปแบบของการสร้างพุทธศิลป์แบบเจดีย์ ซึ่งปรากฏทั่วไปในลุ่มแม่น้ำโขง และทั้งในรูปแบบของการบูชาสักการะด้วยวิธีการ ในโอกาสต่าง ๆ ที่เหมาะสม ดังนั้น พระธาตุพนมจึงเป็นที่สนใจของผู้ที่ศรัทธาและนักท่องเที่ยงทั่วไป ในปัจจุบัน ทั้งนี้ เป็นเพราะพระธาตุพนมหรือภูเก้าพราในตำนานอุรังคธาตุ นั้น เป็นเป้าหมายหลักของการเสด็จมาของพระพุทธเจ้า โดยมผู้แต่งอุรังคธาตุนิทาน กำหนดให้เป็นแกนของเรื่องโดยมี การพรรณนาถึงการสร้างพระธาตุพนมไว้อย่างชัดเจน เป็นขั้นเป็นตอนจนคนรุ่นต่อ ๆ มาเชื่อว่าเป็นเรื่องจริงและบุคคลในเรื่องมีตัวตนจริง ๆ ด้วย

๖ เดือน ที่ ๒

ได้ทราบผลของการศึกษาข้อมูลภาคสนามจะสะท้อนทฤษฎี (induction) ทฤษฎีอาจจะมิได้นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามทั้งหมด ภาคสนามจะเป็นตัวให้ทฤษฎีมีชีวิต มีขอบเขตแคบลง และมีข้อจำกัด แต่มีความชัดเจนยิ่งขึ้น มีพลังในการอธิบายข้อมูลภาคสนามได้

ทำเอกสาร

รายงานฉบับสมบูรณ์

บทความวิจัย

จำนวนผลงาน:.....๒.....หน่วยนับ :ฉบับ

.....

ผลลัพธ์ (Outcome) ที่ได้ตลอดระยะเวลาโครงการ:

ชื่อ

ผลลัพธ์:.....

ประเภท:

 ข้างปริมาณ ข้างคุณภาพ ข้างเวลา ข้างต้นทุน

รายละเอียด:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ผลกระทบจากการดำเนินโครงการ:

 กระทบทางเศรษฐกิจของประเทศ กระทบต่อภาคการผลิตและธุรกิจที่เกี่ยวข้อง กระทบต่อขีดความสามารถทาง วทน. กระทบต่อการจ้างงาน กระทบต่อสังคม กระทบต่อสิ่งแวดล้อม เพิ่มความสามารถการแข่งขันของเอกชนที่ร่วมโปรแกรม

เพิ่มความสามารถในการแข่งขันของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

นับสนุนให้เกิดวิสาหกิจเริ่มต้น (Startup)

รายละเอียด:

รายงานการวิจัยร่างสมบูรณ์

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง

การยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม
ของประชาชนสองฝั่งโขง

Upgrading PhraThatPhanom to be a participatory cultural world heritage
of people on both sides of the Mekong

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรม: พระธาตุพนมจากตำนานอุรังคธาตุสู่การยกระดับ
เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

The Integration of Cultural Capitals: PhraThatPhanom from the Legends
of the Urangkhat that to the Upgrade to Being a Cultural World Heritage

โดย

นายมาวิน โทแก้ว

นายปภักร สายบัว

ผศ.ลิขสิทธิ์ สิงห์ออย

วิทยาลัยสงฆ์นครพนม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766082

รายงานการวิจัยร่างสมบูรณ์

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง

การยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง
Upgrading PhraThatPhanom to be a participatory cultural world heritage of
people on both sides of the Mekong

โดย

นายมาวิน โทแก้ว

นายปภักร สายบัว

ผศ.ลิขสิทธิ์ สิงห์ออย

วิทยาลัยสงฆ์นครพนม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766082

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Final Drafted Research Report

Research Sub-Project 2

Upgrading PhraThatPhanom to be a participatory cultural world heritage of
people on both sides of the Mekong

By

Mr.Marvin Thokaew

Mr.Papangkorn Saibua

Asst Prof.Likhasit Singngoi

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Nakhonphanom Buddhist College

B.E. 2566

Research Project Funded by Thailand Science Research and Innovation

MCU RS 800766082

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	การยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม ของประชาชนสองฝั่งโขง
คณะผู้วิจัย:	นายมาวิน โทแก้ว, นายปลั่งกร สายบัว, ผศ.ลิขสิทธิ์ สิงห์ฮ้อย
ส่วนงาน:	วิทยาลัยสงฆ์นครพนม
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๖
สถาบัน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทขององค์พระธาตุพนมจากตำนานอูรังคธาตุ ด้านวัฒนธรรม ๒) เพื่อศึกษาพระธาตุพนมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง และ ๓) เพื่อเป็นแนวทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ผู้ให้ข้อมูลหลักเชิงคุณภาพ คือ ๑. ผู้รู้และปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนภาครัฐ เอกชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัดนครพนม จำนวน ๒๐ คน ๒. ผู้รู้และปราชญ์ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บ้านสี่โคตรบูร (พระธาตุสี่โคตรบูร) เมืองคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน ๑๕ คน ผู้ให้ข้อมูลเชิงปริมาณ คือ ประชากรที่อาศัยในพื้นที่เป้าหมายทั้ง ๒ ประเทศ จำนวน ๑๐๐ คน เครื่องมือในการศึกษาคือแบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ๑) ตำนานอูรังคธาตุกล่าวถึงการบรรจุพระอูรังคธาตุ (กระดูกส่วนหน้าอก) ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้ ณ องค์พระธาตุพนม ทำให้พระธาตุพนมกลายเป็นศูนย์กลางความศรัทธาและความเชื่อของพุทธศาสนิกชน ดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก ส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นและสร้างรายได้ให้กับชุมชน

๒) การมีส่วนร่วมในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ต้องเกิด ๑) การจัดเวทีสาธารณะ ๒) การจัดกิจกรรมการศึกษา ๓) การจัดตั้งคณะกรรมการร่วม ๔) การแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้ และ ๕) การส่งเสริมความร่วมมือ เพราะทำให้ประชาชนจากทั้งสองฝั่งโขงมาร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

๓) แนวทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๑) การประชุมและรับฟังความคิดเห็น จัดประชุมร่วมกับหน่วยงานภายในชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อรับฟังปัญหาและความต้องการของชุมชนที่มีความจำเป็น

๒) ประชาชนมีส่วนร่วมรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นให้เกิดการยกระดับพระธาตุพนม

๓) ประชาชนรู้สึกมีความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงาน พัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจอย่างเต็มที่

๔) ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินความพึงพอใจ การสังเกตการณ์การทำงานของหน่วยงานภายนอก ติดตามผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ และประเมินการใช้งบประมาณ

Research Title: Upgrading PhraThatPhanom to be a participatory cultural world heritage of people on both sides of the Mekong

Researcher: Mr.Marvin Thokaew, Mr.Papangkorn Saibua, Asst Prof.Likhasit Singngoi

Department: Nakhon Phanom Buddhist College

Fiscal Year: 2566/2023

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongrajavidyalaya University

ABSTRACT

This research The objectives are 1) to study the role of Phra That Phanom from the cultural orangutan legend, 2) to study Phra That Phanom with the participation of people on both sides of the Mekong River, and 3) to provide guidelines for upgrading Phra That Phanom to become a world heritage site. cultural The main qualitative informants are: 1. Local scholars and scholars, representatives of the government, private sector, and related agencies in Nakhon Phanom Province, totaling 20 people. 2. Local scholars and scholars who live in Ban Si Khot Bura. (Phra That Si Khot Bura) Mueang Khammouane, Lao People's Democratic Republic, numbering 15 people. Quantitative data providers are the population living in the target areas in both countries, numbering 100 people. The tool for the study is an interview form. and questionnaires for research

The results of the research found that: 1) The legend of Urangkhatthat refers to the packaging of the Urangkhatthat. (chest bone) of the Lord Buddha at Phra That Phanom. Make Phra That Phanom become the center of faith and beliefs of Buddhists. Attracting tourists from around the world Promote the local economy and create income for the community.

2) Participation in elevating Phra That Phanom to be a world cultural heritage site requires 1) organizing a public forum, 2) organizing educational activities, 3) setting up a joint committee, 4) exchanging information and knowledge, and 5) Promote cooperation Because it allows people from both sides of the Mekong to come and exchange opinions.

3) Guidelines for upgrading Phra That Phanom to become a world cultural heritage site

1) Meeting and listening to opinions Organize meetings with relevant community agencies. To listen to the problems and needs of communities that are necessary

2) People participate in public relations campaigns to stimulate the upgrading of Phra That Phanom.

3) People feel proud of being part of the operation. Fully develop the community economically.

4) People participate in evaluating satisfaction. Observing the work of outside agencies Follow up on performance regularly and evaluate budget use

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจากคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ให้คำแนะนำทุกขั้นตอน ตั้งแต่การนำเสนอหัวข้อ การปรับสามบทแรกและการปรับสรุปเนื้อหาสุดท้าย ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการปรับงานวิจัยนี้เป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยผู้อำนวยการสถาบันพุทธศาสตร์ พระครูสุธีกิตติบัณฑิต, รศ. ดร.ที่ได้ให้ทุนในการวิจัยครั้งนี้ พระมหาชุตีภักดิ์ อภินนโท ผู้อำนวยการพัฒนาและส่งเสริมงานวิจัย และขอขอบคุณรองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ เจ้าหน้าที่ประจำสถาบันทุกท่านที่อำนวยความสะดวกอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้รู้และปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนภาครัฐ เอกชนและหน่วยงาน ชาวชุมชน บ้านธาตุพนม ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บ้านสีโคตรบวร (พระธาตุสีโคตรบวร) เมืองคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่ให้ข้อมูลงานวิจัยฉบับนี้

นายมาวิน โทแก้ว และคณะ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	ก
บทที่ ๑ บทนำ	๑
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
ปัญหาการวิจัย	๓
ขอบเขตของการวิจัย	๓
นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
กรอบแนวคิดในการวิจัย	๕
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๕
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
มรดกโลกทางวัฒนธรรม	๖
พระธาตุพนม ณ วัดพระธาตุพนม วรมหาวิหาร	๔๐
แนวคิดการมีส่วนร่วม	๕๕
ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดนครพนม ประเทศไทย และแขวงสะหวันนะเขต เมืองคันทะบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	๖๔
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗๕
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๘๐
รูปแบบการวิจัย	๘๐
พื้นที่วิจัย	๘๐
ประชากรและการกลุ่มตัวอย่าง	๘๑
เครื่องมือการวิจัย	๘๑
การเก็บรวบรวมข้อมูล	๘๓
การวิเคราะห์ข้อมูล	๘๓
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๘๔
บริบทชุมชน	๘๔

ผลการวิเคราะห์บทบาทขององค์พระธาตุพนมจากตำนานอุรังคธาตุด้านวัฒนธรรม	๑๐๑
ผลการวิเคราะห์การยกพระธาตุพนมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงสู่การ เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๑๐๓
ผลการวิเคราะห์แนวทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทาง วัฒนธรรม	๑๑๕
องค์ความรู้จากการวิจัย	๑๑๗
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายและเสนอแนะ	๑๒๑
สรุปผลการวิจัย	๑๒๒
อภิปรายผล	๑๒๘
ข้อเสนอแนะ	๑๓๑
บรรณานุกรม	๑๓๒
ภาคผนวก	๑๓๘
ภาคผนวก ก บทความ	๑๓๘
ภาคผนวก ข กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยนำไปใช้ประโยชน์	๑๕๔
ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้และกิจกรรม ที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ	๑๕๖
ภาคผนวก ง แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๕๙
ภาคผนวก จ๑ ประวัติผู้วิจัย	๑๖๗
ภาคผนวก จ๒ รูปแบบการจัดทำรายงานวิจัย	๑๗๐
ภาคผนวก จ๓ แบบสรุปโครงการวิจัย	๑๗๗

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัฒนธรรมเกิดจากความเชื่อที่มีรูปแบบปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง โดยอาจ หมายถึง จารีต ประเพณี หรือพิธีกรรมทางศาสนา ลัทธิ และความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ ที่สังคมมีการนับถือร่วมกัน หรือเป็นปัจเจกบุคคล ซึ่งวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ ที่เป็นเครื่องมือ เครื่องใช้ ที่มนุษย์ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อความสุขทางกาย และวัฒนธรรมทางจิตใจ เป็นเรื่องเกี่ยวกับ เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์ เพื่อให้เกิดปัญญาและมีจิตใจที่งดงาม (Goodall, J, ๑๙๘๖, p ๕๘) โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาพุทธในประเทศไทยที่ประชากรนับถือถึง ๖๓,๒๙๙,๑๙๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๓.๔๖% ที่มีประวัติความเป็นมาอย่างช้านาน มีหลักฐานทางโบราณสถาน และโบราณวัตถุที่ชัดเจน อาทิ เจดีย์ วัด อุโบสถเก่า พระปรางค์ พระพุทธรูป ฯลฯ เป็นต้น หรือแม้แต่จะเป็นขนบธรรมเนียม ประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมานับแต่อดีตที่มีความเกี่ยวข้องกับตรงกับพระพุทธศาสนา

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มหัศจรรย์ในทางสังคมวิทยาเนื่องจากในแต่ละท้องถิ่นหรือแต่ละประเทศ มักจะมีวัฒนธรรมที่แตกต่างจากถิ่นที่เราอยู่ ทำให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงเกิดขึ้น ยกตัวอย่าง เช่น ๑. ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไทลื้อเมืองมาง เมืองหย่วน จังหวัดพะเยา, ๒. ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นาถ่อน จังหวัดนครพนม, ๓. ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี (kapok, ๒๕๖๕ : ออนไลน์) ฯลฯ เป็นต้น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผู้คนเห็นและยอมรับความแตกต่างของแต่ละวัฒนธรรมรวมถึงเกิดการสร้างรายได้ในชุมชน ซึ่งเป็นไปตามนโยบายในเรื่อง การสร้าง ความสามารถในการแข่งขันตามยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ด้านที่ ๒ ที่มีเป้าหมายการพัฒนาที่มุ่งเน้นการยกระดับศักยภาพของประเทศในหลากหลายมิติ บนพื้นฐานแนวคิด ๓ ประการ คือ (๑) “ต่อยอดอดีต” โดยมองกลับไปที่เราทำทางเศรษฐกิจ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และจุดเด่นทาง ทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย (๒) “ปรับปัจจุบัน” เพื่อปูทางสู่อนาคต ผ่านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ของประเทศในมิติต่าง ๆ และ (๓) “สร้างคุณค่าใหม่ในอนาคต” ด้วยการเพิ่มศักยภาพของผู้ประกอบการ พัฒนาคนรุ่นใหม่ รวมถึงปรับรูปแบบธุรกิจ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาด

การที่จะพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมให้คนต่างชาติสนใจ เกิดความน่าเชื่อถือและบันทึกในระดับโลก หรือที่เรียกว่า “มรดกโลก” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาพื้นที่เมืองเพื่อสงวนรักษา อนุรักษ์ พื้นฟู และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ มรดกทางสถาปัตยกรรมและศิลปวัฒนธรรม อัตลักษณ์ และวิถีชีวิตพื้นถิ่นบนฐานธรรมชาติ และฐานวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนนั้น ที่ได้รับการคัดเลือกจาก ยูเนสโกว่าเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญ มีคุณค่าทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์หรือด้าน

อื่นๆ ที่มีมนุษย์หรือธรรมชาติได้สร้างขึ้นมา และควรได้รับการปกป้องคุ้มครองทางกฎหมายตามอนุสัญญาว่าด้วยเรื่อง "มรดกโลก" ของยูเนสโก เพราะถือว่าเป็นสถานที่เหล่านี้แม้จะเป็นทรัพย์สินของประเทศใดที่มรดกโลกนั้นตั้งอยู่ก็ตาม แต่ก็เป็นที่ทรงคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อมวลมนุษย์อื่นที่จะได้ร่วมกันชื่นชม (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๖๕: ออนไลน์)

พระธาตุพนมถือว่าเป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจ และการถ่ายโอนวัฒนธรรมอันเก่าแก่ของสังคมชาวพุทธในแถบลุ่มน้ำโขงแห่งนี้ ด้วยเหตุที่ว่าจังหวัดนครพนมเคยเป็นที่ตั้งของอาณาจักรโบราณที่ชื่อว่า ศรีโคตรบูร ที่มีความเจริญรุ่งเรืองมากในอดีตอาณาบริเวณสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง อันเป็นที่ตั้งของจังหวัดนครพนม จังหวัดมุกดาหาร และฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงบริเวณแขวงสะหวันนะเขตและสุวรรณเขตในปัจจุบันเป็นดินแดนแห่งการสังสมวัฒนธรรมอันเก่าแก่แห่งหนึ่ง ซึ่งมีวัฒนธรรมประเพณีหลากหลาย เช่น ประเพณีรำบูชาพระธาตุพนม การบาศรีสุทธรขั้ว ประเพณีไหลเรือไฟ รำซันหมากเบ็ง รำไทญ้อ รำหางนกยูง รำผู้ไท รำศรีโคตรบูร รำตำนานพระธาตุพนม แห่งพระอุปคุต ข้าโอกาส วันสัตตนาคราช และบุญฮีตสิบสอง โดยเฉพาะรำศรีโคตรบูรที่ถูกปรับปรุงให้เป็นชุดรำประจำจังหวัดนครพนม เพื่อแสดงให้ระลึกถึงความเจริญรุ่งเรืองในอดีตสืบมาจนปัจจุบัน แสดงถึงการที่มีการผสมผสานกันของการรำเช็งที่มีความสนุกสนาน กับการรำภูไทที่มีความอ่อนช้อย สวยงาม มีลักษณะท่ารำตามแบบฉบับของชาวอีสาน คือ "ยกสูง ก้มต่ำ รำกว้าง" จากความกลมกลืนระหว่างท่ารำกับดนตรีพื้นเมืองอีสานที่มีเสียงไพเราะและสมบูรณยิ่งขึ้น รำศรีโคตรบูรจึงถือเป็นท่ารำอีกชุดหนึ่งในการรำบูชาพระธาตุพนมในเทศกาลไหลเรือไฟทุกปี อีกอย่างประเด็นในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ยังมีความเกี่ยวข้องกับแผนพัฒนาจังหวัดนครพนม พ.ศ.๒๕๖๑-๒๕๖๕ (ฉบับทบทวน รอบปี พ.ศ.๒๕๖๔) ประเด็นการพัฒนาของจังหวัด มี ๖ ประเด็น ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับประเด็นที่ ๑. การพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวและบริการ ประกอบด้วย ๔ แผนงาน โดยเฉพาะข้อ ๑.๒ ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว ประเพณี ศาสนา ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ธรรมชาติ เขิงกีฬา เขิงเกษตร เขิงสุขภาพ และการท่องเที่ยวชุมชน OTOP นวัตกรรม สูการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งหลักการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีที่จะให้ดำรงอยู่สืบไปนั้น จำเป็นต้องมีความร่วมมือจากชาวประชาคมลุ่มน้ำโขงทุกภาคส่วน รวมถึงต้องมีวิธีการที่หลากหลาย

จากเหตุผลข้างต้นคณะวิจัยจึงได้ทำการวิจัยเรื่อง “การยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง” ภายใต้แผน การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรม: พระธาตุพนมจากตำนานอูรังคราตุสู่การยกระดับเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม เพื่อศึกษาบทบาทขององค์พระธาตุพนมจากตำนานอูรังคราตุด้านวัฒนธรรม เพื่อศึกษาพระธาตุพนมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม และเพื่อเป็นแนวทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการ ดังนี้

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาบทบาทขององค์พระธาตุพนมจากตำนานอุรังคธาตุด้านวัฒนธรรม
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาพระธาตุพนมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม
- ๑.๒.๓ เพื่อเป็นแนวทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

- ๑.๓.๑ บทบาทขององค์พระธาตุพนมจากตำนานอุรังคธาตุด้านวัฒนธรรมต่อประชาชนสองฝั่งโขงเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ พระธาตุพนมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมได้อย่างไร
- ๑.๓.๓ แนวทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมมีอะไรบ้าง

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

- ๑.๔.๑ **ขอบเขตเนื้อหา**
ศึกษาบทบาทของพระธาตุพนม และการมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง และสังเคราะห์แนวทางการยกระดับ (วิธีการยกระดับ) ยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม
- ๑.๔.๒ **ขอบเขตพื้นที่**
โดยพื้นที่ดำเนินการศึกษาในจังหวัดนครพนม ประเทศไทย และแขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
- ๑.๔.๓ **ขอบเขตด้านประชากรและการสุ่มตัวอย่าง**
 - ๑) **ประชากร**
ประชากรในการศึกษาครั้งนี้เป็นประชากร ประกอบด้วย ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนครพนม จำนวน ๗๐๓,๓๙๒ คน (ข้อมูลเดือนธันวาคม ปี พ.ศ. ๒๕๖๓ โดยสำนักสถิติพยากรณ์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ) และแขวงคำม่วน จำนวน ๙๑๖,๙๔๘ คน (ข้อมูลปี พ.ศ. ๒๕๖๒ โดยสถานกงสุลใหญ่ ณ แขวงสะหวันนะเขต)

๒) กลุ่มตัวอย่าง

คณะผู้วิจัยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น(Non-probability random sampling) โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงด้วยอาศัยดุลยพินิจของผู้วิจัย (ทองใบ สุตชาธิ, ๒๕๔๙) ซึ่งกำหนดไว้เป็น คือ

๑. ผู้รู้และปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนภาครัฐ เอกชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัด นครพนม จำนวน ๒๐ คน

๒. ผู้รู้และปราชญ์ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บ้านสีโคตรบูร (พระธาตุสีโคตรบูร) เมืองคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน ๑๕ คน

๓. ประชากรที่อาศัยในพื้นที่เป้าหมายทั้ง ๒ ประเทศ จำนวน ๑๐๐ คน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านเวลา

ในการทำวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยมีแผนดำเนินการวิจัย ใช้เวลา ๑๒ เดือน โดยเริ่มดำเนินการ ระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๖๕ ถึงเดือนกันยายน ๒๕๖๖

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ พระธาตุพนม หมายถึง ศาสนสถานอันศักดิ์สิทธิ์แห่งอีสาน พระบรมธาตุที่แสดง ถึงความเจริญรุ่งเรืองทางพุทธศาสนาของนครพนมมาแต่โบราณกาล ตั้งอยู่อำเภอธาตุพนม จังหวัด นครพนม

๑.๕.๒ การยกระดับ หมายถึง บทบาทของประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณจังหวัดนครพนม และ แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้มีส่วนร่วมในการมีสนับสนุนเพื่อก ยกระดับให้องค์พระธาตุพนม เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

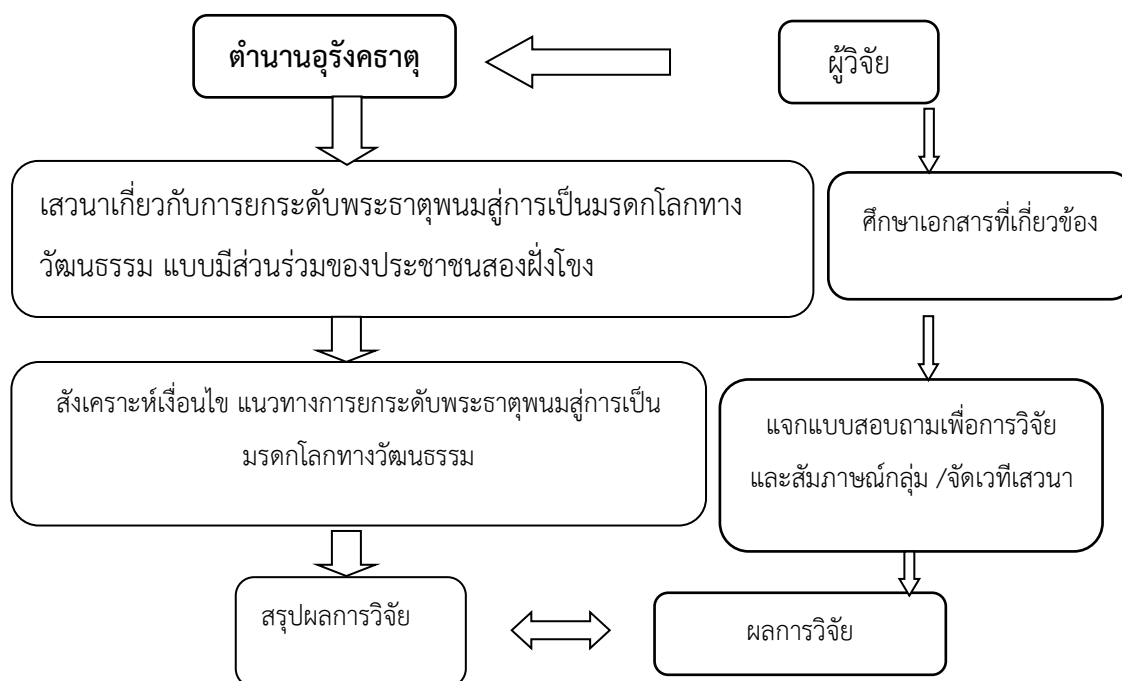
๑.๕.๓ แบบมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาท ในการดำเนินงานตั้งแต่เริ่มจนถึงสิ้นสุดการดำเนินงาน ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมใน การดำเนินงาน ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล และแก้ไขปัญหาให้ตรงกับความต้องการของคนในชุมชน

๑.๕.๔ มรดกโลกทางวัฒนธรรม หมายถึง การรักษาตำรางไ้วของวัฒนธรรมทางด้านศาสน สถานทางพระพุทธศาสนาที่มีอยู่แห่งเดียวในประเทศไทย

๑.๕.๕ ประชาชนสองฝั่งโขง หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนครพนม และ แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง คณะผู้วิจัยได้เสนอกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาบทบาทขององค์พระธาตุพนมจากตำนานอุรังคธาตุด้านวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม และแนวทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม^๑

แผนภูมิ ๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ได้ข้อมูลสนเทศเกี่ยวกับบทบาทขององค์พระธาตุพนมจากตำนานอุรังคธาตุด้านวัฒนธรรม

๑.๗.๒ ได้ข้อมูลในการยกพระธาตุพนมโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๑.๗.๓ ได้แนวทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

^๑ Kotler, Philip. Marketing Management . ๑๑th ed. (Upper Saddle River,NJ:Prentice –Hall ๒๐๐๓), P.๕๖.

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง การยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงในครั้งนี้คณะผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการวิจัยโดยลำดับเนื้อหาที่เป็นแนวคิดดังต่อไปนี้

๒.๑ มรดกโลกทางวัฒนธรรม

๒.๑.๑ ที่มาของมรดกโลก

คำว่า “มรดก” มักมีนิยามจำกัดความที่หลากหลาย แต่อธิบายอย่างง่ายคือ สิ่งมีค่าที่ควรแก่การสงวนรักษาและส่งทอดจากบรรพบุรุษหรือที่สืบทอดมาแต่บรรพกาล โดยแนวคิดเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และสถาปัตยกรรมเริ่มขึ้นในสมัยศตวรรษที่ ๑๙ จากการเกิดจิตสำนึกร่วมจากการที่สถานที่สำคัญของแต่ละประเทศกำลังถูกคุกคาม โดยเน้นเฉพาะด้านโบราณสถานและกลุ่มสถาปัตยกรรม ต่อมาได้พิจารณารวมไปถึงแหล่งธรรมชาติที่เล็งเห็นว่าควรได้รับการคุ้มครองเช่นเดียวกับวัฒนธรรม จนกระทั่งผลกระทบที่เกิดขึ้นจากผลจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ ก่อให้เกิดแรงผลักดันครั้งสำคัญในแนวคิดว่าด้วยวัฒนธรรมของมนุษย์ให้เป็นประเด็นที่ถูกหยิบยกเพื่อสร้างมาตรการความร่วมมือร่วมกันภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรม และธรรมชาติ (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage) ในปี ค.ศ.๑๙๗๒ โดยในงานวิจัยนี้มุ่งเน้นในเรื่อง มรดกโลกทางวัฒนธรรมเพื่อหาแนวทางการยกระดับองค์พระธาตุพนมเป็นมรดกโลก ที่ประดิษฐาน ณ วัดพระธาตุพนม วรมหาวิหาร ซึ่งเป็นผลงานที่เกิดจากการสร้างสรรค์เพื่อรักษา และดำรงไว้ซึ่งความศรัทธา มีประวัติศาสตร์บันทึกไว้เกี่ยวกับการสร้างอย่างชัดเจนซึ่งเป็นสิ่งที่จับต้องได้ (สัมผัสได้) และจับต้องไม่ได้ (สัมผัสไม่ได้) ที่เป็นลักษณะความเชื่อของพุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะงานนมัสการพระธาตุพนมอย่างไม่ขาดสายจากอดีตจนถึงปัจจุบัน^๑

มรดกร่วมสากลหรือมรดกโลกเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นเพื่อการปกป้อง คุ้มครอง และสงวนรักษาแหล่งมรดกอันเป็นสมบัติของมนุษยชาติจากการคุกคามโดยการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในยุคปัจจุบัน ซึ่งอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ในปี ค.ศ.๑๙๗๒ มาตราที่ ๑ และ ๒ ได้จำกัดคำนิยามของแหล่งมรดกออกเป็นสองประเภทใหญ่ ได้แก่ มรดกทางวัฒนธรรม ที่หมายรวมถึงอนุสรณ์สถาน กลุ่มอาคาร และสถานที่หรือแหล่งอันเป็นผลงานจากการ

^๑ Unesco, The World Heritage Convention, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://whc.unesco.org/en/convention/>, (ค้นเมื่อ 28 มกราคม 2566).

สร้างสรรค์ของมนุษย์ และมรดกทางธรรมชาติที่กล่าวถึงการก่อตัวทางกายภาพและชีวภาพ ถิ่นที่อยู่ต่าง ๆ ของพันธุ์พืชและสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์ กระทั่งสถานที่ที่แสดงไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นแหล่งหรือพื้นที่ทางธรรมชาติ นอกจากนั้นแล้วยังรวมถึงแหล่งมรดกแบบผสมผสานที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมและธรรมชาติอันอยู่นอกเหนือจากนิยามที่ได้กล่าวข้างต้นอีกด้วย^๒

ทั้งนี้อนุสัญญามรดกโลกได้กำหนดข้อแตกต่างระหว่างมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติเพื่อก่อให้เกิดความชัดเจน แต่อย่างไรก็ตามข้อกำหนดดังกล่าวยังมีใช้สิ่งที่จำกัดตายตัว เพราะมรดกต่าง ๆ เหล่านี้นอกจากจะแสดงสิ่งที่มองเห็นทางรูปธรรมยังรวมถึงสิ่งที่เป็นนามธรรมแฝงอยู่ในลักษณะความคิดและความเชื่อผนวกรวมอยู่ในกลุ่มมรดกทั้งทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ความหมายของ “มรดกโลกทางวัฒนธรรม” ที่สามารถอธิบายจากมุมมองผู้วิจัยได้ว่าเป็นสถานที่โบราณคดีที่มีศาสนา ความเชื่อของกลุ่มสังคมที่ได้รับการถ่ายทอด เก็บรักษา และส่งผ่านจากไปต่ออย่างอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งมีคุณค่าและความสำคัญที่แสดงลักษณะอันโดดเด่นและเป็นเฉพาะ ควรค่าแก่การรักษาให้อำรงอยู่คู่มวลมนุษยชาติสืบต่อไป

ภาพลักษณ์โดยรวมของ “มรดกโลกทางวัฒนธรรม” แม้ว่าจะมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อการคุ้มครองและสงวนรักษาแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมเป็นหลัก ในขณะที่เดียวกันการได้รับการเสนอขึ้นทะเบียนรายชื่อมรดกโลกกลับเป็นการเกิดผลประโยชน์เชิงบวกทางการตลาดที่ส่งผลดีต่อเศรษฐกิจของชาติและเป็นการประชาสัมพันธ์ภาพพจน์ของประเทศไปได้อีกทางหนึ่ง

การได้รับตราสัญลักษณ์ “มรดกโลก” จะเกิดขึ้นที่ภายหลังจากการประกาศบัญชีรายชื่อการขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดก ทั้งนี้เพื่อเป็นการผลักดันให้แหล่งมรดกนั้นเป็นที่รู้จักโดยทั่วกันตราสัญลักษณ์ “มรดกโลก” (Emblem of World Heritage) ที่ปรากฏนั้นออกแบบโดยมิเชล โอลิฟ (Michel Olyff) ศิลปินชาวเบลเยียม และนำมาใช้อย่างเป็นทางการภายใต้อนุสัญญามรดกโลกในปี ค.ศ. ๑๙๗๘ ซึ่งเป็นเครื่องหมายแห่งการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างความหลากหลายของวัฒนธรรมและธรรมชาติ เครื่องหมายสี่เหลี่ยมเรขาคณิตตรงกลางแสดงถึงการสร้างสรรค์จากน้ำมือมนุษย์หรือวัฒนธรรม ในขณะที่วงกลมแสดงถึงธรรมชาติที่เปรียบเสมือนโลกที่ล้อมรอบอันสื่อถึงการคุ้มครอง อีกทั้งตัวอักษรคำว่า “มรดกโลก” ๓ ภาษา (จากซ้ายไปขวา) อันประกอบด้วยภาษาอังกฤษ ภาษาสเปน และภาษาฝรั่งเศสล้อมรอบที่มีนัยยะถึงการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมผ่านความร่วมมือระหว่างมนุษย์

^๒ UNESCO, *Basic Texts of the 1972 World Heritage Convention*, (Paris : UNESCO World Heritage Centre, 2017), pp 2-3.

ภาพที่ ๒.๑ ตราสัญลักษณ์มรดกโลก^๓

จากคู่มือแนวโยบายเชิงปฏิบัติการในอนุสัญญามรดกโลก (Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention) ฉบับปรับปรุงเดือนกรกฎาคม ปี ค.ศ. ๒๐๑๗ ได้กล่าวถึงกฎในการใช้ตราสัญลักษณ์ว่า “ประเทศที่ได้รับการขึ้นบัญชีรายชื่อมรดกโลกสามารถดัดแปลงแก้ไขคำว่า ‘PATRIMONIO MUNDIAL’ หรือ ‘มรดกโลก’ ในภาษาสเปนที่อยู่ด้านบนด้วยภาษาราชการของประเทศนั้นทดแทนได้” สะท้อนให้เห็นถึงการเปิดกว้างในการยอมรับความแตกต่างและหลากหลายของภาษา และวัฒนธรรมในประเทศภาคี อีกทั้งเพื่อการสื่อสารให้เข้าใจให้ตรงกันในความหมายของการอนุรักษ์และสงวนรักษาระหว่างคนในชาติ^๔

“เมื่อแหล่งมรดกได้รับการขึ้นทะเบียนบัญชีมรดกโลก ประเทศภาคีพึงควรจัดทำป้ายประกาศอันปรากฏสัญลักษณ์มรดกโลกในทางที่เป็นไปได้เพื่อเป็นเฉลิมฉลองในการได้รับการขึ้นทะเบียนครั้งนี้ โดยป้ายดังกล่าวถูกออกแบบเพื่อแจ้งให้สาธารณชนในประเทศได้พึงตระหนัก ทั้งนักท่องเที่ยวต่างชาติได้รับรู้ถึงคุณค่าของแหล่งมรดกในฐานะชุมชนระดับนานาชาติ นอกจากนี้แหล่งมรดกคงความพิเศษที่นอกเหนือจากการเป็นมรดกของชาติใดชาติหนึ่ง แต่เป็นมรดกร่วมของคนทั้งโลก อย่างไรก็ตามสัญลักษณ์มรดกโลกมีหน้าที่สำคัญในการประชาสัมพันธ์ในอนุสัญญามรดกโลก รวมทั้งแนวคิดในการอนุรักษ์และขึ้นทะเบียนมรดกโลกอีกด้วย”

จากที่มาข้างต้นจะเห็นได้ว่า มรดกโลกจำเป็นต้องมีการขึ้นทะเบียนเพื่อให้เกิดการรักษาไว้ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรม โบราณสถาน ธรรมชาติ ที่เหมาะแก่การดำรงไว้ให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวสร้างรายได้แก่ชุมชนรอบมรดกโลก โดยผู้มีส่วนได้เสียจำเป็นต้องมีส่วนร่วมใน

^๓ ที่มา <http://www.info.ru.ac.th/province/sukhotai/world5.htm>

^๔ UNESCO, *Basic Texts of the 1972 World Heritage Convention*, (Paris : UNESCO World Heritage Centre, 2017), pp 4-6.

กระบวนการขอขึ้นทะเบียน ดังนั้น การยกระดับองค์พระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือ และความช่วยเหลือจากคนในชุมชนของประชาชนสองฝั่งโขง การวิจัยนี้ จึงมุ่งเน้นมาเพื่อศึกษาว่าประชาชนได้มีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด และอย่างไร

๒.๑.๒ ความหมายของมรดกโลกทางวัฒนธรรม

คำว่า “วัฒนธรรม” ได้ถูกจำกัดความจากเอ็ดเวิร์ด บี ไทเลอร์ (Edward B. Tyler) ในปี ค.ศ. ๑๘๗๑ ซึ่งได้ถูกขนานนามว่า บิดาแห่งสังคมและมานุษยวิทยาชาวอังกฤษได้ให้ความหมายว่า “องค์รวมแห่งผลิตของสังคมมนุษย์” อันหมายรวมถึงความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ กฎหมายหรือความสามารถด้านอื่นๆ ที่เกิดขึ้นจากมนุษย์ในสังคมหนึ่ง ๆ โดยคำว่า Culture นั้นถูกแปลความหมายในภาษาไทยครั้งแรกโดยหม่อมเจ้าวรรณไวทยากรวรวรรณ (พลตรี พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์) ได้กล่าวว่า การเพาะปลูกให้งอกงาม แสดงถึงความเจริญงอกงามแก่ชน การเพาะพันธุ์ไม่ให้เกิดดอกออกผลเพื่อประโยชน์ในการใช้สอยแก่มนุษย์^๕

แม้ว่าคำจำกัดความของวัฒนธรรมจะถูกให้ความที่แตกต่างและหลากหลายกันไป หากมองโดยรวมแล้วองค์รวมของวัฒนธรรม คือ การสะท้อนถึงความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างอดีต ปัจจุบัน และส่งผลในอนาคตที่เกิดจากความต้องการของมนุษย์ในเชิงธรรมชาติ จิตวิทยาและสังคมวิทยา วัฒนธรรมเป็นทั้งสิ่งที่มนุษย์ได้เรียนรู้ เกิดเป็นระบบแนวคิดและค่านิยมร่วมกันของสมาชิกในสังคม โดยอาศัยพื้นฐานจากการใช้สัญลักษณ์ในการกำหนดนิยามความหมายกับสิ่งต่าง ๆ อย่างเป็นกระบวนการ กลั่นกรองออกเป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่ทำให้วัฒนธรรมสามารถเคลื่อนไหวไปเรื่อย ๆ อย่างไม่หยุดนิ่ง^๖

มรดกวัฒนธรรมหรือทรัพยากรทางวัฒนธรรมถือเป็นผลิตผลที่เกิดจากกระบวนการสั่งสม และเพาะบ่มของระบบวัฒนธรรมปรากฏออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งสามารถสื่อความหมายในแต่ละกลุ่มสังคมวัฒนธรรมออกมาได้อย่างอยู่ในรูปแบบที่มนุษย์ได้สร้างหรือประดิษฐ์คิดค้นเอง อาทิเช่น เครื่องมือเครื่องใช้ เสื้อผ้า อาคารบ้านเรือน ภาษา ศาสนา ประเพณี พิธีกรรมความเชื่อ เป็นต้น และรูปแบบที่มนุษย์ไม่ได้เป็นผู้สร้างขึ้นแต่มีความสัมพันธ์กับระบบดำเนินชีวิตที่เอื้อให้มนุษย์นำมาใช้ประโยชน์ เช่น แหล่งธรรมชาติ พืช และสัตว์ เป็นต้น โดยที่ความหมายของคำศัพท์ทั้งสองคำนี้มี ความหมายใกล้เคียงและสามารถใช้แทนที่กันได้ อาจมีความแตกต่างกันบ้างเล็กน้อยในคำจำกัดความ

ซึ่งคำว่า “มรดกทางวัฒนธรรม” (Cultural Heritage) ในอดีต หมายถึง สิ่งของหรือสมบัติที่อาจเป็นของส่วนตัวหรือมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษหรือกลุ่มสังคมใดสังคมหนึ่ง แม้

^๕ ธนิก เลิศชาญฤทธ์, การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๕๔), หน้า ๑๓.

^๖ ธนิก เลิศชาญฤทธ์, อ่างแล้ว

ความหมายโดยตรง “มรดกทางวัฒนธรรม” คือ “ทรัพย์สินในอดีตที่ตายแล้ว” แต่ในทางปฏิบัตินั้น มรดกทางวัฒนธรรมบางอย่างก็ยังคงมีการใช้และสืบทอดในสังคมปัจจุบัน อาทิ ความเชื่อ ความเคารพ การรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ และพระธาตุพนม ก็นับว่ามีลักษณะแบบนั้นที่มีความเชื่อ ความเคารพ และแรงศรัทธาของประชาชนสองฝั่งโขงที่เดินทางมานมัสการพระธาตุพนมอย่างไม่ขาดสาย^๗

ปัจจุบันมีความหมายกว้างขึ้นในแง่ของการนำไปใช้ประโยชน์ กล่าวคือ สามารถใช้ได้อย่างกว้างขวาง ไม่จำกัดในวงของกลุ่มตระกูล หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะในขณะเดียวกัน “ทรัพยากรทางวัฒนธรรม” (Cultural Resource) คือ คำศัพท์ที่ถูกบัญญัติเพิ่มเติมเพื่อให้ความหมายถึงสิ่งที่ครอบคลุมทั้งสิ่งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้อันสะท้อนถึงวัฒนธรรมในอดีต ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน และสามารถสืบทอดต่อไปสู่อุณาคนได้ ที่เน้นการแสดงนัยยะที่เน้นการนำไปใช้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดเป็นสำคัญ^๘

จากความหมายข้างต้น มรดกโลกทางวัฒนธรรม หมายถึง ทรัพย์ทางปัญญาที่มีการถ่ายทอดต่อกันมาลักษณะเดียวกันกับความเชื่อ จารีต ประเพณี บรรทัดฐานทางสังคม ศาสนา ทั้งที่เป็นแบบจับต้องได้ และจับต้องไม่ได้ ซึ่งส่วนใหญ่ต้องมีผู้คนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิตต่อไป

๒.๑.๓ ประเภทของมรดกทางวัฒนธรรม

ประเภทของมรดกทางวัฒนธรรมอาจไม่สามารถมีเกณฑ์ในการจำแนกที่แน่นอน แต่ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้การแยกประเภทจากเกณฑ์ขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก (UNESCO) ดังนี้

๒.๑.๓.๑ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) หมายถึง อาคาร สิ่งปลูกสร้าง รวมถึงวัตถุที่จับต้องได้และสัมผัสด้วยมือและมองเห็นด้วยตาของมนุษย์ซึ่งสัมพันธ์และเป็นตัวแทนอันสะท้อนถึงวัฒนธรรม กิจกรรม และเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งในอดีตและปัจจุบัน โดยสามารถแบ่งกลุ่มแยกย่อยลงไปอีกตามลักษณะที่ปรากฏ ๓ กลุ่มใหญ่ ได้แก่

(๑) อนุสรณ์สถาน (Monuments) ได้แก่ งานสถาปัตยกรรม งานประติมากรรม อนุสาวรีย์และจิตรกรรม องค์ประกอบหรือโครงสร้างของธรรมชาติเชิงโบราณคดี ข้อความจารึก ที่อยู่

^๗ กรมศิลปากร, **คู่มือการดูแลรักษาโบราณสถาน**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: สมาพันธ์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐๑.

^๘ ธนิช เลิศชาญฤทธ์, **การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๕๔), หน้า ๑๗-๑๘.

อาศัยแบบถ้ำ และองค์ประกอบอื่นที่มีลักษณะโดดเด่นที่เรียกว่า “คุณค่าโดดเด่นสากล” จากมุมมองทางประวัติศาสตร์ ศิลปะและวิทยาศาสตร์

(๒) กลุ่มอาคาร (Group of Buildings) ได้แก่ กลุ่มอาคารที่มีลักษณะแบบเดี่ยวหรือเป็นลักษณะอาคารที่มีลักษณะเชื่อมกัน เนื่องด้วยเหตุผลเชิงสถาปัตยกรรม เชิงคุณสมบัติกระทั่งพื้นที่ภายในภูมิทัศน์

(๓) แหล่ง (Sites) ได้แก่ ผลงานจากน้ำมือมนุษย์หรือการผสมผสานระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์ ทั้งพื้นที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี อันมีความโดดเด่นสากล จากมุมมองเชิงประวัติศาสตร์ สุนทรียภาพ ชนกลุ่มน้อย และมานุษยวิทยา

๒.๑.๓.๒ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage)

หมายถึง การปฏิบัติ การเป็นตัวแทน การแสดงออก ความรู้ และทักษะต่าง ๆ ตลอดจนเครื่องมือ วัตถุสิ่งประดิษฐ์ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องด้วยกัน โดยที่ชุมชนกลุ่มสังคม และปัจเจกบุคคลนั้นต่างตระหนักว่าเป็นส่วนหนึ่งในมรดกทางวัฒนธรรมนั้น โดยมีรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

๒.๑.๔ ประเภทของมรดกวัฒนธรรมนามธรรม (Intangible Cultural Heritage Characteristics) การจัดประเภทของมรดกวัฒนธรรมนามธรรมตามเกณฑ์การจัดประเภทขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือองค์การยูเนสโก เมื่อปี ค.ศ. ๒๐๐๓ ได้แบ่งประเภทของมรดกวัฒนธรรมจับต้องไม่ได้ไว้ ๕ ประเภท ดังนี้^๙

๑) วรรณกรรมมุขปาฐะและการแสดงออก (Oral Traditions and Expressions) ซึ่งหมายรวมถึง ภาษาในฐานะที่เป็นสื่อกลางของมรดกทางวัฒนธรรมด้วยในบทเฉพาะกาลของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage) กำหนดให้งานชิ้นเอกในฐานะมรดกทางมุขปาฐะและที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ ที่ได้รับการประกาศไว้แล้วจำนวน ๙๐ รายการ รวมเป็นรายการตัวแทนของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ (The Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity)

๒) ศิลปะการแสดง (Performing Arts)

๓) ธรรมเนียมปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และเทศกาล (Social Practices, Rituals and Festive Events)

^๙ UNESCO, *Intergovernmental organizations*, (Paris : UNESCO World Heritage Centre, 2003), pp 1512-1513.

๔) ความรู้และธรรมเนียมปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและจักรวาล (Knowledge and Practices Concerning Nature and the Universe)

๕) งานช่างฝีมือ(Traditional Craftsmanship)

นอกจากนี้ ในอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมนามธรรมจำเป็นต้องไม่ได้ ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ ของยูเนสโกในบททั่วไปข้อที่ ๒ ยังกล่าวอีกว่า “มรดกทางวัฒนธรรมที่จำเป็นต้องไม่ได้” หมายถึง การปฏิบัติการเป็นตัวแทนการแสดงออก ความรู้ ทักษะ ตลอดจนเครื่องมือ วัตถุสิ่งประดิษฐ์ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมอันเป็นผลจากสิ่งเหล่านั้น ซึ่งชุมชนกลุ่มชน และในบางกรณีปัจเจกบุคคล ยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมของตน มรดกทางวัฒนธรรมที่จำเป็นต้องไม่ได้ซึ่งถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งเป็นสิ่งซึ่งชุมชนและกลุ่มชนสร้างขึ้นใหม่อย่างสม่ำเสมอ เพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของตนเป็นปฏิสัมพันธ์ของพวกเขาที่มีต่อธรรมชาติและประวัติศาสตร์ของตน และทำให้คนเหล่านั้น เกิดความรู้สึกมีอัตลักษณ์และความต่อเนื่อง ดังนั้น จึงก่อให้เกิดความเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์รวมถึงยังมี ประเภทของมรดกวัฒนธรรมที่จำเป็นต้องไม่ได้ตามที่สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติกระทรวง วัฒนธรรม ได้จัดประเภทไว้ในโครงการปกป้องและคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมที่จำเป็นต้องไม่ได้ด้วย การขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติปีพ.ศ.๒๕๕๒ ระบุมรดกวัฒนธรรมที่จำเป็นต้องไม่ได้ไว้ ๖ ประเภท ดังนี้^{๑๐}

๑) วรรณกรรมพื้นบ้าน (Folk Literature) คือวรรณกรรมที่ถ่ายทอดอยู่ในวิถีชีวิตชาวบ้าน โดยครอบคลุมทั้งวรรณกรรมที่ถ่ายทอดโดยวิธีการบอกเล่า และที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร

๒) ศิลปะการแสดง (Performing Arts) คือ การแสดงออกซึ่งอารมณ์ความรู้สึก และเรื่องราวต่าง ๆ โดยมีผู้แสดงเป็นสื่อผ่านทางเสียง ได้แก่ การขับร้องหรือการเล่นดนตรีและทางร่างกายเช่น การรำร่ายการเชิด การเต้น การแสดงท่าทาง ฯลฯ

๓) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาลต่างๆ (Social Practices, Rituals and Festive Event) คือ การแสดงออกซึ่งแบบอย่างที่ยึดประเพณีปฏิบัติสืบๆ กัน มา

๔) ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล (Knowledge and Practices Concerning Nature and the Universe) คือ พื้นเพความรู้ความสามารถ ทักษะในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติและจักรวาลของกลุ่มชน ชุมชน และท้องถิ่น

^{๑๐} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร:กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๒), หน้า ๑๒.

๕) งานช่างฝีมือดั้งเดิม (Traditional Craftsmanship) คือ ภูมิปัญญา ทักษะฝีมือช่างการ เลือกใช้วัสดุและกลวิธีการสร้างสรรค์ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ สะท้อนพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม ของกลุ่มชน

๖) กีฬาการเล่นพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว (Sports, Folk Games and Martial Arts) คือการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือชุมชน การแข่งขันศาสตร์การต่อสู้เพื่อความ สนุกสนาน ผ่อนคลาย การพัฒนาด้านร่างกาย และจิตใจซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงชีวิต สังคม และ เอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น

แต่เนื่องจากองค์การยูเนสโกได้อนุโลมให้แต่ละประเทศใช้ดุลยพินิจในการจำแนกและ กำหนดรายละเอียดของสาขามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้โดยไม่จำเป็นต้องยึดสาขาตามที่ระบุไว้ ในอนุสัญญากรมส่งเสริมวัฒนธรรมปี พ.ศ. ๒๕๕๖ จึงได้จำแนกสาขาของมรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรม (Intangible cultural heritage) ออกเป็น ๗ สาขา ดังนี้^{๑๑}

๑) ภาษา หมายถึง เครื่องมือที่ใช้สื่อสารในวิถีการดำรงชีวิตของชนกลุ่มต่างๆซึ่งสะท้อน โลกทัศน์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชน ทั้งเสียงพูดตัวอักษร หรือสัญลักษณ์ที่ใช้แทนเสียงพูด สามารถจำแนกตามหน้าที่ทางสังคมได้เป็น ๓ ประเภท คือ ภาษาไทย ภาษาท้องถิ่น และภาษาสัญลักษณ์

๒) สาขาวรรณกรรมพื้นบ้าน หมายถึง วรรณกรรมที่ถ่ายทอดอยู่ในวิถีชีวิตชาวบ้าน โดยครอบคลุมวรรณกรรมที่ถ่ายทอดโดยวิธีการบอกเล่า และที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรแบ่ง ออกเป็น ๗ ประเภท คือ

๒.๑) นิทานพื้นบ้าน หมายถึง เรื่องเล่าที่สืบทอดต่อกันมา ประกอบด้วย นิทานเทพป กรณ์ตำนาน นิทานศาสนา นิทานคตินิทานมหัศจรรย์นิทานชีวิต นิทานประจำถิ่น นิทานอธิบายเหตุ นิทานเรื่องสัตว์นิทานเรื่องผีภูตตลกและเรื่องไม้ นิทานเข้าแบบของไทย

๒.๒) ประวัติศาสตร์บอกเล่า หมายถึง เรื่องเล่าเกี่ยวกับ ประวัติการตั้งถิ่นฐาน การ อพยพความเป็นมาและบุคคลสำคัญของชุมชน

๒.๓) บทสวดหรือบทกล่าวในพิธีกรรม หมายถึง คำสวดที่ใช้ประกอบในพิธีกรรมต่างๆ เช่นบททำขวัญคำบูชา คำสมา คำเวหนาน บทสวดสภัญญะคาถาบทอานิสงส์บทประกอบการรักษา โรคพื้นบ้าน คำให้พรคำอธิษฐาน ฯลฯ

๒.๔) บทร้องพื้นบ้าน หมายถึง คำร้องที่ถ่ายทอดสืบทอดกันมาในโอกาสต่างๆ เช่น บท กล่อมเด็ก บทร้องเล่น บทเกี่ยวพาราสิ บทจ้อย คำแข็ง ฯลฯ

^{๑๑} กรมส่งเสริมวัฒนธรรม อ้างอิงใน วนิดา อินทรอำนวย, พระราชบัญญัติส่งเสริมและ รักษา มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๕๙, (กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๖๐), หน้า ๔.

๒.๕) สำนวน ภาษิต หมายถึง คำพูดหรือ คำกล่าว ที่สืบทอดกันมามีสัมผัสคล้องจองกัน เช่น โวหารคำคมคำพังเพย คำอุปมาอุปไมย คำขวัญ คติพจน์ คำสภส สาบาน คำสาปแช่ง คำชม คำคะนอง ฯลฯ

๒.๖) ปริศนาคำทาย หมายถึง คำหรือข้อความ ที่ตั้งเป็นคำถาม คำตอบ ที่สืบทอดกันมา เพื่อให้ผู้ตอบได้ทายหรือตอบปัญหา เช่น คำทาย ปัญหาเขาวงกตหมี

๒.๗) ตำรา หมายถึง องค์ความรู้ที่มีการเขียนบันทึกในเอกสารโบราณ เช่น ตำราโหราศาสตร์ ตำราดูลักษณะคนและสัตว์ ตำรายา ฯลฯ

๓) ศิลปะการแสดง หมายถึง การแสดงดนตรีรำ-เต้น และละครที่แสดงเป็นเรื่องราวทั้งที่เป็น การแสดงตามขนบแบบแผน มีการประยุกต์เปลี่ยนแปลงและ/หรือการแสดงร่วมสมัย การแสดงที่เกิดขึ้นนั้น เป็นการแสดงสดต่อหน้าผู้ชม และมีจุดมุ่งหมายเพื่อความงามความบันเทิงและ/หรือเป็นงานแสดงที่ก่อให้เกิดการคิดวิพากษ์นำสู่การพัฒนาและเปลี่ยนแปลงสังคม แบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท

๓.๑) ดนตรี หมายถึง เสียงที่เกิดจากเครื่องดนตรีและการขับร้องที่ประกอบกันเป็นทำนองเพลง ทำให้รู้สึกเพลิดเพลิน หรือเกิดอารมณ์ต่างๆ โดยมีบทบาทหน้าที่เพื่อบรรเลงขับกล่อมให้ความบันเทิง ประกอบพิธีกรรม และประกอบการแสดงดนตรีแบ่งออกเป็นดนตรีในการแสดง และดนตรีในพิธีกรรม

๓.๒) การแสดง หมายถึง การแสดงออกทางร่างกาย ท่วงท่าการเคลื่อนไหว ท่าเต้น ท่ารำการเซิด การพากย์การใช้เสียง การขับร้อง การใช้บท การใช้อุปกรณ์ ฯลฯ ซึ่งสื่อถึงเรื่องราวอารมณ์ความรู้สึกอาจแสดงร่วมกับดนตรีและการขับร้องหรือไม่ก็ได้การแสดงแบ่งออกเป็น การแสดงในพิธีกรรมการแสดงที่เป็นเรื่องราวและไม่เป็นเรื่องราว

๔) สาขาแนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล หมายถึง การประเพณี ปฏิบัติในแนวทางเดียวกันของคนในชุมชน ที่สืบทอดกัน มาบนหนทางของมงคลวิถีนำไปสู่สังคมแห่งสันติสุข แสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของชุมชนและชาติพันธุ์นั้นๆ แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ มารยาทขนบธรรมเนียมประเพณี และงานเทศกาล

๕) สาขางานช่างฝีมือดั้งเดิม หมายถึง ภูมิปัญญา ทักษะฝีมือช่างการเลือกใช้วัสดุและกลวิธีการสร้างสรรค์ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ สะท้อนพัฒนาการทางสังคม และวัฒนธรรมของกลุ่มชนแบ่งออกเป็น ๑๐ ประเภท คือ

๕.๑) ผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า หมายถึง ผลผลิตที่เกิดจากการ ทอ ย้อม ถัก ปักตีเกลียว ยกจก มัดหมี พิมพ์ลายขีด เกาะ/ล้วง เพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มแสดงสถานภาพทางสังคม

๕.๒) เครื่องจักสาน หมายถึง ภาชนะเครื่องใช้ประจำบ้านที่ทำจากวัสดุดิบในท้องถิ่น เช่น ไม้หวายกระจูด ลำเจียกโดยนำมาจักและสาน จึงเรียกว่าเครื่องจักสาน กลวิธีในการทำเครื่องจัก

สาน ได้แก่การถักการผูกการมัด การมัด การร้อย โดยใช้ดอกหวายเพื่อให้เครื่องจักสาน คงทน และคงรูปอยู่ได้ตามต้องการ

๕.๓) เครื่องรัก หมายถึง หัตถกรรมที่ใช้รักเป็นวัสดุสำคัญในการสร้างผลงาน เช่น ปิดทองรดน้ำ ภาพกำมะลอ ประดับมุก ประดับกระจกสีปั้นกระแหและเงิน รักหรือยางรักมีคุณลักษณะเป็นยางเหนียว สามารถเกาะจับ พื้นของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่ประสงค์จะทาหรือถมทับ หรือเคลือบผิวได้ดีทำให้เป็นผิวมัน ภายหลังรักแห้งสนิท มีคุณภาพคงทนต่อความร้อน ความชื้น กรดหรือด่างอ่อน ๆ และยังเป็นวัสดุที่ใช้เชื่อมสมุกหรือสีเข้าด้วยกัน

๕.๔) เครื่องปั้นดินเผา หมายถึง หัตถกรรมที่ใช้ดินเหนียวเป็นวัตถุดิบหลักในการผลิตมีทั้งชนิดเคลือบและไม่เคลือบ โดยที่เนื้อดินเหนียวต้องมีส่วนผสมของทรายแม่น้ำ ที่เป็นทรายเนื้อละเอียดและช่วยให้เนื้อดินแห้งสนิท ไม่แตกร้าว ดินเหนียวที่ใช้ทำเครื่องปั้นดินเผาจากที่ต่างๆให้สีแตกต่างกัน

๕.๕) เครื่องโลหะ หมายถึง สิ่งที่มีวัสดุหลักเป็นเหล็ก ทองเหลือง หรือทองแดงเครื่องโลหะที่ทำจากเหล็ก นิยมทำโดยการเผาไฟให้อ่อนตัว และตีเหล็กเป็นรูปทรงต่างๆ เครื่องโลหะที่ทำจากทองเหลืองนิยมนำทองเหลืองมาเผาจนหลอมเหลวแล้วจึงนำไปเทลงในแบบตามลักษณะที่ต้องการแล้วนำมาตกแต่งส่วนเครื่องโลหะที่ทำจากทองแดงมีการนำทองแดงมาใช้เป็นโลหะเจือหลักสำหรับผลิตตัวเรือนเครื่องประดับโลหะเงินเจือ

๕.๖) เครื่องไม้หมายถึง งานฝีมือช่างที่ทำจากไม้ซุงหรือไม้แปรรูปเป็นท่อน เป็นแผ่นเพื่อใช้ในการงานช่างก่อสร้างประเภท เครื่องสับ เครื่องเรือน เครื่องบูชา เครื่องตั้ง เครื่องประดับเครื่องมือเครื่องใช้เครื่องศาสตรา เครื่องดนตรี เครื่องเล่น และยานพาหนะ โดยอาศัยเทคนิควิธีการแกะสลัก สับ ขุด เจาะ กลึง ถาก ขุด และขัด

๕.๗) เครื่องหนัง หมายถึง งานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ทำมาจากหนังสัตว์โดยผ่านกระบวนการหมักและฟอกหนังเพื่อไม่ให้เน่าเปื่อยและให้เกิดความนิ่มนวลสามารถปีบงอได้ตามที่ต้องการ เครื่องหนังนิยมนำไปใช้เกี่ยวกับศิลปะการแสดงรวมถึงอุปกรณ์อื่นๆ ที่มีหนังเป็นส่วนประกอบ

๕.๘) เครื่องประดับ หมายถึง งานช่างฝีมือที่ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อการตกแต่งให้เกิดความงดงามเริ่มต้น จากการใช้วัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น นำมาผลิตและพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ โดยใช้อัญมณีและโลหะมีค่าต่างๆ

๕.๙) งานศิลปกรรมพื้นบ้าน หมายถึง งานที่มีการแสดงอารมณ์สะท้อนออกทางฝีมือช่างให้เห็นประจักษ์เป็นรูปธรรม เพื่อตอบสนองในด้านการยังชีพและความต้องการด้านคุณค่าความงาม เช่น ภาพเขียน งานปั้น งานแกะสลัก งานหล่อ เป็นต้น

๕.๑๐) ผลิตภัณฑ์อย่างอื่น หมายถึง งานช่างฝีมือดั้งเดิมที่ไม่สามารถจัดอยู่ใน ๙ ประเภทแรกได้ซึ่งอาจเป็นงานช่างฝีมือที่ประดิษฐ์หรือผลิตขึ้นจากวัสดุในท้องถิ่น หรือจากวัสดุเหลือใช้

๖) ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล หมายถึงองค์ความรู้วิธีการทักษะความเชื่อ แนวปฏิบัติและการแสดงออก ที่พัฒนาขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติและเหนือธรรมชาติแบ่งออกเป็น

๖.๑) อาหารและโภชนาการ หมายถึงสิ่งที่มนุษย์บริโภครวมทั้งวิธีการปรุงอาหารวิธีการบริโภคและคุณค่าของอาหาร

๖.๒) การแพทย์แผนไทย และการแพทย์พื้นบ้าน หมายถึง กระบวนการทางการแพทย์เกี่ยวกับการตรวจวินิจฉัย บำบัด รักษา หรือป้องกันโรค หรือการส่งเสริมและฟื้นฟูสุขภาพของมนุษย์หรือสัตว์

การแพทย์พื้นบ้าน หมายถึง การดูแลสุขภาพตนเองในชุมชนแบบดั้งเดิมจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเกี่ยวกับความเชื่อ พิธีกรรมวัฒนธรรม ประเพณีและทรัพยากรที่แตกต่างกันไป ในแต่ละท้องถิ่น

๖.๓) โหราศาสตร์ดาราศาสตร์และไสยศาสตร์โหราศาสตร์ หมายถึง ความรู้ในการทำนายโชคชะตา ทำนายอนาคตของบุคคลและบ้านเมืองโดยอาศัยตำแหน่งของดวงดาวในเวลาที่เกิดเหตุการณ์ต่างๆ

ดาราศาสตร์หมายถึง ศาสตร์ที่เกี่ยวกับการสังเกตและอธิบายธรรมชาติของดวงดาวและเทหวัตถุไสยศาสตร์หมายถึงความเชื่อในสิ่งที่เหนือธรรมชาติ

๖.๔) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การจัดการระบบนิเวศเพื่อการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

๖.๕) ชัยภูมิและการตั้งถิ่นฐาน หมายถึง ความรู้และความเชื่อในการเลือกที่อยู่อาศัยที่สอดคล้องกับ สภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมของชุมชน

๗) สาขากีฬากฎมึปัญญาไทย หมายถึงการเล่น กีฬาและศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว ที่มีการปฏิบัติกันอยู่ในประเทศไทย และมีเอกลักษณ์สะท้อนวิถีไทยแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ การเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” (Intangible Cultural Heritage) หมายถึง การปฏิบัติการแสดงออกความรู้ทักษะตลอดจนเครื่องมือวัตถุสิ่งประดิษฐ์และพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านั้น ซึ่งชุมชนกลุ่มชน และในบางกรณีปัจเจกบุคคลยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมของตนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมซึ่งถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งนี้เป็นสิ่งซึ่งชุมชนและกลุ่มชนสร้าง

ขึ้นใหม่อย่างสม่ำเสมอเพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของตน เป็นปฏิสัมพันธ์ของพวกเขาที่มีต่อธรรมชาติและประวัติศาสตร์ของตนทำให้คนเหล่านั้นเกิดความรู้สึกมีอัตลักษณ์และความต่อเนื่อง^{๑๒}

ดังนั้น จึงก่อให้เกิดความเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์สอดคล้องกับ การให้ความหมายของ Feilden and Jokileht (๑๙๙๘) ที่ได้กล่าวถึงความหมายของมรดกทางวัฒนธรรมว่า มรดกทางวัฒนธรรมนั้น มีอยู่อย่างมากมายหลายประเภททั้งนี้ไม่ได้มีเพียงโบราณสถาน, พื้นที่ประวัติศาสตร์, สวนและอาคาร เท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงสิ่งแวดล้อมที่อยู่ล้อมรอบทั้งหมดรวมทั้งที่สร้างขึ้นและที่มีอยู่ในระบบนิเวศ เป็นสิ่งที่แสดงกิจกรรมและความสำเร็จของมนุษย์ชาติในอดีต ทั้งนี้ผลงานที่เกิดจากปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มคนเหล่านี้ได้พัฒนาสร้างสรรค์สิ่งสมและประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตมาอย่างต่อเนื่องซึ่งจะสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพสิ่งแวดล้อมและสังคมของแต่ละกลุ่มอันแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์และความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนี้จะประกอบด้วยผลงานสร้างสรรค์ทางสถาปัตยกรรม ประติมากรรม หัตถกรรม จิตรกรรม ศิลปะพื้นบ้านความรู้ทักษะความสามารถ วิธีการปฏิบัติ ซึ่งแสดงออกทางภาษา ศิลปะการแสดง งานช่างฝีมือความเชื่อประเพณีพิธีกรรม อาหาร เป็นต้น โดยที่สิ่งต่างๆ ดังกล่าวได้ส่งผ่านและสืบทอดต่อกัน มารุ่นต่อรุ่นเป็นแนวทางปฏิบัติหรือในบางเรื่อง เป็นเสมือนจิตวิญญาณที่ยึดถือร่วมกันของคนในสังคม^{๑๓}

นอกจากนี้ลักษณะขององค์ประกอบที่จะเป็นลักษณะมรดกวัฒนธรรมนามธรรม (Intangible Heritage) ประกอบไปด้วย ๔ เงื่อนไข ดังนี้^{๑๔}

๑) ความเป็นวัฒนธรรม ความร่วมสมัย และการอาศัยอยู่ช่วงเวลาเดียวกัน มรดกที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Heritage) ไม่ได้หมายถึงเฉพาะการเป็นตัวแทนของมรดกที่ได้รับสืบทอดต่อกัน มาจากอดีต แต่ต้องรวมถึงวิถีทางชนบทที่ร่วมสมัย และธรรมเนียมการปฏิบัติเกี่ยวกับเมืองในความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชนแต่ละกลุ่ม

๒) ให้ความหมายครอบคลุมไปถึงสิ่งที่เกิดจากการแบ่งปันประสบการณ์ทางมรดกที่จับต้องไม่ได้ซึ่งความคล้ายคลึงต่อการปฏิบัติในรูปแบบอื่นๆ หมายถึงการที่สิ่งนั้น ติดตัวมากับบุคคลต่างๆ ที่อพยพและเดินทางมาจากที่ต่างๆ หรือการดัดแปลงของพวกที่อพยพและตั้งรากฐานในแต่ละสถานที่

^{๑๒} กรมส่งเสริมวัฒนธรรม อ้างอิงใน วนิดา อินทรอำนวย, พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๕๙, (กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๖๐), หน้า ๔.

^{๑๓} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๒), หน้า ๑๘.

^{๑๔} โอเคเนชั่น, ลักษณะมรดกวัฒนธรรมนามธรรม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.oknation.net, (ค้นเมื่อ ๒๘ มกราคม ๒๕๖๖).

๓) การเป็นตัวแทนทางมรดกที่จับต้องไม่ได้ไม่ให้กล่าวถึงเฉพาะค่านิยมทางวัฒนธรรมแต่เพียงอย่างเดียว ในพื้นฐานของการพินิจวิเคราะห์สำหรับสิ่งที่เป็นพิเศษหรือค่านิยมที่ยอดเยี่ยมซึ่งเป็นพื้นฐานของความเป็นชุมชน และการขึ้นอยู่กับองค์ความรู้ของแต่ละวัฒนธรรม

๔) พื้นฐานความเป็นชุมชน สำหรับมรดกที่จับต้องไม่ได้ซึ่งสามารถเป็นมรดกได้เมื่อมีการเห็นคุณค่าของชุมชน เช่น ความเป็นสังคม กลุ่มหรือการเป็นปัจเจกชนต่อการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ประกอบกับการโอนถ่ายซึ่งทักษะและความรู้

จากการให้ความหมายของมรดกวัฒนธรรม ผู้ศึกษาวิจัยจึงสามารถสรุปความหมายของมรดกวัฒนธรรม ว่ามีความหมายที่กว้างและมีความสัมพันธ์กันระหว่างธรรมชาติและมนุษย์ (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, ๒๐๑๑) เพราะมรดกทางวัฒนธรรมนั้น มีความหมายไม่เพียงแต่สิ่งที่มองเห็นเป็นรูปธรรม เช่น โบราณสถาน อาคารหรืออุทยานเท่าที่เป็นมรดกวัฒนธรรมรูปธรรมเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นเป็นรูปธรรมได้เช่น ทักษะ ความรู้ ความสามารถของบุคคลกลุ่มคน การแสดงออกซึ่งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ ประเพณีต่าง ๆ ที่เรียกว่ามรดกวัฒนธรรมนามธรรมจับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) อีกด้วย^{๑๕} ทั้งนี้ลักษณะของมรดกทางวัฒนธรรมต้องประกอบด้วยเงื่อนไข คือ

- ๑) ให้คุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิชาการ หรือศิลปะ
- ๒) มีลักษณะบ่งบอกถึงความเป็นชุมชนหรือท้องถิ่น
- ๓) ความเป็นวัฒนธรรมความร่วมมือ และการอาศัยอยู่ช่วงเวลาเดียวกัน
- ๔) เป็นลักษณะการดำเนินงานที่แสดงถึงภูมิปัญญา

การแสดงออกทักษะและกลวิธีการสร้างสรรค์ที่แสดงถึงอัตลักษณ์สะท้อนพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชน^{๑๖} กล่าวได้ว่า ประเภทของมรดกวัฒนธรรมนามธรรมนั้น ขึ้นอยู่กับการให้ความสำคัญของแต่ละพื้นที่ หรืออาจจะกล่าวได้ว่า มรดกวัฒนธรรมนามธรรม และมรดกวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมมักส่งผลสัมพันธ์ถึงกัน เพราะวัฒนธรรมนามธรรมในรูปแบบของความเชื่อ รวมถึงวิถีของกลุ่มชนนั้น จะมักถูกหล่อหลอมมาจากสิ่งแวดล้อมรอบข้างรวมไปถึงพื้นที่ที่อาศัย ซึ่งมีเรื่องราวมาช้านาน ซึ่งสิ่งเหล่านี้มักถูกแสดงออกมาและสื่อความหมายได้ในรูปแบบของวัตถุ และสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น ทำให้เราสามารถมองเห็นหรือสัมผัสได้

^{๑๕} กรมส่งเสริมวัฒนธรรม อ้างอิงใน วนิดา อินทรอำนวย, พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๕๙, (กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๖๐), หน้า ๔.

^{๑๖} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๒), หน้า ๑๘.

ดังนั้น การจัดประเภทขององค์พระธาตุพนมเป็นมรดกโลก ในจังหวัดนครพนม จึงจัดอยู่ในประเภทของมรดกวัฒนธรรมนามธรรม ประเภทแนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาลต่างๆ (Social Practices, Rituals and Festive Event)

๒.๑.๔ คุณค่าและความสำคัญของมรดกวัฒนธรรม (Cultural Heritage Significant)

คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมไม่ได้อยู่ที่ลักษณะทางกายภาพเท่านั้น แต่อยู่ที่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมนั้นด้วย โดยเฉพาะความสัมพันธ์กับชุมชนในแง่ของจิตใจ และจิตวิญญาณ ซึ่งอาจสรุปลักษณะของความสำคัญของสิ่งซึ่งสมควรได้รับการยกย่องว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมได้ ดังนี้

- ให้คุณค่าทางประวัติศาสตร์วิชาการ หรือศิลปะ
- แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของวิถีชีวิตของกลุ่มชนและสังคม ที่ได้มีการสืบทอดกันมา
- มีรูปแบบดั้งเดิมสามารถสืบค้นถึงที่มาในอดีตได้
- มีลักษณะบ่งบอกถึงความเป็นชุมชนหรือท้องถิ่นหากไม่มีการอนุรักษ์ไว้จะสูญหายไป

ในที่สุดสอดคล้องกับ Guidelines for the Establishment of National “Living Human Treasures” Systems (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, n.d.) ของยูเนสโก ที่กล่าวว่าคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Elements of the intangible cultural heritage) เป็นการแสดงระบบการใช้ชีวิตของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับเกณฑ์ต่อไปนี้

- แสดงคุณค่าให้เห็นถึงความคิดอัจฉริยะที่สร้างสรรค์ของมนุษย์
- แสดงคุณค่าให้เห็นรากในวัฒนธรรมประเพณีและสังคม
- คุณค่าในการเป็นตัวแทนของปัจเจกบุคคล ชุมชนหรือกลุ่มคน
- ความเสี่ยงที่จะสูญหายไปหากไม่มีการอนุรักษ์ไว้

นอกจากนี้ในหนังสือ Management Guidelines For world Cultural Heritage Sites^{๑๗} ยังกล่าวถึงคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมไว้ว่า มีคุณค่าเกี่ยวข้องกับมนุษย์ ในระดับต่างๆ โดยกว้างรวมไปด้วยคุณค่าใหญ่ๆ คือ ทางวัฒนธรรมและคุณค่าทางสังคมและเศรษฐกิจแบ่งออกเป็น

- คุณค่าด้านการแสดงอัตลักษณ์ (Identity Value) เป็นความทรงจำที่เกี่ยวข้องกับมุมมองในสังคมควมมีเอกลักษณ์ทำให้นึกถึงและจำได้
- คุณค่าที่เกี่ยวกับการออกแบบ/เทคนิค (Relative Artistic/Technical Value) เป็นคุณค่าที่มาจากด้านการออกแบบ ศิลปะ วิทยาศาสตร์และเทคนิคต่าง ๆ ความคิดสร้างสรรค์ทำให้เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ แสดงถึงพัฒนาการของความรู้ในช่วงสมัยที่ต่างกัน

^{๑๗} Jokilehto, J, A History of Architecture Conservation. ([n.p.]: Elsevier, ๒๐๐๕).

- คุณค่าด้านการหายาก (Rarity Value) มีคุณค่าเกี่ยวข้องกับแหล่งมรดกนั้น ๆ
- คุณค่าด้านการศึกษา (Educational Value) เป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษาหาความรู้
- คุณค่าทางเศรษฐกิจ (Economic Value) มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับรายได้และความ เป็นอยู่ของสังคม

- คุณค่าทางการเมืองการปกครอง (Political Value) เป็นคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับ เหตุการณ์สำคัญ ๆ ในอดีตที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์

- คุณค่าเชิงจิตวิญญาณ (Spiritual Significance) แสดงออกและมีอิทธิพลต่อความคิด ความนิยมชมชอบ ส่งผลถึงวิธีการดำรงชีพการสืบสมัยเป็นความรู้สึที่เกี่ยวกับประสบการณ์ความ ประหลาดใจ และความชื่นชม ส่งผลต่อการรับรู้สุนทรียภาพซึ่งทำให้เกิดความยินดีและประทับใจ

คุณค่าของมรดกวัฒนธรรมตามที่ได้กล่าวไว้ในกฎบัตร Burra Charter ๑๙๙๙ มีอยู่ว่า มรดกวัฒนธรรมนั้น ประกอบด้วยคุณค่า ๔ ด้าน ดังนี้^{๑๘}

๑) คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ (Historical significance) เป็นคุณค่าที่ครอบคลุม ประวัติศาสตร์ของความสวยงามทางด้านวิทยาศาสตร์และสังคม มีขอบเขตขนาดใหญ่ที่รองรับ เหตุการณ์ขั้น ตอนหรือกิจกรรมสำคัญ สำหรับสถานที่ที่กำหนดอย่างมีนัยสำคัญ มีความสำคัญในการ เชื่อมโยงกับเหตุการณ์การพัฒนาหรือขั้น ตอนทางวัฒนธรรมที่มีบทบาทสำคัญ ของมนุษย์และ วิวัฒนาการของประเทศ, รัฐหรือชุมชน

๒) คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์หรือความงาม (Aesthetic Significance) เป็นคุณค่าความ งามรวม ที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ทางประสาทสัมผัส

๓) คุณค่าทางสังคม (Social Significance) เป็นคุณค่าความนิยมทางสังคมสถานที่ที่ได้ กลายเป็นความสำคัญทั้งต่อจิตวิญญาณ มีความสำคัญต่อทางการเมือง การดำเนินไปในระดับชาติส่วน ใหญ่หรือชนกลุ่มน้อย

๔) คุณค่าทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Significance) เป็นคุณค่าทางวิทยาศาสตร์หรือ งานวิจัยของสถานที่จะขึ้นอยู่กับความสำคัญของข้อมูลที่เกี่ยวข้องการหายาก การมีคุณภาพหรือข้อมูล ที่สำคัญที่สามารถนำไปสู่ข้อมูลต่อไปอีกมากมาย

ล่าสุดในปี ๒๐๑๓ NSW Sydney Barbour Foreshore Authority ใน ๕๕-๗๑ HARRING TONSTREET THE ROCKS Conservation Management Plan ๒๐๑๓ ได้กล่าวถึงคุณค่าของมรดก วัฒนธรรมเอาไว้ว่ามีคุณค่าความสำคัญ ๘ ด้านดังนี้^{๑๙}

^{๑๘} Australia ICOMOS, ICOMOS International Cultural Tourism Charter: Principle and Guidelines for Managing Tourism at Places of Cultural and Heritage Significance, 2000. [n.p.].

๑) คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ (Historical significance) แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของวิถีชีวิต การดำรงชีพอยู่รอดของกลุ่มชนและสังคมที่ได้มีการสืบทอดกันมาแต่โบราณเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในฐานะที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหรือเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์

๒) คุณค่าทางด้านความสัมพันธ์ (Associational Significance) คุณค่าทางด้านความสัมพันธ์อาจรวมถึงค่านิยมของสังคมหรือจิตวิญญาณ และวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น, สถานที่โดยทั่วไป และรวมถึงความงาม, ประวัติศาสตร์ทางสังคมและจิตวิญญาณ มีความสำคัญสำหรับอดีตปัจจุบันและอนาคต

๓) คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์หรือความงาม (Aesthetic Significance) เป็นคุณค่าความงาม รวมถึงแง่มุมของการรับรู้ทางประสาทสัมผัสเกณฑ์ดังกล่าวอาจรวมถึงการพิจารณาของรูปแบบ, ขนาด, สีพื้นผิว และวัสดุของผ้า, กลิ่นและเสียงที่เกี่ยวข้องกับสถานที่และการใช้งาน

๔) คุณค่าทางสังคม (Social Significance) เป็นการแสดงถึงการรวมกลุ่มกัน ของวัฒนธรรมเป็นสังคม แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ในพื้นที่

๕) คุณค่าทางการศึกษาวิเคราะห์ (Research Significance) คือ ประโยชน์ทางการศึกษา จากความเป็นของแท้ที่แสดงถึงความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล ถิ่นที่หรือรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเป็นตัวช่วยให้องค์ความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งสมบูรณ์ขึ้น

๖) คุณค่าทางโบราณคดี (Archaeological Significance) มีคุณค่าในฐานะที่เป็นหลักฐานสำคัญ ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือบุคคลสำคัญ ในประวัติศาสตร์หรือยุคใดสมัยใด มีแนวคิดใดในการก่อสร้างนั้นที่สะท้อนถึงสภาพเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละยุคสมัย แสดงเอกลักษณ์ทางโบราณสถาน รวมทั้งประวัติศาสตร์ศิลปะ สถาปัตยกรรมเป็นสิ่งสำคัญที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในอดีตของมนุษย์

๗) คุณค่าความหายาก (Rarity Significance) ความเป็นลักษณะการก่อสร้างการเกิดขึ้นที่พบได้ยากการสื่อความหมายให้เป็นที่เข้าใจได้ของแหล่งความมีเอกลักษณ์และความเป็นตัวแทนของยุคสมัย

๘) คุณค่าด้านการเป็นตัวแทน (Representativeness Significance) การเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่และวัฒนธรรม โดยเฉพาะลักษณะทางกายภาพ สิ่งรอบตัวทั้งหมดที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน หรือภูมิทัศน์วัฒนธรรมพื้นที่

^{๑๙} ธนภฤต ใจสุตา, การออกแบบเครื่องประดับจากมรดกทางวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๖๔), หน้า ๑๐.

แต่อย่างไรก็ตามนอกจากนี้คุณค่าความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมด้านต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น คุณค่าของมรดกวัฒนธรรมนามธรรมนั้น ยังสามารถแยกเป็นระดับของความสำคัญ (Levels of Significance) ประกอบด้วย^{๒๐}

- คุณค่าความสำคัญระดับโลก (World Significance) มีความโดดเด่นเป็นเลิศในระดับสากล และได้รับการยอมรับให้เป็นแหล่งมรดกโลก ที่มีความสำคัญกับอารยธรรมความเป็นมนุษย์ ความเจริญงอกงามของมนุษยชาติทั้งหลาย เป็นมรดกอันทรงคุณค่าที่มนุษย์ได้รับจากอดีต ได้ใช้และภาคภูมิใจในปัจจุบัน และเป็นมรดกอันล้ำค่าต่อมวลมนุษยชาติในอนาคตที่ย่อมถือได้ว่าเป็นมรดกของมนุษยชาติทั้งปวงในโลก

- คุณค่าความสำคัญ ระดับประเทศหรือระดับชาติ (Nation Significance) แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของสังคมและกลุ่มคน วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์และมีคุณค่าในฐานะที่เป็นเครื่องแสดงออกถึงรากฐานและความเป็นมาของชาติบ้านเมืองวัฒนธรรมของชาติที่แสดงออกถึงความเจริญงอกงามความเป็นเอกลักษณ์ ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความเจริญก้าวหน้าของชาติโดยจะมีการระบุไว้ในรายชื่อทะเบียนมรดกแห่งชาติโดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติกระทรวงวัฒนธรรม

- คุณค่าความสำคัญ ระดับเขตพื้นที่ (State Significance) คุณค่าและความสำคัญของรัฐ และของเขตพื้นที่จังหวัด แสดงให้เห็นถึงความเป็นมาของผู้คน ความโดดเด่น และคุณค่าเชิงสร้างสรรค์ของมรดกทางวัฒนธรรม ค่านิยมของสังคม การดำรงชีวิต

- คุณค่าความสำคัญ ระดับท้องถิ่น (Local Significance) รายการมรดกวัฒนธรรมของท้องถิ่นมักจะมีการระบุคุณค่าความสำคัญ ผ่านการศึกษาจากผู้คนในท้องถิ่นผ่านวัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตหรือแนวทางการดำเนินชีวิตของคนในสังคม (Local Significance) โดยทั่วไปแล้วชุมชนจะมีส่วนร่วมให้มีความสำคัญ ในการจัดการสามารถอ้างอิงหรือสืบค้นองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาดั้งเดิมของวัฒนธรรมในฐานะเจ้าของมรดกวัฒนธรรมเหล่านั้นจากในชุมชนพื้นที่ศึกษาทั้ง ๔ ชุมชนนั้น มีระดับของคุณค่าความสำคัญที่แตกต่างกันกล่าว คือ งานช่างฝีมือในชุมชนทำเครื่องทองเหลืองบ้านปะอาว และชุมชนทำซ้องบ้านทรายมูลได้รับการขึ้นทะเบียนให้เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติมีคุณค่าความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมนามธรรมด้านหัตถกรรมในระดับชาติหรือประเทศ^{๒๑}

^{๒๐} NSW Heritage Office, LOCAL GOVERNMENT HERITAGE GUIDELINES, Australia: NSW Heritage Office, 2002), PP 10-12.

^{๒๑} กรมส่งเสริมวัฒนธรรม อ้างอิงใน วนิดา อินทรอำนวย, พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๕๙, (กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๖๐), หน้า ๗.

ในขณะที่งานทำเทียนพรรษาแบบติดพิมพ์วัดบูรพาและการทอผ้ากบับบ้านบอนนั้น อาจมีคุณค่าความสำคัญในระดับจังหวัด และบางแหล่งมีคุณค่าเพียงในระดับท้องถิ่นชุมชนเท่านั้น ดังนั้นในการจัดการมรดกวัฒนธรรมนามธรรม ด้านหัตถกรรมในชุมชนศึกษาทั้ง ๔ ชุมชนเหล่านี้การบริหารจัดการย่อมมีบางส่วนที่ต้องอาศัยหลักการหรือแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องและเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้มรดกวัฒนธรรมอันล้ำค่าเหล่านี้ได้รับการรักษาไว้ซึ่งคุณค่าและความสำคัญไว้สืบต่อไปมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ และมีคุณค่าเป็นเครื่องแสดงออกถึงความเป็นมาของบ้านเมือง ประวัติศาสตร์ความเป็นชาติโดยเราสามารถสัมผัสได้ทาง โบราณสถาน โบราณวัตถุทั้งหลาย ซึ่งล้วนเป็นสิ่งมีค่าและควรค่าแก่การศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ศิลปะ และโบราณคดีมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นเครื่องแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาติไทยที่มีมาแต่อดีต ควรค่าแก่การรักษาอนุรักษ์ให้คงทนถาวรไว้ให้เป็นสมบัติส่วนรวมของชาติโดยเฉพาะโบราณสถาน โบราณวัตถุทั้งหลายให้คนไทยได้ภูมิใจ ศิลปะวัฒนธรรมนั้น มีคุณค่าและความสำคัญที่ประโยชน์ต่อประเทศชาติ และสังคม ๓ ประการ คือ

๑) ช่วยสอบสวนเรื่องราวทางด้านประวัติศาสตร์ให้แน่นอนยิ่งขึ้น

๒) ช่วยให้ประชาชนเกิดความรักชาติ

๓) ศิลปวัฒนธรรมหรือวัฒนธรรมที่แสดงออกด้านสุนทรีย์ ประเภทจารีต ประเพณี

การมหรสพ วิถีชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรมเชิงนามธรรม เป็นมรดกวัฒนธรรมเชิงนามธรรมที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลสมัย ศิลปวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของความเป็นชาติในฐานะเป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ที่เป็นแผนเฉพาะของตนเอง ไม่เหมือนกับชาติอื่น บางเรื่องอาจได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมของชาติอื่น ก็สามารถนำมาดัดแปลงปรับปรุงให้เข้ากับลักษณะโดยเฉพาะของตนเองได้ นอกจากนี้แล้ว มรดกวัฒนธรรมยังมีคุณค่าอีก ๔ แบบ คือ^{๒๒}

๑) คุณค่าที่แสดงนัยแห่งอดีต (Associative or symbolic value)

๒) คุณค่าทางวิชาการ (Informational value)

๓) คุณค่าด้านสุนทรีย์หรือความงาม (Aesthetic value) และ

๔) คุณค่าทางเศรษฐศาสตร์ (Economic value)

โดยความสำคัญที่ถือว่าเป็นเกณฑ์ของมรดกโลกทางวัฒนธรรม มีดังนี้

๑) มีลักษณะโครงสร้างต่างๆ สะท้อนถึงอดีต เช่น งานทางสถาปัตยกรรม ผลงานที่เป็นอนุสรณ์ในเชิงจิตรกรรม หรือประติมากรรม โครงสร้างทางธรรมชาติที่เป็นหลักฐานทางโบราณคดีถ้า

^{๒๒} สุภัทรดิศ ดิศกุล, ศิลปะในประเทศไทย (พิมพ์ครั้งที่ ๔), (กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๕๐), หน้า ๑๖.

ที่ใช้เป็นที่อยู่ของมนุษย์หรือลักษณะอื่นๆ ใกล้เคียงซึ่งมีคุณค่าและความสำคัญในระดับสากลในทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ หรือวิทยาศาสตร์

๒) เป็นกลุ่มอาคารที่มีความกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือลักษณะทางภูมิสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าหรือความสำคัญ ในระดับสากลไม่ว่าจะในทางประวัติศาสตร์ศิลปะ หรือวิทยาศาสตร์

๓) เป็นที่ตั้งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็ผลงานของมนุษย์โดยเฉพาะ หรือเป็นการร่วมกันของทั้งมนุษย์และธรรมชาติรวมทั้งที่ตั้งที่เป็นหลักฐานทางโบราณคดีซึ่งล้วนมีคุณค่าและความสำคัญระดับสากลไม่ว่าจะในด้านประวัติศาสตร์สุนทรียศาสตร์ชาติพันธุ์วิทยา หรือมานุษยวิทยาและการที่ลักษณะทั้ง ๓ ข้อ ดังกล่าวจะถูกจัดว่ามีคุณค่า ความสำคัญ และชื่อเสียงระดับโลก หรือไม่นั้นจะต้องเข้าเกณฑ์ข้อใดข้อหนึ่งใน ๖ ข้อ ดังนี้

๑) เป็นสิ่งแสดงถึงเอกลักษณ์ของความสำเร็จทางด้านศิลปะซึ่งเป็นต้นแบบหรือแบบฉบับ ต่อๆ มา

๒) เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาด้านสถาปัตยกรรม ศิลปะผังเมือง หรือภูมิสถาปัตยกรรมในแหล่งอารยธรรมแหล่งใดแห่งหนึ่งของโลก

๓) เป็นหลักฐานเฉพาะที่แสดงถึงความเป็นอารยธรรมหนึ่งๆ ซึ่งสูญหายหรือล่มสลายไป

๔) เป็นรูปแบบของอาคาร หรือผลงานด้านสถาปัตยกรรมที่มีชื่อเสียง ซึ่งปรากฏชัดเจนช่วงสำคัญ ๆ ทางประวัติศาสตร์

๕) เป็นรูปแบบของการตั้งถิ่นฐานที่มีชื่อเสียงอัน สะท้อนลักษณะวัฒนธรรมในช่วงสำคัญๆทางประวัติศาสตร์

๖) มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับเหตุการณ์ความคิด หรือความเชื่อที่มีความสำคัญและมีชื่อเสียงในระดับสากล (ข้อนี้คณะกรรมการฯ จะพิจารณาเฉพาะที่เป็นเหตุการณ์ที่พิเศษจริงๆ เท่านั้น แต่อาจนำไปประกอบกับ เกณฑ์ข้างต้น ทั้ง ๕ ข้อ ด้วยก็ได้รวมทั้งต้องมีการตรวจสอบว่ามีลักษณะดั้งเดิมที่แท้จริงหรือไม่

รายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมภาคตะวันตก พ.ศ.๒๕๕๑ ของสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๘ ได้กล่าวถึงคุณค่าความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรม ว่าเป็นสิ่งที่มนุษย์กำหนดขึ้นเป็นสิ่งที่มนุษย์ให้ค่า ดังนั้นคุณค่าจึงอาจแตกต่างกันไปตามพื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรมทางประวัติศาสตร์ (เช่น ของอย่างเดียวกัน ในบางสังคมอาจเห็นว่ามีคุณค่า มีความหมายมากแต่ในบางสังคมก็ไม่น่าสนใจ) และทางสติปัญญาของแต่ละคนแต่สังคม

นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับบริบทอื่นๆ หรือเงื่อนไขทางสังคมและเศรษฐกิจด้วย ทรัพยากรวัฒนธรรมทุกประเภทมีคุณค่าหรือมีประโยชน์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต คุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมมีหลากหลาย ขึ้นอยู่กับมุมมอง และวัตถุประสงค์ในการนำไปใช้^{๒๓}

- คุณค่าเชิงสัญลักษณ์ (Symbol Significance) ทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นเสมือนเครื่องเตือนความทรงจำหรือสัญลักษณ์แห่งอดีตซึ่งแต่ละคนอาจจะมองต่างกัน คุณค่าเชิงสัญลักษณ์หรือคุณค่าที่ติดมากับทรัพยากรทางวัฒนธรรมนั้น ยากที่จะเลื่อนหายตามกาลเวลา แม้ว่าจะมีการลอกเลียนทำปลอมขึ้น หรือใช้วัสดุใหม่ เช่น นักโบราณคดีเห็นขวานหินยุคหินเก่าจากความรู้อะไรและประสบการณ์ก็พอจะเห็นความสำคัญ แต่สำหรับคนทั่วไปอาจจะนึกว่าเป็นก้อนหินธรรมดาอย่างไรก็ตามคุณค่าเชิงสัญลักษณ์เป็นสื่อบอกความหมายอะไรบางอย่างแก่เรา

- คุณค่าเชิงวิชาการ (Research Significance) ทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญ สำหรับการศึกษาหาความรู้ด้านต่างๆ เช่น โบราณคดีประวัติศาสตร์ศิลปะ สถาปัตยกรรมฯลฯ ผ่านการวิจัยอย่างเป็นระบบ ผ่านกระบวนการและวิธีการศึกษาที่เหมาะสมและน่าเชื่อถือ

- คุณค่าเชิงสุนทรียะ (Art Significance) คุณลักษณะบางอย่างของทรัพยากร เช่น รูปทรง ลวดลาย (textures) เนื้อวัสดุผิว และคุณภาพ เป็นต้น มีคุณค่าเชิงความงาม หรือศิลปะและจิตใจ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางวัฒนธรรม ความชอบ มาตรฐาน และจินตนาการของแต่ละบุคคลหรือแต่ละวัฒนธรรม

- คุณค่าเชิงความงาม (Aesthetic Significance) เป็นแรงบันดาลใจ หรือแรงกระตุ้นให้มีการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมต่อไป เช่น การทำงานจิตรกรรมฝาผนังของศิลปินชื่อดังหลายท่าน ที่มีแรงบันดาลใจจากเหตุการณ์ที่บ้าน เป็นต้น

- คุณค่าเชิงเศรษฐกิจ (Economic Significance) ทรัพยากรวัฒนธรรมมีคุณค่าในการใช้สอยโดยตรง (utilitarian function) เช่น ใช้เป็นภาชนะใส่อาหาร เครื่องมือเครื่องใช้เป็นสถานที่ทำงาน ที่พักอาศัย เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างรายได้เข้าประเทศสำหรับหลายประเทศในโลก

- คุณค่าเชิงจิตวิญญาณ (Spiritual Significance) ทรัพยากรวัฒนธรรมถูกนำมาใช้เป็นเสมือนเครื่องแสดงอัตลักษณ์ของชุมชน เช่น สัตว์สัญลักษณ์ประจำเผ่าหรือตราประจำจังหวัด เป็นต้น ทรัพยากรวัฒนธรรมมีคุณค่าในการสร้างความเป็นปึกแผ่นของกลุ่มชนต่างๆ ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ตัวอย่าง เช่น รัฐบาลกัมพูชาได้ใช้โบราณสถานต่างๆ โดยเฉพาะนครวัดเป็นเสมือนตัวแทน

^{๒๓} สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๘, รายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมภาคตะวันตก พ.ศ. ๒๕๕๑, (ราชบุรี: ธรรมรักษ์การพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๒.

ของชาวกำพูชาทั้งหมดและใช้แสดงความเป็นชาติที่มีอารยธรรมเก่าแก่ชาติหนึ่งของโลกนอกจากนี้เรา
อาจมองคุณค่าของทรัพยากรต่อมนุษย์ในลักษณะเป็นกลุ่มใหญ่หรือลักษณะร่วม

- คุณค่าเชิงการตลาด (Business Market Significance) เช่น เก็บไว้ทำมาหากิน เป็นที่
อยู่อาศัยค้าขายลงทุน หรือให้เช่า เป็นคุณค่าเชิงเศรษฐกิจพาณิชย์เป็นต้น

- คุณค่าสำหรับชุมชน (Local Significance) เช่น ประโยชน์ทางการเมือง ประโยชน์
หรือค่า สำหรับชนบางกลุ่ม หรือของกลุ่มชาติพันธุ์หรือคุณค่าสำหรับท้องถิ่น

- คุณค่าสำหรับความเป็นมนุษย์ (Humanity Significance) เช่น คุณค่าเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม
ของมนุษย์และคุณค่าเชิงโบราณคดีหรือการศึกษาเรื่องราวในอดีตของมนุษยชาติโดยทั้งนี้ผู้ศึกษา

จากการศึกษาคุณค่าความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมนามธรรมด้านแนวปฏิบัติทางสังคม
พิธีกรรม และงานเทศกาลต่างๆ (Social Practices, Rituals and Festive Event) ดังกล่าวข้างต้น
สามารถสรุปได้ว่าคุณค่าความสำคัญ ของมรดกวัฒนธรรมนามธรรม ประกอบด้วยคุณค่าความสำคัญ
ทั้งหมด ๑๔ ด้าน ประกอบด้วย

๑) คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ (Historical significance) หมายถึง พระธาตุพนมมี
ตำนานเล่าขานและมีประวัติศาสตร์ที่สามารถสืบค้นได้หลายร้อยปี โดยมีความสัมพันธ์ระหว่าง
สถานที่ต่าง ๆ ดังกล่าวโดยมีจุดเริ่มต้นจากอาณาจักรโบราณศรีโคตรบูรณ

๒) คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์หรือความงาม (Aesthetic Significance) พระธาตุพนมมี
ลักษณะเด่นที่แตกต่างถึงแม้จะเป็นมีการบูรณมาแล้วหลายครั้ง แต่การบูรณนั้นก็ไม่ได้ลบรูปลักษณ์
เดิมของพระธาตุพนมแต่ทำให้หายไปยังมีความงามอยู่เสมอ นำยินดีแก่ผู้พบเห็น

๓) คุณค่าทางสังคม (Social Significance) พระธาตุพนม มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่
ของความเป็นสังคมและชุมชน ในฐานะเป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ที่เป็นแผนเฉพาะของตนเองแสดง
ถึงการรวมกลุ่มกันของวัฒนธรรมเป็นสังคม แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพระธาตุพนม

๔) คุณค่าทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Significance) พระธาตุพนมนั้นมีคุณค่าทาง
กระบวนการศึกษาหรืองานวิจัยทางวิทยาศาสตร์ของสถานที่จะขึ้นอยู่กับความสำคัญของข้อมูล
ที่เกี่ยวข้องการหายากการมีคุณภาพหรือข้อมูลที่สำคัญที่สามารถนำไปสู่ข้อมูลต่อไปอีกมากมาย

๕) คุณค่าทางการศึกษาวิเคราะห์ (Educational/Research Significance) พระธาตุพนม
นั้นเป็นประโยชน์ทางการศึกษา จากความเป็นของแท้ที่แสดงถึงความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล หรือ
รูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เป็นตัวช่วยให้องค์ความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งสมบูรณ์ขึ้น

๖) คุณค่าทางโบราณคดี (Archaeological Significance) พระธาตุพนม มีคุณค่าใน
ฐานะที่เป็นหลักฐานสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์มีแนวคิดใดใน
การก่อสร้างนั้นที่สะท้อนถึงสภาพเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละยุคสมัยรวมทั้งประวัติศาสตร์และ
ศิลปะ สถาปัตยกรรม

๓) ความหายาก (Rarity Significance) พระธาตุพนม มีลักษณะการทำการเกิดขึ้นที่พบได้ยากการสื่อความหมายให้เป็นที่เข้าใจได้ของแหล่งที่มาขององค์พระธาตุพนม ความมีเอกลักษณ์และความเป็นตัวแทนของยุคสมัย

๔) คุณค่าทางด้านความสัมพันธ์ (Associational Significance) พระธาตุพนมนั้นมีคุณค่าถึงค่านิยมของสังคมหรือจิตวิญญาณและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น, สถานที่โดยทั่วไปรวมถึงความงาม, ประวัติศาสตร์, วิทยาศาสตร์, วิทยาศาสตร์, สังคมและจิตวิญญาณีคุณค่าสำหรับอดีตปัจจุบันและอนาคต

๕) คุณค่าด้านการเป็นตัวแทน (Representativeness Significance) พระธาตุพนมนั้นเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่และวัฒนธรรมโดยเฉพาะลักษณะทางกายภาพ สิ่งรอบตัวทั้งหมดที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน หรือภูมิทัศน์วัฒนธรรมพื้นที่

๑๐) คุณค่าทางด้านทางเศรษฐศาสตร์ (Economic Significance) พระธาตุพนมนั้นเป็นทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีคุณค่าในการใช้ท่องเที่ยว การเดินทางมาสักการะเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต โดยเฉพาะช่วงงานนมัสการพระธาตุพนม (บุญเดือน ๓) ที่มีประชาชนทั่วไปประเทศไทยเดินทางมาทำให้คนชุมชนเกิดรายได้

๑๑) คุณค่าเชิงสัญลักษณ์/อัตลักษณ์ (Symbol/Identity Significance) พระธาตุพนมนั้น เป็นเสมือนเครื่องเตือนความทรงจำหรือสัญลักษณ์แห่งอดีตหรือคุณค่าที่ติดมากับทรัพยากรทางวัฒนธรรมนั้น

๑๒) คุณค่าเชิงจิตวิญญาณ (Spiritual Significance) พระธาตุพนมนั้น แสดงออกและมีอิทธิพลต่อความคิด ความนิยมชมชอบ ส่งผลถึงวิถีการดำรงชีพเป็นความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ความประหลาดใจและความชื่นชม ส่งผลต่อการรับรู้สุนทรียภาพซึ่งทำให้เกิดความยินดีและประทับใจ

๑๓) คุณค่าทางการเมืองการปกครอง (Political Significance) พระธาตุพนมนั้น แสดงถึงการเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเหตุการณ์สำคัญ ๆ ในอดีตที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์

๑๔) คุณค่าที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบ/เทคนิค (Relative Artistic/Technical Significance) พระธาตุพนมนั้นแสดงถึงคุณค่าที่มาจากด้านการออกแบบ ศิลปะ วิทยาศาสตร์และเทคนิคต่างๆ ความคิดสร้างสรรค์ทำให้เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ แสดงถึงพัฒนาการของความรู้ในช่วงสมัยที่ต่างกัน

๒.๑.๕ กฎบัตรระหว่างประเทศ และกฎบัตรแห่งชาติด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม Charter and Declarations for the Heritage Conservation (ICOMOS, ๒๐๐๔)

๒.๑.๖.๑ กฎบัตรระหว่างประเทศ และกฎบัตรแห่งชาติที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรม ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ ๑ ได้มีการก่อตั้งองค์ระหว่างประเทศเพื่อสันติภาพขึ้นโดยภายในองค์กรนี้มีหน้าที่ทำหน้าที่โดยตรงในการดูแลมรดกวัฒนธรรม ได้แก่ The International Museum

Office ตั้งขึ้นในปีค.ศ.๑๙๒๖ มีการส่งเสริมให้มีการสัมมนาในระดับนานาชาติขึ้นโดยครั้งหนึ่งที่สำคัญ เป็นการประชุมเพื่อการทำงานอนุรักษ์ที่อโครโพลิสแห่งเอเธนส์ ณ เมืองเอเธนส์ ประเทศกรีซ ในปี ค.ศ. ๑๙๓๑ และบทสรุปจากการประชุมดังกล่าวต่อมารู้จักกันในนามของกฎบัตรเอเธนส์ (The Athens Charter for the Restoration of Historic Monuments:๑๙๓๑) ถือเป็นจุดสำคัญ ในการกำหนด แนวทางในการอนุรักษ์สมัยใหม่ขึ้น^{๒๔}

ต่อมาเมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ สิ้นสุดลงพร้อมด้วยความเสียหายที่มากกว่าสงครามโลก ครั้งแรกในปี ค.ศ. ๑๙๔๔ รัฐบาลโปแลนด์ได้ตัดสินใจสร้างเมืองวอร์ซอที่ได้รับความเสียหายขึ้นมาใหม่ ในรูปแบบดั้งเดิม เป็นแบบอย่างให้มีการดำเนินการในลักษณะเดียวกันนี้กับอีกหลายเมืองนานาชาติได้ ร่วมมือกัน เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งขึ้นมาอีก นำมาซึ่งการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติโดยมี สหประชาชาติ หรือยูเนสโก เป็นหน่วยงานย่อยที่ดูแลการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมความร่วมมือทางด้านการอนุรักษ์โบราณสถานในระดับนานาชาติได้เริ่มต้นขึ้นและนำมาสู่แนวคิดการ อนุรักษ์มรดกร่วมกันของคนทั้งโลก และการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืน จากการประชุมนานาชาติ เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานในเมืองเวนิซ ประเทศอิตาลีกล่าวได้ว่า กฎบัตรและมาตรฐานระหว่าง ประเทศที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในปัจจุบัน มีจุดเริ่มต้นร่วมกันจาก “กฎบัตร ระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานและแหล่งที่ตั้ง (International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites: ๑๙๖๔) หรือ “กฎบัตรเวนิส (The Venice Charter)” ซึ่งเป็นกฎบัตรเพื่อการอนุรักษ์ทั้งในระดับชาติและระดับระหว่างประเทศ ระเบียบ คำประกาศข้อบัญญัติหรือข้อตกลงต่างๆ ที่เป็นที่ยอมรับของสังคมใดสังคมหนึ่งในช่วงเวลา ต่างๆ สามารถสะท้อนภาพของสังคม แนวความคิด ด้านการอนุรักษ์ในสมัยต่างๆ ได้^{๒๕}

นอกจากนี้ผลจากการประชุมระหว่างประเทศครั้งที่ ๒ ของสถาปนิกและช่างผู้ปฏิบัติงาน เกี่ยวกับ โบราณสถาน (The Second International Congress of Architects and Technicians of Historic Monuments) ยังนำไปสู่การก่อตั้งสภาการโบราณสถานระหว่างประเทศ (International Council on Monuments and Sites) หรือ “ไอโคโมส (ICOMOS)” ในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ (ค.ศ.๑๖๕๕) ไอโคโมสเป็นองค์กรวิชาชีพทางมรดกทางวัฒนธรรมในระดับสากล มีเป้าหมาย การทำงานเพื่อการอนุรักษ์และปกป้องคุ้มครองโบราณสถานในลักษณะขององค์กรอิสระ (NGO) การ

^{๒๔} วสุ โปษะนันทน์, การวิเคราะห์รูปแบบสถาปัตยกรรมรัตนตรัยแห่งวิมาயปุรี, วารสารศิลปากร, ปีที่ ๖๕ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ.-มิ.ย. ๒๕๖๕), หน้า ๘๖-๙๗.

^{๒๕} วสุ โปษะนันทน์, การวิเคราะห์รูปแบบสถาปัตยกรรมรัตนตรัยแห่งวิมายปุรี, วารสารศิลปากร, อ้างแล้ว

ทำงานร่วมกันของไอโคโมสและยูเนสโกนำไปสู่การพัฒนากฎบัตรและมาตรฐานระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมประเภทต่าง ๆ อีกมากมาย^{๒๖}

โดยทั้งนี้กฎบัตรที่เกี่ยวข้องกับมรดกวัฒนธรรมอาจพอสรุปได้ดังกฎบัตรระหว่างประเทศและกฎบัตรแห่งชาติที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรม ดังนี้^{๒๗}

๑) The Venice Charter - International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites: ICOMOS (๑๙๖๔) เป็นหลักการพื้นฐานที่ใช้เสนอแนะแนวทางในการสงวนรักษาและบูรณะอาคารโบราณ ให้แต่ละประเทศนำไปประยุกต์ใช้ภายใต้กรอบแห่งวัฒนธรรมของตนแนวคิดเกี่ยวกับโบราณสถานต้องไม่ครอบคลุมเฉพาะสถาปัตยกรรมเท่านั้น แต่รวมถึงพื้นที่ที่พบหลักฐานอารยธรรมหรือพัฒนาการที่สำคัญ หรือเหตุการณ์ประวัติศาสตร์และไม่ได้เจาะจงเฉพาะงานศิลปะที่ยิ่งใหญ่เท่านั้น แต่รวมถึงงานธรรมดาสามัญจุดมุ่งหมายในการอนุรักษ์ต้องอยู่ที่คุณค่าทั้งความเป็นงานศิลปะ และความเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์โดยไม่มียิ่งหย่อนกว่ากัน

๒) อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ พ.ศ. ๒๕๑๕ (World Heritage Convention) (Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, ๑๙๗๒) โดยมีสาระสำคัญ คือ เป็นกรอบพื้นฐานสำหรับระบบมรดกโลก ประกอบด้วยคำนิยามสำคัญ แนวคิดโครงสร้างการบริหารจัดการและกระบวนการต่างๆ รวมถึงกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอแหล่งมรดกเพื่อสร้างความร่วมมือในหมู่ภาคีในการกำหนดมาตรการที่เหมาะสม ทั้งด้านนโยบายการบริการเทคนิคและการเงิน เพื่อสงวนรักษาคุ้มครองและส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อมวลมนุษยชาติให้คงอยู่ต่อไป ต่อมาในปี ค.ศ.๑๙๗๖ องค์การยูเนสโก (UNESCO) ได้จัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมา เพื่อทำหน้าที่ดูแลแหล่งวัฒนธรรมและธรรมชาติที่มีความสำคัญระดับโลกโดยมีชื่อว่า “คณะกรรมการมรดกโลก” (The World Heritage Committee) พร้อมทั้งจัดตั้ง “กองทุนมรดกโลก” ขึ้น เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนในการสนับสนุนการอนุรักษ์แหล่งวัฒนธรรมและแหล่งธรรมชาติที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกแล้ว

๓) กฎบัตรเพื่อการปกป้องคุ้มครองและการจัดการมรดกทางโบราณคดี ค.ศ.๑๙๙๐ (Charter for the Protection and Management of the Archaeological Heritage ๑๙๙๐) มรดกทางโบราณคดีคือส่วนของมรดกที่เป็นวัตถุที่ให้ข้อมูลเบื้องต้น ตามวิธีการทางโบราณคดี

^{๒๖} วรณศิลป์ พีระพันธุ์ อ่างอิงใน วชิรญา ตติยันทกุล, การพัฒนาฝีมือการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมนามธรรมด้านหัตถกรรม จังหวัดอุบลราชธานี, (ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๓), หน้า ๔๒.

^{๒๗} วชิรญา ตติยันทกุล, การพัฒนาฝีมือการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมนามธรรมด้านหัตถกรรม จังหวัดอุบลราชธานี, (ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๓), หน้า ๔๒-๔๗.

ประกอบด้วยร่องรอยทั้งหมดที่แสดงถึงความมีอยู่ของมนุษย์และรวมทั้งสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการแสดงออกของกิจกรรมของมนุษย์ซากที่เหลืออยู่และโบราณวัตถุที่อาจเคลื่อนย้ายได้ที่เป็นส่วนประกอบของแหล่งโบราณสถานนั้น การปกป้องคุ้มครองมรดกทางโบราณคดีต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพของบุคคลจากหลายสาขาวิชาชีพเพราะการปกป้องคุ้มครองมรดกทางโบราณคดีนั้น ไม่สามารถตั้งอยู่บนพื้นฐานการใช้เทคนิคทางวิชาโบราณคดีเท่านั้น และต้องมีความร่วมมือจากหน่วยงานของรัฐ นักวิจัยจากสถาบันการศึกษา บริษัทเอกชนและมหาชนและสาธารณชนทั่วไป เพราะมรดกทางโบราณคดีเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เปราะบาง และไม่สามารถสร้างขึ้นใหม่ได้ นโยบายสำหรับการปกป้องคุ้มครองมรดกทางโบราณคดีควรเป็นส่วนประกอบที่ผสมกลมกลืนของนโยบายที่เกี่ยวกับการใช้ที่ดิน การพัฒนาและการวางแผนเช่นเดียวกับ นโยบายทางวัฒนธรรม และควรมีการทบทวนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ทันสมัยอยู่เสมอและต้องเป็นแนวทางที่สอดคล้องกัน ในทุกระดับตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ภูมิภาค ชาติและนานาชาติ

๔) กฎบัตรว่าด้วยมรดกสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่น ค.ศ. ๑๙๙๙ (Charter on the Built Vernacular Heritage ๑๙๙๙) (ICOMOS, ๑๙๙๘) มรดกสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่นเป็นสิ่งสำคัญ กล่าวคือ เป็นการแสดงออกขั้นพื้นฐานทางวัฒนธรรมของชุมชนและของความสัมพันธ์กับอาณาบริเวณที่ตั้งอยู่ในขณะเดียวกันก็เป็นการแสดงออกถึงความหลากหลายของวัฒนธรรมในสังคมสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่นเป็นวิถีแห่งธรรมชาติและวัฒนธรรมในสังคมนั้นๆ การดำเนินงานด้านการก่อสร้างควรกระทำด้วยความระมัดระวังมีการวิเคราะห์เป็นอย่างดีถึงระบบการก่อสร้างแบบดั้งเดิมและทักษะฝีมือช่างที่มาพร้อมกับมรดกสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่นที่เป็นพื้นฐานของการแสดงออกถึงลักษณะความเป็นพื้นถิ่น ความสัมพันธ์ที่มีต่อภูมิทัศน์ทางกายภาพและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม

๕) International Cultural Tourism Charter (๑๙๙๙) กฎบัตรระหว่างประเทศว่าด้วยเรื่องการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ๒๕๔๒ ลักษณะเฉพาะของทั้งมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมมีระดับของความสำคัญ ที่แตกต่างกัน ในขณะที่บางแหล่งมีคุณค่าความสำคัญอย่างยิ่ง ในระดับโลกก็ยังมีแหล่งอื่นๆ ที่มีคุณค่าเพียงในระดับชาติระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น การสื่อความหมายต่างๆ จะต้องนำเสนอถึงความแตกต่างของระดับ ความสำคัญ นี้แก่ประชาชนในท้องถิ่นและผู้มาเยือนด้วยวิธีการใช้สื่อรูปแบบการศึกษาและเทคโนโลยีในปัจจุบันที่มีความเหมาะสมโครงการและกิจกรรมการพัฒนาทางการท่องเที่ยว จะต้องนำมาซึ่งผลลัพธ์ในทางบวกและก่อให้เกิดผลกระทบให้น้อยที่สุดต่อมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งความเป็นของแท้ดั้งเดิมและวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น ในขณะที่ยพยายามสนองต่อความต้องการและความปรารถนาของผู้มาเยือน (www.icomosthai.org)

๖) Australia ICOMOS (๒๐๐๐), The Burra Charter: the Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance (Australia ICOMOS, ๒๐๐๐) Burra Charter เป็นกฎบัตรที่สำคัญ ที่ว่าด้วยการอนุรักษ์แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ของประเทศออสเตรเลีย

เอกสารฉบับนี้พัฒนามาจาก The International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Site (Venice Charter, ๑๙๖๖) และ The Resolutions of ๕th General Assembly of ICOMOS (Moscow, ๑๙๗๖) จัดทำโดย Australia ICOMOS โดยฉบับปัจจุบัน Charter นี้จะเป็นแนวทางในการอนุรักษ์มรดกสถานที่ที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรม (Cultural heritage places) ที่มาจากหลักการความรู้และประสบการณ์ของสมาชิกใน Australia ICOMOS โดยถือว่าการอนุรักษ์เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการมรดกสถานที่ทางวัฒนธรรม

๗) ร่างกฎบัตรประเทศไทย ว่าด้วยการบริหารจัดการแหล่งมรดกวัฒนธรรม (ปรับปรุงจากร่างกฎบัตรอโคโมสไทยเดิม) ฉบับปรับปรุงล่าสุด ๒๕๕๔

เกณฑ์การประเมินคุณค่า เพื่อตระหนักถึงคุณค่าของโบราณสถานและมรดกวัฒนธรรมให้ถ่องแท้ก่อนการประเมินคุณค่าจะต้องทำการศึกษาวิจัยในทุกสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องแล้วทำการประเมินคุณค่า ทั้งคุณค่าในภาพรวม คุณค่าเฉพาะแต่ละด้าน เช่น คุณค่าทางสุนทรียภาพ คุณค่าทางประวัติศาสตร์ คุณค่าทางโบราณคดีคุณค่าทางศิลปกรรม คุณค่าทางสถาปัตยกรรม คุณค่าทางวิทยาการและการศึกษาคุณค่าในประเด็น ขนาด โครงสร้างและวัสดุการจัดลำดับความสำคัญการประเมินศักยภาพของแหล่งมรดกวัฒนธรรม เพื่อวางแผนรักษาคุณค่าความสำคัญ ที่เด่นที่สุดเอาไว้แต่ต้องคำนึงถึงคุณค่าความสำคัญในด้านที่รองลงมาด้วยตามความเหมาะสม ก่อนที่จะดำเนินการอนุรักษ์หรือพัฒนาใด ๆ

(๑) การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม ควรพิจารณาทุกแง่มุมทั้งคุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ความสำคัญทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติที่เกี่ยวข้อง โดยไม่เน้นเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

(๒) คุณค่า ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม และความสำคัญทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับแหล่งมรดกวัฒนธรรม ควรพิจารณาจากการศึกษาผ่านสหสาขาวิชาที่ควรเกี่ยวข้อง และไม่ควรละเลยเรื่องราวที่ผ่านทางคำบอกเล่า ตำนาน โดยผ่านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

(๓) ลำดับความสำคัญทางวัฒนธรรมนำไปสู่ขั้น ตอนการอนุรักษ์ที่แตกต่างกัน

(๔) เกณฑ์การประเมินคุณค่า มีได้ทั้งในส่วนที่ประเมินในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ขึ้นอยู่กับความเห็นร่วมของคณะผู้ประเมินที่ได้รับการยอมรับจากทุกภาคส่วน

๘) The ICOMOS Charter for the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sitesกฎบัตรอโคโมสว่าด้วยการสื่อความหมายและการนำเสนอแหล่งมรดกวัฒนธรรม (The ICOMOS Scientific Committee on Interpretation, ๒๐๐๗)

วัตถุประสงค์ของกฎบัตรนี้คือการกำหนดหลักการพื้นฐานในการสื่อความหมายและการนำเสนอในฐานะที่เป็นส่วนประกอบสำคัญของความพยายามในการอนุรักษ์และในฐานะที่เป็นวิถีทางในการส่งเสริมความประทับใจและความเข้าใจของสาธารณชนที่มีต่อแหล่งมรดกวัฒนธรรมโดยตระหนักว่าการสื่อความหมายและการนำเสนอเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการอนุรักษ์และจัดการ

มรดกวัฒนธรรม กฎบัตรนี้จึงได้กำหนดหลักการสำคัญ ๗ หลักการซึ่งจะเป็นพื้นฐานของการสื่อความหมายและการนำเสนอที่เหมาะสมในสภาพการณ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการสื่อความหมายและการนำเสนอในรูปแบบใดหรือด้วยสื่อแบบใด

หลักการที่ ๑: Access and Understanding (การเข้าถึงและการทำความเข้าใจ)

หลักการที่ ๒: Soundness of Information Sources (ความเชื่อถือได้ของแหล่งข้อมูล)

หลักการที่ ๓: Attention to Setting and Context (การให้ความสนใจกับสภาพบริบทโดยรอบ)

หลักการที่ ๔: Preservation of Authenticity (การสงวนรักษาความเป็นของแท้)

หลักการที่ ๕: Planning for Sustainability (การวางแผนเพื่อความยั่งยืน)

หลักการที่ ๖: Concern for Inclusiveness (การคำนึงถึงความเป็นองค์รวม)

หลักการที่ ๗: Importance of Research, Evaluation, and Training (ความสำคัญของการศึกษาวิจัย การประเมินและการฝึกอบรม)

ตามหลักการทั้ง ๗ หลักการ ดังกล่าววัตถุประสงค์ของกฎบัตรนี้จึงเป็นไปเพื่อ

(๑) Facilitate understanding and appreciation อำนวยความสะดวกในการทำความเข้าใจและสร้างความประทับใจในแหล่งมรดกวัฒนธรรม และสร้างความตระหนักต่อสาธารณชนในความจำเป็นที่จะต้องปกป้องและอนุรักษ์แหล่งมรดกวัฒนธรรม

(๒) Communicate the meaning สื่อความหมาย ของแหล่งมรดกวัฒนธรรมด้วยการรับรองความสำคัญของแหล่งอย่างรัดกุม และเป็นลายลักษณ์อักษร โดยวิธีทางวิทยาศาสตร์และวิชาการที่เป็นที่ยอมรับรวมถึงวัฒนธรรมประเพณีที่ดำรงอยู่

(๓) Safeguard the tangible and intangible values ปกป้องคุณค่าที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ของแหล่งมรดกวัฒนธรรมในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมของแหล่งและในบริบททางสังคม

(๔) Respect the authenticity เคารพความเป็นของแท้ของแหล่งมรดกวัฒนธรรม โดยสื่อถึงเนื้อหาทางประวัติศาสตร์และคุณค่าทางวัฒนธรรมของแหล่ง และปกป้องแหล่งจากผลกระทบที่เกิดจากโครงสร้างพื้นฐานด้านการสื่อความหมายที่ไม่เหมาะสม

(๕) Contribute to the sustainable conservation สนับสนุนการอนุรักษ์อย่างยั่งยืนของแหล่งมรดกวัฒนธรรม โดยการส่งเสริมความเข้าใจของสาธารณชนต่อความพยายามในการอนุรักษ์ที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง และต้องจัดให้มีการบำรุงรักษาและปรับปรุงข้อมูลของโครงสร้างพื้นฐานด้านการสื่อความหมายในระยะยาว

(๖) Encourage inclusiveness สนับสนุนความเป็นองค์รวม ในการสื่อความหมายของแหล่งมรดกวัฒนธรรม โดยอำนวยความสะดวกให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและชุมชนที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและการดำเนินการตามโปรแกรมการสื่อความหมาย

(๗) Develop technical and professional standards พัฒนามาตรฐานด้านเทคนิคและวิชาชีพ สำหรับการสื่อความหมายของมรดก และการนำเสนอรวมทั้งเทคโนโลยีการศึกษาวิจัย และการฝึกอบรม มาตรฐานดังกล่าวนี้ จะต้องมีความเหมาะสมและยั่งยืนในบริบททางสังคม

๘) พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมพ.ศ.๒๕๕๖ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การคุ้มครองและส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งในที่นี้มีขอบเขตเฉพาะวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เพื่ออธิบายความหมายคำว่า “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” ซึ่งอาจเป็นคำใหม่ที่ยังไม่เป็นที่แพร่หลายจึงได้กำหนดนิยาม คำว่า “วัฒนธรรม” “การอนุรักษ์” “พิธีกรรม” และ “ความเชื่อ” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของคำว่า “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้นทั้งยังได้อธิบายรูปแบบการบริหารจัดการเกี่ยวกับการคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมว่ากระทำโดยองค์กรในรูปแบบคณะกรรมการและมีการขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมขอบเขตการคุ้มครองและส่งเสริม รวมถึงกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้การแก้ไขและเพิกถอนทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนอกจากนี้พระราชบัญญัติคุ้มครอง และส่งเสริมมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมพ.ศ.๒๕๕๖ ยังได้กล่าวถึงมรดกวัฒนธรรมเชิงนามธรรมที่ขึ้นชื่อว่าได้ขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้นต้องมีลักษณะตามหลักเกณฑ์ดังนี้^{๒๘}

๑. มีความโดดเด่นและคุณค่าเชิงสร้างสรรค์ของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสำหรับท้องถิ่นหรือของประเทศชาติ

๒. ความเป็นเอกลักษณ์ทางด้านประวัติศาสตร์ และด้านวัฒนธรรม

๓. สามารถอ้างอิงหรือสืบค้น ภูมิปัญญาดั้งเดิมของวัฒนธรรม

๔. มีคุณลักษณะบ่งบอกความเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชนหรือท้องถิ่นซึ่งมีคุณค่า

๕. มีความจำเป็นต้องอนุรักษ์ไว้มิให้เกิดการสูญหาย

จากการศึกษาคุณค่าและความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมข้างต้น ผู้ศึกษาวิจัยอาจกล่าวได้ว่าคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมนามธรรมด้านความเชื่อ แนวทางปฏิบัติ ศาสนา เป็นสิ่งที่คนในท้องถิ่นเป็นผู้กำหนดขึ้นเป็นสำคัญ ทั้งยังเกี่ยวข้องกับบุคคลภายนอกที่มีมุมมองต่อทรัพยากรวัฒนธรรมนาม

^{๒๘} วนิตา อินทรอำนวย, พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๕๙, (กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๖๐), หน้า ๔.

เป็นสิ่งที่มนุษย์ให้ค่าและให้ความสำคัญ ต่อสิ่งที่ตนเองได้สัมผัส ดังนั้นการให้คุณค่าความสำคัญ จึงอาจแตกต่างกัน ไปตามความคิดเห็นของบุคคลซึ่งมีต่อพื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรม ทางประวัติศาสตร์ของชุมชนพื้นที่ศึกษา ซึ่งคุณค่าและความสำคัญของมรดกวัฒนธรรม มีทั้งสิ้น ๑๔ ด้าน ที่มีลักษณะของคุณค่าความสำคัญ ในแต่ละชุมชนแตกต่างกัน ไปตามพื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรม มุมมองและวัตถุประสงค์ในการนำไปใช้ของแต่ละคนแต่ละสังคม รวมถึงขึ้นอยู่กับสติปัญญาของบุคคล นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับ บริบทอื่นๆ อีกประกอบด้วย เงื่อนไขทางสังคมและเศรษฐกิจด้วย (ปรับปรุง จาก Australia ICOMOS, ๒๐๐๐; NSW Government Sydney Harbour Foreshore Authority, ๒๐๑๓; The Burra Charter the Australia ICOMOS๑๙๙๙, ๒๐๐๐; Feilden and Jokilento, ๑๙๙๓; United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, n.d.)

แต่อย่างไรก็ตาม ความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดขึ้นโดยคนในท้องถิ่น เจ้าของวัฒนธรรมนั้นคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมจึงอาจแตกต่างกัน ไปในแต่ละพื้นที่ ซึ่งคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมเหล่านี้จะขึ้นอยู่กับ พื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรม ทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น ทั้งนี้ เพราะการประเมินคุณค่าจะต้องทำการศึกษาวิจัยในทุกสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องแล้วทำการประเมินคุณค่า ทั้งคุณค่าในภาพรวม คุณค่าเฉพาะแต่ละด้าน (อิโคโมสไทย, ๒๕๕๔)

นอกจากนี้กล่าวได้ว่า ในการให้ความหมายและคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมนั้นเสมอเหมือนตัวสะท้อนวิวัฒนาการของสังคม จากระยะเวลาที่ผ่านมา มีลักษณะการถ่ายโอนความหมายของคำว่า “มรดก” ที่เพิ่มมากขึ้น กว้างขึ้นที่ได้ให้ความหมายของมรดกวัฒนธรรมไว้อย่างหลากหลาย ด้าน ทั้งที่เป็นมรดกที่จับต้องได้ (Tangible Culture Heritage) จนถึงมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Culture Heritage) เพื่อการคุ้มครองและส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าเหล่านี้ไว้ให้ชนในชาติ เพราะทั้งนี้คำว่ามรดกวัฒนธรรมมีลักษณะทั่วไปของการใช้คำนี้มัก ใช้ในเรื่องที่เกี่ยวกับสถานที่ เช่น อนุสาวรีย์ประวัติศาสตร์ชัยสมรภูมิห้วยหินและสมบัติทางวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม เงื่อนไขทั้งหมดเหล่านี้จะไม่สามารถครอบคลุมความหมายเดียวกัน ได้ทั้งหมดเพราะคำว่ามรดกวัฒนธรรมเป็นความหมายของความคิดของผู้รู้ในแต่ละประเทศ ดังนั้นการให้ความหมายของมรดกทางวัฒนธรรมในประเทศจึงเป็นการให้ความหมายที่ใกล้เคียงกับความหมายที่องค์การระหว่างประเทศให้ไว้เกี่ยวกับขอบเขตของมรดกทางวัฒนธรรม เท่านั้น

แต่อย่างไรก็ตามการให้คำจำกัดความของมรดกทางวัฒนธรรม ของสิ่งที่จับต้องได้ และมรดกที่จับต้องไม่ได้ นั้น มีความหมายขอบเขตที่กว้างและครอบคลุมถึงสิ่งต่างๆ อย่างมากมายที่แสดงออกถึงความหลากหลายทางสังคม ที่เป็นวิถีแห่งธรรมชาติและวัฒนธรรมในสังคมนั้น ๆ ไม่ว่าจะ เป็นกลุ่มอาคารและสถานที่กลุ่มของอาคารประวัติศาสตร์พื้นที่เมือง สภาพแวดล้อม รวมถึงปัจจัยทางสังคม ทั้งนี้ในการให้ความหมายของมรดกวัฒนธรรมนั้น มีการให้คำจำกัดความโดยกว้าง ๆ ต่างกันออกไปในกฎบัตรเวนิส The Venice Charter ๑๙๖๔ นำมาสู่แนวคิดการอนุรักษ์มรดกร่วมกันของคน

ทั้งโลกการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืนเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณ การสงวนรักษาและบูรณะอาคารโบราณ ให้แต่ละประเทศนา ไปประยุกต์ใช้ภายใต้กรอบแห่งวัฒนธรรมของตน^{๒๙}

ทั้งนี้เกี่ยวกับความหมายของมรดกทางวัฒนธรรม คำว่าอนุสาวรีย์ประวัติศาสตร์ “historic monument” ถูกตีความใหม่โดย ICOMOS ในปี ๑๙๖๕ เป็น “อนุสาวรีย์” และ “สถานที่ประวัติศาสตร์” “monument” and “site” โดยยูเนสโกในปี ๑๙๖๘ เป็น “ทรัพย์สินทางวัฒนธรรม” “cultural property” ที่ให้ความหมายรวมถึงทรัพย์สินที่เป็นทั้งสิ่งหาทรัพย์สินและอสังหาริมทรัพย์ทั้งนี้ ความหมายที่รู้จักและนำไปใช้โดยทั่วไปนั้น จะได้จากการให้ความหมายขององค์ระหว่างประเทศ ยูเนสโกและ ICOMOS ที่ได้กำหนดมาตรการการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมซึ่งตกลงในหลักการที่ว่าขอบเขตของมรดกทางวัฒนธรรมควรจะครอบคลุมทั้งมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติซึ่งรวมถึง กลุ่มอนุสาวรีย์อาคารและสถานที่ในฐานะของสถานที่ที่สำคัญ ทางวัฒนธรรมและประเทศชาติ (Ahmad, ๒๐๐๖) การปกป้องคุ้มครองจึงต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพของ บุคคลจากหลายสาขาวิชาชีพ และต้องมีความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (Charter for the Protection and Management of the Archaeological Heritage ๑๙๙๐)

เนื่องจากมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม มีระดับของค่าความสำคัญที่แตกต่างกัน บาง แหล่งมีคุณค่าความสำคัญอย่างยิ่งในระดับโลก บางแหล่งมีคุณค่าเพียงในระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับท้องถิ่น การสื่อความหมายต่างๆ จะต้องนำเสนอถึงความแตกต่างของระดับความสำคัญนี้ แก่ประชาชนในท้องถิ่นและผู้มาเยือนด้วยวิธีการที่มีความเหมาะสม แต่ทั้งนี้ การจัดลำดับความสำคัญ การประเมินศักยภาพของแหล่งมรดกวัฒนธรรม เพื่อวางแผนรักษาคุณค่าความสำคัญที่เด่นที่สุดเอาไว้แต่ ต้องคำนึงถึงคุณค่าความสำคัญ ในด้านที่รองลงมาด้วยตามความเหมาะสม ก่อนที่จะดำเนินการ อนุรักษ์ (อิโคโมสไทย, ๒๕๕๔) โดยตระหนักว่าการสื่อความหมายและการนำเสนอเป็นส่วนหนึ่งของ กระบวนการอนุรักษ์และจัดการมรดกวัฒนธรรม (Lupo, ๒๐๐๗) และถือว่าการอนุรักษ์เป็นส่วนหนึ่ง ของการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Australia ICOMOS, ๒๐๐๐) เพื่อสงวนรักษาคุ้มครองและ ส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อมวลมนุษยชาติให้คงอยู่ต่อไปตราบนาน เท้านาน^{๓๐}

การให้คุณค่าและความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมจะเห็นได้ว่าได้มีการกล่าวไว้หลายด้าน ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับการนิยามความหมายของแต่ละชนชาติการจัดลักษณะและประเภทที่ต่างกันออกไปใน

^{๒๙} วสุ โปษยะนันท์, การวิเคราะห์รูปแบบสถาปัตยกรรมรัตนตรัยแห่งวิมาயปุรี, วารสารศิลปากร, ปีที่ ๖๕ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ.-ม.ย. ๒๕๖๕), หน้า ๘๖-๙๗.

^{๓๐} วชิรญา ตติยนันท์กุล, การพัฒนาคู่มือการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมนามธรรม ด้านทัศนกรรม จังหวัดอุบลราชธานี, (ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๗), หน้า ๔๒-๔๗.

แต่ละพื้นที่ (อีโคโมสไทย, ๒๕๕๔) มีลักษณะบ่งบอกถึงความเป็นชุมชนหรือท้องถิ่นหากไม่มีการอนุรักษ์ไว้จะสูญหายไปในที่ที่สุดสอดคล้องกับ Guidelines for the Establishment of National “Living Human Treasures Systems” (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, n.d.) ของยูเนสโกที่กล่าวว่าจะองค์ประกอบของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Elements of the intangible cultural heritage) เป็นการแสดงระบบการใช้ชีวิตของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับรากในวัฒนธรรมประเพณีและสังคมเป็นการแสดงคุณค่าในการเป็นตัวแทนของปัจเจกบุคคลชุมชนหรือกลุ่มคนที่ชี้ให้เห็นถึงคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ (Historical significance) และคุณค่าทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Significance)^{๓๑}

นอกจากนี้แล้วยังมีความสำคัญเพราะความหายาก (Rarity Significance) และด้านการเป็นตัวแทน (Representativeness Significance) คุณค่าที่แสดงนัยแห่งอดีต (Associative or symbolic value) นอกจากนี้แล้ว มรดกวัฒนธรรมยังมีคุณค่าทางเศรษฐศาสตร์(Economic value) อีกด้วย

ดังนั้น จึงกล่าวสรุปเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม ได้ว่า สิ่งประดิษฐ์ ประเพณี ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ซึ่งสืบทอดมาจากคนรุ่นก่อนและถือว่ามีคุณค่าและความสำคัญอย่างยิ่งต่อชุมชนหรือสังคมใดสังคมหนึ่ง สิ่งเหล่านี้อาจรวมถึงวัตถุที่จับต้องได้ เช่น อาคารทางประวัติศาสตร์ งานศิลปะ และสิ่งประดิษฐ์ ตลอดจนลักษณะที่จับต้องไม่ได้ เช่น ภาษา ดนตรี การเต้นรำ และประเพณีปากเปล่า มรดกทางวัฒนธรรมเป็นส่วนสำคัญของอัตลักษณ์ของชุมชนและช่วยเชื่อมโยงผู้คนกับอดีตที่มีร่วมกัน นอกจากนี้ยังสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับประวัติศาสตร์คุณค่า และวิถีชีวิตของชุมชน และสามารถช่วยส่งเสริมความสามัคคีและความเข้าใจทางสังคม

การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมเป็นงานที่สำคัญ เนื่องจากหลายแง่มุมอาจสูญหายไปตามกาลเวลาเนื่องจากการละเลย ภัยธรรมชาติ หรือการทำลายโดยเจตนา ความพยายามในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมรวมถึงการอนุรักษ์และการฟื้นฟูวัตถุทางกายภาพ เอกสารเกี่ยวกับประเพณีปากเปล่าและแง่มุมอื่น ๆ ที่จับต้องไม่ได้ และการศึกษาและการสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม

๒.๑.๖ ขั้นตอนการเสนอชื่อสถานที่

ประเทศที่ต้องการเสนอชื่อสถานที่ในประเทศของตนให้ได้รับการพิจารณาให้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก อันดับแรกจะต้องจัดทำบัญชีรายชื่อสถานที่ที่มีความสำคัญทางธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งหมดภายในประเทศของตน บัญชีนี้จะเรียกว่า บัญชีรายชื่อเบื้องต้น (Tentative List)

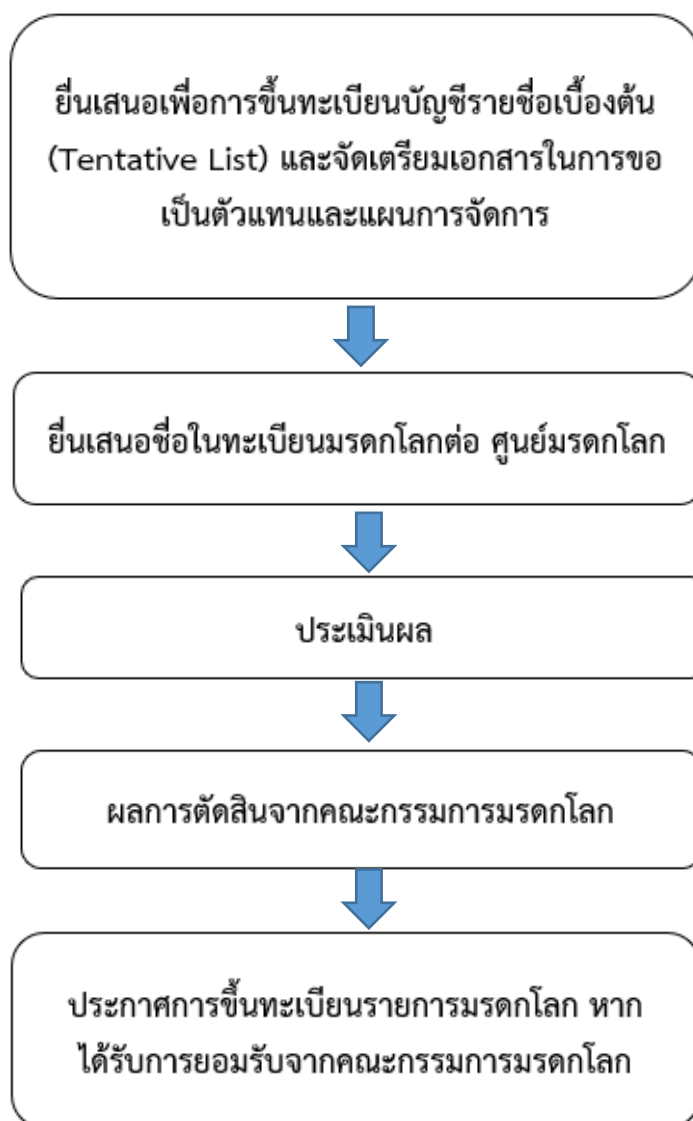
^{๓๑} Feilden, Bernard & Jokilehto, Jukka, “Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites”, (Rome: ICCROM, 1993), p 32.

ซึ่งมีความสำคัญมาก เพราะมีเพียงสถานที่ที่มีชื่ออยู่ในบัญชีนี้เท่านั้นที่จะมีสิทธิได้รับการเสนอชื่อ ขึ้น
ต่อมา ประเทศนั้นๆจะต้องเลือกรายชื่อสถานที่ที่ต้องการเสนอชื่อมาจากบัญชีรายชื่อเบื้องต้น เพื่อ
จัดทำเป็นแฟ้มข้อมูล (Nomination File) โดยทางศูนย์มรดกโลกอาจให้คำแนะนำและช่วยเหลือใน
การจัดทำแฟ้มข้อมูลนี้

เมื่อถึงขั้นตอนนี้ แฟ้มข้อมูลจะถูกตรวจสอบและพิจารณาจากองค์กร ๒ แห่ง ได้แก่ สภา
นานาชาติว่าด้วยการดูแลอนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี (International Council on
Monuments and Sites) และ สหภาพสากลเพื่อการอนุรักษ์ (World Conservation Union) แล้ว
ทั้งสององค์กรนี้จะยื่นข้อเสนอแนะต่อคณะกรรมการมรดกโลก ทางคณะกรรมการจะมีการประชุม
ร่วมกันปีละหนึ่งครั้ง เพื่อตัดสินว่าสถานที่ที่มีการเสนอชื่อแห่งใดบ้างที่ควรได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดก
โลก หรือทางคณะกรรมการอาจร้องขอให้ประเทศที่เสนอชื่อได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่เพิ่มเติม โดย
การพิจารณาว่าจะขึ้นทะเบียนสถานที่แห่งใดจะต้องมีลักษณะตามเกณฑ์มาตรฐานข้อใดข้อหนึ่งหรือ
หลายข้อ

การประกาศรายชื่อทะเบียนมรดกโลกที่ปรากฏสู่สายตาประชาคมโลกนั้น ประเทศที่จะ
ได้รับการรับรองในการขึ้นทะเบียนจะต้องผ่านกระบวนการประเมินอย่างเป็นขั้นตอน ทั้งการแสดง
หลักฐานของประเทศภาคว่าจะปฏิบัติตามกฎข้อบังคับ เช่น การออกกฎหมายคุ้มครองแหล่งมรดก
การจัดสรรบุคลากรในการดูแลแหล่งมรดก และเงินสนับสนุนในการดูแลรักษา และการประเมิน
คุณค่าหลักเกณฑ์ความโดดเด่นเป็นสากล (Outstanding Universal Value) จากคณะกรรมการ
และผู้เชี่ยวชาญจากองค์กรระหว่างประเทศที่ทำงานร่วม ได้แก่ สหภาพเพื่อการสงวนรักษาระดับโลก
(IUCN) สภาระหว่างชาติว่าด้วยโบราณสถานและแหล่งโบราณคดี (ICOMOS) และศูนย์กลาง
นานาชาติว่าด้วยการศึกษาเกี่ยวกับการอนุรักษ์และปฏิสังขรณ์สมบัติทางวัฒนธรรม (ICCROM)
ซึ่งองค์กรดังกล่าวจะทำหน้าที่ตรวจสอบ ประเมินผล และสรุปผลกลับไปยังคณะกรรมการมรดกโลก
(World Heritage Committee) เพื่อพิจารณาในขั้นตอนต่อไป^{๓๒}

^{๓๒} พินิจ พินธุสาส์น, ว่าด้วย..องค์การยูเนสโกและผลประโยชน์ในมรดกโลก,
(กรุงเทพมหานคร : สยามมิส พับลิชชิ่งเฮ้าส์ , ๒๕๕๓), หน้า ๕๙-๖๑.

แผนภูมิ ๒.๑ ขั้นตอนการขอขึ้นทะเบียนมรดกโลก

๒.๑.๗ ข้อกำหนดและหลักเกณฑ์ในการพิจารณาให้เป็นมรดกโลก กระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๔๘ มีข้อกำหนดและหลักเกณฑ์ทั้งหมด ๖ ข้อสำหรับมรดกโลกทางวัฒนธรรม และ ๔ ข้อสำหรับมรดกโลกทางธรรมชาติในการพิจารณาให้เป็นแหล่งมรดกโลก ดังนี้

หลักเกณฑ์ทางวัฒนธรรม

๑. เป็นตัวแทนในการแสดงผลงานชิ้นเอกที่จัดทำขึ้นด้วยการสร้างสรรค์อันชาญฉลาดของมนุษย์

๒. เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลยิ่ง ผลักดันให้เกิดการพัฒนาสืบต่อมาในด้านการออกแบบทางสถาปัตยกรรม อนุสรณ์สถาน ประติมากรรม สวน และภูมิทัศน์ ตลอดจนงานพัฒนาศิลปกรรมที่

เกี่ยวข้อง หรือการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งได้เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง หรือบนพื้นที่ใดๆ ของโลกซึ่งทรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม

๓. เป็นสิ่งที่ยืนยันถึงหลักฐานของวัฒนธรรมหรืออารยธรรมที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน หรือว่าที่สาบสูญไปแล้ว

๔. เป็นตัวอย่างอันโดดเด่นของประเภทของสิ่งก่อสร้างอันเป็นตัวแทนของการพัฒนาทางด้านวัฒนธรรม สังคม ศิลปกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี อุตสาหกรรม ในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ

๕. เป็นตัวอย่างอันโดดเด่นของวัฒนธรรมมนุษย์ ขนบธรรมเนียมประเพณีแห่งสถาปัตยกรรม วิธีการก่อสร้าง หรือการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งเสื่อมสลายได้ง่ายจากผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมตามกาลเวลา

๖. มีความคิดหรือความเชื่อที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเหตุการณ์ หรือมีความโดดเด่นยิ่งในประวัติศาสตร์

หลักเกณฑ์ทางธรรมชาติ

๑. เป็นตัวอย่างที่เด่นชัดของการเป็นตัวแทนในวิวัฒนาการสำคัญต่างๆ ในอดีตของโลก เช่น ยุคสัตว์เลื้อยคลาน ยุคน้ำแข็ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาความหลากหลายทางธรรมชาติบนพื้นโลก

๒. เป็นตัวอย่างที่เด่นชัดในการเป็นตัวแทนของขบวนการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทางธรณีวิทยาหรือวิวัฒนาการทางชีววิทยา และปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่กำลังเกิดอยู่ เช่น ภูเขาไฟ เกษตรกรรมขั้นบันได

๓. เป็นแหล่งที่เกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์หายากหรือสวยงามเป็นพิเศษ เช่น แม่น้ำ น้ำตก ภูเขา

๔. เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของชนิดสัตว์และพันธุ์พืชที่หายากหรือที่ตกอยู่ในสภาวะอันตราย แต่ยังคงสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ซึ่งรวมถึงระบบนิเวศอันเป็นแหล่งรวมความอุดมสมบูรณ์ของพืชและสัตว์ที่ทั่วโลกให้ความสนใจด้วย

๒.๑.๘ การประชุมคณะกรรมการมรดกโลกสมัยสามัญ

คณะกรรมการมรดกโลกจะมีการประชุมร่วมกันหลายครั้งในแต่ละปี เพื่ออภิปรายถึงแผนการจัดการเกี่ยวกับแหล่งมรดกโลกที่ยังคงอยู่ และรับรายชื่อสถานที่ที่ประเทศต่างๆ เสนอให้ได้รับการพิจารณาให้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก และจะมีการประชุมครั้งหนึ่งทีเรียกว่า การประชุมคณะกรรมการมรดกโลกสมัยสามัญ (World Heritage Committee Session) ซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เพื่อตัดสินว่าสถานที่ที่ได้รับการเสนอชื่อแห่งใดที่จะได้รับการขึ้นทะเบียนอย่างเป็นทางการ

การประชุมสมัยสามัญประจำปีจะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันจัดในเมืองสำคัญต่างๆจากทั่วโลก ซึ่งนอกจากครั้งที่จัดขึ้นที่กรุงปารีส อันเป็นที่ตั้งของสำนักงานใหญ่ขององค์การยูเนสโกแล้ว จะมีเพียงประเทศที่สมาชิกของคณะกรรมการมรดกโลกเท่านั้นที่จะได้รับสิทธิในการจัดการประชุมครั้งต่อไป โดยจะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการ และรับรองได้ว่าสมาชิกภาพของประเทศนั้นๆจะไม่หมดวาระลงเสียก่อนที่จะได้จัดการประชุม

พระธาตุพนม เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ประชาชนในอำเภอธาตุพนมมีความต้องการจัดขอขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมเพื่อเป็นการรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่มีการสืบทอดมาแต่โบราณ และปัจจุบัน พระธาตุพนมถูกขึ้นทะเบียนบรรจุไว้ในบัญชีเบื้องต้น (Tentative List) ของศูนย์มรดกโลก ในวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙ ซึ่งหลังจากถูกบรรจุชื่อในเบื้องต้นแล้วในห้วงระยะเวลา ๑๐ ปี จักต้องดำเนินการจัดทำองค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ให้แล้วเสร็จ เช่น งานวิจัย การทำประชานิยม การสัมภาษณ์ และการเก็บข้อมูลผู้ที่มีส่วนได้เสีย เพื่อเป็นข้อมูลประกอบ ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงถือได้ว่าเป็นส่วนสำคัญในการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งสองฝั่งโขง โดยเฉพาะชุมชนในธาตุพนมที่จักต้องให้ความร่วมมืออย่างมากทั้งทางด้านจิตใจ และกายภาพ

๒.๒ พระธาตุพนม ณ วัดพระธาตุพนม วรมหาวิหาร

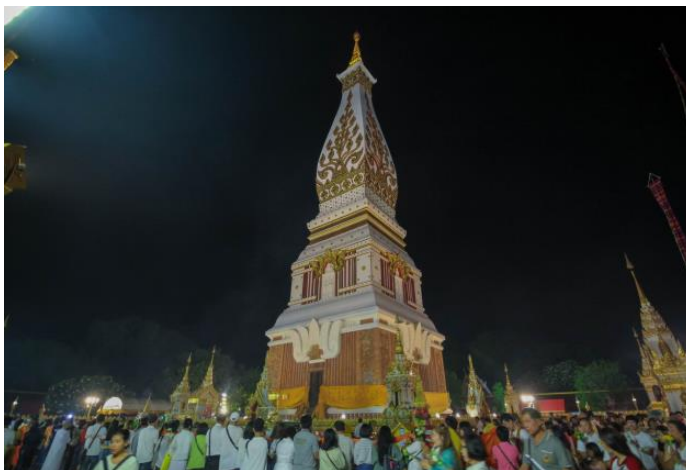
๒.๒.๑ ความเป็นมาของพระธาตุพนม

“พระธาตุพนม” องค์พระสถูปที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีความเก่าแก่ที่สุดในภาคอีสานของไทยและของภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตามตำนาน “อุรังคนิทาน”^{๓๓} ตั้งอยู่บริเวณส่วนหน้าภายในวัดพระธาตุพนม วรมหาวิหาร ในจังหวัดนครพนม บนฝั่งขวาของแม่น้ำโขง องค์พระสถูปอันงามสง่าและสูงถึง ๕๗ เมตร รายล้อมด้วยสิ่งก่อสร้าง มากมายซึ่งเกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมา และการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุ ซึ่งตั้งอยู่บนเนินต่ำตามธรรมชาติที่เรียกกันว่า ภูกำพร้ามาแต่สมัยโบราณ สถานที่ที่ตั้งตั้งเดิมนี้อาจมีส่วนช่วยให้องค์พระธาตุพนมมีคุณค่าทางวัฒนธรรมอย่างโดดเด่น เนื่องจากผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์และสัญชาติทั้งสองฝั่งลุ่มน้ำโขงพากันมาเคารพสักการะพระธาตุพนมอย่างต่อเนื่องมากกว่าพันปี

พระธาตุพนมเป็นปูชนียสถานศักดิ์สิทธิ์ที่ยังดำรงอยู่ คือการแสดงออกซึ่งความเคารพสักการะต่อองค์พระพุทธเจ้าและพระธรรมคำสอนของพระองค์ตั้งตระหง่านผ่านกาลเวลา ภัยสงคราม และภัยธรรมชาติ ในจุดกำเนิดและในสภาพวัฒนธรรมดั้งเดิมมานานนับพันปี ผู้คนหลากหลายกลุ่มจากสองฝั่งโขงได้อุทิศตนร่วมกันอนุรักษ์และปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุ เพื่อให้สามารถทำหน้าที่เป็นศูนย์

^{๓๓} อธิราชย์ นันขันตี, *อุรังคนิทาน* (ปริวรรต), (นครพนม: กรมศิลปากร, ๒๕๖๓), หน้า ๔.

รวมอันศักดิ์สิทธิ์ซึ่งช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจ และส่งเสริมความอยู่ดีมีสุข ความสมานฉันท์ และสันติภาพในกลุ่มผู้คนหลากหลายสัญชาติของกลุ่มน้ำโขงได้อย่าง ต่อเนื่องจวบจนปัจจุบัน

ภาพที่ ๒.๒ พระธาตุพนม^{๓๔}

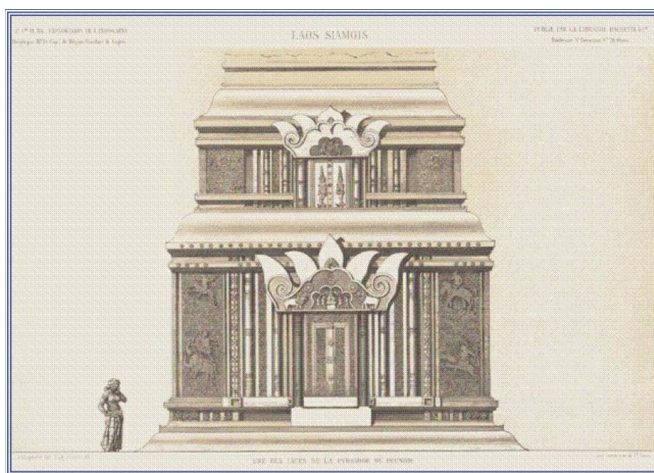
๒.๒.๒ วัฒนาการของลักษณะและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

เนื่องจากองค์พระธาตุพนมได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์โดยผู้คนที่มิจิตศรัทธาหลากหลายกลุ่มในหลายยุคสมัย องค์พระธาตุพนมจึงมีโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมและรูปแบบทางศิลปะที่มีอัตลักษณ์ไม่เหมือนพระธาตุองค์อื่น ๆ จนได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นตัวแทนงานสร้างสรรค์ของภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง ด้วยคุณลักษณะ สงบงาม บอบบาง และได้สัดส่วนสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม องค์พระธาตุพนมที่มีฐานก่อด้วยอิฐทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสรองรับโครงสร้างทรงพีระมิดฉาบปูนทาสีขาว ตกแต่งลวดลายวิจิตรบรรจงสีทองจึงส่องประกายเสมือนอัญมณีเม็ดงามแต่งแต้มอยู่บนผากฟ้า โบราณสถานอันควรค่าแก่การเคารพบูชาซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระอัฐิธาตุของพระผู้มีพระภาคเจ้าองค์นี้ เมื่อแรกเริ่มเป็นเพียงถาวรวัตถุก่อด้วยอิฐขนาดไม่ใหญ่โต แต่ได้รับการเสริมให้สูงขึ้นในภายหลัง ปัจจุบันมีความสูงจากส่วนฐานถึงยอด ๕๓ เมตร ส่วนปลายยอดมีฉัตรทองคำสูง ๔ เมตรครอบอยู่ ดังนั้นความสูงโดยรวมจึงวัดได้ ๕๗ เมตร

โครงสร้างส่วนฐาน ซึ่งมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และทางจิตวิญญาณอย่างยิ่งเนื่องเพราะเป็นตัวแทนของรูปแบบและลักษณะดั้งเดิมที่ใช้ประดิษฐานพระอัฐิธาตุนั้น เชื่อกันว่าสร้างขึ้นในราว พ.ศ. ๑๒๐๐ บรรดาผู้บูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุพนมในอดีตทุกคนจึงพร้อมใจกันอนุรักษ์ส่วนฐานนี้ไว้ด้วยความเคารพเสมอมา โครงสร้างแรกเริ่มประกอบด้วยส่วนฐานทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสซ้อนกันสองชั้น ชั้นแรกสูง ๘ เมตร และมีเส้นขอบรอบ ยาว ๕๙.๓๒ เมตร มีลักษณะคล้ายคลึงสถาปัตยกรรม

^{๓๔} ที่มา <http://www2.nakhonphanom.go.th/travel/detail/8/data.html>, (ค้นเมื่อวันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๖).

แบบจามหรือขอมโบราณในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงก่อด้วยอิฐเผาเปลือยไม่มีการฉาบผิวหรือทาสีทับ ผนังทั้งสี่ด้านตกแต่งด้วยอิฐที่ทำเป็นชุดเสากลมๆ และมีการสลักเล่าเรื่องราว โบราณอย่างประณีตงดงาม

ภาพที่ ๒.๓ ฐานองค์พระธาตุพนม^{๓๕}

มีซุ้มประตูตกแต่งอยู่ทั้ง ๔ ทิศ แต่ทิศเหนือ ทิศใต้ และทิศตะวันตก เป็นประตูหลอกที่ปิดไม่ได้มีเพียงประตูทิศตะวันออกเท่านั้นที่เปิดเข้าไปภายในองค์พระธาตุได้ เหนือประตูแต่ละด้านตกแต่งด้วยภาพปูนปั้นนูนต่ำเป็นรูปใบไม้ที่อ่อนช้อย หรือกลีบดอกบัวคล้ายดวงจันทร์ครึ่งดวง องค์พระธาตุยึดแนวเส้นทิศตะวันออก ตะวันตกอย่างเคร่งครัด ส่งผลให้ประตูทิศตะวันออกของฐานองค์พระธาตุเป็นเส้นตรงแนวเดียวกันกับประตูด้าน ทิศตะวันออกทุกบานของกำแพงแก้วสามชั้นที่ล้อมรอบองค์พระธาตุ แนวเส้นตรงนี้ยังเชื่อมโยงวัดเข้ากับซุ้มประตู โค้งที่เรียกกันว่า “ประตูโขง” ซึ่งอยู่นอกเขตวัดราว ๆ ครึ่งทางของเส้นทางเดินเดิมที่ยาว ๕๐๐ เมตรซึ่งทอดตัวจากองค์ พระธาตุพนมสู่น่าน้ำฝั่งขวาของแม่น้ำโขง

ฐานชั้นที่สองของพระธาตุพนมสูง ๑๒ เมตร มีโครงสร้างและบานประตูหลอก ๆ เหมือนฐานชั้นที่หนึ่ง ต่างกันตรงที่มีลักษณะเรียวเล็กสอบเข้าตรงกลางเล็กน้อย มีการฉาบปูนทาสีขาวและตกแต่งด้วยสีทอง ส่วนที่สอบเข้าเชื่อมส่วนฐานกับองค์พระธาตุด้านบน ฐานชั้นที่สองปัจจุบันเป็นที่ประดิษฐานพระอุรังคธาตุ ซึ่งแต่เดิมอยู่ในฐานชั้นแรก การเคลื่อนย้ายกระทำระหว่างการบูรณปฏิสังขรณ์ในช่วงปี พ.ศ. ๒๒๒๓-๒๒๓๓ โดยเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก พระเถระจากเวียงจันทน์ในประเทศลาว ฐานชั้นที่สองรวมทั้งโครงสร้างส่วนกลาง ซึ่งเป็นทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสเรียวยาวลักษณะคล้ายดอกบัวตูมและส่วน

^{๓๕} คณะกรรมการดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก, ยุทธศาสตร์การขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก, (นครพนม: วัดพระธาตุพนม วรรณวิหาร, ๒๕๕๙), หน้า ๔๒.

ยอดองค์พระสถูปที่รวมฉัตรนั้น ได้รับการ ปรับแต่งให้วิจิตรตระการตายิ่งขึ้นในช่วงปฏิสังขรณ์ใน ภายหลัง โดยเฉพาะการบูรณะในปีพุทธศักราช ๒๒๓๓ และปีพุทธศักราช ๒๔๘๓

๒.๒.๓ จุดกำเนิด

เราได้รับทราบเรื่องจุดกำเนิดองค์พระธาตุนมจาก “ตำนานอรัญคธาต” ที่ปรากฏอยู่ใน ต้นฉบับ ซึ่งจารึกอยู่บนใบลาน ตำนานพูดถึงการเผยแพร่พระพุทธศาสนาไปยังภูมิภาคลุ่มน้ำโขง และได้ อ้างอย่างเฉพาะเจาะจง ถึงการที่พระพุทธเจ้าได้เสด็จมายังดินแดนแถบนี้ในสมัยพุทธกาล และการที่ ผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ รวมทั้งพญานาคที่อาศัยอยู่ในลุ่มน้ำโขงต่างก็มีศรัทธาในพระธรรมคำสอน และค่านิยมในพระพุทธศาสนา แม้จะเป็นเพียงตำนาน แต่ก็ได้บันทึกเรื่องราวที่น่าสนใจและมี ประโยชน์มากมายเกี่ยวกับสภาพภูมิศาสตร์ของลุ่มน้ำโขง ในสมัยโบราณ รวมทั้งประวัติการพัฒนา ทางด้านสังคมและการเมืองในภูมิภาค ตลอดจนข้อมูลการอพยพย้ายถิ่น ของประชากรในดินแดน ใกล้เคียงพระธาตุนม

ตำนานอรัญคธาตอาจจะเขียนขึ้นโดยพระยาศรีไชยชมพูในรัชสมัยพระเจ้าสุริยวงศาแห่ง อาณาจักรล้านช้าง และได้รับการคัดลอกลงบนใบลานโดยอาชญาเจ้าพระอุปราช ในปี พ.ศ. ๒๔๐๔ โดยใช้อักษร “ธรรม” ซึ่งใช้กันแพร่หลายในภาคเหนือและภาคอีสานของไทยในสมัยโบราณ รวมทั้งใน อาณาจักรล้านช้างทั้งสองฝั่งโขง ตำนานอรัญคธาตในประเทศไทยมีปรากฏอยู่หลายฉบับ หนึ่งใน จำนวนนี้คือ ชุดสมุดใบลาน ๗ เล่มซึ่งได้ถวายแด่ พระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ข้าหลวงใหญ่ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ดูแลภูมิภาคอีสาน และในปีพุทธศักราช ๒๔๖๘ พระองค์ได้ทรงมอบให้นำไปอนุรักษไว้ ณ หอพระสมุดวชิรญาณ สำหรับพระนคร (หอสมุด แห่งชาติในปัจจุบัน) ทั้งนี้ นักวิชาการหลายคนโดยเฉพาะนักประวัติศาสตร์ และ นักโบราณคดีของ กรมศิลปากร ได้ศึกษาตำนานอรัญคธาตุดังนี้อย่างละเอียด จนมีการตีพิมพ์ออกมาเป็นหนังสือ ในเวลา ต่อมา อีกหนึ่งฉบับที่สำคัญเรียกว่า “อรัญคธาตเทศนา” ได้รับการแก้ไขปรับปรุงโดยมหาสิลา วีระวงส์ นักประวัติศาสตร์ของลุ่มน้ำโขงผู้เกิดในประเทศไทย แต่ย้ายไปอยู่ที่ประเทศลาวในภายหลัง ผลงานชิ้น นี้จัดพิมพ์ โดยสำนักพิมพ์ ส. ธรรมภักดี ที่กรุงเทพฯ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๔

ตำนานอรัญคธาตซึ่งนักวิชาการมองว่ามีลักษณะกึ่งตำนานกึ่งประวัติศาสตร์ได้บรรยาย ความว่า พระมหากัสสปเถระ สาวกองค์สำคัญขององค์หนึ่งของพระพุทธเจ้า พร้อมด้วยพระอรหันต์อีก ๕๐๐ องค์ได้เชิญเชิญพระอรัญคธาตมาประดิษฐานบริเวณภูเก้าหรือ “กปณคิริ” ในภาษาบาลี หลังจากพระพุทธเจ้า เสด็จปรินิพพานแล้ว ๘ ปี สถานที่แห่งนี้ซึ่งมีลักษณะเป็นเนินเตี้ยๆ นับเป็น สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เพราะเป็นที่ที่ประดิษฐานพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ดังนั้น พระองค์ จึงมีพระพุทธประสงค์ให้ประดิษฐาน พระบรมธาตุของพระองค์ไว้ ณ ที่นี้เช่นกัน ตำนานยังกล่าวต่อไป ว่า พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปยังที่ต่างๆ ในภูมิภาคนี้ และได้ทิ้งรอยพระพุทธบาทไว้หลายแห่ง เช่น พระ

พุทธบาทเวินปลาในจังหวัดนครพนม ผู้คนในถิ่น นี้จึงเชื่อมั่นในความศักดิ์สิทธิ์ของรอยพระพุทธบาทหลายแห่งที่ปรากฏอยู่ในภาคอีสานของไทย ระหว่างเสด็จ ณ ดินแดนแห่งนี้ พระองค์ทรงมีพุทธพยากรณ์ว่าพระธรรมคำสอนของพระองค์จะเจริญงอกงาม ณ ที่แห่งนี้ สืบต่อไปอีกหลายพันปี

ที่สำคัญคือ ตำนานได้เล่าว่ามีท้าวพญาผู้ครองแคว้นในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ๕ แคว้นมาช่วยพระมหากัสสปเถระสร้างอุโมง (อุโมงค์) เพื่อประดิษฐานพระอัฐิธาตุโดยก่ออิฐเป็นทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีประตู ๔ ทิศ ทั้งนี้ ได้ระบุชื่อท้าวพญาทั้งห้า และแคว้นที่ปกครองไว้ด้วยดังนี้: แคว้นศรีโคตบุรจุลมนี อินทปัฐนคร หนองหานน้อย และหนองหานหลวง ทั้งหมดเป็นชื่อทางประวัติศาสตร์ของสถานที่ปัจจุบันในภูมิภาคนี้^{๓๖} นอกจากนี้ยังมีรายละเอียดเกี่ยวกับการก่อสร้างการที่เทวดาทรงลงมาช่วยสลักถวดยและตกแต่งผนัง รวมทั้งการสมโภชภายหลังองค์ พระสถูปองค์แรกเสร็จสมบูรณ์เรื่องราวการร่วมสร้างองค์พระบรมธาตุเป็นครั้งแรกของท้าวพญาทั้ง ๕ แคว้นใน ภูมิภาคภายหลังพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธได้ไม่นานเป็นประเด็นที่น่าสนใจมาก เพราะนอกจากจะชี้ให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามายังลุ่มน้ำโขงอย่างรวดเร็วแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นว่าผู้คนในถิ่นนี้เลื่อมใสศรัทธา ในพระพุทธศาสนาด้วยความเต็มใจ การผนึกกำลังร่วมก่อสร้างพระสถูปองค์แรกเพื่อประดิษฐานพระบรมธาตุ เป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญยิ่งในการแสดงออกซึ่งความเป็นเจ้าขององค์พระธาตุพนมร่วมกันในภูมิภาค

ตำนานยังได้บรรยายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแคว้นต่างๆ ของภูมิภาคนี้สืบต่อกันหลายศตวรรษหลังจากนั้น รวมทั้งการที่พระพุทธศาสนาและองค์พระธาตุพนมได้รับการค้าชูดูแลโดยบรรดาผู้ปกครองในภูมิภาคอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการสร้างถาวรวัตถุเพิ่มขึ้นรอบองค์พระธาตุพนม และจำนวน “ข้าโอกาส” ที่ผู้ปกครอง ให้ไว้เพื่อทำหน้าที่ดูแลรักษาพระธาตุพนม

ทว่าในช่วงเวลาที่ไร้เสถียรภาพ หรือช่วงที่ผู้ปกครองนครในภูมิภาคไม่เลื่อมใสในพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า บริวารของพระธาตุเหล่านี้มักจะหนีไป หรือไม่ก็ไปประกอบอาชีพอื่น ๆ เมื่อนั้นองค์พระธาตุพนมก็ไร้คนดูแลจนตกอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม หลังจากนั้นจะมีผู้นำที่มีบารมีในภูมิภาค (พระสงฆ์ภิกษุตรี และพระบรมวงศานุวงศ์) ต่างยุคสมัยผลัดเปลี่ยนกันเข้ามาอุทิศตนเพื่อฟื้นฟูบูรณะองค์พระธาตุพนมให้เจริญรุ่งเรือง^{๓๗}

^{๓๖} ดูแผนที่ฉบับย่อของแคว้น ทั้ง ๕ จาก : พระเทพวรมณี “พระธาตุพนม” ฉบับแปลภาษาอังกฤษ, ๒๕๕๕ หน้า ๔๖.

^{๓๗} (ดู พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, อัฐิธาตุ: คุณค่าในสถานะเอกสารทางประวัติศาสตร์, หน้า ๒-๒๕, จดหมายเหตุของ ทางการว่าด้วยการบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุพนม, ตีพิมพ์โดยกรมศิลปากร พ.ศ. ๒๕๒๒).

๒.๒.๔ ประวัติการอนุรักษ์และการปฏิสังขรณ์

ในปี พ.ศ. ๒๔๗๘ กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นโบราณสถานเพื่อการอนุรักษ์ และคุ้มครองภายใต้พระราชบัญญัติโบราณสถาน และเพื่อปกป้องศาสนสถานแห่งนี้ จึงได้ขึ้นทะเบียนอาณาบริเวณโดยรอบพระธาตุพนมภายในส่วนหน้าหรือเขตพุทธาวาสของวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร เพิ่มเติมอีก ราว ๒๕ ไร่ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๒

จากหลักฐานที่บันทึกไว้วงศ์พระธาตุพนมผ่านการบูรณปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ในอดีตอย่างน้อย ๕ ครั้ง ครั้งแรกเกิดขึ้นใน พ.ศ. ๕๘๖ ในรัชสมัยพญาสุมิตรธรรมวงศา ราชวงศ์ศรีโคตบูร เจ้าผู้ครองมรุกขนคร ซึ่งปัจจุบัน คือตำบลบ้านหลักศิลา อำเภอธาตุพนม ในจังหวัดนครพนม เมื่อการบูรณะเสร็จสิ้นลง พระองค์ทรงมอบบริวาร ๓,๐๐๐ คนใน ๗ หมู่บ้านไว้เป็น “ข้าโอกาส” เพื่อรับใช้ดูแลพระธาตุพนม นี่คือชุมชนแห่งแรกที่มีการบันทึกไว้ เป็นหลักฐานว่ามีหน้าที่รับใช้ดูแลองค์พระธาตุโดยตรง อย่างไรก็ตาม เมื่อพระเจ้าโพธิสาร (พ.ศ. ๑๙๗๒ - ๒๑๐๓) แห่งอาณาจักรล้านช้างที่หลวงพระบาง เสด็จมานมัสการองค์พระธาตุพนม พระองค์ได้ทรงสร้างวัดในนิคม เกรวาทขึ้นในบริเวณนั้น และทรงมอบบริวารให้ไว้ดูแลวัดนี้ด้วย ศิลาจารึกที่พบ ณ วัดแห่งนี้ระบุว่าใน พ.ศ. ๒๑๕๗ เจ้าพระยานครพิศิตราชธานี ศรีโคตบูร เจ้าเมืองนครพนมได้สร้างศาสนสถานจำนวนหนึ่งภายในวัด พร้อมทั้งสร้างกำแพงแก้วล้อมรอบวัดโดยมีซุ้มประตูทั้ง ๔ ทิศ รวมทั้งประตูโขงหรือซุ้มประตูโค้งนอกกำแพงแก้วในคราวเดียวกันด้วย

การบูรณะใหญ่ครั้งที่สองเกิดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๒๓๓ โดยเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก พระสังฆราช จากเวียงจันทน์ เมื่อเจ้าแผ่นดินผู้เป็นองค์อุปถัมภ์เสด็จสวรรคต ความวุ่นวายในช่วงผลัดเปลี่ยนแผ่นดินทำให้เจ้าราชครูอพยพผู้คน ๓,๐๐๐ คนข้ามแม่น้ำโขงมาตั้งค่ายที่วัดพระธาตุพนม และเริ่มบูรณะพระธาตุพนมตั้งแต่ช่วงฐาน ชั้นที่สองขึ้นไป โดยเพิ่มความสูงขององค์พระธาตุเป็น ๔๓ เมตร และสร้างส่วนยอดใหม่ครอบด้วยฉัตรทองคำฝาง ปลายลำค่า ๓๐๐ เมตร นอกจากนี้ยังได้สร้างหีบสำริดทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสใหม่ ขนาดยาว ๑.๑๘ เมตร สูง ๑.๖ เมตร หนา ๒ เซนติเมตร จากนั้นจึงได้อัญเชิญพระบรมธาตุจากหีบใบเก่าซึ่งอยู่ที่ฐานชั้นที่หนึ่งแต่เดิม ไปประดิษฐานในหีบใบใหม่ที่ฐานชั้นที่สองและบริจาคนามมีค่ามากมายตามประเพณีนิยมบรรจุลงไปด้วยเป็นพุทธบูชา

ในช่วงปี พ.ศ. ๒๓๔๙-๒๓๕๖ เจ้าอนุวงศ์ (พระโอรสเจ้าสิริบุญสาร) ผู้ครองเมืองเวียงจันทน์ พระบรมราชา (สุตดา) ผู้ครองเมืองนครพนม และพระยาจันทรสิริวงษ์ (กิง) ผู้ครองเมืองมุกดาหาร ได้ร่วมกันบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม พร้อมทั้งศาสนสถานภายในบริเวณวัด ในเวลาเดียวกันได้ทำทางเดินปูด้วยอิฐยาว ๖๐๐ เมตร บริเวณหน้าวัดไปจนถึงท่าที่ริมฝั่งแม่น้ำโขง ครั้นถึงปี พ.ศ. ๒๓๕๖ ฉัตรทองคำบนยอดองค์พระสถูปตกลงมา จึงต้องมีการซ่อมแซมและยกฉัตรขึ้นไป

ประดิษฐานบนยอดดั่งเดิม อีก ๑๐ ปีต่อมาเกิดการจลาจลครั้งใหญ่ใน เวียงจันทน์และในภาคอีสานของไทย ทั้งวัดและองค์พระธาตุพนมจึงขาดการทำนุบำรุงดูแล

การฟื้นฟูบูรณะครั้งที่สามเกิดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๔๔ เมื่อพระเถระสอนวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งเป็น ที่เลื่อมใสศรัทธาของผู้คน ๓ รูปจากอุบลราชธานี ได้นำคณะสงฆ์ผู้เป็นศิษย์อุทิศมาถึงบริเวณนี้และเห็นองค์ พระธาตุพนมซึ่งเป็นที่เคารพสักการะอยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรม พระเถระทั้ง ๓ รูปจึงบอกชาวบ้านให้ไป อาราธนาพระครูวิโรจน์รัตโนบลจากวัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งชำนาญทางการช่างมาซ่อมแซมองค์พระธาตุ เมื่อพระครูวิโรจน์รัตโนบล ช่างฝีมือผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างวัดของภูมิภาคมาถึงก็เริ่มทำความสะอาด องค์พระธาตุพนมและบริเวณโดยรอบทั้งหมด จากนั้นจึงซ่อมแซมงานปูนปั้น บูรณะและตกแต่งองค์พระสถูปใหม่ ตั้งแต่ชั้นฐานจนถึงยอด ด้วยเหตุแห่งปาฏิหาริย์ งานบูรณะองค์พระธาตุพนมของพระครูวิโรจน์รัตโนบล ได้รับการสนับสนุนอย่างท่วมท้น ทั้งด้านกำลังแรงงานและปัจจัยบริจาจากหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น และจากประชาชนในภูมิภาค ส่งผลให้สามารถทำงานสำเร็จจุล่งภายในเวลาเพียงหนึ่งเดือน ท่านพระครูฯ ได้ บันทึกงานที่ทำและการบริจาคทั้งในส่วนของเงินสดและวัสดุต่างๆ ลงบนแผ่นอิฐของวัดพระธาตุพนม

การบูรณะใหญ่ครั้งที่ ๔ เกิดขึ้นในช่วงวิกฤตการณ์พิพาทเรื่องดินแดนระหว่างไทยกับฝรั่งเศสในอินโดจีน เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๓ รัฐบาลภายใต้การนำของนายกรัฐมนตรี จอมพล ป.พิบูลสงคราม มีมติให้บูรณะองค์พระธาตุพนม และให้เพิ่มความสูงขึ้นอีก ๑๐ เมตร รวมทั้งปิดทองส่วนยอดให้โดดเด่น อย่างไรก็ตาม ส่วนฐานขององค์พระสถูปซึ่ง มีความศักดิ์สิทธิ์และมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์มิได้กระทำการบูรณะแต่อย่างใด คณะผู้ปฏิสังขรณ์คือ ครูอาจารย์ และนักศึกษาจากวิทยาลัยเพาะช่างที่กรุงเทพฯ สังกัดกรมศิลปากร ภายใต้การกำกับดูแลของหลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งเป็นอธิบดีในขณะนั้น มีการก่อสร้างโครงสร้างใหม่สูง ๓๓ เมตร เพื่อครอบส่วนที่อยู่เหนือฐานชั้นที่สองขึ้นไป ก่อนการก่อสร้าง กรมวิทยาศาสตร์ กระทรวงเศรษฐการ (ในขณะนั้น) ได้ทำการวิเคราะห์อิฐและงานปูนปั้นเก่าๆ ทางด้านเทคนิค งานปฏิสังขรณ์ครั้งนี้ต้องใช้เหล็กเส้นถึง ๓,๕๐๐ เส้น ปูนซีเมนต์และทราย ๙๐๐ ถุง รวมทั้งงานออกแบบชิ้นส่วนต่าง ๆ เพื่อการตกแต่งอีก ๔๕๒ ชิ้น เป็นการทำงานในช่วงเกิดการปะทะที่ชายแดน รัฐบาลวิซี ของฝรั่งเศสที่ปกครองประเทศเพื่อนบ้านส่งเครื่องบินมาทิ้งระเบิดนครพนมอย่างต่อเนื่อง (ดูหลวงวิจิตรวาทการ, การบรรยายเรื่อง “ของดีๆ ที่อีสาน”) การโจมตีทางอากาศทำให้ต้องนำฉัตรทองคำที่เคยประดิษฐานอยู่บนยอดองค์ พระธาตุในการบูรณะครั้งก่อนหน้าี่ลงมาเก็บรักษาไว้ที่สำนักงานการคลังจังหวัดนครพนม ขณะเดียวกันได้มีการออกแบบและจัดสร้างฉัตรทองคำองค์ใหม่ที่ใหญ่กว่าเดิมเพื่อให้ได้สัดส่วนกับความสูงขององค์พระสถูปที่เพิ่มขึ้น

การบูรณะใหญ่ครั้งสุดท้ายเกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๑๘-๒๕๒๒ หลังจากที่ยอดพระธาตุ ถล่มลงมาทั้งองค์ คราวนี้งานบูรณะในทุกแง่มุมรวมทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องได้รับการบันทึกไว้อย่าง สมบูรณ์เพื่อเป็นจดหมายเหตุแห่งการปฏิสังขรณ์ครั้งสำคัญ โดยมีการบันทึกถึง ๒ ฉบับคือ ของฝ่าย กรมศิลปากรและของฝ่ายเจ้าหน้าที่วัดพระธาตุพนม ทั้งสองฉบับได้รับการตีพิมพ์และแจกจ่ายให้แก่ สาธารณชนในงานพระราชพิธียกฉัตร ทองคำขึ้นไปประดิษฐานบนยอดองค์สุปพระธาตุพนม เมื่อวันที่ พุธที่สิบที่ ๒๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๒ ในวาระนี้ได้ มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ขนาดเล็กภายในบริเวณวัด พระธาตุพนม เพื่อแสดงประวัติความเป็นมาและการพัฒนาองค์ พระธาตุพนม รวมทั้งจัดแสดง โบราณวัตถุบางส่วนซึ่งขุดพบที่พระธาตุพนม

๒.๒.๕ การพังทลายขององค์พระธาตุพนมและการปฏิสังขรณ์ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๑๘-

๒๕๒๒^{๓๘}

องค์พระธาตุพนมในลักษณะและรูปร่างที่เห็นกันอยู่ในปัจจุบันเป็นผลพวงของงานบูรณะ ที่ยาก ที่สุดและทำกันอย่างระมัดระวังที่สุดในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๑๘-๒๕๒๒ เป็นการร่วมแรงร่วมใจกัน จากทุกภาคส่วนในสังคม หลังเหตุการณ์พระธาตุพนมถล่มท่ามกลางพายุฝนที่พัดกระหน่ำตลอด สัปดาห์ในเดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๘

ภายในเวลาครึ่งชั่วโมงหลังพระธาตุพนมพังครืนลงมา ชาวบ้านหลายพันคนพากันมา ร้องไห้คร่ำครวญตั้งระงมเมื่อเห็นองค์พระธาตุถล่มลงมาตั้งแต่ช่วงฐานชั้นที่สอง พระธาตุพนมเป็นศูนย์ รวมความเคารพ ศรัทธาและอัตลักษณ์ทางจิตวิญญาณสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน พวกเขาจึง ต้องการเห็นองค์พระธาตุกลับคืนสู่ สภาพอันงามสง่าดังเดิมโดยเร็วที่สุดเป็นธรรมดา รัฐบาลไทยรีบ เยียวยาสภาพจิตใจในกรณีฉุกเฉินนี้อย่างเร่งด่วน โดยการระดมข้าราชการทุกกระทรวงที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่ระดับสูงลงมาจนถึงระดับผู้เชี่ยวชาญและช่างเทคนิค รวมทั้งผู้ว่าราชการในภาคอีสานทั้งหมดให้ ผนึกกำลังเพื่องานนี้ ขณะเดียวกันก็มีการจัดสร้างองค์พระธาตุพนมจำลอง ขึ้นภายในบริเวณวัดเพื่อให้ ประชาชนได้เคารพสักการะแทนพระธาตุองค์จริงไปก่อน

มีการจัดตั้งคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญและทีมผู้บริหารจากหลากหลายสาขาขึ้นมาหลาย คณะ อาทิ ทีมวิศวกร สถาปนิก นักปฏิสังขรณ์ นักโบราณคดี นักวาดลายเส้น ช่างฝีมือ ตลอดจน ภัณฑารักษ์ และเหรียญกษาปณ์ โดยเริ่มงานในทันที ในการนี้เจ้าอาวาสและพระภิกษุวัด พระธาตุพนม ได้จัดศาสนพิธีโดยมีคณาจารย์ ทั้งไทย ลาว และนักโบราณคดีเข้าร่วม เพื่อขอขมาต่อพระ บรมธาตุและถวายสัตย์ปฏิญาณว่าจะซื่อตรงต่องาน บูรณปฏิสังขรณ์ของตน เศษซากอิฐและปูนปั้นที่

^{๓๘} คณะกรรมการดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก, ยุทธศาสตร์ การขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก, หน้า ๔๙-๕๐.

รวบรวมได้จากการพังทลายถูกนำมาขึ้นทะเบียนก่อนส่งไปเก็บรักษาอย่างเป็นระบบใกล้ๆ องค์พระธาตุ เพื่อการวิเคราะห์และนำมาใช้บูรณะต่อไปในอนาคต

ในที่สุดก็ขุดพบหีบสำริดที่บรรจุพระบรมธาตุศักดิ์สิทธิ์และโบราณวัตถุที่ได้จากการบริจาคหีบใบนี้ หล่นจากส่วนฐานชั้นสองที่พังทลายลงมา เป็นการขุดค้นพบต่อหน้าเจ้าหน้าที่ของวัดเจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัย และผู้เชี่ยวชาญด้านโบราณคดี หลังจากนั้นเมื่อมีการเปิดหีบ สิ่งที่อยู่ภายในหีบได้รับการสำรวจตรวจตราอย่างละเอียด และถ่ายรูปไว้เป็นหลักฐานโดยคณะกรรมการที่เกี่ยวข้อง

รัฐบาลและเจ้าหน้าที่วัดพระธาตุพนมจัดงานเฉลิมฉลองอย่างเป็นทางการ ๗ วัน ๗ คืน ที่ได้ พระบรมธาตุกลับคืนมาโดยปลอดภัย เมื่อเปิดหีบสำริดพบสถูปทำจากหินชั้นใหญ่ ภายในบรรจุชุดผอบทองคำขนาดเล็กๆ ซ้อนกันอย่างประณีตหลายชั้น ผอบองค์เล็กสุดและอยู่ชั้นในสุดเป็นที่ประดิษฐานพระอรุณศาต ศักดิ์สิทธิ์ ๘ องค์ ซึ่งมีน้ำมันจันทน์หล่อเลี้ยงอยู่ สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายกของไทยเสด็จมาทรงเป็นประธานเจริญพระพุทธมนต์ โดยมีนายกรัฐมนตรีและรองนายกรัฐมนตรีที่ดูแลโครงการบูรณปฏิสังขรณ์อีกทั้ง คณะสงฆ์และชาวบ้านหลายพันคนจากทั่วประเทศเข้าร่วมงานอย่างพร้อมเพรียงกัน มีการจัดกิจกรรมทางศาสนา เช่น คณะสงฆ์สวดเจริญพระพุทธมนต์ ประชาชนร่วมทำบุญ นอกจากนี้ยังมีการแสดงโขนและละครเป็นประจำ ทุกคืน

๒.๒.๖ การขุดค้นทางโบราณคดีและวัตถุโบราณที่พบ^{๓๙}

ผู้คนในลุ่มน้ำโขงให้ความเคารพสักการะองค์พระธาตุพนมอย่างสูงเสมอมานับตั้งแต่บรรพกาล ในสถานการณ์ปกติ การขุดลงไปบนพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งองค์พระธาตุย่อมเป็นสิ่งที่มิพึงกระทำอย่างยิ่ง และไม่ควรมั่นแต่จะคิด อย่างไรก็ตามเมื่อรอยร้าวปรากฏขึ้นหลายแห่งรอบส่วนฐานที่ก่อด้วยอิฐอิฐทั้งโครงสร้างด้านบนจาก ส่วนฐานชั้นที่สองขึ้นไปก็พังทลายลงมาจนหมด การทดสอบหาสาเหตุแห่งการถล่มเพื่อเสาะหาเทคนิควิธีเสริม สร้างองค์พระธาตุให้มั่นคงแข็งแรงจึงเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่ง

ฝ่ายผู้เชี่ยวชาญด้านโบราณคดีของกรมศิลปากรได้ขออนุญาตจากฝ่ายพระภิกษุและฆราวาสในท้องถิ่นเพื่อสำรวจขุดค้นอีกหลายจุดว่าจะมีโครงสร้างใต้ดินอยู่ที่ส่วนฐานชั้นที่หนึ่งขององค์พระสถูปหรือไม่ หลังจากตกลงกันได้ว่าการขุดค้นจะทำได้แค่ระดับพื้นดินของฐานชั้นที่หนึ่งเท่านั้น และห้ามขุดลึกกว่าระดับนี้ เพื่อเป็นการแสดงความเคารพต่อศาสนสถานที่ยังคงเป็นที่กราบไหว้บูชาของผู้คน จึงอนุญาตให้ขุดค้นได้ ๙ จุด ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๑๘-๒๕๑๙ การขุดค้นบริเวณฐานขององค์พระสถูปเผยให้เห็นการก่ออิฐที่ละเอียดและซับซ้อน โดยมีการก่อทับโครงสร้างดั้งเดิมเรื่อยมาเป็น

^{๓๙} คณะกรรมการดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก, ยุทธศาสตร์การขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก, หน้า ๕๑-๕๒.

เวลาหลายร้อยปีนับแต่บรรพกาล บริเวณด้านในสุดภายในองค์ พระธาตุส่วนฐานชั้นที่หนึ่งเป็นกำแพงอิฐที่หนามาก และมีประตูขนาดกว้าง ๒.๑๖ เมตร สูง ๒.๓๓ เมตร

อีกทั้งยังมีร่องรอยของช่องทางให้น้ำไหล ซึ่งอาจจะเป็นร่องน้ำมนต์โสมสูตรที่พบเห็นได้ทั่วไปตาม โบราณสถานของศาสนาฮินดูในภูมิภาคนี้ การทดสอบทางวิทยาศาสตร์จากหลักฐานที่พบภายในโครงสร้างชั้น ในสุทธระบู่ช่วงเวลาราว พ.ศ. ๑๒๐๐^{๔๐}

การขุดพบดังกล่าวของกรมศิลปากรทำให้พบศิลปวัตถุและโบราณวัตถุถึง ๖,๐๖๔ ชุด ซึ่งรวมทั้งหมด ๑๖,๐๑๐ ชิ้น ส่วนใหญ่เป็นสมบัติที่บริจาคถวายพระบรมธาตุและเคยถูกบรรจุไว้ภายในพระธาตุพนม นอกจากนี้ยังพบจารึกอีก ๑,๐๖๒ ชิ้นโดยไม่นับรวมจำนวนจารึกที่เสียหายจนหมดสภาพ ในจำนวนนี้ ๔๖ ชิ้นเป็นจารึกบนแผ่นโลหะ และอีก ๑,๐๑๕ ชิ้น เป็นการจารึกลงบนฐานของพระพุทธรูปที่บริจาคถวาย ทั้งนี้มีศิลาจารึกหลักหนึ่ง ที่บรรยายถึงการปฏิสังขรณ์ในปี พ.ศ. ๒๑๕๗ โดยเจ้าพระยานครหลวงพิชิตราชธานีศรีโคตบุร ซึ่งครอบคลุมการ ซ่อมแซมส่วนฐานขององค์พระธาตุพนม การก่อสร้างวัดและกำแพงแก้วรอบองค์พระธาตุ รวมทั้งการสร้างประตูโขง เพื่อปกป้องรักษาองค์พระสถูปอันศักดิ์สิทธิ์^{๔๑}

จารึกในภาษาบาลีที่พบภายในคลังสมบัตินี้ ส่วนที่ ๑๒ บริเวณด้านบนโครงสร้างด้านในขององค์ พระสถูป (หมายเลข ท.๑๗๒๐/๙๖) ยืนยันว่า “เจ้าพ่อ” ซึ่งหมายถึง “สมเด็จพระสังฆราช” ได้เสด็จมาปฏิสังขรณ์ และต่อเติมพระธาตุพนม ยิ่งไปกว่านั้น จำนวนพระพุทธรูปมากมายที่ได้รับการบริจาคถวายและได้รับการจารึก พร้อมนารวมไว้ที่คลังหีบสมบัติภายในส่วนนี้ขององค์พระสถูปชี้ให้เห็นว่าการปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่โดยสมเด็จพระสังฆราชในครั้งนี้จะต้องได้รับการเห็นชอบจากพระเจ้าสุริยวงศา ผู้เป็นองค์อุปถัมภ์ของพระสังฆราช และ ต้องเป็นที่รับทราบกันดีในหมู่ผู้ติดตาม ก่อนที่พระองค์จะเสด็จสวรรคตก่อนวัยอันควร^{๔๒}

^{๔๐} (อ้างอิง : ๑. จดหมายเหตุการปฏิสังขรณ์โบราณสถานพระธาตุพนม ช่วงปี พ.ศ. ๒๕๑๘-๒๕๒๒, กรมศิลปากร ตีพิมพ์ในวารสารเฉลิมฉลองการยกฉัตรทองคำขึ้นไปประดิษฐานบนยอดพระธาตุพนม และการอัญเชิญพระบรมธาตุกลับไปประดิษฐานในองค์พระธาตุดังเดิม, พ.ศ. ๒๕๒๒ ๒. อนุวิทย์ เจริญศุภกุล, สำนักพิมพ์คุรุสภา, พ.ศ. ๒๕๓๒)

^{๔๑} วชิรินทร์ พุ่มพงษ์แพทย์, “ข้อมูลใหม่จากจารึกพระธาตุพนม”, ตีพิมพ์ในวารสารกรมศิลปากร, ฉบับ พ.ศ.-ก.ค. ๒๕๑๙, หน้า ๑๓๔- ๑๔๕.

^{๔๒} วชิรินทร์ พุ่มพงษ์แพทย์, อ้างแล้ว

๒.๒.๗ การสำรวจที่ตั้งองค์พระธาตุพนม ณ ภูเก้าพร้าว

การสำรวจอาณาบริเวณพระธาตุพนมทั้งหมดในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๑๘-๒๕๑๙ ยืนยันว่าสถานที่ที่เรียกว่า “ภูเก้าพร้าว” หรือ “กปนคิริ” ในภาษาบาลี เป็นเนินดินเดี่ยว ซึ่งอาจเคยเป็นเนินเขาโล่งๆ ลูกเล็กๆ มาก่อน หรืออาจเป็นเกาะขนาดเล็กในสมัยโบราณก็ได้ ตั้งอยู่บริเวณที่แม่น้ำสองสาขาไหลมาบรรจบลงแม่น้ำโขงในปัจจุบัน แม่น้ำโขงอาจจะเปลี่ยนเส้นทางไปแล้ว ทว่าส่วนที่เป็น “ภูเก้าพร้าว” ภายในอาณาบริเวณวัดพระธาตุพนม วมมหาวิหาร ก็ยังคงเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เสมอมา พื้นที่ส่วนที่เหลือภายนอกกำแพงวัดซึ่งเป็นสวนปลูกไม้ยืนต้น และสระน้ำนับเป็นส่วนหนึ่งของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพระธาตุพนมด้วย (ดูภาพและแผนผัง)

๒.๒.๘ ความเหมาะสมด้านคุณค่าที่โดดเด่นในระดับสากล:

เกณฑ์ข้อที่ ๑:

พระธาตุพนมเป็นตัวแทนรูปแบบการแสดงออกทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมในพระพุทธศาสนา ที่สูงส่งที่สุดและเป็นที่ยอมรับมากที่สุดแห่งลุ่มน้ำโขงของไทย โดยเฉพาะภูมิภาคอีสาน อนุสรณ์สถานแห่งนี้ได้หลอมรวมแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาตามความเชื่อและการตีความของผู้คนในแถบนี้ที่สืบทอดกันมาแต่โบราณกาล

องค์พระธาตุพนมในรูปแบบสถาปัตยกรรมอันสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นการตอบสนองต่อจิตวิญญาณและศรัทธาที่ไม่เสื่อมคลายของผู้คนหลากหลายกลุ่ม แสดงให้เห็นผลงานที่มีอัตลักษณ์จากการผสมผสานรูปแบบดั้งเดิม ของตัวแทนอันศักดิ์สิทธิ์แบบชาวจามและเขมรโบราณ เข้ากับองค์ประกอบดั้งเดิมของสัญลักษณ์และสถาปัตยกรรม ในรูปลักษณะของสถูปที่ประดิษฐานพระธาตุในพระพุทธศาสนาจากอินเดีย รวมทั้งยังผสมผสานจิตวิญญาณแห่งลุ่มน้ำโขงผ่านการตกแต่งประดับประดาด้วยศิลปะพื้นบ้าน

คุณค่าอันโดดเด่นของพระธาตุพนมมีประจักษ์พยานสำคัญจาก:

๑) การให้ความเคารพต่อสถานที่ตั้งดั้งเดิมตามธรรมชาติของภูเก้าพร้าว ซึ่งตั้งอยู่บริเวณที่แม่น้ำหลายสายไหลมาบรรจบลงสู่แม่น้ำโขงอันศักดิ์สิทธิ์นับแต่ครั้งโบราณกาล

๒) การจัดวางองค์พระสถูปตามแนวเส้นทิศตะวันออก-ตะวันตกโดยหันไปทางแม่น้ำโขงในทิศตะวันออก พร้อมทางเดินโบราณเชื่อมต่อจากองค์พระธาตุไปยังแม่น้ำ

๓) การอนุรักษ์โครงสร้างฐานอิฐทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสและรายละเอียดการประดับตกแต่งแบบโบราณ ซึ่งรวมถึงการสลักเสลาลวดลายและเรื่องราววิจิตรกรรมที่งดงามตามแบบฉบับของท้องถิ่น

๔) การยึดมั่นในรูปแบบดั้งเดิมของพุทธสถาปัตยกรรมแบบโบราณและวิถีชีวิตที่เชื่อมโยงกับศาสนาด้วยการคงไว้ซึ่งองค์ประกอบสำคัญทางสถาปัตยกรรมและสัญลักษณ์ขององค์พระสถูปที่ประดิษฐานพระบรมธาตุแบบชาวพุทธในสมัยโบราณ ซึ่งรวมส่วนที่เป็นลานประทักษิณ โดม/ระฆัง/

โกศ (แม้จะเป็นส่วนที่มีการออกแบบ โดยการตีความรูปแบบใหม่) บัลลังก์ฉัตร และกำแพงแก้วรอบองค์พระธาตุที่มีซุ้มประตูตกแต่งอย่างงดงามประจำ ทั้งสี่ทิศ

๕) งานบูรณปฏิสังขรณ์และงานปรับแต่งองค์พระธาตุส่วนใหญ่อาศัยการตีความอย่างสร้างสรรค์ ตามแบบฉบับของท้องถิ่น

พระธาตุองค์นี้จึงได้กลายเป็นสัญลักษณ์แห่งอัตลักษณ์ทางจิตวิญญาณที่โดดเด่นและเป็นรูปธรรมมากที่สุดของภูมิภาคแห่งนี้เป็นแรงบันดาลใจในการสร้างพระธาตุองค์อื่นๆ ต่อมาอีกมากมาย ในนครพนมรวมทั้งในภาคอีสานยิ่งไปกว่านั้น พระธาตุพนมยังเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบ การสร้างสรรค์ศิลปะและงานฝีมือพื้นบ้านจำนวนมาก อาทิ “สลูบบรรจุอัฐบรรพชน” ที่พบเห็นได้ทั่วไป และสร้างขึ้นโดยคนท้องถิ่นในภูมิภาคนี้ รวมทั้งสลูบที่ระลึกและพระพิมพ์สำหรับการเคารพบูชาของปัจเจกชน นอกจากนี้ยังได้รับการนำไปปรับใช้ในการออกแบบตราสัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น และปรากฏอยู่บนแสตมป์ของไทยด้วย

เกณฑ์ข้อที่ ๒ :

ประเพณีการสร้างสลูบเพื่อเป็นเกียรติแก่บุคคลผู้วายชนม์ที่ยิ่งใหญ่บริเวณทางแยกเป็นธรรมเนียม ปฏิบัติโดยทั่วไปในหมู่ชาวฮินดูโบราณในอินเดียก่อนสมัยพุทธกาล ตามที่กล่าวถึงในมหาปริณีพพานสูตร พุทธสาวกอันได้แก่พราหมณ์และกษัตริย์รวมทั้งกลุ่มนาคและเทวดา ล้วนปฏิบัติตามพุทธโอวาทต่างแบ่งพระบรมธาตุ และพระสรีรางคารของพระพุทธเจ้าภายหลังการถวายพระเพลิงพระพุทธรูปที่นครกุสินารา โดยแต่ละฝ่ายได้สร้างองค์พระสลูบเพื่อประดิษฐานพระบรมธาตุที่จัดรัสกลางนครเพื่อให้พุทธสาวกทุกคนสามารถ เข้าสักการบูชาได้ เพื่อเป็นการส่งเสริมความรู้สึกแห่งสันติภาพ และความสงบ ความสุขและความดีงามในจิตใจของผู้ที่ได้สักการะตราบานเท่านั้น^{๔๓}

เป็นที่น่าเสียดายเมื่อพุทธศาสนาเสื่อมสูญในอินเดียราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ส่งผลให้องค์พระสลูบ จำนวนมากถูกละเลยจนกลายเป็นซากโบราณสถาน ซึ่งต่อมาภายหลังทหารและนักโบราณคดีชาวอังกฤษ ได้ขุดค้นเจอ อย่างไรก็ดี เมล็ดพันธุ์คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าก็ได้รับการหว่านโปรยและขจรขยายออกไปกว้างไกลโดยเฉพาะอย่างยิ่งในลุ่มน้ำโขง ดังที่เห็นเป็นรูปธรรมได้จากองค์พระสลูบศักดิ์สิทธิ์จำนวนมากในพื้นที่แถบนี้

องค์สลูบพระธาตุพนมและกลุ่มศาสนสถานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสถานที่ตั้งดั้งเดิมตามธรรมชาติของ ภูกำพร้าที่อยู่ใกล้ริมฝั่งแม่น้ำโขงที่สัมพันธ์กัน แสดงให้เห็นถึงการซึมซับและถ่ายทอดค่านิยมระหว่างธรรมเนียม ปฏิบัติโบราณในการสักการะบรรพชนและการแสดงความเคารพต่อธรรมชาติของชาติพันธุ์ในลุ่มน้ำโขง กับคติความเชื่อในศาสนาฮินดูและพุทธศาสนาที่เผยแพร่มาจาก

^{๔๓} (www.accesstoinight.org > พระไตรปิฎก> มหาปริณีพพานสูตร, ตอน ที่ ๒๗-๓๑, แปลจากภาษาบาลีโดยชิสเตอร์วชิระและเรื่องของฟรานซิส © ๑๙๙๘)

อินเดีย กระบวนการแลกเปลี่ยนค่านิยมอันยาวนานกว่า พันปีที่เริ่มในช่วงปี พ.ศ. ๑๑๔๓-๑๓๔๒ สืบเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้ เป็นผลให้เกิดวิวัฒนาการและการพัฒนารูปแบบทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่โดดเด่น อันเกี่ยวเนื่องกับ “พระธาตุ” หรือสถูปที่บรรจุพระธาตุในภูมิภาคที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลางสถานที่ตั้ง ณ ภูกำพร้าวซึ่งได้ทำหน้าที่อย่างต่อเนื่องในสถานะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์อันเกี่ยวโยงกับพระธาตุพนม รวมทั้งการเชื่อมโยงทางสังคมวัฒนธรรมกับลุ่มน้ำโขงและกับชุมชนในภูมิภาคนี้ผู้ซึ่งแต่เดิมได้รับมอบหมายให้เป็น “ข้าพระธาตุพนม” นับเป็นประจักษ์พยานของการแลกเปลี่ยนค่านิยมที่สำคัญนี้ด้วยเช่นกัน

สถาปัตยกรรมอันงดงามเป็นพิเศษขององค์พระธาตุพนมและรูปแบบการประดับตกแต่งแสดงให้เห็นชัดเจนทั้งค่านิยมในพุทธศาสนาจากภายนอกและจิตวิญญาณดั้งเดิมในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ทั้งนี้รูปแบบของการออกแบบทางสถาปัตยกรรมของพระธาตุพนมก็มีอิทธิพลต่อรูปทรงและลักษณะขององค์พระธาตุร่วมสมัยจำนวนมากในภาคอีสานของไทยจนกลายมาเป็นต้นแบบขององค์พระธาตุร่วมสมัยหรือสถูปบรรจุพระธาตุในย่านนี้ นอกจากนี้งานศิลปะและงานฝีมือหลากหลายรูปแบบรวมทั้งการออกแบบที่เกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ร่วมสมัย ในประเทศไทยยังได้รับแรงบันดาลใจจากภาพลักษณ์ของพระธาตุพนมอีกด้วย

การพิจารณาในแง่ภูมิศาสตร์ สังคมวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์พบว่าสถานที่ตั้งของ “ภูกำพร้าว” เอื้ออำนวยอย่างยิ่งต่อการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดและค่านิยมในกลุ่มชนที่มีความหลากหลายมาตั้งแต่โบราณกาล ที่ตั้งของภูกำพร้าว (ภูหมายถึงเนินดินหรือภูเขาเตี้ย ๆ ซึ่งขณะนี้สูงราว ๒๐๐ เมตร) ครั้งหนึ่งเคยเป็นเนิน ดินธรรมชาติที่ลำนํ้าสาขาทั้งสามสายของแม่น้ำโขงมาบรรจบกัน ก่อนไหลลงสู่แม่น้ำโขงอันศักดิ์สิทธิ์ที่นับเป็นแหล่งที่ผู้คน โดยเฉพาะนักเดินทางพ่อค้า และคนพื้นเมือง จากเมืองและอาณาจักรโบราณมาพบปะเพื่อค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้า มีปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนความคิดและความเชื่อ ตามที่กล่าวไว้ในตำนานอุรังคธาตุ ด้วยเหตุ ดังกล่าวจึงไม่น่าแปลกใจว่าสถานที่นี้ได้ถูกเลือกให้เป็นที่ตั้งของศาสนสถานฮินดูซึ่งแรกเริ่มมีรูปแบบศิลปะแบบจาม แต่ถูกแปรเปลี่ยนไปเป็นที่สักการบูชาพระบรมธาตุ และในที่สุดก็พัฒนาไปเป็นองค์สถูปพระธาตุพนมในรูปแบบ ที่สะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์ของภูมิภาค

เกณฑ์ข้อที่ ๖:

พระธาตุพนมมีความเชื่อมโยงโดยตรงกับเรื่องมหาปริณิพพานสูตรในพระไตรปิฎก รวมทั้งแนวคิด และธรรมเนียมปฏิบัติโบราณที่สืบทอดมาถึงปัจจุบันในเรื่องการสักการบูชาองค์พระสถูปซึ่งประดิษฐานพระบรมธาตุ ในสถานะที่เป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระพุทธเจ้าและพระธรรมคำสอนของพระองค์

นอกจากนี้ พระธาตุพนมยังยึดโยงอย่างแน่นแฟ้นกับคติความเชื่อทางประวัติศาสตร์และตำนาน มากมายที่ได้แรงบันดาลใจมาจากพุทธวรรณศิลป์เรื่อง ‘ตำนานอุรังคธาตุ’ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง หนึ่งในจำนวนนี้กล่าวถึงความเชื่อที่ว่า การสร้างศาสนสถานเพื่อสักการบูชาพระอุรังคธาตุของพระพุทธเจ้า ณ ที่แห่งนี้เป็นพระประสงค์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เคยเสด็จมาเมื่อครั้งยังดำรงพระชนม์ชีพ ทั้งยังแสดงให้เห็นรอยพระพุทธรูปในบางพื้นที่ที่เคยเสด็จมา ความเชื่อที่ว่าพุทธประสงค์ให้ประดิษฐานพระอุรังคธาตุของพระองค์ ณ ที่แห่งนี้เป็นจริงขึ้นมาได้โดยพระมหากัสสปเถระจากอินเดีย และท้าวพญาในภูมิภาคอีก ๕ องค์มาร่วมกันช่วยสร้างพระสถูปองค์แรกจนสัมฤทธิ์ผลสะท้อนให้เห็นอย่างเด่นชัดถึงการนำแนวความคิดแบบอินเดียเข้ามา และการยอมรับจากคนในท้องถิ่นนี้ควบคู่ไปกับความรู้สึกของการเป็นเจ้าขององค์พระสถูปอันศักดิ์สิทธิ์นับตั้งแต่แรกเริ่ม ความเชื่อนี้ได้นำไปสู่การบูรณปฏิสังขรณ์อีกหลายครั้งต่อมาในหลายชั่วอายุคน เนื่องจากความเลื่อมใสศรัทธา และการอุทิศตนของคนในภูมิภาคเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

พระธาตุพนมซึ่งเป็นองค์พระสถูปที่ผู้คนให้ความเคารพสักการะอย่างสูงและยังตั้งดำรงอยู่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องอย่างแน่นเหนียวกับวัฒนธรรมประเพณีอันศักดิ์สิทธิ์ทางพุทธศาสนามากมาย อาทิ ภายหลังจากถล่มลงมาขององค์พระธาตุในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ มีการแสดงออกซึ่งความเคารพอย่างสูงต่ออนุสรณ์สถานอันศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้งต่อความรู้สึกในการเป็นเจ้าของและจิตวิญญาณของผู้คนที่มีองค์พระธาตุเป็นที่ยึดเหนี่ยว ในการนี้จึงได้จัดให้มีพิธีศักดิ์สิทธิ์แบบโบราณขึ้นเพื่อขอขมาต่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า รวมทั้งเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจแก่คนที่ทำงานในโครงการบูรณะตลอดจนเพื่อส่งเสริมให้เกิดความสุขสงบในหมู่ชนที่มาร่วมไว้อาลัยต่อการถล่มขององค์พระธาตุ เมื่อขุดค้นจนเจอพระบรมธาตุซึ่งได้รับการปกป้องอยู่ในผอบหลายชั้นและบรรจุอยู่ภายในหีบสำริดอีกชั้นหนึ่ง รัฐบาลและทางวัดจึงจัดให้มีการเฉลิมฉลองอย่างยิ่งใหญ่เป็นเวลา ๗ วัน ๗ คืน โดยมีผู้คน ในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงเข้าร่วมงานอย่างล้นหลาม

พระธาตุพนมเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนชาวพุทธทั่วโลก และได้เข้าร่วมพิธีเฉลิมฉลองทางพระพุทธศาสนาที่เป็นสากลตามปฏิทินจันทรคติเสมอมา ตัวอย่างเช่น ในวันมาฆบูชา ที่ทางวัดพระธาตุพนม จะมีการจัดเฉลิมฉลองเป็นประจำทุกปีเป็นเวลา ๙ วัน ๙ คืน ตั้งแต่วันขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๓ เพื่อน้อมรำลึกถึงเหตุการณ์ สำคัญทางพระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นพร้อมกันโดยมิได้นัดหมาย ๔ ประการ ในช่วงต้นของการเผยแผ่พระธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า โดยมีกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรมของผู้เข้าร่วม งานจำนวนมากที่หลั่งไหลเข้ามารอบบริเวณวัดจากทุกสารทิศของกลุ่มน้ำโขงและทั่วโลก ในช่วงเทศกาลงานบุญนี้มีการจัดกิจกรรมทางพุทธศาสนามากมายควบคู่ไปกับการแสดงออกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของภูมิภาค ซึ่งรวมถึงการปฏิบัติธรรมนั่งสมาธิ การรักษาศีล ๘ การระบำรำฟ้อนและการแสดงดนตรีพื้นเมืองเพื่อนมัสการองค์ พระธาตุพนมโดยชาวบ้านและนักเรียนในท้องถิ่น

สิ่งที่สำคัญเป็นพิเศษและเป็นอัตลักษณ์ประจำภูมิภาคคือการเฉลิมฉลองต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับตำนานในพระพุทธศาสนาและการตีความในแบบภูมิภาคลุ่มน้ำโขง อาทิ งานอัญเชิญ “พระอุปคุต” ซึ่งเป็นพิธีที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีโดยข้าราชการประจำจังหวัด พระอุปคุตเถระ พระภิกษุในตำนานทางพุทธศาสนาเป็นที่เคารพบูชาอย่างสูงในแถบลุ่มน้ำโขง ซึ่งเชื่อกันว่าท่านจำศีลและบำเพ็ญเพียรระดือทะเลหลวง ดังนั้น จึงอัญเชิญท่านขึ้นมาเพื่อแสดงความเคารพและนมัสการท่านไปที่วัด เพื่อให้ช่วยปกป้องรักษาองค์พระธาตุพนม และงานนมัสการพระธาตุพนมไม่ให้เกิดเหตุร้ายขึ้น ประเพณีนี้มีผู้นำชุมชนทั่วจังหวัดนครพนมเข้าร่วมงาน โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน

การเฉลิมฉลองตามประเพณีอีกงานหนึ่งเรียกว่า “งานสัตตนาคาราลึก” ซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุกปีที่วัดพระธาตุพนม เพื่อสักการะพญานาคเจ็ดตนที่ทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครององค์พระธาตุพนมด้วยความศรัทธา นับตั้งแต่ช่วงเวลาของการก่อสร้างครั้งแรก พิธีบวงสรวงพญานาคทั้งเจ็ดนี้จัดในวันขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ก่อนถึง วันออกพรรษา เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องพญานาคที่กล่าวถึงในคัมภีร์ทางพุทธศาสนาอยู่บ่อยครั้งรวมทั้ง ใน “ตำนานอุรังคธาตุ” และแม่น้ำโขงยาวเป็นอันดับที่ ๑๒ ของโลก มีต้นกำเนิดจากที่ราบสูงของเทือกเขาหิมาลัยมีความไหลเชี่ยวในหลายพื้นที่ เชื่อกันว่าเป็นที่พำนักของเหล่าพญานาคปาที่ดุร้าย จวบจนได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า คราวเมื่อพระองค์เสด็จมา จึงได้กลายเป็นผู้มีศรัทธาในพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ อันก่อให้เกิดการ แสดงออกทางวัฒนธรรมมากมายที่เกี่ยวข้องกับพญานาค ตามที่พบเห็นได้ในการประดับตกแต่งทางสถาปัตยกรรมจำนวนมาก รวมทั้งการแสดงออกทางสังคมและวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้อีกมากมายภายในภูมิภาค

ประเพณีไหลเรือไฟเป็นอีกหนึ่งการแสดงออกทางศิลปะที่สำคัญของผู้คนในลุ่มน้ำโขง ถือเป็น ประเพณีที่เชื่อมโยงกับธรรมเนียมปฏิบัติของชาวอินดูโบราณที่จุดไฟเพื่อบูชาพระแม่คงคาและอธิษฐานขอให้ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ คุ้มครองนักเดินทางและผู้คนที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำนี้ ส่วนพิธีในพระพุทธศาสนา จะจัดในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เพื่อระลึกถึงการที่พระพุทธเจ้าเสด็จกลับลงมาจากการเทศนาโปรด พุทธมารดาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในโอกาสนี้ประตูของทั้งสามโลกจะเปิดออกจนแลเห็นกันได้เพื่อให้สรรพชีวิต ทั้งมวลสามารถฟังธรรมะจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า กิจกรรมในงานนี้ที่นครพนมได้แก่การทำบุญเลี้ยงพระตอนเช้า งานเลี้ยงอาหารญาติโยมตอนเที่ยง เกมการละเล่น และกีฬาพื้นบ้านในช่วงบ่าย สวดมนต์ทำวัตรเย็น และจบลง ด้วยสีสันทองงาน “ไหลเรือไฟ” หรือการจุดไฟบนเรือที่สร้างสรรค์ขึ้นมาและลอยเรือไฟในยามค่ำคืน

๒.๓ แนวคิดการมีส่วนร่วม

๒.๓.๑ ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการของบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกันหรือต่างกัน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสังเคราะห์องค์ความรู้ที่เกิดจากกระบวนการกลุ่ม เช่น การอภิปรายกลุ่ม การให้แนวคิดหรือข้อเสนอแนะ แบ่งปันประสบการณ์หรือความรู้ ให้เวลาหรือทรัพยากรอาสาสมัคร หรือดำเนินการตามบทบาทหรืองานภายในชุมชนหรือองค์กร

การมีส่วนร่วมอาจเป็นไปได้โดยสมัครใจหรือบังคับ และสามารถเกิดขึ้นได้ในหลากหลายสถานการณ์ เช่น ในที่ทำงาน ในโรงเรียน ในทีมกีฬา ในกลุ่มสังคม หรือในองค์กรทางการเมือง มักถูกมองว่าเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาส่วนบุคคลและสังคม เนื่องจากช่วยให้บุคคลสามารถเชื่อมต่อกับผู้อื่น แบ่งปันมุมมอง และมีส่วนร่วมกับชุมชนของตน

ทั้งนี้ นักวิชาการได้ให้ความหมายของ การมีส่วนร่วม **participation** ไว้ดังนี้

จิริพันธ์ จันทน์วิ, ธีระภัทร ประสมสุข, สุรัตน์ ศรีตาเดช และประกอบ สารวรรณ ได้วิเคราะห์ การมีส่วนร่วม ไว้ว่า การมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการนำเสนอผลการประเมินคุณภาพผู้เรียน การศึกษาต่อเนื่องไปพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพสูงขึ้น ด้านการศึกษาตามอัธยาศัย คือ ควรสนับสนุน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการระบุเป้าหมายคุณภาพผู้รับบริการการศึกษาตามอัธยาศัย^{๔๔}

Arnstien, Berkley and William Erwin กล่าวว่า การมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการให้ ประชาชนเข้ามามีส่วน โดยมิบทบาทที่ผู้นำเปิดโอกาสให้ผู้ตามทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในการทำงานเท่าที่จะสามารถกระทำได้ และผู้เข้าร่วมจะต้องรู้จักใช้อำนาจและสามารถควบคุมกิจกรรมนั้น ได้จึงจะทำให้เกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ^{๔๕}

รจนา น้อยปลุก ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนเกิดความรู้สึกและความต้องการเป็นเจ้าของร่วมกัน มีความเป็นอิสระ มีอำนาจในการตัดสินใจ มีกิจกรรมร่วมกัน

^{๔๔} จิริพันธ์ จันทน์วิ และคณะ, แนวทางการมีส่วนร่วมการจัดการศึกษาโดยชุมชนของ ศูนย์การส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอคลอง จังหวัดแพร่, วารสาร ปัญญา ฉบับที่ ๓(กันยายน -ธันวาคม ๒๕๖๕). วันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๖๕ หน้า ๔๕.

^{๔๕} สมบัติ นามบุรี, ทฤษฎีการมีส่วนร่วมในการรัฐประศาสนศาสตร์, วารสารวิจัย วิชาการ ปี ๒ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน ๒๕๖๒ ๒๕๖๒:๑๘๔.

สามารถจัดการแก้ไขปัญหาและพัฒนาได้ด้วยตนเอง รวมถึงสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและสามารถขยายเครือข่ายในเขตพื้นที่ต่าง ๆ^{๔๖}

วิชา เศรษฐกิจ, สุนีย์ ลำกำปั่น และอาภาพร เผ่าวัฒนา ได้วิเคราะห์ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการในการพัฒนาที่มุ่งเน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องของตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงที่สุด กระบวนการ เช่น การร่วมค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยี ในท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมถึงการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการพัฒนานั้น ๆ ซึ่งเป้าหมายและกิจกรรมต่าง ๆ ในกระบวนการพัฒนาจะต้องมีความสอดคล้องกับแผนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน^{๔๗}

จากความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้เสียจากเหตุการณ์หนึ่งเข้ามาร่วมกันหาปัญหา วางแผน หาแนวทางการแก้ปัญหา และพัฒนา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ร่วมกัน ซึ่งในงานวิจัยเรื่องนี้ มุ่งกระตุ้นและหาแนวทางในการยกระดับองค์พระธาตุพนมเป็นมรดกโลกโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง

๒.๓.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ทฤษฎีการมีส่วนร่วมเป็นเรื่องเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์แบบกลุ่มเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาาร่วมกัน โดยผู้วิจัยได้เลือกใช้ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของ **Cohen and Uphoff (๑๙๘๐)** มีรูปแบบดังนี้^{๔๘}

๑. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (**Decision making**) ในกระบวนการของการตัดสินใจ นั้นประการแรกสุด คือ การกำหนดความต้องการและจัดลำดับความสำคัญ จากนั้นเลือกนโยบาย และประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

๒. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (**Implementation**) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานตามโครงการนั้นจะได้มาจากคำถามที่ว่า ใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้างและ

^{๔๖} รจนา น้อยปลุก อ่างอิงใน ธัญญาลักษณ์ ใจเที่ยง, การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเขตพระนคร กรุงเทพมหานครต่อการพัฒนาทักษะเยาวชนไทย ๔.๐, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, ๒๕๖๓), หน้า ๗.

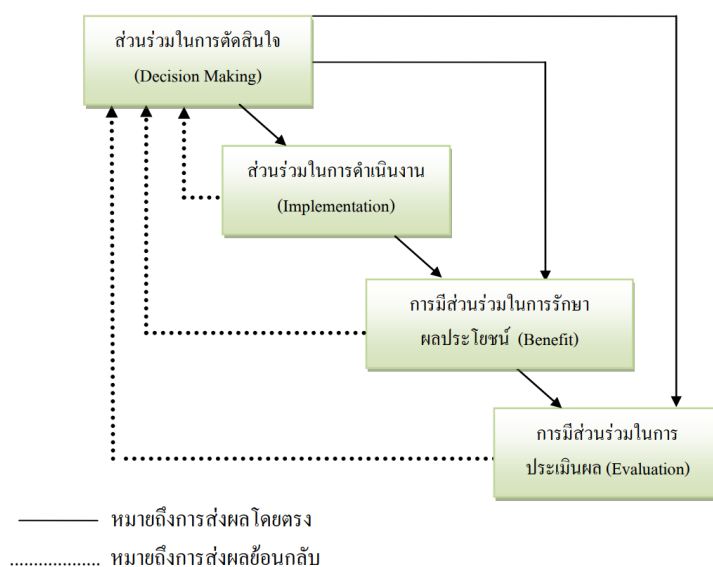
^{๔๗} วิชา เศรษฐกิจ และคณะ, การพัฒนาศักยภาพชุมชน: แนวคิด และการประยุกต์ใช้ (พิมพ์ครั้งที่ ๔), (กรุงเทพมหานคร: แดเน็กซ์อินเตอร์คอปอเรชั่น จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๕๔.

^{๔๘} Cohen John M. & Uphoff, Norman T, Participation's Place in Rural Development, Seeking Clarity Through Specificity, (**World Development**, 1980), p. 213.

จะทำประโยชน์โดยวิธีใด เช่น การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหารงาน การประสานงาน และการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

๓. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและคุณภาพแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่ม ผลประโยชน์ของโครงการนี้ รวมทั้งผลประโยชน์ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลในสังคม

๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) สิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตคือ ความเห็น ความชอบ และความคาดหวัง ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มได้

ภาพที่ ๒.๔ วงจรการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Cohen and Uphoff (๑๙๘๐)

นอกจากนี้ Cohen and Uphoff (๑๙๘๐) ได้เสนอลักษณะการมีส่วนร่วมของผู้บริหารเพิ่มเติม คือ

๑. การร่วมประชุมกลุ่มผู้ทำกิจกรรมในสถานประกอบการนั้น ๆ กล่าวคือผู้บริหารกิจกรรมได้มีส่วนร่วมในการเข้าประชุมตามวัน และเวลาที่มีการประชุม

๒. การร่วมวางแผนในการประกอบธุรกิจ คือ การที่บุคคลซึ่งเป็นผู้บริหารกิจกรรมมีส่วนร่วมในการเสนอแนวความคิดใหม่ ๆ ในการปรับปรุงกิจกรรมในธุรกิจ เช่น การตลาดก็มีการเสนอให้หาตลาดใหม่ก็คือว่าเป็นการร่วมวางแผน เป็นต้น

๓. การร่วมตัดสินใจเลือกแนวทางในการปฏิบัติกิจกรรม คือการที่ผู้บริหารกิจการมีส่วนร่วมในการคัดเลือกกิจกรรมที่จะมีขึ้นในสถานประกอบการนั้น ๆ

๔. การร่วมปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ คือการที่ผู้บริหารได้มีโอกาสลงมือทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นในสถานประกอบการนั้น ๆ

๕. การร่วมประเมินผลในกิจกรรมต่าง ๆ คือการที่ผู้บริหารกิจการมีโอกาสเป็นผู้ตรวจสอบและติดตามผลงานของกิจกรรมที่เกิดขึ้น

๖. การร่วมได้รับประโยชน์จากการประกอบกิจการ คือการที่ผู้บริหารกิจการมีโอกาสได้เงินเดือน หรือโบนัสเพิ่มมากขึ้นจากเดิม

สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ **Cohen and Uphoff (๑๙๘๐)** จะต้องประกอบด้วย การมีส่วนเกี่ยวข้องกับประชาชน ๔ ประการ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะทำอะไร และทำด้วยวิธีการอย่างไร มีส่วนในการดำเนินโครงการตัดสินใจในการให้ทรัพยากรสนับสนุนโครงการ และการร่วมมือกับองค์กรหรือกลุ่มกิจกรรมเป็นการเฉพาะ มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และมีส่วนในการประเมินผลโครงการ

๒.๓.๓ ลักษณะการมีส่วนร่วม

ลักษณะการมีส่วนร่วมนั้นพิจารณาได้หลากหลายขึ้นอยู่กับว่าจะสนใจศึกษาในประเด็นบ้างประเด็นที่น่าสนใจในงานวิจัยครั้งนี้ คือ การเน้นลักษณะการมีส่วนร่วมในประเด็นที่เกิดจากการดำเนินงาน เช่น การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (**Decision making**) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (**Implementation**) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (**Benefits**) และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (**Evaluation**) และการเน้นการศึกษาในลักษณะของกระบวนการดำเนินงานจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ที่ร่วมมือกับประชาชนในชุมชน

Huntington & Nelson (๑๙๗๕) เห็นว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนจะพิจารณาจากการดำเนินงาน และการบริหาร ซึ่งจะต้องมีการศึกษาควบคู่กันไป ในระดับการดำเนินงานนั้น จะเป็นพื้นฐานเบื้องต้นของการทำให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด ส่วนในด้านการบริหารนั้นจะเป็นลักษณะของผู้มีอำนาจหน้าที่ที่จะเปิดทางให้ประชาชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น หรือแสดงออกถึงเข้าร่วมในกิจกรรม โดย **Huntington & Nelson** ได้มีหลักในการพิจารณา ถึงลักษณะการมีส่วนร่วมดังมีรายละเอียด ดังนี้

๑) การดำเนินงาน ลักษณะของการมีส่วนร่วมประเภทนี้ให้ดูจากการดำเนินงานที่เข้าร่วม เช่น ด้านการเมือง อาจพิจารณาจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้ง การลงประชามติ การประท้วง กรณีที่รัฐมีโครงการที่มีผลกระทบต่อประชาชน เป็นต้นว่า สามารถกระทำได้เพียงใด

๒) ระดับการบริหาร โครงสร้างขององค์กรหนึ่งจะต้องมีสายการบังคับบัญชา

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และพรณทิพย์ เพชรมาก ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วม ร่วมในการพัฒนาชุมชนไว้ในเอกสารประกอบการสอนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา เมืองและชนบท โดยได้ข้อสรุปลักษณะการมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น ๖ ลักษณะ ได้แก่^{๔๙}

๑) การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) การมีส่วนร่วมแบบนี้ประชาชนเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย และบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการรวมทั้งผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งนี้ การแจ้งข่าวสารดังกล่าวจะต้องเป็นการแจ้งก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการ

๒) การปรึกษาหารือ (Public Consultation) เป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่มีการจัดการหารือระหว่างผู้ดำเนินการโครงการกับประชาชนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบ เพื่อรับฟังความคิดเห็นและการตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม นอกจากนี้ยังเป็นช่องทางการกระจายข่าวสารข้อมูลไปยังประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เกิดความเข้าใจ และเพื่อให้มีการให้ข้อเสนอแนะเพื่อประกอบทางเลือกการตัดสินใจ

๓) การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนและฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมและผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจ ใช้เวทีสาธารณะในการทำความเข้าใจ การประชุมรับฟังความคิดเห็นมีหลายวิธีการ เช่น การประชุมระดับชุมชน (Community Meeting) การประชุมรับฟังความคิดเห็นเชิงวิชาการ (Technical Meeting)

๔) การประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เป็นการประชุมที่มีขั้นตอนการดำเนินงานที่เป็นระบบ และมีความชัดเจนมากขึ้น เป็นเวทีในการเสนอข้อมูลอย่างเปิดเผยไม่มีการปิดบังของผู้ที่มีส่วนได้และเสียของโครงการ การประชาคมและคณะกรรมการจัดประชุมจะต้องมีองค์ประกอบของผู้เข้าร่วมที่เป็นที่ยอมรับมีหลักเกณฑ์และประเด็นในการพิจารณาที่ชัดเจน และมีการแจ้งให้ทุกฝ่ายทราบอย่างชัดเจน

๕) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชนให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจต่อประเด็นปัญหานั้น ๆ ซึ่งอาจจะดำเนินการโดยการเลือกตัวแทนเข้าไปเป็นกรรมการที่มีอำนาจการตัดสินใจ

๖) การใช้กลไกทางกฎหมาย รูปแบบนี้ไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยตรงในเชิงการป้องกันและแก้ไข แต่เป็นลักษณะของการเรียกร้องและการป้องกันสิทธิของตนเอง อันเนื่องมาจากการไม่ได้รับความเป็นธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ที่ตนเองควรจะได้รับ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่ง

^{๔๙} ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และพรณทิพย์ เพชรมาก, **การบริหารสังคม ศาสตร์แห่งศตวรรษเพื่อสังคมไทยและสังคมโลก**, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, ๒๕๕๑), หน้า ๔๒-๔๕.

ราชอาณาจักรไทยได้ให้หลักเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้หลายประการ และประชาชนสามารถใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญทั้งในรูปแบบของปัจเจกหรือในรูปแบบกลุ่ม องค์กร ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

๒.๓.๔ ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เพื่อการกระทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น คณะผู้วิจัยได้สรุปไว้ดังนี้

Fornaroff เสนอว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน มีขั้นตอนการมีส่วนร่วม ดังนี้^{๕๐}

๑. การวางแผน รวมถึงการตัดสินใจในการกำหนดเป้าหมาย กลวิธีทรัพยากรที่ต้องใช้ ตลอดจนการติดตามประเมินผล
๒. การดำเนินงาน
๓. การใช้บริการจากโครงการ
๔. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (๑๙๘๑) ได้อธิบายขั้นตอนของการมีส่วนร่วมดังนี้^{๕๑}

ขั้นที่ ๑ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ในกระบวนการของการตัดสินใจ ประการแรกสุดที่ต้องกระทำ คือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชาชนที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ ๒ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานโครงการนั้นได้มาจากคำถามว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงานและการประสานงานและการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ ๓ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ทางบวก

^{๕๐} Fornaroff , A. **Community involmt in Health System for Primary Health Care**, (Geneva: World Health Organization. 1980).

^{๕๑} Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. **Rural Development Participation: Concept and Measure for Project Design Implementation and Evaluation: Rural Development Committee Center for international Studies**. (New York: Cornell University Press. 1981).

และผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

ขั้นที่ ๔ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้นสิ่งสำคัญจะต้องสังเกต คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

อคิน รพีพัฒน์ ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น ๔ ขั้นตอน คือ^{๕๒}

๑. การกำหนดปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข
๒. การตัดสินใจเลือกแนวทาง และวางแผนพัฒนา แก้ไขปัญหา
๓. การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน
๔. การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

โกวิท พวงงาม ได้สรุปถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชนในการพัฒนาควร จะมี ๔ ขั้นตอน คือ^{๕๓}

๑. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น กล่าวคือ ถ้าหากชาวบ้านยังไม่สามารถทราบถึงปัญหาและเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหาในท้องถิ่นของตนเป็นอย่างดีแล้วการดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาของท้องถิ่นย่อมไร้ประโยชน์ เพราะชาวบ้านจะไม่เข้าใจและมองไม่เห็นถึงความสำคัญของการดำเนินงานเหล่านั้น

๒. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เพราะการวางแผนดำเนินงานเป็นขั้นตอนที่จะช่วยให้ชาวบ้านรู้จักวิธีการคิด การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักการนำเอาปัจจัยข่าวสาร ข้อมูลต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน

๓. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน แม้ชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีฐานะยากจน แต่ก็มีความสามารถที่สามารถใช้เข้าร่วมได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงานจะทำให้ชาวบ้านสามารถคิดค้นทุนดำเนินงานได้ด้วยตนเอง ทำให้ได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด

๔. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ถ้าหากการติดตามงาน และประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมแล้วชาวบ้านย่อมจะไม่ทราบด้วยตนเองว่างานที่ทำไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างไร การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อไป จึงอาจจะประสบความยากลำบาก

^{๕๒} อคิน รพีพัฒน์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา. (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณสุข, ๒๕๔๗).

^{๕๓} โกวิท พวงงาม, การปกครองท้องถิ่นไทย หลักการและมิติใหม่ในอนาคต, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๔๕).

สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย ยังได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมในขั้นตอนของการพัฒนา ๕ ขั้น ดังนี้^{๕๔}

๑. ชั้นมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในชุมชนตลอดจน กำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ

๒. ชั้นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาโดยประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ของโครงการกำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนด ทรัพยากร และแหล่งทรัพยากรที่ใช้

๓. ชั้นมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้าง ประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วม บริหารงาน ประสานงาน และดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

๔. ชั้นการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนาเป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้จากการพัฒนาหรือยอมรับประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้ง ด้านวัตถุและจิตใจ

๕. ชั้นการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าร่วมประเมิน ว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด

๒.๓.๕ ประเภทของการมีส่วนร่วม

เฉลียว บุรีภักดี และคนอื่น ๆ สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน แบ่งได้ออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่^{๕๕}

๑) การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ (Marginal Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิด จากความสัมพันธ์เชิงอำนาจไม่เท่าเทียมกันกล่าวคือ ฝ่ายหนึ่งรู้สึกลดอำนาจกว่า มีทรัพยากรหรือ ความรู้ด้อยกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง เป็นต้น

^{๕๔} สำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐาน อุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย. *ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ชุดวิชาการวิจัย ชุมชน*, (กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พรินติ้ง, ๒๕๔๕).

^{๕๕} เฉลียว บุรีภักดี และคณะ. *ชุดวิชาการวิจัยชุมชน ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง. หลักสูตร ประกาศนียบัตรบัณฑิตการจัดการและประเมินโครงการ*, (นนทบุรี: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์, ๒๕๔๕).

๒) การมีส่วนร่วมแบบบางส่วน (Partial Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากการกำหนดนโยบายของรัฐ โดยไม่รู้จักความต้องการของประชาชน ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นเพียงประชาชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมบางส่วนบางเรื่องเท่านั้น

๓) การมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ (Full Participation) เป็นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนาด้วยความเท่าเทียมกันทุกฝ่ายจัดเป็นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างแท้จริง ของประชาชนตามแนวความคิดและหลักการพัฒนาชุมชน เมื่อนำมาใช้ในการเรียนรู้จะสนับสนุนและส่งเสริมให้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

สุชาติ จักรพิสุทธิ์ ศึกษาเรื่องชุมชนกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน แบ่งได้ออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่^{๕๖}

๑) ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านเหตุผล โดยการเปิดโอกาสให้สังคมองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ประชาชนมีบทบาทหลักตามสิทธิหน้าที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ตั้งแต่การคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ วางแผน การร่วมปฏิบัติและการรับผิดชอบในผลกระทบที่เกิดขึ้นรวมทั้งส่งเสริมชักนำสนับสนุนให้การดำเนินงานเกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดด้วยความสมัครใจ

๒) ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ รวมทั้งค่านิยมของประชาชนเป็นเครื่องชี้นำตนเองให้เข้ามามีส่วนร่วม แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การกระทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมเกิดความผูกพันมีความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ดำเนินงานด้วยความสมัครใจ

เมตต์ เมตต์การุญจิต ได้กล่าวถึงประเภทของการมีส่วนร่วมโดยสามารถ จำแนกการมีส่วนร่วมออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้^{๕๗}

๑) การมีส่วนร่วมโดยตรง การมีส่วนร่วมในการบริหารเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการตัดสินใจเป็นสำคัญ ดังนั้น ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบกิจกรรมโดยตรง เช่น ผู้บริหาร หัวหน้าโครงการ มักจะเปิดโอกาสให้บุคคลอื่นเข้ามามีส่วนร่วมในรูปของกรรมการที่ปรึกษาที่ให้ข้อคิด ข้อเสนอแนะเพราะกิจกรรมบางอย่างอาจมีอุปสรรค ไม่สามารถแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี จึงจำเป็นต้องให้บุคคล อื่นเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เพื่อให้ผลการตัดสินใจเป็นที่ยอมรับแก่คนทั่วไปหรือเกิดผลงานที่มีประสิทธิภาพ การ

^{๕๖} สุชาติ จักรพิสุทธิ์. **ปฏิบัติการศึกษาในสังคมไทยชุมชนกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา** นักวิชาการมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน Retrieved from <http://www:midnightuniv.org/midnight2545/document9562.html>. (สืบค้นเมื่อ ๘ มีนาคม ๒๕๖๖).

^{๕๗} เมตต์ เมตต์การุญจิต, **การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม: ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และราชการ**, (กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

มีส่วนร่วมโดยตรงจึงมีสาระสำคัญอยู่ที่ว่า เป็นการร่วมอย่างเป็นทางการและมักทำเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น คำสั่งแต่งตั้ง หนังสือเชิญประชุม บันทึกการประชุม เป็นต้น

๒) การมีส่วนร่วมโดยอ้อม การมีส่วนร่วมโดยอ้อมเป็นเรื่องของการทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้บรรลุเป้าหมายอย่างไม่เป็นทางการ โดยไม่ได้ร่วมในการตัดสินใจในกระบวนการบริหาร แต่เป็นเรื่องของการให้การสนับสนุน ส่งเสริมให้บรรลุเป้าหมายเท่านั้น เช่น การบริจาคเงิน ทรัพย์สิน วัสดุอุปกรณ์ แรงงาน เข้าช่วยสมทบ ไม่ได้เข้าร่วมประชุมแต่ยินดีร่วมมือ เป็นต้น

๒.๔ ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดนครพนม ประเทศไทย และแขวงสะหวันนะเขต เมืองคันทะบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๒.๔.๑ ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดนครพนม ประเทศไทย

๒.๔.๑.๑ ประวัติความเป็นมาของจังหวัด^{๕๘}

จังหวัดนครพนม เป็นจังหวัดเล็ก ๆ ริมน้ำโขง ในดินแดนที่ราบสูง อดีตเป็นศูนย์กลางของ อาณาจักรศรีโคตรบูรณอันรุ่งเรือง แรกทีเดียวตัวเมืองตั้งอยู่ทางฝั่งซ้าย ของลำน้ำโขง (ฝั่งลาว) บริเวณทางใต้ปากเซบั้งไฟ ตรงข้ามกับอำเภอพระธาตุพนมในปัจจุบัน ตามอุรังคินทานหรือตำนาน พระธาตุพนม (พิสดาร) ของพระธรรมราชาบุรีอดีตเจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนม ได้เรียบเรียงไว้ ตอนหนึ่งว่า สมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าได้เสด็จมาโปรดสัตว์ที่แคว้นศรีโคตรบูรณ มีพุทธทำนายว่า เมื่อพระองค์ปรินิพพานไปแล้วเมืองศรีโคตรบูรณจักย้ายไปตั้งที่ "ป่าไม้รวก" มีนามว่า "เมืองมรุกขนคร" ซึ่งสันนิษฐานกันว่าหมายถึง เมืองที่อยู่ในดงไม้รวก ตามสภาพภูมิประเทศที่สร้าง บ้านแปงเมืองนั่นเอง

จังหวัดนครพนม ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีประวัติสืบทอดยาวนาน เชื่อว่าเดิมศูนย์กลางของ "อาณาจักรศรีโคตรบูร" ที่รุ่งเรืองในอดีต ในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๒ เป็นอาณาจักรอิสระ ไม่ขึ้นกับใคร ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๖ อาณาจักรศรีโคตรบูรณ ได้เสื่อมอำนาจลง ตกอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรขอม ต่อมาราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ชื่อของ "ศรีโคตรบูร" ได้กลายมาเป็นเมืองใน อาณาจักรล้านช้าง มีฐานะเป็นเมืองลูกหลวง โดยพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุต ล้านช้าง ทรงสร้างเมืองที่ปากห้วยหินบูน (ปากห้วยบรรจบลำ น้ำโขงฝั่งซ้ายตรงข้ามอำเภอท่าอุเทน เนื้อเมืองนครพนม) และได้สืบทอดราชสมบัติต่ออีกหลายพระองค์

^{๕๘} สำนักงานจังหวัดนครพนม, *ประวัติความเป็นมาของจังหวัดนครพนม*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www๒.nakhonphanom.go.th/content/history_office, (สืบค้นเมื่อ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖).

ภายหลังย้ายเมืองมาตั้งที่ป่าไม้รวก ห้วยศรีมั่ง ริมแม่น้ำโขงฝั่งซ้าย (คือเมืองเก่าใต้เมืองท่าแขกในปัจจุบัน) ถึงปีพุทธศักราช ๒๒๘๗ มี พระนครานุรักษ์ครองเมืองศรีโคตรบูร มีความเห็นว่าเมืองมีได้ตั้งอยู่ที่ปากห้วยแล้ว จึงได้เปลี่ยนนามเมืองใหม่ว่า "เมืองมรุกขนคร" เพราะถือว่าสร้างขึ้นในดงไม้รวก นามเมืองศรีโคตรบูรจึงเปลี่ยนไปตั้งแต่นั้น

ช่วงประมาณพุทธศักราช ๒๓๐๙ สมัยพระบรมราชาแก้ว หลังจากชนะศึกกับพระนครานุรักษ์ (คำสิงห์) เจ้าราชบุตรเขยผู้ไปสวามิภักดิ์ต่อ พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ ๒ (เจ้าองค์หล่อ) แห่งนครเวียงจันทน์ พระองค์ได้ย้ายเมืองข้ามฝั่งแม่น้ำโขงมาที่ปากบังฮวก (ฝั่งประเทศไทยปัจจุบัน คือบริเวณวัดมรุกขนคร ตำบลดอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม) และต่อมาในปีพุทธศักราช ๒๓๒๑ พระเจ้ากรุงธนบุรีทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก และเจ้าพระยาสุรสีงหนาท ยกทัพมาตีเอาหัวเมืองทางแถบแม่น้ำโขง รวมไปถึงนครเวียงจันทน์ เมืองมรุกขนครจึงได้ขึ้นกับกรุงธนบุรีในสมัยนี้ แต่ยังคงปกครองตนเองอยู่ หลังจากนั้น ราวปีพุทธศักราช ๒๓๒๒ สมัยพระบรมราชา (พรหมา) ได้ย้ายเมืองจากปากบังฮวก มาอยู่ที่บ้านหนองจันทร์ (ห่างจากตัวเมืองนครพนมไปทางทิศใต้ ๔ กิโลเมตร) ตั้งชื่อเมืองใหม่ว่า "นครบุรีราชธานี"

ต่อมาในปีพุทธศักราช ๒๓๒๙ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนนามเมืองเสียใหม่ว่า "เมืองนครพนม" ขึ้นตรงต่อกรุงรัตนโกสินทร์ การที่พระราชทานนามว่า "เมืองนครพนม" สันนิษฐานได้ว่า อาจจะเนื่องด้วยเดิมเมืองนี้เป็นเมืองลูกหลวงมาก่อน เป็นเมืองที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ จึงให้ใช้คำว่า "นคร" หรืออีกนัยหนึ่งคำว่า "นคร" นี้ อาจรักษาชื่อเมืองเดิมไว้ คือ "เมืองนครบุรีราชธานี" ส่วนคำว่า "พนม" อาจจะเนื่องด้วยจังหวัดนี้มีองค์พระธาตุพนมประดิษฐานอยู่หรืออาจจะเนื่องมาจากเดิมมีอาณาเขต ไกลไปถึงดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง คือบริเวณเมืองท่าแขก ซึ่งภูเขาสลับซับซ้อนมากกมาย ไปจนถึงดินแดนของประเทศเวียดนาม จึงใช้คำว่า "พนม" แปลว่า "ภูเขา"

๒.๔.๑.๒ ข้อมูลทั่วไป^{๕๙}

ที่ตั้งและอาณาเขต

ที่ตั้ง จังหวัดนครพนม ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ตอนบน) ของประเทศไทย ระหว่างละติจูดที่ ๑๖-๑๘ องศาเหนือ และลองจิจูดที่ ๑๐๔-๑๐๕ องศาตะวันออก มีระยะทางห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ ๗๔๐ กิโลเมตร

^{๕๙} สำนักงานจังหวัดนครพนม, ข้อมูลทั่วไปจังหวัดนครพนม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www๒.nakhonphanom.go.th/content/general>, (สืบค้นเมื่อ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖).

อาณาเขต จังหวัดนครพนมมีเนื้อที่ประมาณ ๕,๕๑๒.๗ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๓,๔๔๕,๔๑๔.๓๒ ไร่คิดเป็นร้อยละ ๓ ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีลักษณะเป็นแนวยาวตามฝั่งแม่น้ำโขงประมาณ ๑๗๕ กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ภาพที่ ๒.๕ แผนที่แสดงอาณาเขตจังหวัดนครพนม

- ทิศเหนือ ติดอำเภอเซกา อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดบึงกาฬ
- ทิศตะวันออก ติดแขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นแนวกันพรมแดน
- ทิศใต้ ติดอำเภอดงหลวง และอำเภอหว้าใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร
- ทิศตะวันตก ติดอำเภอกุสุมาลย์ อำเภออากาศอำนวย อำเภอโพธิ์นาแก้ว จังหวัดสกลนคร

จังหวัดนครพนม มีจุดผ่านแดนถาวร ๒ แห่ง และจุดผ่อนปรน ซึ่งเป็นพื้นที่ชายแดนที่อนุญาตให้ประชาชนชาวลาวเข้ามาซื้อ-ขายสินค้าอุปโภคบริโภค ในลักษณะเข้ามา-เย็นกลับ แต่ไม่อนุญาตให้ประชาชนชาวไทยเดินทางออกไปยังฝั่ง สปป.ลาว โดยเปิดเป็นจุดผ่อนปรนการค้า จำนวน ๔ แห่ง ดังนี้

๑. จุดผ่านแดนถาวรสะพานมิตรภาพ ๓ (นครพนม-คำม่วน) บริเวณบ้านห้อม ตำบลอาจสามารถ อำเภอเมืองนครพนมเป็นเขตติดต่อกับบ้านเวินใต้ เมืองท่าแขก แขวงคำม่วน เปิดตั้งแต่ ๐๖.๐๐-๒๒.๐๐ น. ทุกวัน เป็นจุดผ่านแดนที่สำคัญและเป็นสากล ซึ่งรัฐบาลไทย - ลาว ร่วมมือกันสร้างเพื่อเป็นประตูไปสู่อินโดจีน

๒. จุดผ่านแดนถาวรท่าเทียบเรือเทศบาลเมืองนครพนม ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม ตรงข้ามกับเมืองท่าแขก แขวงคำม่วน เปิดตั้งแต่ ๐๖.๐๐-๒๒.๐๐ น. ทุกวัน

๓. จุดผ่อนปรนบ้านโพธิ์ไทร ตำบลไผ่ล้อม อำเภอบ้านแพง ตรงข้ามกับบ้านท่าสะอาด เมืองปากกระดิ่ง แขวงบอลิคำไซ เปิดตั้งแต่ ๐๖.๐๐-๑๖.๐๐ น. ทุกวันจันทร์ถึงวันศุกร์

๔. จุดผ่อนปรนบ้านท่าอุเทน ตำบลท่าอุเทน อำเภอท่าอุเทน หมู่ที่ ๓ ตำบลท่าอุเทน อำเภอท่าอุเทนตรงข้ามกับเมืองหินบูน เปิดตั้งแต่ ๐๘.๐๐-๑๕.๐๐ น. ทุกวันจันทร์และวันศุกร์

๕. จุดผ่อนปรนบ้านหนาดท่า หมู่ที่ ๒ ตำบลบ้านกลาง อำเภอเมืองนครพนม ตรงข้ามกับบ้านปากเป้ง แขวงคำม่วน เปิดตั้งแต่ ๐๘.๐๐-๑๔.๐๐ น. ทุกวันอังคารและวันศุกร์

๖. จุดผ่อนปรนบ้านธาตุพนมสามัคคี หมู่ที่ ๒ ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม ตรงข้ามกับบ้านปากเซเมืองหนองบก แขวงคำม่วน เปิดตั้งแต่ ๐๗.๐๐-๑๕.๐๐ น. ทุกวันจันทร์และวันพฤหัสบดี

ภาพที่ ๒.๖ แผนที่แสดงจุดผ่านแดน

ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพโดยทั่วไปของจังหวัดนครพนมเป็นที่ราบลุ่ม มีที่ราบสูงและภูเขาอยู่บ้าง มีแม่น้ำสายสั้นๆ เป็นสาขาย่อยแยกจากแม่น้ำโขงมาหล่อเลี้ยงความอุดมสมบูรณ์ภายในพื้นที่ พื้นที่ส่วนใหญ่มีแม่น้ำโขงไหลผ่าน นครพนมจึงนับว่าเป็นจังหวัดที่มีแหล่งน้ำที่สมบูรณ์มาก ด้านตะวันออกมีแม่น้ำโขงทอดยาวกั้นพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับลาว

ตอนเหนือ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเนินสูงและที่ดอน มีป่าไม้สลับกับพื้นที่ราบ ทางตอนกลางและตะวันตกของพื้นที่จะเป็นที่ราบลุ่มมีลักษณะเป็นทุ่งกว้างซึ่งปีใดมีฝนตกชุกจะมีสภาพน้ำท่วมขัง

ตอนใต้ พื้นที่บริเวณใกล้แม่น้ำโขงเป็นที่ราบลุ่มมีน้ำท่วมถึงส่วนทางทิศตะวันตกซึ่งอยู่ห่างออกไป พื้นที่มีลักษณะเป็นลูกคลื่น และที่ตอนสภาพป่าเป็นไม้เต็งรัง พื้นดินส่วนมากเป็นหินลูกรัง และบางส่วนมีลักษณะเป็นเนินและที่ต่ำสลับกัน

ลักษณะภูมิอากาศ

โดยทั่วไปจังหวัดนครพนมเป็นจังหวัดที่มีฝนตกชุกในฤดูฝนเนื่องจากได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ที่พัดปกคลุม และอิทธิพลจากป่าไม้และเทือกเขาจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวรวมทั้งพายุจากทะเลจีนใต้ที่เคลื่อนผ่านหรือเคลื่อนเข้าใกล้ฝนตกชุกตั้งแต่มิถุนายนถึงกลางเดือนตุลาคม ซึ่งในปี ๒๕๖๐ (ถึงเดือนสิงหาคม ๒๕๖๐) อำเภอเมือง

นครพนม มีฝนตก ๑๐๕ วัน ปริมาณฝน ๒,๑๐๖.๘ มิลลิเมตร อุณหภูมิสูงสุด ๓๘.๕ องศาเซลเซียส เมื่อวันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๐ และ อุณหภูมิต่ำที่สุด ๑๔.๐ องศาเซลเซียส เมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ สภาพดินฟ้าอากาศของจังหวัดนครพนม แบ่งออกเป็น ๓ ฤดู

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ - กลางเดือนพฤษภาคม ของทุกปี ฤดูร้อนจะมีอากาศร้อนอบอ้าว อุณหภูมิเฉลี่ย ๒๕-๓๕ องศาเซลเซียส และมีอุณหภูมิสูงสุดอยู่ระหว่าง ๓๗ -๔๑ องศาเซลเซียส

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคม - กลางเดือนตุลาคมของทุกปี ในบางส่วนของจังหวัดมีฝนตกชุก โดยเฉพาะพื้นที่ อำเภอที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงจะประสบอุทกภัยได้รับความเสียหายเป็นประจำทุกปีเช่น อำเภอเมือง อำเภอท่าอุเทน และอำเภอบ้านแพง เป็นต้น

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่กลางเดือนตุลาคม - กลางเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี โดยทั่วไปอากาศจะหนาวเย็น อุณหภูมิเฉลี่ย ๑๖-๒๕ องศาเซลเซียส และอุณหภูมิต่ำสุดอยู่ในช่วง ๘ - ๑๕ องศาเซลเซียส แต่ก็มีบางปีที่อุณหภูมิต่ำสุดอาจจะต่ำกว่านั้นได้

ข้อมูลการปกครอง

จังหวัดนครพนมแบ่งการปกครองออกเป็น ๑๒ อำเภอ ๙๙ ตำบล ๑,๑๒๘ หมู่บ้าน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย ๑ องค์การบริหารส่วนจังหวัด, ๑ เทศบาลเมือง, ๘๑ องค์การบริหารส่วนตำบล และ ๒๑ เทศบาลตำบล

ข้อมูลประชากร

จังหวัดนครพนม ประกอบด้วยกลุ่มชน ๘ เผ่า ได้แก่ ไทยลาวเผ่าผู้ไท, เผ่าไทยญ้อ(ญ้อ), เผ่าไทยไส้หรือไทยกะโซ่, เผ่าไทยกะเลิง, ไทยข่า, เผ่าไทแสก, และไทกวน รวมไปถึงชาวไทยเชื้อสายจีนและเวียดนามอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ ซึ่งชนเผ่าต่างๆ มีความหวงแหนในศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของตนเอง เช่น ชนเผ่าผู้ไท อำเภอเรณูนคร ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของตนเองไว้เป็นอย่างดีจำนวนประชากรในจังหวัดนครพนมมีทั้งสิ้น ๗๑๗,๘๐๕ คน แยกเป็น เพศชาย ๓๕๘,๒๐๙ คน เพศหญิง ๓๕๙,๕๙๖คน จำนวนครัวเรือน ๒๑๓,๔๙๗ ครัวเรือน (ที่มา : สำนักทะเบียนจังหวัด สิงหาคม ๒๕๖๐)

๒.๔.๒ ข้อมูลพื้นฐานของแขวงสะหวันนะเขต เมืองคันทะบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๒.๔.๒.๑ ประวัติความเป็นมา^{๖๐}

ก่อนสมัยขอมเรืองอำนาจ ดินแดนแถบนี้ตั้งอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรศรีโคตรบูรหรือศรีโคตรบอง ต่อมาในสมัยขอมเรืองอำนาจเมืองนี้มีชื่อว่า สุวรรณภูมิประเทศ เป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ในปี พ.ศ. ๒๑๒๐ ท้าวหม่อมบัวหลวง (เจ้าคำโพน) กวานเวียงดงเขยแห่งเมืองน้ำน้อยอ้อยหนูและนางสิมมาหรือเจ้านางสิมผู้เป็นภริยา ได้อพยพผู้คนจากน้ำน้อยอ้อยหนูภาคเหนือของอาณาจักรล้านช้าง ลงมาตั้งหมู่บ้านชื่อว่าบ้านหลวงโพนสิมหรือเมืองโพนสิมเก่า แล้วยกให้เป็นเมืองชื่อว่าเมืองหลวงมหาสุวรรณภูมิคำโพนสิมมาเขตต์ โดยถือเอานิมิตทองคำและภูมิประเทศซึ่งเป็นเนินดินสูงเป็นนามเมือง ห่างจากตัวเมืองสุวรรณเขตปัจจุบันประมาณ ๑๘ กิโลเมตร เส้นทางเดียวกันกับทางไปพระธาตุอิงฮัง วัดพระธาตุอิงฮัง บ้านธาตุอิงฮัง ครั้นถึง พ.ศ. ๒๑๘๕ ท้าวแก้วสิมพลีบุตรชายคนรองได้พาชาวบ้านหลายสิบครอบครัวแยกออกไปตั้งบ้านเมืองใหม่เป็นชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขง คือบ้านท่าแฮ่ แล้วสร้างวัดขึ้นโดยอาศัยหินแฮ่ที่มีอยู่มากมายริมน้ำโขงมาเป็นวัสดุก่อสร้าง

นอกจากนี้ ประวัติการก่อตั้งเมืองสุวรรณเขตยังเกี่ยวพันกับการก่อตั้งจังหวัดมุกดาหารในฝั่งไทย เพราะชาวบ้านที่อพยพมาจากบ้านหลวงโพนสิมได้ข้ามไปตั้งบ้านเรือนทางฝั่งขวาแม่น้ำโขง จากนั้นท้าวแก้วสิมพลีจึงก่อตั้งเมืองมุกดาหารขึ้นที่ปากห้วยบังมุก โดยออกนามเมืองว่ามุกดาหารบุรีศรีมุกตติกนคร โดยถือเอานิมิตหอยกาบมุกที่ปากห้วยบังมุกเป็นนามเมือง คนทั่วไปเรียกว่าเมืองบังมุก ส่วนพี่ชายของท้าวแก้วสิมพลีนั้นชื่อว่า ท้าวคำสิงห์ ได้อพยพชาวบ้านไปสร้างบ้านท่าสะโน (สะโนน) แล้วข้ามแม่น้ำโขงไปตั้งบ้านชะโนด (สะโนด) ในอำเภอน้ำโพนใหญ่ จังหวัดมุกดาหารปัจจุบัน ชาวเมืองจึงนับถือกันว่าเมืองหลวงโพนสิม เมืองคันทบุรี เมืองมุกดาหาร บ้านสะโนและบ้านชะโนดนั้นเป็นที่น้องเผ่าพันธุ์เดียวกัน เมื่อท้าวหม่อมบัวหลวงผู้เป็นบิดาได้เสียชีวิตลง ชาวบ้านจึงตั้งให้ท้าวหลวงท่อมเป็นเจ้าเมืองโพนสิมองค์ที่ ๒ โดยมีผู้คนอาศัยอยู่อย่างเบาบางไม่ถึงร้อยหลังคาเรือนหลัง

พ.ศ. ๒๒๕๖ สมเด็จพระเจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูรหรือเจ้าหน่อกษัตริย์ ได้รับการสถาปนาเป็นพระเจ้านครจำปาศักดิ์พระองค์แรกจากราชวงศ์เวียงจันทน์ พระองค์ได้โปรดฯ ให้เจ้าจารย์จันทสุริยวงศ์แห่งราชวงศ์เวียงจันทน์ซึ่งเป็นศิษย์คนสำคัญของเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก และมีศักดิ์เป็นพระโอรสของเจ้าศรีวิชัย เป็นพระราชนัดดาของเจ้าศรีวรวัธ และเป็นพระราชนัดดาในสมเด็จพระเจ้าโพธิสาลราชแห่งนครหลวงพระบาง ไปปกครองเมืองหลวงโพนสิมร้างอยู่หลายสิบปี โดยมีเมืองพินเมืองนอง เมืองตะโปน (เซโปน) เป็นเมืองขึ้น ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ เจ้าจันทกนิริหรือเจ้ากนิริ

^{๖๐} แอลทูปีทราเวล, ข้อมูลท่องเที่ยวแขวงสะหวันนะเขต, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.l2btravel.net/content/4781/savannakh>, (สืบค้นเมื่อ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖).

พระโอรสของเจ้าจารย์จันทสุริยวงศ์ ได้อพยพผู้คนจากเมืองโพนสิมมาสร้างเมืองบังมุกร้าง ซึ่งแต่เดิมเคยเป็นเมืองที่ท้าวแก้วสิมพลีปกครองมาก่อน จากนั้นเจ้ากินรีจึงได้เสวยราชย์เป็นเจ้าเมืองมุกดาหาร พระองค์แรกจากราชวงศ์เวียงจันทน์ เฉลิมพระนามว่าเจ้าพระยาศรีสุราชอุปราชามันธาตุราช และตั้งชื่อเมืองว่ามุกดาหารบุรีศรีสัตตตาลนคร โดยถือเอานิมิตแก้วมุกดาหารที่เสด็จลอยออกมาจากต้นตาลเจ็ดยอดในเวลากลางคืนเป็นนามเมือง

ในเขตตัวเมืองสุวรรณเขตปัจจุบันแต่เดิมมีหมู่บ้านหนึ่งเรียกกันว่า บ้านท่าแฮ่ (ท่าแร่) เพราะอุดมสมบูรณ์ด้วยแร่ธาตุ ทองคำ และน้ำว่าอุดมด้วยหินแฮ่ จึงสันนิษฐานว่าอาจเป็นที่มาของชื่อแขวงสุวรรณเขตด้วย คำว่าสุวรรณเขตนั้นมาจากคำว่า สุวรรณ หรือ สุวณฺณ แปลว่าทอง ซึ่งคนลาวเรียกว่าคำ รวมกับคำว่า เขต หรือ เขตต ที่แปลว่าเขตแดนหรือดินแดน ดังนั้นคำว่า สุวรรณเขต จึงหมายถึงดินแดนแห่งทองคำ นอกจากนี้ ในสมัยที่ฝรั่งเศสเข้ามาตั้งศูนย์กลางการปกครองอาณานิคมบริเวณตอนกลางของลาวนั้น ฝรั่งเศสได้อาศัยการตั้งชื่อแขวงสุวรรณเขตนี้นี้จากหมู่บ้านที่ชื่อว่า บ้านนาคำ อย่างไรก็ตาม ชนชั้นปกครองแขวงสุวรรณเขตในสมัยอาณานิคมได้เลือกใช้คำศัพท์คำว่า สวรรค์ (สะหวัน) แทนคำว่า สุวรรณ จึงทำให้แขวงสุวรรณเขตได้ชื่อว่าสวรรค์ณเขต (สะหวันนะเขต) ซึ่งแปลว่าดินแดนแห่งสวรรค์มาแต่บัดนั้น ในปัจจุบันคนลาวไม่เรียกแขวงสะหวันนะเขตว่าสุวรรณเขตอีกแล้ว มีแต่เพียงเอกสารเก่าของลาวเท่านั้นที่เรียกชื่อเมืองนี้ว่า สุวรรณเขต

หลังจากลาวตกเป็นประเทศอาณานิคมแล้ว ฝรั่งเศสได้สร้างเมืองสุวรรณเขตให้เป็นศูนย์กลางทางการปกครองที่สำคัญแห่งหนึ่งของลาวตอนกลาง พร้อมทั้งวางผังเมืองใหม่ โดยตั้งท้าววรกุมาร (ปู่ย) นายด่านบ้านฝักขานากุดจาง เมืองอาดสะพังทอง ซึ่งเคยเป็นอดีตกรมการเก่าเมืองมุกดาหาร ให้เป็น พญาปู่ย เจ้าเมืองสุวรรณเขตคนแรก และตั้ง ท้าวฮ่อม หลานชายของพระอมรฤทธิธาดา (กุ) เจ้าเมืองพาลุกากรณ์ (เมืองตาลุกะหรือบ้านบังทราย) ทางฝั่งขวาแม่น้ำโขงขึ้นเป็นเจ้าเมืองคนธบุรีคนแรก ต่อมาหลังจากนั้นไม่นานได้มีการตั้งเมืองคนธบุรีเป็นเมืองหลวงของแขวงสุวรรณเขต เมืองหลวงของแขวง ปัจจุบันได้เปลี่ยนชื่อเมืองใหม่เป็น เมืองโกสอน พมวิหาน สำหรับเมืองคนธบุรีนี้เดิมเคยเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านข้าโอกาสกลปนาเพื่อปลูกสวนดอกไม้ไว้สำหรับเก็บมานมัสการพระธาตุอิงฮัง หมู่บ้านนั้นชื่อว่า บ้านดงดอกไม้ เมื่อมีการตั้งบ้านดงดอกไม้ขึ้นเป็นเมือง จึงใช้ชื่อว่า เมืองคนธบุรี แปลว่าเมืองที่มีแต่กลิ่นหอมของดอกไม้นั่นเอง

๒.๔.๒.๒ ข้อมูลทั่วไป^{๖๑}

ที่ตั้ง ตั้งอยู่ภาคใต้ของ สปป. ลาว ห่างจากนครหลวงเวียงจันทน์ ๔๘๐ กม.

ทิศเหนือ ติดกับแขวงคำม่วน

ทิศตะวันออก ติดกับจังหวัดกวางจิและกวางบินของประเทศเวียดนาม

ทิศใต้ ติดกับแขวงสาละวัน

ทิศตะวันตก ติดกับจังหวัดมุกดาหาร นครพนม อำนาจเจริญและอุบลราชธานี
ของไทย โดยมีแม่น้ำโขงเป็นเขตแดน

ภูมิประเทศ

เนื้อที่ ๒๑,๗๗๔ ตารางกิโลเมตร (ประมาณ ๑๓.๖ ล้านไร่) เป็นที่ราบร้อยละ ๕๘.๕%
เนินเขาและภูเขาร้อยละ ๔๑.๕%

การแบ่งเขตการปกครอง

สหวัณเขต มีจำนวน ๑๕ เมือง ได้แก่ ไกสอนพมวิหาน อุทุมพอน อาตสะพังทอง ฟิน
เซโปน วิละบูลลี สองคอน นอง จำพอน ท่าปางทอง ชนบูลลี ไชบูลลี อาตสะพอน ไชพูทอง และพะลานไซ

สหวัณนะเขต (Savannakhet)

เป็นเมืองหลวงของแขวง ชื่อตามทางการคือเมืองคันทบูลลี แต่คนส่วนใหญ่เรียกกันว่า
เมืองสหวัณนะเขต หรือ สหวัณเฉยๆ ประวัติศาสตร์เมืองสหวัณนะเขตเริ่มในสมัยขอมเรื่องอำนาจ
เมืองนี้มีชื่อว่า “สุวรรณะพุมประเทศ” เป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ พ.ศ.๒๑๒๐ ท้าวหลวง และนางสิมได้
อพยพผู้คนจากภาคเหนือลงมาตั้งหมู่บ้านชื่อว่า หวงโพนเมืองสิม (ห่างจากตัวเมืองปัจจุบัน ๑๘
กิโลเมตร) ครั้นถึง พ.ศ.๒๑๘๕ ท้าวสิมพะสิบุตรชายได้พาชาวบ้านหลายสิบลครอบครัว แยกออกไปตั้ง
เมืองใหม่ในเขตสหวัณนะเขตปัจจุบัน เรียกกันว่า บ้านท่าแร่ เพราะมีแร่ธาตุและทองคำอยู่มากจนถึง
พ.ศ.๒๔๖๒ เมื่อฝรั่งเศสได้ครองลาว ก็ตั้งสำนักงานผู้ว่าราชการแผ่นดินประจำแขวงที่ท่าแร่ และตั้งชื่อ
ใหม่เป็นสหวัณนะเขตแต่นั้นมา

จากเมืองสหวัณนะเขต มีทางหลวงหมายเลข ๙ ตัดตรงไปยังชายแดนเวียดนามที่ลาว
บาว ถนนสายนี้ช่วยให้การค้าระหว่างไทยกับเวียดนามเป็นไปโดยสะดวก ดังนั้นในโครงการก่อสร้าง
สะพานมิตรภาพไทย-ลาวแห่งที่ ๒ จังหวัดมุกดาหาร-เมืองสหวัณนะเขต จึงมีแผนสร้างทางต่อ
จากชายแดนของลาวไปยังเมืองดองฮาและดานัง ประเทศเวียดนาม นอกจากเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ
การขนส่งสินค้าแล้ว ยังเป็นเส้นทางออกสู่ทะเลสายแรกของลาว

^{๖๑} สถานกงสุลใหญ่ ณ แขวงสหวัณนะเขต, **ข้อมูลทั่วไป**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://savannakhet.thaiembassy.org/th/content/๑๐๖๐๒๖-ข้อมูลทั่วไปแขวงสหวัณนะเขต>, (สืบค้นเมื่อ ๒๕
กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖).

จุดเด่นของแขวง

- ในปี ๒๕๕๑ เศรษฐกิจขยายตัวร้อยละ ๑๒
- ตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่าง จ. มุกดาหารกับ จ. กวางจิของเวียดนาม ที่เชื่อมโยงไปเมืองเว้ และดานัง
- เป็นจุดเชื่อมเส้นทางคมนาคมทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ ของสปป.ลาว
- มีสะพานมิตรภาพ ๒ (มุกดาหาร – สะหวันนะเขต) เป็นจุดเชื่อมระหว่าง ไทย สปป.ลาว และเวียดนาม ผ่านทางเส้นทางหมายเลข ๙ อันเป็นส่วนหนึ่งของเส้นทาง EWEC (East-West Economic Corridor)
- รัฐบาล สปป.ลาว ประกาศโครงการเขตเศรษฐกิจพิเศษสะหวัน-เซโน เป็นเขตส่งเสริมการลงทุนแห่งแรกในลาว โดยมีบริษัท TAGS ของไทยได้รับสัมปทานใน zone A เป็น ๑ ใน ๔ แขวง (นครหลวงเวียงจันทน์ แขวงหลวงพระบาง แขวงจำปาสัก) ที่เจ้าแขวงมีอำนาจอนุมัติโครงการลงทุนในแขวงที่มีมูลค่าไม่เกิน ๕ ล้านดอลลาร์สหรัฐ และใช้พื้นที่ไม่เกิน ๑๐๐ เฮกตาร์ โดยไม่ต้องรับความเห็นชอบจากส่วนกลาง (เฉพาะในโครงการที่รัฐบาลลาวส่งเสริม เช่น การก่อสร้าง การขุดค้นทรัพยากร) ส่วนแขวงอื่น ๆ สามารถอนุมัติโครงการลงทุนได้เองไม่เกิน ๓ ล้านดอลลาร์สหรัฐ
- เป็นแขวงเกษตรกรรม เนื่องจากพื้นที่กว้างขวางและอุดมสมบูรณ์ หลายประเทศรวมทั้งไทยจึงเข้าไปลงทุนด้านเกษตรและอุตสาหกรรมกันมาก

ทรัพยากรธรรมชาติ

ที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ และแร่ธาตุ ได้แก่ หินอ่อน หินแกรนิต แร่ลิกไนต์ แร่เหล็ก ทองคำ ทองแดง ยิปซัม โดยมีบริษัท Minerals and Metals Group or MMG ของจีน เป็นผู้ลงทุนผลิตทองคำ และทองแดงส่งออก(ซื้อกิจการต่อจากบริษัทOZ mineralsของออสเตรเลีย)

การเกษตร

กลสิกรรม ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ฝ้าย ไม้ยูคาลิปตัส ยาสูบ อ้อย ถั่วเขียว ถั่วเหลือง ถั่วลิสง ละหุ่ง มันสำปะหลัง กระเทียม อ้อย ปศุสัตว์ ได้แก่ วัว แพะ

สินค้าส่งออกต่างประเทศ

ไม้แปรรูปและผลิตภัณฑ์จากไม้ ยิปซัม ทองคำ ทองแดง เครื่องนุ่งห่ม ของป่าตลาดการค้าสำคัญในแขวง ได้แก่ ตลาดสะหวันไซ ตลาดสามัคคีไซ ตลาดหลัก ๘ บริษัทและร้านค้าขนาดย่อย งานแสดงสินค้าในโอกาสสำคัญต่างๆ ที่แขวงฯ เชิญผู้ค้าจากไทยและประเทศใกล้เคียงไปร่วมแสดงและจำหน่ายสินค้า

จุดผ่านแดนถาวร ๒ จุด คือ

๑. ด่านสากลสะพานมิตรภาพ ๒(สะหวันนะเขต- มุกดาหาร) ทำการทุกวัน ๐๖.๐๐ – ๒๒.๐๐ น.

๒. ด้านแดนสหวัน-ลาวขาว ชายแดนลาว-เวียดนาม โดยมีถนนหมายเลข ๙ เชื่อมระหว่าง ๒ ด้านดังกล่าว

การค้า

แขวงสหวันนะเขตมีธุรกรรมทางเศรษฐกิจสูงเป็นอันดับสองรองจาก นครหลวงเวียงจันทน์ เป็นจุดศูนย์กลางในการกระจายสินค้าไปยังแขวงใกล้เคียง รวมถึงประเทศเพื่อนบ้านทั้งเวียดนามและไทย สินค้าที่วางจำหน่ายส่วนใหญ่เป็นสินค้าไทย จีน และเวียดนาม ซึ่งนำเข้าผ่านด่านมุกดาหาร ด่านลาวขาว และจากนครเวียงจันทน์

การท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ พระธาตุอิงฮัง วัดไชยะพุม พิพิธภัณฑสถานชีวศาสตร์ไดโนเสาร์ หนองหล่ม - ป่าสงวนดงนาตาต แหล่งขุดค้นกระดูกไดโนเสาร์ พูซังแท้ แก่งหลวงพร้อมรอยเท้าไดโนเสาร์ ป่าสงวนแห่งชาติดงพญาเวียง แก่งสามมัดแตก เส้นทางโฮจิมินห์ ตาดสะแล้น หอไตรวัดหนองลำจัน หนองหลวง(ปลาฝา) ดงลิง ธาตุอุบมุง-ละหาโคก ธาตุเรือนหิน ธาตุไผ่น ประเพณีแข่งเรือ บุญปีใหม่ลาว (สงกรานต์) และสถานคาสิโน (Savan Vegas Hotel and Casino)

ภาพที่ ๒.๗ พระธาตุอิงฮัง

๒.๔.๓ ด้านการมีประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมร่วมกัน

ความสัมพันธ์ทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของไทย-ลาวนั้น มีปรากฏต่อกันมานานมาก สภาพที่ตั้งที่ใกล้ชิดตลอดจนวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน ทำให้มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมระกว้างกันอย่างต่อเนื่อง การผสมผสานและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมไทย-ลาว จึงเกิดขึ้นตลอดเวลา

ถึงแม้ว่าไทย-ลาวจะมีความขัดแย้งในเรื่องการเมืองในอดีต แต่อิทธิพลความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมระหว่างกันก็ยังมีอย่างต่อเนื่องและราบรื่น ไม่ว่าจะเป็นด้านภาษา วรรณกรรม ศิลปะหรืองานเพลง ซึ่งความสัมพันธ์อันแนบสนิทใกล้ชิดระหว่างไทยกับลาวนี้เอง ทำให้มีการสะท้อนออกมาทางบทเพลงทั้งของลาว-ไทย (ศรี อินทปັນตี และคณะ, ๒๕๓๑:๔) นอกจากนี้ยังมีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระดับท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งสองชาติในงานประเพณี งานบุญ เทศกาลสำคัญๆ ของแต่ละฝ่าย และการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระดับชาติ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่รัฐบาลทั้งสองประเทศนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองและการทูต ส่วนศาสนสัมพันธ์ของไทยและลาวก็นับว่ายาวนาน ซึ่งความสัมพันธ์ทางพุทธศาสนามีมานานไม่น้อยกว่าความสัมพันธ์ด้านอื่นๆ

โดยเฉพาะองค์พระธาตุพนม นับเป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมถึงประชาชนลาวด้วย ในฤดูเทศกาล เพ็ญเดือน ๓ ของทุกปี พุทธศาสนิกชนหลั่งไหลมาจากทุกสารทิศ มาสมโภชและนมัสการพระธาตุพนม วัดพระธาตุพนมเป็นวัดวรมหาวิหาร พระอารามหลวง ถือเป็นสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ถึงคราวพระราชพิธีราชาภิเษก ทูกรัชกาลมา จะต้องนำน้ำจากสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ไปร่วมพิธีด้วยเพื่อประกอบพิธีมูรธาภิเษก และเมื่อถึงเทศกาลสงกรานต์ ซึ่งถือว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ตามประเพณีเดิม จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานต้นไม้ ทอง เงิน น้ำอบและผ้าคลุมส่งไปนมัสการพระธาตุพนมทุกปี และเมื่อถึงเทศกาลเข้าปุริมพรรษา ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเทียนพรรษาเป็นพุทธบูชาทุกปีมา นมัสการพระธาตุพนมประจำปี ถือเอาวันขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๓ ของทุกปีเป็นวันแรกของงานไปสิ้นสุดเอาวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๓^{๖๒}

^{๖๒} สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครพนม, **ด้านการมีประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมร่วมกัน**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://nakhonphanom.m-culture.go.th> (สืบค้นเมื่อ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖).

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR) ได้มีนักวิจัยหลายท่านวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ดังนี้

๒.๕.๑ งานวิจัยในประเทศ

พระธวัชชัย สนธิธมโม (วรรณนาวัน)^{๒๓} ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ ๑. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ๒. เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๓. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ผลการวิจัยพบว่า ๑. ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}=๓.๒๕$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ($\bar{x}=๓.๒๖$) ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ($\bar{x}=๓.๒๘$) ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ($\bar{x}=๓.๑๒$) และด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ($\bar{x}=๓.๓๕$) ทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ๒. ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีอาชีพ และระดับการศึกษาต่างกัน การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองสระแก้ว แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย ส่วนประชาชนที่มี เพศ อายุ และ รายได้ต่างกัน มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองสระแก้ว ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย ๓. ปัญหา อุปสรรค และเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ๑) การตัดสินใจ วันท ำงานไม่ตรงกัน เสี่ยงประชาสัมพันธ์ ไม่ค่อยได้ยินเสียง บางจุดเสียงตามสาย ไม่ทั่วถึง จึงท ำให้ ไม่ได้รับข่าวสารเท่าที่ควร ๒) การดำเนินงานผู้บริหารหน่วยงานที่เกี่ยวข้องลงพื้นที่น้อย ประชาชนขาดความรู้ และหน่วยงานล่าช้า แก้ไขปัญหาไม่ตรงจุด ประชาชนมีอายุมากแล้ว ไม่สะดวกเข้าร่วมงานกับชุมชนบ่อยนัก ๓) การรับผลประโยชน์ชุมชนของบประมาณจะไม่ค่อยได้รับผล ท ำเรื่องยื่นขอไป หลายชุมชน เลยทำให้บางชุมชนไม่ได้รับการอนุมัติให้เกิดการพัฒนาชุมชน ๔) การประเมินผล ประชาชนขาดความร่วมมือ ไม่มีความรู้เรื่องแผนพัฒนา หน่วยงานยังไม่ชัดเจนเรื่องแก้ไขปัญหาในชุมชน

^{๒๓} พระธวัชชัย สนธิธมโม, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว, (พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), บทนำ.

ประชาชนที่ค้าขายให้ความร่วมมือของคนในชุมชนยังขาดการประสานงานให้มีส่วนร่วมกิจกรรม

อรพิน ปิยะสกุลเกียรติ^{๖๔} ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในตำบลท่าแค จังหวัดลพบุรี การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ กระบวนการมีส่วนร่วมและแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในตำบลท่าแค อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี การศึกษาใช้วิธีการแบบผสมวิธี ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม การวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและการสนทนากลุ่ม สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ตำบลท่าแคเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีวัฒนธรรมที่มีคุณค่าต่อการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนมาจากการดำเนินงานระหว่างภาคประชาชนและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกัน คิดพัฒนากิจกรรม เพื่อนำไปใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต ความสัมพันธ์ทางสังคม และสภาพแวดล้อม แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนจากการส่งเสริมขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าแคและการตระหนักรู้ของประชาชน โดยนำวัฒนธรรมท้องถิ่นมาสร้างจุดร่วมในการรวมพลังชุมชนอย่างเข้มแข็ง ใช้หลักการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนการดำเนินงานโดยอาศัยจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวมของอาสาสมัครที่มีความพร้อมในการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชน

จินตวีร์ เกษมศุข^{๖๕} ศึกษาเรื่อง การใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน พบว่า แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation Approach) ถือว่าเป็นตัวอย่างแนวคิดหนึ่งที่มีส่วนช่วยให้เกิดกระบวนการสื่อสารหรือการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างสมาชิกในสังคมหรือชุมชนให้เป็นไปได้โดยสะดวกขึ้น ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง (Strong Community) จะเกิดขึ้นได้ หากสมาชิกของชุมชนมีส่วนร่วมในการติดต่อสื่อสาร การแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพราะการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนนี้ จะเป็นพลังชุมชนที่ผลักดันให้ เกิดการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาของชุมชนในแต่ละขั้นตอนให้บรรลุ เป้าหมาย ประเทศกำลังพัฒนาเช่นประเทศไทยเองนั้นยังจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อเป็นกลไก

^{๖๔} อรพิน ปิยะสกุลเกียรติ, การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในตำบลท่าแค จังหวัดลพบุรี, ๒๕๖๑. วารสารร่วมฤกษ์มหาวิทยาลัยเกริก ปีที่ ๓๖ ฉบับที่ ๓ กันยายน - ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๖๕} จินตวีร์ เกษมศุข, แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน, วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ปีที่ ๒๖ ฉบับที่ ๕๐ (ม.ค.-เม.ย. ๒๕๖๑), ๑๖๙-๑๘๖.

สำคัญในการพัฒนาสังคมหรือชุมชนให้เป็นอย่างยั่งยืน (Sustainable community development) โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนที่อยู่ในเขตพื้นที่ชนบทที่มีบริบทเฉพาะตน

วิมลมาศ ปฐมวณิชกุล^{๖๖} ศึกษาเรื่อง การส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของเยาวชน ในการพัฒนาท้องถิ่น การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมของเยาวชนต่อการพัฒนาท้องถิ่น และเพื่อศึกษาสารสนเทศและ กระบวนการสำคัญต่อการส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาท้องถิ่น การวิจัยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสานวิธีการ คือ การวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ตัวแทนเยาวชนใน จังหวัดมหาสารคามจากเขตอำเภอต่าง ๆ ๘ อำเภอ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีประชากรมากกว่า ๑๐๐,๐๐๐ คน ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอบรบือ อำเภอกันทรวิชัย อำเภอโกสุมพิสัย อำเภอเชียงยืน อำเภอวาปีปทุม อำเภอนาคู และอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น ๔๘๐ คน ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือวิจัย วิเคราะห์ ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐาน ในส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้กระบวนการจัดสัมมนาผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ (Connoisseurship) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ผลการวิจัย พบว่า บทบาทการมีส่วนร่วมของของเยาวชนในการพัฒนาท้องถิ่น โดยรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง ในระดับค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๓ และเมื่อพิจารณาเป็นประเด็นรายด้านพบว่า บทบาทการมีส่วนร่วมของเยาวชนต่อการพัฒนาท้องถิ่นอยู่ในระดับ ปานกลางทุกด้าน สารสนเทศสำคัญต่อการส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาท้องถิ่น คือ ๑) องค์ความรู้ซึ่งจัดเป็นประเด็นสำคัญ ได้แก่ องค์ความรู้ท้องถิ่น และการพัฒนาท้องถิ่นองค์ความรู้เรื่องบทบาทหน้าที่พลเมือง องค์ความรู้เรื่องวิธีการ และกระบวนการศึกษาท้องถิ่นเชิงพหุ-ลักษณะ องค์ความรู้เรื่องวิธีการและกระบวนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ๒) กระบวนการส่งเสริมบทบาทของเยาวชนในการมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาท้องถิ่น ได้แก่ การจัดค่ายเยาวชน ๓) รูปแบบการประเมินผลการส่งเสริมเยาวชน ได้แก่ การสะท้อนผล การสะท้อนผลด้วยพฤติกรรม

จุฑามาศ พันสวรรค^{๖๗} ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เทศบาลนครเชียงใหม่ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) ศึกษาสภาพและปัญหาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาในการบริหาร

^{๖๖} วิมลมาศ ปฐมวณิชกุล, การส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาท้องถิ่น, (มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๖๑), บทนำ.

^{๖๗} จุฑามาศ พันสวรรค, การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เทศบาลนครเชียงใหม่, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๖๒), บทนำ.

จัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่ ๒) พัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่ ๓) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่ประชากรหรือกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่ ตัวแทนผู้บริหารเทศบาลนครเชียงใหม่ ตัวแทนนักวิชาการ และครูผู้ดูแลเด็กจำนวน ๑๖ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบสอบถามและการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า

๑. สภาพการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนปัญหาของการมีส่วนร่วม คือ คณะกรรมการสถานศึกษาบางคนติดภารกิจไม่สามารถมาประชุมได้อีกทั้งยังขาดความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของการเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา

๒. รูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่ ๓ รูปแบบ คือ ๑) สร้างการเรียนรู้ชุมชนทางวิชาชีพ ๒) เพิ่มช่องทางการติดต่อทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ได้แก่ ไลน์เฟซบุ๊ก วารสาร ๓) การสร้างความตระหนัก ได้แก่ การประชุมคณะกรรมการก่อน-หลัง ๔ ครั้ง/ปี

๓. ปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่คือ จำนวนโครงการที่มีมากเกินไปทำให้ครูและบุคลากรมีภาระงานเพิ่มมากขึ้น

พิชญ์สิณี รัตนานุกพงศ์ และคณะ^{๖๘} ศึกษาเรื่อง การพัฒนาศักยภาพกลุ่มแม่บ้านผู้ผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนร่วมพัฒนา เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพกลุ่มแม่บ้านผู้ผลิตภัณฑ์ชุมชน ชุมชนร่วมพัฒนา เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร ๒) ศึกษาปัจจัยด้านการตลาดที่มีผลต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแม่บ้าน ผู้ผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนร่วมพัฒนา โดยเป็นการวิจัยเพื่อท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพกับกลุ่มเป้าหมาย เครื่องมือที่ใช้ ในการวิจัยประกอบด้วย ๑) แบบสัมภาษณ์เจาะลึกเป็นรายบุคคล ๒) การสนทนากลุ่มกับผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่พัฒนามุขมชน ฯลฯ ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การรับฟังความคิดเห็น การอบรมให้ความรู้ และการศึกษาดูงาน ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อ การพัฒนา

^{๖๘} พิชญ์สิณี รัตนานุกพงศ์ และคณะ, การพัฒนาศักยภาพกลุ่มแม่บ้านผู้ผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนร่วมพัฒนา เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร, วารสารร่มพฤกษ์ มหาวิทยาลัยเกริก, ๓๙(๑), ๖๑-๘๔.

ศักยภาพกลุ่มแม่บ้านผู้ผลิตภัณฑ์ชุมชน ชุมชนร่วมพัฒนา มี ๗ ด้าน ดังนี้ ด้านปัจจัยส่วนบุคคล ด้านอายุ ด้านขั้นตอนการผลิต ด้านการบริหารจัดการ ด้านผลตอบแทน ด้านแรงจูงใจและขวัญกำลังใจ ด้านการตลาด และด้านค่านิยม ผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านการตลาดที่มีผลต่อการ พัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแม่บ้าน ผู้ผลิตภัณฑ์ชุมชนร่วมพัฒนา พบว่า ปัจจัยด้านการตลาดจะ พิจารณาปัจจัยสวอน ประสมการตลาดทั้ง ๙ P's ซึ่งประกอบด้วย Product, Price, Place, Promotion, People, Process, Physical Evidence, Packing a Power

๒.๕.๒ งานวิจัยต่างประเทศ

เซส และ อาร์ริเบส Marco Saez and Arribas^{๖๙} ศึกษาเรื่อง ลักษณะการดำเนินการความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยและศูนย์วิจัยต่าง ๆ โดยศึกษาความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยและศูนย์วิจัยต่าง ๆ ในประเทศสเปน จำนวน ๗๔๗ แห่ง และใน ค.ศ. ๑๙๙๔-๑๙๙๖ ได้ศึกษาประเภทของโครงการความร่วมมือด้านการวิจัยและพัฒนาเพื่อการพัฒนานวัตกรรมร่วมกัน ผลการวิจัยพบว่าความร่วมมือที่ดำเนินการ ส่วนใหญ่เป็นการดำเนินการวิจัยพื้นฐานภายใต้การ สนับสนุนของกลุ่มผู้ให้ทุนวิจัย โดยจะสนับสนุนหัวข้อวิจัยในเรื่องการบริหารงานวิจัยทั้งในส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค โดยผลของความร่วมมือระหว่างองค์กรที่มีความแตกต่างกันแต่ละกลุ่มองค์กร เช่น กลุ่มคู่แข่ง กลุ่มศูนย์วิจัยต่าง ๆ โดยมีกำหนดเป้าหมายของความสำเร็จที่แตกต่างกัน

ลูน (Arthur L. Gay Lune, ๑๙๕๙, Abstract)^{๗๐} ศึกษาเรื่อง ความร่วมมือของคณะกรรมการของโรงเรียนและหน่วยงานภาครัฐในการพัฒนาสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของโรงเรียน ในประเด็น ความสำคัญของความร่วมมือของโรงเรียน โครงการสถานที่พักผ่อน และความสำคัญของการใช้เวลาว่างให้เป็นไปตามหลักการจัดการศึกษา และการวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาความร่วมมือระหว่างโรงเรียนในตำบลและส่วนราชการอื่น ๆ ในการกำหนดพัฒนาให้เป็นสถานที่พักผ่อนสำหรับนักเรียน จากความสำคัญดังกล่าว ภาคส่วนราชการให้การตอบรับให้ความร่วมมือของทางราชการที่จะให้การสนับสนุนต่างๆ อย่างเพียงพอ

^{๖๙} Marco Saez and Arribas, Collaboration in RandD with Universities and Research Center (pp.321-341). An Empirical and the Need for trust. Journal of Education Administration, 2002 38-331.

^{๗๐} Arthur L. Gay Lune, Areas of Cooperation between school boards and governmental agencies fir school-park-recreation development, (Southern California: Usc University, 1959), Abstract.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง เพื่อศึกษาบทบาทขององค์พระธาตุพนมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง และเพื่อเป็นแนวทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม โดยคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษา ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่วิจัย
- ๓.๓ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๔ เครื่องมือการวิจัย
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษา “การยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง” เป็นการวิจัยแบบผสม ระหว่างเชิงคุณภาพและปริมาณ โดยเก็บข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และ แจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย หลังจากนั้นนำมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีกระบวนการวิจัย ดังนี้

- ๑) ผู้วิจัยวางแผนประชุม และภาคีที่เกี่ยวข้องของแต่ละพื้นที่เป้าหมาย
- ๒) จัดประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานของแผนวิจัย และขอความร่วมมือจากภาคีที่เกี่ยวข้องเป็นพื้นที่เป้าหมาย
- ๓) ผู้วิจัยและภาคีที่เกี่ยวข้องศึกษาบริบทของชุมชนเป้าหมายโดยการจัดเวทีชาวบ้านสนทนากลุ่ม สัมภาษณ์แต่ละกลุ่ม สังเกตการณ์เข้าร่วมของชุมชน ตลอดจนจนถึงเก็บหลักฐานที่ปรากฏอยู่ในชุมชน
- ๔) สรุปผลการศึกษาวิจัย และให้ข้อเสนอแนะ

๓.๒ พื้นที่วิจัย

โดยพื้นที่ดำเนินการศึกษาในจังหวัดนครพนม ประเทศไทย และแขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๓.๓ ประชากรและการกลุ่มตัวอย่าง

๑) ประชากร

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้เป็นประชากร ประกอบด้วย ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนครพนม จำนวน ๗๑๗,๐๔๐ คน (ข้อมูลเดือนธันวาคม ปี พ.ศ. ๒๕๖๔ โดยสำนักสถิติพยากรณ์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ) และประชากรในแขวงคำม่วน จำนวน ๑,๐๗๐,๐๐๐ คน (ข้อมูลปี พ.ศ. ๒๕๖๔ โดยสถานกงสุลใหญ่ ณ แขวงคำม่วน)

๒) กลุ่มตัวอย่าง

คณะผู้วิจัยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Non-probability random sampling) โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงด้วยอาศัยดุลยพินิจของผู้วิจัย^๑ ซึ่งกำหนดไว้เป็น คือ

๑. ผู้รู้และปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนภาครัฐ เอกชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัดนครพนม จำนวน ๒๐ คน

๒. ผู้รู้และปราชญ์ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บ้านสีโคตรบูร (พระธาตุสีโคตรบูร) เมืองคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน ๑๕ คน

๓. ประชากรที่อาศัยในพื้นที่เป้าหมายทั้ง ๒ ประเทศ จำนวน ๑๐๐ คน

๓.๔ เครื่องมือการวิจัย

๓.๔.๑ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

๑. แบบสัมภาษณ์การวิจัย จำนวน ๔ ด้าน ๘ ข้อย่อย

๒. แบบสอบถามเพื่อการวิจัย แบ่งออก ๓ ตอน ได้แก่

๒.๑ ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน ๗ ข้อ

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงในการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ในแต่ละด้านประกอบด้วย ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล จำนวน ๒๘ ข้อ

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงในการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็น

^๑ ทองใบ สุคซารี, ภาวะผู้นำ : กลไกขับเคลื่อนองค์กรแห่งการเรียนรู้, อุบลราชธานี : สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๔๙.

มรดกโลกทางวัฒนธรรม มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด (Open Ended Question) เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระ จำนวน ๔ ข้อ

๓.๔.๒ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

ก. แบบสัมภาษณ์การวิจัย

๑. ศึกษาเอกสาร แนวคิดทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง และแนวทางการสร้างแบบสัมภาษณ์ทั้งมีโครงสร้าง (structured interview) และไม่มีโครงสร้าง (unstructured interview)

๒. ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (content validity) คือ แบบสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ผู้รับบริการมีความครอบคลุมตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ ๑-๒ ได้ คำถามเชิงอัตนัยจำนวน ๔ ข้อ มีเกณฑ์การสร้างดังนี้ ๑) ยึดวัตถุประสงค์ข้อการวิจัยเป็นแนวทาง ๒) กำหนดตัวบ่งชี้วัตถุประสงค์ซึ่งแบบสอบถามมีตัวบ่งชี้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ๗ ตัวบ่งชี้ ๓) นิยามศัพท์ตัวบ่งชี้ ๔) ข้อคำถาม ๑๐ ข้อคำถาม

๓. ตรวจสอบความตรงกับเนื้อหาอีกประการหนึ่งที่ผู้วิจัยยึดเป็นเกณฑ์ในการสร้างแบบสัมภาษณ์คือข้อคำถามสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎี งานวิจัยชิ้นนี้ใช้แนวคิดการยกระดับพระธาตุพนมแบบมีส่วนร่วม มรดกโลกทางวัฒนธรรมสองฝั่งโขง

๔. ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะ จัดทำฉบับสมบูรณ์ และดำเนินการจัดเก็บข้อมูลต่อไป

ข. แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

๑) ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง และวิธีการสร้างแบบสอบถามเพื่อการวิจัย โดยกำหนดเป็นลักษณะมาตราวัดประมาณค่า ๕ ระดับ ได้แก่ ๕, ๔, ๓, ๒ และ ๑ ซึ่งแต่ละระดับ หมายถึง การมีส่วนร่วมระดับมากที่สุด ระดับมาก ระดับปานกลาง ระดับน้อย และระดับน้อยที่สุด ตามลำดับ

๒) สร้างแบบสอบถามเพื่อการวิจัยของประชากรที่อาศัยในพื้นที่เป้าหมาย โดยสร้างข้อคำถาม จำนวน ๒๘ ข้อ

๓) นำแบบสอบถามเพื่อการวิจัยที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญ พิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

๔) จัดพิมพ์แบบสอบถามเพื่อการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้จริงต่อไป

ขั้นตอนการดำเนินงานของแผนงานวิจัย

๑) ผู้วิจัยวางแผนประชุม และภาคีที่เกี่ยวข้องของแต่ละพื้นที่เป้าหมาย

๒) จัดประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานของแผนวิจัย และขอความร่วมมือจากภาคีที่เกี่ยวข้องเป็นพื้นที่เป้าหมาย

๓) ผู้วิจัยและภาคีที่เกี่ยวข้องศึกษาบริบทของชุมชนเป้าหมายโดยการจัดเวทีชาวบ้าน สันทนาการกลุ่ม สัมภาษณ์แต่ละกลุ่ม สังเกตการณ์เข้าร่วมของชุมชน ตลอดจนจนถึงเก็บหลักฐานที่ปรากฏอยู่ในชุมชน

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (Depth interview) และจัดบันทึกการสัมภาษณ์ รวมถึงแจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย จำนวน ๒ พื้นที่

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยมุมมองของประชาชนสองฝั่งในเขตพื้นที่วิจัย ข้อมูลที่ได้จากการออกภาคสนามและการแจกแบบสอบถาม ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญในการวิเคราะห์ รวมถึงต้องอาศัยการสัมภาษณ์ และเก็บแบบสอบถามจากการรวบรวมข้อมูล

บทที่ ๔ ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง” มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบทบาทขององค์พระธาตุพนมจากตำนานอูร์งศาตุด้านวัฒนธรรม เพื่อศึกษาพระธาตุพนมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม และเพื่อเป็นแนวทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม โดยผู้วิจัยลำดับการศึกษา ดังนี้

๔.๑ บริบทชุมชนอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ประเทศไทย และ บริบทบ้านสีโคตรบูร (พระธาตุสีโคตรบูร) เมืองท่าแขก แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๔.๑.๑ บริบททั่วไปของอำเภอธาตุพนม^๑

บริเวณอำเภอธาตุพนมในปัจจุบัน เดิมมีชื่อว่า “ภูกำพร้าว” เป็นที่อยู่อาศัยของชนเผ่าชนหนึ่งซึ่งมีศิลปวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ตามประวัติบริเวณองค์พระธาตุพนมเป็นที่ตั้งเมืองศรีโคตรบูรณ์ ซึ่งเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรศรีโคตรบูรณ์ต่อมาเมืองศรีโคตรบูรณ์ย้ายไปตั้งอยู่ที่อื่น ชุมชนรอบองค์พระธาตุพนมก็ยังเป็นชุมชนใหญ่ดูแลรักษาองค์พระธาตุพนม ในรัชกาลที่ ๕ ได้มีการจัดระเบียบปกครองขึ้นใหม่ ชุมชนธาตุพนมได้จัดเป็นบริเวณธาตุพนมขึ้นกับมณฑลลาวพวนมีหน้าที่ปกครองดูแลจากมุกดาหารถึงนครพนม ท่าอุเทนและเมืองไชยบุรี รวมทั้งเขตเรณูนครด้วยต่อมา พ.ศ. ๒๔๔๐ ได้มีการจัดตั้งจังหวัด อำเภอ หมู่บ้าน “บริเวณธาตุพนม เดิมขึ้นอยู่กับอำเภอเรณูนคร และในปลายปี พ.ศ. ๒๔๔๙ สมเด็จพระกระหม่อมพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ได้เสด็จมาพักค้างคืนที่บริเวณข้างพระธาตุ ๑ คืนและเมื่อเสด็จกลับกรุงเทพมหานคร จึงได้ตั้งอำเภอธาตุพนมขึ้น ในปี พ.ศ. ๒๔๕๐ เป็นต้นมา

คำขวัญอำเภอธาตุพนม

“ไหว้พระธาตุพนม ชมวัดอุโบราณ มั่นแกวรสหวาน สำราญชายโขง จรรโลงวัฒนธรรม”

^๑ <https://www.sawasdeenakhonphanom.com/๔๕๐> อ้างอิงเมื่อ ๓/๑/๒๕๖๔

๑. สภาพทางภูมิศาสตร์

๑.๑ ที่ตั้ง อำเภอธาดูพนมเป็นอำเภอชายแดน ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของจังหวัดนครพนม พื้นที่มีลักษณะเป็นแนวยาวตามฝั่งแม่น้ำโขง ห่างจากจังหวัดนครพนมประมาณ ๕๒ กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดสกลนคร ประมาณ ๗๖ กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดมุกดาหารประมาณ ๕๐ กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ ๗๐๗ กิโลเมตร

๑.๒ ขนาดและรูปร่าง อำเภอธาดูพนมมีพื้นที่ทั้งหมด ๓๕๗.๗๖ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๒๒๓,๖๐๐ไร่ เป็นพื้นที่ป่าไม้ ๘๑.๑๐ ตารางกิโลเมตร หรือ ๕๐,๖๘๖ ไร่ เป็นพื้นที่การเกษตร ๒๔๖.๒๙ ตารางกิโลเมตร หรือ ๑๕๙,๙๓๓ ไร่ เป็นพื้นที่อื่น ๆ ๓๐.๓๗ ตารางกิโลเมตร หรือ ๑๘,๙๘๑ ไร่ รูปร่างลักษณะเป็นแนวยาวตามฝั่งแม่น้ำโขง ความยาวประมาณ ๓๙.๗๕ กิโลเมตร ความกว้างเฉลี่ยประมาณ ๙ กิโลเมตร

๑.๓ อาณาเขต อำเภอธาดูพนมมีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอ และจังหวัดใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอหว้านใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ แม่น้ำโขง แขวงคำม่วน สปป. ลาว

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอนาแก อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม

๑.๔ ลักษณะภูมิประเทศภูมิประเทศของอำเภอธาดูพนม ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มไม่มีภูเขา มีป่าไม้สลับประเภทป่าโปร่ง แม่น้ำสำคัญ ได้แก่ แม่น้ำโขง ลำน้ำก่ำ ลำห้วยแคน และลำห้วยเซียม เป็นต้น

๒. สภาพการปกครอง

๒.๑ การปกครองส่วนภูมิภาค

๒.๑.๑ อำเภอธาดูพนม แบ่งการปกครองเป็น ๑๒ ตำบล ๑๒๗ หมู่บ้าน ในเขตสุขาภิบาล ๒ (ปัจจุบันเป็นเทศบาล)

๒.๑.๒ ตำบลของอำเภอธาดูพนมได้แก่

๑. ตำบลธาดูพนม	มีจำนวน	๑๔	หมู่บ้าน
๒. ตำบลธาดูพนมเหนือ	มีจำนวน	๘	หมู่บ้าน
๓. ตำบลน้ำก่ำ	มีจำนวน	๑๗	หมู่บ้าน
๔. ตำบลฝั่งแดง	มีจำนวน	๑๐	หมู่บ้าน
๕. ตำบลนาหนาด	มีจำนวน	๙	หมู่บ้าน
๖. ตำบลอุ่มหม้าย	มีจำนวน	๗	หมู่บ้าน
๗. ตำบลโพนแพง	มีจำนวน	๖	หมู่บ้าน

๘. ตำบลพระกลางทุ่ง	มีจำนวน	๑๖	หมู่บ้าน
๙. ตำบลแสนพัน	มีจำนวน	๘	หมู่บ้าน
๑๐. ตำบลกุดฉิม	มีจำนวน	๗	หมู่บ้าน
๑๑. ตำบลคอนนางหงส์	มีจำนวน	๑๐	หมู่บ้าน
๑๒. ตำบลนาถ่อน	มีจำนวน	๑๔	หมู่บ้าน

^๒ <http://www.thatphanom.com/๒๓๔๕.html>

๒.๒ การปกครองส่วนท้องถิ่น มีสุขาภิบาล ๑ แห่ง มีหมู่บ้านในเขตสุขาภิบาล จำนวน ๑๓ หมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล ๑๐ แห่ง

๓. สภาพประชากร สังคม และเศรษฐกิจ

๓.๑ ประชากร อำเภอธาตุพนมมีประชากรในปี ๒๕๕๐ จำนวน ๙๗,๗๔๙ คน เป็นชาย ๔๗,๗๕๑ คน เป็นหญิง ๔๘๙,๙๙๘ คน อำเภอธาตุพนมประกอบด้วยชนเผ่า ๓ เผ่า คือ ไทยลาว ผู้ไท และไทยเชื้อสายญวน

อัตราการเกิด ๙.๓๓ ต่อพันคน

อัตราการตาย ๔.๔๒ ต่อพันคน

อัตราการเพิ่มธรรมชาติ ๐.๖๙ ต่อประชากรร้อยคน

๓.๒ สภาพทางสังคม

๓.๒.๑ การคมนาคม และการสื่อสาร

การคมนาคม การติดติดต่อกับอำเภอ และจังหวัดใกล้เคียง โดยสภาพเส้นทาง สามารถติดต่อ

(๑) ทางบก สามารถติดต่อกับอำเภอ และจังหวัดต่าง ๆ โดยทางรถยนต์ สะดวกทุกฤดูกาล โดยเส้นทางสายนครพนม – อุบลราชธานี เส้นทางสายธาตุพนม – นาแก – สกลนคร

(๒) ทางน้ำ มีการติดต่อโดยเรือข้ามฟาก ณ จุดผ่อนปรนด่านศุลกากรอำเภอธาตุพนม กับเซบั้งไฟ (ปากเซ) ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

การสื่อสาร อำเภอธาตุพนมมีการติดต่อสื่อสารทั้งภายในอำเภอ และนอกอำเภอได้อย่างรวดเร็ว ทันสมัย ทั้งทางโทรศัพท์ โทรเลข โทรสาร จดหมาย วิทยุสื่อสาร

๓.๒.๒ การสาธารณูปโภค

การไฟฟ้า อำเภอธาตุพนมให้บริการไฟฟ้าได้ครบทุกหมู่บ้าน จำนวน ๑๒๗ หมู่บ้าน การประปา อำเภอธาตุพนมมีสถานีบริการน้ำประปาสังกัดการประปาส่วนภูมิภาค จำนวน ๑ แห่ง ตั้งอยู่ตำบลพระกลางทุ่ง มีหมู่บ้านที่มีระบบน้ำประปาใช้แล้ว ๙๕ หมู่บ้าน ดังนี้

– กรมอนามัย	จำนวน ๑๕ หมู่บ้าน
– กรมทรัพยากร	จำนวน ๕ หมู่บ้าน
– กรมโยธาธิการ	จำนวน ๑๒ หมู่บ้าน
– การประปาส่วนภูมิภาค	จำนวน ๔๑ หมู่บ้าน
– จากโครงการพัฒนาจังหวัด	จำนวน ๒๒ หมู่บ้าน

๓.๓ สภาพทางเศรษฐกิจ

๓.๓.๑ อาชีพที่สำคัญ ประชากรส่วนใหญ่ของอำเภอ มีอาชีพทางการเกษตร ได้แก่ ทำนา ทำไร่ และปลูกพืชผักต่าง ๆ สามารถจำแนกอาชีพต่าง ๆ ได้ดังนี้

- อาชีพการเกษตร	ร้อยละ ๙๕.๐๐
- อาชีพค้าขาย	ร้อยละ ๑.๓๐
- อาชีพรับจ้าง	ร้อยละ ๑.๗๐
- อาชีพรับราชการ	ร้อยละ ๒.๐๐
- อาชีพอื่น ๆ	ร้อยละ ๐.๕๒

สภาพทางเศรษฐกิจของอำเภอธาตุพนม ขึ้นอยู่กับการเกษตรกรรม ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อปีของประชากรเท่ากับ ๘,๗๘๘ บาท

๔. สภาพทางการเมือง

ในปี ๒๕๓๙ อำเภอธาตุพนมมีการเลือกตั้ง จำนวน ๕๓,๕๘๘ คน ใช้สิทธิเลือกตั้ง จำนวน ๓๒,๓๒๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๓๔ บัตรเสียร้อยละ ๑.๗๗ อยู่ในเขตเลือกตั้งที่มีผู้แทนราษฎรได้ จำนวน ๒ คน (๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๓๙)

๕. สถานที่ที่น่าสนใจของอำเภอธาตุพนม

๕.๑ โบราณสถาน ที่ขึ้นทะเบียนของกรมศิลปากร จำนวน ๒ แห่ง ดังตารางที่ ๔.๑

ตาราง ๔.๑ แสดงสถานที่โบราณสถาน

ชื่อโบราณสถาน	ตำบล	สิ่งสำคัญ
พระธาตุพนม	ธาตุพนม	องค์พระธาตุพนม, จารึกกัมแพงแก้ว
วัดธาตุน้อยศรีบุญเรือง	พระกลางทุ่ง	วัดเก่าแก่เนื้อที่ ๒ งาน ๒๕ ตารางวา
วัดหัวเวียงรังษี	ธาตุพนม	จิตรกรรมฝาผนัง
วัดโพธิ์แก้ว	น้ำก่ำ	จิตรกรรมฝาผนัง
วัดพุทธสีมา	ฝั่งแดง	จิตรกรรมฝาผนัง

๕.๒ แหล่งท่องเที่ยว

๕.๒.๑ แหล่งท่องเที่ยว

(๑) หาดทรายทอง อยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง ตอนกลางของอำเภอธาตุพนม บริเวณบ้านหลักศิลา ตำบลพระกลางทุ่ง หาดนี้สามารถเที่ยวได้ในช่วงเดือนมีนาคม - พฤษภาคม ของทุกปี

(๒) หาดแฮ่ อยู่บนเกาะกลางแม่น้ำโขง บริเวณตรงข้ามบ้านน้ำก่ำ ตำบลน้ำก่ำ หาดแฮ่มีลักษณะพิเศษกว่าหาดอื่น ๆ คือ เป็นหาดที่มีแต่หินลูกรัง ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “หินแฮ่” และได้ตั้งชื่อตามหินที่เกิดขึ้น หาดนี้สามารถเที่ยวชมได้ในช่วงเดือนมีนาคม – พฤษภาคมของทุกปี เช่นเดียวกับหาดทรายทอง

๕.๒.๒ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์

พระธาตุพนม ประดาฐานอยู่ ณ วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร เป็นเจดีย์ที่บรรจุกระดูกห้วงอกขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตามตำนานกล่าวว่า พระธาตุพนม สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๘ เป็นที่เคารพนับถือของชาวไทยและชาวลาว มีงานนมัสการเป็นประจำทุกปี โดยจะจัดงานเริ่มตั้งแต่วันที่ขึ้น ๑๐ ค่ำ ถึง วันแรม ๑ ค่ำเดือน ๓ ของทุกปี

๔.๑.๒ บริบทบ้านสี่โคตรบูร (พระธาตุสี่โคตรบูร) เมืองท่าแขก แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว^๓

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ภาคกลางของ สปป. ลาว ห่างจากนครหลวงเวียงจันทน์ ๔๘๐ กม.

ทิศเหนือ ติดแขวงบอลิคำไซ

ทิศตะวันออก ติด จ.ฮาดิงห์ เวียดนาม (มีเทือกเขาอันนัมกั้น)

ทิศใต้ ติดแขวงสะหวันนะเขต

ทิศตะวันตก ติดจังหวัดนครพนม (แม่น้ำโขงกั้น ๑๓๒.๘ กม.)

ภูมิประเทศ

พื้นที่ ๑๖,๓๑๕ ตร.กม. (ประมาณ ๑๐.๒ ล้านไร่) แบ่งเป็นที่ราบสูง ร้อยละ ๕๓.๗ และที่ราบลุ่ม ร้อยละ ๔๖.๓

ภูมิอากาศ

อุณหภูมิเฉลี่ย ๒๖.๘ องศาเซลเซียส ต่ำสุด ๒๑.๔ องศา สูงสุด ๓๒.๒ องศา

การแบ่งเขตการปกครอง

๙ เมือง ได้แก่ ท่าแขก มะหาไซ หนองบก หินปูน ยมมะลาด บัวละพา นากาย เซบั้งไฟ ไชบัวทอง

ประชากร

ประชากรในแขวงฯ ประมาณ ๔๓๔,๐๐๐ คน

^๓ <https://savannakhet.thaiembassy.org/th/page/๑๐๖๐๕๑-แขวงคำม่วน?menu=๕d๘๔a๔๔c๑๕๕๓๙c๒๖b๔๐๐๕๕๑e>

ความหนาแน่นของประชากร ๒๖ ต่อ ตร.กม.

ประชากรร้อยละ ๘๓ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพื่อบริโภคในครัวเรือนและส่วนหนึ่งส่งออกต่างประเทศโดยเฉพาะเวียดนามและไทย

รายได้ต่อหัวต่อปี

๘๘๗ เหรียญสหรัฐฯ แขวงที่ตั้งเป้าหมายให้บรรลุ ๑,๒๐๐ - ๑,๘๐๐ เหรียญสหรัฐฯ ในปี ๒๕๕๗ (๒๕๕๖)

จุดเด่นของแขวง

- ในปี ๒๕๕๕ เศรษฐกิจแขวงค้ำว่นขยายตัวร้อยละ ๑๒.๗
- เชื้อเพลิงฟอสซิล ๒ (กำลังการผลิต ๑,๐๗๐ เมกะวัตต์) ได้สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วในกลางปี ๒๕๕๒ ตามแผน เริ่มผลิตและจำหน่ายกระแสไฟฟ้าให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) แล้วตั้งแต่วันที่ ๑๕ มี.ค.๕๓ ซึ่งช้ากว่ากำหนดเดิมคือวันที่ ๑๕ ธ.ค. ๕๒ เนื่องจากกักหนัการผลิตไฟฟ้า ๒ ใน ๔ ตัวมีปัญหา ทำให้บริษัทน้ำเทิน ๒ ต้องชำระค่าปรับให้ กฟผ. ประมาณ ๑๙๐,๐๐๐ เหรียญสหรัฐฯ ตามสัญญาซื้อขาย
- เส้นทางหมายเลข ๑๒ มีส่วนช่วยให้การคมนาคมขนส่งระหว่างไทย-แขวงค้ำว่น-เวียดนาม สะดวกขึ้น
- สะพานมิตรภาพ ๓ (นครพนม-ค้ำว่น) เสร็จในปี ๒๕๕๕ เป็นจุดเชื่อมต่อไทย-ลาว แห่งใหม่ที่ส่งผลให้การขนส่งและการท่องเที่ยวขยายตัว

การเกษตร

- พืชที่ปลูกมากที่สุด คือ ข้าวโพด ยาสูบ พริก พืชผักและแตงกวา
- พื้นที่ปลูกไม้ทั้งแขวงมีประมาณ ๑๕,๐๐๐ เฮกตาร์ ส่วนใหญ่ได้แก่ ยางพารา ไม้กฤษณา ไม้อุตสาหกรรมที่โตเร็ว และ ไม้ผล
- พื้นที่ทำไร่ทั้งแขวง ๑,๑๔๓ เฮกตาร์ ส่วนใหญ่ปลูกข้าวและไม้อุตสาหกรรม
- การเลี้ยงสัตว์ จะเป็นรูปฟาร์มเลี้ยงสัตว์ มีฟาร์มวัว ๖ แห่ง ฟาร์มสุกร ๔๖๑ แห่ง ฟาร์มแพะ ๕ แห่ง ฟาร์มไก่ไข่ ๓ แห่ง และฟาร์มเลี้ยงปลากระชัง ๓ แห่ง

ทรัพยากรธรรมชาติ

- อุดมสมบูรณ์มาก โดยเฉพาะป่าไม้ที่เป็นต้นกำเนิดแหล่งน้ำ เช่น ป่าสงวนแห่งชาตินากาย ที่เป็นแหล่งน้ำมายังเขื่อนน้ำเทิน ๒
- แขวงค้ำว่นมีเนื้อที่ป่าไม้ร้อยละ ๔๗ แบ่งเป็น มีป่าสงวนแห่งชาติ ๓ แห่ง มีเนื้อที่ ๕๗๗,๐๐๐ เฮกตาร์ และป่าผลิต มีเนื้อที่ ๒๘๒,๐๐๐ เฮกตาร์ โดยรัฐบาลมีแผนที่จะเสนอให้ป่าสงวนพุดินนามหน่อเป็นมรดกโลกทางธรรมชาติ

- มีบริษัทชุดแร่ในแขวงคำม่วนทั้งหมด ๓๘ บริษัท โดยสินแร่ที่ขุดพบในเมืองต่างๆ อาทิ ตะกั่ว ยิปซัม หินปูน หินทราย โปแทสเซียม (เมืองหนองบก) เหล็ก (เมืองบัวละพา เมืองหินปูน และ เมืองมะหาไซ) และถ่านหิน (เมืองบัวละพา)
- โรงงานผลิตปูนซีเมนต์ (บ.อุตสาหกรรมซีเมนต์ลาวตราสิงห์ ของจีน) มีกำลังการผลิต ๘๐๐,๐๐๐ ตัน/ปี ได้ผลิตปูนซีเมนต์ออกจำหน่ายได้ในเดือนเมษายน ๒๕๕๐

การค้ากับต่างประเทศ

การค้ากับต่างประเทศ เช่น ไทย เวียดนาม จีน สหรัฐฯ ยุโรป ญี่ปุ่น

ตลาดการค้าสำคัญในแขวง ได้แก่ ตลาดสุกสมบูน ตลาดหลัก ๒ งานแสดงสินค้าในโอกาสสำคัญต่างๆ ที่แขวงฯ เชิญผู้ค้าจากไทยไปร่วมแสดงและจำหน่ายสินค้า และการเปิดตลาดนัดที่จุดผ่อนปรนฝั่งไทย

จุดการค้าชายแดนกับไทย

จุดผ่านแดนถาวร ๑ จุด

๑. ด่านสากลท่าแขก – นครพนม ทำการทุกวัน ๐๘.๐๐ – ๑๘.๐๐ น.

จุดผ่อนปรน ๓ จุด

๑. บ้านปากน้ำหินปูน – ท่าอุเทน จันทร์/พฤษ์สบัติ ๐๘.๐๐ – ๑๘.๐๐ น.
๒. บ้านเซบั้งไฟ – ธาตุพนม จันทร์/พฤษ์สบัติ ๐๘.๐๐ – ๑๘.๐๐ น.
๓. บ้านปากเป้ง เมืองท่าแขก อังคาร / พุธ ๐๘.๐๐ – ๑๔.๐๐ น.

การลงทุนจากต่างประเทศ

มีการลงทุนจากภายในและต่างประเทศรวม ๑๖๐ โครงการ แบ่งเป็น การลงทุนภายใน ๙๖ โครงการ และการลงทุนต่างประเทศ ๖๔ โครงการ โดยมีรายชื่อเอกชนไทยที่ลงทุนในแขวงคำม่วน อาทิ บ. คำม่วนซีเมนต์ บริษัท MCS Mining Industry Lao จำกัด

ประเภทธุรกิจที่แขวงต้องการให้มาลงทุน ได้แก่ ธุรกิจด้านการค้า การบริการ การท่องเที่ยว กสิกรรม อุตสาหกรรมการผลิต การแปรรูปสินแร่ การขุดค้นหินปูน ยิปซัม การผลิตปูนซีเมนต์ และการลงทุนด้านอื่น ๆ

ธนาคาร

๓ แห่ง คือ ธนาคารการค้าต่างประเทศลาว ธนาคารพัฒนาลาว และธนาคารส่งเสริมกิจกรรม

ด้านสังคม

การศึกษา มีโรงเรียนอนุบาล ๕๓ แห่ง ,โรงเรียนประถมศึกษา ๖๐๗ แห่ง , โรงเรียนมัธยมศึกษา ๗๗ แห่ง ,โรงเรียนเด็กชนเผ่า ๑ แห่ง,โรงเรียนอาชีวศึกษาที่เปิดตั้งแต่ชั้นกลาง ถึงปริญญาตรี ๙ แห่ง (เป็นโรงเรียนของรัฐ ๒ แห่ง)

สาธารณสุข มีโรงพยาบาลแขวง ๑ แห่ง และโรงพยาบาลในเมืองต่างๆ ๘ แห่ง

การท่องเที่ยว

- พระธาตุศรีโคตรบอง รูปปั้นพระยาศรีโคตรบอง (มีพิธีบวงสรวงยกรูปปั้นขึ้นประดิษฐานบนอนุเสาวรีย์ เมื่อวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒)
- มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีศักยภาพสูง อาทิ ถ้ำกองลอ-นาตาน บึงขุนกองเลียบบึงขุนน้ำดอน กำแพงยักษ์ ถ้ำพระ ถ้ำนางแอ่น ถ้ำช้าง ถ้ำพะจัน ถ้ำผีเสื้อ ถ้ำพะบาง ตาดน้ำสะหนาม ท่าฝรั่ง อยู่ระหว่างการปรับปรุงตลาดราตรีบริเวณริมแม่น้ำโขง เมืองท่าแขก เพื่อรองรับการประกาศเป็นเมืองท่องเที่ยวและน่าอยู่ในปี ๒๕๕๓
- แขวงคำม่วน เน้นการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน
- เชื้อนน้ำเทิน ๒

คมนาคม

เส้นทางหมายเลข ๑๓ ใต้

เป็นถนนสายหลักของสปป.ลาว เชื่อมภาคเหนือกับภาคใต้

เส้นทางหมายเลข ๘

จากตะวันตกสู่ตะวันออก ระหว่างแขวงคำม่วน ไปยัง จ. เหง่ อาน เวียดนาม

(เมืองเอก คือ เมือง Vinh มีท่าเรือเก๋อหลอ Cau Lo เล็กกว่าท่าเรือดานัง)

เส้นทางหมายเลข ๑๒

จากตะวันตกสู่ตะวันออก ระหว่างแขวงคำม่วนไปยังท่าเรือห้วยอ้าง เมืองฮาดิง โดยเส้นทางหมายเลข ๑๒ เป็นเส้นทางที่สั้นที่สุดในการเดินทางจากไทย (นครพนม) ไปยังท่าเรือห้วยอ้างในเวียดนาม

สะพานมิตรภาพ ๓ (นครพนม-คำม่วน)

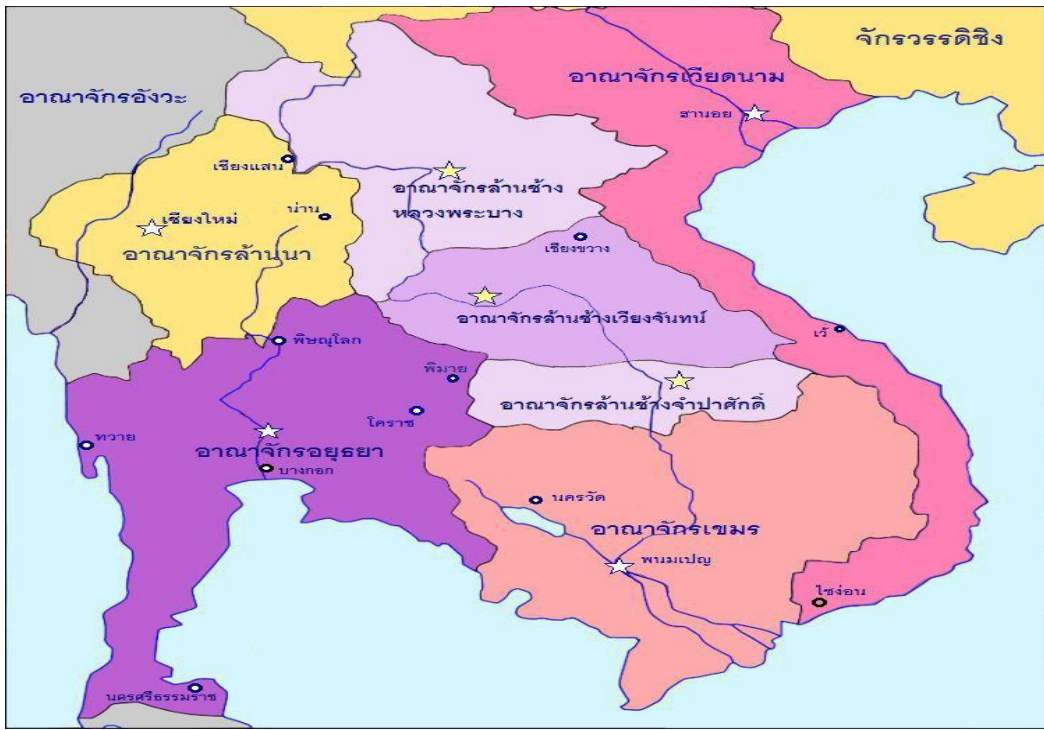
รัฐบาลไทยได้สนับสนุนงบประมาณในการก่อสร้างสะพานมิตรภาพ(แบบให้เปล่า) จำนวน ๑,๗๒๓ ล้านบาท และได้มี ได้เปิดใช้อย่างเป็นทางการในวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๔ หรือ ๑๑/๑๑/๑๑

๒. อาณาจักรศรีโคตรบอง

๑. นครรัฐที่ปรากฏในตำนานต่างๆ

อาณาจักรศรีโคตรบองโบราณ ตั้งอยู่ใจกลางเมืองในเขตจังหวัดคำม่วนในปัจจุบัน ในสมัยมอญ ขอมใหญ่โตในเขตสุวรรณภูมิ ประเทศนี้มี ๙ อาณาจักรสำคัญ คือ ๑) อาณาจักรทวาราวดี (มอญ) ๒. อาณาจักรหริพุมไซ(ลำพูนมอญ) ๓/ อาณาจักรทเขตอน (มอญ), ๔/. อาณาจักรโคตรตะบูน (ลาว-เจนลาบก), ๕. อาณาจักรเจนลาน้ำ(ขอม), ๖. อาณาจักรจามปา (จาม), ๗/. อาณาจักรตายเป็น

เวียดนาม (เวียดนาม), ๘. อาณาจักรปิวหรือปายู (เมียนมาร์), ๙/. อาณาจักรสีวิไซ ซึ่งมีเมืองหลวงได้ ย้ายไปยังหมู่เกาะอินโดนีเซียและจังหวัดสะตูลทางตอนใต้ของประเทศไทย

ภาพที่ ๔.๒ อาณาจักรโบราณแห่งปลายศตวรรษที่ ๘ - ต้นศตวรรษที่ ๙

อาณาจักรสีโคตตะบอง หรือ โกตะบูน แปลว่า "เมืองพระอาทิตย์" ของอาณาจักรทวารวดีซึ่งมีอาณาเขตตั้งแต่เมืองลาดชะ ครอบคลุมภาคตะวันออกของประเทศไทยและประเทศลาว ตั้งแต่เขตเวียงจันทน์ลงไปถึงเมืองจำปาสัก

เมื่อพูดถึงประวัติความเป็นมาของจังหวัดคำม่วนเราควรรู้ที่มาของดินแดนจังหวัดคำม่วน ซึ่งจำเป็นสำหรับคนลาว ชาวจังหวัดคำม่วนควรรู้เมื่อดินแดนลาวในปัจจุบันโดยเฉพาะทางตอนกลาง และตอนใต้ของ ประเทศนี้สืบทอดมาจากดินแดนแห่งอาณาจักรสีโคตตะบองโบราณ

๒. สมัยก่อนพุทธกาล

เมืองหลวงของอาณาจักรสีโคตตะบองตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเซบางไฟ ห่างจากปากเซบางไฟประมาณ ๑๕ กิโลเมตร ในบริเวณนั้นมีต้นไม้สูงบริเวณหมู่บ้านหนองเรือทอง หมู่บ้านสะตั้นอัย ริมฝั่งแม่น้ำเซบางไฟในจังหวัดสะหวันนะเขตในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีหลักฐานโบราณอีกมากมาย เช่น

- เสา ๓ ต้น ทรงแปดเหลี่ยม
- หินแกะสลักรูปสามเหลี่ยม ด้านในเป็นรูปบูชาในศาสนาพราหมณ์ ในสมัยสีโคตตะบอง พบหิน ๓ ชนิด คือ หินตัด ดินจี้ และหินเข้าจีเป็นจำนวนมาก
- หม้อกระดุก และเครื่องมือโบราณบางอย่าง
- มีสระเรือทองที่คนในพื้นที่เชื่อว่าเป็นสระศักดิ์สิทธิ์

๓. จากการค้นพบร่องรอยเหล่านั้น ผู้วิจัยทั้งหมดสันนิษฐานว่าบริเวณนี้เป็นศูนย์กลางของเมืองโบราณซึ่งเป็นเมืองหลวงของราชวงศ์สีโคตตะบองสมัยที่ ๑

๔. อาณาจักรสีโคตตะบอง ในสมัยพุทธกาล (สมัยที่พระพุทธเจ้ายังมีชีวิตอยู่)

ในสมัยพุทธกาล อาณาจักรสีโคตตะบอง ตั้งอยู่บนที่ราบอันกว้างใหญ่ย่านแม่น้ำ ตอนกลางมาตั้งแต่กติกดาบรพ เจ้าเมืองศรีโกตพงศ์ในสมัยแรก (ก่อน ค.ศ) มีเจ้าเมือง ๒ องค์ ทรงพระนามว่า พระสีโคตตะบอง(ชื่อเดียวกับเมือง) ภายหลังเจ้า (พระยา) สีโคตตะบองสิ้นพระชนม์แล้ว เจ้านันทะเสน พระอะนุชา (น้องชาย)ได้ขึ้นครองเมืองแทน

สมัย พระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งยังมีชีวิตอยู่ พระองค์เสด็จมาประทับอยู่ที่ภูกัปปา รุ่งเช้าเสด็จไปยังพระเจ้าสีโคตตะบองในเมืองสีโคตตะบอง พระภิกษุชาวสีโคตตะบองถวายเครื่องสักการะ ทรงประสงค์จะส่งเสริมพุทธศาสนาต่อหน้าพระพุทธเจ้า แล้วพระพุทธองค์กับพระอานนท์ก็เสด็จกลับเมืองปารณสี (อินเดียโบราณ) หลังจากนั้นพระพุทธเจ้า ก็ทรงตัดสินพระมหาภักสสะสาวกองค์สำคัญ และพระอานนท์ว่า หากพระองค์ดำเนินนิพพานแล้ว (มรณะแล้ว) ให้นำเอาสารีริกธาตุ (กระดูก) ไปประดิษฐานไว้ที่ตอยคีลี (ภูกัปปา) ดำเนินแล้วว่าพระนันทะเสน (กษัตริย์องค์ที่ ๒) ประทับอยู่ที่เมืองสีโคตรบงเป็นเวลา ๑๓ ปี แล้วพระพุทธเจ้าก็เสด็จขึ้นสู่นิพพาน

๕. อาณาจักรลิเกอรบนหลังพระพุทธศาสนา

เป็นเวลาก่อนสร้างวัดพระธาตุพนม วัดพระธาตุหลวงเวียงจันทน์ วัดพระธาตุสีโคตตะบอง วัดพระธาตุอิงฮัง วัดพระบาทเวินป่าหนองคาย เป็นเจดีย์ที่สร้างขึ้นในสมัยอาณาจักรสีโคตตะบองเร็วอำนาจ ผ่านยุคประวัติศาสตร์และพุทธศักราชที่แตกต่างกัน

เจ้านันทะเสนราชกัณที่ ๒ ทรงปกครองเมืองสีโคตรอย่างต่อเนื่องมา หลังจากพระพุทธเจ้าเสด็จนิพพานแล้ว พระอรหันต์ทั้งหลายก็ได้ัญเชิญเอาพระอัฐธาตุของพระพุทธเจ้าไปไว้ยังด้านบัวลาภา นอกชมพูทวีป (นอกประเทศอินเดีย) จากเมืองกุสินารายาปะวา เพื่อสร้างสถานที่เดียวกันกับปะนะคีลี (ภูกัปปา) ตามที่พระพุทธเจ้าทรงได้กล่าวไว้ (สั่งโดยพระองค์เอง) ในดินแดนบัวลาภา ประเทศสุวรรณภูมิ

ในสมัยพุทธกาลเริ่มมีชื่อแคว้นทั้ง ๗ ภูมิภาคที่เขียนในตำนานอรรถปริกัฏฐังนี้

๑) แคว้นอินทปัตถ์ ภายใต้อาณาจักรสีโคตตะบองมีอาณาจักรโบราณเงินละน้ำ ซึ่งเป็นหนึ่งในอาณาจักรที่เจริญรุ่งเรืองที่สุดในขณะนั้น

๒) แคว้นพรหมมหารัต ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำโขง บริเวณแม่น้ำชี ไหลสู่มแม่น้ำมูน (ในภาคอีสานของประเทศไทย)

๓) แคว้นหนองหารหลวง ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของจังหวัดสกลนคร (ภาคอีสานปัจจุบันของประเทศไทย) ในรัชสมัยของพระเจ้าสุวรรณพิงค์คาน ทรงสร้างพระธาตุเชิงชุม และพระธาตุเจงเวง

๔) แคว้นหนองหานน้อย คือ พื้นที่ที่เป็นหนองหานน้อย เมืองวาปี จังหวัดอุดร ในปัจจุบัน

๕) แคว้นแก้วปะกัน ตั้งอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของสี่โคตตะบอง เมืองพวนเชียงขวาง

๖) แคว้นสะเก็ดนคร หรือเมืองร้อยเอ็ดเจ็ดประตู เป็นพื้นที่ที่เป็นจังหวัดร้อยเอ็ด มหาสารคาม และประเทศไทยในปัจจุบัน

๗) แคว้นกะรุนทะนกร ตั้งอยู่ติดจากภูเขาพระยาไฟ ตามริมแม่น้ำเจ้าพระยา ขณะนั้น ตกอยู่ใต้อำนาจของทวารวดี

ภายหลังการสังคายนาครั้งแรก เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานได้ ๓ เดือน พระมหากัสสปะได้ทอดพระเนตรเห็นพระพุทธเจ้าในวัยชราจึงเสด็จไปโปรดสัตว์ทั้งหลาย

ในแคว้นสี่โคตตะบอง พระองค์ตัดไว้ว่า “เมื่อพระพุทธองค์เสด็จปรินิพพานแล้ว ให้นำพระสารีริกธาตุ ไปประดิษฐานที่ตอยกิลี” ก่อนพระพุทธเจ้าปรินิพพาน ๘ ปี ๗ เดือน ๑๕ วัน พระมหากัสสปะพร้อมด้วยพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ได้ทรงนำอัฐิธาตุ (กระดูก) ขึ้นไปยังภูเขากำพำร่า เพื่อประดิษฐานที่ขึ้นที่นั่น พร้อมทั้งเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสร้างอุโมงค์บรรจุอัฐิธาตุ พระมหากัสสปะ ได้รวบรวมพระยาทั้ง ๕ หัวเมืองมาสร้างและสนับสนุนโดยแบ่งเมืองแต่ละเมืองเพื่อสร้างนิมิตอันเป็นสิริมงคล ประชาชนทุกคนได้ร่วมกันสร้างพร้อมพระยา ๕ องค์ ได้แก่

- พระยาจุละณี แคว้นพรหมทัศน์
- พระยาสิริจันทรา แคว้นอินทปัตย์
- พระยาดำแดง แคว้นหนองหานน้อย
- พระยาสุวรรณภิงคาราม แคว้นหนองหานหลวง
- พระยานันทาเสน แห่งสี่โคตตะบองเป็นมхамหาศรัทธา

หลังจากที่พระยาทั้ง ๕ สร้างอัฐิเจดีย์แล้ว หัวหน้าทั้ง ๕ ก็ผลักดันดูแลอัฐิธาตุเป็นเวลา ๓ ปี เจ้านันทาเสนผู้ป็นองค์ปฐมศรัทธาได้รับพระราชทานนามว่า "พระมหากษัตริย์สี่โคตตะบอง" เนื่องจากว่าพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้ามาประดิษฐานในแคว้นของพระองค์

ภาพที่ ๔.๓ พระธาตุพนม

๖. ย้ายหลวงสิโคตตะบองมาตั้งแหล่งที่ ๒

เมื่อเจ้านันทะเสน สวรรณคตแล้ว เสนาอำมาตย์ทั้งหลายได้ย้ายเมืองโดยแบ่งออกเป็นสองกลุ่ม กลุ่มหนึ่ง ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของพระธาตุพนม เพื่ออำนวยความสะดวกในพระอุปถัมภ์องค์พระธาตุ ตั้งชื่อเมืองใหม่ว่า “มรุกขนคร” ที่ยังคงเห็นร่องรอยเมืองเก่าอยู่บริเวณบ้านหัวบึง ฐานน้อยหลักศิลาขึ้นไปถึงห้วยบังรวก บ้านดอนนางหงส์ ซึ่งเป็นเขตเทศบาลเมืองธาตุพนมในปัจจุบัน

แต่ลบบประวัติศาสตร์ของท่านดวงไซ หลวงพะสี กล่าวว่า เมื่อย้ายมาเป็นเมืองที่ ๒ ก็แบ่งแยกราชวงศ์ นักวิชาการ ครูบาอาจารย์ รัชตอนแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มแรกข้ามไปตั้งเมืองใหม่ทางฝั่งขวาของธาตุพนมเพื่ออำนวยความสะดวกในการอุปถัมภ์ธาตุพนม และตั้งชื่อเมืองใหม่ว่า “มรุกขนคร” และแต่งตั้ง “สุมิตตา ธรรมวงศ์” เป็นผู้ว่าราชการ เมืองในสังกัดอาณาจักรสิโคตตะบอง ต่อมาเลยตั้งชื่อใหม่ให้สอดคล้องกับเมืองว่า “พระยาสุมิตตา ธรรมวงศ์มรุกขนคร” และกลุ่มที่ ๒ ย้ายขึ้นมาตั้งอยู่บริเวณใต้ปากน้ำห้วยซิมัง พระธาตุเก่าปัจจุบันแล้วได้แต่งตั้ง “พระยาสุมินตารัส” เป็นผู้ปกครอง จุดประสงค์ของการเชื่อบริเวณนี้เนื่องจากพระพุทธเจ้ายังคงมีพระชนม์ พระองค์ได้เสด็จมาจากภูมิกำพร้าทาประทับอยู่ที่นี่ก่อนเสด็จไปพักอยู่ตันรัง เพราะเหตุนี้เลยอยากสร้างอุโมงค์รอยพระบาท (รอยเท้า) ของพระพุทธเจ้า เพื่อกราบไหว้ แต่ยังรักษาชื่อเมืองไว้เหมือนเดิม “เมืองสิโคตตะบอง” ร่องรอยที่สดงให้เห็นคือ เมืองเก่าท่าแขก ปัจจุบัน และซากวัดอุโบสถในบริเวณพระธาตุเมืองเก่า

๑. แคว้นสิโคตตะบองมีความเจริญรุ่งเรืองที่สุด

ภายหลังสถาปนาเมืองมรุกขนคร มีกษัตริย์ปกครองสิโคตตะบองสืบต่อกัน หลังจากสร้างเมืองใหม่ขึ้นมาแล้วพยายามรุกฆะธรรมราชา น้องชายของพระยานันทะเสนเป็นพระโอรสของนางเทวบุผา หลังจากนั้นกษัตริย์ของอาณาจักรสิโคตตะบองหลายองค์ สืบต่อปกครองต่อมาแต่ไม่ปรากฏชื่อ

ในตำนานใดๆ จนมาถึงกษัตริย์สีโคตตะบององค์ที่ ๔ “ทรงพระนามว่าเจ้าสุมิตตะธรรมะวงษา” ในราชการของพระองค์นี้ปรากฏว่าอาณาจักรสีโคตตะบองมีความเจริญศรีวิไลสูงสุดและได้แพร่อาณาเขตรวมเอาดินแดนของสองฝั่งแม่น้ำโขงตอนกลาง

แคว้นสระเกศนคร (เมืองร้อยเอ็ดประตู) ถูกกองทัพ "ทวาราวดี" รุกราน และตกเป็นอาณานิคมของอาณาจักรมอญที่อยู่ทางทิศตะวันตกของสีโคตตะบอง ทำให้เมืองเล็กและเมืองใหญ่ราชดลประสบปัญหาขาดความสงบสุข และสงครามกลางเมืองได้เกิดขึ้นเรื่อยๆ เมืองสระเกศนคร อันเป็นเมืองหลวงก็ขาดในอำนาจ **เจ้าเมืองสุริยวงศ์ธรรมมิกะราช** ถูกลงโทษ ยอมมอบตัว เจ้าหญิงลัทตะนาเทวี และพระเจ้าสังขัตติราชกุมาร นายกางโอง พร้อมด้วยทหารจำนวนมากอพยพ เข้ามาอาศัยแต่ “**พระยาสุมิตตะธรรมะวงษา**” แห่งเขตสีโคตตะบอง

ส่วนเมืองหล้าหนองคาย หนองกันทา หนองผิเสื่อน้ำ ร่องกระแสด แก้วคกแก้วลิว (ชื่อสุวรรณภูมิในสมัยเวียงจันทน์โบราณ) พระสุมิตตะธรรมะวงษาทรงจัดทัพขับไล่กองทัพแห่งอาณาจักรทวาราวดีออกไปหมด พระองค์ทรงปกครอง สระเกศนคร (เมืองร้อยเอ็ดประตู) และได้รับสมญานามว่า “กษัตริย์สีโคตตะบอง” ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๑ ถึง ๒๓๖ เมืองหลวงทางภาคใต้ เช่น อินทปัตถ์นานคร และเมืองเล็กและเมืองใหญ่ก็ถวายเครื่องสักการะ เป็นการตอบแทนพระคุณ

หลังจากนั้น เจ้าสุมิตตะธรรมะวงษา ได้กลับไปที่เมืองมรุกขนคร เพื่อบำรุงรักษาเจดีย์อูร์รังคะธาตุ (พระธาตุพนม) และเจดีย์ต่างๆ ในปีต่อๆ มาแคว้นอาณาจักรสีโคตตะบอง ภายหลังจากอารยธรรมทางศาสนาได้เข้ามาถึงดินแดนสุวรรณภูมิ กล่าวคือ ดินแดนส่วนใหญ่ของอาณาจักรสีโคตตะบองได้รับเอาวิถีทางศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องกับแนวทางการปกครองหมู่บ้านและเมืองตามระบอบ "ธรรมราชา" ทรงหันมาสร้างวัด ศาล และโบราณสถานให้กลายเป็นวัดถุกถาวรทางสถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนา สามารถดึงดูด รวบรวม พัฒนาการทางจิตใจด้วยการยึดถือ สู่หลัก ๕ ประการของ “ปัญญาธิรา” ศิล ๕ ข้อ อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการปฏิบัติหรือเรียกว่าศิลป ๕ นั้นเอง

พื้นที่เวียงจันทน์เมื่อก่อนเคยอยู่ในอาณาเขตของอาณาจักรสีโคตตะบองในสมัยพระเจ้าสุมิตธรรมะวงษาและเป็นช่วงที่รุ่งเรืองที่สุดของอาณาจักรสีโคตตะบอง ตามตำนานของอูร์รัง กนิษฐาน (ธาตุพนม) กล่าวว่า หลังจากที่บูลีจันได้นำญาติที่อพยพมาสร้างหมู่บ้านในบริเวณร่องสะแก หนองคันแท-ผิเสื่อน้ำ เมื่อประมาณ ๒๓๖-๔๐๐ ปีก่อนคริสตกาล เมื่อหมู่บ้าน ร่องสะแก หนองคันแท-ผิเสื่อน้ำ เจริญรุ่งเรืองได้รับการยกฐานะเป็นเมืองและได้ชื่อว่า เมืองจันทบุรี ต่อมากลายเป็นสถานที่ต้อนรับแขก แลกเปลี่ยน เศรษฐกิจและวัฒนธรรมจากเมืองหลวงทางเหนือสู่เมืองหลวงทางใต้ เมืองมรุกขนครได้เตรียมเครื่องราชาภิเษก และสิ่งของต่าง ๆ ให้หมื่นนั้นเป็นคนแบ่งเขต ได้แก่ ส่วนของแม่น้ำตั้งแต่ปากน้ำกะดิงขึ้นไป ทางใต้ของแม่น้ำ ตั้งแต่ปากลำห้วยบางบาตร ขึ้นไปถึงบริเวณเมืองจันทบุรีแล้วพาทั้งห้าไปพักที่แรมริมแม่น้ำที่เรียกว่า บ้านท่าแขก (ติดกับหมู่บ้านหาดชายฟองเวียงจันทน์ในปัจจุบัน) จึงได้ชื่อว่า "หมู่บ้านท่าแขกพาม" ต่อมาจึงเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย อย่างบ้านท่าแขก จากนั่นทั้ง ๕

ก็พร้อมกันประกอบพิธีอภิเษก บูรีจันทร์ เป็นเจ้าเมืองจันทบุลี มีพระนามว่า “พระยาจันทบุลีประสิทธิ์ศักดิ์”

เมื่อบุลีจัน ได้รับการยกขึ้นเป็นเจ้าเมืองดอน ดอมชาวบ้านร้องสะแกแล้วพระอรหันต์ตรัสว่า ลำน้ำ ทรัพย์สินทั้งหมดที่หมู่บ้านอยู่ เมืองนี้อยู่ใต้พระโพธิสมปันแห่งอาณาจักรสีโคตตะบอง (แปลว่าขึ้นกับอาณาจักรสีโคตตะบอง) ครั้งหนึ่งได้มีภัยน้ำท่วมอย่างร้ายแรงอยู่แคว้นหนองหานหลวง ได้ทำให้ราษฎรเสียชีวิตจำนวนมาก เนื่องจากกิดโรถภัยไข้เจ็บ นายคำบาง ได้นำพาญาติพี่น้องมาอาศัยตั้งอยู่ริมแม่น้ำในบริเวณ แก้วคกแก้วลือเมื่อหมู่บ้านกลายเป็นเมืองจึงได้รับฉายาว่า “เมืองสุวรรณภูมิ” ที่ขึ้นกับอาณาจักรสีโคตตะบอง ส่วนบุลีจันนั้นอำนวยความสะดวกด้านการค้าและการคมนาคมซึ่งมีแม่น้ำโขงเป็นทางพัวพันกับเมืองหลวงต่างๆ ในแคว้นวีโคตตะบองและแคว้นใกล้เคียงอื่นๆ ทางด้านพระยาคำบาง เมืองสุวรรณภูมิ ซึ่งเป็นอาณาเขตของอาณาจักรสีโคตตะบอง มีความจงรักภักดีต่อเจ้าสุมิตะธรรมวงษา จึงได้นำอุปกรณ์บรรณาธิการมาถวายอยู่เสมอ

อาณาจักรลาวโบราณ (กลางศตวรรษที่ ๑๔)

พุทธศตวรรษที่ ๖ ได้ปรากฏมีชื่อเมือง ๑๗ เมืองที่ขึ้นกับอาณาจักรลือโคตตะบองดังต่อไปนี้

- ๑) เมืองเวียงจันทน์ (เมืองหลวงเวียงจันทน์ปัจจุบัน)
- ๒) เมืองเวียงคำ (เมืองเก่าของจังหวัดเวียงจันทน์(ปัจจุบัน))
- ๓) เมืองผาน้ำรูง (แถบเมืองเก่าบอลิคัน จังหวัดบอลิคำไซ)
- ๔) เมืองสามแท (ปากน้ำเซบั้งไฟ)
- ๕) เมืองลือโคต (ท่าแขกปัจจุบัน)
- ๖) เมืองจำปานะชิลี (สะพานนะชิลี จังหวัดจำปาสัก)
- ๗) เมืองบากกะบอง (อุบล ประเทศไทย)
- ๘) เมืองตาแนน (จังหวัดสุวรรณภูมิ ประเทศไทย)
- ๙) เมืองฟ้าแดด (จังหวัดกาฬสินธุ์ ประเทศไทย)
- ๑๐) เมืองภูพาน (ส่วนหนึ่งกับจังหวัดอุบล ประเทศไทย)
- ๑๑) เมืองบัวบาน (จังหวัดหนองคาย ประเทศไทย)
- ๑๒) เมืองหนองหารหลวง (จังหวัดสกลนคร ประเทศไทย)
- ๑๓) เมืองหนองหานเล็ก (ส่วนหนึ่งของจังหวัดอุดร ประเทศไทย)
- ๑๔) เมืองสิแก้ว (จังหวัดมหาสารคาม ประเทศไทย)
- ๑๕) เมืองเชียงเหียน (ส่วนหนึ่งของจังหวัดมหาสารคาม ประเทศไทย)
- ๑๖) เมืองร้อยเอ็ดประตุ (จังหวัดร้อยเอ็ด ประเทศไทย)
- ๑๗) เมืองมะรุกขนคร (จังหวัดนครพนม ประเทศไทย)

การก่อสร้างเจดีย์อุรังคธาตุพระธาตุลือโคตตะบองครั้งแรก

เมื่อพระอรหันต์ทั้ง ๕ พระองค์เสด็จเดินทางจากเมืองจันทบุลีไปยังมรุกนคร ก็บิณฑบาตไปตามริมฝั่งแม่น้ำโขงในบริเวณที่พราหมณ์ทั้ง ๕ ทำนายไว้ว่า มรุกนครจะเคลื่อนตัวขึ้นไปยังบริเวณที่มีลำห้วยม้งคะระ และลำห้วยข้าวไหลประจวบใส่กัน

เมื่อพระเจ้าอยู่หัวสุमितถรรรมกษัตริย์ ได้มอบให้พราหมณ์ทั้ง ๕ ทำพิธีราชมงคล ดำเนินสร้างอุโมงค์ ทรงสร้างวัดเป็นศาลหลักบริเวณใจกลางราชธานีที่เมืองมรุกนคร เมื่อสร้างศาลหลักแล้วก็ได้กำหนดพระบรมสารีริกธาตุ ของพระเจ้ามหาธรรมราชา (นันทเสน) และพระอรหันต์มาบรรณจุไว้พร้อม และสร้างวิหารเพื่อถวายพระอรหันต์ทั้ง ๕ องค์

เจ้าผู้ครองแคว้นลือโคตตะบอง ได้ถวายวัดเจดีย์หลวงให้แก่พระสังฆวิฑฒมหาเถระ พร้อมด้วยสมณะพราหมณ์ดูแลบำรุงรักษา สร้างเมืองตามแบบโครงสร้างศิลปะอโศกมหาราช (เจดีย์ วิหาร) หนึ่งในงานจำนวน ๘๔,๐๐๐ ลูก และตั้งชื่อเมืองใหม่นี้ว่า: " ปัญจะละนนคร" เนื่องจากพระอรหันต์ ๕ องค์ และพราหมณ์ ๕ คนได้ทำนายไว้ก่อนว่าเมืองหลวงลือโคตตะบองจะมาตั้งอยู่ที่นี้ ตามประวัติศาสตร์แจ้งว่า การก่อสร้างอุโมงเจดีย์ที่เมืองสุวรรณภูมิ พระเจ้าอโศกมหาราช เริ่มขึ้นเมื่อ ๒๓๖-๔๐๐ ปีก่อน

คริสตกาล ในรัชสมัยของพระเจ้าสุมิตตรธรรมวงษา ทรงปกครองอาณาจักรสีโคตตะบองให้มีความเจริญรุ่งเรืองทั้งในด้านคุณค่า ทางวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม ประติมากรรมทางพุทธศาสนาที่มั่นคงถาวร พระองค์ได้ซ่อมแซมพระธาตุพนม ให้เป็นที่รวบรวมหัวเมืองต่างๆ และสร้างอุโมงเจดีย์เพื่อเฉลิมพระเกียรติแก่ ราชวงศ์องค์ที่ ๑ และที่ ๒ คือ พระธาตุอิงฮัง และพระธาตุสีโคตตะบอง

กาลครั้งหนึ่งนั้น พระองค์ได้มอบโอกาส (คนอุปถัมภ์พระธาตุ) แล้วถวายทรัพย์สมบัติให้ตามที่ระบุไว้ในบันทึกบัญชีขององค์พระธาตุ

ในช่วงเวลาแห่งความเจริญรุ่งเรืองนี้ อาณาจักรสีโคตตะบอง กลายเป็นศูนย์กลางของเมืองหลวงต่าง ๆ อิทธิพลของพระธาตุเจดีย์ เชื่อมโยงกับสถาบันการบริหารสูงสุดแห่งอาณาจักรสีโคตตะบอง

พระธาตุสีโคตตะบอง เป็นเอกราช ปี พ.ศ ๖๐๐

๔.๒ ผลการวิเคราะห์บทบาทขององค์พระธาตุพนมจากตำนานอุรังคธาตุด้านวัฒนธรรม

การศึกษา “การยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง” ตามวัตถุประสงค์ ข้อที่ ๑ ศึกษาบทบาทขององค์พระธาตุพนมจากตำนานอุรังคธาตุด้านวัฒนธรรม ในกระบวนการเก็บข้อมูล คณะผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลออกเป็น ๒ ส่วน ดังนี้

การวิเคราะห์บทบาทขององค์พระธาตุพนมจากตำนานอุรังคธาตุด้านวัฒนธรรม ตามหนังสืออุรังคนิชาตุ (ฉบับหอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระ)^๔

หนังสือ ตำนานอุรังคนิชาตุ นั้นไม่ปรากฏชื่ออย่างชัดเจน ตำนานอุรังคธาตุฉบับที่เก่าแก่ที่สุดที่พบในปัจจุบัน บันทึกด้วยอักษรธรรมอีสาน มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๒ ตอนต้น และได้ถูกปริวรรต/เรียบเรียงโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อิทธิราชย์ นันทันต์ จากภาษาบาลี โดยวิเคราะห์บทบาทได้ดังนี้

“จุดเริ่มต้น ณ พ.ศ. ๘ ของการมาถึงของพระมหากัสปะ ณ ดินแดนแห่งนี้ (ภูคำพร้าว) ท่านมาพร้อมกับพระอรหันต์ จำนวน ๕๐๐ องค์ โดยนำพระอุรังคธาตุของพระพุทธเจ้ามาด้วยและบรรจุไว้ในโพงไม้ศรีมหาโพธิ เมื่อ พญาสุวรรณภิงคาร พญาคำแดง พญาอินทปัตถนคร พญาจุลณีพรหมทัต และ พญานันทเสน ทราบข่าวดังกล่าวจึงพร้อมใจกันมอบหมายบริวารทั้งหลายพยายามสร้างก่อเป็นพระธาตุที่ เมืองหนองหานหลวง^๕ คือ พระธาตุนารายณ์เจงเวง แต่ไม่เรียบร้อย พระมหากัสปะ จึงกล่าวว่า ให้ปั้นดินดิบก่ออุ้มขี้ขึ้น เจ้าพญาทั้ง ๕ ก็ตกแต่งให้สวยงาม และให้ขุดหลุมลึก ๒ ศอก กว้าง ๔ ด้านเท่ากัน ๒ วา และพญาทั้ง ๕ ก็นำของมีค่าบรรจุไว้ในฐานนั้น”

จากตำนานช่วงต้น จะเห็นได้ว่า การเกิดขึ้นขององค์พระธาตุพนมจะเกิดขึ้นแค่เจ้าพญาองค์เดียวไม่ได้ เพราะจำทำให้งานออกมาไม่แล้วเสร็จ และเกิดการขัดแย้งกัน พระมหากัสปะจึงให้พญาทั้ง ๕ ร่วมกันก่อสร้างร่วมกันเพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงโดยไว และเกิดการมีส่วนร่วมขึ้นในอดีตกาลตามตำนานยังบอกอีกว่า พญาทั้ง ๕ อยู่ต่างแดนกัน ดังนี้

พระยาสุวรรณภิงคาร เจาเมืองหนองหานหลวง ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของจังหวัดสกลนคร (ภาคอีสานปัจจุบันของประเทศไทย) ในรัชสมัยของพระเจ้าสุวรรณพิงค์คาน ทรงสร้างพระธาตุเชิงชุมและพระธาตุเจงเวง

พระยาคำแดง เจาเมืองหนองหานน้อย พื้นที่ที่เป็นหนองหานน้อย เมืองกุมวาปี จังหวัดอุดรธานี

^๔ อิทธิราชย์ นันทันต์ (ปริวรรต), อุรังคนิทานธาตุ (ฉบับหอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ), (นครพนม : หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, ๒๕๖๓), หน้า ๖.

^๕ อิทธิราชย์ นันทันต์ (ปริวรรต), อุรังคนิทานธาตุ (ฉบับหอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ), (นครพนม : หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, ๒๕๖๓), หน้า ๖.

พระยาอินทปัตถนคร เจาเมืองอินทปรต (กัมโพชประเทศ)

พระยาจุลนีพรหมทัต ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำโขง บริเวณแม่น้ำชี ไหลสู่มแม่น้ำมูน (ในภาคอีสานของประเทศไทย)

พระยานันทเสน เมืองมรุกขนคร (จังหวัดนครพนม ประเทศไทย)

แสดงให้เห็นว่า การเกิดขึ้นของพระธาตุพนมและประดิษฐาน ณ ดินแดนภูกำพร้าว (ธาตุพนม) มิได้เกิดขึ้นจากเพียงเจ้าเมืองหรือประชาชนเพียงกลุ่มที่ทำให้พระธาตุพนมเกิดขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงจึงเริ่มมาแต่อดีตกาล และมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตมาจนถึงปัจจุบันจะเห็นได้จากวิถีการดำเนินชีวิตที่มีการรักษาวิธีการ และมีพิธีกรรมที่คงไว้จากอดีต โดยประชาชนสองฝั่งโขงมีส่วนร่วมแม้การเดินทางข้ามประเทศจะลำบากก็ตาม อย่างเช่น งานนมัสการพระธาตุพนม ที่บรรดาชาวพุทธอีสาน และจาก สปป.ลาว ที่มีความเคารพบูชาในองค์พระธาตุพนม และมีความเชื่อว่าตนเองเป็นชาโอกาสขององค์พระธาตุพนม มีหน้าที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษด้วยการดูแลวัดและการถวายข้าวพีชภาค ซึ่งเป็นผลผลิตที่เกิดจากนาจ้งหันหรือที่ดินกล้าปนาที่พระราชากวายเป็นสมบัติของวัดหรือศาสนสถาน โดยนำมาถวายพระสงฆ์สามเณรในอาราม ตามสถานการณ์ของสังคม และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงสืบมาตั้งแต่อดีต

ปัจจุบันมีการประกอบพิธีถวายข้าวพีชภาคในประเพณี นมัสการพระธาตุพนมทุกๆ ป เสมอมา ซึ่งเป็นภาระหน้าที่ของชาโอกาสที่ชัดเจนทั้งยังมีการปฏิบัติสืบทอดกันมา โดยจะละเอียดมีได้ ส่วนการถวายข้าวพีชภาคแบบเป็นพิธีการขั้นตอนดังเช่นในปัจจุบัน จะเริ่มมีมาในสมัยใดนั้นไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจน แต่สันนิษฐานว่าน่าจะเริ่มได้รับการพัฒนามาโดยลำดับ เช่น ในยุคแรกเริ่มอาจถวายการอุปถัมภ์ตามฤดูกาลเพื่อดูแลพระเณรในวัดพระธาตุพนมซึ่งมีอยู่จำนวนมาก และได้มีวิวัฒนาการตามบ้านเมือง จนกลายมาเป็นพิธีถวายข้าวพีชภาคและเป็นส่วนหนึ่งของงานนมัสการพระธาตุพนมดังเช่นในปัจจุบัน^๖

จากข้อมูลข้างต้น วัฒนธรรมและประเพณีของคนในกลุ่มที่อยู่ในบริเวณเขตการปกครองของพระยาทั้ง ๕ ยังมีความศรัทธา เชื่อว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของผู้ที่จำเป็นต้องรับผิดชอบในการดูแลบุคคลที่เกี่ยวกับวัดพระธาตุพนม หรือดูแล ทำนุบำรุงพระธาตุพนมไม่ให้เสื่อมหรือหายจากชุมชน ถึงแม้ว่า เกิดชุมชนในบริเวณวัดพระธาตุพนมขึ้นมามากมาย มีความขัดแย้งกันในด้านผลประโยชน์ที่ชาวบ้านต้องการจากวัด หรือพ่อค้า แม่ค้าต้องการจนเป็นปัญหาที่คณะดำเนินงานเพื่อยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกดำเนินการแก้ไขในเรื่องดังกล่าว และหากพิจารณาจากตำนาน แน่นนอนว่าประชาชนสอง

^๖ พระครูศรีปริยัติการ, ความเชื่อของชาวพุทธอีสานเกี่ยวกับพุทธสถานที่ปรากฏในอุรังคธาตุนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระธาตุพนม และพระพุทธรูปเงินปลา จังหวัดนครพนม, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๔), หน้า ๑๑๖.

ฝั่งโขงย่อมมีความต้องการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก เพราะความต้องการอยากอนุรักษ์ไว้ เพื่อให้คนรุ่นหลังได้กราบไว้ และสืบทอดต่อไป

ตำนานอูรังคนิทาน เป็นแนวคิดในลักษณะการแต่่งขึ้นมาโดยการเชื่อมโยงของสถานที่ต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างมีนัยสำคัญที่เกี่ยวกับพระธาตุพนม และมีประวัติศาสตร์บันทึกไว้อย่างสอดคล้องกับตำนานที่เขียนไว้ ดังเช่น ประวัติศาสตร์ของ แขวงคำม่วน สปป.ลาว ที่ได้บันทึกประวัติของผู้ปกครอง ที่ให้ความสำคัญในการบูรณะพระธาตุพนมซึ่งมีบันทึกไว้ในการบูรณะ

๔.๓ ผลการวิเคราะห์การยกพระธาตุพนมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๔.๓.๑ ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

การยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง มีลักษณะของทัศนคติที่แตกต่างกัน จากการเก็บข้อมูลคุณภาพและการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณกับกลุ่มตัวอย่างของประชาชนในอำเภอธาตุพนม จำนวน ๑๐๐ รูป/คน และประชาชนที่อาศัยอยู่บ้านสีโคตรบูร (พระธาตุสีโคตรบูร) เมืองคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน ๑๐๐ รูป/คน รวมทั้งสิ้น ๒๐๐ รูป/คน รวมถึงผู้ให้ข้อมูลแบบสัมภาษณ์ จำนวน ๔๐ รูป/คน จากประชาชนสองฝั่งโขง ฝั่งละ ๒๐ รูป/คน โดยแยกการวิเคราะห์ข้อมูลได้ดังนี้

๑) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ ๔.๒ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
๑. เพศ		
๑) ชาย	๑๐๒	๕๑.๐๐
๒) หญิง	๙๘	๔๙.๐๐
รวม	๒๐๐	๑๐๐.๐๐
๒. อายุ		
๑) ๒๑ - ๓๐	๒๐	๑๐.๐๐
๒) ๓๑ - ๔๐	๕๐	๒๕.๐๐
๓) ๔๑ - ๕๐	๗๘	๓๙.๐๐
๔) ๕๑ - ๖๐	๒๒	๑๑.๐๐
๕) ๖๑ ปีขึ้นไป	๓๐	๑๕.๐๐

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
รวม	๒๐๐	๑๐๐.๐๐
๓. สถานภาพการสมรส		
๑) โสด	๘๔	๔๒.๐๐
๒) สมรส	๙๐	๔๕.๐๐
๓) หย่าร้าง	๒๖	๑๓.๐๐
รวม	๒๐๐	๑๐๐.๐๐
๔. ระดับการศึกษา		
๑) ประถมศึกษา	๒๖	๑๓.๐๐
๒) มัธยมศึกษา	๓๘	๑๙.๐๐
๓) อนุปริญญา	๖๒	๓๑.๐๐
๔) ปริญญาตรี	๕๔	๒๗.๐๐
๕) สูงกว่าปริญญาตรี	๒๐	๑๐.๐๐
รวม	๒๐๐	๑๐๐.๐๐
๕. อาชีพหลัก		
๑) รับจ้างทั่วไป	๔	๒.๐๐
๒) เกษตรกร	๙๒	๔๖.๐๐
๓) พนักงานเอกชน	๔๘	๒๔.๐๐
๔) รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ/ลูกจ้างของรัฐ	๕๒	๒๖.๐๐
๕) ค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว	๔	๒.๐๐
รวม	๒๐๐	๑๐๐.๐๐
๖. ระยะเวลาอาศัยอยู่ในพื้นที่		
๑) ๕ - ๑๐ ปี	๑๖	๘.๐๐
๒) ๑๑ - ๑๕ ปี	๒๔	๑๒.๐๐
๓) ๑๖ - ๒๐ ปี	๘๒	๔๑.๐๐
๔) ๒๑ ปี ขึ้นไป	๗๘	๓๙.๐๐
รวม	๒๐๐	๑๐๐.๐๐
๗. ตำแหน่งในพื้นที่		
๑) ประธานชุมชน	๒๐	๑๐.๐๐
๒) คณะกรรมการชุมชน	๒๔	๑๒.๐๐

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
๓) สมาชิกกลุ่มต่าง ๆ	๑๐๖	๕๓.๐๐
๔) ประชาชนทั่วไป	๕๐	๒๕.๐๐
รวม	๒๐๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๒ จำแนกตามเพศ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน ๑๐๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๐๐ รองลงมา เพศชาย จำนวน ๙๘ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๐๐

จำแนกตามอายุ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อายุ ๔๑ - ๕๐ ปี จำนวน ๗๘ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๐๐ รองลงมา อายุ ๓๑ - ๔๐ ปี จำนวน ๕๐ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐๐ อายุ ๖๑ ปีขึ้นไปจำนวน ๓๐ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๐๐ และ อายุ ๕๑ - ๖๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๒๒ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๐๐ และน้อยที่สุด อายุ ๒๑ - ๓๐ ปี จำนวน ๒๐ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐

จำแนกตามสถานภาพการสมรส พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ สมรส จำนวน ๙๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๐๐ รองลงมาอยู่ในสถานะโสด จำนวน ๘๔ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๐๐ และน้อยที่สุด อยู่ในสถานะ หย่าร้าง ๒๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๐๐

จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ระดับอนุปริญญา จำนวน ๖๒ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๐๐ รองลงมา ปริญญาตรี จำนวน ๕๔ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๐๐ มัธยมศึกษา จำนวน ๓๘ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๐๐ ประถมศึกษา จำนวน ๒๖ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๐๐ และน้อยที่สุด คือ ระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๒๐ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐

จำแนกตามอาชีพหลัก พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เป็นเกษตรกร จำนวน ๙๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๐๐ รองลงมา รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ/ลูกจ้างของรัฐ จำนวน ๕๒ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๐๐ พนักงานเอกชน จำนวน ๔๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๐๐ และน้อยที่สุด คือ รับจ้างทั่วไป และค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว จำนวน ๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๐๐

จำแนกตามระยะเวลาอาศัยอยู่ในพื้นที่ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ อยู่ ๑๖ - ๒๐ ปี จำนวน ๘๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๐๐ รองลงมา ๒๑ ปี ขึ้นไป จำนวน ๗๘ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๐๐ ๑๑ - ๑๕ ปี จำนวน ๒๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๐๐ และน้อยที่สุด คือ ๕ - ๑๐ ปี จำนวน ๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๐๐

จำแนกตามตำแหน่งในพื้นที่ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ จำนวน ๑๐๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๐๐ รองลงมา ประชาชนทั่วไป จำนวน ๕๐ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐๐ คณะกรรมการชุมชน จำนวน ๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๐๐ และน้อยที่สุด คือ ประธานชุมชน จำนวน ๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐

๒) ผลการวิเคราะห์การยกพระธาตุพนมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

ตารางที่ ๔.๕ การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม **รายด้าน**

ที่	รายการประเมิน	\bar{X}	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
ก	ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	๒.๖๕	๐.๕๖	ปานกลาง
ข	ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน	๒.๔๘	๐.๔๒	น้อย
ค	ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	๒.๔๕	๐.๓๑	น้อย
ง	ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล	๒.๔๖	๐.๔๗	น้อย
	รวม	๒.๕๑	๐.๔๔	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๕ การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน รายด้าน พบว่าค่าเฉลี่ยรายด้านภาพรวม เท่ากับ ๒.๕๑ อยู่ในระดับปานกลาง

พิจารณาเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยน้อยไปหามาก ๓ อันดับ สามารถเรียงได้ดังนี้

ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๖๕ อยู่ในระดับ ปานกลาง

ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๔๘ อยู่ในระดับ น้อย

ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๔๖ อยู่ในระดับ น้อย ส่วนด้านที่ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๔๕ อยู่ในระดับ น้อย

ตารางที่ ๔.๖ การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมของประชาชน สองฝั่งโขงในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ รายข้อ

ที่	รายการประเมิน	\bar{X}	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
๑	ท่านได้มีส่วนร่วมประชุมกับหน่วยงานภายในชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำเสนอปัญหา ความต้องการของชุมชนในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๙๔	๐.๖๔	ปานกลาง
๒	ท่านได้มีส่วนร่วมประชุมกับหน่วยงานภายนอกชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำเสนอปัญหา ความต้องการของชุมชนในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๕๙	๐.๕๒	ปานกลาง
๓	ท่านมีส่วนร่วมในการประชุม ปรีกษาหารือ แสดงความคิดเห็น เพื่อนำเสนอเรื่องต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๗๑	๐.๔๘	ปานกลาง
๔	ท่านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผนขั้นตอนการดำเนินงาน ในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๗๑	๐.๔๘	ปานกลาง
๕	ท่านมีส่วนร่วมกำหนดการใช้ทรัพยากร และของทรัพยากรที่ใช้ในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๕๓	๐.๕๓	ปานกลาง
๖	ท่านมีส่วนร่วมเสนอปัญหาและแนวทางในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๖๖	๐.๗๕	ปานกลาง
๗	ท่านมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เช่น จัดนิทรรศการ โปสเตอร์ แผ่นพับ ให้ชุมชนรับทราบเพื่อการตัดสินใจการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๔๑	๐.๕๒	น้อย
	รวม	๒.๖๕	๐.๕๖	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๖ การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ รายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยรายด้านภาพรวม เท่ากับ ๒.๖๕ อยู่ในระดับ ปานกลาง

พิจารณาเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยน้อยไปหามาก ๓ อันดับ สามารถเรียงได้ดังนี้

๑. ท่านได้มีส่วนร่วมประชุมกับหน่วยงานภายในชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำเสนอปัญหา ความต้องการของชุมชนในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๙๔ อยู่ในระดับ ปานกลาง

๒. ท่านมีส่วนร่วมในการประชุม ปรีกษาหารือ แสดงความคิดเห็น เพื่อนำเสนอเรื่องต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม และ ท่านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผนขั้นตอนการดำเนินงานในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๗๑ อยู่ในระดับ ปานกลาง

๓. ท่านมีส่วนร่วมเสนอปัญหาและแนวทางในการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๖๖ อยู่ในระดับ ปานกลาง ส่วนข้อที่ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ท่านมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เช่น จัดนิทรรศการ ไปสเตอร์ แผ่นพับ ให้ชุมชนรับทราบเพื่อการตัดสินใจในกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๔๑ อยู่ในระดับ น้อย

ตารางที่ ๔.๗ การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมของประชาชน สองฝั่งโขงในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม **ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน** รายข้อ

ที่	รายการประเมิน	\bar{X}	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
๑	ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๓๙	๐.๔๙	น้อย
๒	ท่านมีส่วนร่วมสนับสนุนทรัพยากรเงินทองเพื่อใช้ในการทำกิจกรรมต่อการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๐๔	๐.๑๙	น้อย
๓	ท่านมีส่วนร่วมสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ เพื่อใช้ในการดำเนินงานยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๐๑	๐.๑๙	น้อย
๔	ท่านมีส่วนร่วมรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นให้เกิดการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๓.๐๐	๐.๕๕	ปานกลาง
๕	ท่านมีส่วนร่วมให้คำแนะนำ ปรีกษา สมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๙๑	๐.๕๘	ปานกลาง
๖	ท่านมีส่วนร่วมรายงานผลการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๗๖	๐.๔๖	ปานกลาง
๗	ท่านมีส่วนร่วมประชุมและวางแผนการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๒๓	๐.๔๕	น้อย
	รวม	๒.๔๘	๐.๔๒	น้อย

จากตารางที่ ๔.๗ การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน **ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน** รายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยรายด้านภาพรวม เท่ากับ ๒.๔๘ อยู่ในระดับ น้อย

พิจารณาเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยน้อยไปหามาก ๓ อันดับ สามารถเรียงได้ดังนี้

๑. ท่านมีส่วนร่วมรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นให้เกิดการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๐๐ อยู่ในระดับ ปานกลาง

๒. ท่านมีส่วนร่วมให้คำแนะนำ ปรีกษา สมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๙๑ อยู่ในระดับ ปานกลาง

๓. ท่านมีส่วนร่วมรายงานผลการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๗๖ อยู่ในระดับ ปานกลาง **ส่วนข้อที่ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด** คือ ท่านมีส่วนร่วมสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ เพื่อใช้ในการดำเนินงานยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๐๑ อยู่ในระดับ น้อย

ตารางที่ ๔.๘ การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมของประชาชน สองฝั่งโขงในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ รายข้อ

ที่	รายการประเมิน	\bar{X}	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
๑	ท่านมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม เช่น เครื่องอุปโภคบริโภค เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ หรือ การประกอบธุรกิจส่วนตัว	๒.๙๘	๐.๒๒	ปานกลาง
๒	ท่านมีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพตนเองจากการเข้าร่วมการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๗๙	๐.๔๑	ปานกลาง
๓	ท่านมีส่วนร่วมในการรับค่าตอบแทนจากการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๑.๐๐	๐.๐๐	น้อยมาก
๔	ท่านรู้สึกมีความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๓.๗๘	๐.๔๕	มาก
๕	ท่านได้รับการเคารพและการยอมรับในชุมชน	๒.๓๓	๐.๕๒	น้อย
๖	ท่านมีโอกาสได้รับเชิญเป็นวิทยากรภายนอก	๑.๐๐	๐.๐๐	น้อยมาก
๗	ชุมชนท่านได้รับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ เกิดความรัก และสามัคคีภายในชุมชน	๓.๒๘	๐.๕๗	ปานกลาง
	รวม	๒.๔๕	๐.๓๑	น้อย

จากตารางที่ ๔.๘ การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ รายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยรายด้านภาพรวม เท่ากับ ๒.๔๕ อยู่ในระดับ น้อย

พิจารณาเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยน้อยไปหามาก ๓ อันดับ สามารถเรียงได้ดังนี้

๑. ท่านรู้สึกมีความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงาน เพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๘ อยู่ในระดับ มาก

๒. ชุมชนท่านได้รับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ เกิดความรัก และสามัคคีภายในชุมชน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๘ อยู่ในระดับ ปานกลาง

๓. ท่านมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินงานเพื่อยกระดับ พระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม เช่น เครื่องอุปโภค บริโภค เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ หรือ การประกอบธุรกิจส่วนตัว ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๙๘ อยู่ในระดับ ปานกลาง ส่วนข้อที่ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ท่านมีส่วนร่วมในการรับค่าตอบแทนจากการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม และท่านมีโอกาสได้รับเชิญเป็นวิทยากรภายนอก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๑.๐๐ อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

ตารางที่ ๔.๙ การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมของประชาชน สองฝั่งโขงในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล รายข้อ

ที่	รายการประเมิน	\bar{X}	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
๑	ท่านมีส่วนร่วมในการสังเกตการณ์การทำงานของหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๖๘	๐.๕๐	ปานกลาง
๒	ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามผลการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอ	๒.๖๖	๐.๔๘	มาก
๓	ท่านมีส่วนร่วมในการประเมินความพึงพอใจของประชาชนในชุมชนต่อการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๖๙	๐.๕๒	ปานกลาง
๔	ท่านมีส่วนร่วมติดตามและประเมินการใช้งบประมาณในการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๑.๙๑	๐.๕๓	น้อย
๕	ท่านมีส่วนร่วมในการติดตาม ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ในการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๐๙	๐.๒๘	น้อย
๖	ท่านร่วมเสวนาความสำเร็จของความเป็นไปได้ในการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๕๙	๐.๕๒	ปานกลาง
๗	ท่านร่วมประชุมผลการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม	๒.๖๓	๐.๔๙	น้อย
	รวม	๒.๔๖	๐.๔๗	น้อย

จากตารางที่ ๔.๙ การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ รายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยรายด้านภาพรวม เท่ากับ ๒.๔๖ อยู่ในระดับ น้อย

พิจารณาเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยน้อยไปหามาก ๓ อันดับ สามารถเรียงได้ดังนี้

๑. ท่านมีส่วนร่วมในการประเมินความพึงพอใจของประชาชนในชุมชนต่อการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๖๙ อยู่ในระดับ ปานกลาง

๒. ท่านมีส่วนร่วมในการสังเกตการณ์การทำงานของหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๖๘ อยู่ในระดับ ปานกลาง

๓. ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามผลการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๖๖ อยู่ในระดับ ปานกลาง ส่วนข้อที่ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ท่านมีส่วนร่วมติดตามและประเมินการใช้งบประมาณในการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๑.๙๑ อยู่ในระดับ น้อย

๔.๓.๒ ผลการวิจัยเชิงคุณภาพการยกพระธาตุพนมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๑) การยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง ด้านการตัดสินใจต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

การตัดสินใจ แน่นนอนอย่างยิ่งว่าทุกการเปลี่ยนแปลงย่อมมีผู้ได้รับผลประโยชน์และเสียประโยชน์ในการดำเนินงานเกี่ยวกับเรื่องการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมประชาชนที่ดำเนินธุรกิจตามบริเวณวัดพระธาตุพนมอย่างไม่เรียนรู้กับการเปลี่ยนแปลงผลที่จะตามมาจะมีปัญหาที่ตามมาหากมองไม่เห็นประโยชน์ที่เกิดขึ้น ดังเช่น เกิดข้อพิพาทกันระหว่างกรรมการวัดและพ่อค้าแม่ค้าที่ไม่ลงตัวก่อให้เกิดการประท้วงเกิดขึ้น แต่อย่างไรก็ตามการให้ประชาชนมีส่วนร่วมประชุมกับหน่วยงานภายในที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำเสนอปัญหา ความต้องการของชุมชนในการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ย่อมเกิดการพัฒนาระบบการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมอย่างรวดเร็วและไม่ติดขัด โดยในการประชุม สำนวญความคิดเห็นต้องจัดเวทีเปิดโอกาสให้ประชาชนทั้งสองฝั่งโขงมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เพื่อนำเสนอเรื่องต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นในการดำเนินงานโดยให้สิทธิ์ต่อการตัดสินใจและยึดหลักประชาธิปไตยที่ยึดเสียงส่วนใหญ่ รวมถึงการตัดสินใจ วางแผนขั้นตอนการดำเนินงานในการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม^๗

การมีส่วนร่วมต้องเกิดจากการที่ประชาชนได้รับข้อมูลและความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวที่สอดคล้องกัน โดยเฉพาะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับการขอยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม หากกลุ่มคนเหล่านั้นได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันการโต้แย้งหรือปัญหาการขัดแย้งผลประโยชน์ย่อมไม่เกิดขึ้น ดังจะเห็นข่าวจาก Thai PBS ณ วันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๖ ที่ **นายอนันต์ชัย ไชยเดช** นายกองค์การบริหารในฐานะไวยวัจกรวัดพระธาตุพนมวรรมหาวิหาร อ.ธาตุพนม จ.นครพนม ได้พูดผ่านเครื่องขยายเสียง เรียกร้องตำรวจที่มารักษาการในบริเวณวัด ให้จับกุมบรรดาพ่อค้าแม่ค้าที่ตั้งแผงขายดอกไม้รูปเทียน อยู่บริเวณหน้าวัดพระธาตุพนม จนนำไปสู่การปะทะคารมกันระหว่างนายอนันต์ชัยกับกลุ่มแม่ค้า **ด้านกลุ่มแม่ค้า** เปิดเผยว่า สาเหตุที่ต้องมาตั้งแผงขายของบริเวณด้านหน้าวัดเนื่องจากแต่เดิมมีแผงขายในบริเวณวัดด้านในแต่ต่อมาถูกทางกรรมการวัดแจ้งให้ย้ายออกแล้วจะหาพื้นที่ให้ใหม่ แต่พื้นที่ที่หาให้ใหม่เป็นจุดที่ไม่มีนิกท่องเที่ยวผ่านเลยจึงขายของไม่ได้จึงจำเป็นต้องมาขายหน้าวัดเพื่อให้มีรายได้^๘

จากเหตุการณ์ข้างต้น ทำให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาเชิงพื้นที่แบบมีส่วนร่วมโดยให้ความสำคัญกับทุกฝ่าย เพราะตรงกันข้ามกับบ้างความคิดเกี่ยวกับการยกพระธาตุพนมเป็นมรดก

^๗ พระครูสุธรรมเจติยาภรณ์ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนม

^๘ <https://www.thaipbs.or.th/news/content/๓๒๗๒๖๗>

โลกทางวัฒนธรรม ด้วยเหตุที่ว่าการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมจะเป็นการการันตีว่าพระธาตุพนมจะกลายเป็นสมบัติของโลก ทำให้ชาวโลกรู้และเห็นความสำคัญก่อให้เกิดนักท่องเที่ยวต่างประเทศเข้ามาเพื่อศึกษาวัฒนธรรมเพิ่มมากขึ้น ก่อให้ประชาชนในพื้นที่เกิดรายได้มากขึ้นกว่าเท่าที่เป็น^๙ อย่างไรก็ตามระยะเวลาสำหรับดำเนินงานด้านการขอขึ้นยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกต้องใช้พอสมควร คณะทำงานต้องสร้างความเข้าใจกับทั้งฝ่ายประชาชนทั่วไปและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อให้ลดการขัดแย้งและหาทางออกร่วมกันอย่างสันติ

๒) การยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง ด้านการดำเนินงานต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

การดำเนินงานเป็นสิ่งที่ต่อเนื่องจากการตัดสินใจในด้านแรก เพราะการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในเรื่องใดก็ตาม การได้ลงมือดำเนินงานด้วยตนเองถึงแม้จะเล็กน้อยนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง การดำเนินงานมีหลายลักษณะอย่างเช่น มีส่วนร่วมรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นให้เกิดมีส่วนร่วมให้คำแนะนำ ปรีกษา สมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ก็นับว่าเป็นการดำเนินงานและจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลจะเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่การมีส่วนร่วมด้านการดำเนินงานยังมีเพียงเล็กน้อย เนื่องจากคณะดำเนินงานในเรื่องการขอขึ้นเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมขาดการประชาสัมพันธ์ที่ชัดเจนและต่อเนื่อง ทำให้ประชาชนไม่รู้ว่าต้องการให้ช่วยในเรื่องใด และต้องปฏิบัติตนอย่างไรเพื่อสนับสนุนการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก หากเป็นด้านการประชาสัมพันธ์เมื่อทางคณะทำงานได้มีข่าวประชาสัมพันธ์ทางเพจ facebook เกี่ยวกับความคืบหน้า หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับมรดกโลกประชาชนในพื้นที่ก็มักมีการแชร์ต่อเพื่อเป็นการกระจายข่าวให้เพื่อนได้ทราบ หรือการได้รับโอกาสในการเป็นผู้ให้คำแนะนำ ปรีกษา แก่สมาชิกในชุมชนโดยการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับองค์พระธาตุพนม และได้รับเชิญเป็นวิทยากรเกี่ยวกับประวัติพระธาตุพนม^{๑๐}

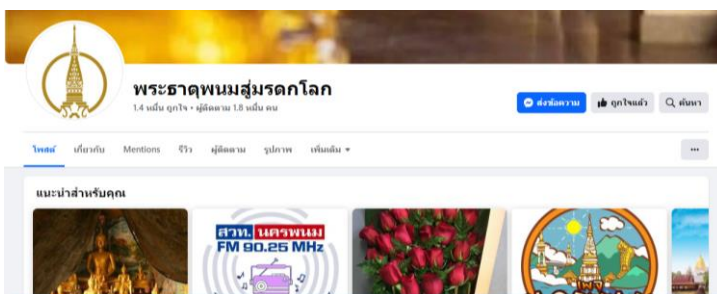
^๙ คุณแม่อนงค์นิต ธ.น ต้อ ชาวบ้านเทศบาลตำบลธาตุพนม

^{๑๐} นายหมง อภัยโส ที่ปรึกษาผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครพนม

และประชาชนทั่วไปสามารถติดตามข้อมูลได้จาก เพจ พระธาตุพนมสู่มรดกโลก

<https://www.facebook.com/Thatphanomintheworld>

อย่างไรก็ตาม การเกิดมีส่วนร่วมต้องเกิดจากทุกฝ่ายเพื่อสนับสนุนร่างกาย ใจ และทุนทรัพย์ต่อการดำเนินงานส่วนของการขอยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก ด้วยเหตุที่ว่า ทุนจากหน่วยงานภาครัฐที่ให้มาไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน หรือขาดการบริหารจัดการไม่ได้ตามที่กำหนด ก่อให้เกิดการทำงานที่ไม่เป็นไปตามแผนงานที่วางไว้ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงาน จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานให้มากกว่าเท่าที่เป็นเพื่อประโยชน์ของส่วนร่วม^{๑๑}

๓) การยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง ด้านผลประโยชน์ต่อการยกกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

เมื่อมีคนได้ประโยชน์ ย่อมมีผู้เสียประโยชน์ นั้น สะท้อนความจริงบางส่วนของโลก แต่ไม่ใช่ความจริงเสมอไป ยังมีกรณีที่ทุกคนสามารถได้รับประโยชน์ร่วมกัน สิ่งสำคัญคือต้องหาวิธีสร้างสมดุลระหว่างผลประโยชน์ของทุกฝ่ายมิให้เกิดความเหลื่อมล้ำของการดำเนินการเพื่อยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม แน่แน่นอนว่าหากพิจารณาในภาพใหญ่ของการรักษาไว้ของ ความศรัทธาขององค์พระธาตุพนมสิ่งที่ต้องดำเนินการย่อมมีกระบวนการตามลำดับขั้นตอนอย่างเห็นได้ชัด และเมื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานผู้มีส่วนร่วมย่อมมีความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงานและชุมชนได้รับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ เพราะหากมองในระยะยาว การนักท่องเที่ยวเยอะขึ้นทำให้เกิดการหมุนเวียนของเงินในจังหวัดมากขึ้น ประชาชนในจังหวัดได้รับผลประโยชน์ร่วมกันอย่างมากโดยเฉพาะคนในพื้นที่^{๑๒}

ผลประโยชน์ที่เกิดจากมรดกโลกทางวัฒนธรรม จำแนกออกเป็น

ด้านการอนุรักษ์ ได้รับการสนับสนุนจากองค์การยูเนสโก ทั้งในด้านเงินทุนและองค์ความรู้ และเพิ่มการตระหนักรู้ถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม เกิดการส่งเสริมการอนุรักษ์และบูรณะมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

ด้านการท่องเที่ยว ดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก ทำให้เกิดการสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น ช่วยส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจในท้องถิ่น

ด้านการศึกษา แน่แน่นอนว่าต้องเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ทำให้ส่งเสริมความเข้าใจและความเคารพต่อวัฒนธรรมที่หลากหลาย เกิดการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม

ด้านสังคม ส่งเสริมความภาคภูมิใจในท้องถิ่น เสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน ส่งเสริมการพัฒนาทางสังคมและวัฒนธรรม

^{๑๑} แม่ออง สารสิทธิ์ ชาวอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

^{๑๒} นายศรารุฒิ คณิตกษณ์ หนึ่งในคณะกรรมการฯ

๔) การยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง ด้านการประเมินผลต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

ด้านการประเมินผล เป็นด้านที่ว่าด้วยเรื่องของการพิจารณาผลการดำเนินงานของคณะกรรมการที่ได้จัดทำไปถึงขั้นตอนใด และผลเป็นอย่างไร ได้แก่ การประเมินความพึงพอใจ ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินเท่าที่ควร ผลการประเมินดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นว่าผลการประเมินอยู่ในระดับที่น้อย แต่อย่างไรก็ตาม ขบวนการดำเนินงานของคณะกรรมการก็ได้มีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องผลที่เกิดขึ้นทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสังเกตการณ์การทำงานของหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาดำเนินงาน และติดตามผลตามประกาศจากคณะกรรมการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง การมีส่วนร่วมในการติดตามผลการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอ ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ที่เขาจะได้รับ

ติดตามและประเมินการใช้งบประมาณ เป็นเรื่องที่ประกาศอย่างชัดเจนมีเอกสารรับรอง โดยได้รับการจัดสรรงบประมาณจากงบของแผ่นดินและงบประมาณของวัดเพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการขอยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก โดยทีมงานบางส่วนได้ประชาสัมพันธ์รับบริจาคจากประชาชนด้วยอีกทางในการดำเนินงาน เพราะการดำเนินงานจำเป็นต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก เช่น การติดต่อประสานงาน การประชุม การจัดกิจกรรม การจัดนิทรรศการ ย่อมจำเป็นต้องใช้งบประมาณ รวมถึงการจัดภูมิทัศน์บริเวณหน้าวัดพระธาตุพนม เพื่อให้สอดคล้องกับเกณฑ์การขอขึ้นเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม^{๑๓}

๔.๔ ผลการวิเคราะห์แนวทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

จากการเก็บข้อมูลแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามเพื่อการวิจัยสามารถวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ได้ดังนี้

๑) ด้านการตัดสินใจต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๑.๑ ควรให้ประชาชนสองฝั่งโขงได้มีส่วนร่วมประชุมกับหน่วยงานภายในชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำเสนอปัญหา ความต้องการของชุมชนในการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

^{๑๓} นายศรารุณี คณิตทัศนีย์ หนึ่งในคณะกรรมการฯ

๑.๒ ควรให้ประชาชนสองฝั่งโขงมีส่วนร่วมในการประชุม ปรึกษาหารือ แสดงความคิดเห็น เพื่อนำเสนอเรื่องต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นในการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๑.๓ ควรให้ประชาชนสองฝั่งโขงมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผนขั้นตอนการดำเนินงานในการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๑.๔ ควรให้ประชาชนสองฝั่งโขงมีส่วนร่วมเสนอปัญหาและแนวทางในการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๑.๕ ควรให้ประชาชนสองฝั่งโขงมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เช่น จัดนิทรรศการ โปสเตอร์ แผ่นพับ ให้ชุมชนรับทราบเพื่อการตัดสินใจในกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม

๒) ด้านการดำเนินงานต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๒.๑ ควรให้ประชาชนสองฝั่งโขงมีส่วนร่วมรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นให้เกิดการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๒.๒ ควรให้ประชาชนสองฝั่งโขงมีส่วนร่วมให้คำแนะนำ ปรึกษา สมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๒.๓ ควรให้ประชาชนสองฝั่งโขงมีส่วนร่วมรายงานผลการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๒.๔ ควรให้ประชาชนสองฝั่งโขงมีส่วนร่วมสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ เพื่อใช้ในการดำเนินงานยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๓) ด้านผลประโยชน์ต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๓.๑ ควรให้ประชาชนสองฝั่งโขงรู้สึกมีความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงาน เพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๓.๒ ควรให้ชุมชนได้รับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ เกิดความรัก และสามัคคีภายในชุมชน

๓.๓ ควรให้ประชาชนสองฝั่งโขงมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินงานเพื่อยกระดับ พระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม เช่น เครื่องอุปโภค บริโภค เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ หรือ การประกอบธุรกิจส่วนตัว

๓.๔ ควรให้ประชาชนสองฝั่งโขงมีส่วนร่วมในการรับค่าตอบแทนจากการดำเนินงาน เพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม และท่านมีโอกาสดำเนินชีวิตการภายนอก

๔) ด้านการประเมินผลต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๔.๑ ควรให้ประชาชนสองฝั่งโขงมีส่วนร่วมในการประเมินความพึงพอใจของประชาชนในชุมชนต่อการดำเนินงาน เพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๔.๒ ควรให้ประชาชนสองฝั่งโขงมีส่วนร่วมในการสังเกตการณ์การทำงานของหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๔.๓ ควรให้ประชาชนสองฝั่งโขงมีส่วนในการติดตามผลการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอ

๔.๔ ควรให้ประชาชนสองฝั่งโขงมีส่วนร่วมติดตามและประเมินการใช้งบประมาณในการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๔.๕ องค์ความรู้จากการวิจัย

การวิจัย เรื่อง “การยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง” เป็นการวิจัยแบบผสม ระหว่างเชิงคุณภาพและปริมาณ โดยเก็บข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และแจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานราชการ และผู้ประกอบการ เป็นต้น และได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยได้ผลการวิจัยตามข้อมูลข้างต้น ซึ่งได้ค้นพบแนวคิดใหม่จากการวิจัยได้ ดังนี้

๑) บทบาทขององค์พระธาตุพนมจากตำนานอุรังคธาตุด้านวัฒนธรรม

๑. ศูนย์กลางความเชื่อ

- ตำนานอุรังคธาตุกล่าวถึงการบรรจุพระอุรังคธาตุ (กระดูกส่วนหน้าอก) ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้ ณ องค์พระธาตุพนม
- ทำให้พระธาตุพนมกลายเป็นศูนย์กลางความศรัทธาและความเชื่อของพุทธศาสนิกชน
- ผู้คนจากทั่วสารทิศเดินทางมาสักการบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคล

๒. สัญลักษณ์ความศักดิ์สิทธิ์

- พระธาตุพนมปรากฏในตำนานพื้นบ้านและวรรณคดี สะท้อนให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์และความยิ่งใหญ่
- องค์พระธาตุพนมเปรียบเสมือนเสาหลักทางจิตใจของชุมชน เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คน

๓. มรดกทางวัฒนธรรม

- พระธาตุพนมเป็นโบราณสถานสำคัญคู่บ้านคู่เมืองนครพนมมายาวนานกว่า ๒,๐๐๐ ปี

- สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอันล้ำค่าของบรรพบุรุษ
- เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

๔. แหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา

- พระธาตุพนมดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก
- ส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นและสร้างรายได้ให้กับชุมชน
- เป็นการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยไปยังนานาชาติ

๕. ตัวแทนความสามัคคี

- พระธาตุพนมเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คนจากหลากหลายเชื้อชาติและศาสนา
- เป็นสัญลักษณ์ของความสามัคคีและความปรองดอง
- ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๒) ศึกษาพระธาตุพนมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงสู่การเป็นมรดกโลก

ทางวัฒนธรรม

๑. การจัดเวทีสาธารณะ

- เชิญชวนประชาชนจากทั้งสองฝั่งโขงมาร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
- นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับพระธาตุพนม
- ระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการศึกษาและการอนุรักษ์พระธาตุพนม

๒. การจัดกิจกรรมการศึกษา

- จัดนิทรรศการเกี่ยวกับพระธาตุพนม
- จัดเวิร์คช็อปเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุพนม
- จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านเกี่ยวกับตำนานและประวัติศาสตร์ของพระธาตุพนม

๓. การจัดตั้งคณะกรรมการร่วม

- ประกอบด้วยตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนจากทั้งสองฝั่งโขง
- ทำหน้าที่กำหนดแนวทางและแผนงานในการศึกษาและการอนุรักษ์พระธาตุพนม

๔. การแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้

- จัดตั้งศูนย์ข้อมูลเกี่ยวกับพระธาตุพนม
- จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับพระธาตุพนม
- สนับสนุนการวิจัยเกี่ยวกับพระธาตุพนม

๕. การส่งเสริมความร่วมมือ

- ร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรระหว่างประเทศ
- สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

- ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างสองฝั่งโขง

๓) แนวทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๑) ด้านการตัดสินใจต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๑. การประชุมและรับฟังความคิดเห็น

๑.๑ จัดประชุมร่วมกับหน่วยงานภายในชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อรับฟังปัญหาและความต้องการของชุมชน

๑.๒ จัดประชุมเพื่อปรึกษาหารือ แสดงความคิดเห็น เสนอแนะเรื่องต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นในการยกระดับพระธาตุพนม

๑.๓ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผนขั้นตอนการดำเนินงาน

๑.๔ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมเสนอปัญหาและแนวทางในการยกระดับพระธาตุพนม

๑.๕ จัดกิจกรรมเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เช่น นิทรรศการ โปสเตอร์ แผ่นพับ ให้

ชุมชนรับทราบ

๒) ด้านการดำเนินงานต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๒.๑ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นให้เกิดการยกระดับพระธาตุพนม

๒.๒ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมให้คำแนะนำ ปรึกษา สมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการยกระดับพระธาตุพนม

๒.๓ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมรายงานผลการยกระดับพระธาตุพนม

๒.๔ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์

๓) ด้านผลประโยชน์ต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๓.๑ ให้ประชาชนรู้สึกมีความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงาน

๓.๒ พัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ เกิดความรัก และสามัคคีภายในชุมชน

๓.๓ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินงาน เช่น เครื่องอุปโภค บริโภค เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ หรือ การประกอบธุรกิจส่วนตัว

๓.๔ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับค่าตอบแทน และมีโอกาสได้รับเชิญเป็นวิทยากรภายนอก

๔) ด้านการประเมินผลต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๔.๑ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินความพึงพอใจของประชาชนในชุมชน

๔.๒ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสังเกตการณ์การทำงานของหน่วยงานภายนอก

๔.๓ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ

๔.๔ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมติดตามและประเมินการใช้งบประมาณ

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายและเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “การยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง” มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบทบาทขององค์พระธาตุพนมจากตำนานอุรังคธาตุด้านวัฒนธรรม เพื่อศึกษาพระธาตุพนมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม และเพื่อเป็นแนวทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม โดยผู้วิจัยลำดับการศึกษา โดยสรุปได้ดังนี้

วิธีวิทยา

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสม (Mix Research) จำแนกได้ดังนี้ เชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ แบบมีส่วนร่วม

๑) ประชากร

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้เป็นประชากร ประกอบด้วย ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนครพนม จำนวน ๗๑๗,๐๔๐ คน (ข้อมูลเดือนธันวาคม ปี พ.ศ. ๒๕๖๔ โดยสำนักสถิติพยากรณ์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ) และประชากรในแขวงคำม่วน จำนวน ๑,๐๗๐,๐๐๐ คน (ข้อมูลปี พ.ศ. ๒๕๖๔ โดยสถานกงสุลใหญ่ ณ แขวงคำม่วน)

๒) กลุ่มตัวอย่าง

คณะผู้วิจัยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Non-probability random sampling) โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงด้วยอาศัยดุลยพินิจของผู้วิจัย^๑ ซึ่งกำหนดไว้เป็น คือ

๑. ผู้รู้และปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนภาครัฐ เอกชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัดนครพนม จำนวน ๒๐ คน

๒. ผู้รู้และปราชญ์ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บ้านสีโคตรบูร (พระธาตุสีโคตรบูร) เมืองคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน ๑๕ คน

๓. ประชากรที่อาศัยในพื้นที่เป้าหมายทั้ง ๒ ประเทศ จำนวน ๑๐๐ คน

^๑ ทองใบ สุตขารี, ภาวะผู้นำ : กลไกขับเคลื่อนองค์กรแห่งการเรียนรู้, อุบลราชธานี : สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๙.

เครื่องมือ

ภาคสนาม (Field Work) ผ่านแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสอบถามเพื่อการวิจัย (Questionare) โดยมีลักษณะแบบ check list

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ บทบาทขององค์พระธาตุพนมจากตำนานอุรังคธาตุด้านวัฒนธรรม

๑. ศูนย์กลางความเชื่อ

- ตำนานอุรังคธาตุกล่าวถึงการบรรจุพระอุรังคธาตุ (กระดูกส่วนหน้าอก) ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้ ณ องค์พระธาตุพนม
- ทำให้พระธาตุพนมกลายเป็นศูนย์กลางความศรัทธาและความเชื่อของพุทธศาสนิกชน
- ผู้คนจากทั่วสารทิศเดินทางมาสักการะบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคล

๒. สัญลักษณ์ความศักดิ์สิทธิ์

- พระธาตุพนมปรากฏในตำนานพื้นบ้านและวรรณคดี สะท้อนให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์และความยิ่งใหญ่
- องค์พระธาตุพนมเปรียบเสมือนเสาหลักทางจิตใจของชุมชน เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คน

๓. มรดกทางวัฒนธรรม

- พระธาตุพนมเป็นโบราณสถานสำคัญคู่บ้านคู่เมืองนครพนมมายาวนานกว่า ๒,๐๐๐ ปี
- สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอันล้ำค่าของบรรพบุรุษ
- เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

๔. แหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา

- พระธาตุพนมดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก
- ส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นและสร้างรายได้ให้กับชุมชน
- เป็นการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยไปยังนานาชาติ

๕. ตัวแทนความสามัคคี

- พระธาตุพนมเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คนจากหลากหลายเชื้อชาติและศาสนา
- เป็นสัญลักษณ์ของความสามัคคีและความปรองดอง
- ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๕.๑.๒ ศึกษาพระธาตุพนมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๕.๑.๒.๑ เชิงปริมาณ

๑) ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ รายชื่อ พบว่า ค่าเฉลี่ยรายด้านภาพรวมเท่ากับ ๒.๖๕ อยู่ในระดับ ปานกลาง พิจารณาเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยน้อยไปหามาก ๓ อันดับ สามารถเรียงได้ดังนี้ ๑. ท่านได้มีส่วนร่วมประชุมกับหน่วยงานภายในชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำเสนอปัญหา ความต้องการของชุมชนในการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๙๔ อยู่ในระดับ ปานกลาง ๒. ท่านมีส่วนร่วมในการประชุม ปรึกษาหารือ แสดงความคิดเห็น เพื่อนำเสนอเรื่องต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นในการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม และ ท่านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผน ขั้นตอนการดำเนินงานในการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๗๑ อยู่ในระดับ ปานกลาง ๓. ท่านมีส่วนร่วมเสนอปัญหาและแนวทางในการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๖๖ อยู่ในระดับ ปานกลาง ส่วนข้อที่ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ท่านมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เช่น จัดนิทรรศการ ไปสเตอร์ แผ่นพับ ให้ชุมชนรับทราบเพื่อการตัดสินใจในกระบวนการสร้างเมืองแห่งความสุขแบบมีส่วนร่วม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๔๑ อยู่ในระดับ น้อย

๒) ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน รายชื่อ พบว่า ค่าเฉลี่ยรายด้านภาพรวมเท่ากับ ๒.๔๘ อยู่ในระดับ น้อย พิจารณาเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยน้อยไปหามาก ๓ อันดับ สามารถเรียงได้ดังนี้ ๑. ท่านมีส่วนร่วมรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นให้เกิดการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๐๐ อยู่ในระดับ ปานกลาง ๒. ท่านมีส่วนร่วมให้คำแนะนำ ปรึกษา สมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๙๑ อยู่ในระดับ ปานกลาง ๓. ท่านมีส่วนร่วมรายงานผลการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๗๖ อยู่ในระดับ ปานกลาง ส่วนข้อที่ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ท่านมีส่วนร่วมสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ เพื่อใช้ในการดำเนินงานยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๐๑ อยู่ในระดับ น้อย

๓) ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ รายชื่อ พบว่า ค่าเฉลี่ยรายด้านภาพรวม เท่ากับ ๒.๔๕ อยู่ในระดับ น้อย พิจารณาเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยน้อยไปหามาก ๓ อันดับ สามารถเรียงได้ดังนี้ ๑. ท่านรู้สึกมีความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงาน เพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๘ อยู่ในระดับ มาก ๒. ชุมชนท่านได้รับการพัฒนา ด้านเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ ที่เกิดความรัก และสามัคคีภายในชุมชน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๘ อยู่ในระดับ ปานกลาง ๓. ท่านมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินงานเพื่อยกระดับ พระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม เช่น เครื่องอุปโภค บริโภค เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ หรือ การประกอบธุรกิจส่วนตัว ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๙๘ อยู่ในระดับ ปานกลาง ส่วนข้อที่ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ท่านมีส่วนร่วมในการรับค่าตอบแทน

จากการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม และท่านมีโอกาสดำเนินงานได้รับเชิญเป็นวิทยากรภายนอก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๑.๐๐ อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

๔) ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ รายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยรายด้านภาพรวมเท่ากับ ๒.๔๖ อยู่ในระดับ น้อย พิจารณาเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยน้อยไปหามาก ๓ อันดับ สามารถเรียงได้ดังนี้ ๑. ท่านมีส่วนร่วมในการประเมินความพึงพอใจของประชาชนในชุมชนต่อการดำเนินงาน เพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๖๙ อยู่ในระดับ ปานกลาง ๒. ท่านมีส่วนร่วมในการสังเกตการณ์การทำงานของหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๖๘ อยู่ในระดับ ปานกลาง ๓. ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามผลการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๖๖ อยู่ในระดับ ปานกลาง ส่วนข้อที่ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ท่านมีส่วนร่วมติดตามและประเมินการใช้งบประมาณในการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๑.๙๑ อยู่ในระดับ น้อย

๕.๑.๒.๒ เชิงปริมาณเชิงคุณภาพ

๑) การยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชน
สองฝั่งโขง ด้านการตัดสินใจต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

การตัดสินใจ แน่นนอนอย่างยิ่งว่าทุกการเปลี่ยนแปลงย่อมมีผู้ได้รับผลประโยชน์และเสียประโยชน์ในการดำเนินงานเกี่ยวกับเรื่องการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมประชาชนที่ดำเนินธุรกิจตามบริเวณวัดพระธาตุพนมอย่างไม่เรี่ยรู้กับการเปลี่ยนแปลงผลที่จะตามมาจะมีปัญหาที่ตามมาหากมองไม่เห็นประโยชน์ที่เกิดขึ้น ดังเช่น เกิดข้อพิพาทกันระหว่างกรรมการวัดและพ่อค้าแม่ค้าที่ไม่ลงตัวก่อให้เกิดการประท้วงเกิดขึ้น แต่อย่างไรก็ตามการให้ประชาชนมีส่วนร่วมประชุมกับหน่วยงานภายในที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำเสนอปัญหา ความต้องการของชุมชนในการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ย่อมเกิดการพัฒนาระบบการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมอย่างรวดเร็วและไม่ติดขัด โดยในการประชุม สำนวญความคิดเห็นต้องจัดเวทีเปิดโอกาสให้ประชาชนทั้งสองฝั่งโขงมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เพื่อนำเสนอเรื่องต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นในการดำเนินงานโดยให้สิทธิ์ต่อการตัดสินใจและยึดหลักประชาธิปไตยที่ยึดเสียงส่วนใหญ่ รวมถึงการตัดสินใจ วางแผนขั้นตอนการดำเนินงานในการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม^๒

การมีส่วนร่วมต้องเกิดจากการที่ประชาชนได้รับข้อมูลและความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวที่สอดคล้องกัน โดยเฉพาะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับการขอยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม หากกลุ่มคนเหล่านั้นได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันการโต้แย้งหรือปัญหาการขัดด้าน

^๒ พระครูสุวรรณเจติยาภรณ์ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนม

ผลประโยชน์ย่อมไม่เกิดขึ้น ดังจะเห็นข่าวจาก Thai PBS ณ วันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๖ ที่ **นาย อนันต์ชัย ไชยเดช** นายกองค์การพระธรรม ในฐานะไวยวัจกรวัดพระธาตุพนมวรรมหาวิหาร อ.ธาตุพนม จ.นครพนม ได้พูดผ่านเครื่องขยายเสียง เรียกร้องตำรวจที่มารักษาการในบริเวณวัด ให้จับกุมบรรดา พ่อค้าแม่ค้าที่ตั้งแผงขายดอกไม้ธูปเทียน อยู่บริเวณหน้าวัดพระธาตุพนม จนนำไปสู่การปะทะคารม กันระหว่างนายอนันต์ชัยกับกลุ่มแม่ค้า **ด้านกลุ่มแม่ค้า** เปิดเผยว่า สาเหตุที่ต้องมาตั้งแผงขายของ บริเวณด้านหน้าวัดเนื่องจากแต่เดิมมีแผงขายในบริเวณวัดด้านในแต่ต่อมาถูกทางกรรมการวัดแจ้งให้ ย้ายออกแล้วจะหาพื้นที่ให้ใหม่ แต่พื้นที่ที่ให้ใหม่เป็นจุดที่ไม่มีนักท่องเที่ยวผ่านเลยจึงขายของไม่ได้ จึงจำเป็นต้องมาขายหน้าวัดเพื่อให้มีรายได้^๓

จากเหตุการณ์ข้างต้น ทำให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาเชิงพื้นที่แบบมีส่วนร่วมโดย ให้ความสำคัญกับทุกฝ่าย เพราะตรงกันข้ามกับบ้างความคิดเกี่ยวกับการยกพระธาตุพนมเป็นมรดก โลกทางวัฒนธรรม ด้วยเหตุที่ว่าการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมจะเป็นการการันตีว่า พระธาตุพนมจะกลายเป็นสมบัติของโลก ทำให้ชาวโลกรู้และเห็นความสำคัญก่อกำหนดนักท่องเที่ยว ต่างประเทศเข้ามาเพื่อศึกษาวัฒนธรรมเพิ่มมากขึ้น ก่อให้ประชาชนในพื้นที่เกิดรายได้มากขึ้นกว่า เท่าที่เป็น^๔ อย่างไรก็ตามระยะเวลาสำหรับดำเนินงานด้านการขอขึ้นยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก ต้องใช้พอสมควร คณะทำงานต้องสร้างความเข้าใจกับทั้งฝ่ายประชาชนทั่วไปและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อให้ลดการขัดแย้งและหาทางออกร่วมกันอย่างสันติ

๒) การยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชน สองฝั่งโขง ด้านการดำเนินงานต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

การดำเนินงานเป็นสิ่งที่ต่อเนื่องจากการตัดสินใจในด้านแรก เพราะการมีส่วนร่วมในการ ทำกิจกรรมในเรื่องใดก็ตาม การได้ลงมือดำเนินงานด้วยตนเองถึงแม้จะเล็กน้อยนับว่ามีความสำคัญ อย่างยิ่ง การดำเนินงานมีหลายลักษณะอย่างเช่น มีส่วนร่วมรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นให้เกิด มีส่วนร่วมให้คำแนะนำ ปรึกษา สมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทาง วัฒนธรรม ทั้งนี้ว่าเป็นการดำเนินงานและจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลจะเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่การ มีส่วนร่วมด้านการดำเนินงานยังมีเพียงเล็กน้อย เนื่องจากคณะดำเนินงานในเรื่องการขอขึ้นเป็นมรดก โลกทางวัฒนธรรมขาดการประชาสัมพันธ์ที่ชัดเจนและต่อเนื่อง ทำให้ประชาชนไม่รู้ว่าต้องการให้ช่วย ในเรื่องใด และต้องปฏิบัติตนอย่างไรเพื่อสนับสนุนการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก หากเป็นด้าน การประชาสัมพันธ์เมื่อทางคณะทำงานได้มีข่าวประชาสัมพันธ์ทางเพจ facebook เกี่ยวกับความ คืบหน้า หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับมรดกโลกประชาชนในพื้นที่ก็มักมีการแชร์ต่อเพื่อเป็นการกระ

^๓ <https://www.thaipbs.or.th/news/content/๑๒๗๒๖๗>

^๔ คุณแม่อนงค์นิต ฐ.น คือ ชาวบ้านเทศบาลตำบลธาตุพนม

จ่ายค่าไว้เพื่อนได้ทราบ หรือการได้รับโอกาสในการเป็นผู้ให้คำแนะนำ ปรีक्षा แก่สมาชิกในชุมชน โดยการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับองค์พระธาตุพนม และได้รับเชิญเป็นวิทยากรเกี่ยวกับประวัติพระธาตุพนม^๕

อย่างไรก็ตาม การเกิดมีส่วนร่วมต้องเกิดจากทุกฝ่ายเพื่อสนับสนุนร่างกาย ใจ และทุนทรัพย์ต่อการดำเนินงานส่วนของการขอยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก ด้วยเหตุที่ว่า ทุนจากหน่วยงานภาครัฐที่ให้มาไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน หรือขาดการบริหารจัดการไม่ได้ตามที่กำหนด ก่อให้เกิดการทำงานที่ไม่เป็นไปตามแผนงานที่วางไว้ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงาน จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานให้มากกว่าเท่าที่เป็นเพื่อประโยชน์ของส่วนร่วม^๖

๓) การยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง ด้านผลประโยชน์ต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

เมื่อมีคนได้ประโยชน์ ย่อมมีผู้เสียประโยชน์ นั้น สะท้อนความจริงบางส่วนของโลก แต่ไม่ใช่ความจริงเสมอไป ยังมีกรณีที่ทุกคนสามารถได้รับประโยชน์ร่วมกัน สิ่งสำคัญคือต้องหาวิธีสร้างสมดุลระหว่างผลประโยชน์ของทุกฝ่ายมิให้เกิดความเหลื่อมล้ำของการดำเนินการเพื่อยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม แน่แน่นอนว่าหากพิจารณาในภาพใหญ่ของการรักษาไว้ของ ความศรัทธาขององค์พระธาตุพนมสิ่งที่จะต้องดำเนินการย่อมมีกระบวนการตามลำดับขั้นตอนอย่างเห็นได้ชัด และเมื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานผู้มีส่วนร่วมย่อมมีความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงานและชุมชนได้รับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ เพราะหากมองในระยะยาว การนักท่องเที่ยวเยอะขึ้นทำให้เกิดการหมุนเวียนของเงินในจังหวัดมากขึ้น ประชาชนในจังหวัดได้รับผลประโยชน์ร่วมกันอย่างมากโดยเฉพาะคนในพื้นที่^๗

ผลประโยชน์ที่เกิดจากมรดกโลกทางวัฒนธรรม จำแนกออกเป็น

ด้านการอนุรักษ์ ได้รับการสนับสนุนจากองค์การยูเนสโก ทั้งในด้านเงินทุนและองค์ความรู้ และเพิ่มการตระหนักรู้ถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม เกิดการส่งเสริมการอนุรักษ์และบูรณะมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

ด้านการท่องเที่ยว ดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก ทำให้เกิดการสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น ช่วยส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจในท้องถิ่น

^๕ นายหมง อภัยโส ที่ปรึกษาผู้อำนวยการศูนย์สงฆ์นครพนม

^๖ แม่อนง สารสิทธิ์ ชาวอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

^๗ นายศราวดี คัมภีร์ชัย หนึ่งในคณะกรรมการฯ

ด้านการศึกษา แน่นนอนว่าต้องเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ทำให้ส่งเสริมความเข้าใจและความเคารพต่อวัฒนธรรมที่หลากหลาย เกิดการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม

ด้านสังคม ส่งเสริมความภาคภูมิใจในท้องถิ่น เสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน ส่งเสริมการพัฒนาทางสังคมและวัฒนธรรม

๔) การยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง
ด้านการประเมินผลต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

ด้านการประเมินผล เป็นด้านที่ว่าด้วยเรื่องของการพิจารณาผลการดำเนินงานของคณะกรรมการที่ได้จัดทำไปถึงขั้นตอนใด และผลเป็นอย่างไร ได้แก่ การประเมินความพึงพอใจ ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินเท่าที่ควร ผลการประเมินดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นว่าผลการประเมินอยู่ในระดับที่น้อย แต่อย่างไรก็ตาม ขบวนการดำเนินงานของคณะกรรมการก็ได้มีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องผลที่เกิดขึ้นทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสังเกตการณ์การทำงานของหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาดำเนินงาน และติดตามผลตามประกาศจากคณะกรรมการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง การมีส่วนร่วมในการติดตามผลการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอ ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ที่เขาจะได้รับ

ติดตามและประเมินการใช้งบประมาณ เป็นเรื่องที่ประกาศอย่างชัดเจนมีเอกสารรับรอง โดยได้รับการจัดสรรงบประมาณจากงบของแผ่นดินและงบประมาณของวัดเพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการขอยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก โดยทีมงานบางส่วนได้ประชาสัมพันธ์รับบริจาคจากประชาชนด้วยอีกทางในการดำเนินงาน เพราะการดำเนินงานจำเป็นต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก เช่น การติดต่อประสานงาน การประชุม การจัดกิจกรรม การจัดนิทรรศการ ย่อมจำเป็นต้องใช้งบประมาณ รวมถึงการจัดภูมิทัศน์บริเวณหน้าวัดพระธาตุพนม เพื่อให้สอดคล้องกับเกณฑ์การขอขึ้นเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม^๔

^๔ นายศราวดี คัมภักย์ หนึ่งในคณะกรรมการฯ

๕.๑.๓ แนวทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๑) ด้านการตัดสินใจต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๑. การประชุมและรับฟังความคิดเห็น

๑.๑ จัดประชุมร่วมกับหน่วยงานภายในชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อรับฟังปัญหาและความต้องการของชุมชน

๑.๒ จัดประชุมเพื่อปรึกษาหารือ แสดงความคิดเห็น เสนอแนะเรื่องต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นในการยกระดับพระธาตุพนม

๑.๓ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผนขั้นตอนการดำเนินงาน

๑.๔ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมเสนอปัญหาและแนวทางในการยกระดับพระธาตุพนม

๑.๕ จัดกิจกรรมเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เช่น นิทรรศการ โปสเตอร์ แผ่นพับ ให้ชุมชนรับทราบ

๒) ด้านการดำเนินงานต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๒.๑ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นให้เกิดการยกระดับพระธาตุพนม

๒.๒ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมให้คำแนะนำ ปรึกษา สมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการยกระดับพระธาตุพนม

๒.๓ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมรายงานผลการยกระดับพระธาตุพนม

๒.๔ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์

๓) ด้านผลประโยชน์ต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๓.๑ ให้ประชาชนรู้สึกมีความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงาน

๓.๒ พัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ เกิดความรัก และสามัคคีภายในชุมชน

๓.๓ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินงาน เช่น เครื่องอุปโภคบริโภค เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ หรือ การประกอบธุรกิจส่วนตัว

๓.๔ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับค่าตอบแทน และมีโอกาสได้รับเชิญเป็นวิทยากรภายนอก

๔) ด้านการประเมินผลต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๔.๑ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินความพึงพอใจของประชาชนในชุมชน

๔.๒ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสังเกตการณ์การทำงานของหน่วยงานภายนอก

๔.๓ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ

๔.๔ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมติดตามและประเมินการใช้งบประมาณ

๕.๒ อภิปรายผล

งานวิจัยเรื่อง “การยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง” สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

๕.๒.๑ บทบาทขององค์พระธาตุพนมจากตำนานอุรังคธาตุด้านวัฒนธรรม

ตำนานอุรังคธาตุกล่าวถึงการบรรจุพระอุรังคธาตุ (กระดูกส่วนหน้าอก) ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้ ณ องค์พระธาตุพนม ทำให้พระธาตุพนมกลายเป็นศูนย์กลางความศรัทธาและความเชื่อของพุทธศาสนิกชน ผู้คนจากทั่วสารทิศเดินทางมาสักการบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคล สอดคล้องกับ Jokilehto ที่ได้กล่าวถึงคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมไว้ว่า คุณค่าเชิงจิตวิญญาณ (Spiritual Significance) แสดงออกและมีอิทธิพลต่อความคิด ความนิยมชมชอบ ส่งผลถึงวิธีการดำรงชีพการสืบสมัยเป็นความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ความประหลาดใจ และความชื่นชม ส่งผลต่อการรับรู้สุนทรียภาพซึ่งทำให้เกิดความยินดีและประทับใจ^๕

โดยมีสัญลักษณ์ความศักดิ์สิทธิ์ เพราะพระธาตุพนมปรากฏในตำนานพื้นบ้านและวรรณคดี สะท้อนให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์และความยิ่งใหญ่ องค์พระธาตุพนมเปรียบเสมือนเสาหลักทางจิตใจของชุมชน เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คน จัดเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ด้วยเหตุว่า พระธาตุพนมเป็นโบราณสถานสำคัญคู่บ้านคู่เมืองนครพนมมายาวนานกว่า ๒,๐๐๐ ปี สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอันล้ำค่าของบรรพบุรุษ และเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

สร้างรายได้ให้กับชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา ดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก ส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นและสร้างรายได้ให้กับชุมชน เป็นการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยไปยังนานาชาติ สอดคล้องกับ สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๘ ที่ได้กล่าวถึงคุณค่าของมรดกโลกทางวัฒนธรรม ด้าน คุณค่าเชิงเศรษฐกิจ (Economic Significance) ทรัพยากรวัฒนธรรมมีคุณค่าในการใช้สอยโดยตรง (utilitarian function) เช่น ใช้เป็นภาชนะใส่อาหาร เครื่องมือเครื่องใช้เป็นสถานที่ทำงาน ที่พักอาศัย เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างรายได้เข้าประเทศสำหรับหลายประเทศในโลก พระธาตุพนมยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คนจากหลากหลายเชื้อชาติและศาสนา เป็นสัญลักษณ์ของความสามัคคีและความปรองดอง และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๕.๒.๒ ศึกษาพระธาตุพนมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

การมีส่วนร่วมในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม คณะผู้วิจัยได้จัดเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการตัดสินใจ ๒) ด้านการดำเนินงาน ๓) ด้านผลประโยชน์ และ ๔) ด้านการประเมินผล ผลจากการวิจัยพบว่า ๑) การจัดเวทีสาธารณะ ๒) การจัดกิจกรรมการศึกษา ๓) การ

^๕ Jokilehto, J, A History of Architecture Conservation. ([n.p.]: Elsevier, ๒๐๐๕).

จัดตั้งคณะกรรมการร่วม ๔) การแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้ และ ๕) การส่งเสริมความร่วมมือ เพราะทำให้ประชาชนจากทั้งสองฝั่งโขงมาร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับพระธาตุพนม และระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการศึกษาและการอนุรักษ์พระธาตุพนม สอดคล้องกับ จีรพันธ์ จันทน์, อธิษฐาน ประสมสุข, สุรัตน์ ศรีดาเดช และประกอบ สารวรรณ ที่ได้วิเคราะห์การมีส่วนร่วม คือ การมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น^{๑๐} เพื่อผลักดันให้เกิดนิทรรศการเกี่ยวกับพระธาตุพนม จัดเวิร์คช็อปเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุพนม และจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านเกี่ยวกับตำนานและประวัติศาสตร์ของพระธาตุพนม โดยการมีส่วนร่วมของตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนจากทั้งสองฝั่งโขง สอดคล้องกับ Arnstien, Berkley and William Erwin ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนโดยมีบทบาทที่ผู้นำเปิดโอกาสให้ผู้ตามทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในการทำงานเท่าที่จะสามารถกระทำได้^{๑๑} ทำหน้าที่กำหนดแนวทางและแผนงานในการศึกษาและการอนุรักษ์พระธาตุพนม มีศูนย์ข้อมูลเกี่ยวกับพระธาตุพนม จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับพระธาตุพนม และสนับสนุนการวิจัยเกี่ยวกับพระธาตุพนม และเกิดการส่งเสริมความร่วมมือ กับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรระหว่างประเทศ สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และส่งเสริมการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างสองฝั่งโขง

๕.๒.๓ แนวทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๑) ด้านการตัดสินใจต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

การประชุมและรับฟังความคิดเห็น จัดประชุมร่วมกับหน่วยงานภายในชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อรับฟังปัญหาและความต้องการของชุมชนที่มีความจำเป็นในการยกระดับพระธาตุพนม โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผนขั้นตอนการดำเนินงาน เสนอปัญหาและแนวทางในการยกระดับพระธาตุพนม รวมถึงจัดกิจกรรมเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เช่น นิทรรศการ โปสเตอร์ แผ่นพับให้ชุมชนรับทราบ

^{๑๐} จีรพันธ์ จันทน์ และคณะ, แนวทางการมีส่วนร่วมการจัดการศึกษาโดยชุมชนของศูนย์การส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอทอง จังหวัดแพร่, วารสารปัญญา ฉบับที่ ๓(กันยายน – ธันวาคม ๒๕๖๕). วันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๖๕ หน้า ๔๕.

^{๑๑} อังฉิ่งใน สมบัติ นามบุรี, ทฤษฎีการมีส่วนร่วมในการรัฐประศาสนศาสตร์, วารสารวิจัยวิชาการ ปี ๒ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน ๒๕๖๒ ๒๕๖๒:๑๘๔.

๒) ด้านการดำเนินงานต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

ให้ประชาชนมีส่วนร่วมรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นให้เกิดการยกระดับพระธาตุพนม ให้คำแนะนำ ปรีกษา สมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการยกระดับพระธาตุพนม ประชาชนมีส่วนร่วม รายงานผล สนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์

๓) ด้านผลประโยชน์ต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

ให้ประชาชนรู้สึกมีความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงาน พัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ เกิดความรัก และสามัคคีภายในชุมชน และรับผลประโยชน์จากการดำเนินงาน เช่น เครื่องอุปโภค บริโภค เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ หรือ การประกอบธุรกิจส่วนตัว ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับค่าตอบแทน และมีโอกาสได้รับเชิญเป็นวิทยากรภายนอก

๔) ด้านการประเมินผลต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินความพึงพอใจ การสังเกตการณ์การทำงานของหน่วยงานภายนอก ติดตามผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ และประเมินการใช้งบประมาณ

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

งานชิ้นนี้เป็นการศึกษาการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง ในเชิงนโยบาย

ควรจัดเวทีเสวนาเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมทุกกระบวนการของการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษากระบวนการดำเนินงานเกี่ยวกับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นใน ๓ ช่วง คือ ต้น กลาง ปลาย เพื่อเตรียมพร้อมรับมือกับสถานการณ์ไม่คาดคิดที่เกิดขึ้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลวิทยุภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมศิลปากร. **คู่มือการดูแลรักษาโบราณสถาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: สมาพันธ์, ๒๕๕๒.

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม **อ้างอิงใน** วนิดา อินทรอำนวย. **พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๕๙**. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๖๐.

กรรณิกา ขวัญอารีย์. **บทบาทผู้นำท้องถิ่นต่อการแก้ไขปัญหาแรงงานเด็กในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสุรินทร์**. มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.

โกวิท พวงงาม. **การปกครองท้องถิ่นไทย หลักการและมิติใหม่ในอนาคต**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ วิทยุชน, ๒๕๔๕.

คณะกรรมการดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก. **ยุทธศาสตร์การขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก**. นครพนม: วัดพระธาตุพนม วมหาวิหาร, ๒๕๕๙.

จินตวีร์ เกษมสุข. **แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน**. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ปีที่ ๒๖ ฉบับ ๕๐ (ม.ค.-เม.ย. ๒๕๖๑)

จิรพันธ์ จันทน์วิ และคณะ. **แนวทางการมีส่วนร่วมการจัดการศึกษาโดยชุมชนของศูนย์การส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอคลอง จังหวัดแพร่**, ๒๕๖๕.

จุฑามาศ พันสุวรรณ. **การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เทศบาลนครเชียงใหม่**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๖๒.

เฉลียว บุรีภักดี และคณะ. **ชุดวิชาการวิจัยชุมชน ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง. หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตการจัดการและประเมินโครงการ**. นนทบุรี: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์, ๒๕๔๕.

ณรงค์ เส็งประชา. **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2538.

ทองใบ สุดซารี, **ภาวะผู้นำ : กลไกขับเคลื่อนองค์การแห่งการเรียนรู้**. อุบลราชธานี : สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๔๙.

ชนกฤดี ใจสุดา. **การออกแบบเครื่องประดับจากมรดกทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๖๔.

ชนิก เลิศชาญฤทธิ. **การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐.

พระเทพพรหมณี “พระธาตุพนม” ฉบับแปลภาษาอังกฤษ, ๒๕๕๕.

- พระธวัชชัย สุนติธมโม. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองสระแก้ว **จังหวัดสระแก้ว**. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.
- พิชญ์สินี รัตนานุกพงศ์ และคณะ. การพัฒนาศักยภาพกลุ่มแม่บ้านผู้ผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนร่วมพัฒนา เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร. มหาวิทยาลัยเกริก, ๓๙(๑).
- พินิจ พินธุสาส์น. ว่าด้วย..องค์การยูเนสโกและผลประโยชน์ในมรดกโลก. กรุงเทพมหานคร : สยามมิส พับลิชชิงเฮ้าส์ , ๒๕๕๓.
- ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม และพรรณทิพย์ เพชรมาก. การบริหารสังคม ศาสตร์แห่งศตวรรษเพื่อสังคมไทย **และสังคมโลก**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, ๒๕๕๑.
- เมตต์ เมตต์การุญจิต. การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม: ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น **และราชการ**. กรุงเทพมหานคร: บ็ุกพอยท์, ๒๕๕๓.
- รจนา น้อยปลูก อ่างอิงใน ธัญญาลักษณ์ ใจเที่ยง. การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเขตพระนคร **กรุงเทพมหานครต่อการพัฒนาทักษะเยาวชนไทย ๔.๐**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒน ศิลป์, ๒๕๖๓.
- วชิรญา ตติยันทกุล. การพัฒนาคู่มือการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมนามธรรมด้านหัตถกรรม **จังหวัดอุบลราชธานี**. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๗.
- วนิดา อินทรอำนวย. พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๕๙. **กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๖๐**.
- วรรณศิลป์ พีรพันธุ์ อ่างอิงใน วชิรญา ตติยันทกุล. การพัฒนาคู่มือการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรม **นามธรรมด้านหัตถกรรม จังหวัดอุบลราชธานี**. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๗.
- วสุ โปษะนันท์. การวิเคราะห์รูปแบบสถาปัตยกรรมรัตนตรัยแห่งวิมาลปุรี. (พ.ศ.-มิ.ย. ๒๕๖๕).
- วัชรินทร์ พุ่มพงษ์แพทย์. “ข้อมูลใหม่จากจารึกพระธาตุพนม”. ตีพิมพ์ในวารสารกรมศิลปากร, ฉบับ (พ.ศ.-ก.ค. ๒๕๑๙).
- วิมลมาศ ปฐมวณิชกุล. การส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาท้องถิ่น. มหาสาร **คราม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๖๑**.
- วีณา เทียงธรรม และคณะ. การพัฒนาศักยภาพชุมชน: แนวคิด และการประยุกต์ใช้. พิมพ์ครั้งที่ ๔. **กรุงเทพมหานคร: แดเน็กซ์อินเตอร์คอปอเรชั่น จำกัด, ๒๕๕๘**.
- ศรี ศักร วัลลิโกดม. ธรรมชาติของสรรพสิ่ง : การเข้าถึงความจริงทั้งหมด “ความเป็นมนุษย์กับ **พัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรม**”. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสตรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๗.
- สถาบันแห่งชาติว่าด้วยภูมิปัญญาและการศึกษาไทย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติสำนัก **นายกรัฐมนตรี. แนวคิดและกรณีศึกษาเรื่องแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาในต่างประเทศ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัททีพีพรินท์จำกัด, ๒๕๔๒.

สมคิด เพ็งอุดม. การศึกษาบทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามทัศนะของพระสงฆ์และ
เจ้าหน้าที่กระทรวงมหาดไทยในจังหวัดสมุทรสงคราม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,
๒๕๓๕.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. **มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวง
วัฒนธรรม, ๒๕๕๒.

สำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ. สำนักมาตรฐาน อุดมศึกษา
และทบวงมหาวิทยาลัย. **ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ชุดวิชาการวิจัย ชุมชน**. กรุงเทพมหานคร:
เอส. อาร์. พรินตติ้ง, ๒๕๔๕.

สุภัทรา สุภาพ. **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๖.

สุภัทราดิศ ดิศกุล. **ศิลปะในประเทศไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๕๐.

อคิน รพีพัฒน์. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์การศึกษานโยบาย
สาธารณสุข, ๒๕๔๗.

อิทธิราชย์ นันขันตี. **อุรังคนิทาน (ปริวรรต)**. นครพนม: กรมศิลปากร, ๒๕๖๓.

(๒) บทสัมภาษณ์ :

-

(๓) มัลติมีเดีย(เว็บไซต์) :

งานมัศจรรย์พระธาตุพนม, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : https://www.m-culture.go.th/nakhonphanom/ewt_news.php?nid=346&filename=index . [27 สิงหาคม 2564]

ศูนย์รวมจิตใจ, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://discovermercercountypa.org/tag/> [27 สิงหาคม 2564]
Unesco, **The World Heritage Convention**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://whc.unesco.org/en/convention/>, (ค้นเมื่อ 28 มกราคม 2566).

สำนักงานจังหวัดนครพนม, **ข้อมูลทั่วไปจังหวัดนครพนม**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www2.nakhonphanom.go.th/content/general>, (สืบค้นเมื่อ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖).

สำนักงานจังหวัดนครพนม, **ประวัติความเป็นมาของจังหวัดนครพนม**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:
http://www๒.nakhonphanom.go.th/content/history_office, (สืบค้นเมื่อ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖).

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครพนม, **ด้านการมีประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมร่วมกัน**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:
<https://nakhonphanom.m-culture.go.th> (สืบค้นเมื่อ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖).

สถานกงสุลใหญ่ ณ แขวงสะหวันนะเขต, **ข้อมูลทั่วไป**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://savannakhet.thaiembassy.org/th/content/106026-ข้อมูลทั่วไปแขวงสะหวันนะเขต>, (สืบค้นเมื่อ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖).

สุชาดา จักรพิสูทธิ์. **ปฏิรูปการศึกษาในสังคมไทยชุมชนกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา** นักวิชาการมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน Retrieved from <http://www.midnightuniv.org/midnight2545/document9562.html>. (สืบค้นเมื่อ ๘ มีนาคม ๒๕๖๖).

แอลทูปีทราเวล, **ข้อมูลท่องเที่ยวแขวงสะหวันนะเขต**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.l2btravel.net/content/4781/savannakh>, (สืบค้นเมื่อ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕).

โอเคเนชั่น, **ลักษณะมรดกวัฒนธรรมนามธรรม**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.oknation.net, (ค้นเมื่อ ๒๘ มกราคม ๒๕๖๖).

๒. ภาษาอังกฤษ :

An Empirical and the Need for trust. Journal of Education Administration, 2002.

Arthur L. Gay Lune. **Areas of Cooperation between school boards and governmental agencies fir school-park-recreation development**, Southern California: Usc University, 1959.

Australia ICOMOS. **ICOMOS International Cultural Tourism Charter: Principle and Guidelines for Managing Tourism at Places of Cultural and Heritage Significance**, 2000.

Berkowitz, L. Social Psychology. Illinois: Scott Foresma., 1972.

Broom, L. and Selznick, Sociology : A text with adapted Readings. Fifthed. New York : Harper and Row. ,1973.

Cohen, E. 1979. ,A Phenomenology of Tourist Experience, Sociology, Turmet J.H...ed, 1996.

Cohen John M. & Uphoff. Norman T,Participation's Place in Rural Development. Seeking Clarity Through Specificity. **World Development**, 1980.

Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. **Rural Development Participation: Concept and Measure for Project Design Implementation and Evaluation: Rural Development Committee Center for international Studies**. New York: Cornell University Press. 1981.

Feilden, Bernard & Jokilehto, Jukka, "ManagementGuidelines for World Cultural Heritage Sites". Rome: ICCROM, 1993.

Fornaroff , A. **Community involmnet in Health System for Primary Health Care**, Geneva: World Health Organization. 1980.

Goodall, J. The Chimpanzees of Gombe: Patterns of Behavior. (อังกฤษ) [https:// travel. kapook.com/view199234.html](https://travel.kapook.com/view199234.html), 1986.

Jokilehto, J, **A History of Architecture Conservation**. ([n.p.]: Elsevier, ၂၀၀၆).

Marco Saez and Arribas, Collaboration in RandD with Universities and Research Center.

NSW Heritage Office, **LOCAL GOVERNMENT HERITAGE GUIDELINES**, Australia: NSW Heritage Office, 2002.

Sarbin, T. and Jumar, R. H. Role the Encyclopedia of social Science. New York: Gordon and Breach Science Publishers. ,1955.

UNESCO, **Basic Texts of the 1972 World Heritage Convention**, (Paris : UNESCO World Heritage Centre, 2017.

UNESCO, **Intergovernmental organizations**. Paris : UNESCO World Heritage Centre, 2003.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

บทความวิจัย

การยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม
ของประชาชนสองฝั่งโขง

Upgrading PhraThatPhanom to be a participatory cultural world heritage
of people on both sides of the Mekong

มารวิน โทแก้ว / Marwin Thokaew

ปัทมกร สายบัว / Nalin Kounkroo

ลิขสิทธิ์ สิงห์ฮอย / Likhasit Singngoi

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakonphanom Buddhist campus

Email : marwin.tho@mcu.ac.th Tel. 082 146 8664

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทขององค์พระธาตุพนมจากตำนานอุรังคธาตุด้านวัฒนธรรม ๒) เพื่อศึกษาพระธาตุพนมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง และ ๓) เพื่อเป็นแนวทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ผู้ให้ข้อมูลหลักเชิงคุณภาพ คือ ๑. ผู้รู้และปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนภาครัฐ เอกชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัดนครพนม จำนวน ๒๐ คน ๒. ผู้รู้และปราชญ์ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บ้านสีโคตรบูร (พระธาตุสีโคตรบูร) เมืองคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน ๑๕ คน ผู้ให้ข้อมูลเชิงปริมาณ คือ ประชากรที่อาศัยในพื้นที่เป้าหมายทั้ง ๒ ประเทศ จำนวน ๑๐๐ คน เครื่องมือในการศึกษาคือแบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า 1) ตำนานอุรังคธาตุกล่าวถึงการบรรจุพระอุรังคธาตุ (กระดูกส่วนหน้าอก) ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้ ณ องค์พระธาตุพนม ทำให้พระธาตุพนมกลายเป็นศูนย์กลางความศรัทธาและความเชื่อของพุทธศาสนิกชน ดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก ส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นและสร้างรายได้ให้กับชุมชน

2) การมีส่วนร่วมในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ต้องเกิด 1) การจัดเวทีสาธารณะ 2) การจัดกิจกรรมการศึกษา 3) การจัดตั้งคณะกรรมการร่วม 4) การแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้ และ 5) การส่งเสริมความร่วมมือ เพราะทำให้ประชาชนจากทั้งสองฝั่งโขงมาร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

3) แนวทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

1) การประชุมและรับฟังความคิดเห็น จัดประชุมร่วมกับหน่วยงานภายในชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อรับฟังปัญหาและความต้องการของชุมชนที่มีความจำเป็น

2) ประชาชนมีส่วนร่วมรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นให้เกิดการยกระดับพระธาตุพนม

3) ประชาชนรู้สึกมีความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงาน พัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจอย่างเต็มที่

4) ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินความพึงพอใจ การสังเกตการณ์การทำงานของหน่วยงานภายนอก ติดตามผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ และประเมินการใช้งบประมาณ

คำสำคัญ : การยกระดับ, พระธาตุพนม, แบบมีส่วนร่วม, มรดกโลกทางวัฒนธรรม, สองฝั่งโขง

Abstract

This research The objectives are 1) to study the role of Phra That Phanom from the cultural orangutan legend, 2) to study Phra That Phanom with the participation of people on both sides of the Mekong River, and 3) to provide guidelines for upgrading Phra That Phanom to become a world heritage site. cultural The main qualitative informants are: 1. Local scholars and scholars, representatives of the government, private sector, and related agencies in Nakhon Phanom Province, totaling 20 people. 2. Local scholars and scholars who live in Ban Si Khot Bura. (Phra That Si Khot Bura) Mueang Khammouane, Lao People's Democratic Republic, numbering 15 people. Quantitative data providers are the population living in the target areas in both countries, numbering 100 people. The tool for the study is an interview form. and questionnaires for research

The results of the research found that: 1) The legend of Urangkhathat refers to the packaging of the Urangkhathat. (chest bone) of the Lord Buddha at Phra That Phanom. Make Phra That Phanom become the center of faith and beliefs of Buddhists. Attracting tourists from around the world Promote the local economy and create income for the community.

2) Participation in elevating Phra That Phanom to be a world cultural heritage site requires 1) organizing a public forum, 2) organizing educational activities, 3) setting up a joint committee, 4) exchanging information and knowledge, and 5) Promote cooperation Because it allows people from both sides of the Mekong to come and exchange opinions.

3) Guidelines for upgrading Phra That Phanom to become a world cultural heritage site

1) Meeting and listening to opinions Organize meetings with relevant community agencies. To listen to the problems and needs of communities that are necessary

2) People participate in public relations campaigns to stimulate the upgrading of Phra That Phanom.

3) People feel proud of being part of the operation. Fully develop the community economically.

4) People participate in evaluating satisfaction. Observing the work of outside agencies Follow up on performance regularly and evaluate budget use

Keywords : role, Phra That Phanom, center of mind, cultural world heritage

1. บทนำ

วัฒนธรรมเกิดจากความเชื่อที่มีรูปแบบปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง โดยอาจ หมายถึง จารีต ประเพณี หรือพิธีกรรมทางศาสนา ลัทธิ และความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ ที่สังคมมีการนับถือร่วมกัน หรือเป็นปัจเจกบุคคล ซึ่งวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ ที่เป็นเครื่องมือ เครื่องใช้ ที่มนุษย์ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อความสุขทางกาย และวัฒนธรรมทางจิตใจ เป็นเรื่องเกี่ยวกับเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์ เพื่อให้เกิดปัญญาและมีจิตใจที่งดงาม (Goodall, J, 1986, p 58) โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาพุทธในประเทศไทยที่ประชากรนับถือถึง 63,299,192 คน คิดเป็นร้อยละ 93.46% ที่มีประวัติความเป็นมาอย่างช้านาน มีหลักฐานทางโบราณสถาน และโบราณวัตถุที่ชัดเจน อาทิ เจดีย์ วัด อุโบสถเก่า พระปรางค์ พระพุทธรูป ฯลฯ เป็นต้น หรือแม้แต่จะเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมานับแต่อดีตที่มีความเกี่ยวข้องกับตรงกับพระพุทธศาสนา

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีหัตถ์จรรยในทางสังคมวิทยาเนื่องจากในแต่ละท้องถิ่นหรือแต่ละประเทศมักจะมีวัฒนธรรมที่แตกต่างจากถิ่นที่เราอยู่ ทำให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงเกิดขึ้น ยกตัวอย่าง เช่น

1. ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไทลื้อเมืองมาง เมืองหย่วน จังหวัดพะเยา,
2. ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนาถ่อน จังหวัดนครพนม,
3. ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี (kapok, 2565 : ออนไลน์) ฯลฯ เป็นต้น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผู้คนเห็นและยอมรับความแตกต่างของแต่ละวัฒนธรรมรวมถึงเกิดการสร้างรายได้ในชุมชน ซึ่งเป็นไปตามนโยบายในเรื่อง การสร้างความสามารถในการแข่งขันตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ด้านที่ 2 ที่มีเป้าหมายการพัฒนาที่มุ่งเน้นการยกระดับศักยภาพของประเทศในหลากหลายมิติ บนพื้นฐานแนวคิด 3 ประการ คือ (1) “ต่อยอดอดีต” โดยมองกลับไปที่รากเหง้าทางเศรษฐกิจ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และจุดเด่นทางทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย (2) “ปรับปรุงจจุบัน” เพื่อปูทางสู่อนาคต ผ่านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศในมิติต่าง ๆ และ (3) “สร้างคุณค่าใหม่ในอนาคต” ด้วยการเพิ่มศักยภาพของผู้ประกอบการ พัฒนาคูณรุ่นใหม่ รวมถึงปรับปรุงแบบธุรกิจ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาด

การที่จะพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมให้คนต่างชาติสนใจ เกิดความน่าเชื่อถือและบันทึกในระดับโลก หรือที่เรียกว่า “มรดกโลก” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาพื้นที่เมืองเพื่อสงวนรักษา อนุรักษ์ พื้นฟู และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ มรดกทางสถาปัตยกรรมและศิลปวัฒนธรรม อัตลักษณ์ และวิถีชีวิตพื้นถิ่น บนฐานธรรมชาติ และฐานวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนนั้น ที่ได้รับการคัดเลือกจากยูเนสโกว่าเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญ มีคุณค่าทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์หรือด้านอื่นๆ ที่มนุษย์หรือธรรมชาติได้สร้างขึ้น และควรได้รับการปกป้องคุ้มครองตามกฎหมายตามอนุสัญญาว่าด้วยเรื่อง “มรดกโลก” ของยูเนสโก เพราะถือว่าเป็นสถานที่เหล่านี้แม้จะเป็นทรัพย์สินของประเทศใดที่มรดกโลกนั้นตั้งอยู่ก็ตาม แต่ก็ยังเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อมวลมนุษย์อื่นที่จะได้ร่วมกันชื่นชม (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2565: ออนไลน์)

พระธาตุพนมถือว่าเป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจ และการถ่ายโอนวัฒนธรรมอันเก่าแก่ของสังคมชาวพุทธในแถบลุ่มน้ำโขงแห่งนี้ ด้วยเหตุที่ว่าจังหวัดนครพนมเคยเป็นที่ตั้งของอาณาจักรโบราณที่ชื่อว่า ศรีโคตรบูร ที่มีความเจริญรุ่งเรืองมากในอดีตอาณาบริเวณสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง อันเป็นที่ตั้งของจังหวัดนครพนม จังหวัดมุกดาหาร และฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงบริเวณแขวงสะหวันนะเขตและสุวรรณเขต ในปัจจุบันเป็นดินแดนแห่งการส่งเสริมวัฒนธรรมอันเก่าแก่แห่งหนึ่ง ซึ่งมีวัฒนธรรมประเพณีหลากหลาย เช่น ประเพณีรำบูชาพระธาตุพนม การบาศรีสุทรวัญ ประเพณีไหลเรือไฟ รำขันหมากเบ็ง รำไทญ้อ รำหางนกยูง รำผู้ไท รำศรีโคตรบูร รำตำนานพระธาตุพนม แห่งพระอุคุต ข้าโอกาส วันสัตตนาคราช และบุญฮีตสิบสอง โดยเฉพาะรำศรีโคตรบูรที่ถูกปรับปรุงให้เป็นชุดรำประจำจังหวัดนครพนม เพื่อแสดงให้เห็นถึงความ

เจริญรุ่งเรืองในอดีตสืบมาจนปัจจุบัน แสดงถึงการที่มีการแสดงผลสมผสานกันของการรำเซ็งที่มีความสนุกสนาน กับการรำภูไทที่มีความอ่อนช้อย สวยงาม มีลักษณะทำรำตามแบบฉบับของชาวอีสาน คือ "ยกสูง ก้มต่ำ รำกว้าง" จากความกลมกลืนระหว่างทำรำกับดนตรีพื้นเมืองอีสานที่มีเสียงไพเราะและสมบูรณ์ ยิ่ง รำศรีโคตรบูรจึงถือเป็นทำรำอีกชุดหนึ่งในการรำบูชาพระธาตุพนมในเทศกาลไหลเรือไฟทุกปี อีกอย่างประเด็นในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ยังมีความเกี่ยวข้องกับแผนพัฒนาจังหวัดนครพนม พ.ศ.2561-2565 (ฉบับทบทวน รอบปี พ.ศ.2564) ประเด็นการพัฒนาของจังหวัด มี 6 ประเด็น ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับประเด็นที่ 1. การพัฒนาคุณภาพทางการท่องเที่ยวและบริการ ประกอบด้วย 4 แผนงาน โดยเฉพาะข้อ 1.2 ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว ประเพณี ศาสนา ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ธรรมชาติ เชิงกีฬา เชิงเกษตร เชิงสุขภาพ และการท่องเที่ยวชุมชน OTOP นวัตกรรม สู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งหลักการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีที่จะให้ดำรงอยู่สืบไปนั้น จำเป็นต้องมีความร่วมมือจากชาวประชาคมลุ่มน้ำโขงทุกภาคส่วน รวมถึงต้องมีวิธีการที่หลากหลาย

จากเหตุผลข้างต้นคณะวิจัยจึงได้ทำการวิจัยเรื่อง “การยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง” ภายใต้แผน การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรม: พระธาตุพนมจากตำนานอูรังคธาตุสู่การยกระดับเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม เพื่อศึกษาบทบาทขององค์พระธาตุพนมจากตำนานอูรังคธาตุด้านวัฒนธรรม เพื่อศึกษาพระธาตุพนมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม และเพื่อเป็นแนวทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบทบาทขององค์พระธาตุพนมจากตำนานอูรังคธาตุด้านวัฒนธรรม
2. เพื่อศึกษาพระธาตุพนมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม
3. เพื่อเป็นแนวทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษา “การยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง” เป็นการวิจัยแบบผสม ระหว่างเชิงคุณภาพและปริมาณ โดยเก็บข้อมูลโดยใช้ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และ แจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย โดยมีวิธีดำเนินงานดังนี้

- 1) ผู้วิจัยวางแผนประชุม และภาคีที่เกี่ยวข้องของแต่ละพื้นที่เป้าหมาย
- 2) จัดประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานของแผนวิจัย และขอความร่วมมือจากภาคีที่เกี่ยวข้องเป็นพื้นที่เป้าหมาย
- 3) ผู้วิจัยและภาคีที่เกี่ยวข้องศึกษาบริบทของชุมชนเป้าหมายโดยการจัดเวทีชาวบ้านสนทนากลุ่มสัมภาษณ์แต่ละกลุ่ม สังเกตการณ์เข้าร่วมของชุมชน ตลอดจนถึงเก็บหลักฐานที่ปรากฏอยู่ในชุมชน
- 4) สรุปผลการศึกษาวิจัย และให้ข้อเสนอแนะ

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากร

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้เป็นประชากร ประกอบด้วย ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนครพนม จำนวน ๗๑๗,๐๔๐ คน (ข้อมูลเดือนธันวาคม ปี พ.ศ. 2564 โดยสำนักสถิติพยากรณ์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ) และประชากรในแขวงคำม่วน จำนวน ๑,๐๗๐,๐๐๐ คน (ข้อมูลปี พ.ศ. 2564 โดยสถานกงสุลใหญ่ ณ แขวงคำม่วน)

2) กลุ่มตัวอย่าง

คณะผู้วิจัยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Non-probability random sampling) โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงด้วยอาศัยดุลยพินิจของผู้วิจัย¹ ซึ่งกำหนดไว้เป็น คือ

1. ผู้รู้และปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนภาครัฐ เอกชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัดนครพนม จำนวน 20 คน
2. ผู้รู้และปราชญ์ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บ้านสีโคตรบูร (พระธาตุสีโคตรบูร) เมืองคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน 15 คน
3. ประชากรที่อาศัยในพื้นที่เป้าหมายทั้ง 2 ประเทศ จำนวน 100 คน

3.2 ตัวแปรที่ศึกษา ในการวิจัยครั้งนี้มี ดังนี้

ตัวแปรต้น คือ บทบาทของพระธาตุพนม และการมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง และสังเคราะห์แนวทางการยกระดับ (วิธีการยกระดับ) ยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

^๑ ทองใบ สุดชาติ, ภาวะผู้นำ : กลไกขับเคลื่อนองค์กรแห่งการเรียนรู้, อุบลราชธานี : สถาบันบริหารวิทยุอุบลราชธานี, ๒๕๕๙.

ตัวแปรตาม ได้แก่ 1) บทบาทขององค์พระธาตุพนมจากตำนานอุรังคธาตุด้านวัฒนธรรม 2) การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงเพื่อยกพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม 3) แนวทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

3.3 สถานที่และระยะเวลา

โดยพื้นที่ดำเนินการศึกษาในจังหวัดนครพนม ประเทศไทย และแขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว คณะผู้วิจัยมีแผนดำเนินการวิจัย ใช้เวลา 12 เดือน โดยเริ่มดำเนินการระหว่างเดือนตุลาคม 2565 ถึงเดือนกันยายน 2566

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

1. แบบสัมภาษณ์การวิจัย จำนวน 4 ด้าน 8 ข้อย่อย
2. แบบสอบถามเพื่อการวิจัย แบ่งออก 3 ตอน ได้แก่

2.1 ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 7 ข้อ

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงในการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ในแต่ละด้านประกอบด้วย ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล จำนวน 28 ข้อ

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงในการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด (Open Ended Question) เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระ จำนวน 4 ข้อ

4. ผลการวิจัย

4.1) บทบาทขององค์พระธาตุพนมจากตำนานอุรังคธาตุด้านวัฒนธรรม

1. ศูนย์กลางความเชื่อ ตำนานอุรังคธาตุกล่าวถึงการบรรจุพระอุรังคธาตุ (กระดูกส่วนหน้าอก) ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้ ณ องค์พระธาตุพนม ทำให้พระธาตุพนมกลายเป็นศูนย์กลางความศรัทธาและความเชื่อของพุทธศาสนิกชน ผู้คนจากทั่วสารทิศเดินทางมาสักการะบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคล

2. สัญลักษณ์ความศักดิ์สิทธิ์ พระธาตุพนมปรากฏในตำนานพื้นบ้านและวรรณคดี สะท้อนให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์และความยิ่งใหญ่ องค์พระธาตุพนมเปรียบเสมือนเสาหลักทางจิตใจของชุมชน เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คน

3. มรดกทางวัฒนธรรม พระธาตุพนมเป็นโบราณสถานสำคัญคู่บ้านคูเมืองนครพนมมายาวนานกว่า 2,000 ปี สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอันล้ำค่าของบรรพบุรุษ เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

4. แหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา พระธาตุพนมดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก ส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นและสร้างรายได้ให้กับชุมชน เป็นการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยไปยังนานาชาติ

5. ตัวแทนความสามัคคี พระธาตุพนมเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คนจากหลากหลายเชื้อชาติและศาสนา เป็นสัญลักษณ์ของความสามัคคีและความปรองดอง ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

4.2 ศึกษาพระธาตุพนมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

การมีส่วนร่วมในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม คณะผู้วิจัยได้จัดเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการตัดสินใจ 2) ด้านการดำเนินงาน 3) ด้านผลประโยชน์ และ 4) ด้านการประเมินผล ผลจากการวิจัยพบว่า 1) การจัดเวทีสาธารณะ 2) การจัดกิจกรรมการศึกษา 3) การจัดตั้งคณะกรรมการร่วม 4) การแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้ และ 5) การส่งเสริมความร่วมมือ เพราะทำให้ประชาชนจากทั้งสองฝั่งโขงมาร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับพระธาตุพนม และระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการศึกษาและการอนุรักษ์พระธาตุพนม

4.3 แนวทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

1) ด้านการตัดสินใจต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม
การประชุมและรับฟังความคิดเห็น จัดประชุมร่วมกับหน่วยงานภายในชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อรับฟังปัญหาและความต้องการของชุมชนที่มีความจำเป็นในการยกระดับพระธาตุพนม โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผนขั้นตอนการดำเนินงาน เสนอปัญหาและแนวทางในการยกระดับพระธาตุพนม รวมถึงจัดกิจกรรมเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เช่น นิทรรศการ ไปสเตอร์ แผ่นพับให้ชุมชนรับทราบ

2) ด้านการดำเนินงานต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม
ให้ประชาชนมีส่วนร่วมรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นให้เกิดการยกระดับพระธาตุพนม ให้คำแนะนำ ปรีกษา สมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการยกระดับพระธาตุพนม ประชาชนมีส่วนร่วมรายงานผล สนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์

3) ด้านผลประโยชน์ต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

ให้ประชาชนรู้สึกมีความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงาน พัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ เกิดความรัก และสามัคคีภายในชุมชน และรับผลประโยชน์จากการดำเนินงาน เช่น เครื่องอุปโภค บริโภค เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ หรือ การประกอบธุรกิจส่วนตัว ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับค่าตอบแทน และมีโอกาสได้รับเชิญเป็นวิทยากรภายนอก

4) ด้านการประเมินผลต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินความพึงพอใจ การสังเกตการณ์การทำงานของหน่วยงาน ภายนอก ติดตามผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ และประเมินการใช้งบประมาณ

5. อภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง” สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

5.1 บทบาทขององค์พระธาตุพนมจากตำนานอุรังคธาตุด้านวัฒนธรรม

ตำนานอุรังคธาตุกล่าวถึงการบรรจุพระอุรังคธาตุ (กระดูกส่วนหน้าอก) ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้ ณ องค์พระธาตุพนม ทำให้พระธาตุพนมกลายเป็นศูนย์กลางความศรัทธาและความเชื่อของพุทธศาสนิกชน ผู้คนจากทั่วสารทิศเดินทางมาสักการะบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคล สอดคล้องกับ Jokilehto (2005:p155) ที่ได้กล่าวถึงคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมไว้ว่า คุณค่าเชิงจิตวิญญาณ (Spiritual Significance) แสดงออกและมีอิทธิพลต่อความคิด ความนิยมชมชอบ ส่งผลถึงวิถีการดำรงชีพการสืบสมัยเป็นความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ความประหลาดใจ และความชื่นชม ส่งผลต่อการรับรู้สุนทรียภาพซึ่งทำให้เกิดความยินดีและประทับใจ

โดยมีสัญลักษณ์ความศักดิ์สิทธิ์ เพราะพระธาตุพนมปรากฏในตำนานพื้นบ้านและวรรณคดี สะท้อนให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์และความยิ่งใหญ่ องค์พระธาตุพนมเปรียบเสมือนเสาหลักทางจิตใจของชุมชน เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คน จัดเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ด้วยเหตุว่า พระธาตุพนมเป็นโบราณสถานสำคัญคู่บ้านคู่มืองนครพนมมายาวนานกว่า 2,000 ปี สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอันล้ำค่าของบรรพบุรุษ และเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

สร้างรายได้ให้กับชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา ดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก ส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นและสร้างรายได้ให้กับชุมชน เป็นการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยไปยังนานาชาติ สอดคล้องกับสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 8 ที่ได้กล่าวถึงคุณค่าของมรดกโลกทางวัฒนธรรม ด้าน คุณค่าเชิงเศรษฐกิจ (Economic Significance) ทรัพยากรวัฒนธรรมมีคุณค่าในการใช้สอยโดยตรง (utilitarian function) เช่น ใช้

เป็นภาชนะใส่อาหาร เครื่องมือเครื่องใช้เป็นสถานที่ทำงาน ที่พักอาศัย เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างรายได้เข้าประเทศสำหรับหลายประเทศในโลก พระธาตุพนมยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คนจากหลากหลายเชื้อชาติและศาสนา เป็นสัญลักษณ์ของความสามัคคีและความปรองดอง และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

5.2 ศึกษาพระธาตุพนมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

การมีส่วนร่วมในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม คณะผู้วิจัยได้จัดเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการตัดสินใจ 2) ด้านการดำเนินงาน 3) ด้านผลประโยชน์ และ 4) ด้านการประเมินผล ผลจากการวิจัยพบว่า 1) การจัดเวทีสาธารณะ 2) การจัดกิจกรรมการศึกษา 3) การจัดตั้งคณะกรรมการร่วม 4) การแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้ และ 5) การส่งเสริมความร่วมมือ เพราะทำให้ประชาชนจากทั้งสองฝั่งโขงมาร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับพระธาตุพนม และระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการศึกษาและการอนุรักษ์พระธาตุพนม สอดคล้องกับ **จिरพันธ์ จันหนิว, อธิษฐาน ประสมสุข, สุรัตน์ ศรีตาเดช และประกอบ สารวรรณ (2565: 45)** ที่ได้วิเคราะห์การมีส่วนร่วม คือ การมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น เพื่อผลักดันให้เกิดนิทรรศการเกี่ยวกับพระธาตุพนม จัดเวิร์คช็อปเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุพนม และจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านเกี่ยวกับตำนานและประวัติศาสตร์ของพระธาตุพนม โดยการมีส่วนร่วมของตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนจากทั้งสองฝั่งโขง สอดคล้องกับ **Arnstien, Berkley and William Erwin** ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วน โดยบทบาทที่ผู้นำเปิดโอกาสให้ผู้ตามทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในการทำงานเท่าที่จะสามารถกระทำได้ (สมบัติ นามบุรี, 2562: 184) ทำหน้าที่กำหนดแนวทางและแผนงานในการศึกษาและการอนุรักษ์พระธาตุพนม มีศูนย์ข้อมูลเกี่ยวกับพระธาตุพนม จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับพระธาตุพนม และสนับสนุนการวิจัยเกี่ยวกับพระธาตุพนม และเกิดการส่งเสริมความร่วมมือ กับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรระหว่างประเทศ สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และส่งเสริมการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างสองฝั่งโขง

5.3 แนวทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

1) ด้านการตัดสินใจต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

การประชุมและรับฟังความคิดเห็น จัดประชุมร่วมกับหน่วยงานภายในชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อรับฟังปัญหาและความต้องการของชุมชนที่มีความจำเป็นในการยกระดับพระธาตุพนม โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผนขั้นตอนการดำเนินงาน เสนอปัญหาและแนวทางในการยกระดับพระธาตุพนม รวมถึงจัดกิจกรรมเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เช่น นิทรรศการ โปสเตอร์ แผ่นพับให้ชุมชนรับทราบ

2) ด้านการดำเนินงานต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

ให้ประชาชนมีส่วนร่วมรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นให้เกิดการยกระดับพระธาตุพนม ให้คำแนะนำ ปรีกษา สมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการยกระดับพระธาตุพนม ประชาชนมีส่วนร่วมรายงานผล สนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์

3) ด้านผลประโยชน์ต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

ให้ประชาชนรู้สึกมีความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงาน พัฒนาชุมชนด้าน เศรษฐกิจอย่างเต็มที่ เกิดความรัก และสามัคคีภายในชุมชน และรับผลประโยชน์จากการดำเนินงาน เช่น เครื่องอุปโภค บริโภค เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ หรือ การประกอบธุรกิจส่วนตัว ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับ ค่าตอบแทน และมีโอกาสได้รับเชิญเป็นวิทยากรภายนอก

4) ด้านการประเมินผลต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินความพึงพอใจ การสังเกตการณ์การทำงานของหน่วยงาน ภายนอก ติดตามผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ และประเมินการใช้งบประมาณ

6. องค์ความรู้ที่ได้

6.1) บทบาทขององค์พระธาตุพนมจากตำนานอรัญคธาตุด้านวัฒนธรรม

ศูนย์กลางความเชื่อ ตำนานอรัญคธาตูก่กล่าวถึงการบรรจุพระอรัญคธาต (กระดุกส่วนหน้าอก) ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้ ณ องค์พระธาตุพนม ทำให้พระธาตุพนมกลายเป็นศูนย์กลางความศรัทธา และความเชื่อของพุทธศาสนิกชน ผู้คนจากทั่วสารทิศเดินทางมาสักการบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคล

2. สัญลักษณ์ความศักดิ์สิทธิ์ พระธาตุพนมปรากฏในตำนานพื้นบ้านและวรรณคดี สะท้อนให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์และความยิ่งใหญ่ องค์พระธาตุพนมเปรียบเสมือนเสาหลักทางจิตใจของชุมชน เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คน

3. มรดกทางวัฒนธรรม พระธาตุพนมเป็นโบราณสถานสำคัญคู่บ้านคู่เมืองนครพนมมา ยาวนานกว่า 2,000 ปี สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอันล้ำค่าของบรรพบุรุษ เป็นแหล่ง เรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

4. แหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา พระธาตุพนมดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก ส่งเสริม เศรษฐกิจท้องถิ่นและสร้างรายได้ให้กับชุมชน เป็นการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยไปยังนานาชาติ

5. ตัวแทนความสามัคคี พระธาตุพนมเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คนจากหลากหลายเชื้อชาติ และศาสนา เป็นสัญลักษณ์ของความสามัคคีและความปรองดอง ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

6.2 ศึกษาพระธาตุพนมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

การมีส่วนร่วมในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม คณะผู้วิจัยได้จัดเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการตัดสินใจ 2) ด้านการดำเนินงาน 3) ด้านผลประโยชน์ และ 4) ด้านการประเมินผล จากการวิจัยพบว่า 1) การจัดเวทีสาธารณะ 2) การจัดกิจกรรมการศึกษา 3) การจัดตั้งคณะกรรมการร่วม 4) การแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้ และ 5) การส่งเสริมความร่วมมือ เพราะทำให้ประชาชนจากทั้งสองฝั่งโขงมาร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับพระธาตุพนม และระดมความคิดเห็น และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการศึกษาและการอนุรักษ์พระธาตุพนม

6.3 แนวทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

- 1) ด้านการตัดสินใจต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

การประชุมและรับฟังความคิดเห็น จัดประชุมร่วมกับหน่วยงานภายในชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อรับฟังปัญหาและความต้องการของชุมชนที่มีความจำเป็นในการยกระดับพระธาตุพนม โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผนขั้นตอนการดำเนินงาน เสนอปัญหาและแนวทางในการยกระดับพระธาตุพนม รวมถึงจัดกิจกรรมเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เช่น นิทรรศการ โปสเตอร์ แผ่นพับให้ชุมชนรับทราบ
- 2) ด้านการดำเนินงานต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

ให้ประชาชนมีส่วนร่วมรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นให้เกิดการยกระดับพระธาตุพนม ให้คำแนะนำ ปรีกษา สมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการยกระดับพระธาตุพนม ประชาชนมีส่วนร่วมรายงานผล สนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์
- 3) ด้านผลประโยชน์ต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

ให้ประชาชนรู้สึกมีความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงาน พัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ เกิดความรัก และสามัคคีภายในชุมชน และรับผลประโยชน์จากการดำเนินงาน เช่น เครื่องอุปโภค บริโภค เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ หรือ การประกอบธุรกิจส่วนตัว ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับค่าตอบแทน และมีโอกาสได้รับเชิญเป็นวิทยากรภายนอก
- 4) ด้านการประเมินผลต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินความพึงพอใจ การสังเกตการณ์การทำงานของหน่วยงานภายนอก ติดตามผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ และประเมินการใช้งบประมาณ

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

งานชิ้นนี้เป็นการศึกษาการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง ในเชิงนโยบาย

ควรจัดเวทีเสวนาเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมทุกกระบวนการของการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

7.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษากระบวนการดำเนินงานเกี่ยวกับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นใน 3 ช่วง คือ ต้น กลาง ปลาย เพื่อเตรียมพร้อมรับมือกับสถานการณ์ไม่คาดคิดที่เกิดขึ้น

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. **คู่มือการดูแลรักษาโบราณสถาน**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สมาพันธ์, 2552.
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม **อ้างอิงใน** วนิดา อินทรอำนวย. **พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559**. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2560.
- โกวิท พวงงาม. **การปกครองท้องถิ่นไทย หลักการและมิติใหม่ในอนาคต**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2545.
- คณะกรรมการดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก. **ยุทธศาสตร์การขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก**. นครพนม: วัดพระธาตุพนม วมหาวิหาร, 2559.
- จินตวีร์ เกษมสุข. **แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน**. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ปีที่ 26 ฉบับ 50 (ม.ค.-เม.ย. 2561)
- จิรพันธ์ จันทน์วิ และคณะ. **แนวทางการมีส่วนร่วมการจัดการศึกษาโดยชุมชนของศูนย์การส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอคลอง จังหวัดแพร่**, 2565.
- จุฑามาศ พันสวรรค. **การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เทศบาลนครเชียงใหม่**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2562.

ทองใบ สุตชาลี, **ภาวะผู้นำ : กลไกขับเคลื่อนองค์กรแห่งการเรียนรู้**. อุบลราชธานี : สถาบันราชภัฏ
อุบลราชธานี, 2549.

ธนภุต ใจสุตา. **การออกแบบเครื่องประดับจากมรดกทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรี
นครินทรวิโรฒ, 2564.

ธัญญาลักษณ์ ใจเที่ยง. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเขตพระนคร กรุงเทพมหานครต่อการ
พัฒนาทักษะเยาวชนไทย 4.0**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 2563.

สถาบันแห่งชาติว่าด้วยภูมิปัญญาและการศึกษาไทย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติสำนัก
นายกรัฐมนตรี. **แนวคิดและกรณีศึกษาเรื่องแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาในต่างประเทศ**.
กรุงเทพมหานคร: บริษัททีพีพรินท์จำกัด, 2542.

สมคิด เพ็งอุดม. **การศึกษาทบทวนพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามทัศนะของพระสงฆ์และเจ้าหน้าที่
กระทรวงมหาดระดับตำบลในจังหวัดสมุทรสงคราม**. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2535.

สมบัติ นามบุรี, **ทฤษฎีการมีส่วนร่วมในการรัฐประศาสนศาสตร์**, วารสารวิจัยวิชาการ ปี 2 ฉบับที่ 1
มกราคม-เมษายน 2562 2562:184.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. **มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวง
วัฒนธรรม, 2552.

สำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ. สำนักมาตรฐาน อุดมศึกษา
และทบวงมหาวิทยาลัย. **ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ชุดวิชาการวิจัย ชุมชน**. กรุงเทพมหานคร:
เอส. อาร์. พรินต์ติ้ง, 2545.

อิทธิราชย์ นันขันตี. **อูรังคินทาน (ปริวรรต)**. นครพนม: กรมศิลปากร, 2563.

2. ภาษาอังกฤษ :

Feilden, Bernard & Jokilehto, Jukka, “Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites”.
Rome: ICCROM, 1993.

Goodall, J. The Chimpanzees of Gombe: Patterns of Behavior. (อังกฤษ) [https:// travel. kapook. com/view199234.html](https://travel.kapook.com/view199234.html), 1986.

Jokilehto, J, A History of Architecture Conservation. ([n.p.]: Elsevier, 2005).

UNESCO, Basic Texts of the 1972 World Heritage Convention, (Paris : UNESCO World Heritage
Centre, 2017.

UNESCO, Intergovernmental organizations. Paris : UNESCO World Heritage Centre, 2003.

ภาคผนวก ข

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยนำไปใช้ประโยชน์

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์ แบ่งออกได้ ๓ กิจกรรมหลัก ดังนี้

๑. กิจกรรมด้านบทบาทขององค์พระธาตุพนมจากตำนานอรัญคธาตุด้านวัฒนธรรม

เนื้อหาของงานวิจัยทั้งทฤษฎีและผลที่ค้นพบจากการศึกษาเป็นเนื้อที่โยงกับบทบาทขององค์พระธาตุพนม ดังนี้ ตำนานอรัญคธาตูก่อถึงการบรรจุพระอรัญคธาตุดู (กระดุกส่วนหน้าอก) ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้ ณ องค์พระธาตุพนม ทำให้พระธาตุพนมกลายเป็นศูนย์กลางความศรัทธาและความเชื่อของพุทธศาสนิกชน ผู้คนจากทั่วสารทิศเดินทางมาสักการบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคล โดยมีสัญลักษณ์ความศักดิ์สิทธิ์ เพราะพระธาตุพนมปรากฏในตำนานพื้นบ้านและวรรณคดี สะท้อนให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์และความยิ่งใหญ่ องค์พระธาตุพนมเปรียบเสมือนเสาหลักทางจิตใจของชุมชน เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คน จัดเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ด้วยเหตุว่า พระธาตุพนมเป็นโบราณสถานสำคัญคู่บ้านคู่เมืองนครพนมมายาวนานกว่า ๒,๐๐๐ ปี สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอันล้ำค่าของบรรพบุรุษ และเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

๒. กิจกรรมด้านการพัฒนา

ผลงานวิจัยพบว่าการมีส่วนร่วมในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม คณะผู้วิจัยได้จัดเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการตัดสินใจ ๒) ด้านการดำเนินงาน ๓) ด้านผลประโยชน์ และ ๔) ด้านการประเมินผล ผลจากการวิจัยพบว่า ๑) การจัดเวทีสาธารณะ ๒) การจัดกิจกรรมการศึกษา ๓) การจัดตั้งคณะกรรมการร่วม ๔) การแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้ และ ๕) การส่งเสริมความร่วมมือ เพราะทำให้ประชาชนจากทั้งสองฝั่งโขงมาร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับพระธาตุพนม และระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการศึกษาและการอนุรักษ์พระธาตุพนม

๓. กิจกรรมทางวิชาการ

ผลการค้นพบจากงานวิจัยพบว่า การยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมการประชุมและรับฟังความคิดเห็น จัดประชุมร่วมกับหน่วยงานภายในชุมชนที่เกี่ยวข้องเพื่อรับฟังปัญหาและความต้องการของชุมชนที่มีความจำเป็นในการยกระดับพระธาตุพนม โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผนขั้นตอนการดำเนินงาน เสนอปัญหาและแนวทางในการยกระดับพระธาตุพนม รวมถึงจัดกิจกรรมเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เช่น นิทรรศการ ไปสเตอร์ แผ่นพับ ให้ชุมชนรับทราบ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นให้เกิดการยกระดับพระธาตุพนม ให้คำแนะนำ ปรีกษา สมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการยกระดับพระธาตุพนม ประชาชนมีส่วนร่วมรายงานผล สนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์

ในเชิงวิชาการแล้วผลของการศึกษานำมาสู่การสร้างกิจกรรมการดำเนินงานเพื่อยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม กิจกรรมการสร้างการเรียนรู้ ความเข้าใจประวัติศาสตร์ของแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละแห่งให้ชัดเจนมากขึ้น โดยเฉพาะพระธาตุพนมเป็นแหล่งแสงบุญและแหล่งประวัติศาสตร์โยงกับคนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวหลายมิติ การทำความเข้าใจด้วยกิจกรรมเชิงวิชาการนอกจากงานวิจัย เช่น การสัมมนา เป็นต้น จะสร้างคุณค่าและมูลค่าตามมาอย่างมาก

ภาคผนวก ค

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้และกิจกรรม ที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	วัตถุประสงค์ที่บรรลุ	สิ่งที่ได้ทราบ
๑.สำรวจความเป็นไปได้ของประเด็นหัวข้องานวิจัย	สามารถกำหนดประเด็นหัวข้องานงานวิจัยที่มีช่องว่างขององค์ความรู้ที่ยังไม่มีใครทำมาก่อนและตั้งโจทย์การวิจัยได้	ข้อที่ ๑,๒,๓	ทำให้เห็นโจทย์การวิจัย ข้อมูลภาคทฤษฎีสามารถนำมาใช้ศึกษาภาคสนามได้และข้อมูลภาคสนามจะสะท้อนแนวคิดได้เช่นกัน
๒.ศึกษาเอกสารชั้นปฐมภูมิแนวคิดทฤษฎีสำรวจแหล่งข้อมูลภาคสนามเบื้องต้น	ได้เข้าใจแนวคิด ทฤษฎี การวิจัยแบบมีส่วนร่วมที่จะใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามได้ชัดเจนและเป็นระบบมากขึ้น และได้เห็นแนวทางในการเลือกข้อมูลภาคสนามหลากหลายนั้น สู่เฉพาะชี้ชัดแหล่งข้อมูลภาคสนามที่อยู่ในกรอบแนวคิดทฤษฎีที่จะวิเคราะห์ได้	ข้อที่ ๑,๒	ทำให้เห็นแนวคิด ทฤษฎี การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ตำนาน อูร์วคนิทาน ของประชาชนสองฝั่งโขง นำมาเป็นกรอบการวิจัยทำให้เข้าใจแนวคิดและภาคสนามได้คมชัดมากขึ้น
๓.ตรวจสอบข้อมูลโดยผู้ทรงวุฒิ	ทางสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จัดให้มีการประชุมผู้ทรง	ข้อที่ ๑,๒,๓	ทำให้เข้าใจแนวทางการวิจัย ประเด็น แนวทางการวิจัย ชัดเจน มีความสอดคล้องของวิธีวิทยากับโจทย์การวิจัย

	วุฒิ ตรวจ ตรวจความ คืบหน้างานวิจัย ๓ บท แรก		
๔. สํารวจ ข้อมูล และ เก็บ ข้อมูล ภาคสนาม	นัดสัมภาษณ์ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้รู้ และปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนภาครัฐ เอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และแจกแบบสอบถามเพื่อ การวิจัย จำนวน ๑๐๐ ฉบับ ๒ พื้นที่ ๒๐๐ ฉบับ โดย แจกให้ พระสงฆ์ และ ชาวบ้านทั่วไป	ข้อที่ ๑,๒,๓	ได้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ประเด็น ด้านการมีส่วนร่วมใน การตัดสินใจ ด้านการมีส่วน ร่วมในการดำเนินงาน ด้านการ มี ส่วน ร่วม ใน ก าร ร ับ ผลประโยชน์ ด้านการมีส่วน ร่วมในการประเมินผล
๕. ตรวจสอบ ข้อมูล ภาคสนาม	ข้อมูลภาคที่ผู้วิจัยได้เป็น รวบรวมเป็นข้อมูลดิบ ซึ่ง มาเรียบเรียง โดยใช้กรอบ แนวคิดเป็นฐาน อิงกับ วัตถุประสงค์การวิจัย	ข้อที่ ๑,๒,๓	ได้ข้อมูลทั้งสองส่วน คือข้อมูล ภาคเอกสารและข้อมูล ภาคสนาม ส่วนของข้อมูล ภาคสนามได้ถูกตรวจสอบโดย กรอบแนวคิด ทฤษฎี อิงกับ วัตถุประสงค์การวิจัย เลือกสรรเฉพาะข้อมูลที่อยู่ใน กรอบแนวคิดและอิงกับ วัตถุประสงค์การวิจัย ข้อมูลที่ ไม่เกี่ยวข้องก็จะถูกตัดออก
๖. วิเคราะห์ ข้อมูล	ข้อมูลภาคเอกสาร คือ บทบาทของพระธาตุพนม และการมีส่วนร่วมของ ประชาชนสองฝั่งโขง และ สังเคราะห์แนวทางการ ยกระดับ (วิธีการยกระดับ) ยกระดับพระธาตุพนมสู่ การเป็นมรดกโลกทาง	ข้อที่ ๑,๒,๓	ได้ข้อมูลภาคสนามที่เป็นข้อมูล จริง และได้เข้าใจบริบท สภาพแวดล้อมทากายภาพ (ภูมิศาสตร์) สภาพแวดล้อม ชุมชน ซึ่งเป็นส่วนของข้อมูลที่ ใช้ในการวิเคราะห์ เลือกข้อมูล ที่ใช้ประโยชน์ ข้อมูลที่ไม่ตอบ วัตถุประสงค์ก็จะถูกคัดออก

	วัฒนธรรม ข้อมูลภาคสนาม คือ สัมภาษณ์เชิงลึก ข้อมูลเชิงปริมาณ คือ แจก แบบสอบถามเพื่อการวิจัย		ข้อมูลส่วนไต่ยังบกพร่อง ข้อมูลภาคเอกสารยังบกพร่อง จะได้รับการวิเคราะห์เพิ่มเติม ส่วนข้อมูลภาคสนามที่ยัง บกพร่องจะได้รับการเก็บ เพิ่มเติมอีกรอบ กับกลุ่ม ตัวอย่างบางรูป เมื่อข้อมูลทั้ง สองส่วนเชื่อมโยง สมัยแล้ว รวบรวมฉบับสมบูรณ์ให้ผู้ทรง วุฒิตรวจสอบ
๗. ตรวจสอบผล การศึกษา โดยผู้ทรงวุฒิ	สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย ประชุม ผู้ทรงวุฒิ ตรวจสอบ งานวิจัยฉบับสมบูรณ์	ข้อที่ ๑,๒,๓	ได้ทราบความสัมพันธ์ข้อมูลทั้ง เล่มอย่างเป็นระบบ และทราบ รูปแบบการวิจัยตามแบบของ มหาวิทยาลัย
๘. จัดทำ รายงาน รูปเล่มฉบับ สมบูรณ์	ได้รายงานงานวิจัยฉบับ สมบูรณ์	ข้อที่ ๑,๒,๓	ได้อรรถความรู้ใหม่ที่ได้จาก งานวิจัย นำมาใช้บูรณาการกับ การสนับสนุนข้อมูลด้าน นโยบายเกี่ยวกับการยกพระ ธาตุนามเป็นมรดกโลกจาก ประชาชนสองฝั่งโขง

ภาคผนวก ง
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม
แบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง

คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงในการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม และเพื่อเป็นแนวทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๒. แบบสอบถามฉบับนี้มีทั้งหมด ๓ ตอน ได้แก่

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน ๗ ข้อ

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงในการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ในแต่ละด้านประกอบด้วย ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล จำนวน ๒๘ ข้อ

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงในการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด (Open Ended Question) เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระ จำนวน ๔ ข้อ

๓. คำตอบหรือการแสดงความคิดเห็นในแบบสอบถามเพื่อการวิจัยฉบับนี้จะไม่กระทบกระเทือนด้านใด ๆ ของท่านทั้งสิ้น เพราะคณะผู้วิจัยจะนำเสนอผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลในภาพรวมเท่านั้น

๔. ข้อมูลที่ท่านตอบแบบสอบถามนี้จะเก็บรักษาไว้เป็นความลับและนำไปใช้เฉพาะงานวิจัยครั้งนี้เท่านั้น ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

นายมาวิน โทแก้ว และคณะ

อาจารย์ประจำหลักสูตรฯ สาขาวิชาสังคมศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม

นียมศัพท์

๑. การยกระดับ หมายถึง บทบาทของประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณจังหวัดนครพนม และ แขวง สะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้มีส่วนร่วมในการมีสนับสนุนเพื่อยกระดับให้องค์พระธาตุพนม เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๒. แบบมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาท ในการดำเนินงานตั้งแต่เริ่มจนถึงสิ้นสุดการดำเนินงาน

๒.๑ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หมายถึง การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เสนอแนะ กำหนดสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชนหรือชุมชน จัดทำแผนดำเนินงาน ทำประชาคมติ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ คัดค้านหรือโต้แย้งอย่างมีเหตุผล

๒.๒ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน หมายถึง การที่ประชาชนมีบทบาทในการดำเนินงานตามแผนที่วางไว้ ให้การสนับสนุน ดูแล จัดกิจกรรมที่มีลักษณะที่เป็นประโยชน์ต่อการขอขึ้นทะเบียนองค์พระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๒.๓ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ หมายถึง

๒.๔ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

๓. มรดกโลกทางวัฒนธรรม หมายถึง การดำเนินงานเพื่อดำรงไว้ซึ่งศาสนสถาน ที่มีแห่งเดียวในประเทศไทย เพื่อให้เกิดการรักษาไว้ให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวสร้างรายได้แก่ชุมชน โดยรอบที่ผู้มีส่วนได้เสียจำเป็นต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการขอขึ้นทะเบียน

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อความที่ตรงกับข้อมูลของท่าน

๑. เพศ ๑. ชาย ๒. หญิง
๒. อายุ ๑. ๒๑ - ๓๐ ปี ๒. ๓๑ - ๔๐ ปี ๓. ๔๑ - ๕๐ ปี
 ๔. ๕๑ - ๖๐ ปี ๕. ๖๑ ปีขึ้นไป
๓. สถานภาพการสมรส ๑. โสด ๒. สมรส ๓. หย่าร้าง
 ๔. หม้าย ๕. แยกกันอยู่
๔. ระดับการศึกษา ๑. ประถมศึกษา ๒. มัธยมศึกษา ๓. อนุปริญญา
 ๔. ปริญญาตรี ๕. สูงกว่าปริญญาตรี
๕. อาชีพหลัก ๑. รับจ้างทั่วไป ๒. เกษตรกร
 ๓. พนักงานเอกชน ๔. รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ/ลูกจ้างของรัฐ
 ๕. ค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว
 ๖. อื่น ๆ (โปรดระบุ)
๖. ระยะเวลาอาศัยอยู่ในพื้นที่ ๑. ๕ - ๑๐ ปี ๒. ๑๑ - ๑๕ ปี
 ๓. ๑๖ - ๒๐ ปี ๔. ๒๑ ปี ขึ้นไป
๗. ตำแหน่งในพื้นที่ ๑. ประธานชุมชน ๒. คณะกรรมการชุมชน
 ๓. สมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ๔. ประชาชนทั่วไป
 อื่น ๆ (โปรดระบุ)

ตอนที่ ๒ การมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงในการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม
 คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ระดับการมีส่วนร่วมที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุด
 เพียงข้อละ ๑ ช่อง โดยมีเกณฑ์วัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

- ระดับ ๕ หมายถึง ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน อยู่ในระดับ มากที่สุด
- ระดับ ๔ หมายถึง ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน อยู่ในระดับ มาก
- ระดับ ๓ หมายถึง ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน อยู่ในระดับ ปานกลาง
- ระดับ ๒ หมายถึง ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน อยู่ในระดับ น้อย
- ระดับ ๑ หมายถึง ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

การมีส่วนร่วมของประชาชน	ระดับการมีส่วนร่วม				
	๕	๔	๓	๒	๑
ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ					
๑. ท่านได้มีส่วนร่วมประชุมกับหน่วยงานภายในชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อ นำเสนอปัญหา ความต้องการของชุมชนในการยกระดับพระธาตุพนม เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม					
๒. ท่านได้มีส่วนร่วมประชุมกับหน่วยงานภายนอกชุมชนที่เกี่ยวข้องเพื่อ นำเสนอปัญหา ความต้องการของชุมชนในการยกระดับพระธาตุพนม เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม					
๓. ท่านมีส่วนร่วมในการประชุม ปรีกษาหารือ แสดงความคิดเห็น เพื่อ นำเสนอเรื่องต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นในการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดก โลกทางวัฒนธรรม					
๔. ท่านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผนขั้นตอนการดำเนินงานในการ ยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม					
๕. ท่านมีส่วนร่วมกำหนดการใช้ทรัพยากร และงของทรัพยากรที่ใช้ในการ ยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม					
๖. ท่านมีส่วนร่วมเสนอปัญหาและแนวทางในการยกระดับพระธาตุพนม เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม					
๗. ท่านมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เช่น จัดนิทรรศการณ โปสเตอร์ แผ่นพับ ให้ชุมชนรับทราบเพื่อการตัดสินใจการยกระดับพระ ธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม					
ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน					
๑. ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทาง วัฒนธรรม					
๒. ท่านมีส่วนร่วมสนับสนุนทรัพยากรเงินทองเพื่อใช้ในการทำกิจกรรมต่อ การยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม					
๓. ท่านมีส่วนร่วมสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ เพื่อใช้ในการดำเนินงานยกระดับ พระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม					

การมีส่วนร่วมของประชาชน	ระดับการมีส่วนร่วม				
	๕	๔	๓	๒	๑
๔. ท่านมีส่วนร่วมรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นให้เกิดการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม					
๕. ท่านมีส่วนร่วมให้คำแนะนำ ปรีกษา สมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม					
๖. ท่านมีส่วนร่วมรายงานผลการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม					
๗. ท่านมีส่วนร่วมประชุมและวางแผนการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม					
ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์					
๑. ท่านมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม เช่น เครื่องอุปโภค บริโภค เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ หรือ การประกอบธุรกิจส่วนตัว					
๒. ท่านมีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพตนเองจากการเข้าร่วมการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม					
๓. ท่านมีส่วนร่วมในการรับค่าตอบแทนจากการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม					
๔. ท่านรู้สึกมีความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงาน เพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม					
๕. ท่านได้รับการเคารพและการยอมรับในชุมชน					
๖. ท่านมีโอกาสดำเนินชีวิตเป็นวิทยากรภายนอก					
๗. ชุมชนท่านได้รับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ เกิดความรัก และสามัคคีภายในชุมชน					
ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล					
๑. ท่านมีส่วนร่วมในการสังเกตการณ์การทำงานของหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม					
๒. ท่านมีส่วนในการติดตามผลการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอ					
๓. ท่านมีส่วนร่วมในการประเมินความพึงพอใจของประชาชนในชุมชนต่อการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม					
๔. ท่านมีส่วนร่วมติดตามและประเมินการใช้งบประมาณในการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม					
๕. ท่านมีส่วนร่วมในการติดตาม ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ในการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม					
๖. ท่านร่วมเสวนาความสำเร็จของความเป็นไปได้ในการยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม					

การมีส่วนร่วมของประชาชน	ระดับการมีส่วนร่วม				
	๕	๔	๓	๒	๑
๗. ท่านร่วมประชุมผลการดำเนินงานเพื่อยกระดับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม					

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามปลายเปิด

คำชี้แจง : ให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๑. ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

ปัญหาและอุปสรรค.....

ข้อเสนอแนะ.....

๒. ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

ปัญหาและอุปสรรค.....

ข้อเสนอแนะ.....

๓. ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

ปัญหาและอุปสรรค.....

ข้อเสนอแนะ.....

๔. ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ปัญหาและอุปสรรค.....

ข้อเสนอแนะ.....

ขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงที่กรุณาตอบแบบสอบถาม

แบบสัมภาษณ์การวิจัย

เรื่อง การยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม แบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....
อายุ.....ปี การศึกษา.....ประกอบอาชีพ.....
ชื่อชุมชนที่อาศัย.....ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน.....ปี
โทรศัพท์ที่ติดต่อได้.....สถานที่สัมภาษณ์.....
ระยะเวลาเริ่ม - สิ้นสุดการสัมภาษณ์.....
ตัวแทนกลุ่ม ประธานชุมชน คณะกรรมการชุมชน สมาชิกกลุ่มต่าง ๆ
 ประชาชนทั่วไป ภาครัฐ ภาคเอกชน วัด

นิยามศัพท์

๑. การยกระดับ หมายถึง บทบาทของประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณจังหวัดนครพนม และแขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้มีส่วนร่วมในการมีสนับสนุนเพื่อยกระดับให้องค์พระธาตุพนม เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๒. แบบมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาท ในการดำเนินงานตั้งแต่เริ่มจนสิ้นสุดการดำเนินงาน

๒.๑ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หมายถึง การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เสนอแนะ กำหนดสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชนหรือชุมชน จัดทำแผนดำเนินงาน ทำประชามติ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ คัดค้านหรือโต้แย้งอย่างมีเหตุผล

๒.๒ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน หมายถึง การที่ประชาชนมีบทบาทในการดำเนินงานตามแผนที่วางไว้ ให้การสนับสนุน ดูแล จัดกิจกรรมที่มีลักษณะที่เป็นประโยชน์ต่อการขอขึ้นทะเบียนองค์พระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๒.๓ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ หมายถึง

๒.๔ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

๓. มรดกโลกทางวัฒนธรรม หมายถึง การดำเนินงานเพื่อดำรงไว้ซึ่งศาสนสถาน ที่มีแห่งเดียวในประเทศไทย เพื่อให้เกิดการรักษาไว้ให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวสร้างรายได้แก่ชุมชนโดยรอบที่ผู้มีส่วนได้เสียจำเป็นต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการขอขึ้นทะเบียน

ประเด็นคำถามการสัมภาษณ์

๑. ท่านมีแนวทางการมีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ ดังนี้อย่างไร

๑.๑ ด้านการตัดสินใจต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

.....

.....

.....

.....

.....

๑.๒ ด้านการดำเนินงานต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

.....

.....

.....

๑.๓ ด้านผลประโยชน์ต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

.....

.....

.....

๑.๔ ด้านการประเมินผลต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

.....

.....

.....

๒. ปัญหาการมีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ

๒.๑ ด้านการตัดสินใจต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

.....
.....

๒.๒ ด้านการดำเนินงานต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

.....
.....

๒.๓ ด้านผลประโยชน์ต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

.....
.....

๒.๔ ด้านการประเมินผลต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

.....
.....
.....

๓. ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

.....
.....
.....

๔. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....
.....
.....

ภาคผนวก ข

ประวัติผู้วิจัย

๑. นายมาวิน โทแก้ว Mr.Marvin Thokeaw		หัวหน้าโครงการวิจัย /ผู้วิจัยหลัก
หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน		๒๓๙๐๕๐๐๐๐๑๙๖๔
ตำแหน่ง		อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา
ตำแหน่งทางวิชาการ		
ประวัติการศึกษา	๒๕๕๙	สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา พุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
	๒๕๖๑	สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท คณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา พุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ประสบการณ์งานวิจัย		งปม. ๒๕๖๒: วิถีชีวิตใหม่ : ส่งผลกระทบต่อ การประกอบธุรกิจร้านอาหาร ในจังหวัดนครพนม
หน่วยงาน		วิทยาลัยสงฆ์นครพนม
ที่อยู่		วิทยาลัยสงฆ์นครพนม ๓๓ หมู่ ๙ ถนนบายพาส อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม
เบอร์โทรศัพท์		๐๘๒-๑๔๖-๘๖๖๔
อีเมล		Marwin.tho@mcu.ac.th

๒. นายปลั่งกร สายบัว Mr.Papangkorn Saibua		ผู้วิจัยร่วม
หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน		๒๔๗๐๖๐๐๐๑๗๗๙๙
ตำแหน่ง		อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา
ตำแหน่งทางวิชาการ		
ประวัติการศึกษา	๒๕๕๘	สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา พุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
	๒๕๖๐	สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท คณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา พุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ประสบการณ์งานวิจัย		-
หน่วยงาน		วิทยาลัยสงฆ์นครพนม
ที่อยู่		วิทยาลัยสงฆ์นครพนม ๓๓ หมู่ ๙ ถนนบายพาส อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม
เบอร์โทรศัพท์		๐๘๓-๒๓๐-๘๐๑๙
อีเมล		Suanpan-๒๗@hotmail.com

๓. ผศ.ลิขสิทธิ์ สิงห์งอย Mr.Likhasit Singngoi		ผู้ร่วมวิจัย
หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน		๓๔๘๐๘๐๐๐๖๓๖๖๑
ตำแหน่ง		อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา
ตำแหน่งทางวิชาการ		ผู้ช่วยศาสตราจารย์
ประวัติการศึกษา	๒๕๔๐	สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์ สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา พุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
	๒๕๔๒	สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท คณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ประสบการณ์งานวิจัย		งปม. ๒๕๕๘: การจัดการทุนทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวของจังหวัดนครพนม: กรณีศึกษาวัดที่มีพระธาตุประจำวันเกิด ๗ วัด ในจังหวัดนครพนม
หน่วยงาน		วิทยาลัยสงฆ์นครพนม
ที่อยู่		วิทยาลัยสงฆ์นครพนม ๓๓ หมู่ ๙ ถนนบายพาส อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม
เบอร์โทรศัพท์		๐๘๑-๐๖๐-๗๐๙๐
อีเมล		Likhasit๖๑@gmail.com

ภาคผนวก จ

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย (Output / Outcome / Impact)

ผลผลิต (Output) จากงานวิจัย

ประเภทผลงานที่ได้รับ:

- ต้นแบบผลิตภัณฑ์
- ต้นแบบเทคโนโลยี
- กระบวนการใหม่
- องค์ความรู้
- การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์
- การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ
- การพัฒนากำลังคน
- ทรัพย์สินทางปัญญา
- บทความทางวิชาการ
- การประชุม/สัมมนาระดับนานาชาติ
- การประชุม/สัมมนาระดับชาติ

ระดับของผลงานที่ได้รับ:

- ระดับอุตสาหกรรม
- ระดับกึ่งอุตสาหกรรม
- ระดับภาคสนาม
- ระดับห้องปฏิบัติการ

รายละเอียดผลงาน:

๖ เดือนที่ ๑

ได้ทราบว่า ตำนานอุรังคธาตุกล่าวถึงการบรรจุพระอุรังคธาตุ (กระดูกส่วนหน้าอก) ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้ ณ องค์พระธาตุพนม ทำให้พระธาตุพนมกลายเป็นศูนย์กลางความศรัทธาและความเชื่อของพุทธศาสนิกชน ผู้คนจากทั่วสารทิศเดินทางมาสักการบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคล

โดยมีสัญลักษณ์ความศักดิ์สิทธิ์ เพราะพระธาตุพนมปรากฏในตำนานพื้นบ้านและวรรณคดี สะท้อนให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์และความยิ่งใหญ่ องค์พระธาตุพนมเปรียบเสมือนเสาหลักทางจิตใจของชุมชน เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คน จัดเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ด้วยเหตุว่า พระธาตุพนมเป็นโบราณสถานสำคัญคู่บ้านคู่เมืองนครพนมมายาวนานกว่า ๒,๐๐๐ ปี สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอันล้ำค่าของบรรพบุรุษ และเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

สร้างรายได้ให้กับชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา ดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก ส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นและสร้างรายได้ให้กับชุมชน เป็นการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยไปยัง

การมีส่วนร่วมในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม คณะผู้วิจัยได้จัดเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการตัดสินใจ ๒) ด้านการดำเนินงาน ๓) ด้านผลประโยชน์ และ ๔) ด้านการประเมินผล ผลจากการวิจัยพบว่า ๑) การจัดเวทีสาธารณะ ๒) การจัดกิจกรรมการศึกษา ๓) การจัดตั้งคณะกรรมการร่วม ๔) การแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้ และ ๕) การส่งเสริมความร่วมมือ เพราะทำให้ประชาชนจากทั้งสองฝั่งโขงมาร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับพระธาตุพนม และระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการศึกษาและการอนุรักษ์พระธาตุพนม

๑) ด้านการตัดสินใจต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม
การประชุมและรับฟังความคิดเห็น จัดประชุมร่วมกับหน่วยงานภายในชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อรับฟังปัญหาและความต้องการของชุมชนที่มีความจำเป็นในการยกระดับพระธาตุพนม โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผนขั้นตอนการดำเนินงาน เสนอปัญหาและแนวทางในการยกระดับพระธาตุพนม รวมถึงจัดกิจกรรมเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เช่น นิทรรศการ โปสเตอร์ แผ่นพับให้ชุมชนรับทราบ

๒) ด้านการดำเนินงานต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม
ให้ประชาชนมีส่วนร่วมรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นให้เกิดการยกระดับพระธาตุพนม ให้คำแนะนำ ปรีกษา สมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการยกระดับพระธาตุพนม ประชาชนมีส่วนร่วมรายงานผล สนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์

๓) ด้านผลประโยชน์ต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม
ให้ประชาชนรู้สึกมีความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงาน พัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ เกิดความรัก และสามัคคีภายในชุมชน และรับผลประโยชน์จากการดำเนินงาน เช่น เครื่องอุปโภค บริโภค เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ หรือ การประกอบธุรกิจส่วนตัว ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับค่าตอบแทน และมีโอกาสได้รับเชิญเป็นวิทยากรภายนอก

๔) ด้านการประเมินผลต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม
ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินความพึงพอใจ การสังเกตการณ์การทำงานของหน่วยงานภายนอก ติดตามผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ และประเมินการใช้งบประมาณ

การวิเคราะห์แนวคิดกับข้อมูลภาคสนามนำมาสู่การวิเคราะห์รายงานวิจัยที่สมบูรณ์ได้

๖ เดือน ที่ ๒

ได้ทราบผลของการศึกษาข้อมูลภาคสนามจะสะท้อนทฤษฎี (induction) ทฤษฎีอาจจะ
 มิได้นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามทั้งหมด ภาคสนามจะเป็นตัวให้ทฤษฎีมีชีวิต มีขอบเขตแคบลง
 และมีข้อจำกัด แต่มีความชัดเจนยิ่งขึ้น มีพลังในการอธิบายข้อมูลภาคสนามได้

ทำเอกสาร

รายงานฉบับสมบูรณ์

บทความวิจัย

จำนวนผลงาน:.....๒..... หน่วยนับ:.....ฉบับ.....

ผลลัพธ์ (Outcome) ที่ได้ตลอดระยะเวลาโครงการ:

ชื่อผลลัพธ์: รายงานการวิจัย

ประเภท:

- เจริญปริมาณ
- เจริญคุณภาพ
- เจริญเวลา
- เจริญต้นทุน

รายละเอียด:

ผลลัพธ์ที่ได้

๑. ตำนานอุรังคธาตุกล่าวถึงการบรรจุพระอุรังคธาตุ (กระดูกส่วนหน้าอก) ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้ ณ องค์พระธาตุพนม ทำให้พระธาตุพนมกลายเป็นศูนย์กลางความศรัทธาและความเชื่อของพุทธศาสนิกชน ผู้คนจากทั่วสารทิศเดินทางมาสักการะบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคล โดยมีสัญลักษณ์ความศักดิ์สิทธิ์ เพราะพระธาตุพนมปรากฏในตำนานพื้นบ้านและวรรณคดี สะท้อนให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์และความยิ่งใหญ่ องค์พระธาตุพนมเปรียบเสมือนเสาหลักทางจิตใจของชุมชน เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คน จัดเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ด้วยเหตุว่า พระธาตุพนมเป็นโบราณสถานสำคัญคู่บ้านคู่เมืองนครพนมมายาวนานกว่า ๒,๐๐๐ ปี สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอันล้ำค่าของบรรพบุรุษ และเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

๒. การมีส่วนร่วมในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม คณะผู้วิจัยได้จัดเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการตัดสินใจ ๒) ด้านการดำเนินงาน ๓) ด้านผลประโยชน์ และ ๔) ด้านการประเมินผล ผลจากการวิจัยพบว่า ๑) การจัดเวทีสาธารณะ ๒) การจัดกิจกรรมการศึกษา ๓) การจัดตั้งคณะกรรมการร่วม ๔) การแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้ และ ๕) การส่งเสริมความร่วมมือ เพราะทำให้ประชาชนจากทั้งสองฝั่งโขงมาร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับพระธาตุพนม และระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการศึกษาและการอนุรักษ์พระธาตุพนม

๓. การยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมการประชุมและรับฟังความคิดเห็น จัดประชุมร่วมกับหน่วยงานภายในชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อรับฟังปัญหาและความต้องการของชุมชนที่มีความจำเป็นในการยกระดับพระธาตุพนม โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผนขั้นตอนการดำเนินงาน เสนอปัญหาและแนวทางในการยกระดับพระธาตุพนม รวมถึงจัดกิจกรรมเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เช่น นิทรรศการ โปสเตอร์ แผ่นพับให้ชุมชนรับทราบ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นให้เกิดการยกระดับพระธาตุพนม ให้คำแนะนำ

ปรึกษา สมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการยกระดับพระธาตุพนม ประชาชนมีส่วนร่วมรายงานผล สนับสนุน วัสดุ อุปกรณ์

การยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมให้ประชาชนรู้สึกมีความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงาน พัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ เกิดความรักและสามัคคีภายในชุมชน และรับผลประโยชน์จากการดำเนินงาน เช่น เครื่องอุปโภค บริโภค เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ หรือ การประกอบธุรกิจส่วนตัว ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับค่าตอบแทน และมีโอกาสได้รับเชิญเป็นวิทยากรภายนอก

การยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินความพึงพอใจ การสังเกตการณ์การทำงานของหน่วยงานภายนอก ติดตามผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ และประเมินการใช้งบประมาณ

หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

- ๑) วัดพระธาตุพนมวรมหารวิหาร
- ๒) เทศบาลตำบลในพื้นที่เป้าหมาย
- ๓) องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่เป้าหมาย
- ๔) ศูนย์การท่องเที่ยวจังหวัดนครพนม
- ๕) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต ๔ นครพนม
- ๖) ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครพนม และสภาวัฒนธรรมอำเภอและจังหวัด
- ๗) มหาวิทยาลัย และโรงเรียนในเขตพื้นที่เป้าหมาย

ผลกระทบจากการดำเนินโครงการ:

- ผลกระทบทางเศรษฐกิจของประเทศ
- ผลกระทบต่อภาคการผลิตและธุรกิจที่เกี่ยวข้อง
- ผลกระทบต่อขีดความสามารถทาง วทน.
- ผลกระทบต่อการจ้างงาน
- ผลกระทบต่อสังคม
- ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
- เพิ่มความสามารถการแข่งขันของเอกชนที่ร่วมโปรแกรม
- เพิ่มความสามารถในการแข่งขันของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม
- สนับสนุนให้เกิดวิสาหกิจเริ่มต้น (Startup)

รายละเอียด:

ในระดับนโยบาย

๑. ตำนานอุรังคธาตุกล่าวถึงการบรรจุพระอุรังคธาตุ (กระดูกส่วนหน้าอก) ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้ ณ องค์พระธาตุพนม ทำให้พระธาตุพนมกลายเป็นศูนย์กลางความศรัทธาและความเชื่อของพุทธศาสนิกชน ผู้คนจากทั่วสารทิศเดินทางมาสักการบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคล โดยมีสัญลักษณ์ความศักดิ์สิทธิ์ เพราะพระธาตุพนมปรากฏในตำนานพื้นบ้านและวรรณคดี สะท้อนให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์และความยิ่งใหญ่ องค์พระธาตุพนมเปรียบเสมือนเสาหลักทางจิตใจของชุมชน เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คน จัดเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ด้วยเหตุว่า พระธาตุพนมเป็นโบราณสถานสำคัญคู่บ้านคู่เมืองนครพนมมายาวนานกว่า ๒,๐๐๐ ปี สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอันล้ำค่าของบรรพบุรุษ และเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

๒. การมีส่วนร่วมในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม คณะผู้วิจัยได้จัดเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการตัดสินใจ ๒) ด้านการดำเนินงาน ๓) ด้านผลประโยชน์ และ ๔) ด้านการประเมินผล ผลจากการวิจัยพบว่า ๑) การจัดเวทีสาธารณะ ๒) การจัดกิจกรรมการศึกษา ๓) การจัดตั้งคณะกรรมการร่วม ๔) การแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้ และ ๕) การส่งเสริมความร่วมมือ เพราะทำให้ประชาชนจากทั้งสองฝั่งโขงมาร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับพระธาตุพนม และระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการศึกษาและการอนุรักษ์พระธาตุพนม

๓. การยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมการประชุมและรับฟังความคิดเห็น จัดประชุมร่วมกับหน่วยงานภายในชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อรับฟังปัญหาและความต้องการของชุมชนที่มีความจำเป็นในการยกระดับพระธาตุพนม โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการ

ตัดสินใจ วางแผนขั้นตอนการดำเนินงาน เสนอปัญหาและแนวทางในการยกระดับพระธาตุพนม รวมถึงจัดกิจกรรมเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เช่น นิทรรศการ โปสเตอร์ แผ่นพับให้ชุมชนรับทราบ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นให้เกิดการยกระดับพระธาตุพนม ให้คำแนะนำปรึกษา สมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการยกระดับพระธาตุพนม ประชาชนมีส่วนร่วมรายงานผล สนับสนุน วัสดุ อุปกรณ์

ภาคผนวก จ-๓

แบบสรุปโครงการวิจัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม

สัญญาเลขที่ ๐๘๒/๒๕๖๖

ชื่อโครงการ การยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม

ของประชาชนสองฝั่งโขง

หัวหน้าโครงการย่อยที่ ๒ นายมาวิน โทแก้ว

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม
๔๘๑๑๐

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัฒนธรรมเกิดจากความเชื่อที่มีรูปแบบปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง โดยอาจ หมายถึง จารีต ประเพณี หรือพิธีกรรมทางศาสนา ลัทธิ และความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ ที่สังคมมีการนับถือร่วมกัน หรือเป็นปัจเจกบุคคล ซึ่งวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ ที่เป็นเครื่องมือ เครื่องใช้ ที่มนุษย์ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อความสุขทางกาย และวัฒนธรรมทางจิตใจ เป็นเรื่องเกี่ยวกับ เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์ เพื่อให้เกิดปัญญาและมีจิตใจที่งดงาม (Goodall, J, ๑๙๘๖, p ๕๘) โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาพุทธในประเทศไทยที่ประชากรนับถือถึง ๖๓,๒๙๙,๑๙๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๓.๔๖% ที่มีประวัติความเป็นมาอย่างช้านาน มีหลักฐานทางโบราณสถาน และโบราณวัตถุที่ชัดเจน อาทิ เจดีย์ วัด อุโบสถเก่า พระปรารักษ์ พระพุทธรูป ฯลฯ เป็นต้น หรือแม้แต่จะเป็นขนบธรรมเนียม ประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมานับแต่อดีตที่มีความเกี่ยวข้องกับตรงกับพระพุทธศาสนา

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มหัศจรรย์ในทางสังคมวิทยาเนื่องจากในแต่ละท้องถิ่นหรือแต่ละ ประเทศมักจะมีวัฒนธรรมที่แตกต่างจากถิ่นที่เราอยู่ ทำให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงเกิดขึ้น ยกตัวอย่าง เช่น ๑. ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไทลื้อเมืองมาง เมืองหย่วน จังหวัดพะเยา, ๒. ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนาถ่อน จังหวัดนครพนม, ๓. ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี (kapok, ๒๕๖๕ : ออนไลน์) ฯลฯ เป็นต้น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผู้คนเห็นและยอมรับความแตกต่างของแต่ละวัฒนธรรมรวมถึงเกิดการสร้างรายได้ใน ชุมชน ซึ่งเป็นไปตามนโยบายใน เรื่อง การสร้างความสามารถในการแข่งขันตามยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ด้านที่ ๒ ที่มีเป้าหมายการพัฒนาที่มุ่งเน้นการยกระดับศักยภาพของประเทศในหลากหลายมิติ บน พื้นฐานแนวคิด ๓ ประการ คือ (๑) “ต่อยอดอดีต” โดยมองกลับไปที่รากเหง้าทางเศรษฐกิจ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และจุดเด่นทางทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย (๒) “ปรับ ปัจจุบัน” เพื่อปูทางสู่อนาคต ผ่านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศในมิติต่าง ๆ และ (๓) “สร้างคุณค่าใหม่ในอนาคต” ด้วยการเพิ่มศักยภาพของผู้ประกอบการ พัฒนาคนรุ่นใหม่ รวมถึงปรับ

รูปแบบธุรกิจ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาด

การที่จะพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมให้คนต่างชาติสนใจ เกิดความน่าเชื่อถือและบันทึกในระดับโลก หรือที่เรียกว่า “มรดกโลก” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาพื้นที่เมืองเพื่อสงวนรักษาอนุรักษ์ พื้นฟู และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ มรดกทางสถาปัตยกรรมและศิลปวัฒนธรรม อัตลักษณ์ และวิถีชีวิตพื้นถิ่นบนฐานธรรมชาติ และฐานวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนนั้น ที่ได้รับการคัดเลือกจากยูเนสโกว่าเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญ มีคุณค่าทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์หรือด้านอื่นๆ ที่มนุษย์หรือธรรมชาติได้สร้างขึ้นมา และควรได้รับการปกป้องคุ้มครองทางกฎหมายตามอนุสัญญาว่าด้วยเรื่อง “มรดกโลก” ของยูเนสโก เพราะถือว่าเป็นสถานที่เหล่านี้แม้จะเป็นทรัพย์สินของประเทศใดที่มรดกโลกนั้นตั้งอยู่ก็ตาม แต่ก็เป็นที่ทรงคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อมวลมนุษย์อื่นที่จะได้ร่วมกันชื่นชม (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๖๕: ออนไลน์)

พระธาตุพนมถือว่าเป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจ และการถ่ายโอนวัฒนธรรมอันเก่าแก่ของสังคมชาวพุทธในแถบลุ่มน้ำโขงแห่งนี้ ด้วยเหตุที่ว่าจังหวัดนครพนมเคยเป็นที่ตั้งของอาณาจักรโบราณที่ชื่อว่า ศรีโคตรบูร ที่มีความเจริญรุ่งเรืองมากในอดีตอาณาบริเวณสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง อันเป็นที่ตั้งของจังหวัดนครพนม จังหวัดมุกดาหาร และฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงบริเวณแขวงสะหวันนะเขตและสุวรรณเขต ในปัจจุบันเป็นดินแดนแห่งการสังสมวัฒนธรรมอันเก่าแก่แห่งหนึ่ง ซึ่งมีวัฒนธรรมประเพณีหลากหลาย เช่น ประเพณีรำบูชาพระธาตุพนม การบาศรีสุทธรชฎี ประเพณีไหลเรือไฟ รำขันทมหากเบ็ง รำไทญ้อ รำหางนกยูง รำผู้ไท รำศรีโคตรบูร รำตำนานพระธาตุพนม แห่งพระอุคุต ข้าโอกาส วันสัตตนาคราช และบุญฮีตสิบสอง โดยเฉพาะรำศรีโคตรบูรที่ถูกปรับปรุงให้เป็นชุดรำประจำจังหวัดนครพนม เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองในอดีตสืบมาจนปัจจุบัน แสดงถึงการที่มีการแสดงผสมผสานกันของการรำเชิงที่มีความสนุกสนาน กับการรำผู้ไทที่มีความอ่อนช้อย สวยงาม มีลักษณะท่ารำตามแบบฉบับของชาวอีสาน คือ “ยกสูง ก้มต่ำ รำกว้าง” จากความกลมกลืนระหว่างท่ารำกับดนตรีพื้นเมืองอีสานที่มีเสียงไพเราะและสมบูรณ์ยิ่ง รำศรีโคตรบูรจึงถือเป็นท่ารำอีกชุดหนึ่งในการรำบูชาพระธาตุพนมในเทศกาลไหลเรือไฟทุกปี อีกอย่างประเด็นในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ยังมีความเกี่ยวข้องกับแผนพัฒนาจังหวัดนครพนม พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๕ (ฉบับทบทวน รอบปี พ.ศ. ๒๕๖๔) ประเด็นการพัฒนาของจังหวัด มี ๖ ประเด็น ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับประเด็นที่ ๑. การพัฒนาคุณภาพทางการท่องเที่ยวและบริการ ประกอบด้วย ๔ แผนงาน โดยเฉพาะข้อ ๑.๒ ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว ประเพณี ศาสนา ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ธรรมชาติ เชิงกีฬา เชิงเกษตร เชิงสุขภาพ และการท่องเที่ยวชุมชน OTOP นวัตกรรม สู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งหลักการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีที่จะให้ดำรงอยู่สืบไปนั้น จำเป็นต้องมีความร่วมมือจากชาวประชาคมลุ่มน้ำโขงทุกภาคส่วน รวมถึงต้องมีวิธีการที่หลากหลาย

จากเหตุผลข้างต้นคณะวิจัยจึงได้ทำการวิจัยเรื่อง “การยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขง” ภายใต้แผน การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรม: พระธาตุพนมจากตำนานอุรังคธาตุสู่การยกระดับเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม เพื่อศึกษาบทบาทขององค์พระธาตุพนมจากตำนานอุรังคธาตุด้านวัฒนธรรม เพื่อศึกษาพระธาตุพนมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม และเพื่อเป็นแนวทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์โครงการ

- ๑) เพื่อศึกษาบทบาทขององค์พระธาตุพนมจากตำนานอุรังคธาตุด้านวัฒนธรรม๑.๒.๒
- ๒) เพื่อศึกษาพระธาตุพนมแบบมีส่วนร่วมของประชาชนสองฝั่งโขงสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม
- ๓) เพื่อเป็นแนวทางการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

ผลการวิจัย

ตำนานอุรังคธาตุกล่าวถึงการบรรจุพระอุรังคธาตุ (กระดูกส่วนหน้าอก) ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้ ณ องค์พระธาตุพนม ทำให้พระธาตุพนมกลายเป็นศูนย์กลางความศรัทธาและความเชื่อของพุทธศาสนิกชน ผู้คนจากทั่วสารทิศเดินทางมาสักการบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคล

โดยมีสัญลักษณ์ความศักดิ์สิทธิ์ เพราะพระธาตุพนมปรากฏในตำนานพื้นบ้านและวรรณคดี สะท้อนให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์และความยิ่งใหญ่ องค์พระธาตุพนมเปรียบเสมือนเสาหลักทางจิตใจของชุมชน เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คน จัดเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ด้วยเหตุว่า พระธาตุพนมเป็นโบราณสถานสำคัญคู่บ้านคู่เมืองนครพนมมายาวนานกว่า ๒,๐๐๐ ปี สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอันล้ำค่าของบรรพบุรุษ และเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

สร้างรายได้ให้กับชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา ดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก ส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นและสร้างรายได้ให้กับชุมชน เป็นการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยไปยัง

การมีส่วนร่วมในการยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม คณะผู้วิจัยได้จัดเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการตัดสินใจ ๒) ด้านการดำเนินงาน ๓) ด้านผลประโยชน์ และ ๔) ด้านการประเมินผล ผลจากการวิจัยพบว่า ๑) การจัดเวทีสาธารณะ ๒) การจัดกิจกรรมการศึกษา ๓) การจัดตั้งคณะกรรมการร่วม ๔) การแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้ และ ๕) การส่งเสริมความร่วมมือ เพราะทำให้ประชาชนจากทั้งสองฝั่งโขงมาร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับพระธาตุพนม และระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการศึกษาและการอนุรักษ์พระธาตุพนม

๑) ด้านการตัดสินใจต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

การประชุมและรับฟังความคิดเห็น จัดประชุมร่วมกับหน่วยงานภายในชุมชนที่เกี่ยวข้องเพื่อรับฟังปัญหาและความต้องการของชุมชนที่มีความจำเป็นในการยกระดับพระธาตุพนม โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผนขั้นตอนการดำเนินงาน เสนอปัญหาและแนวทางในการยกระดับพระธาตุพนม รวมถึงจัดกิจกรรมเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เช่น นิทรรศการ โปสเตอร์ แผ่นพับ ให้ชุมชนรับทราบ

๒) ด้านการดำเนินงานต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

ให้ประชาชนมีส่วนร่วมรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นให้เกิดการยกระดับพระธาตุพนม ให้คำแนะนำ ปรีกษา สมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการยกระดับพระธาตุพนม ประชาชนมีส่วนร่วมรายงานผล สนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์

๓) ด้านผลประโยชน์ต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

<p>ให้ประชาชนรู้สึกมีความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงาน พัฒนาชุมชน ด้านเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ เกิดความรัก และสามัคคีภายในชุมชน และรับผลประโยชน์จากการดำเนินงาน เช่น เครื่องอุปโภค บริโภค เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ หรือ การประกอบธุรกิจส่วนตัว ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับค่าตอบแทน และมีโอกาสได้รับเชิญเป็นวิทยากรภายนอก</p>
<p>๔) ด้านการประเมินผลต่อการยกระดับพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม</p>
<p>ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินความพึงพอใจ การสังเกตการณ์การทำงานของหน่วยงานภายนอก ติดตามผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ และประเมินการใช้งบประมาณ</p>
<p>การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์</p>
<p>ผลการวิจัยได้ถูกนำไปใช้ประโยชน์ต่อการสนับสนุนเพื่อยกพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม</p>
<p>การประชาสัมพันธ์</p>
<p>บทความย่อของงานวิจัย ได้รับการเผยแพร่ในอินเทอร์เน็ตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม</p>

รายงานการวิจัยร่างสมบูรณ์

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง

การพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยว

พระธาตุพนมและพระธาตุบริวาร

Development of Knowledge Packages Communication Courses on Tourism

Activities of PhraThat Phanom and the Satellite PhraThats

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรม: พระธาตุพนมจากตำนานอุรังคธาตุสู่การยกระดับ

เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

The Integration of Cultural Capitals: PhraThatPhanom from the Legends
of the Urangkhat that to the Upgrade to Being a Cultural World Heritage

โดย

นายศตพล ใจสบาย

วิทยาลัยสงฆ์นครพนม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766082

รายงานการวิจัยร่างสมบูรณ์

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง
การพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยว
พระธาตุพนมและพระธาตุบริวาร

Development of Knowledge Packages Communication Courses on Tourism
Activities of PhraThat Phanom and the Satellite PhraThats

โดย

นายศตพล ใจสบาย

วิทยาลัยสงฆ์นครพนม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766082

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Final Drafted Research Report

Research Sub-Project ๓

Development of Knowledge Packages Communication Courses on Tourism
Activities of PhraThat Phanom and the Satellite PhraThats

By

Mr.Sataphol Jaisabai

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhonphanom Buddhist College

B.E. ๒๕๖๖

Research Project Funded by Thailand Science Research and Innovation

MCU RS 800766082

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย: การพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยว
พระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร
คณะผู้วิจัย: นายศตพล ใจสบาย
ส่วนงาน: วิทยาลัยสงฆ์นครพนม
ปีงบประมาณ: ๒๕๖๖
สถาบัน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อรวบรวมความรู้ที่เกี่ยวข้องสำหรับนำมาพัฒนาหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ๒) เพื่อพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร และ ๓) เพื่อประเมินผลการใช้ชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ประชากรที่ใช้ในคือ พ่อค้า-แม่ค้า ที่ขายของบริเวณหน้าวัดพระธาตุพนม พระภิกษุ-สามเณร วัดพระธาตุพนม มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และนิสิตที่สนใจเข้าร่วมพัฒนาความสามารถในการสื่อสาร จำนวน ๔๑๐ รูป/คน โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการพัฒนาการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย ๑) พ่อค้า-แม่ค้า ๒) พระภิกษุ-สามเณร วัดพระธาตุพนม ๓) มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และ ๔) นิสิตที่สนใจเข้าร่วมพัฒนาความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษ จำนวนทั้งสิ้น ๓๐ รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ๑) แบบสอบถามความต้องการ ๒) ชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ๓) แบบทดสอบก่อนและหลังการอบรม และ ๔) แบบสอบถามความพึงพอใจ

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ประสิทธิภาพการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ประสิทธิภาพของชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร E_o/E_b เท่ากับ ๘๑.๗๓/๘๓.๕๐

๒. ผลการประเมินผลการใช้ชุดความรู้และหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ผู้อบรมหลังการอบรม (\bar{X} = ๑๖.๒๗, S.D. = ๔.๐๕) สูงกว่าก่อนการอบรม (\bar{X} = ๒๐.๒๗, S.D. = ๓.๓๘) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๓. ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของผู้อบรมที่มีต่อการใช้ชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร มีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับพึงพอใจมาก (\bar{X} ๔.๔๕, S.D. ๐.๒๕)

Research Title: Development of Knowledge Packages Communication Courses on Tourism Activities of PhraThat Phanom and the Satellite PhraThats

Researcher: Mr.Sataphol Jaisabai

Department: Nakhon Phanom Buddhist College

Fiscal Year: ๒๕๖๖/๒๐๒๓

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongrajavidyalaya University

ABSTRACT

The objectives of this research were as follows: 1) to compile relevant knowledge for developing communication for tourism activities curriculum at Phra That Phanom and followers of Phra That; 2) to develop a knowledge set and communication for tourism activities curriculum at Phra That Phanom and followers of Phra That; and 3) to evaluate the use of knowledge sets and communication for tourism activities curriculum at Phra That Phanom and followers of Phra That. The population used in this research were merchants, monks, novices, local tour guides, and students interested in communication skills, totaling 410 monks per person. The sample groups used in this research were: 1) merchants and vendors; 2) monks and novices; 3) local tour guides; and 4) students, a total of 30 people. The tools used in the research were: 1) a questionnaire; 2) a knowledge set and communication for tourism activities curriculum; 3) a pre- and post-training test; and 4) a satisfaction questionnaire.

The research results were as follows:

1. Efficiency in developing knowledge sets and English training courses for Phra That Phanom and Phra That Phra followers (E1/E2) was 81.73/83.50.

2. Results of the evaluation of the use of knowledge sets and English training courses for communication in tourism activities: posttest (= 16.27, S.D. = 4.05) was higher than pretest (20.27, S.D. = 3.38), with statistical significance at the.05 level.

3. The results of the analysis of the satisfaction of the trainees with the use of the knowledge set and communication curriculum for tourism activities overall were at a high level (4.45, S.D. = 0.25).

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจากคณะกรรมการผู้ทรงวุฒิที่ได้ให้คำแนะนำทุกขั้นตอน ตั้งแต่การนำเสนอหัวข้อ การปรับสามบทแรกและการปรับสรุปเนื้อหาสุดท้าย ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการปรับงานวิจัยนี้อย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยผู้อำนวยการสถาบันพุทธศาสตร์ พระครูสุธีกิตติบัณฑิต, รศ. ดร.ที่ได้ให้ทุนในการวิจัยครั้งนี้ พระมหาชุตีภัก อภินนโท ผู้อำนวยการพัฒนาและส่งเสริมงานวิจัย และขอขอบคุณรองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ เจ้าหน้าที่ประจำสถาบันทุกท่านที่อำนวยความสะดวกอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณ ๑) พ่อค้า-แม่ค้า ๒) พระภิกษุ-สามเณร วัดพระธาตุพนม ๓) มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และ ๔) นิสิตที่สนใจเข้าร่วมพัฒนาความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษ ที่ให้ข้อมูลงานวิจัยฉบับนี้

นายศตพล ใจสบาย

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
บทที่ ๑ บทนำ	๙
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๙
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๑๑
๑.๓ ขอบเขตในการวิจัย.....	๑๑
๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะ	๑๓
๑.๕ กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย.....	๑๕
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาวิจัย.....	๑๖
๑.๗ ผลสำเร็จของการวิจัย	๑๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๗
๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการวิจัยพัฒนาหลักสูตร	๑๗
๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับชุดความรู้	๒๐
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร	๒๖
๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ	๔๒
๒.๖ บริบทพระธาตุพนมและพระธาตุบริวาร	๔๖
๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๖๘
บทที่ ๓ วิธีการดำเนินการวิจัย	๗๓
๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	๗๓
๓.๒ การสร้างเครื่องมือในการวิจัย	๗๔
๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๗๙
๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๘๔
๓.๕ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๘๕
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๘๖
๔.๑ การนำเสนอข้อมูล	๘๖
๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๘๖
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ.....	๑๐๓
๕.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	๑๐๓

๕.๒	ขอบเขตและวิธีการวิจัย.....	๑๐๕
๕.๓	สรุปผลการวิจัย	๑๐๕
๕.๔	อภิปรายผล	๑๐๖
๕.๕	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๑๑๐
๕.๖	ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย.....	๑๑๐
บรรณานุกรม.....		๑๑๒

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภาษาอังกฤษเป็นภาษาสากลที่นานาชาติใช้เป็นภาษากลางในการติดต่อสื่อสารท่ามกลางบริบทของกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกปัจจุบัน ซึ่งภาษาอังกฤษเป็นภาษาหลักที่ใช้ในการเผยแพร่ข้อมูลสารสนเทศ และองค์ความรู้สมัยใหม่ การรวมตัวกันของประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ซึ่งมีกฎบัตรอาเซียน (Association of Southeast Asian Nations, ๒๐๐๗: ๒๙) โดยข้อที่ ๓๔ ได้บัญญัติไว้ว่า "The working language of ASEAN shall be English." คือ ภาษาอังกฤษเป็นภาษาการทำงานของประชาคมอาเซียน ดังนั้น ประเทศไทยทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมถึงสถาบันทางศึกษาทุกระดับจึงควรจัดการศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะทางภาษาอังกฤษเพื่อการดำรงชีวิต การศึกษา การประกอบอาชีพ และการเผยแพร่ศิลปะและวัฒนธรรมได้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีการแข่งขันสูงมาก หลายประเทศในโลกต่างมีความพยายามที่จะพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยวในประเทศของตนเองและมีผลกระทบต่อขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยโดยตรงการพัฒนาศักยภาพการแข่งขันด้านธุรกิจการท่องเที่ยวของประเทศไทยจึงควรให้ความสำคัญในหลายมิติโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทรัพยากรบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เนื่องจากทรัพยากรบุคคลเป็นปัจจัยสำคัญด้านหนึ่งของปัจจัยความสำเร็จในการแข่งขันหากทรัพยากรบุคคลด้านการท่องเที่ยวของไทยมีขีดความสามารถสูงเทียบเท่ากับต่างประเทศที่ประสบความสำเร็จด้านการท่องเที่ยวหรือเป็นที่ยอมรับ และสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว จะช่วยดึงดูดให้นักท่องเที่ยวอยากกลับมาใช้บริการและกลับเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง^๒

วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในสังคมไทยมาตั้งแต่อดีต อิทธิพลของพุทธศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดวิถีชีวิตของชาวไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นแหล่งที่รวบรวมงานศิลปวิทยาการและความรู้มากมายหลายสาขา ตลอดจนเป็นแหล่งรวมของศิลปกรรมที่มีค่า เช่น พระธาตุ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และจิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งงานศิลปกรรมต่างๆ เหล่านี้นับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่า

^๑Association of Southeast Asian Nations. (๒๐๐๗). The Charter of the Association of Southeast Asian Nations, Retrieved from <http://www.asean.org/archive/publications/ASEAN-Charter.pdf>

^๒ รสิกา อังกูร. (๒๕๕๔). ความพร้อมของวัดในเขตกรุงเทพมหานครเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา โดยผ่านการนำชมศิลปวัฒนธรรม, รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและพัฒนา, (มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาธิราช, ๒๕๕๔), หน้า ๑๔๘.

และเป็นเสมือนเอกลักษณ์ของความเป็นชาติไทย ปัจจุบันวัดมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิมคือ การเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถานที่สำคัญ เพราะภายในวัดประกอบไปด้วยศิลปวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นอารยธรรมและความเจริญของชาติอันเป็นแหล่งรวม ที่สามารถศึกษาย้อนกลับได้ในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรมรวมทั้งการเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน นอกจากนี้วัดยังเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ประกอบด้วยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่สวยงามสงบ สันโดษตามหลักพระพุทธศาสนา (รสิกา อังกูร, ๒๕๔๔:๑๔๘)

จังหวัดนครพนม ซึ่งเป็นจังหวัดเล็ก ๆ มีทั้งหมด ๑๒ อำเภอ และมีพระธาตุพนมซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ประชาชนทั่วไปได้มาสักการะบูชาจำนวนมาก พระธาตุพนมเป็นพระธาตุประจำวันอาทิตย์ ซึ่งเป็นพระธาตุหลัก ประดิษฐานอยู่ที่วัดพระธาตุพนมรรมหาวิหาร อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ระยะทางจากตัวเมือง ๕๒ กิโลเมตร และยังเป็นพระธาตุประจำปีเกิดของคนปีวอกอีกด้วย ในทุกๆปี เมื่อถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ จะมีงานนมัสการพระธาตุพนม พระธาตุเรณู เป็นพระธาตุประจำวันจันทร์ สำหรับผู้ที่เกิดวันจันทร์ “พระธาตุเรณู” ประดิษฐานอยู่ที่วัดพระธาตุเรณู อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม ระยะทางจากตัวเมือง ๕๑ กิโลเมตร องค์พระธาตุจำลองมาจากองค์พระธาตุพนม องค์เดิม แต่มีขนาดเล็กกว่า พระธาตุศรีคุณ เป็นพระธาตุประจำวันอังคาร สำหรับผู้ที่เกิดวันอังคาร “พระธาตุศรีคุณ” ประดิษฐานอยู่ที่วัดธาตุศรีคุณ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ระยะทางจากตัวเมือง ๗๘ กิโลเมตร มีลักษณะส่วนบนคล้ายพระธาตุพนม พระธาตุมหาชัย เป็นพระธาตุประจำวันพุธ “พระธาตุมหาชัย” ประดิษฐานอยู่ที่วัดพระธาตุมหาชัย อำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนม ระยะทางจากตัวเมือง ๔๔ กิโลเมตร พระธาตุประสิทธิ์ เป็นพระธาตุประจำวันพฤหัสบดี สำหรับผู้ที่เกิดวันพฤหัสบดี “พระธาตุประสิทธิ์” ประดิษฐานอยู่ที่วัดพระธาตุประสิทธิ์ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม ระยะทางจากตัวเมือง ๙๓ กิโลเมตร เป็นเจดีย์โบราณ พระธาตุท่าอุเทน เป็นพระธาตุประจำวันศุกร์ สำหรับผู้ที่เกิดวันศุกร์ “พระธาตุท่าอุเทน” ประดิษฐานอยู่ที่วัดพระธาตุท่าอุเทน อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม ระยะทางจากตัวเมือง ๒๖ กิโลเมตร และพระธาตุนคร พระธาตุประจำวันเสาร์ พระธาตุองค์สุดท้ายสำหรับผู้ที่เกิดวันเสาร์ คือ “พระธาตุนคร” ประดิษฐานอยู่ที่วัดมหาธาตุ อำเภอเมืองนครพนม พระธาตุมีลักษณะสี่เหลี่ยมจัตุรัส ตลอดถึงวัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ พร้อมการให้ข้อมูลการสอบถาม การบริการการท่องเที่ยวในจังหวัดนครพนม

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบิรวาร เพื่อยกระดับคุณภาพกำลังคนด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดนครพนม โดยเริ่มต้นจากการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบิรวาร ตามที่กล่าวมา ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญในการพัฒนาคนใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวภายในพระธาตุพนม

และพระธาตุบริวาร จังหวัดนครพนม จึงพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยพระธาตุพนมและพระธาตุบริวารอย่างเหมาะสม และความพึงพอใจต่อการใช้ชุดความรู้ให้นำไปใช้ในการประกอบอาชีพอย่างเหมาะสมมีส่วนช่วยให้เพิ่มรายได้ในการประกอบอาชีพ และฝึกฝนทักษะการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้แก่พ่อค้า-แม่ค้า พระภิกษุ-สามเณรมัคคุเทศก์ท้องถิ่น และนิสิตที่มีความสนใจในการพัฒนาศักยภาพด้านทรัพยากรบุคคลเพื่อรองรับการขับเคลื่อนพระธาตุพนมกับการเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อรวบรวมความรู้ที่เกี่ยวข้องสำหรับนำมาพัฒนาหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยพระธาตุพนมและพระธาตุบริวาร
๒. เพื่อพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยพระธาตุพนมและพระธาตุบริวาร
๓. เพื่อประเมินผลการใช้ชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยพระธาตุพนมและพระธาตุบริวาร

๑.๓ ขอบเขตในการวิจัย

๑) ขอบเขตพื้นที่

รวบรวมข้อมูลพระธาตุพนมและพระธาตุบริวาร สำหรับนำมาพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยพระธาตุพนมและพระธาตุบริวาร และกิจกรรมการท่องเที่ยที่เกี่ยวข้อง

๒) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ ๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาความต้องการในการพัฒนาความสามารถด้านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสำหรับการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยพระธาตุพนมและพระธาตุบริวารในงานวิจัยครั้งนี้

๑. ประชากรที่ใช้ในการศึกษาในการศึกษาครั้งนี้ คือ พ่อค้า-แม่ค้า ที่ขายของบริเวณหน้าวัดพระธาตุพนม จำนวน ๑๘๐ ร้านค้า พระภิกษุ-สามเณร วัดพระธาตุพนม จำนวน ๑๕๐ รูป มัคคุเทศก์ท้องถิ่น จำนวน ๑๐ คน และนิสิตที่สนใจเข้าร่วมพัฒนาความสามารถในการสื่อสาร จำนวน ๗๐ รูป/คน รวมทั้งสิ้น ๔๑๐ รูป/คน

๒. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย ๑) พ่อค้า-แม่ค้า ๒) พระภิกษุ-สามเณร วัดพระธาตุพนม ๓) มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และ ๔) นิสิตที่สนใจเข้าร่วมพัฒนา รวมทั้งสิ้น ๔๑๐

รูป/คน โดยการใช้การสุ่มอย่างง่าย (Sample Sampling) และผู้วิจัยใช้เกณฑ์ของการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น ๙๕% การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้กลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน ๒๒๒ รูป/คน เพื่อให้ผลการทดสอบคุณภาพของประเด็นข้อคำถามมีความคลาดเคลื่อนน้อยที่สุด

ขั้นตอนที่ ๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการพัฒนาการศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้

๑. ประชากรที่ใช้ในการพัฒนาการวิจัยครั้งนี้ คือ พ่อค้า-แม่ค้า ที่ขายของบริเวณหน้าวัดพระธาตุพนม จำนวน ๑๘๐ ร้านค้า พระภิกษุ-สามเณร วัดพระธาตุพนม จำนวน ๑๕๐ รูป มัคคุเทศก์ท้องถิ่น จำนวน ๑๐ คน และนิสิตที่สนใจเข้าร่วมพัฒนาความสามารถในการสื่อสาร จำนวน ๗๐ รูป/คน รวมทั้งสิ้น ๔๑๐ รูป/คน

๒. กลุ่มประชากรที่ใช้ในการพัฒนาการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย ๑) พ่อค้า-แม่ค้า ๒) พระภิกษุ-สามเณร วัดพระธาตุพนม ๓) มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และ ๔) นิสิตที่สนใจเข้าร่วมพัฒนาความสามารถในการสื่อสารสำหรับการท่องเที่ยว ในการทดลองหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ รวมจำนวนทั้งสิ้น ๖๐ รูป/คน โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ ๑ สุ่มอย่างง่ายจากการจับสลากของกลุ่มพ่อค้า-แม่ค้า จำนวน ๒๐ คน และสุ่มอีกครั้งหนึ่งจากจำนวน ๒๐ คน เพื่อใช้เป็นกลุ่มทดลองหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ จำนวน ๑๐ คน

ขั้นตอนที่ ๒ สุ่มอย่างง่ายจากการจับสลากของกลุ่มพระภิกษุ-สามเณรวัดพระธาตุพนม จำนวน ๒๐ รูป และสุ่มอีกครั้งหนึ่งจากจำนวน ๒๐ รูป เพื่อใช้เป็นกลุ่มทดลองหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ จำนวน ๑๐ รูป

ขั้นตอนที่ ๓ มัคคุเทศก์ท้องถิ่น จำนวน ๑๐ คน และสุ่มอีกครั้งหนึ่งจากจำนวน ๕ คน เพื่อใช้เป็นกลุ่มทดลองหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ จำนวน ๕ คน

ขั้นตอนที่ ๔ สุ่มอย่างง่ายจากการจับสลากของกลุ่มนิสิตที่สนใจเข้าร่วมพัฒนา จำนวน ๑๐ รูป/คน และสุ่มอีกครั้งหนึ่งจากจำนวน ๕ รูป/คน เพื่อใช้เป็นกลุ่มทดลองหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ จำนวน ๕ รูป/คน

๓. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการพัฒนาการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย ๑) พ่อค้า-แม่ค้า ๒) พระภิกษุ-สามเณร วัดพระธาตุพนม ๓) มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และ ๔) นิสิตที่สนใจเข้าร่วมพัฒนาความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษ จำนวนทั้งสิ้น ๓๐ รูป/คน

๓) ขอบเขตเนื้อหา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา โดยการรวบรวมความรู้และสกัดสาระสำคัญ สำหรับการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบริวาร โดยทำการศึกษาจากการสอบถามความต้องการมาจัดลำดับแล้ว นำไปจัดทำร่างหลักสูตรและจัดทำคู่มือการอบรมการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ได้แก่

๑) ชุดความรู้การทักทายและการแนะนำตัว (Greetings and Introduction) ๒ ชั่วโมง

๒) ชุดความรู้พระธาตุพนมกับพระธาตุบริวาร (PhraThat Phanom and the Satellite PhraThats) ๑๔ ชั่วโมง

๓) ชุดความรู้การสอบถามและบอกเส้นทางสถานที่ท่องเที่ยวบริเวณธาตุพนม (Asking and Giving directions to tourist attractions in the That Phanom area) ๔ ชั่วโมง

๔) ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยครั้งนี้มีระยะเวลาในการดำเนินการตามกระบวนการวิจัยระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๖๕ --มีนาคม ๒๕๖๗ ดังนี้

ระยะเวลาในการศึกษาผลการใช้ชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบริวาร ระยะเวลาในการทดลอง ๕ วันๆ ละ ๔ ชั่วโมง ใช้เวลาในการทดลอง ๒๐ ชั่วโมง การพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบริวาร

๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะ

การพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตร หมายถึง กระบวนการในการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ประกอบด้วย

๑) การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานสำหรับการสร้างชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบริวาร หมายถึง การศึกษาข้อมูล แนวความคิดและทฤษฎี

๒) การสร้างหลักสูตรอบรม หมายถึง การนำโครงสร้างเนื้อหาที่ได้จากการสอบถามความต้องการมาจัดลำดับแล้ว นำไปจัดทำร่างหลักสูตรและจัดทำคู่มือการอบรมการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารโดยมีชุดความรู้ต่างๆ ที่ได้จากการสำรวจความต้องการ

๓) การประเมินและปรับปรุงชุดความรู้และหลักสูตร หมายถึง การนำร่างหลักสูตรฝึกอบรมการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความสอดคล้อง และความเหมาะสม

การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการส่งเสริมองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร และวัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนการสอบถามและให้ข้อมูลต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการบริการการท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนทักษะ ความสามารถและทัศนคติของผู้อบรม

ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร หมายถึง ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษในการปฏิสัมพันธ์ทางด้านสังคม โดยเฉพาะความสามารถการสื่อสารด้านภาษาที่สำคัญ ผู้พูดควรเข้าใจในสิ่งที่ฟัง และสร้างความสัมพันธ์กับการพูด แม้การพูดนั้นจะไม่ถูกหลักไวยากรณ์ แต่สามารถสื่อความหมายได้และเหมาะสมกับสถานการณ์

การพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร หมายถึง เอกสารที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นเพื่อใช้ในการอบรมโดยเน้นเนื้อหาการพูดเพื่อพัฒนาการสื่อสารให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ

๑) องค์ประกอบของหลักสูตร หมายถึง ส่วนที่อยู่ภายในและประกอบกันเข้าเป็นหลักสูตรฝึกอบรมการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ประกอบด้วย

๑.๑ หลักการและเหตุผล หมายถึง ปัญหาและแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

๑.๒ จุดประสงค์ของหลักสูตร หมายถึง สิ่งที่กำหนดว่าในโครงการฝึกอบรมนั้นจะต้องเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรมให้เป็นไปในลักษณะใดและระดับใด

๑.๓ โครงสร้างเนื้อหาของหลักสูตร หมายถึง การกำหนดหัวข้อใดควรฝึกอบรมก่อน และหัวข้อใดควรจะทำการอบรมภายหลัง จะทำให้ผู้เข้าอบรมเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเนื้อหาการอบรมจะได้อาจมาจากแบบสอบถามความต้องการและความสนใจของชุมชน

๑.๔ กิจกรรมฝึกอบรม หมายถึง การจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมเพื่อให้ผู้รับการฝึกอบรมได้เกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสม

๑.๕ การวัดและประเมินผลหลักสูตร หมายถึง การรวบรวมข้อมูลของชุดความรู้และหลักสูตรฝึกอบรมการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเกี่ยวกับกระบวนการจัดทำ การดำเนินการใช้และผลของการใช้หลักสูตรด้วย

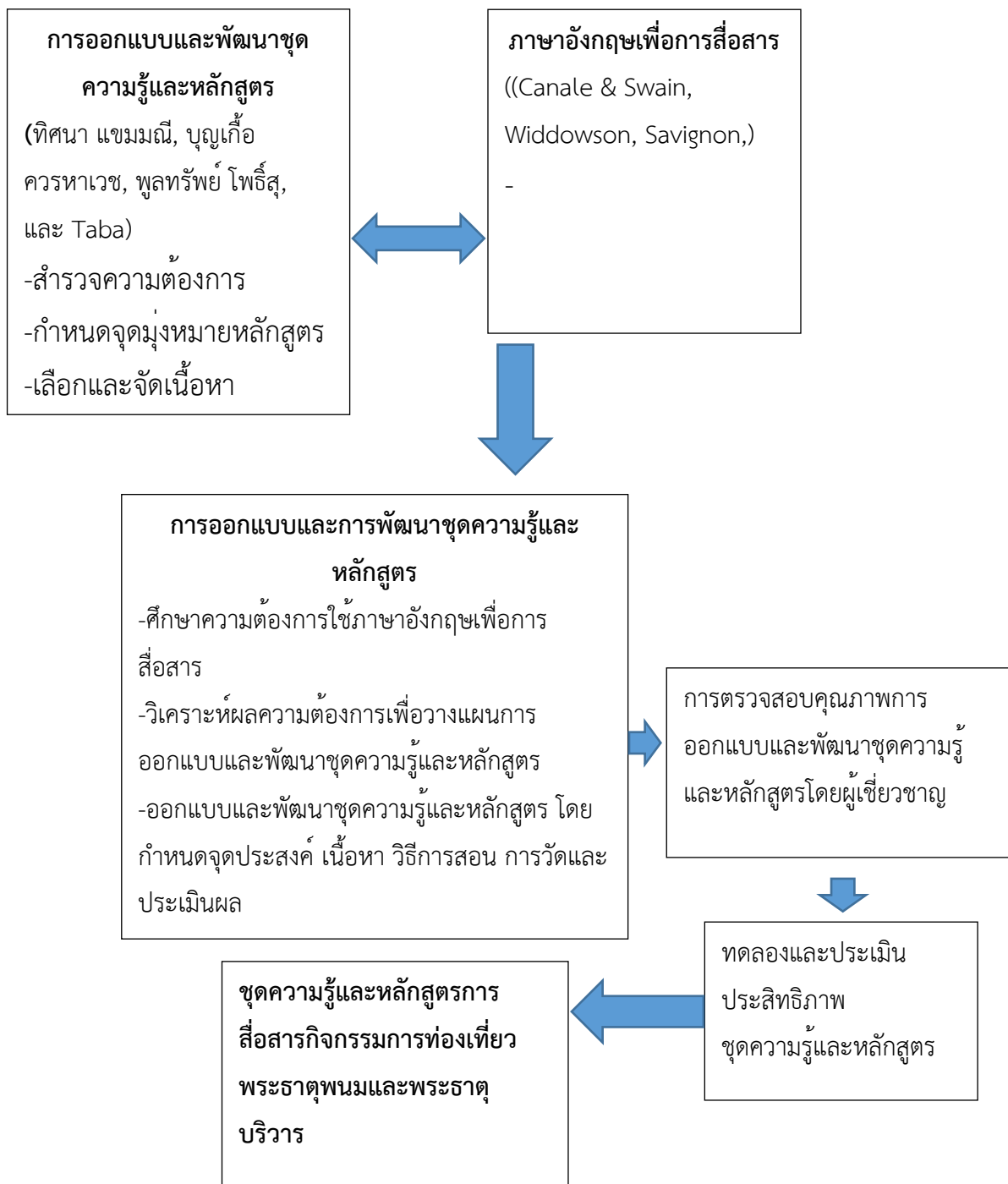
๒) การประเมินความเหมาะสมของหลักสูตร หมายถึง การพิจารณาหาคุณภาพของหลักสูตรเพื่อตัดสินว่า หลักสูตรมีคุณค่า คุณภาพ มีความเหมาะสมตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ โดยใช้วิธีการตรวจสอบความสอดคล้องและความเหมาะสมจากการตอบแบบสอบถามของผู้เชี่ยวชาญ

ความพึงพอใจต่อการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร หมายถึง ระดับความรู้สึกที่ดี หรืออารมณ์ของผู้เข้าร่วมโครงการที่แสดงความชื่นชอบต่อการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรฝึกอบรม ด้านวิทยากร ด้านเอกสารและสื่อ

ประกอบการฝึกอบรม ด้านกิจกรรมการฝึกอบรม ด้านกระบวนการฝึกอบรม ด้านความรู้ความเข้าใจ และประโยชน์ที่ได้รับจากชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุนันทบุรี

๑.๕ กรอบแนวความคิดในการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีกรอบแนวคิดในการดำเนินการ ดังนี้

๑.๖. ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาวิจัย

สามารถนำชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารและกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวารไปใช้ดำเนินการฝึกอบรมผู้ที่สนใจให้มีความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษกับนักท่องเที่ยวต่างชาติได้ และยังเป็นแนวทางให้แก่พ่อค้า แม่ค้า พระภิกษุ สามเณร มัคคุเทศก์และชุมชน หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวไปพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรเพื่อการสื่อสารและกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการสื่อสารภาษาอังกฤษให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้นในการนำไปใช้ประโยชน์ ประกอบด้วย

๑. **ด้านวิชาการ** ได้ข้อมูลสนเทศเกี่ยวกับการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารและกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร

๒. **ด้านนโยบาย** ได้พัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวารเพื่อรองรับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก และได้พัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรท้องถิ่นใช้ในการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเสริมในมหาวิทยาลัย และโรงเรียนในเขตพื้นที่เป้าหมาย

๓. **ด้านสังคมและชุมชน** ได้ชุดความรู้ และหลักสูตรเพื่อการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ได้และประเมินผลการใช้ชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร และได้มีการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการการท่องเที่ยวโดยชุมชน พระภิกษุ-สามเณร มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และผู้ที่สนใจ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมรองรับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก

๑.๗ ผลสำเร็จของการวิจัย

๑. ผลสำเร็จเบื้องต้น (Preliminary result) ดังนี้

๑.๑ ได้กระบวนการ ขั้นตอน และวิธีการดำเนินการศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาหลักสูตรภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

๑.๒ ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรเพื่อการสื่อสาร

๒. ผลสำเร็จกึ่งกลาง (Intermediate result) ดังนี้

๒.๑ ได้พัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารและกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร

๒.๒ ได้คู่มือชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร

๓. ผลสำเร็จตามเป้าประสงค์ (Goal Results) ดังนี้

๓.๑ ได้พัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการการท่องเที่ยวโดยชุมชน พระภิกษุ สามเณร มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และนิสิตนักศึกษาผู้ที่ชอบและผู้สนใจ

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยว พระธาตุพนมและพระธาตุบริวาร ครั้งนี้ ผู้ศึกษาวิจัยได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นการเสริมสร้างแนวคิด หลักการ และแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับวิจัยครั้งนี้ โดยมีแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการวิจัยพัฒนาหลักสูตร
๒. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับชุดความรู้
๓. แนวคิดเกี่ยวกับภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร
๔. แนวคิดการวัดและประเมินความสามารถด้านการฟังและการพูดเพื่อการสื่อสาร
๕. แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ
๖. บริบทพระธาตุพนมและพระธาตุบริวาร
๗. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการวิจัยพัฒนาหลักสูตร

มโนทัศน์เกี่ยวกับหลักสูตร

“หลักสูตรเป็นหัวใจของการจัดการศึกษาเป็นแนวทางของการสร้างลักษณะพลเมืองของชาติ สร้างชาติและสามารถทำนายลักษณะของสังคมในอนาคตเป็นเครื่องชี้นำทางและกำหนดแนวทางการจัดการความรู้และประสบการณ์เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อให้ผู้อบรมได้รับการศึกษาที่มุ่งไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน

หลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์ทั้งหมดที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองไปในทิศทางที่พึงปรารถนาอย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและชุมชนหลักสูตรเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่าโรงเรียนมีความมุ่งหมายในการให้การศึกษาแก่เด็กอย่างไรและสามารถให้ความรู้ สร้างเสริมทักษะและเจตคติในด้านใดบ้าง

“วาริรัตน์ แก้วอุไร, การวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรและการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (พิษณุโลก: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๖๕), หน้า ๔-๖.

หลักสูตร มีลักษณะเป็นพลวัตและเปลี่ยนแปลงไปตามความเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างสลับต่อเนื่อง หลักสูตรที่ดีต้องสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและสังคม สามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม มีความหมายต่อชีวิตผู้เรียน และเหมาะสมกับขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมและหลักสูตรที่ดีต้องพัฒนาขึ้นด้วยความร่วมมือของทุกฝ่าย

มโนทัศน์เกี่ยวกับนวัตกรรม

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา หรือ สมศ. (๒๕๖๒, หน้า ๕, อ้างถึงใน วาริรัตน์ แก้วอุไร, ๒๕๖๕, หน้า ๔-๕) ได้กำหนดนิยามศัพท์เฉพาะ คำว่า นวัตกรรม ไว้ดังนี้ นวัตกรรม (Innovation) หมายถึง แนวคิดหรือวิธีการที่นำมาใช้ในการปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา หรือเพื่อการพัฒนาซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด กระบวนการหรือองค์ประกอบอย่างสิ้นเชิง หรืออย่างเห็นได้ชัดเป็นการพัฒนาต่อยอด เพิ่มมูลค่า มีเป้าหมายในเชิงบวก ซึ่งมีเกณฑ์การพิจารณาคือ มีความคิดสร้างสรรค์ (C-Creative) มีความหมายใหม่ในบริบทนั้นๆ (N-New) มีคุณค่ามีประโยชน์ (V-Value-Added) และปรับใช้ได้อย่างเหมาะสม (A-Adaptive)

ดังนั้น นวัตกรรม หมายถึง สิ่งที่ทำขึ้นใหม่หรือพัฒนาขึ้นโดยอาจเป็นสิ่งใหม่ทั้งหมดหรือใหม่เพียงบางส่วน ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบของความคิด วิธีการ การกระทำ หรือสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๔ ลักษณะ ได้แก่ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความใหม่ มีคุณค่ามีประโยชน์ และปรับใช้ได้อย่างเหมาะสม

นวัตกรรมที่นำมาใช้ในการศึกษา เรียกว่า นวัตกรรมทางการศึกษา (Educational Innovation) โดยเป็นสิ่งที่ทำขึ้นใหม่หรือพัฒนาขึ้นโดยอาจเป็นสิ่งใหม่ทั้งหมดหรือใหม่เพียงบางส่วน ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบของความคิด วิธีการ การกระทำ หรือสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นหลักสูตร รูปแบบการจัดการเรียนการสอน เทคนิค ชุดความรู้ ชุดกิจกรรมการเรียนการสอน วิธีการจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ เป็นต้น เข้ามาใช้ในระบบการการศึกษาเพื่อมุ่งหวังที่จะปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และพัฒนาสิ่งที่มีอยู่เดิมให้มีประสิทธิภาพและมีคุณภาพเหมาะสมสอดคล้องกับศักยภาพของผู้เรียนยิ่งขึ้น โดยการศึกษาและพัฒนา นวัตกรรมต่างๆ ทางด้านการศึกษา นั้น เพื่อให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งนวัตกรรมทางด้านการศึกษาที่ได้ผ่านการทดลองและพัฒนาอย่างเป็นลำดับขั้นตอนแล้วสามารถนำมาใช้ในการเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพของการเรียนการสอน

การวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรและการสอน

จากการที่ได้ศึกษาการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรที่นักวิชาการพัฒนาหลักสูตรและการสอนหลายคน (ประพนธ์ เจียรกุล (๒๕๕๗, หน้า ๔๑-๔๗; มนสิข สิริสมบูรณ์, ๒๕๖๑, หน้า ๑๗๘ อ้างถึงใน วาริรัตน์ แก้วอุไร, ๒๕๖๕, หน้า ๖) ได้ให้ความหมายของการวิจัยหลักสูตรว่า การวิจัยที่กระทำกับ

หลักสูตรเพื่อค้นพบองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับหลักสูตร ศึกษาปัญหาเกี่ยวกับหลักสูตร และค้นหาวิธีการใหม่ๆ เพื่อแก้ปัญหาและปรับปรุงหลักสูตรให้ดียิ่งขึ้น และกระบวนการหรือวิธีการพัฒนาหลักสูตรใดๆ ที่เป็นวงจร ขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มตั้งแต่ ๑) การศึกษาข้อมูลพื้นฐานหลักสูตร ๒) การยกร่างหรือสร้างหลักสูตร ๓) การนำหลักสูตรไปใช้ ๔) การประเมินผลการใช้หลักสูตร และ ๕) การปรับปรุงและการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

การวิจัยการเรียนการสอนมีความสำคัญ (พิชิต ฤทธิจรูญ, ๒๕๕๙, หน้า ๘-๙, อ้างถึงในวารสารต้น แก้วอุไร, ๒๕๖๕, หน้า ๙) ดังนี้

๑. ช่วยจัดปัญหาการเรียนรู้อและพัฒนาคุณภาพผู้เรียน
๒. ช่วยให้ได้องค์ความรู้ใหม่สำหรับนำไปใช้แก้ปัญหา ปรับปรุง พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนของครูให้มีประสิทธิภาพและพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้ดียิ่งขึ้น
๓. ช่วยให้ทราบสภาพและปัญหาเกี่ยวกับองค์ประกอบของการเรียนการสอน
๔. ช่วยให้ทราบผลการทดลองใช้นวัตกรรมเกี่ยวกับการเรียนการสอน
๕. ช่วยให้สื่อวัตกรรมการเรียนการสอนใหม่ๆ ที่ตอบสนองและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน อีกทั้งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น
๖. ช่วยเพิ่มพูนความรู้และยกระดับมาตรฐานวิชาชีพครู
๗. สถานศึกษามีข้อมูลสารสนเทศเพื่อการวางแผนพัฒนาให้เกิดการจัดการความรู้ด้านวิจัยการเรียนการสอน

“จากการที่ได้ศึกษากระบวนการการพัฒนาหลักสูตรหลายรูปแบบที่นักวิชาการด้านหลักสูตรหลายคน (Hilda Taba, ๑๙๖๒, Ralph, W. Tyler, ๑๙๗๐, Smith, Stanly, Shaw, ๑๙๘๕, Beauchamp, ๑๙๘๑, Saylor, Alexander, Lewis, ๑๙๘๑, สงัด อุทรานันท์, ๒๕๓๒; อ้างถึงในมนสิข สิริสมบุญ, ๒๕๖๓, หน้า ๒๔) ได้เสนอไว้แล้วนั้น และสามารถสรุปกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่ครบถ้วนได้ดังนี้

ขั้นที่ ๑ การวิเคราะห์และรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน จะวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษา จิตวิทยา การเรียนรู้ ผู้เรียน สังคมและเนื้อหาความรู้ ในการวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาและจิตวิทยาการเรียนรู้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดของนักปรัชญาและนักจิตวิทยาแล้วนำแนวคิดเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาหลักสูตร

^๕มนสิข สิริสมบุญ, การพัฒนาหลักสูตร มโนทัศน์และการประยุกต์ใช้, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓), หน้า ๒๔.

ขั้นที่ ๒ การยกร่างหลักสูตร จะต้องอาศัยข้อมูลพื้นฐานที่วิเคราะห์และรวบรวมได้ในขั้นที่ ๑ มาเป็นแนวคิดและตัวชี้้นำในการกำหนด หลักการจะแสดงถึงปรัชญาและเป้าหมายของหลักสูตร ส่วนจุดมุ่งหมายจะบอกคุณลักษณะของผู้ที่เรียนจบตามหลักสูตรว่าจะมีความรู้ ทักษะ แนวคิด ะไรบ้าง มีเจตคติอย่างไร สามารถทำอะไรได้ และเป็นประโยชน์ต่อสังคมได้อย่างไร

ขั้นที่ ๓ การตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตร เป็นขั้นที่นำหลักสูตรที่ร่างเสร็จแล้วไปตรวจสอบ ซึ่งมีวิธีการตรวจสอบได้หลายวิธี เช่น การใช้รูปแบบการตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร การตรวจสอบกับลักษณะของหลักสูตรที่ดี การตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญหรือคณะกรรมการ หรือการวิเคราะห์แต่ละองค์ประกอบของหลักสูตรเพื่อพิจารณาความเหมาะสม เป็นต้น แล้วนำผลการตรวจสอบมาปรับปรุงแก้ไขร่างหลักสูตรให้ดีขึ้นเตรียมพร้อมที่จะนำไปใช้

ขั้นที่ ๔ การนำหลักสูตรไปใช้ เป็นขั้นที่นำหลักสูตรที่ตรวจสอบคุณภาพและแก้ไขให้สมบูรณ์แล้วไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน โดยใช้วิธีการต่าง ๆ ที่มั่นใจได้ว่าได้มีการใช้หลักสูตรอย่างเหมาะสม

ขั้นที่ ๕ การประเมินหลักสูตร เป็นการตรวจสอบสัมฤทธิ์ของหลักสูตรทั้งโปรแกรมและประเมินทั้งแยกส่วนของหลักสูตรทีละส่วน และประเมินโดยรวมด้วย เพื่อนำผลการประเมินมาปรับปรุงประสิทธิภาพของหลักสูตร

สรุปได้ว่า การวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตร หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการในการพัฒนาหลักสูตร หรือการเรียนการสอน หรือการฝึกอบรมด้วยวิธีการใดๆ ที่มีขั้นตอนการดำเนินงานอย่างเป็นลำดับขั้นตอนและมีความต่อเนื่องด้วยกระบวนการวิจัยและพัฒนาเพื่อให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและพัฒนาองค์ความรู้ด้านหลักสูตรและนวัตกรรมทางการศึกษาที่มีความสอดคล้องเหมาะสมกับศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนหรือผู้เข้าฝึกอบรม โดยเริ่มตั้งแต่ ๑) การศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นต่อการสร้างและพัฒนาหลักสูตร ๒) การยกร่างหรือสร้างหลักสูตรและการเรียนการสอน ๓) การทดลองใช้หลักสูตร และ ๔) การประเมินผลการใช้หลักสูตร

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับชุดความรู้

ความหมายของชุดความรู้

ชุดความรู้หรือชุดการเรียนรู้ มาจากคำว่า Instructional Packages หรือ Learning Packages หรือเรียกว่าชุดการเรียนเดิมใช้คำว่า ชุดการสอน เพราะเป็นสื่อที่ครูนำมาใช้ประกอบการสอนแต่ต่อมาแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้นนัก

^๕ เฉลิมวุฒิ เกษตรสมบูรณ์, การพัฒนาชุดความรู้เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการจัดการสวนสัตว์ สงขลาเป็นแหล่งเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, (ดุสิตนิพนธ์ ปร.ด. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๖๒).

การศึกษาจึงเปลี่ยนมาใช้คำว่า ชุดการเรียนรู้เพราะการเรียนรู้เป็นกิจกรรมของนักเรียนและการสอนเป็นกิจกรรมของครู กิจกรรมของครูและนักเรียนจะต้องเกิดคู่กัน มีนักวิชาการหลายคน (ดำรงศักดิ์ มีวรรณ, ๒๕๕๒ : หน้า ๑๗, นพคุณ แดงบุญ, ๒๕๕๒ : หน้า ๑๖, ประเสริฐ สำเภารอด, ๒๕๕๒ : หน้า ๑๒, Good, C.V., ๑๙๗๓ : หน้า ๓๐๖, Duane, J.E., ๑๙๗๓ : หน้า ๑๖๙, Kapfer, P. and Kapfer, M. ๑๙๗๒ : หน้า ๓-๑๐; อ้างถึงใน เฉลิมวุฒิ เกษตรสมบูรณ์, ๒๕๖๒, หน้า ๑๙-๓๑) ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ชุดความรู้ หมายถึง การจัดประสบการณ์เรียนรู้ให้กับผู้เรียน ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แก้ปัญหาด้วยตนเอง มีอิสระในการเรียนรู้ โดยใช้แหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายโดยครูต้องเป็นผู้วางแผนกำหนดเป้าหมายวัตถุประสงค์การเรียนรู้ สิ่งที่ต้องการ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยครูมีหน้าที่ให้คำปรึกษา

ชุดความรู้ หมายถึง สื่อการสอนที่ผู้สอนสร้างขึ้นประกอบด้วยสื่อวัสดุอุปกรณ์หลายชนิด ประกอบเข้ากันเป็นชุด เพื่อเกิดความสะดวกต่อการใช้ในการเรียนการสอน และทำให้การเรียนการสอนบรรลุผลตามเป้าหมายของการเรียนรู้ทั้งด้านความรู้ ด้านทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และเจตคติต่อการเรียนการสอน

ชุดความรู้ หมายถึง ชุดกิจกรรมหรือชุดความรู้ ประเภทสิ่งตีพิมพ์และกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนทำกิจกรรมด้วยกระบวนการกลุ่มประกอบด้วย ๙ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) ชื่อกิจกรรม ๒) คำชี้แจง ๓) จุดประสงค์ ๔) เวลาที่ใช้ ๕) วัสดุอุปกรณ์ ๖) เนื้อหาและใบความรู้ ๗) สถานการณ์ ๘) กิจกรรม และ ๙) แบบทดสอบท้ายกิจกรรม

ชุดความรู้ หมายถึง โปรแกรมทางการสอนทุกอย่างที่จัดไว้เฉพาะ มีวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการสอน อุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียน คู่มือครู เนื้อหา แบบทดสอบ ข้อมูลที่เชื่อถือได้ มีการกำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนไว้อย่างชัดเจน ชุดกิจกรรมนี้ครูเป็นผู้จัดให้นักเรียนแต่ละคนได้ศึกษาและฝึกฝนด้วยตนเองโดยครูเป็นผู้คอยแนะนำเท่านั้น

ชุดความรู้ หมายถึง เป็นการเรียนรายบุคคล (Individualized instruction) เป็นอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้สัมผัสผลทางการเรียนตามเป้าหมาย ผู้เรียนจะเรียนตามความสามารถ และความต้องการของตน

ชุดความรู้ หมายถึง รูปแบบการสื่อสารระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ซึ่งประกอบด้วยคำแนะนำให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมการเรียนรู้จนบรรลุพฤติกรรมที่เป็นผลของการเรียนรู้ ส่วนเนื้อหาที่นำมาสร้างชุดการเรียนรู้ นำมาจากขอบข่ายความรู้ที่หลักสูตรกำหนดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ซึ่งต้องสื่อความหมายให้แก่ผู้เรียนอย่างชัดเจน จนผู้เรียนเกิดพฤติกรรมตามเป้าหมายหรือจุดประสงค์การเรียนรู้เชิงพฤติกรรม

สรุปได้ว่า ชุดความรู้ หมายถึง สื่อที่ช่วยให้ผู้เข้ารับการอบรมสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง มีการจัดสื่ออย่างเป็นระบบ ช่วยให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดความสนใจตลอดเวลา เกิดทักษะในการแสวงหาความรู้ และทำให้การฝึกอบรม และการเรียนการสอนบรรลุผลตามเป้าหมายของการเรียนรู้

องค์ประกอบและขั้นตอนการสร้างชุดความรู้

จากการที่ได้ศึกษาองค์ประกอบของชุดความรู้มีนักวิชาการหลายคน (ทีศนา แชมมณี, ๒๕๓๔ : หน้า ๑๐-๑๒, บุญเกื้อ ควรหาเวช, ๒๕๔๕ : หน้า ๙๕-๙๖), พูลทรัพย์ โพธิ์สุ, ๒๕๔๖ : หน้า ๔๔-๔๖; อ่างถึงโน เณลิมวุฒิ เกษตรสมบูรณ์, ๒๕๖๒, หน้า ๑๙-๓๑) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของชุดความรู้ไว้ ดังนี้,

องค์ประกอบของชุดความรู้ประกอบด้วยส่วนต่างๆ ดังนี้

๑. ชื่อชุดกิจกรรมและชื่อหน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วยหมายเลขกิจกรรม ชื่อของกิจกรรมและเนื้อหา

๒. คำชี้แจง เป็นส่วนที่อธิบายความมุ่งหมายหลักของกิจกรรมและลักษณะของการจัดกิจกรรมเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย

๓. จุดมุ่งหมาย เป็นส่วนที่ระบุจุดมุ่งหมายที่สำคัญของกิจกรรมนั้น แนวคิดเป็นส่วนที่ระบุเนื้อหาหรือมโนทัศน์ของกิจกรรมนั้น ส่วนนี้ควรได้รับการย้ำและเน้นเป็นพิเศษ

๔. สื่อ เป็นส่วนที่ระบุถึงวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการดำเนินกิจกรรม เพื่อช่วยให้ครูทราบว่าต้องเตรียมอะไรบ้าง

๕. เวลาที่ใช้ เป็นการระบุจำนวนเวลาดโดยประมาณว่ากิจกรรมนั้นควรใช้เวลาเท่าใด

๖. ขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมเป็นส่วนที่ระบุวิธีการดำเนินกิจกรรมเป็นขั้นตอนเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

๗. ภาคผนวก ในส่วนนี้คือ ตัวอย่างวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมและข้อมูลอื่นๆ ที่จำเป็นสำหรับครู รวมทั้งเฉลยแบบทดสอบและองค์ประกอบของชุดความรู้ประกอบด้วยส่วนต่างๆ ดังนี้

๑. คู่มือการใช้ชุดความรู้ เป็นคู่มือที่จัดทำขึ้นเพื่อให้ชุดกิจกรรมศึกษาและปฏิบัติตาม เพื่อบรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพ อาจประกอบด้วยแผนการสอนสิ่งที่ผู้สอนต้องเตรียมก่อนสอน บทบาทผู้เข้ารับการอบรมและการจัดการชั้นเรียน

๒. บัตรงาน เป็นบัตรที่มีคำสั่งว่าจะให้ผู้เข้ารับการอบรมปฏิบัติอย่างไรบ้างโดยระบุกิจกรรมตามลำดับขั้นตอนของการเรียน

๓. แบบทดสอบวัดผลความก้าวหน้าของผู้เข้ารับการอบรม เป็นแบบทดสอบที่ใช้สำหรับตรวจสอบว่าหลังจากเรียนรู้ด้วยชุดความรู้แล้วผู้เข้ารับการอบรมเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่

๔. สื่อการเรียนต่างๆ เป็นสื่อสำหรับผู้เข้ารับการอบรมได้ศึกษา มีหลายชนิด เช่น บทความ เนื้อหาเฉพาะเรื่อง บทเรียนโปรแกรม หรือประเภทโสตทัศนอุปกรณ์ เช่น รูปภาพ แผนภูมิต่างๆ เทปบันทึกเสียง เป็นต้น

ชุดความรู้หรือชุดกิจกรรม **วิจัยการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบิรวาร** ประกอบด้วยเอกสาร คือ ชุดความรู้กิจกรรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยว และคู่มือชุดกิจกรรม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. ชุดความรู้ ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยว มีไว้เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรม ใช้เป็นแนวทางในการทำกิจกรรมแต่ละครั้ง ซึ่งประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้

๑.๑ ชื่อกิจกรรม เป็นส่วนที่ระบุหมายเลขกิจกรรมและชื่อกิจกรรม

๑.๒ คำชี้แจง เป็นส่วนที่อธิบายความมุ่งหมายหลักของชุดกิจกรรมและลักษณะของกิจกรรม

๑.๓ จุดประสงค์การเรียนรู้ เป็นส่วนที่ระบุจุดมุ่งหมายของกิจกรรมเป็นจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม

๑.๔ เวลาที่ใช้ เป็นส่วนระบุเวลาทั้งหมดในการใช้ชุดกิจกรรมแต่ละชุด

๑.๕ ใ้บทความรู้ เป็นส่วนระบุเนื้อหาของกิจกรรมนั้นๆ

๑.๖ กิจกรรมเป็นส่วนที่ระบุกิจกรรมการเรียนการสอน การปฏิบัติกิจกรรมของผู้เข้ารับการอบรม

๑.๗ แบบฝึกหัดท้ายกิจกรรม เป็นส่วนที่กำหนดคำถามเพื่อตรวจสอบผลการเรียนรู้ของผู้เข้ารับการอบรม

และขั้นตอนในการสร้างชุดความรู้หรือชุดกิจกรรม ๑๐ ขั้นตอน ดังนี้

๑. ศึกษาเนื้อหาสาระของวิชาทั้งหมดอย่างละเอียดว่าสิ่งที่เรานำมาทำเป็นชุดกิจกรรมนั้นจะมุ่งเน้นให้เกิดหลักการของการเรียนรู้อะไรบ้างให้กับผู้เรียน นำวิชาที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์แล้วมาแบ่งเป็นหน่วยการเรียนรู้ ในแต่ละหน่วยนั้นจะมีหัวเรื่องย่อยๆ รวมอยู่อีก ที่เราจะต้องศึกษาพิจารณาให้ละเอียดชัดเจนเพื่อไม่ให้เกิดการซ้ำซ้อนในหน่วยอื่นๆ และควรคำนึงถึงการแบ่งหน่วยของการเรียนการสอนของแต่ละวิชานั้น ควรจะเรียงลำดับขั้นตอนของเนื้อหา สาระสำคัญให้ถูกต้องว่าอะไรเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้ก่อนอันเป็นพื้นฐานตามขั้นตอนของความรู้และลักษณะธรรมชาติในวิชานั้น

๒. เมื่อศึกษาเนื้อหาสาระและแบ่งหน่วยการเรียนรู้ได้แล้วจะต้องพิจารณาตัดสินใจอีกครั้งว่า จะทำชุดการสอนแบบใดโดยคำนึงถึงข้อกำหนดว่า ผู้เรียนคือใคร จะให้ห้อยู่กับผู้เรียน จะทำกิจกรรมอย่างไรและจะทำได้คืออย่างไรสิ่งเหล่านี้จะเป็นเกณฑ์ในการกำหนดการเรียน

๓. กำหนดหน่วยการเรียนรู้ โดยประมาณเนื้อหาสาระที่เราจะสามารถถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียน หาสื่อการเรียนได้ง่าย พยายามศึกษาวิเคราะห์ให้ละเอียดอีกครั้งหนึ่งว่าหน่วยการเรียนรู้นี้มีหลักการหรือความคิดรวบยอดอะไรและมีหัวเรื่องย่อยๆ อะไรอีกที่รวมกันอยู่ในหน่วยนี้

๔. กำหนดความคิดรวบยอดหรือสาระสำคัญต้องกำหนดให้สอดคล้องกับหน่วยและหัวเรื่อง โดยสรุปแนวความคิด สาระและหลักเกณฑ์ที่สำคัญ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกัน

๕. จุดประสงค์การเรียนรู้ ต้องกำหนดให้สอดคล้องกับสาระสำคัญ

๖. การวิเคราะห์งาน คือการนำจุดประสงค์การเรียนรู้แต่ละข้อมาวิเคราะห์งานเพื่อหา กิจกรรมการเรียนรู้ แล้วจัดลำดับกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสม สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในแต่ละข้อ

๗. เรียงลำดับกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการประสานกลมกลืนของการเรียนการสอน จะต้องนำกิจกรรมการเรียนรู้ของแต่ละข้อที่ทำการวิเคราะห์งานและเรียงลำดับกิจกรรมไว้ทั้งหมดมาหลอมรวมเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ชั้นสมบูรณ์ที่สุดเพื่อไม่ให้เกิดการซ้ำซ้อนในการเรียนโดยคำนึงถึงพฤติกรรมพื้นฐานของผู้เรียน วิธีดำเนินการสอนตลอดจนการติดตามผลและการประเมินพฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออกเมื่อมีการเรียนการสอน

๘. สื่อการเรียน คือวัสดุอุปกรณ์และกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้สอนและผู้เรียนจะต้องกระทำเพื่อเป็นแนวทางในการเรียนรู้ ซึ่งผู้สอนจะต้องจัดทำและจัดหาไว้ให้เรียบร้อย ถ้าสื่อการเรียนรู้เป็นของที่ใหญ่โตหรือมีคุณค่าที่ต้องจัดเตรียมมาก่อนจะต้องเขียนบอกไว้ให้ชัดเจนในคู่มือผู้สอนเกี่ยวกับการใช้ชุดการสอนว่า จะต้องจัดหาได้ ณ ที่ใด

๙. การประเมินผล คือการตรวจสอบดูว่าหลังจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แล้ว ผู้เรียนได้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินผลนี้จะใช้วิธีการใดก็ตาม แต่จะต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ที่เราตั้งไว้

๑๐. การทดลองใช้ชุดกิจกรรมเพื่อหาประสิทธิภาพ การหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมเพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมควรนำไปใช้กับกลุ่มเล็กๆ ดูก่อน เพื่อตรวจสอบหาข้อบกพร่องและแก้ไขปรับปรุงให้ดีแล้วจึงนำไปใช้กับกลุ่มใหญ่หรือทั้งชั้น

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของชุดความรู้ และขั้นตอนการสร้างชุดความรู้ควรมีการวางแผน กำหนดเนื้อหา ผลการเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้ กำหนดกิจกรรม กำหนดเวลา สื่ออุปกรณ์และการประเมินผล แล้วนำไปทดลองใช้เพื่อแก้ไขข้อบกพร่อง สำหรับการวิจัยชุดความรู้ ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยว มีองค์ประกอบ ดังนี้ ๑) ชื่อเรื่อง ๒) จุดประสงค์การเรียนรู้ ๓) สาระความรู้ ๔) กิจกรรมการให้ความรู้ ๕) ใบกิจกรรม และ ๖) การประเมินผลการเรียนรู้

การหาประสิทธิภาพของชุดความรู้

ความหมายของประสิทธิภาพ

^๖การหาประสิทธิภาพชุดความรู้เป็นการนำชุดความรู้ที่ผลิตขึ้นไปทดสอบประสิทธิภาพเพื่อดูว่าผู้ใช้ชุดความรู้มีความรู้เพิ่มขึ้นหรือไม่ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์. ๒๕๕๖ : หน้า ๗-๒๐) ได้ให้นิยามและขั้นตอนการหาประสิทธิภาพไว้ ดังนี้

ประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึงสถานะหรือคุณภาพของสมรรถนะในการดำเนินงานเพื่อให้งานมีความสำเร็จโดยใช้เวลา ความพยายามและค่าใช้จ่ายคุ่มค่าที่สุดตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ โดยกำหนดเป็นอัตราส่วนหรือร้อยละระหว่างปัจจัยนำเข้า กระบวนการและผลลัพธ์โดยก่อนการนำชุดความรู้ไปใช้จะต้องมีการทดสอบประสิทธิภาพก่อนใน ๒ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการทดสอบประสิทธิภาพใช้เบื้องต้นโดยการนำชุดความรู้ต้นแบบ (Prototype) ไปทดสอบตามขั้นตอนที่กำหนดไว้แล้วปรับปรุงจนถึงเกณฑ์ และขั้นตอนการทดสอบประสิทธิภาพสอนจริง โดยการนำชุดความรู้ที่ปรับปรุงจนได้ตามเกณฑ์ไปสอนหรือใช้จริงในช่วงเวลาหนึ่งเพื่อตรวจสอบคุณภาพก่อนนำออกไปเผยแพร่

ดังนั้น การหาประสิทธิภาพ จึงหมายถึงการหาคุณภาพโดยพิจารณาตามขั้นตอนของการพัฒนาชุดการเรียนรู้ไปทดสอบด้วยกระบวนการ ๒ ขั้นตอน คือ การหาประสิทธิภาพใช้เบื้องต้น (Try Out) และทดสอบประสิทธิภาพสอนจริง (Trial Run) โดยดำเนินการใน ๓ ประเด็น คือ ประเด็นที่ ๑ การทำให้ผู้เรียนมีความรู้เพิ่มขึ้น ประการที่ ๒ การช่วยให้ผู้เรียนผ่านกระบวนการเรียนและทำแบบประเมินสุดท้ายได้ดี และประการที่ ๓ การทำให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจ

ความจำเป็นที่จะต้องหาประสิทธิภาพ

การทดสอบประสิทธิภาพของชุดความรู้มีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จก่อนการนำไปใช้จริงด้วยเหตุผล ๓ ประการ คือ

๑. ช่วยประกันคุณภาพของชุดความรู้ว่าอยู่ในขั้นสูงกว่า เหมาะสมสำหรับการผลิตออกไปใช้เป็นจำนวนมาก
๒. เป็นการสร้างสภาพการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้ใช้ชุดความรู้ได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่คาดหวัง โดยบางครั้งชุดความรู้สามารถทำหน้าที่แทนผู้สอนได้
๓. ทำให้ผู้ผลิตชุดความรู้มั่นใจว่าเนื้อหาที่ความเหมาะสม ง่ายต่อความเข้าใจ ช่วยให้ผู้ผลิตมีความชำนาญสูงขึ้น

^๖ ชัยยงค์ พรหมวงศ์, การทดสอบประสิทธิภาพสื่อหรือชุดการสอน. วารสารศิลปากร ศึกษาศาสตร์วิจัย, ๕(๑), ๒๕๕๖, ๗-๒๐.

การกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพ

เกณฑ์ (Criterion) หมายถึง ชัดกำหนดที่จะยอมรับว่า สิ่งใดหรือพฤติกรรมใดมีคุณภาพ หรือปริมาณที่จะรับได้ โดยการตั้งเกณฑ์ต้องตั้งไว้ครั้งแรกครั้งเดียวเพื่อจะปรับปรุงคุณภาพให้ถึงเกณฑ์ ขั้นต่ำที่ตั้งไว้ จะตั้งเกณฑ์การทดสอบประสิทธิภาพที่ต่างกันไม่ได้ โดยเกณฑ์ที่ตั้งไว้เป็นเกณฑ์ต่ำสุด ดังนั้นหากผลการทดสอบสูงกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕ หรืออนุโลมให้มีความคลาดเคลื่อน ต่ำหรือสูงกว่าค่าประสิทธิภาพที่ตั้งไว้เกิน ๒.๕ ก็ต้องปรับเกณฑ์ขึ้นไป แต่หากต่ำกว่าก็ต้องปรับปรุง และนำไปทดสอบจนได้ค่าตามเกณฑ์ที่กำหนด

ความหมายของเกณฑ์ประสิทธิภาพ

เกณฑ์ ประสิทธิภาพ หมายถึง ระดับประสิทธิภาพของสื่อที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยการกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพทำได้โดยการประเมินพฤติกรรมของผู้เรียน ๒ ประเภท คือ พฤติกรรมต่อเนื่อง (กระบวนการ) กำหนดค่าประสิทธิภาพเป็น E_1 = Efficiency of Process หรือ ประสิทธิภาพของกระบวนการ และพฤติกรรมสุดท้าย (ผลลัพธ์) กำหนดค่า ประสิทธิภาพเป็น E_2 = Efficiency of Product หรือ ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ โดยประเมิน พฤติกรรมต่อเนื่อง (Transitional Behavior) เป็นการประเมินผลพฤติกรรมย่อยของผู้เรียน แบบต่อเนื่องเรียกว่ากระบวนการ (Process) ที่เกิดจากการทำกิจกรรมกลุ่มประเมินพฤติกรรมสุดท้าย (Terminal Behavior) เป็นการประเมินผลลัพธ์ของผู้เรียน (Product) โดยพิจารณาจากการทดสอบ หลังการใช้ชุดความรู้ประสิทธิภาพของชุดการเรียนรู้กำหนดให้ผลเฉลี่ยของคะแนนการทำงานของผู้เรียนทั้งหมดต่อร้อยละของผลการประเมินหลังการเรียนรู้ทั้งหมด คือ E_1/E_2 หมายถึง ประสิทธิภาพ ของกระบวนการ/ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ สำหรับการกำหนดเกณฑ์ E_1/E_2 ให้มีค่าเท่าใดนั้น ขึ้นอยู่กับผู้สอนโดยพิจารณาจากพิสัยการเรียนรู้ที่จำแนกเป็นวิหยาพิสัย (Cognitive Domain) จิตพิสัย (Affective Domain) และ ทักษะพิสัย (Skill Domain)

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

๑ การใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

๗ การใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารให้ได้อย่างแท้จริงนั้น ไม่ได้อาศัยความรู้ความเข้าใจในเรื่องตัว เนื้อหาภาษา กฎเกณฑ์ไวยากรณ์ ศัพท์ที่ตีพ้อแต่เพียงอย่างเดียววันนั้น แต่ผู้เข้าอบรมต้องเข้าใจถึง สถานการณ์ในการใช้ภาษา หน้าที่ในการใช้ภาษาให้เหมาะสมตามกาลเทศะและเป็นที่ยอมรับของ

๗ แสงระวี ดอนแก้วบัว, ภาษาศาสตร์สำหรับครูสอนภาษาอังกฤษ, พิมพ์ครั้งที่ ๑ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๘, หน้า ๑๓๑-๑๓๕.

สังคมด้วย วิธีสอนตามแนวการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารนี้ จึงได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อมุ่งเรียนภาษาเพื่อการสื่อสารอย่างแท้จริง

แนวคิดพื้นฐาน

วิธีสอนตามแนวทางการสอนเพื่อการสื่อสารนี้ มีแนวคิดที่ว่า เป้าหมายของการเรียนการสอนภาษาเพื่อพัฒนาความสามารถทางการสื่อสาร (Communicative Competence) นักเรียนจะสามารถใช้ภาษาได้ถูกต้องตามสถานการณ์ กาลเทศะ รู้ว่าภาษาแบบใดควรหรือไม่ควรใช้ในแต่ละโอกาส ความสามารถในการสื่อสารเพื่อที่จะใช้ภาษาได้ถูกต้องเหมาะสมนั้น ประกอบด้วย

๑. ความสามารถทางด้านภาษาศาสตร์หรือไวยากรณ์ (Linguistic or Grammatical Competence) นักเรียนจะต้องมีความเชี่ยวชาญด้านกฎเกณฑ์ของภาษา คำศัพท์ รูปประโยค การออกเสียง การสะกดคำ ทั้งที่เป็นภาษาพูด (Verbal) และที่ไม่ใช่ภาษาพูด (Non-verbal)

๒. ความสามารถทางภาษาศาสตร์สังคม (Sociolinguistic Competence) นักเรียนจะต้องแยกแยะภาษาที่ใช้ในสังคมที่แตกต่างกันได้ว่า เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ ใครพูดกับใคร ระดับเสียงแบบใด เช่น นักเรียนคนหนึ่ง เมื่อพูดกับเพื่อนก็ใช้ภาษาแบบหนึ่ง แต่เมื่อพูดกับครูภาษาก็จะเปลี่ยนไป

๓. ความสามารถด้านการสัมพันธ์ของข้อความ (Discourse Competence) นักเรียนจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับระเบียบวิธีของความสัมพันธ์ระหว่างประโยค โดยใช้ความรู้ทางไวยากรณ์และความสามารถในการเชื่อมโยงความหมายทางภาษาให้เข้ากันได้ถูกต้อง มีความเข้าใจและทำนายความข้างหน้าเกี่ยวกับรูปลักษณะของภาษาที่จะเกิดขึ้นในบริบท (Context) ได้ถูกต้อง

๔. ความสามารถทางด้านกลวิธีในการสื่อความหมาย (Pragmatic Competent or Strategic Competence) นักเรียนจะต้องมีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ ตลอดจนการใช้กิริยาท่าทาง สีหน้า และน้ำเสียง ประกอบในการสื่อความหมาย การใช้กลวิธีนี้เป็นการแสดงออกทั้งในทางคำพูด (Verbal) และที่ไม่ใช่คำพูด (Non-verbal) เช่น การขยายความด้วยคำศัพท์ แทนคำศัพท์ที่ไม่รู้หรือไม่ออกในขณะนั้น การพยายามอธิบายโดยใช้กิริยาทางประกอบ

ลักษณะสำคัญ

วิธีสอนตามแนวการสอนเพื่อการสื่อสาร เป็นวิธีสอนที่เปลี่ยนแนวความคิดทางการสอนภาษาที่มีไข่มุ่งความถูกต้องแม่นยำทางกฎเกณฑ์ภาษาเท่านั้น หากแต่คำนึงถึงการนำภาษาไปใช้ในการสื่อสารที่แท้จริงด้วย จึงพอที่จะสรุปลักษณะสำคัญของวิธีสอนแบบนี้ได้ดังนี้

๑. มุ่งเน้นการนำภาษาไปใช้จริง (Use) มากกว่าการสอนวิธีการใช้ภาษาตามหลักภาษา (Usage) และให้ความสำคัญกับความคล่องแคล่วในการใช้ภาษา (Fluency) มากกว่าความถูกต้องแม่นยำในการใช้ภาษา (Accuracy) ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าวิธีการสอนนี้ละเลยการสอนหลักไวยากรณ์ เมื่อนักเรียนใช้ภาษาผิด ๆ ครูก็จะเข้าไปแก้ไขข้อผิดพลาดในช่วงเวลาที่เหมาะสม ไม่เข้าไป

ขัดจังหวะนักเรียนทันที ซึ่งจะทำให้การใช้ภาษา หรือการสื่อสารของนักเรียนหยุดชะงักและการแก้ไขครูจะแก้ไขเฉพาะสิ่งที่สำคัญ ๆ และสิ่งที่ผิดพลาดบ่อย ๆ เท่านั้น

๒. มุ่งเน้นการเน้นการเรียนการสอนทั้ง ๔ ทักษะแบบบูรณาการ (integrated skill) ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมุ่งฝึกนักเรียนให้มีทักษะทางภาษาในการติดต่อสื่อสาร

๓. มุ่งเน้นให้นักเรียนมีบทบาทในการฝึกภาษาเป็นสำคัญ โดยมีครูเป็นผู้ริเริ่มกิจกรรม และเป็นผู้ช่วยให้การฝึกภาษาดำเนินต่อไประหว่างนักเรียนด้วยกันในลักษณะของกิจกรรม กลุ่มใหญ่ กลุ่มย่อย และกิจกรรมคู่ นอกจากนี้ครูเป็นผู้ร่วมสื่อสาร (Co-communicator) ในบางสถานการณ์เพื่อเป็นตัวอย่างในการฝึกภาษาแก่นักเรียน

๔. มุ่งเน้นการสอนหน้าที่ทางภาษา (Functions) มากกว่าการสอนรูปแบบทางภาษา (forms) เพราะอาจจะมีรูปแบบทางภาษาหลายอย่างที่ทำหน้าที่อย่างเดียวกัน การสอนที่มุ่งเน้นหน้าที่ของภาษานี้จะช่วยให้นักเรียนได้ทราบว่าตนเองมีความประสงค์ในการสื่อสารอย่างไร เช่น นักเรียนอยากจะแนะนำตนเอง หน้าที่ของภาษาที่นักเรียนต้องใช้คือ การแนะนำตนเอง (Self-introduction) รูปแบบภาษาอาจมีหลายอย่างที่นักเรียนสามารถเลือกมาใช้ได้ คือ

My name is

I am

๕. ลักษณะกิจกรรมการเรียนการสอนที่สำคัญของวิธีการสอนแบบนี้ คือ กิจกรรมการเรียนการสอนทุกกิจกรรมต้องเป็นไปเพื่อการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นการเล่น เกม การแสดงบทบาท สมมติ การแก้ไขปัญหา กิจกรรมที่เป็นการสื่อสารที่แท้จริงต้องมีลักษณะเหมือนกับการใช้ภาษาในชีวิตประจำวันมากที่สุด กิจกรรมดังกล่าวได้แก่

๕.๑ กิจกรรมการหาข้อมูลที่ขาดหายไป (Information gap activity) หรือยังไม่ทราบหรือทราบแต่ยังไม่ครบสมบูรณ์ ซึ่งจำเป็นจะต้องมีการซักถามจากบุคคลอื่น ดังนั้น กิจกรรมการหาข้อมูลจึงเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริง

๕.๒ กิจกรรมตัวเลือก เป็นกิจกรรมที่นักเรียนมีโอกาสเลือกรูปแบบภาษาที่หลากหลายในการสื่อสาร และมีโอกาสเลือกที่จะสื่อสารในสิ่งที่ตนเองต้องการ กิจกรรมนี้ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของภาษากับบทบาทของผู้สื่อสารทั้งสองฝ่าย และความเหมาะสมของสถานการณ์ในขณะที่พูดอีกด้วย

๕.๓ กิจกรรมการใช้ข้อมูลย้อนกลับ นักเรียนต้องมีโอกาสทราบว่า การสื่อสารของตนเองประสบความสำเร็จ หรือล้มเหลวในการสื่อความหมาย อาจจะทำให้ข้อมูลย้อนกลับโดยการแสดงท่าทางว่าเข้าใจ หรือไม่เข้าใจข้อมูลที่สื่อสาร เพื่อให้ผู้สื่อสารทราบว่าสิ่งที่เขาพูด (เขียน) นั้น ผู้ฟัง (ผู้อ่าน) เข้าใจหรือไม่ ผู้สื่อสารต้องปรับปรุงอะไรบางอย่าง อาจจะต้องพูดซ้ำ หรือเปลี่ยนรูปแบบใหม่

อธิบายเพิ่มเติม หรือใช้ท่าทางประกอบ ทั้งนี้เพื่อให้การสื่อสารสมบูรณ์ขึ้น เป็นที่เข้าใจกันระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารมากที่สุด

๖. ขั้นตอนในการดำเนินการเรียนการสอน วิธีสอนตามแนวการเรียนการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารนี้ เป็นแนวคิด (Approach) มากกว่ารูปแบบวิธีการสอน (Method) ดังนั้น จึงอาจจะไม่มีรูปแบบการสอนที่เป็นสูตรสำเร็จในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน แต่ที่ใช้หลัก (Present-Practice-Production) กล่าวคือ มีขั้นตอนการนำเสนอเนื้อหา การฝึกใช้ และนำสิ่งที่เรียนและฝึกฝนมาผลิตภาษาเพื่อใช้ในการสื่อสารเอง อย่างไรก็ตาม ขั้นตอนการเรียนการสอนที่สำคัญพอสรุปได้ดังนี้

๖.๑ ขั้นนำเสนอเนื้อหา (Presentation or Introducing New Language) มักเริ่มจากทักษะในการสื่อสาร คือ การฟัง หรือ การอ่าน โดยครูจะนำเสนอเนื้อหาซึ่งมีบริบท หรือ สถานการณ์กำกับอยู่ด้วย โดยใช้ภาพ การเล่าเรื่องให้ฟัง หรือการอ่านให้ฟัง เนื้อหาที่สอนนั้นควรมีทั้งคัพท์ และโครงสร้างที่เคยเรียนมาแล้ว และเนื้อหาที่จะนำเสนอใหม่แก่นักเรียน เพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถเข้าใจเรื่องราวที่เรียนได้บ้าง จากนั้นครูจะกระตุ้นการเรียนรู้ด้วยการใช้คำถามซึ่งไม่ได้เจาะจงรายละเอียดของเรื่องราวมากนักเพื่อให้นักเรียนเกิดความสนใจ และมีส่วนร่วมในชั้นเรียนแล้วจึงนำเสนอคำศัพท์ใหม่ด้วยบัตรคำ รูปภาพ ของจริง และนำเสนอโครงสร้างด้วยแถบประโยคหรือตาราง

๖.๒ ขั้นการฝึก (Practice/Controlled Practice) ครูเป็นผู้นำการฝึก โดยเน้นความถูกต้องของเนื้อหาภาษาเป็นสำคัญ เพื่อให้นักเรียนทำความเข้าใจความหมาย และวิธีการใช้รูปแบบภาษานั้น ๆ การฝึกในขั้นตอนนี้จะเป็นการฝึกซ้ำ ๆ ตามตัวอย่าง หรือการฝึกแบบควบคุม ซึ่งครูต้องพยายามให้นักเรียนได้ฝึกอย่างทั่วถึงทั้งชั้น อาจให้ฝึกเป็นกลุ่มใหญ่ กลุ่มเล็ก เป็นคู่ หรือฝึกเดี่ยว แต่ต้องมีข้อมูลย้อนกลับให้นักเรียนได้ทราบว่าการออกเสียง ความเข้าใจ การตอบคำถามของนักเรียนนั้น ประสบความสำเร็จหรือไม่และต้องมีการปรับปรุงแก้ไขส่วนใดบ้าง ในขั้นครูอาจมีกิจกรรมช่วยฝึกความพร้อม อุปกรณ์การสอน เพื่อช่วยให้เกิดการเรียนรู้มากที่สุด

๖.๓ ขั้นการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร (Production/Free Practice) ครูสามารถทำได้โดยการกำหนดสถานการณ์ในการใช้ภาษาขึ้นใหม่แก่นักเรียน และเปิดโอกาสให้นักเรียนใช้ ภาษาได้อย่างอิสระ ซึ่งต้องอาศัยความรู้ที่ได้จากการฝึกแบบควบคุมตามขั้นตอนที่ ๒ มาประยุกต์ใช้ให้เหมือนกับลักษณะของการใช้ภาษาสื่อสารจริง ขั้นตอนนี้ถือว่าสำคัญมากเพราะนักเรียนจะได้ใช้ความสามารถในการถ่ายโอนความรู้จากสิ่งที่ได้ศึกษามาแล้วสู่สิ่งที่ต้องการสื่อสารให้นักเรียนเกิดความ ต้องการ หรืออยากที่จะสื่อสารเพื่อหาข้อมูลที่ตนเองยังไม่ทราบ โดยมีทางเลือกที่จะสื่อสารด้วยเนื้อหา หรือรูปแบบภาษาที่พิจารณาแล้วว่ามีเหมาะสม และในการฝึกภาษาต้องมีข้อมูลย้อนกลับให้นักเรียนได้ทราบผลการปฏิบัติหรือผลการเรียนรู้ของนักเรียนเอง กิจกรรมที่อาจทำได้เพื่อใช้ภาษาอย่างอิสระนี้ เช่น การให้ใบงานที่ต้องการได้ข้อมูลเพิ่มเติม การแสดงบทบาทสมมติโดยมีนักเรียนเป็นผู้คิดเอง การอภิปรายหรือรายงานหน้าชั้นเรียน หรือรายงานภายในกลุ่มย่อย

๗. ข้อดีและข้อจำกัด

ข้อดี

๑. เป็นวิธีสอนที่สอดคล้องกับเป้าหมายของการเรียนภาษา คือ มุ่งให้ผู้เรียนสามารถสื่อสารได้อย่างเหมาะสม กับสถานการณ์ในชีวิตจริง

๒. เป็นวิธีสอนที่เน้นกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ฝึกใช้ภาษา ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสฝึกฝนภาษาเพื่อสื่อความหมายในสถานการณ์ต่าง ๆ ฝึกใช้ความคิดและมีความกล้าในการใช้ภาษา ทำให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ในการใช้ภาษา

๓. ผู้เรียนได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่นเป็นคู่และเป็นกลุ่ม รู้จักช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีวินัย และมีความรับผิดชอบ

ข้อจำกัด

๑. วิธีการสอนตามแนวการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารนี้ ต้องการผู้สอนที่มีความพร้อมในด้านต่าง ๆ เช่น ความรู้ ความเข้าใจด้านภาษาศาสตร์เชิงสังคม การจัดกิจกรรม และการสร้างสถานการณ์ในห้องเรียนให้เหมือนจริง

๒. เป็นวิธีสอนที่เน้นความสามารถในการสื่อสารมากกว่าความรู้ความสามารถในรูปแบบของภาษา ดังนั้น การวัดและประเมินตามแนวการสอนเพื่อการสื่อสารจะเน้นทักษะสัมพันธ์และวัดตลอดทั้งทอม จึงจะเห็นพัฒนาการในการสื่อสารของผู้เรียน ผู้สอนจึงต้องวัดผลอยู่ตลอด และต้องมีความรู้ มีทักษะในการวัดผลแบบต่าง ๆ และนำมาใช้อย่างถูกต้อง จึงจะทำให้ประเมินผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากถ้าเน้นแต่ความคล่องแคล่วในการใช้ภาษาอย่างเดียวอาจทำให้ขาดความถูกต้องในการใช้ภาษาได้ และมีการวิจารณ์กันว่าบางกิจกรรมไม่ได้เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการสื่อสารแต่แท้จริงแล้วเป็นสถานการณ์ที่สร้างขึ้น ไม่ใช่สถานการณ์จริง

๒. หลักการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

การสอนภาษาแบบสื่อสาร (Communicative Language Teaching - CLT) คือ แนวคิดซึ่งเชื่อมระหว่างความรู้ทางภาษา (Linguistic knowledge) ทักษะทางภาษา (language skill) และความสามารถในการสื่อสาร (Communicative ability) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้โครงสร้างภาษาเพื่อการสื่อสาร (Canale & Swain, ๑๙๘๐; Widdowson, ๑๙๗๘) และ (Savignon, ๑๙๘๒) ได้แยกองค์ประกอบของความสามารถในการสื่อสารไว้ ๔ องค์ประกอบ ดังนี้

๑) ความสามารถทางด้านไวยากรณ์หรือโครงสร้าง (Grammatical competence) หมายถึง ความรู้ทางด้านภาษา ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับคำศัพท์ โครงสร้างของคำ ประโยค ตลอดจนการสะกดและการออกเสียง

๒) ความสามารถด้านสังคม (Sociolinguistic competence) หมายถึง การใช้คำ และ โครงสร้างประโยคที่เหมาะสมตามบริบทของสังคม เช่น การขอโทษ การขอบคุณ การถามทิศทางและ ข้อมูลต่างๆ และการใช้ประโยคคำสั่ง เป็นต้น

๓) ความสามารถในการใช้โครงสร้างภาษาเพื่อสื่อความหมายด้านการพูด และเขียน (Discourse competence) หมายถึง ความสามารถในการเชื่อมระหว่างโครงสร้างภาษา (Grammatical form) กับความหมาย (Meaning) ในการพูดและเขียนตามรูปแบบ และสถานการณ์ที่ แตกต่างกันไป

๔) ความสามารถในการใช้กลวิธีในการสื่อความหมาย (Strategic competence) หมายถึง การใช้เทคนิคเพื่อให้การติดต่อสื่อสารประสบความสำเร็จโดยเฉพาะการสื่อสารด้านการพูด ถ้าผู้พูดมีกลวิธีในการที่จะไม่ทำให้การสนทนานั้นหยุดลงกลางคัน เช่น การใช้ภาษาท่าทาง (Body language) การขยายความโดยใช้คำศัพท์อื่นแทนคำที่ผู้พูดนึกไม่ออก เป็นต้น Canale & Swain (๑๙๘๐) อธิบายไว้อย่างชัดเจนถึงความสำคัญของกฎเกณฑ์และโครงสร้างทางภาษา ถ้าปรกศจาก กฎเกณฑ์ และโครงสร้างแล้วความสามารถทางการสื่อสารของผู้เรียนจะถูกจำกัด ดังนั้น ความ คล่องแคล่วในการใช้ภาษา (Fluency) และความถูกต้องในการใช้ภาษา (Accuracy) จึงมีความสำคัญ เท่ากัน

สรุปได้ว่า หลักการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารมีองค์ประกอบของความสามารถ ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านไวยากรณ์หรือโครงสร้าง ๒) ด้านสังคม ๓) ด้านการใช้โครงสร้างทางภาษาเพื่อสื่อ ความหมายด้านการพูดและการเขียน ๔) ด้านการใช้กลวิธีในการสื่อความหมาย

๓. บทบาทของผู้เรียน (Learner roles)

Richards & Rodgers (๑๙๘๕) อธิบายบทบาทของผู้เรียนตามแนว CLT ว่าผู้เรียน คือ ผู้ปรึกษา (negotiator) การเรียนรู้เกิดจากการปรึกษาหารือในกลุ่มผู้เรียน โดยผู้สอนจัดกิจกรรมให้ ผู้เรียนได้มีโอกาสทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มเล็กๆ จุดมุ่งหมายหลักในการทำกิจกรรมกลุ่มคือมุ่งให้ผู้เรียน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รู้จักการให้พอๆ กับการรับ

๔. บทบาทของครู (Teacher roles)

ครูมีบทบาทที่สำคัญ ๓ บทบาท คือ ผู้ดำเนินการ (Organizer, Facilitator) เตรียม และดำเนินการจัดกิจกรรม ผู้แนะนำหรือแนะแนว (Guide) ขั้นตอนและกิจกรรมต่างๆ และเป็นผู้วิจัย และผู้เรียน (Researcher, Learner) เรียนรู้พฤติกรรมการเรียนของนักเรียนแต่ละคน นอกจากนั้นครู อาจมีบทบาทอื่นๆ เช่น ผู้ให้คำปรึกษา (Counselor) ผู้จัดการกระบวนการกลุ่ม (Group process manager) ครูตามแนวการสอนแบบ CLT เป็นครูที่เป็นศูนย์กลางน้อยที่สุด (Less teacher centered) นั่นคือ ครูมีหน้าที่ดำเนินการจัดกิจกรรมเพื่อการสื่อสารและในช่วงที่นักเรียนทำกิจกรรม

ครูจะกระตุ้นให้กำลังใจช่วยเหลือให้ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารให้ได้ความหมายและถูกต้องตามหลักไวยากรณ์อันเป็นการเชื่อมช่องว่างระหว่างความสามารถทางไวยากรณ์ (Grammar competence) และความสามารถทางด้านสื่อสาร (Communicative competence) ของผู้เรียน

๕. บทบาทของสื่อการเรียนการสอน (The role of instructional materials)

การสอนตามแนว CLT จำเป็นที่ต้องใช้สื่อที่หลากหลาย เพราะสื่อมีความสำคัญต่อการเรียน แบบปฏิสัมพันธ์หรือการเรียนรู้แบบร่วมมือและการฝึกใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร สื่อที่สำคัญ ๓ อย่าง ที่ใช้สำหรับการสอนตามแนว CLT ได้แก่ เนื้อหา (Text - based) งาน / กิจกรรม (Task - based) ของจริง (Realia)- เนื้อหา (Text - based material) ในปัจจุบันมีตำราเรียนจำนวนมากมายที่สอดคล้องกับการเรียน / สอนตามแนว CLT ซึ่งการออกแบบตำราเรียนกิจกรรมและเนื้อหาแตกต่างจากตำราที่แต่ง ขึ้นมาเพื่อสอนไวยากรณ์ ยกตัวอย่าง แบบเรียน CLT จะไม่มีแบบฝึกหัด (Drill) หรือโครงสร้าง ประโยคส่วนมากแบบเรียนที่เน้น CLT จะประกอบไปด้วยข้อมูลในรูปแบบต่างๆ เช่น การจัดสถานการณ์ให้ผู้เรียนแสดงบทบาทสมมติหรือกิจกรรมคู่ หรืออาจกำหนดเรื่อง (theme) ที่จะเรียนแล้วมีกิจกรรมที่ออกแบบขึ้นมาเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเรื่องนั้นๆ - สื่อที่เป็นของจริง CLT เน้นการใช้สื่อที่เป็นของจริง (authentic material) เช่น ป้ายประกาศโฆษณา หนังสือพิมพ์รูปภาพ แผนที่ เป็นต้น

๖. จุดมุ่งหมายของการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

ศรินทิพย์ รักษาสัตย์ และคณะ (อ้างถึงใน อุษา พระชัย, ๒๕๕๔. หน้า ๔๓) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ตามแนวการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนสามารถสื่อสาร โดยการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนในชีวิตประจำวัน โดยเน้นการทำกิจกรรมที่ใกล้เคียงสถานการณ์จริงให้มากที่สุดโดยบูรณาการทักษะดังกล่าวเข้าด้วยกัน ในลักษณะทักษะสัมพันธ์ (Integrated Skills) เช่น สร้างสถานการณ์ให้นักเรียนสนทนากันเอง มีปฏิริยาโต้ตอบซึ่งกันและกัน หลายลักษณะ เช่น เป็นคู่ เป็นกลุ่ม ๓ คน กลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่พอสรุปได้จากทฤษฎีและเทคนิคการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารว่า จุดมุ่งหมายของการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร คือ การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ แบบปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ตัวผู้เรียนด้วยกันซึ่งทำให้เกิดทักษะการเรียนรู้ที่มีความหมาย ใช้สื่อการสอนที่เป็นจริงและหลากหลาย ได้ปฏิบัติจริงเน้นสื่อความหมายกันได้จริง มุ่งเน้นความสำคัญของผู้เรียน จัดกระบวนการเรียนรู้ให้นักเรียนคิดเป็น ทำเป็น เน้นทักษะการใช้ภาษาเป็นสำคัญ ทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน

๗. การสอนทักษะการฟังและการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

เนื่องจากการสอนภาษาอังกฤษในปัจจุบันเน้นให้สามารถใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารได้ การฟังและการพูดจึงมีบทบาทสำคัญในการเรียนการสอน การฝึกความเข้าใจในการฟัง มีความสำคัญพอ ๆ กับการฝึกความสามารถในการพูด ดังนั้น จึงควรพัฒนาทักษะทั้งสองไปพร้อม ๆ กัน เบร์รีน กล่าวไว้ว่าทักษะฟัง-พูด เป็นการสื่อสารทางวาจาของคนตั้งแต่สองคนขึ้นไป ซึ่งต่างมีจุดประสงค์ที่จะสื่อความหมายของตนเอง ผู้ฟังจะต้องตีความสิ่งที่ผู้พูดพูดและสามารถตอบด้วยภาษาที่ผู้ฟังเข้าใจ คือตรงกับความต้องการที่จะสื่อความหมายของผู้พูด ทักษะการฟัง-พูดไม่สามารถแยกออกจากกันได้ กล่าวคือ ทักษะฟังเป็นทักษะทางด้านกรับ (Receptive Skill) และทักษะพูดเป็น ทักษะด้านการแสดงออก (Productive Skill) อย่างไรก็ตาม ผู้ฟังสามารถตีความในสิ่งที่ได้ยินด้วย การเน้นเสียงหนักเบา ระดับสูงต่ำในประโยค การแสดงสีหน้าท่าทางได้ ถึงแม้ว่าผู้พูดจะใช้ภาษาที่ไม่ถูกต้องก็ตาม สุภัทรา อักษรานุเคราะห์ (๒๕๓๒ : ๕๔-๕๕) ได้กล่าวไว้ว่าสิ่งที่ผู้สอนจะต้องคำนึงเกี่ยวกับการ สอน ทักษะการฟัง-พูดมี ดังนี้

๑. ผู้เรียนจะต้องมีความรู้ในการออกเสียงการเลือกความหมายและคำไวยากรณ์ของภาษา และสามารถนำสิ่งที่เรียนมาใช้ในสถานการณ์จริง กล่าวคือ จะต้องมีความรู้ทางภาษาและทักษะทางการสื่อสาร

๒. ผู้สอนควรเลือกเนื้อหาที่มีความยากง่าย เหมาะสมกับระดับชั้น ควรเน้นการสนทนาที่ไม่ เป็นทางการ ควรเป็นตัวอย่างของการใช้ภาษาจริงในชีวิตประจำวัน โดยสามารถชี้ให้เห็นกฎการพูดได้ คือรู้ว่าบทสนทนาใครพูดกับใคร พูดเรื่องอะไร พูดที่ไหน พูดอย่างไร ผู้พูดมีจุดประสงค์อย่างไร

๓. บรรยากาศในการสอนทักษะฟัง พูด ควรเป็นบรรยากาศที่ไม่เครียด ผู้เรียนมีความสบายใจและไม่อายที่จะพูด

๔. ผู้สอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนสนใจยุทธวิธีที่จะพูดให้ผู้อื่นสนใจ เช่น รู้จักการเริ่มต้นการสนทนา การใช้เวลาคิดในระหว่างการสนทนา การจบการสนทนา และการรู้จักหะที่หยุดพูดเพื่อ ฟังผู้อื่น โดยผู้สอนอาจฝึกให้รู้จักใช้คำที่จะดำเนินการสนทนาให้เหมาะสมกับสังคมและวัฒนธรรม ของเจ้าของภาษา

จะเห็นว่า การสอนทักษะฟัง-พูดเพื่อการสื่อสารนี้ ผู้ฟังและผู้พูดจะต้องใช้ความสามารถทาง ภาษาทุกด้าน ทั้งนี้เพราะนอกจากจะใช้ศัพท์และโครงสร้างที่ตนรู้จักแล้วยังต้องใช้ความสามารถตีความ เดาความหมาย ทำนายเรื่องและผู้พูดจะกล่าวถึงต่อไปได้ตลอดจนเข้าใจความหมายแฝงใน คำพูดได้ ถึงแม้ว่าผู้พูดจะไม่ได้พูดออกมาโดยตรงก็ตาม ดังนั้น ผู้สอนจะต้องฝึกให้ผู้เรียนสามารถที่จะเข้าใจ ประโยคที่ได้ยินว่าเกี่ยวข้องกับประโยคอื่นอย่างไร และทำหน้าที่อย่างไรในการสื่อสาร ซึ่ง ผู้ฟังไม่จำเป็นต้องฟังสิ่งที่ตนได้ยินทั้งหมด เพียงเลือกฟังในสิ่งที่ตรงกับจุดมุ่งหมายในการฟังของตน เท่านั้น นอกจากนี้ยังจะต้องฝึกให้คุ้นเคยกับประโยคที่ไม่สมบูรณ์ เช่น “Look like rain, doesn't it?”

“Sure does.” “Me, too.” หรือ “Not now, thanks.” ประโยคลักษณะดังกล่าวนี้จะปรากฏอยู่ในบทสนทนาถึง ๔๔%

ในการฝึกทักษะฟัง-พูดนอกจากผู้สอนจะเตรียมผู้เรียนในลักษณะที่เป็นการยึดกลุ่มเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน โดยการจัดกิจกรรมเป็นกลุ่มทั้งกลุ่มใหญ่ กลุ่มย่อย และเป็นคู่แล้ว เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการฝึกทักษะฟัง-พูด ผู้สอนควรจัดกิจกรรมออกเป็น ๔ ดังนี้

๑. กิจกรรมก่อนการสนทนา เป็นการเตรียมผู้เรียนโดยการทบทวน
๒. การสนทนาโดยการกำหนดขอบข่ายให้หมด ให้ผู้เรียนฝึกสนทนาโต้ตอบเป็นกลุ่ม หรือเป็นคู่ หลังจากการฝึกฟัง
๓. การสนทนาโดยการกำหนดขอบข่ายให้ครึ่งหนึ่ง โดยให้ผู้เรียนเลือกคำตอบในบทสนทนาที่ไม่สมบูรณ์
๔. การสนทนาโดยเสรี คือการสร้างสถานการณ์ให้ผู้เรียนมีโอกาสสนทนาโต้ตอบกันเองอย่างอิสระโดยผู้เรียนเลือกใช้ศัพท์และโครงสร้างเองตามความเหมาะสม แล้วแสดงบทบาทสมมติแก้ปัญหา หรืออภิปราย

๘. ขั้นตอนในการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

สุมิตรา อังวัฒนกุล (อ้างถึงใน อูซา พระชัย, ๒๕๕๔. หน้า ๔๔) ได้สรุปขั้นตอนในการสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร ดังต่อไปนี้

๘.๑) Presentation ชั้นเสนอเนื้อหา (Presentation or introducing new language) การเสนอเนื้อหาตามแนวการสอน ภาษาเพื่อการสื่อสาร จะเน้นที่การใช้ภาษาให้นักเรียนได้เรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและวิธีการที่เหมาะสมกับการใช้ภาษาในสถานการณ์ต่างๆ ควบคู่ไปกับการเรียนรู้กฎเกณฑ์ทางภาษา

๘.๒) Practice ชั้นการฝึก การฝึกในขั้นนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนได้จดจำรูปแบบของภาษา และมีความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและวิธีการใช้รูปแบบภาษานั้นๆ ในการฝึกนั้นผู้สอนต้องให้ข้อมูลย้อนกลับด้วยเพื่อให้ผู้เรียนทราบว่า ตนเองใช้ภาษาได้ถูกต้องแค่ไหน อย่างไร

๘.๓) Production ชั้นการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร ขั้นนี้สำคัญมากเพราะเป็นขั้นที่เป็นตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้ภาษาในชั้นเรียน กับการนำภาษาไปใช้จริงนอกชั้นเรียนผู้เรียนสามารถใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารได้เองโดยอิสระ วิธีการฝึก จะฝึกในรูปแบบการทำกิจกรรมต่างๆ ที่ผู้สอนเป็นคนกำหนด

๙. กิจกรรมการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

บุญเกิด กลมทุกสิ่ง (๒๕๕๕, หน้า ๗๑) กล่าวว่า ลักษณะของกิจกรรมภาษาเพื่อการสื่อสาร มุ่งให้ผู้เรียนได้ใช้ภาษาในการสื่อสารหรือสามารถสื่อความหมายได้ วิธีการฝึกจะอยู่ในรูปของการทำกิจกรรมรูปแบบต่างๆ กิจกรรมข้อมูลที่ขาดหายไป เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร ได้มีโอกาสซักถามข้อมูลหรือรายละเอียดจากเพื่อน มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ทั้งนี้ รายละเอียดกิจกรรมภาษาควรเกี่ยวข้องและเป็นที่น่าสนใจของผู้เรียนและควรมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับสถานการณ์ในชีวิตประจำวันให้มากที่สุด

๙.๑ กิจกรรมที่ใช้ในการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร สมิตรา อังวัฒนกุล (๒๕๔๐, หน้า ๑๒๑-๑๔๐) การสอนภาษาต่างประเทศตามแนวการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ทางภาษาไปใช้ในการสื่อความหมายได้ การสอนให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบหลายประการ องค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่ง คือ กิจกรรมในชั้นเรียน ทั้งนี้เพราะกิจกรรมในชั้นเรียนภาษา ที่เน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกใช้ภาษาอย่างมีความหมาย จะส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาได้เป็นอย่างดี ปัจจุบันผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนภาษาต่างประเทศเห็นพ้องกันว่ากิจกรรมเป็นหัวใจของการสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร และได้กล่าวถึงประโยชน์ของกิจกรรมไว้พอสรุป ได้ดังนี้

๑. กิจกรรมช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกใช้ภาษา ผู้เรียนมีโอกาสได้นำความรู้ทางภาษาในด้านต่างๆ เช่น เสียง ศัพท์ โครงสร้าง มาใช้ประกอบกันเพื่อให้สื่อความหมายได้ตามที่ต้องการ

๒. กิจกรรมช่วยให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนภาษาเพราะการทำกิจกรรมเป็นการฝึกใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร ทำให้ผู้เรียนเห็นว่าการเรียนรู้ภาษานั้นสามารถไปใช้ประโยชน์ได้จริง นอกจากนี้การทำกิจกรรมซึ่งมักเป็นงานคู่หรืองานกลุ่มทำให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการเรียนทำให้เกิดแรงจูงใจในการฝึกใช้ภาษามากกว่าการให้ทำงานพร้อมทั้งชั้นในแบบเดิม ซึ่งมักจะมีผู้เรียนเพียงไม่กี่คนที่มีส่วนร่วมในการฝึกใช้ภาษาอย่างจริงจัง

๓. กิจกรรมช่วยให้การเรียนภาษาเป็นไปอย่างธรรมชาติ ทั้งนี้เพราะผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้เมื่อได้ลองทำอะไรด้วยตนเอง กิจกรรมจะช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกใช้ภาษาเอง จึงเป็นการเรียนรู้อย่างเป็นธรรมชาติ

๔. กิจกรรมช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ในการทำกิจกรรมผู้เรียนจะได้อบรมความสัมพันธ์และความร่วมมือกันในระหว่างผู้เรียนด้วยกันและกับครูผู้สอน ซึ่งความสัมพันธ์นี้ก่อให้เกิดบรรยากาศอันดีที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน นักเรียนกล้าแสดงออกมากขึ้น การสื่อสารระหว่างนักเรียนเป็นไปโดยอิสระมากกว่าการฝึกใช้ภาษาทีละคน สำหรับในประเทศไทย ซึ่งนักเรียนส่วนใหญ่มีโอกาสฝึกใช้ภาษาต่างประเทศนอกห้องเรียนน้อยมาก กิจกรรมการใช้ภาษาในชั้นเรียนจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งจะทำให้นักเรียนมีประสบการณ์ในการใช้

ภาษาอันจะเป็นประโยชน์ต่อการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารนอกชั้นเรียนต่อไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้จัดรูปแบบกิจกรรมให้เกิดความเหมาะสมกับนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้น

๙.๒ ประเภทของกิจกรรมการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร เนื่องจากกิจกรรมการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารเป็นหัวใจของการสอนภาษาตามแนวการสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร นักการศึกษาด้านการสอนภาษาต่างประเทศจำนวนมากจึงได้เสนอกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ ไว้ บางคนได้จัดแบ่งกิจกรรมตามทักษะที่เป็นจุดเน้น บางคนจัดแบ่งตามวัตถุประสงค์และสถานการณ์ของการใช้ภาษา

๑. กิจกรรมการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารตามวัตถุประสงค์และสถานการณ์ของการใช้ภาษา William Littlewoods (๑๙๘๓, pp. ๒๐-๒๑) เป็นนักการศึกษาผู้หนึ่งซึ่งได้เสนอกิจกรรมการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารไว้หลายแบบโดยแบ่งกิจกรรมออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ

๑.๑ กิจกรรมการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารตามวัตถุประสงค์ (Functional Communication Activities) เป็นกิจกรรมที่มุ่งให้ผู้เรียนใช้ภาษาเป็นสื่อในการทำกิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยผู้เรียนจะต้องพยายามใช้ภาษาเท่าที่ตนสามารถใช้ได้เพื่อสื่อความหมายให้เข้าใจกันได้มากที่สุด ในการทำกิจกรรมประเภทนี้ผู้เรียนไม่จำเป็นต้องใช้ภาษาที่ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์หรือเหมาะสมกับสถานการณ์เสมอไป ความสำเร็จในการทำกิจกรรมจะวัดจากการที่ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารให้บรรลุผลได้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

๑.๒ กิจกรรมการใช้ภาษาเพื่อการปฏิสัมพันธ์ในสังคม (Social Interaction Activities) เป็นกิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมายคล้ายคลึงกับกิจกรรมประเภทแรกในแง่ที่มุ่งให้ผู้เรียนใช้ภาษาเป็นสื่อในการทำกิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้แต่กิจกรรมประเภทนี้จะกำหนดสถานการณ์และบทบาทของผู้เรียนไว้ด้วย ดังนั้น ในการทำกิจกรรมนอกจากผู้เรียนจะได้ฝึกใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารให้เป็นที่เข้าใจกันแล้วผู้เรียนยังต้องเลือกใช้ภาษาที่ถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์และบทบาทของตนเองด้วยความสำเร็จในการทำกิจกรรมประเภทนี้จึงวัดจากความสามารถ ๒ ประการ คือ ความสามารถในการสื่อสารได้ตามวัตถุประสงค์ และความสามารถในการเลือกใช้ภาษาได้ถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์และบทบาทที่ได้รับในการจัดกิจกรรมประเภทนี้ครูนำกิจกรรมการใช้ภาษาในประเภทแรกมาใช้ได้ โดยกำหนดสถานการณ์และบทบาททางสังคมของนักเรียนให้ชัดเจน อย่างไรก็ตามเนื่องจากนักเรียนส่วนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนระดับประถมศึกษายังไม่รู้แน่ชัดว่าในอนาคตตนจะต้องใช้ภาษาในสถานการณ์ใดหรือสังคมใด ดังนั้น การทำกิจกรรมแบบนี้ในชั้นแรก ครูอาจใช้ห้องเรียนเป็นบริบททางสังคมก่อนเพื่อให้นักเรียนได้ฝึกใช้ภาษาในเรื่องที่ใกล้ตัวและในสถานการณ์ที่นักเรียนคุ้นเคย หลังจากนั้นจึงจัดให้นักเรียนได้ฝึกใช้ภาษาในบริบทอื่นที่เป็นสถานการณ์นอกชั้นเรียนต่อไป

สรุป การสอนทักษะการฟังและการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ทักษะการฟัง เป็นทักษะแรกที่มีความสำคัญสำหรับภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการเรียนรู้ทักษะอื่น ๆ และต้องจัดให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนทักษะนี้อย่างเพียงพอจนเกิดความชำนาญ การจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เข้าอบรมตื่นตัวสนใจในการเรียนรู้อย่างเป็นธรรมชาติ ทักษะการพูด เป็นทักษะที่สำคัญในการสื่อสาร เป็นเครื่องมือในการสื่อความหมายได้ดีกว่าวิธีอื่น ผู้สอนจะต้องจัดการเรียนการสอนที่จะ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเคยชินและมีโอกาสใช้ภาษาในการพูดให้มากที่สุด เน้นบรรยากาศการเรียน การสอนที่สนุกสนาน ไม่ก่อให้เกิดความเครียด และในขณะที่ผู้สอนจะต้องช่วยเหลือให้ผู้เรียนเกิด ความมั่นใจในการใช้ภาษาด้วย เนื่องจากทักษะการฟังและทักษะการพูดเป็นทักษะที่สำคัญในการ ติดต่อสื่อสาร ดังนั้น ทักษะทั้งสองจึงมีบทบาทสำคัญในการเรียนการสอน การฝึกความเข้าใจ จึง ควรพัฒนาทักษะทั้งสองไปพร้อม ๆ กัน

๒.๔. แนวคิดการวัดและประเมินความสามารถด้านการฟังและการพูดเพื่อการสื่อสาร

๔.๑ การวัดและประเมินผลการฟัง-พูดภาษาอังกฤษ

การเรียนการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารจะไม่สมบูรณ์ถ้าการสอบและการประเมินผลไม่ สอดคล้องกับหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน เมื่อการเรียนการสอนภาษาเพื่อสื่อสารมี จุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนสามารถสื่อความหมายด้วยการใช้ภาษาให้ถูกต้องเหมาะสม การประเมินผลควร ประเมินว่าผู้เรียนสามารถใช้ภาษาสื่อความหมายได้มากน้อยเพียงใด ไม่ใช่ประเมินผลว่าผู้เรียนมี ความรู้ทางภาษามากน้อยเพียงใด นอกจากนี้พัฒนาการทางภาษาเป็นเรื่องของกระบวนการที่ต่อเนื่อง ดังนั้น การประเมินผลการเรียน จึงควรจัดวัดกระบวนการในการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วย ไม่ใช่วัด ผลสัมฤทธิ์แต่เพียงอย่างเดียว ในการทดสอบความสามารถในการใช้ภาษา ผู้สอนจึงต้องย้อนไปดูว่า ผู้เรียนมีวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้อย่างไรบ้าง และในหลักสูตรมีผลการเรียนรู้ที่คาดหวังอะไรบ้าง แล้ว จึงสร้างแบบทดสอบให้สอดคล้องกับเนื้อหาและจุดประสงค์ของหลักสูตรนั้น ๆ อาจกล่าวได้ว่า ลักษณะของข้อสอบกับแบบฝึกหัดหรือกิจกรรมที่ทำในห้องเรียนมีความแตกต่างกันน้อยมาก นอกจากนี้การวัดผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรู้แบบองค์รวมและเชิงคุณภาพ โดยใช้การเขียนเรียงความ การนำเสนอผลงานในชั้นเรียน และการประเมินแบบองค์รวมอื่น ๆ เช่น แฟ้ม ผลงาน (portfolio) ซึ่ง เป็นการประเมินแบบอัตนัยนี้เหมาะสมกับการทดสอบการใช้ภาษา เพราะในการใช้ภาษาจำเป็นต้องใช้ ความสามารถหลาย ๆ อย่างในเวลาเดียวกัน แต่การประเมินแบบนี้เป็นการประเมินที่ยากต่อการ ปฏิบัติในห้องเรียนที่มีนักเรียนมาก และยากที่จะทำให้เที่ยงตรงการทดสอบแบบสื่อสารมุ่งให้ความ สนใจไปที่ความเหมาะสมในการใช้ภาษา (appropriacy) มากกว่าความถูกต้องทางภาษา (correctness)

“แสงระวี ดอนแก้วบัว (๒๕๕๘, หน้า ๒๕๔-๒๕๕) ได้เสนอแนวคิดในการวัดผลและประเมินผลฟัง-พูดภาษาอังกฤษ ดังนี้การตรวจสอบผลการจัดการเรียนรู้ที่ยึดมาตรฐานการเรียนรู้ เป้าหมาย วิทยากรควรได้ดำเนินการดังนี้

๑. กำหนดตัวบ่งชี้ สำหรับผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง/ภาค (มาตรฐาน การเรียนรู้ช่วงชั้น) แต่ละข้อให้สอดคล้องกับวัยของผู้เรียนและนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแล้ว

๒. เลือกตัวบ่งชี้ที่จะใช้เป็นตัวแทนผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี/ภาค

๓. ออกแบบภาระงานให้ผู้เรียนได้แสดงออกถึงความสามารถทางภาษา ตามตัวบ่งชี้ที่เลือกไว้/ตามเกณฑ์การประเมิน ภาระงานที่ใช้ในการประเมินจะสามารถใช้วัดตัวบ่งชี้ได้หลาย ๆ มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น การออกแบบภาระงานนั้นจะต้องครอบคลุมทั้ง ๓ องค์ประกอบคือ บริบทงานที่ต้องทำ (การใช้ภาษา) และบทบาทของผู้เรียน ในการประเมินทางภาษา องค์ประกอบทั้งสามจะถูกกำหนดเป็น situation และ task

๔. กำหนดเกณฑ์การให้คะแนน ผู้สอนสามารถเลือกใช้เกณฑ์ประเมิน แบบแยกส่วนหรือเกณฑ์ประเมินรวมได้ เกณฑ์แต่ละตัวคือ ตัวบ่งชี้ตามมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นของแต่ละข้อที่ได้เลือกไว้ และผลการประเมินก็จะสามารถใช้ตรวจสอบมาตรฐานการเรียนรู้ ที่เป็นเป้าหมายในการจัดการเรียนการสอน

๕. ตรวจสอบทบทวน ความสอดคล้องและความเหมาะสม ของภาระงาน กับเกณฑ์การประเมินปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้ทดลองจริง

นอกจากนี้ แสงระวี ดอนแก้วบัว (๒๕๕๘, หน้า ๒๕๔-๒๕๕) ยังมีแนวทาง ในการสร้างเกณฑ์การประเมินทางภาษา ดังนี้

๑. เกณฑ์การปฏิบัติ (Pragmatic Criteria) ประเด็นที่นำมาพิจารณา ได้แก่ การปฏิบัติตนของผู้เรียนที่แสดงออกถึงความสามารถทางภาษา เช่น การวาดภาพตามคำสั่งที่ได้ฟัง หรืออาจเป็นการใช้ภาษาเพื่อสื่อความถึงสิ่งที่เขาควรปฏิบัติ เช่น ใช้ภาษาลาดับขั้นตอนการทำงานของตนได้

๒. เกณฑ์ทางภาษา (Linguistic Criteria) ควรให้ครอบคลุมทั้งการใช้คำศัพท์ (Lexicon) รูปแบบประโยค (Syntax) ความถูกต้องในการออกเสียงสำหรับการพูด (Phonology) และการเรียบเรียงคำในประโยค (Morphology)

๘ แสงระวี ดอนแก้วบัว, ภาษาศาสตร์สำหรับครูสอนภาษาอังกฤษ, พิมพ์ครั้งที่ ๑ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๘, หน้า ๒๕๔-๒๕๕.

๓. เกณฑ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Criteria) ต้องคำนึงถึงขนบธรรมเนียมประเพณีและแนวปฏิบัติอันเป็นวัฒนธรรมที่แสดงออกทางภาษา เช่น การต้อนรับ การขอบคุณ การขอโทษ หรือระดับภาษา

๔. เกณฑ์ด้านยุทธศาสตร์การสื่อสาร (Strategic Criteria) ยุทธศาสตร์ของผู้สอนที่จะทำให้การสื่อสารสามารถดำเนินไปอย่างราบรื่น เกิดความเข้าใจกันตามจุดมุ่งหมาย ยุทธศาสตร์ต่าง ๆ เหล่านี้ ได้แก่ น้ำเสียง ภาษาท่าทาง การใช้ภาษาเทียบเคียงภาษาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว

“Cohen (๑๙๙๔, หน้า ๑๗๑-๑๗๔) ได้กล่าวถึงหลักการทั่วไปของการประเมินทักษะภาษาพอสรุปได้ตาม หัวข้อต่อไปนี้

๑. เหตุผลที่ต้องประเมินภาษา

ทำไมต้องประเมินความสามารถทางภาษาเหตุผลแรกคือ เพื่อผลประโยชน์ของผู้เรียน เพราะการประเมินเป็นการแสดงให้เห็นว่าการเรียนภาษานั้นมีความหมายสำหรับผู้เรียน การประเมินจะสะท้อนจุดประสงค์ของแต่ละรายวิชา ผลที่ปรากฏบอกให้รู้ว่าผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ของรายวิชาที่ตั้งไว้มากน้อยเพียงใด นอกจากนั้น ถ้าสิ่งที่ทดสอบสอดคล้องกับสิ่งที่ผู้เรียนต้องการในรายวิชาทำให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจ การทดสอบเป็นการสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนสนใจในการเรียนมากขึ้น และที่สำคัญที่สุดคือผู้เรียนได้รับผลสะท้อนกลับเกี่ยวกับความสามารถทางภาษาทำให้ผู้เรียนได้รู้จุดอ่อนจุดแข็งของตนเอง ซึ่งจากผลดังกล่าวได้ใช้เป็นแนวทางในการเลือกเรียนในสิ่งที่ตนถนัด หรือเพื่อแก้จุดบกพร่องของตนเองการประเมินยังเกิดประโยชน์ต่อผู้สอน เพราะเป็นการตัดสินใจว่าสอนบรรลุตามเป้าหมายหรือไม่ เช่น วิชาทักษะการใช้ภาษาเพื่อสื่อสารขั้นพื้นฐาน ประกอบไปด้วยเนื้อหา การทักทาย การกล่าวลา การแสดงความต้องการ การปฏิเสธ การขอโทษ และทักษะทางภาษา ได้แก่ ทักษะการพูด การเขียน การฟังและการอ่าน ผู้สอนวัดว่าระดับผลสัมฤทธิ์ที่ผู้เรียนคาดหวังไว้ กับผลการประเมินจริงแตกต่างกันหรือไม่ สิ่งเหล่านี้จะเป็นข้อมูลให้ผู้สอนได้ปรับปรุงพัฒนาการสอนของตนเอง นอกจากนั้นการวิเคราะห์ข้อสอบแต่ละข้อยังเป็นประโยชน์ต่อผู้สอนในการตรวจสอบว่าข้อสอบโดยง่าย เช่น ข้อสอบแต่ละข้อมีผู้เรียนตอบถูกกี่คน ถ้าตอบถูกเกิน ๘๐% หรือตอบถูกน้อยกว่า ๖๐% ก็พิจารณาว่าข้อสอบนั้นง่ายหรือง่ายเกินไป การวิเคราะห์ความยากง่ายของข้อสอบแต่ละข้อ ทำให้ผู้สอนรู้ถึงจุดอ่อนจุดแข็งของผู้เรียนแต่ละคนอีกด้วย

“ Cohen, E. G., Restructuring the Classroom: Conditions for Productive Small Groups, Review of Educational Research, ๑๙๙๔, ๖๔, ๑-๓๕.

๒. สิ่งที่เหมาะสม สิ่งที่เหมาะสมมีดังนี้

๒.๑ ประเมินว่าผู้เรียนรู้อะไร สำหรับการสอนภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศแล้ว นักสอนภาษาที่สองย้ำว่า สิ่งที่ผู้สอนสอนอาจไม่ใช่สิ่งที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ หมายความว่าผู้เรียนอาจไม่เกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่ผู้สอนสอนเลยหรือเรียนรู้ได้น้อย บางครั้งก็เข้าใจผิดคือรู้มาผิด เพราะอาจเกิดจากการให้ความสนใจในการเรียนไม่เพียงพอ การประเมินจึงเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รู้ว่าตัวเองมีความรู้เท่าใด

๒.๒ การประเมินการใช้ภาษาจริง (authentic language use) การทดสอบความรู้ทางภาษา (linguistic knowledge) ไม่ใช่การประเมินภาษาจริงที่ใช้ในการสื่อสาร การสังเกตพฤติกรรม การใช้ภาษาถือว่าการประเมินภาษาที่เป็นธรรมชาติ ซึ่งการวัดภาษาจริงเป็นการวัดความสามารถทางภาษาโดยตรงที่ใกล้เคียงกับจริงมากที่สุด

๒.๓ การใช้กรอบทฤษฎีในการประเมิน การใช้ทฤษฎีในการประเมินที่เห็นได้ชัดเจน เช่น กรอบการประเมินความสามารถในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร

๓. ความมุ่งหมายของการประเมินภาษา

๓.๑ วัดผลสัมฤทธิ์และความสามารถทางภาษา

๓.๒ เปรียบเทียบผู้สอบกับผู้สอบคนอื่น ๆ

๔. วิธีการประเมินวิธีใดที่ดีที่สุดในการประเมินภาษาที่สองยังเป็นเรื่องที่ยังถกเถียงกัน

อยู่ว่าจะใช้วิธีเก่าคือการประเมินในเชิงปริมาณหรือใช้วิธีการประเมินแบบใหม่ ซึ่งการประเมินภาษามี

๒ ลักษณะ ได้แก่ การประเมินแยกทักษะ (discrete-point item) และการประเมินรวมหรือบูรณาการภาษา (integrative item) จากการที่ไม่มีข้อตกลงที่แน่นอนว่าจะใช้วิธีใดประเมินภาษาที่เป็นวิธีที่เหมาะสมที่สุด

๕. การประเมินเครื่องมือทางภาษา หลังจากการสร้างเครื่องมือประเมินภาษาซึ่งส่วนมากเป็นลักษณะของแบบทดสอบจำเป็นต้องมีการประเมินว่าแบบทดสอบนั้นมีประสิทธิภาพหรือไม่ มีเกณฑ์การประเมินดังนี้

๕.๑ ความเที่ยง (reliability) หมายถึง ความน่าเชื่อถือของข้อสอบ การทดสอบความเที่ยงของข้อสอบทำได้โดยนำข้อสอบชุดเดิมนำมาสอบคนเดิมสองครั้งได้ผลเหมือนกัน ถือว่าข้อสอบนั้นเชื่อถือได้ ความเที่ยงของเครื่องมือประเมินภาษาขึ้นอยู่กับเงื่อนไข ๓ ประการ ดังนี้

๕.๑.๑ ข้อสอบ (test factor) เช่น ความก้าวหน้าของข้อสอบ การจำกัดเสรีภาพในการตอบเช่น คำถามเฉพาะเจาะจงเกินไป ความชัดเจนของคำชี้แจง ในการทำข้อสอบ ความยาวของข้อสอบ คุณภาพของการพิมพ์ การจัดวางรูปแบบของข้อสอบและขาดตัวหนังสือ

๕.๑.๒ สถานการณ์ (situation factor) สถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อม

ในการสอบถือว่ามีผลต่อความเที่ยงของข้อสอบ เช่น บรรยากาศห้องสอบ แสง เสียง ในห้องและนอกห้องมีเสียงรบกวนหรือไม่

๕.๑.๓ ผู้สอบ (individual factor) สุขภาพของผู้สอบทั้งด้านจิตใจ และร่างกาย แรงจูงใจ สิ่งเหล่านี้เรียกว่าส่วนประกอบชั่วคราว (transient factor) นอกจากนั้นก็ยังมีส่วนเสถียร (stable factor) เช่น ทักษะ IQ ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษและประสบการณ์ในการที่เคยทำข้อสอบที่คล้ายกันมาก่อน

๕.๒ ความตรง (validity) หมายถึง ข้อสอบนั้นวัดได้ตรงตามที่ต้องการจะวัดความตรงมีลักษณะดังนี้

๕.๒.๑ ด้านเนื้อหา (content validity) หมายถึง ความถูกต้องครอบคลุมของเนื้อหาตามจุดประสงค์ของรายวิชา สำหรับครูสอนภาษา การตรวจสอบความตรงไม่ใช่การวิเคราะห์ทางสถิติ แต่ตรวจสอบว่าแต่ละข้อของข้อสอบนั้นถูกต้องตามเนื้อหาโครงสร้างภาษาและครอบคลุมที่สอนไปแล้วหรือไม่

๕.๒.๒ ความสัมพันธ์กับเกณฑ์ (criterion-related validity) ความเที่ยงตรงลักษณะนี้เป็นการเปรียบเทียบผลของการใช้แบบทดสอบกับเกณฑ์อื่น ๆ ที่ใกล้เคียงกัน ถ้าผลการสอบคล้าย ๆ กันถือว่ามี ความตรง

๕.๒.๓ การสร้างข้อสอบ (construct validity) หมายถึง ผลการสอบสัมพันธ์กับความสามารถทางภาษาของผู้สอบ ผู้สร้างข้อสอบต้องคำนึงถึงเสมอว่าข้อสอบที่สร้างขึ้นมานั้นสะท้อนความสามารถทางภาษาของผู้สอบ เช่น การทดสอบทักษะการฟัง ผู้ประเมินต้องใช้วิธีการประเมินหลาย ๆ อย่างประเมินในสถานการณ์เดียวกัน แล้วนำผลการประเมินมาเปรียบเทียบดูว่ามีความใกล้เคียงกันหรือไม่

๕.๒.๔ ระบบ (systemic validity) หมายถึง การสอบนั้นมีผลต่อการเรียนการสอน และหลักสูตร เช่น การนำผลการประเมินมาพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนให้ดีขึ้น

^{๑๐}อรุณี วิริยะจิตรา (๒๕๕๔, หน้า ๖๓) การเรียนการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารจะไม่สามารถสมบูรณ์ถ้าการสอบและการประเมินผลไม่สอดคล้องกับหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน เมื่อการเรียนการสอนภาษาเพื่อสื่อสารมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียน สามารถสื่อสารความหมายด้วยการใช้ภาษาให้ถูกต้องและเหมาะสม การประเมินผลก็ควรประเมินว่าผู้เรียนสามารถใช้ภาษาสื่อความหมายได้มากน้อยเพียงใด ไม่ใช่การประเมินว่าผู้เรียนมีความรู้ทางภาษามากน้อยเพียงใดนอกจากนี้ พัฒนาการทางภาษาเป็นเรื่องของกระบวนการ ในการเรียนรู้ด้วย ไม่ใช่วัดผลสัมฤทธิ์แต่เพียงอย่างเดียว ในการทดสอบความสามารถในการใช้ภาษา ผู้สอนต้องย้อนไปคิดว่าผู้เรียนมีวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้อย่างไร

^{๑๐} อรุณี วิริยะจิตรา., *เหลียวหลังแลหน้า*. (พิมพ์ ครั้งที่ ๑). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หน้าต่างสู่โลกกว้าง, ๒๕๕๔.

บ้าง และในหลักสูตรมีผลการเรียนรู้ที่คาดหวังอะไรบ้าง แล้วจึงสร้างแบบทดสอบให้สอดคล้องกับเนื้อหาและจุดประสงค์ของหลักสูตรนั้น ๆ อาจกล่าวได้ว่า ลักษณะของข้อสอบกับแบบฝึกหัด หรือ กิจกรรมที่ทำในห้องเรียนมีความแตกต่างกันน้อยมาก

สรุปได้ว่า การวัดผลและการประเมินผลทางภาษามีความสำคัญต่อการประเมิน ผู้เรียน และผู้สอนจาเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการประเมินผู้เรียนที่เหมาะสมและถูกต้องการวัดผลและ ประเมินด้านการเรียน การสอนภาษาอังกฤษ มีดังนี้

๑. ต้องมีการกำหนดตัวชี้วัดที่ชัดเจน

๒. เกณฑ์ทางภาษา (Linguistic Criteria) ควรให้ครอบคลุมทั้งการใช้ คำศัพท์

(Lexicon) รูปแบบประโยค (Syntax) ความถูกต้องในการออกเสียงสำหรับการพูด (Phonology) และ การเรียบเรียงคำในประโยค (Morphology)

๓. กำหนดเกณฑ์การให้คะแนน ผู้สอนสามารถเลือกใช้เกณฑ์ประเมิน แบบแยกส่วน

หรือเกณฑ์ประเมินรวมได้ เกณฑ์แต่ละตัวคือ ตัวบ่งชี้ตามมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นของแต่ละข้อที่ได้ เลือกไว้ และผลการประเมินก็จะสามารถใช้ตรวจสอบมาตรฐานการเรียนรู้ที่เป็นเป้าหมายในการ จัดการเรียนการสอน

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ

๕.๑ ความหมายของความพึงพอใจ

ความพึงพอใจในการเรียนของนักเรียน มีทฤษฎีและมีผู้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ ดังนี้

^{๑๑}พรพิไล เลิศวิชา (๒๕๕๒, น. ๘๑-๘๗) กล่าวว่า ความพึงพอใจว่า หมายถึง การมีเป้าหมาย ซึ่ง แรงจูงใจที่จะก่อให้เกิดแรงผลักดันภายในให้รู้สึกต้องการที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ซึ่งในการ เรียนรู้สิ่งๆ ที่ สมองต้องการจริง ๆ ก็คือความรู้สึกพอใจที่จะทำและได้รับความสำเร็จจากสิ่งๆ ที่ทำ

^{๑๒}อารีย์ ปริดีกุล (๒๕๕๔, น. ๖๙) ได้กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ทศนคติที่มีลักษณะ เป็น นามธรรม ไม่สามารถมองเห็นรูปร่างเป็นความรู้สึกชอบ พอใจของคนที่มีต่อปัจจัยต่าง ๆ ที่ เกี่ยวข้อง กับการปฏิบัติงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งความรู้สึกและแรงจูงใจได้รับการตอบสนอง ท าให้ เกิด ความรู้สึกตั้งใจ เต็มใจ และสามารถปฏิบัติงานหรือกิจกรรมนั้น ๆ บรรลุเป้าหมายได้อย่างมี

^{๑๑}พรพิไล เลิศวิชา, โรงเรียนอนุบาล ตามแนวคิด Brain-based learning. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๕๔, หน้า ๘๑-๘๗.

^{๑๒} อารีย์ ปริดีกุล, การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนทักษะการฟัง-พูดภาษาอังกฤษ ตาม หลักการสอนภาษา เพื่อการสื่อสารและการเรียนรู้ โดยใช้สมองเป็นฐานเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร ของนักศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏ: มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๔.

ประสิทธิภาพ ความพึงพอใจจะท าให้บุคคลเกิดความสบายใจหรือสนองความต้องการท าให้เกิดความสุข

^{๑๓}Vroom (๑๙๖๔, pp. ๘) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ผลที่ได้จากการที่บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมในสิ่งนั้น ท้คนคิดด้ำนบวกจะแสดงให้เป็นสภาพความพึงพอใจในสิ่งนั้น และท้คนคิดด้ำนลบ จะแสดงให้เห็นสภาพความไม่พึงพอใจนั่นเอง

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตาม แนวการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารซึ่งเป็นความรู้สึกที่เป็นไปในเชิงบวก สามารถวัดได้จากการตอบค าถามในแบบสอบถามความพึงพอใจ ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ ประกอบด้วย ความพึงพอใจระดับมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

๕.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ

การศึกษาเกี่ยวกับความพึงพอใจเป็นการศึกษาตามทฤษฎีทางพฤติกรรมศาสตร์ที่เกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ นักการศึกษาได้อธิบายเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจไว้ดังนี้

McClelland (๑๙๖๕, อ้างถึงใน จันทรเพ็ญ ภูโสภา, ๒๕๕๙, น. ๒๓๔-๒๓๕) เชื่อว่า ความ ต้องการเป็นการเรียนรู้จากการมีประสบการณ์ และมีอิทธิพลต่อการรับรู้สถานการณ์และแรงจูงใจสู่ เป้าหมาย โดยแบ่งความต้องการออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๑. ความต้องการสัมฤทธิ์ผล (Needs for Achievement) เป็นพฤติกรรมที่จะกระทำการใดให้เป็นผลสำเร็จ เป็นแรงขับที่นำไปสู่ความเป็นเลิศ

๒. ความต้องการความผูกพัน (Needs for Affiliation) เป็นความปรารถนาที่จะสร้างมิตรภาพและมีความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น

๓. ความต้องการอานาจ (Need for Power) เป็นความต้องการควบคุมผู้อื่น และมีอิทธิพลต่อผู้อื่น

Maslow (๑๙๗๓, p. ๖๙-๘๐, อ้างถึงใน ^{๑๔}จันทรเพ็ญ ภูโสภา, ๒๕๕๙, น. ๒๒๕-๒๒๖) ได้เสนอ ทฤษฎีลำดับชั้นของความต้องการ (Hierarchy of Needs) ซึ่งเป็นความต้องการของมนุษย์ไว้ โดยมี ลำดับชั้นดังนี้

^{๑๓} Vroom V. H., *Work and motivation*. New York : Wiley, (๑๙๖๔, pp. ๘)

^{๑๔} จันทรเพ็ญ ภูโสภา, *จิตวิทยาและการแนะแนวสำหรับครู*. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๙, หน้า ๒๓๔-๒๓๕.

๑. ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เน้นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต ได้แก่ อาหาร อากาศ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ความต้องการพักผ่อน ความต้องการทางเพศ

๒. ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) ความมั่นคงในชีวิต ทั้งที่เป็นอยู่ปัจจุบันและอนาคต ความเจริญก้าวหน้า อบอุ่นใจ

๓. ความต้องการทางสังคม (Social Needs) เป็นสิ่งจูงใจที่สำคัญต่อการเกิดพฤติกรรม ความต้องการให้สังคมยอมรับตนเองเข้าเป็นสมาชิก ต้องการความเป็นมิตร ความรักจากเพื่อน ร่วมงาน

๔. ความต้องการมีฐานะ (Esteem Needs) มีความอยากเด่นในสังคม มีชื่อเสียงอยากให้บุคคลยกย่องสรรเสริญตนเอง อยากมีความเป็นอิสระเสรีภาพ

๕. ความต้องการที่จะประสบผลสำเร็จในชีวิต (Self-Actualization Needs) เป็นความต้องการในระดับสูงอยากให้ตนเองประสบผลสำเร็จทุกอย่างในชีวิตซึ่งเป็นไปได้ยาก

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจมีความเกี่ยวข้องกับทฤษฎีความต้องการของมนุษย์ ซึ่งแบ่งออกเป็นความต้องการในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับพื้นฐานไปจนถึงความต้องการสูงสุด คือ การประสบผลสำเร็จในชีวิต ซึ่งความต้องการเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อการรับรู้สถานการณ์และทำให้เกิดแรงจูงใจในการไปสู่เป้าหมาย

๕.๓ การวัดความพึงพอใจ

ความพึงพอใจ เป็นจิตพิสัยอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นความรู้สึกที่เป็นไปในทางบวกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การจะวัดว่าบุคคลมีความรู้สึกพึงพอใจหรือไม่นั้น ต้องใช้และสร้างเครื่องมือที่จะช่วยวัด ความรู้สึกนั้น ๆ ได้ ซึ่งวิธีการวัดจิตพิสัยที่เป็นที่นิยม ^{๑๕}ชวลิต ชูกำแหง (๒๕๕๐, น. ๑๑๒-๑๑๓) สรุปไว้ว่ามี ๓ วิธี ดังนี้

๕.๓.๑ การสังเกต เป็นการสังเกตทั้งการพูด การกระทำ การเขียนของนักเรียนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ครูต้องการวัด

๕.๓.๒ การสัมภาษณ์ เป็นวิธีการที่ครูใช้พูดคุยกับนักเรียนในประเด็นที่ครูอยากรู้ ซึ่งอาจเป็นความรู้สึกนึกคิด ทศนคติของนักเรียน ทั้งนี้เพื่อนำสิ่งที่นักเรียนพูดออกมาแปลความหมายเกี่ยวกับลักษณะจิตพิสัยของนักเรียนได้

^{๑๕}ชวลิต ชูกำแหง, การประเมินการเรียนรู้. มหาสารคาม : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย, (มหาสารคาม, ๒๕๕๐.) หน้า ๑๑๒-๑๑๓.

๕.๓.๓ การใช้แบบวัดมาตราส่วนประมาณค่า เป็นเครื่องมือวัดทัศนคติ วัดความสนใจ วัดคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งมี ๓ รูปแบบ ได้แก่ แบบของลิเคิร์ต แบบเธอร์สโตน แบบของออสกูด แบบวัดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) แบบของลิเคิร์ต มีลักษณะสำคัญ ๔ ประการ ดังนี้

๑) มีระดับความเข้มข้นให้ผู้ตอบ เลือกตอบตามความคิดเห็น เหตุผลสภาพความเป็นจริงตั้งแต่ ๓ ระดับขึ้นไป

๒) ระดับที่เลือกอาจเป็นชนิดที่มีทั้งด้านบวกและด้านลบในข้อเดียวกัน หรือมีเฉพาะด้านบวกหรือมีเฉพาะด้านลบ โดยที่อีกด้านหนึ่งจะเป็นศูนย์หรือระดับน้อยมาก

๓) บางข้อมีลักษณะเชิงนิมมาน (Positive Scale) บางข้อมีลักษณะเชิงนิเสธ (Negative Scale)

๔) สามารถแปลงผลตอบเป็นคะแนนได้ จึงสามารถวัดความคิดเห็นคุณลักษณะด้านจิตพิสัยออกมาในเชิงปริมาณได้

สรุปได้ว่า การวัดความพึงพอใจ เป็นการวัดด้านจิตพิสัย สามารถทำได้หลายวิธี ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้การวัดแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ของ Likert ที่มีระดับความพึงพอใจให้ผู้เรียนเลือกตอบ ๕ ระดับ ซึ่งสามารถแปลงผลคำตอบเป็นคะแนนเฉลี่ยได้

๕.๔ วิธีการสร้างแบบวัดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)

แบบวัด (Scale) ใช้วัดกับคุณลักษณะบางอย่าง มีความลึกซึ้งกว่าแบบสอบถาม ผลการตอบแต่ ละข้อจะได้คะแนนแน่นอน (ไม่มีการตอบผิด) แต่คะแนนจะแตกต่างกันตามระดับที่กำหนดให้ เช่น คะแนน ๕ ระดับ เป็น ๑ ๒ ๓ ๔ และ ๕ คะแนน (สมนึก ภัททิยธนี, ๒๕๔๙, น. ๖๔)

๕.๔.๑ การตรวจให้คะแนนคำตอบ แบบวัดที่เป็นแบบมาตราส่วนประมาณมีรายละเอียด ดังนี้^{๑๖}(บุญชม ศรีสะอาด, ๒๕๕๖, น. ๑๒๑)

เห็นด้วยอย่างยิ่ง ตรวจให้ ๕ คะแนน

เห็นด้วย ตรวจให้ ๔ คะแนน

ไม่แน่ใจ ตรวจให้ ๓ คะแนน

ไม่เห็นด้วย ตรวจให้ ๒ คะแนน

ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ตรวจให้ ๑ คะแนน

๕.๔.๒ เกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ยของคะแนนที่ได้จากแบบสอบถามความพึงพอใจมี ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, ๒๕๕๖, น. ๑๒๑)

ค่าเฉลี่ย ๔.๕๑-๕.๐๐ ความหมาย มากที่สุด

ค่าเฉลี่ย ๓.๕๑-๔.๐๐ ความหมาย มาก

^{๑๖} บุญชม ศรีสะอาด, วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพฯ. ๒๕๕๖), หน้า ๑๒๑.

ค่าเฉลี่ย ๒.๕๑-๓.๕๐ ความหมาย ปานกลาง

ค่าเฉลี่ย ๑.๕๑-๒.๕๐ ความหมาย น้อย

ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐-๑.๕๐ ความหมาย น้อยที่สุด

สรุปได้ว่า การสร้างแบบวัดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ มีเกณฑ์การให้คะแนนสำหรับผู้อบรม คือ ๕, ๔, ๓, ๒, และ ๑ คะแนนตามลำดับ และมีเกณฑ์การแปล ความหมาย ระดับ ได้แก่ ความพึงพอใจระดับมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

๒.๖. บริบทพระธาตุพนมและพระธาตุบิหาร

องค์พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม

๕.๑ สภาพทั่วไปทางภูมิศาสตร์

อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ในปัจจุบัน

คำขวัญอำเภอธาตุพนม

ไหว้พระธาตุพนม ชมวัดถุโบราณ

มันแกวรสหวาน ตำราญชายโขง จรรโลงวัฒนธรรม

มีพื้นที่ ๓๕๗.๖๙๕ ตร.กม.

ประชากร ๘๓,๒๗๓ คน

อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอเมืองนครพนม

ทิศตะวันออก ติดต่อกับแขวงคำม่วน (ประเทศลาว)

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอหว้านใหญ่ อำเภอเมือง และอำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอนาแกและอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม

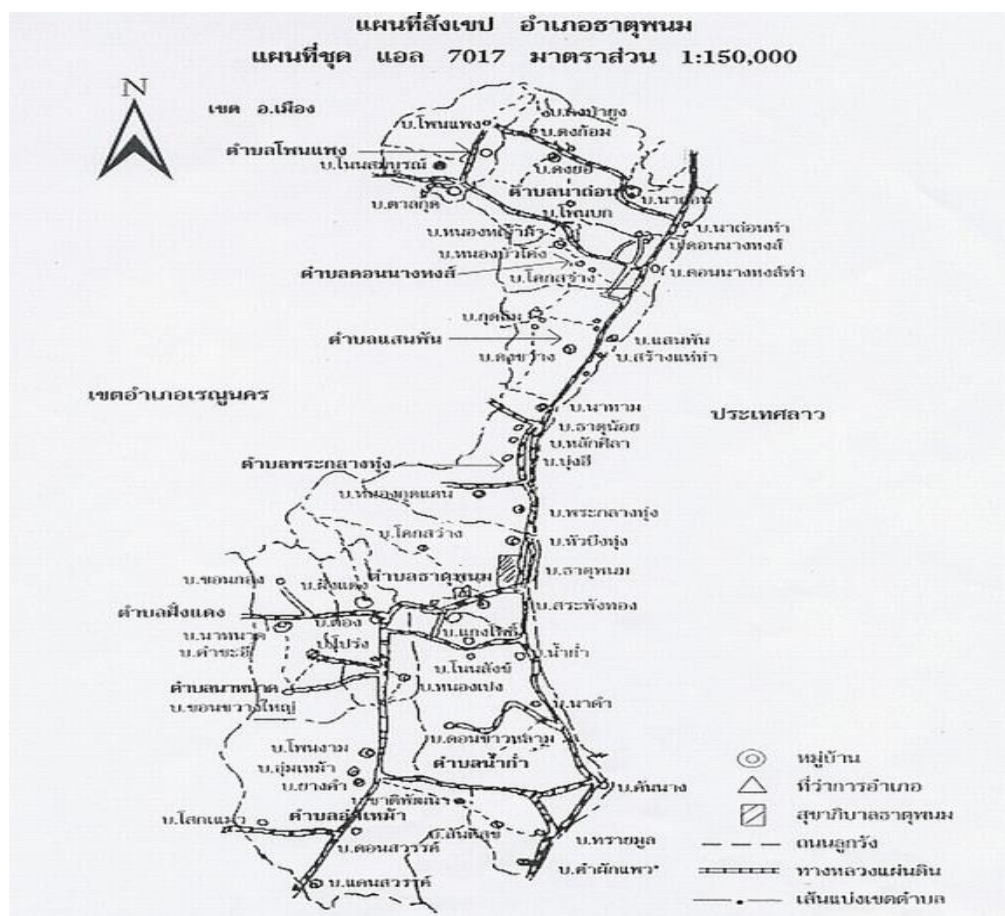
ลักษณะการปกครอง

พื้นที่การปกครองเขตอำเภอธาตุพนม แบ่งการปกครองเป็น ๑๒ ตำบล ๑๓๖

หมู่บ้าน มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปต.) ๑๒ แห่ง ดังนี้

๑. ตำบลธาตุพนม ๑๔ หมู่บ้าน
๒. ตำบลฝั่งแดง ๑๑ หมู่บ้าน
๓. ตำบลโพนแดง ๘ หมู่บ้าน
๔. ตำบลพระกลางทุ่ง ๑๖ หมู่บ้าน
๕. ตำบลนาถอน ๑๔ หมู่บ้าน
๖. ตำบลแสนพัน ๘ หมู่บ้าน
๗. ตำบลดอนนางหงส์ ๑๑ หมู่บ้าน
๘. ตำบลน้ำก่ำ ๒๐ หมู่บ้าน
๙. ตำบลอุมเหมา ๙ หมู่บ้าน
๑๐. ตำบลกุดฉิม ๗ หมู่บ้าน
๑๑. ตำบลนาหนาด ๑๐ หมู่บ้าน
๑๒. ตำบลธาตุพนมเหนือ ๘ หมู่บ้าน

ภาพประกอบ ๑ แสดงแผนที่อำเภอธาตุพนม ที่มา: www.thatphanom.com

๕.๑.๑ ประวัติการสร้างพระธาตุพนมและการบูรณปฏิสังขรณ์

ประวัติความเป็นมาของพระธาตุพนมปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าลักษณะตำนาน คือ ตำนานอุรังคธาตุ หรือตำนานพระธาตุพนม มีสาระโดยสังเขปว่า ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าได้เสด็จมาประทับยังดอยกัปปนคีรี หรือภูเก้าพร้าว ในเขตแคว้นอันเป็นที่ตั้งของพระธาตุพนมในปัจจุบันครั้งนั้น พญาศรีโคตรบูรนิมนต์ไปบิณฑบาตในเมืองและได้ถือบาตรมาส่งที่ภูเก้าพร้าว และพระพุทธเจ้าได้ตรัสกับพระอานนท์ทรงทำนายอนาคตของพญาศรีโคตรบูรว่าจะได้เป็นผู้สถาปนาพระอุรังคธาตุ คือ กระจุกบริเวณพระอุระไว้ที่ภูเก้าพร้าว จากนั้นเสด็จไปยังดอยอีกแห่งหนึ่งเรียกพระมหากัสสะปะจากเมืองราชคฤห์มาสั่งเสียว่าเมื่อพระองค์เสด็จปรินิพพานแล้วให้นำพระอุรังคธาตุมาประดิษฐานไว้ที่ภูเก้าพร้าว

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานแล้ว ๘ ปี พระมหากัสสะปะพร้อมด้วยพระอรหันต์ ๕๐๐ องค์ได้นำพระอุรังคธาตุผ่านมาทางเมืองหนองหารหลวง พญาสุวรรณภิงคาร เจ้าเมืองหนองหารหลวง

และพญาคำแดง เจ้าเมืองหนองหารน้อย ออกมาต้อนรับพระมหากัสสปะ ในกรณีนั้นมีการสร้างเจดีย์
 แข่งกันระหว่างผู้หญิงและผู้ชายเพื่อบรรจุพระอัฐิธาตุ ผู้หญิงใช้มารยาสร้างเสร็จก่อนแต่พระ
 มหากัสสปะมิได้บรรจุพระอัฐิธาตุไว้ ณ ที่นั้น เพราะพระพุทธรองค์มิได้สั่งไว้ คงให้ประดิษฐานแต่พระ
 อังคารธาตุ (ถ้ากระดูก) จากนั้นพระมหากัสสปะได้เดินทางไปยังภูเก้าพรา โดยพญาสุวรรณภิงคารและ
 พญาคำแดงติดตามมาด้วย และมีพญาเมืองในบริเวณใกล้เคียง คือ พญานันทเสนเมืองศรีโคตรบูร ผู้
 ครองเมืองศรีโคตรบูรหลังจากพญาศรีโคตรบูรผู้ซึ่งถือบาตรมาส่งพระพุทธรเจ้าที่ภูเก้าพรา พญา
 อินทปัฐเมืองอินทปัฐนคร และพญาจุลณีพรหมทัตแคว้นจุลณี พญาทั้ง ๕ ได้ร่วมบุญกันก่อสร้างอุบมุง
 ประดิษฐาน พระอัฐิธาตุ และบริจาควัตถุข้าวของอันมีค่าบูชาพระธาตุ

ครั้งนั้นพระมหากัสสปะเถระเจ้ารำลึกถึงพระพุทธรวณะที่พระศาสดาตรัสสั่งไว้ว่าให้นำเอา
 พระอัฐิธาตุไปประดิษฐานไว้ที่ภูเก้าพรา พระศาสดามิได้สั่งให้ฐาปนาไว้ พระมหากัสสปะ เถระเจ้ารู้
 แจ่มแล้วแสร้งกล่าวว่า ชะรอยว่าพระพุทธรวิสัยทรงมองเห็นว่าจักมีบุคคลทั้งหลายที่เป็นหน่อเชื้อหน่อ
 พุทธวงศาและเชื้อหน่อพระอรหันต์จักเกิดมีในกาลภายหน้านั้นจะได้มาบูรณปฏิสังขรณ์ต่อไป บัดนี้เรา
 ทั้งหลายอย่าได้ฐาปนาไว้ตามพระพุทธรวณะนั้นเลย ทนไฉนนั้นพระอัฐิธาตุก็กระทำปาฏิหาริย์เสด็จ
 กลับไปประดิษฐานในอุโมงค์ ผ้ากัมพลก็คลี่ขยายออกรองรับ พระอัฐิธาตุก็เสด็จเข้าไปประดิษฐาน
 อยู่ดั่งเก่า

พญาทั้ง ๕ ก็ได้ประดิษฐานพระอัฐิธาตุไว้ภายในอุบมุงโดยทำประตูไม้ปิดไว้ และ
 อธิษฐานขอให้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในชาติหน้า เมื่อพญาทั้ง ๕ เสด็จกลับบ้านเมืองแล้วพระ
 วิษณุกรรมได้ลงมาแกะสลักลายอุบมุงแล้วเรื่องก็กลับไปกล่าวถึงพญาศรีโคตรบูรผู้ถือบาตรมาส่ง
 พระพุทธรเจ้าว่า พระองค์ได้สิ้นพระชนม์ไปเกิดเป็นโอรสของเจ้าเมืองสาเกต ชื่อสุริยกุมาร เมืองสาเกตนี้
 มีเมืองขึ้นอยู่ในอำนาจมาก จึงมีชื่ออีกชื่อหนึ่งว่าร้อยเอ็ดประตูสุริยกุมารเป็นผู้ทำนุบำรุง
 พระพุทธศาสนาในเมืองร้อยเอ็ดประตูจนได้นามว่าสุริยวงศาธรรมิกราชาธิราชเอกราช ซึ่งต่อมาได้
 สิ้นพระชนม์ได้ไปเกิดเป็นโอรสของพญามรุกขนคร ชื่อ สุมิตตธรรมกุมาร

สิ่งก่อสร้างที่เรียกว่า “อุบมุง” ดังที่มิกล้าไว้ในตำนานอัฐิธาตุ หรือตำนานพระธาตุ
 พนม นั้น เป็นชื่อที่ผู้คนในวัฒนธรรมลาวใช้เรียกอาคารพุทธศาสนสถานที่มีขนาดเล็ก ๆ แคบ ๆ ซึ่งส่วน
 ใหญ่เป็นการสร้างขึ้นเพื่อใช้ประดิษฐานพระพุทธรูปในลักษณะที่เป็นห่อพระ ดังที่ยังมีให้เห็นได้ใน
 ปัจจุบัน คือ อุบมุงที่อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของพระธาตุก่องข้าวน้อยที่บ้านตาดทอง อำเภอ
 เมือง จังหวัดยโสธร และยังมีอยู่ในบริเวณวัดอีกหลายแห่งที่เมืองหลวงพระบางประเทศสาธารณรัฐ
 ประชาธิปไตยประชาชนลาว อุบมุงจึงมีสถานะที่อาจนำไปเทียบได้กับพระคันธกุฎี ในสมัยพุทธกาล

หรือเทียบได้กับพระมณฑปหรือพระวิหาร เหมือนดังที่สมคิด จิระทัศนกุล^{๑๗} ได้กล่าวถึงพระมณฑปหรือพระวิหารบางแห่งว่า พระมณฑปหรือพระวิหารนั้นไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นสถานที่ประกอบศาสนพิธี หากแต่สร้างขึ้นเพื่อเป็นเสมือนการจำลองพระคันธกุฎี ซึ่งเป็นที่ประทับของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เหมือนเมื่อครั้งที่ยังทรงมีพระชนม์ชีพอยู่ โดยมีความหมายเชิงสัญลักษณ์แทนพระพุทธรองค์ เช่นเดียวกับองค์พระเจดีย์

ส่วนพญาสุวรรณภิงคารก็ได้บริจาคสิ่งของมีค่าเป็นอันมากถวายเป็นเครื่องบูชาพระธาตุร่วมกับพญาทั้ง ๔ เรื่องในตำนานกล่าวว่าพระอูรังคธาตุแสดงปาฏิหาริย์ให้พระมหากัสสปะทราบว่าเป็นพระพุทธรูปเจ้าศรีสังข์ให้นำพระอูรังคธาตุมาประดิษฐานไว้เท่านั้นมิให้สถาปนา ดังความในอูรังคธาตุขณะนั้น พระอูรังคธาตุที่ห่อหุ้มไว้ด้วยผ้ากัมพลทรงกระทำปาฏิหาริย์ เสด็จออกมาประดิษฐานอยู่บนฝ่ามือกำขางของพระมหากัสสปะเถระเจ้าผู้้อครสาวก พระอรหันต์พร้อมด้วยท้าวพระยาทั้ง ๕ กับทั้งเสนาอำมาตย์เห็นเป็นอัศจรรย์ ดังนั้นก็เปล่งออกเสียงสาธุการขึ้นพร้อมกัน

จากเรื่องราวในตำนานที่กล่าวถึง การประดิษฐานพระอูรังคธาตุไว้ในอุบมุงโดย

พญาทั้ง ๕ ส่วนการสถาปนาพญาสุเมตตรธรรมวงศาแห่งเมืองมรุกขนคร ได้เป็นผู้สถาปนา ความหมายของคำประดิษฐาน กับสถาปนา ตามตำนานนั้นย่อมมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ การประดิษฐานคือการนำพระอูรังคธาตุไปไว้ในอุบมุง ทำประตูไม้ปิดไว้หมายความว่าอนุญาตให้เข้าไปสักการะพระอูรังคธาตุโดยใกล้ชิดได้ตามโอกาสอันควร แต่การสถาปนาพญาสุเมตตรธรรมวงศาไว้ในอุบมุง ก่ออิฐ ปิดตายไม่สามารถนำพระธาตุออกมาบูชาได้อีกจากเรื่องในตำนานพญาทั้ง ๕ มีโอกาสได้ประดิษฐานพระอูรังคธาตุไว้ในอุบมุง ส่วนพญาศรีโคตรบูรในพระชาติพญาสุเมตตรธรรมวงศามีโอกาสได้ทำบุญมากกว่า จึงได้เป็นผู้สถาปนาพระอูรังคธาตุ

^{๑๗} สมคิด จิระทัศนกุล, วัต : พุทธศาสนสถาปัตยกรรมไทย, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔,) หน้า ๘๑-๙๐.

ภาพประกอบ ๒ แสดงอุบมุง สมัยหลวงปู่โพนสะเม็กได้บูรณะปฏิสังขรณ์

๕.๒ ประวัติการบูรณะปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม

พระธาตุพนมมีอายุเก่าแก่เป็นปูชนียสถานศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชนจึงมีการบูรณะปฏิสังขรณ์มาโดยตลอด ได้เรียบเรียงลำดับการบูรณะปฏิสังขรณ์พระธาตุพนมครั้งสำคัญๆ ไว้ในหนังสือจอมเจดีย์ประกอบกับข้อมูลในเอกสารจดหมายเหตุการบูรณะปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม พ.ศ. ๒๕๑๘-๒๕๒๒^{๑๘} (จดหมายเหตุการบูรณะปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม) เป็นดังนี้

พระเจ้าโพธิสารราช ผู้ครองเมืองหลวงพระบาง (พ.ศ. ๒๐๗๓-๒๑๐๓) ได้ตำนารุงรักษาธาตุจากกัมพูชา เกิดความศรัทธาได้สถาปนาวัดบริเวณภูเก้าขึ้นเป็นวัด รวมทั้งอุทิศข้าทาสบำรุงรักษาองค์พระธาตุ ต่อมาพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช พระโอรสของพระเจ้าโพธิสารราช (พ.ศ. ๒๑๐๓-๒๑๑๔) ผู้สร้างเมืองเวียงจันทน์เป็นเมืองหลวงของลาวได้เคยเสด็จมานมัสการจากพระธาตุพนม และทรงซ่อมฐานพระธาตุพนม

พ.ศ. ๒๑๕๗ พระยานครหลวงพิชิตราชธานีศรีโคตรบูร เจ้าเมืองนครพนมได้บูรณะองค์พระธาตุโดยโอบอุ้มซ่อมฐานทั้ง ๔ ด้าน สร้างกำแพงแก้วชั้นในและชั้นนอกก่อซุ้มประตูจำลองตัวโขงทั้ง ๔ ด้าน หอข้าว แทนบุชา รวมทั้งอุทิศข้าทาสบำรุงรักษาพระธาตุ ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. ๒๒๓๓-๒๒๓๕ เกิดเหตุการณ์ไม่สงบขึ้นในเมืองเวียงจันทน์เนื่องจากมีการแย่งชิงอำนาจกันในหมู่พระราชวงศ์ พระครูโพนสะเม็ก แห่งเมืองเวียงจันทน์ ซึ่งเป็นพระภิกษุที่มีคนนับถือมาก จึงชักชวนญาติโยมชาวเวียงจันทน์ ๓,๐๐๐ คนเศษ อพยพหนีภัยมายังบริเวณพระธาตุพนม ซึ่งขณะนั้นยังรกร้างอยู่มาก พระครูโพนสะเม็กจึงดำเนินการซ่อมบูรณะปฏิสังขรณ์พระธาตุพนมซึ่งเป็นการซ่อมบูรณะครั้งใหญ่^{๑๙} (จดหมายเหตุการบูรณะปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม)

การซ่อมบูรณะครั้งนี้ได้บูรณะตั้งแต่ฐานชั้นที่ ๒ ขึ้นไป ทำเป็นบัวก่ออิฐถือปูนตอนองค์เจดีย์ก่อเป็นแบบยอดเจดีย์ ลาวหล่อด้วยโลหะเนื้ออ่อน เรียกว่าเหล็กเปี้ยก หรือเหล็กไหลตอนบนสุดเป็นที่ปักฉัตร ฉัตรนั้นเป็นเหล็กด้ามเป็นเงินฝังพลอย การบูรณะครั้งนี้เป็นงานใหญ่และใช้เวลานานพระครูโพนสะเม็กผู้ดำเนินการบูรณะครั้งนี้ ต่อมาท่านได้ไปพำนักที่นครจำปาสักและมรณภาพที่นั่น

พ.ศ. ๒๓๔๙-๒๓๕๖ พระเจ้าอนุวงศ์ และพระยาจันทสุริยวงศ์ ร่วมกันบูรณะซ่อมแซมฉัตรพระธาตุ สร้างถนนอิฐจากวัดไปยังท่าน้ำ และซ่อมแซมพระอุโบสถ
พ.ศ. ๒๔๔๔ พระครูวิโรจน์รัตโนบล จากวัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

^{๑๘} จดหมายเหตุการบูรณะปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม, ๒๕๒๒

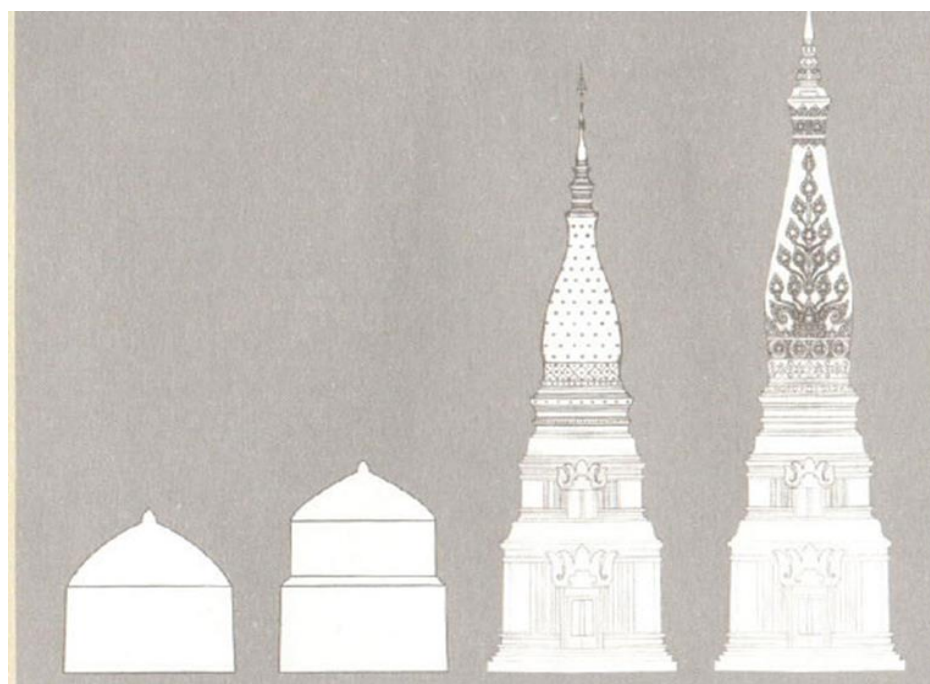
^{๑๙} จดหมายเหตุการบูรณะปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม, ๒๕๒๒ ๓๐-๓๑

บูรณะโดยทำความสะอาดองค์พระธาตุ กะเทาะปูนเก่าที่ชำรุดและโบกซ่อมแซม ทาสีประดับกระจก กระเบื้องเคลือบ ลงรักปิดทองที่ยอดองค์พระธาตุ แผ่นแผ่นเงิน แผ่นทองหุ้มยอด ประดับแก้วรวมทั้ง ซ่อมกำแพงชั้นใน

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๘๓ กรมศิลปากรดำเนินการบูรณะพระธาตุพนมครั้งใหญ่อีกครั้งหนึ่งเนื่องจากในปี พ.ศ. ๒๔๘๓ ไทยเกิดกรณีพิพาทเรื่องดินแดนกับฝรั่งเศสในอินโดจีน บริเวณชายแดนตริ่งเคียดด้วย ภาวะสงคราม พลโทประยูร ภมรมนตรี รัฐมนตรีในขณะนั้นเสนอที่ประชุมคณะรัฐมนตรีว่าพระธาตุพนมเป็นปูชนียสถานเป็นที่เคารพสักการะของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหากรัฐบาลบูรณะต่อเสริมส่วนยอดให้สูงตระหง่านขึ้นมองเห็นได้ทั้งสองฝั่งโขงจะเป็นทางชักจูงจิตใจแถบอินโดจีนให้เข้าร่วมในราชอาณาจักรไทยได้มาก และนอกจากนี้ยังมีเหตุผลอื่นอีกคือขณะนั้นอยู่ในภาวะสงครามจึงมุ่งจะเชิญฉัตรทองคำและลอกแผ่นเงินแผ่นทองหุ้มยอดของเก้าออกนำลงมาเก็บรักษาไว้ในที่ปลอดภัย เพราะพระธาตุพนมอยู่ใกล้พรมแดน เมื่อเหตุการณ์สงบจึงเชิญฉัตรขึ้นประดิษฐานดังเดิม

การบูรณปฏิสังขรณ์ในครั้งนั้น ได้ดำเนินการสิ่งสำคัญคือต่อยอดองค์พระธาตุขึ้นใหม่ตามแบบศิลปะไทย หุ้มยอดของเดิมซึ่งเป็นศิลปะแบบล้านช้างที่พระครูโพนสะเม็กบูรณะไว้โดยต่อขึ้นไปอีก ๑๐ เมตร ลอกทองและเงินหุ้มยอดเก้านำมาหลอมเป็นแผ่นอิฐทอง หนัก ๘,๐๐๐ กรัม ๑ ก้อน แผ่นอิฐเงินหนัก ๓,๕๐๐ กรัม ๑ ก้อน เศษทองห่อไว้รวมกัน หนัก ๒๕๐ กรัม ๑ ก้อน

ลักษณะขององค์พระธาตุพนมหลังการบูรณะครั้งนี้ซึ่งนับเป็นการบูรณะครั้งใหญ่อีกครั้งหนึ่ง เป็นเจดีย์สี่เหลี่ยมแบ่งเป็น ๓ ช่วง คือ

ภาพประกอบ ๓ แสดงการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม

ช่วงแรก เป็นฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้างด้านละ ๑๖.๐๐ เมตร สูงจากพื้นดินขึ้นไป ถึงบัวถลา หรือบัวล่าง ๘.๐๐ เมตร เป็นของเก่าโบราณแท้ประดับด้วยแผ่นอิฐสีแดงจำหลักลวดลายทั้งสี่ด้านเป็นรูปกษัตริย์สมัยโบราณเกี่ยวพันด้วยรูปสัตว์และกระหนกลายก้านขดลายใบผักกูดตรงกลาง จำหลักเป็นรูปประตูล้อม ลักษณะเหมือนตัวโขง สลักลวดลายกระหนกบนอิฐแดง และมีร่องรอยการซ่อมซึ่งประดับกระเบื้องเคลือบลายดอกไม้ประดับกระจกสี ส่วนประตูลักษณะเป็นซุ้มทรงบายศรี ลักษณะเช่นเดียวกับศิลปะแบบที่พบในตะวันออกเฉียงเหนือโดยทั่วไป

ช่วงที่สอง ตั้งแต่บัวล่างไปถึงบัวบน ระยะเวลาสูง ๑๒.๐๐ เมตร การซ่อมแซม

ในช่วงหลัง ๆ ได้โบกปูนทับลวดลายของเก่าทั้งสี่ด้าน มีกระเบื้องถ้วยชามติดประดับเป็นดอกดวงแต่ยังมีร่องรอยให้เห็นลวดลายอยู่บ้าง ช่วงที่สาม ตั้งแต่บัวบนเป็นองค์เจดีย์สี่เหลี่ยมไปจนสุดยอดระยะสูงเดิม ๒๓.๐๐ เมตรเป็นตอนที่ต่อเสริมกันขึ้นเรื่อย ๆ เป็นบัวคว่ำและบัวปากกระฆัง หัวบัวเป็นทรงขวดแก้ว องค์เจดีย์เรียวยาวขึ้นไปตามลำดับรูปทรงสี่เหลี่ยม ยอดเดิมซึ่งอยู่ภายในเป็นทรงเตี้ยป้อมส่วนยอดใหญ่ที่กรมศิลปากรก่อสร้างขึ้นอีก ๑๐ เมตร สวมอยู่นอกเป็นทรงเรียวเหมือนทรงกรวยประดับลายพุ่มข้าวบิณฑ์เป็นขอลดหล่นจนถึงยอด เหนือสุดเป็นฉัตรทองคำสวมยอดฉัตรสูง ๔.๕๐ เมตร รวมความสูงตลอดองค์พระธาตุพนม ๕๗.๕๐ เมตร

สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งในการบูรณะครั้งนี้ คือ การบูรณะฉัตร เมื่อเสริมองค์เจดีย์ให้ใหญ่ขึ้นแล้ว ฉัตรก็ควรใหญ่ขึ้นด้วยให้เหมาะสมกับองค์เจดีย์ การบูรณะได้ลอกทองและเงินที่หุ้มยอดเก่าลงมาดังกแล้ว จุดประสงค์เพื่อใช้ในการสร้างฉัตรใหม่ แต่การสร้างฉัตรให้ใหญ่ขึ้นต้องนำทองมาทำที่กรุงเทพฯ แต่การจะนำทองไปที่กรุงเทพฯ นั้นจะเกิดข้อครหาขึ้นได้ จึงฝากทองไว้ที่คลังจังหวัดนครพนม การสร้างฉัตรทองยอดพระธาตุพนมมีปัญหาขัดแย้งซึ่งเกี่ยวกับสถานการณบ้านเมืองในขณะนั้นด้วย มีการเล่าลือไปในทางไม่ดี

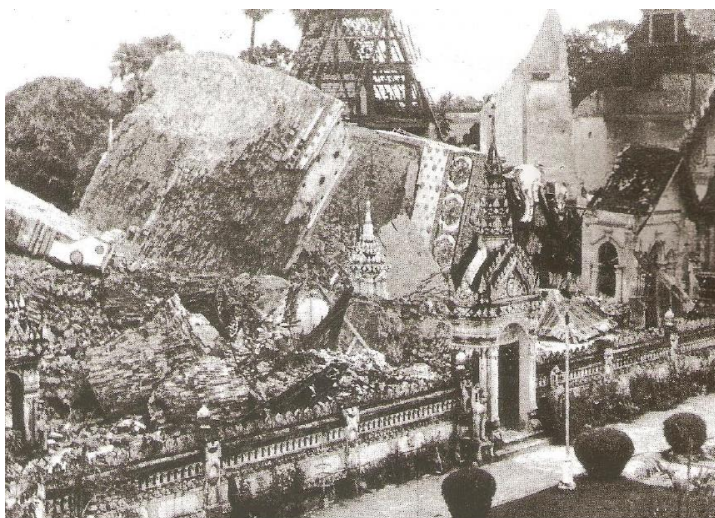
จนถึง พ.ศ. ๒๔๙๕ กระทรวงวัฒนธรรมจึงดำเนินการจัดทำฉัตรพระธาตุพนม เพื่อแก้ข่าวอสุล และบำรุงขวัญของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ให้กรมธนารักษ์เป็นผู้จัดทำและกรมศิลปากรเป็นผู้ออกแบบ โดยนำทองของเดิมที่ฝากไว้กับคลังจังหวัดนครพนม ดำเนินการให้เรียบร้อยประกอบพิธียกฉัตรเมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๕

พระธาตุพนมล้ม

หลังจากการบูรณะในครั้งนั้นแล้วก็ได้มีการบูรณะเป็นการใหญ่อีก จนถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ เกิดแผ่นดินไหว องค์พระธาตุพนมกระเทือนมาก เกิดรอยร้าวขนาดใหญ่ขึ้นมากมาย มีรอยปริร้าวตั้งแต่ส่วนบนมาจนถึงบริเวณฐาน จนถึงเดือนสิงหาคมซึ่งเป็นหน้าฝนมีฝนและลมกระหน่ำ รอยร้าวที่องค์พระธาตุพนมเริ่มกว้างขึ้น องค์พระธาตุเอียงไปทางทิศตะวันออกเฉียง

เห็นได้ชัด ในที่สุดเมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ เวลา ๑๙.๓๘ นาฬิกา^{๒๐}(พระธรรมราชานุวัตร (แก้ว อุทุมมาลา)

เหตุการณ์ครั้งนั้นสร้างความตระหนกตกใจและสะเทือนขวัญของประชาชนทั่วไป เป็นอย่างมาก สื่อมวลชนทุกแขนงร่วมกันเสนอข่าว และจากนั้นได้มีการณรงค์ให้ประชาชนทั่วประเทศ บริจาคเงินสมทบทุนในการบูรณะองค์พระธาตุพนมเป็นการใหญ่ ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ ๔ เจดีย์พระธาตุพนมที่พังลงเมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๘

การบูรณปฏิสังขรณ์ด้วยการสร้างพระธาตุพนมองค์ใหม่

การดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุพนมในครั้งนี้เป็นงานใหญ่มาก เพราะองค์พระธาตุล้มพังลงมาทั้งองค์ การบูรณปฏิสังขรณ์ครั้งนี้คือ การสร้างพระธาตุพนมขึ้นใหม่ในการดำเนินการต้องประสานงานกันหลายฝ่าย คณะรัฐมนตรีได้แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม เมื่อวันที่ ๑๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๘^{๒๑} (จดหมายเหตุการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม) ประกอบด้วย คณะกรรมการฝ่ายสงฆ์สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน คณะกรรมการฝ่ายฆราวาส พลตรี ประมาณอดิเรกสาร รองนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน ต่อมาคณะกรรมการฯ ได้มีการปรับไปตามการเปลี่ยนแปลงของคณะรัฐบาล

^{๒๐} พระธรรมราชานุวัตร (แก้ว อุทุมมาลา), อรุณนิทาน ดำเนินพระธาตุพนม(พิสดาร), พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพฯ : นีลนาราการพิมพ์, ๒๕๓๗, หน้า ๑๐๘-๑๒๓.

^{๒๑} จดหมายเหตุการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม, (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๒๒, หน้า ๖๒-๘๓.

นอกจากนี้ยังได้แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ เพื่อวางแผนและดำเนินงาน ๕ คณะ ดังนี้

๑. คณะอนุกรรมการออกแบบและรักษาศิลปะเดิมขององค์พระธาตุพนม และปรับปรุงวัดพระธาตุพนม มีหน้าที่ดำเนินการศึกษาเอกสารและตรวจสอบข้อมูลที่เป็นในการออกแบบเปรียบเทียบศิลปกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์พระธาตุพนม จากส่วนราชการและหน่วยงานรัฐ หรือแหล่งเอกสารข้อมูลอื่น ดำเนินการบูรณะองค์พระธาตุพนมรวมทั้งบริเวณให้เป็นไปตามแบบอย่างศิลปะเดิมให้มากที่สุดและให้มีหน้าที่ปรับปรุงวัดพระธาตุพนมตามความเหมาะสมด้วย

๒. คณะอนุกรรมการการเงินเกี่ยวกับการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม ให้มีหน้าที่ควบคุมเงินบริจาคสำหรับบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนมทั้งหมด

๓. คณะอนุกรรมการคัดเลือกวัตถุบรรจุในองค์พระธาตุและพิพิธภัณฑสถานให้ มีหน้าที่พิจารณาตรวจคัดเลือกโบราณวัตถุที่ได้จากองค์พระธาตุพนมเพื่อเก็บรักษาไว้ในองค์พระธาตุ และพิพิธภัณฑสถานวัดพระธาตุพนม ติดต่อประสานงานกับคณะอนุกรรมการออกแบบและรักษา ศิลปะเดิมขององค์พระธาตุพนมและปรับปรุงวัดพระธาตุพนม เพื่อการออกแบบจัดสร้างภายในห้อง พระบรมสารีริกธาตุ สำหรับจัดเก็บโบราณวัตถุ และให้รายงานผลการตรวจคัดเลือกให้คณะกรรมการ อำนวยการฯ ทราบก่อนดำเนินการต่อไป

๔. คณะอนุกรรมการดำเนินงานบรรจุพระบรมสารีริกธาตุในองค์พระธาตุพนมให้มี หน้าที่ดำเนินงานบรรจุพระบรมสารีริกธาตุในองค์พระธาตุพนม ซึ่งต่อมานายแพทย์บุญญสม มาร์ติน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นประธานกรรมการ พิจารณาแล้วเห็นว่างานนี้เป็นพระราชพิธี สำคัญของบ้านเมือง ต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน จึงเสนอ คณะรัฐมนตรีแต่งตั้งเป็น “คณะกรรมการดำเนินงานบรรจุพระบรมสารีริกธาตุในองค์พระธาตุพนม”

๕. คณะอนุกรรมการประชาสัมพันธ์เพื่อการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนมมี หน้าที่วางแผนการประชาสัมพันธ์ การรับบริจาคเงินและสร้างศรัทธาให้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการ บูรณะองค์พระธาตุพนม

คณะอนุกรรมการออกแบบและรักษาศิลปะเดิมขององค์พระธาตุพนมมีมติว่ารูปแบบ สถาปัตยกรรมขององค์พระธาตุพนมซึ่งจะบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่สมควรใช้แบบสถาปัตยกรรมเหมือน แบบรูปทรงการบูรณะครั้งหลังสุด ซึ่งบูรณะเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ ด้วยเหตุผลดังนี้ คือ

ประการแรก แบบสถาปัตยกรรมขององค์พระธาตุพนมในการบูรณะครั้งหลังสุด

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ เป็นแบบที่มีความงามเด่น และมีคุณค่าทางศิลปะกว่าแบบที่เคยทำ การบูรณะมาก่อนนั้นทุกแบบ และเป็นแบบที่ชินตาของคนทั่วไป

ประการที่สอง การใช้แบบสถาปัตยกรรมขององค์พระธาตุพนมในการบูรณะครั้ง หลังสุดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ นั้น ถูกต้องตามหลักการบูรณะสากลและหลักการบูรณะโบราณสถานของ

กรมศิลปากร ซึ่งมีหลักการสำคัญว่า โบราณสถานที่เป็นปูชนียสถานอันเป็นที่เคารพยกย่องหรือเป็นที่รู้จักคุ้นเคยดีต่อประชาชนทั่วไป จะต้องบูรณะโดยไม่มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงลักษณะสีและทรวดทรง ซึ่งจะทำให้โบราณสถานนั้นหมดคุณค่าหรือเสื่อมความศักดิ์สิทธิ์ไป

วิธีการดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม ซึ่งได้บูรณปฏิสังขรณ์ตามแบบสถาปัตยกรรมเหมือนแบบรูปทรงการบูรณะครั้งหลังสุดซึ่งบูรณะเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ โดยวิจัยจากสภาพความเสียหายที่เกิดขึ้นและจากหลักฐานทางโบราณคดีและทางสถาปัตยกรรมประกอบกันสามารถทำการบูรณปฏิสังขรณ์ได้คือ สร้างโครงสร้างภายในเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กขึ้นใหม่ตามรูปทรงสถาปัตยกรรมเหมือนของเดิมโดยการนำลวดลายดินเผาของเดิมที่มีคุณค่านำมาประดับไว้ตามตำแหน่งเดิม แล้วทำลวดลายส่วนที่ขาดหายไปนั้นเสริมเติมขึ้นใหม่ตามแบบของเดิมให้สมบูรณ์หากปรากฏว่าลวดลายดินเผาที่มีคุณค่าเหลืออยู่นั้น สามารถนำมาประกอบให้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของงานได้โดยมีปริมาณพอสมควร ทั้งนี้โดยมีเหตุผลว่า

๑. เพื่อเป็นการส่งเสริมศรัทธาของประชาชนที่มีต่อองค์พระธาตุพนมโดยประชาชนที่มาสักการบูชาจะสามารถเห็นได้ถึงความเก่าแก่และความศักดิ์สิทธิ์ของโบราณสถานแห่งนี้ได้ในทันทีจากลวดลายดินเผาที่นำมาประดับตกแต่งนั้น

๒. องค์พระธาตุพนมนั้นนอกจากมีความสำคัญและศักดิ์สิทธิ์อันเนื่องจากความเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ประดิษฐานองค์พระอัฐิธาตุแล้วยังมีความศักดิ์สิทธิ์เนื่องจากความเก่าแก่ขององค์เจดีย์ด้วย จึงควรรวบรวมลวดลายดินเผาประดับไว้ดังเดิมให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เพื่อรักษาคุณค่าขององค์พระธาตุพนมไว้ดังเดิม

๓. วิธีการในการบูรณะโบราณสถานด้านการรักษาศิลปวัตถุโดยเฉพาะลวดลายและเนื้อของดินเผานั้น มีวิธีการและสารเคมีซึ่งสามารถช่วยรักษาทำให้วัสดุเดิมมีความคงทนแข็งแรงขึ้นเมื่อนำไปประดับตกแต่งไว้ดังเดิม ก็ควรจะใช้วิธีการและสารเคมีนั้นทำการอนุรักษ์ไว้ให้ถาวรสืบต่อไป

๔. การบูรณะองค์พระธาตุพนมโดยการนำอิฐที่มีลวดลายมาประกอบโดยวิธีการนั้นก็เป็นที่ถูกต้องวิธีหนึ่งของการบูรณะโบราณสถาน ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ ๕ เจดีย์พระธาตุพนมที่ได้รับการสร้างขึ้นใหม่ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๒
แทนองค์เดิมที่พังลงเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๘

การปฏิบัติการด้านโบราณคดีกับการบูรณะปฏิสังขรณ์พระธาตุพนม

เนื่องจากพระธาตุพนมเป็นโบราณสถานสำคัญ มีการก่อสร้างต่อ ๆ กันมาหลายสมัย มีโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุบรรจุอยู่ในองค์พระธาตุมากมายซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นพระพุทธรูปทองคำและเงิน รวมทั้งแผ่นอิฐสลักลายอันเป็นส่วนประกอบส่วนผนังของพระธาตุพนม มีทั้งที่เป็นรูปดอกไม้ข้าง ม้า คน รูปกรอบประตูปลอมส่วนที่อยู่เหนือประตูเป็นทับหลัง ฯลฯ อิฐสลักลายเหล่านี้นอกจากจะเป็นส่วนประกอบประดับองค์พระธาตุให้งดงามแล้ว ในทางวิชาการก็เป็นที่ยกคาน่าหมายว่าอิฐเหล่านี้เป็นส่วนที่มีอายุเก่าที่สุดขององค์พระธาตุพนม ในการปฏิบัติงานทางโบราณคดีจะพยายามจัดเก็บและรักษาให้อยู่ในสภาพที่ดีที่สุดและพยายามนำมาประกอบเรียงกันให้เหมือนเดิมมากที่สุดเท่าที่จะทำได้

การปฏิบัติงานทางโบราณคดี ได้ให้ประโยชน์ในการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับองค์พระธาตุพนมเพิ่มขึ้น โดยสามารถสรุปอายุการก่อสร้างพระธาตุพนมไว้ว่าอยู่ในระหว่าง พ.ศ. ๑๒๐๐-๑๔๐๐ ได้รู้เรื่องราวเกี่ยวกับการบูรณะปฏิสังขรณ์ ดังเช่นในตำนานอุรังคธาตุ กล่าวถึงพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช กษัตริย์ลาวล้านช้าง (พ.ศ. ๒๑๘๑-๒๒๓๓) ว่าเป็นผู้มีเจตนาที่จะบูรณะพระธาตุพนมแต่ในการขุดค้นซากปรักหักพังขององค์พระธาตุพนม พบจารึกลานทองแดงเลขที่ ธ. ๑๗๒๐/ ๙๖ เนื้อความกล่าวว่าการบูรณะองค์พระธาตุพนมดำเนินการระหว่าง พ.ศ. ๒๒๓๖-๒๒๔๕ ซึ่งเป็นเวลาหลังจากพระเจ้าสุริยวงศาสิ้นพระชนม์แล้ว ๓ ปี

การค้นพบพระบรมสารีริกธาตุ

จากการปฏิบัติงานรื้อซากปรักหักพังขององค์พระธาตุ เมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ พบวัตถุสำคัญหลายรายการในจำนวนนั้นคือ พระบรมสารีริกธาตุ ส่วนที่เป็นพระอรังคธาตุ ตามที่กล่าวไว้ในตำนานนับเป็นสิ่งสำคัญมาก คณะกรรมการจึงได้จัดงานพิธีสมโภชพระบรมสารีริกธาตุ ในวันที่ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินเป็นประธานในพิธี^{๒๒} (จดหมายเหตุการณ์บูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม)

การที่พระธาตุพนมล่มลง ทำให้ฉัตรทองคำเสียหายมาก เช่น ปลียอดฉัตรซึ่งเป็นทองคำยุบย่น ลวดลายสลักกลีบบัวชำรุดปลายยอดคดง จึงได้ตั้งคณะกรรมการจัดซื้อทองคำซ่อมฉัตร องค์พระธาตุพนม มีอธิบดีกรมศิลปากรเป็นประธาน คณะกรรมการประกอบด้วยบุคลากรจากกรมศิลปากรกรมธนารักษ์ กรมการศาสนา โดยกรมธนารักษ์เป็นผู้ดำเนินการจัดซ่อม แล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๒๒ สิ้นเงินค่าใช้จ่าย ๑,๑๒๘,๓๓๕ บาท (หนึ่งล้านหนึ่งแสนสองหมื่นแปดพันสามร้อยสามสิบบาท)

การดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุพนม ซึ่งเริ่มมาแต่ พ.ศ. ๒๕๑๘ แล้วเสร็จใน พ.ศ.๒๕๒๒ ใช้เงินค่าก่อสร้างเฉพาะในส่วนขององค์พระเจดีย์เป็นเงิน ๙,๘๑๑,๘๐๐บาท (เก้าล้านแปดแสนหนึ่งหมื่นหนึ่งพันแปดร้อยบาทถ้วน) นับเป็นเหตุการณ์สำคัญ เป็นที่ปลื้มใจของบรรดาพุทธศาสนิกชนทั้งประเทศที่ปุษยนียสถานสำคัญแห่งนี้ได้รับการบูรณะให้สมบูรณ์ดังเดิม ในการนี้ได้จัดให้มีพระราชพิธีสำคัญขึ้น คือ พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์รัตนโกสินทรศก เมื่อวันที่ ๒๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๒ ในครั้งนี้ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช เสด็จดำเนินทรงประกอบพิธี

พระราชพิธีอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุขึ้นบรรจุในองค์พระธาตุพนม ในวันศุกร์ที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินประกอบพระราชพิธีในการดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุพนมครั้งนี้เป็นเหตุการณ์สำคัญ คณะกรรมการอำนวยการฯ และคณะกรรมการดำเนินงานบรรจุพระบรมสารีริกธาตุในองค์พระธาตุพนมเห็นสมควรจัดทำสุพรรณบัฏ และแผ่นจารึกความเกี่ยวกับการบูรณปฏิสังขรณ์ไว้เป็นหลักฐานตามประเพณี จารึกสุพรรณบัฏนำขึ้นบรรจุไว้ ณ อุบัติประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ส่วนจารึกแผ่นศิลานั้นให้ประดิษฐานไว้ ณ ประตูซุ้มกำแพงแก้วชั้นนอกขององค์พระธาตุพนม จารึกมีข้อความ ดังตัวอย่างนี้

^{๒๒} จดหมายเหตุการณ์บูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม. ๒๕๒๒, หน้า ๑๙๔-๒๐๑.

ตัวอย่างประวัติพระธาตุพนม

“พระธาตุพนมเป็นพระสถูปเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตั้งอยู่ ณ วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร พระอารามหลวง เป็นปูชนียสถานสำคัญที่พุทธศาสนิกชนเคารพบูชามาแต่ครั้งอาณาจักรโคตรบูรและเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนชาวไทยและชาวลาว ทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขงตลอดมาหลายยุค หลายสมัยดังมีควาไว้ในตำนานอรัญจยาต โดยพิสดาร ได้มีการบูรณปฏิสังขรณ์หลายครั้ง ครั้งสุดท้ายระหว่างพุทธศักราช ๒๔๘๓ ถึง ๒๔๘๔ กรมศิลปากรได้บูรณะเสริมยอดพระธาตุให้สูงอีก ๑๐ เมตร จากของเดิม ๔๓ เมตร ลอกทองจังโกที่หุ้มยอดเก่าออกเพื่อทำเป็นฉัตร รัฐบาลได้ประกอบพิธีกฉัตร ณ วันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๔ ปีมะเมีย พุทธศักราช ๒๔๙๗ เวลา ๑๐ นาฬิกา ๔๕ นาที ต่อมาองค์พระธาตุพนมเริ่มชำรุดมีรอยแตกกว้างขนาดใหญ่ จึงเกิดเสียความทรงตัวทรุดทลายลง เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๑๘ เวลา ๑๙ นาฬิกา ๓๘ นาที รัฐบาลตระหนักในความสำคัญ คุณค่าทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรมขององค์พระธาตุพนมเป็นอย่างยิ่ง จึงให้กรมศิลปากรดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์ให้คงสภาพใกล้เคียงองค์เดิมทุกประการซึ่งการบูรณปฏิสังขรณ์ได้สำเร็จบริบูรณ์ เมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๒ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศร รามาธิบดีจักรีนฤเบดินทรสยามมินทรราชิราช บรมนาถบพิตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณสมเด็จพระสังฆราช (วาสน์ วาสโน) เสด็จมาทรงยกฉัตรทองคำประดิษฐานบนยอดองค์พระธาตุพนม เมื่อวันที่ ๒๒ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๒ เวลาประณมพระฤกษ์ ๑๔ นาฬิกา ๑๙ นาที ครั้นวันที่ ๒๓ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๒ ตรงกับรัตนโกสินทรศก ๑๙๘ เป็นปีที่ ๓๔ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการพระราชพิธีบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และได้เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ทรงประกอบพระราชพิธีอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุขึ้นบรรจุภายในองค์พระธาตุพนมนี้”^{๒๓}

การสร้างจารึกแผ่นศิลาที่แสดงประวัติพระธาตุพนมแล้วประดิษฐานไว้ ณ ประตูซุ้มกำแพงแก้วชั้นนอกขององค์พระธาตุพนม เป็นตำแหน่งที่อยู่บริเวณด้านนอกของประตูทางเข้าไปสู่องค์พระธาตุพนม ซึ่งเป็นตำแหน่งที่มองเห็นได้ชัดเจน ข้อความในจารึกประวัติพระธาตุพนมชุดดังกล่าวถึงแม้เป็นการสร้างขึ้นใหม่ในช่วงที่มีการสร้างเจดีย์พระธาตุพนมขึ้นใหม่เมื่อกว่าสามสิบปีที่ผ่านมา คือการประกาศให้มหาชนได้รับรู้อีกครั้งหนึ่งว่าเจดีย์พระธาตุพนมได้รับการอนุรักษ์ดูแลรักษาโดยรัฐไทยมาอย่างต่อเนื่อง

^{๒๓} ฉวีงาม มาเจริญ และคณะ, **จอมเจดีย์**, กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์, กรมศิลปากร, ๒๕๔๓, หน้า ๑๒๒-๑๒๔.

ส่วนการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระมหากษัตริย์ไทย ในรัชกาลปัจจุบัน เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วย สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงประกอบพระราชพิธีอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุขึ้นบรรจุภายในองค์พระธาตุพนม คือการแสดงให้มหาชนได้เห็นถึงความสำคัญของเจดีย์พระธาตุพนมว่าเป็นศาสนสถานที่มีความสำคัญในระดับชาติ ไม่ใช่มีความสำคัญอยู่เฉพาะในท้องถิ่นภาคอีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยเท่านั้นและยังถือได้ว่าเป็นการปฏิบัติตามโบราณประเพณีเหมือนดังเช่นครั้งที่องค์พระมหากษัตริย์แห่งราชอาณาจักรลาวโบราณได้เคยปฏิบัติมาแล้วในอดีต ในขณะเดียวกันยังมีความหมายถึงการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นในการรับรู้ของผู้คนโดยทั่วไปได้เข้าใจว่าการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมาเป็นองค์ประธานในการพระราชพิธีบรรจุพระบรมสารีริกธาตุขึ้นบรรจุภายในองค์เจดีย์พระธาตุพนมที่สร้างขึ้นใหม่ ทำให้เจดีย์พระธาตุพนมองค์ที่สร้างขึ้นใหม่นั้นยังคงไว้ซึ่งของการเป็นพุทธศาสนสถานที่มีความศักดิ์สิทธิ์เหมือนเช่นเดิม

๕.๓ พระธาตุบวร (โดยย่อ)

๕.๓.๑ พระธาตุเรณูนคร

วัดธาตุเรณู หรือวัดกลาง อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนมเป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองเรณูนครแต่เดิมเคยใช้เป็นสถานที่ถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาของข้าราชการเมืองเรณูนครเป็นที่ประดิษฐานพระธาตุเรณูหรือที่ชาวบ้านเรียก ธาตุเรณู ซึ่งเป็นศูนย์รวมใจของชาวผู้ไทเมืองเรณูนคร เนื่องจากอำเภอเรณูนครเป็นชุมชนที่ต้องของชาติพันธุ์ผู้ไทหรือภูไทซึ่งอพยพเข้ามาในดินแดนไทย พระธาตุเรณูมีประวัติการก่อสร้างถึง ๒ ครั้ง โดยพระอุปัชฌาย์อินทร์ เจ้าอาวาส และญาณคุณสงฆ์ พร้อมด้วยชาวเรณูนคร การสร้างพระธาตุเรณูครั้งแรกสร้างเสร็จใน พ.ศ.๒๔๖๑ แต่แล้วเสร็จยังไม่ถึง ๖ เดือน ก่อนงานสมโภชก็ถูกฟ้าผ่าเสียหายจึงได้มีการสร้างใหม่เป็นครั้งที่สองและเสร็จสมบูรณ์ในปี พ.ศ. ๒๔๖๓ มีลักษณะเป็นพระธาตุก่ออิฐถือปูนเลียนแบบพระธาตุพนมองค์เดิมก่อนกรมศิลปากรบูรณะ (พ.ศ.๒๔๘๒) แต่มีขนาดย่อมกว่า ซึ่งพระศุภกิจ ปัญญาพโล (๑ เมษายน ๒๕๖๓.สัมภาษณ์) ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า “ภายในพระธาตุเป็นที่เก็บพระพุทธรูปทองคำ พระพุทธรูปเงิน พระไตรปิฎก และของมีค่าต่าง ๆ โดยวัตถุประสงค์ของการสร้างพระธาตุเรณูนี้สร้างขึ้นเพื่อให้เป็นที่เคารพสักการะและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวผู้ไทเรณูนคร” พระธาตุเรณู ได้รับการกำหนดให้เป็นพระธาตุประจำวันเกิดของผู้ที่เกิดวัน

จันทร์ มีความเชื่อว่า ผู้ที่ได้มาสักการพระธาตุเรณูแล้วจะส่งผลให้มีวรรณงดงามผุดผ่องดังแสงจันทร์^{๒๔}พระครูสีลาภวิวัฒน์

๕.๓.๒ พระธาตุศรีคุณ

พระธาตุศรีคุณ หรือ พระธาตุศรีคุณ ประดิษฐานอยู่ที่วัดธาตุศรีคุณ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม จากป้ายหินอ่อนแกะสลักในวัดพระธาตุศรีคุณได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาว่าแต่เดิมพระธาตุศรีคุณเป็นพระธาตุก่ออิฐถือปูนในวัดร้างกลางป่า มีฐานกว้างประมาณ ๑๒ เมตร ลักษณะคล้ายพระธาตุพนม บริเวณพระธาตุมีรอยติดโคลนที่เกิดจากการมาถูแก้คันของช้างป่า เรียกว่าสี แล้วเปลี่ยนเป็นศรีในภายหลังเพื่อให้ความหมายตามภาษาชวาว่าสิริ และบริเวณใกล้เคียงก็พบหอคูณ ซึ่งหมายถึงศาลหลักเมือง จึงได้ตั้งชื่อ

พระธาตุองค์นี้ว่า พระธาตุศรีคุณ โดยมีความหมายว่า เจริญที่เป็นสง่าและมีคุณต่อศาสนา ซึ่งพระธาตุสร้างนี้ ชาวผู้ไทและผู้ไทกะโปที่อพยพหนีภัยสงครามจาก บ้านกวนกุ บ้านกวนจัว เมืองก่องแก้วมหาชัย ในเขตพื้นที่ประเทศลาวในปัจจุบันมาพบและเลือกบริเวณนี้ ในการตั้งบ้านเรือนในราว พ.ศ.๒๓๔๐ - ๒๓๖๐ จนในปีพ.ศ.๒๔๕๐ ข้าหลวงผู้ตรวจราชการกระทรวงมหาดไทยกับนายอำเภอสิทธิ ฤ นนครพนม ได้นำพรพระอรหันต์ธาตุของพระโมคคัลลานะพระสารีบุตรและพระมหากัจจายนะ จากประเทศอินเดียมาเพื่อประดิษฐาน ณ อำเภอนาแก จึงได้ริเริ่มทำการบูรณะพระธาตุศรีคุณ โดยร่วมกันกับชาวบ้านและเจ้านายเมืองเวียง

จันทร์ของประทศลาว โดยชุดรอบฐานพระธาตุแล้วสร้างพระธาตุองค์ใหม่ครอบ ซึ่งทำให้พบสิ่งของมีค่ามากมาย เช่น พระพุทธรูปทองคำ พระพุทธรูปเงิน พระพุทธรูปหินและพระเนื้อเงิน ดังที่ ^{๒๕}พระครูวิชิตวรเขต ได้กล่าวไว้ว่า “สมัยเก่าก่อนเป็นพระธาตุร้าง มาสมัยนายอำเภอสิทธิ ได้นำพระธาตุมาจากอินเดีย มาบรรจุไว้ที่พระธาตุศรีคุณ เราจึงได้ช่วยกับบูรณะพระธาตุ พร้อมกับเจ้านายฝั่งลาวก็มาช่วยด้วย”

การบูชาพระธาตุศรีคุณ เชื่อว่าจะทำให้ผู้บูชามีโชคลาภ สติปัญญาและอานาภาพบารมี ซึ่งเป็นลักษณะตามเอกทัตตะของพระอรหันต์ที่มีพระธาตุบรรจุอยู่ และเมื่อ พ.ศ.๒๕๔๘ มีการ

^{๒๔} พระครูสีลาภวิวัฒน์,รองเจ้าอาวาสวัดพระธาตุเรณูนคร, สัมภาษณ์, ๒๓ เมษายน ๒๕๖๖.

^{๒๕} พระครูวิชิตวรเขต, เจ้าอาวาสวัดพระธาตุศรีคุณฯ, สัมภาษณ์, ๒๙ เมษายน ๒๕๖๖.

กำหนดพระธาตุประจำวันเกิดในจังหวัดนครพนม มีการกำหนดให้พระธาตุศรีคุณเป็นพระธาตุประจำวันเกิดของผู้ที่เกิดวันอังคาร จึงทำให้มีความเชื่อใหม่เพิ่มขึ้นว่าผู้ที่มาบูชาจะทำให้จิตใจกล้าหาญ มีศักดิ์ศรีบารมีทวีคูณคล่องตามนามพระธาตุมหาชัย

๕.๓.๓ พระธาตุมหาชัย

พระธาตุมหาชัย ประดิษฐานอยู่ที่วัด

พระธาตุมหาชัย อำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนม เป็นพระธาตุที่มาจากตำราของพระสุนทรธรรมากร (คำพันธ์ โฆสปัญโญ) ซึ่งหมู่บ้านบริเวณที่ตั้งวัดนั้นท่านเป็นผู้มาบุกเบิกและตั้งหมู่บ้าน และสร้างวัดโฆษการาม และบ้านให้ใช้ชื่อมหาชัยนั้นเดิมขึ้นอำเภอเมือง แล้งจึงเปลี่ยนมาขึ้นอำเภอปลาปาก และเปลี่ยนชื่อวัดตามชื่อพระธาตุในภายหลัง โดยมีพระเทพรัตนโมลี เจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนมและเจ้าคณะจังหวัดนครพนมสมัยนั้นพร้อมผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนม สมัยนั้น คือ นายพิศาล มูลศาสตรสาทร เป็นประธานวางศิลาฤกษ์ แล้วท่านจึงได้สร้างพระธาตุ ซึ่ง^{๒๖}พระครูสุนทรชยา ให้ข้อมูลว่า“หลวงปู่คำพันธ์สร้างพระธาตุนี้ไว้วัดฤประสงค์เพื่อให้เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและกราบไหว้สักการะของพระพุทธศาสนิกชน และได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านเป็นอย่างดีทุกหมู่บ้านได้นำหินกรวดมากองรวมกันเป็นฐานพระธาตุ และได้รับการช่วยเหลือจากทางการ เช่นหน่วยงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ปี พ.ศ.๒๕๑๒ ลูกศิษย์ของท่านคือ พระมหาเฉวตร วชิรญาโณ ซึ่งจำพรรษาอยู่ที่นครหลวงเวียงจันทน์ เกิดศรัทธาเลื่อมใสในการสร้างพระธาตุของท่าน จึงนำพระอรหันตธาตุของพระอัญญาโกณฑัญญะมาถวาย และเริ่มวางศิลาฤกษ์ก่อสร้างในพ.ศ.๒๕๑๔ พระธาตุสร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ.๒๕๑๘”

เมื่อ พ.ศ.๒๕๑๗ พล.ต.ท.วิสิษฐ เดชกุญชร ราชองครักษ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มาตราจราชการและได้เห็นองค์พระธาตุขณะก่อสร้างจึงเกิดความเลื่อมใสศรัทธา และนำความกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ความทราบถึงใต้เบื้องพระยุคลบาท ในปี พ.ศ.๒๕๑๘ พระองค์จึงได้เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง นำพระบรม

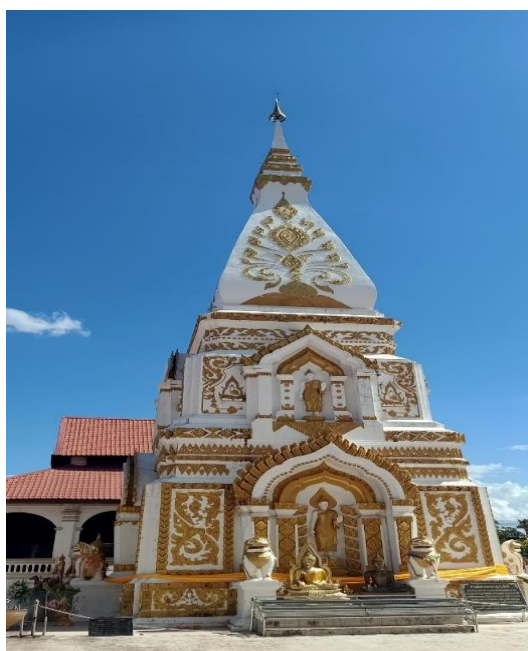
^{๒๖} พระครูสุนทรชยาภิวัดนั้น, เจ้าอาวาสวัดพระธาตุมหาชัย, สัมภาษณ์, ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

สารีริกธาตุจากเจดีย์เก่าที่อยู่อยุธยา มาบรรจุ ยึดหลักวันขึ้น ๑๓ - ๑๔ ค่ำ เดือน ๔ ของทุกปีจัดงานสมโภช หลังจากนั้นจนปี พ.ศ.๒๕๓๖ พระสุนทรธรรมากรได้ดำริที่จะสร้างพระธาตุเจดีย์ครอบองค์เดิมเพื่อถวายเป็นพระราชกุศลในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี ในปี พ.ศ.๒๕๓๙ จึงได้นำหนังสือถึงสำนักพระราชวังเพื่อขอพระบรมราชานุญาตสร้างพระธาตุเจดีย์ครอบองค์เดิม จึงได้ดำเนินการสร้างองค์พระธาตุขึ้นในลักษณะองค์เดิม คือมีรูปทรงแปดเหลี่ยม โดยครอบองค์เดิมระยะห่างจากองค์เดิมกว้าง ๑ เมตร พระธาตุที่สร้างครอบนี้สูงรวมฐาน ๓๗ เมตร ซึ่งพระสุนทรธรรมากรได้แฝงปริศนาธรรมไว้พระธาตุ คือ พระธาตุมีรูปทรงแปดเหลี่ยม นั้น หมายถึง มรรคมียังแปดและความสูง ๓๗ เมตร หมายถึง โพธิปักขิยธรรม หรือธรรมอันเป็นเครื่องตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ๓๗ ประการ ซึ่งพระธาตุที่สร้างครอบนี้สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ.๒๕๓๙ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร โปรดเกล้าฯ ให้พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ในขณะที่ดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร เป็นผู้แทนพระองค์เสด็จพระราชดำเนินยกฉัตรพระธาตุมหาชัย เมื่อวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๓๙

๕.๓.๔ พระธาตุประสิทธิ์

พระธาตุประสิทธิ์ประดิษฐานอยู่ที่

วัดธาตุประสิทธิ์ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม มีเรื่องเล่าเป็นตำนานไว้ว่าเดิมเป็นเจดีย์เก่าแก่ทรุดโทรมภายในมีพระพุทธรูปเก่าแก่ เมื่อครั้งที่ชาวไทญ้อ จากเมืองป๋วงลิ่งได้อพยพมาหาทำเลที่ตั้งสร้างบ้านเมืองก็พบเจดีย์โบราณนี้แล้ว ซึ่งไม่ปรากฏหลักฐานว่าสร้างตั้งแต่เมื่อใด มีลักษณะเป็นเจดีย์รูปสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสี่ สร้างด้วยอิฐขนาดใหญ่ มีซุ้มจัตุรมุขที่สันนิษฐานว่าเคยเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปมาก่อน รูปแบบของพระธาตุมีลักษณะคล้ายกับพระธาตุวัดศรีบุญเรือง บ้านเวียงคุก หรือวัดนาขาน ในนครหลวงเวียงจันทน์ ซึ่งจากคำบอก

เล่าของบรรพบุรุษที่เคยไปค้าขายถึงทางตอนใต้ของประเทศเมียนมาร์ว่ามีผู้กล่าวถึง พระธาตุเก่าบ้านนาหว้านี้ ความว่าปู่ ย่า ตา ทวด ของพวกเขาเคยอยู่บ้านนาหว้าเคยบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุองค์นี้ แต่ถูกกองทัพพม่ากวาดต้อนมาเป็นเชลย เมื่อ พ.ศ.๒๑๑๒ ชนเผ่าญ้อ หรือไทญ้อได้มาพบและพร้อมใจ

กันบูรณะ พระธาตุบ้านนาหว้านี้มีการบูรณะครั้งใหญ่ ๒ ครั้ง คือ พ.ศ.๒๒๘๓ สมัยพระเจ้าขัติยวงศาราชบุตร มหาฤาไชยไตรทศฤาเดชเชษฐบุรีศรีโคตรบูรณหลวง เจ้าผู้ครองนครศรีโคตรบูรณ บูรณะเสริมยอดให้สูงขึ้น (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. ๒๕๔๒) และครั้งที่ ๒ เมื่อ พ.ศ.๒๔๓๖ พระธาตุได้ชำรุดทรุดลงโดยยอดพระธาตุได้หักไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ พระประสิทธิ์ศึกษาการ เจ้าอาวาสในขณะนั้นจึงได้บูรณะใหม่โดยเลียนแบบพระธาตุพนม ลักษณะรูปทรง เหลี่ยมคล้ายพระธาตุพนม และในปี พ.ศ.๒๔๘๘ พระเทพรัตนโมลี อดีตเจ้าคณะจังหวัดนครพนม ได้นำพระบรมสารีริกธาตุและอรหันตธาตุจำนวน ๑๔ องค์ พร้อมด้วยดินจากสังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่งมาบรรจุไว้ในพระธาตุแล้วได้เชื่อว่า พระธาตุประสิทธิ์ ตามสมณศักดิ์ของพระประสิทธิ์ศึกษาการ ผู้บูรณะ”

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพล อดุลยเดช มหาราชา บรมนาถ บพิตร เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วย สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒนวรขัตติยราชนารี ทรงเยี่ยมราษฎร และนมัสการพระธาตุประสิทธิ์พระราชทานผ้าพระกฐินส่วนพระองค์ และพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ในการบูรณะวัดและสร้างพระอุโบสถหลังปัจจุบัน ^{๒๗} พระมหาสมัคกร วรปุณโณ

๕.๓.๕ พระธาตุทำอุเทน

พระธาตุทำอุเทน ประดิษฐานอยู่ที่วัดพระธาตุทำอุเทน อำเภอทำอุเทน จังหวัดนครพนม ได้สร้างขึ้นเมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม ปีพุทธศักราช ๒๔๕๔ ตรงกับวันอังคาร เดือน ๓ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ปีกุน มีท่านอาจารย์สีหัตถ์สุวรรณมาโจ เกิดที่หมู่ ๔ ตำบลทำอุเทน อำเภอทำอุเทน จังหวัดนครพนม ท่านเป็นหัวหน้าในการก่อสร้างพระธาตุทำอุเทน โดยได้เชิญพระภิกษุสามเณร และชาวบ้าน ล้วนแต่เป็นชาวบ้านที่อยู่ในบริเวณจังหวัดหนองคาย จังหวัดสกลนคร อำเภอใกล้เคียงของจังหวัดนครพนม และโดยเฉพาะชาวอำเภอทำอุเทนได้มาร่วมกันสร้างองค์พระธาตุขึ้นภายในบริเวณวัดพระธาตุทำอุเทนซึ่งอยู่ใกล้ริมฝั่ง

^{๒๗} พระมหาสมัคกร วรปุณโณ, เจ้าอาวาสวัดธาตุประสิทธิ์, สัมภาษณ์, ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

แม่น้ำโขงตรงข้ามกับเมืองปากหินปูนประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พระธาตุทำอุเทน มี ๓ ชั้น ชั้นแรกเป็นอุโมงค์บรรจุของมีค่าต่าง ๆ ชั้นที่ ๒ สร้างครอบอุโมงค์ ชั้นที่ ๓ คือ เจดีย์องค์ใหญ่ ลักษณะการก่อสร้างพระธาตุทำอุเทน ท่านอาจารย์สีทัตต์ สุวรรณมาโจได้นำรูปแบบของพระธาตุพนมมาสร้างพระธาตุทำอุเทนซึ่งมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเหมือนพระธาตุ การก่อสร้างรูปแบบของพระธาตุทำอุเทนได้ใช้วัสดุ เช่น อิฐ และปูน เป็นวัสดุ ในการก่อสร้างในตัวเองค์พระธาตุ จากฐานเรือนธาตุ และยอด ได้ก่ออิฐถือปูนจากฐานถึงยอดของพระธาตุทำอุเทน และบริเวณผนังเรือนธาตุทั้ง ๒ ชั้นขององค์พระธาตุที่ภาพปูนปั้นรูปคน เทวดา พระพุทธรูป สัตว์ และลวดลายพันธุ์พฤกษา ประดับที่ผนังเรือนธาตุ ซึ่งภาพเหล่านี้ได้รับอิทธิพลมาจากพระธาตุพนม ซึ่งเป็นภาพแสดงถึงเรื่องราวเล่าเรื่อง ที่ผนังเรือนธาตุ

พระธาตุทำอุเทน จึงเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชุมชนในเขตอำเภอทำอุเทนและบริเวณชุมชนที่ใกล้เคียงรวมทั้งบริเวณ ๒ ฝั่งแม่น้ำโขง ซึ่งศรัทธาในองค์พระธาตุทำอุเทนจึงทำให้เกิดงานสมโภช และนมัสการพระธาตุทำอุเทน ซึ่งชาวทำอุเทนถือว่าเป็นงานบุญประเพณีที่สำคัญ และงานเริ่มในเดือน ๔ เพ็ญ คือตั้งแต่วันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๔ ถึง ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ ของทุกปีซึ่ง^{๒๘}พระครูบริหารบรมธาตุ กล่าวว่า “ภายในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและอรหันต์ธาตุ ซึ่งพระอาจารย์สีทัตต์ ได้อัญเชิญมาจากเมืองย่างกุ้ง ประเทศเมียนมาร์ องค์พระธาตุมีส่วนสูงประมาณ ๖๖ เมตร ใช้เวลาสร้างทั้งสิ้น ๖ ปี จึงแล้วเสร็จในปี พ.ศ.๒๔๕๙” พระธาตุทำอุเทนเป็นสถาปัตยกรรมที่มีศิลปกรรมที่งดงามและเป็นปูชนียสถานอันสำคัญยิ่งองค์หนึ่งได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติ และกำหนดขอบเขตโบราณสถานเมื่อวันที่ ๑๔ มกราคม พ.ศ.๒๕๔๑

๓.๓.๖ พระธาตุนคร

พระธาตุนครประดิษฐานอยู่ที่วัดมหาธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม วัดมหาธาตุ เดิมชื่อว่าวัดมิ่งเมือง เป็นวัดเก่าแก่ที่สร้างมาพร้อมกับการสร้างเมืองนครพนม ตามประวัติสร้างตั้งแต่สมัยพระยามหาอำมาตย์(ป้อม) เพื่อเป็นวัดประจำเมือง ซึ่งเป็นศูนย์การศึกษาและการปกครอง ใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาของข้าราชการเมืองนครพนม เดิมในวัดมีเจดีย์อิฐบรรจุพระพุทธรูปมากมาย พระพนมคณาจารย์ เจ้าอาวาสและพระยาพนมนครานุรักษ์ (อ้าย นาคทรพร) ผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนม

^{๒๘} พระครูบริหารบรมธาตุ, เจ้าอาวาสวัดพระธาตุทำอุเทน, สัมภาษณ์, ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

สมัยนั้น จึงได้รวมกันกับชาวบ้าน รื้อเจดีย์น้อยใหญ่
เหล่านั้น ซึ่งทำให้พบพระอรหันตธาตุภายในพระธาตุ
องค์เก่าตามคำบอกเล่า จึงได้รวมกันสร้างพระธาตุองค์ใหม่ขึ้น เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พระ
อรหันตธาตุ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ และสิ่งของมีค่าต่าง ๆ สร้างแล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๕ มี
ลักษณะคล้ายพระธาตุพนมองค์เดิม แต่ขนาดย่อมกว่าประวัติการสร้างพระธาตุนคร ได้เริ่มการ
ก่อสร้างในเวลาต่อมา ซึ่งท่านพระครูพนมนครคณาจารย์ ก็ได้ดำริที่จะสร้างพระธาตุนครขึ้น เพื่อเป็นที่
บรรจุพระธาตุให้เป็นที่เหมาะสมสง่างาม และใหญ่โตพอสมควร เพื่อเป็นศาสนสถานถาวร เพราะ
พระธาตุเป็นของหายากและเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่กราบไหว้สักการบูชาแก่พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป
ในวันเพ็ญเดือน ๕ (เดือนเมษายน) ท่านพระครูพนมนครคณาจารย์ ได้เชิญผู้ว่าราชการจังหวัด
ข้าราชการผู้ใหญ่ ประชาชน และได้นิมนต์พระเถระหลายรูปมาประชุม ได้กล่าวถึงสาเหตุที่เชิญมาใน
ครั้งนี้ เกี่ยวกับการพบพระธาตุและสิ่งอื่น ๆ ในธาตุเจดีย์ พร้อมทั้งได้นำมาให้ในที่ประชุมได้ชมด้วย
ท่านพระครูพนมนครคณาจารย์ได้ปรารภว่าอยากจะสร้างพระธาตุเจดีย์ เป็นที่บรรจุพระธาตุเพื่อ
ความมั่นคงและปลอดภัยในที่ประชุมเห็นพร้อมตอกันว่า ควรสร้างพระธาตุเจดีย์ขึ้น โดยมีท่านพระครู
พนมนครคณาจารย์ เป็นประธานผ่านสงฆ์ ส่วนพระยาพนมครานุรักษ์ (อู่) ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็น
ประธานฝ่ายฆราวาสเตรียมการก่อสร้างจัดหาเครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ เมื่อเตรียมเรียบร้อยแล้ว เริ่ม
วางรากฐานปรับพื้นที่แล้วทำพิธีวางศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๓ (ตามสำเนาบันทึก
จากจดหมายเหตุของท่านพระครูพนมนครคณาจารย์) การเริ่มต้นในการก่อสร้างนั้น ได้รับความร่วมมือ
จากชาวบ้านทั้งสิ้น มีทั้งผู้เฒ่าผู้แก่ หนุ่มสาว ทำกันทั้งวันทั้งคืน

รูปแบบพระธาตุนครที่ก่อสร้างนั้นมีลักษณะเหมือนพระธาตุพนม ขนาดสัดส่วน
ทรวดทรง และลวดลายเป็นฝีมือของญาติท่านบุ บ้านห้วยใหญ่ อำเภอมุกดาหาร จังหวัดนครพนม
ปัจจุบันอำเภอมุกดาหารได้ยกฐานะขึ้นเป็นจังหวัดมุกดาหาร และญาติท่านเฒ่า บ้านเสาเหล้า อำเภอกำ
อูเทิน จังหวัดนครพนม ท่านทั้ง ๒ นี้ ท่านเป็นช่างพื้นบ้านที่มีฝีมือและมีชื่อเสียง จึงได้รับการคัดเลือก
มาเป็นช่างใหญ่ควบคุมในการก่อสร้างพระธาตุนคร และได้ก่อสร้างเสร็จเรียบร้อยในวันเพ็ญเดือน ๕
(เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๖๕) ในวันขึ้น ๑๓ ค่ำ ถึงแรม ๗ ค่ำ เดือน ๖ (เดือนพฤษภาคม) ปี พ.ศ.
๒๔๖๕ ทางวัดได้จัดงานบุญฉลององค์พระธาตุนครที่ได้สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว เพื่อที่จะได้บรรจุพระธาตุ
และสิ่งอื่น ๆ รวมทั้งได้บอกบุญ ให้ประชาชนได้ทราบที่มี ศรัทธาในพระพุทธศาสนาร่วมกับบรรจุ
สิ่งของต่าง ๆ ไว้ในองค์พระธาตุนคร เช่น เครื่องรางของขลัง เขี้ยว-ขอ-นอ-งา ตะกรุด หรือเพชรนิล
จินดา เงิน ทอง ของมีค่าทั้งหลาย เพื่อนำบรรจุพร้อมกับพระธาตุวันพุธที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๕
(ของวันเพ็ญเดือน ๖) เวลา ๑๒.๐๐ น. โดนที่ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานฝ่ายฆราวาส และมีพระ
ครูพนมนครคณาจารย์เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ มีทั้งพระภิกษุสามเณร ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน ได้
มาร่วมพิธีในการบรรจุพระธาตุ และอื่น ๆ ที่ขุดเจาะได้จากธาตุเจดีย์ และรวมทั้งสิ่งของของทั้ง

ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน ได้นำมาบรรจุไว้ภายในองค์พระธาตุนคร จนกลายเป็น ปูชนียสถานที่สำคัญของประชาชนในบริเวณตัวจังหวัดนครพนม ^{๒๙}พระครูพนมนครคณาจารย์ ในปัจจุบันพระธาตุนครถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวจังหวัดนครพนม และเป็นพุทธสถานที่สำคัญของวัดพระธาตุนคร เป็นพระธาตุที่สำคัญของชาวอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม เป็นพระธาตุที่สร้างขึ้นโดยดำริของท่านพระครูพนมนครคณาจารย์ โดยเชิญท่านผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนม และประชาชนว่าจะรื้อถอนพระธาตุที่มีจำนวนมากอยู่ในบริเวณวัดที่ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อที่ค้นหาพระธาตุตามที่ชาวบ้านเล่าสืบกันมา ในเดือนกุมภาพันธ์ ปี พ.ศ. ๒๔๖๒ คือตรงกับวันมาฆบูชา เป็นวันสำคัญทางพุทธศาสนา ท่านพระครูพนมนครคณาจารย์ได้เชิญคณะกรรมการวัดและผู้ใกล้ชิดได้มาทำการขุดค้น เพื่อตรวจสอบหาพระธาตุที่บรรจุพระธาตุของพระอรหันต์ในวันเดียวกันเวลา ๑๕.๐๐ น. ได้ขุดพบองค์พระธาตุ ซึ่งอยู่ร่วมกับพระธาตุองค์อื่น ๆ ภายในบริเวณวัด พระธาตุที่พบบรรจุอยู่ในผอบไม้แก่นจันทร์แดง มีพระพุทธรูปทอง พระพุทธรูปเงินหน้าตักประมาณ ๓ เซนติเมตร และมีแผ่นทองแดงบาง ๆ กว้าง ๓ นิ้ว ยาวประมาณ ๑ คืบ และมีผอบไม้จันทร์แดงขนาดเท่าไข่เปิด เมื่อเปิดผอบพบพระธาตุมีจำนวน ๒๐ องค์ ต่อมาท่านพระครูพนมนครคณาจารย์ ได้ดำริที่จะสร้างพระธาตุขึ้น เพื่อประดิษฐานพระธาตุที่พบไว้ภายในองค์พระธาตุที่จะสร้างขึ้นใหม่ คือ พระธาตุนครสร้างขึ้น เมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๓

พระธาตุนคร เป็นปูชนียสถานที่สำคัญของชาวอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม ซึ่งมีความศรัทธาเชื่อว่าได้ประดิษฐานพระธาตุไว้ภายในองค์พระธาตุนครลักษณะการก่อสร้างพระธาตุนคร ชาวอำเภอเมืองจังหวัดนครพนม ได้นำรูปแบบของพระธาตุพนมมาสร้างพระธาตุนคร ซึ่งมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเหมือนพระธาตุพนม ในการก่อสร้างครั้งนี้ฝ่ายสงฆ์มีท่านพระครูพนมนครคณาจารย์ ฝ่ายฆราวาสมีท่านพระยาพนมนครานุรักษ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนม เป็นประธานในการก่อสร้าง การก่อสร้างพระธาตุนครได้ใช้อิฐและปูนในการก่อสร้าง ในตัวองค์พระธาตุ จากฐาน เรือนธาตุ และยอดได้ก่ออิฐถือปูนจากฐานถึงยอดของพระธาตุนคร และบริเวณผนังเรือนธาตุทั้ง ๒ ชั้น ขององค์พระธาตุมีภาพปูนปั้นเป็นรูปคน เทวดา พระพุทธรูป สัตว์ และลวดลายพันธุ์พฤกษาประดับที่ผนังเรือนธาตุ ซึ่งภาพเหล่านี้ได้รับอิทธิพลมาจากพระธาตุพนม ซึ่งเป็นภาพแสดงถึงเรื่องราวเล่าเรื่องที่ผนังเรือนธาตุพระธาตุนครจึงเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม และศรัทธาในองค์พระธาตุนคร ซึ่งในทุกที่จะมีการฉลองสมโภชพระธาตุนคร ถือเป็นงานเทศกาลนมัสการพระธาตุนคร เป็นงานประจำปีของวัดในกลางเดือน ๕ (เดือนเมษายน) ของทุกปีสอดคล้องกับ พระครูกิตติสุตานุยุต กล่าวไว้ว่า “วัดพระธาตุนครเป็นวัดเก่าแก่ประจำเมืองนครพนม เป็นวัดสำคัญของเจ้าเมือง มี

^{๒๙} พระครูพนมนครคณาจารย์, ประวัติพระธาตุนคร, (พิมพ์ในโอกาสสมโภชฉัตรพระธาตุนคร จังหวัดนครพนม, ๒๕๑๑), หน้า ๖-๑๓.

พิธีอะไรสำคัญก็มักมาจัดที่นี่ ส่วนองค์พระธาตุนั้นสร้างหลักจากการรื้อธาตุเจดีย์เก่าๆในวัดออก
รูปแบบจากพระธาตุพนมองค์เดิมองค์เพื่อเก็บพระพุทธรูปสำคัญต่าง ๆ”

๕.๓.๗ พระธาตุมรุกขนคร

พระธาตุมรุกขนคร ประดิษฐานอยู่

ที่วัดมรุกขนคร ตำบลดอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม ซึ่งเป็นวัดที่มีความเกี่ยวข้องกับเมืองมรุกขนคร หรือเมืองนครพนม ในอดีตเป็นอย่างมาก ซึ่งเมืองมรุกขนครเดิมชื่อเมืองศรีโคตรบูร ตามตำนานเล่าว่าครั้งแรกตั้งอยู่ที่ปากห้วยหินบูน ฝั่งประเทศลาวตรงข้ามกับอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม ครั้งที่สองย้ายมาตั้งอยู่ที่ปากห้วยศรีมั่ง ตรงข้ามตัวเมืองนครพนมในปัจจุบัน พระยานครนุรักษ์ (คำสิงห์) ได้เปลี่ยนชื่อเมืองศรีโคตรบูรเป็นมรุกขนคร ต่อมาในสมัยพระบรมราชา (กุแก้ว) บุตรท้าวเอวก่าน ได้ย้ายเมืองมรุกขนครมาตั้งที่ปากห้วยบังฮวก และได้สร้างวัดขึ้นให้เป็นวัดประจำเมืองโดยให้ชื่อว่า วัดมรุกขนคร

เมื่อ พ.ศ.๒๓๐๐ แต่บ้านเมืองเจริญได้เพียง ๒๐ กว่าปี ตัวเมืองถูกน้ำกัดเซาะทำให้ตลิ่งพัง และเกิดโรคระบาด ผู้คนจึงได้ย้ายบ้านเมืองไปตั้งที่บ้านหนองจันทร์ ตำบลท่าค้อ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนมบริเวณที่ตั้งเมืองเดิม จึงปรากฏชื่อว่า "บ้านเมืองเก่า" มาจนถึงทุกวันนี้ และพบซากปรักหักพังของเมืองและวัดปรากฏให้เห็นอยู่ เช่น ฐานโบสถ์โบราณ อยู่ในบริเวณโรงเรียนดอนนางหงส์สงเคราะห์ อำเภอธาตุพนม ทางทิศเหนือของห้วยบังฮวก ต่อมา ปี พ.ศ.๒๕๐๓ พระอาจารย์บุญเรือง สิริปัญญา ได้มาบูรณะ แต่บูรณะได้ไม่นานก็ร้างไป จนปี พ.ศ.๒๕๓๔ พระครูศรีเจติยาภิรักษ์ (สำลี) ปัจจุบันคือ พระเทพวรมุนี เจ้าอาวาสวัด พระธาตุพนมและเจ้าคณะจังหวัดนครพนม พร้อมด้วยพระครูสิริปัญญาวุฒิ และพระครูสุจิตพิริยคุณ ได้ร่วมกับชาวบ้านทำการบูรณะและตั้งเป็นวัดขึ้นใหม่ ซึ่ง^{๓๐}จिरพร เจริญนาม (๒๕๖๖, สัมภาษณ์) ให้ข้อมูลว่า

“พระธาตุมรุกขนคร สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๖ โดยได้รับพระบรมราชานุญาตในการสร้างและการอุปถัมภ์จากหม่อมหลวงทวีสันต์ ลดาวัลย์ ราชเลขาธิการและคุณหญิงแม่บุญศรี สนธยางกูร พร้อมด้วยประชาชนที่ศรัทธาจากทั่วสารทิศ องค์พระธาตุก่ออิฐถือปูนรูปทรงสี่เหลี่ยม ลักษณะคล้ายพระธาตุพนมแต่เล็กกว่าและเป็นการสร้างเพื่อเฉลิมพระเกียรติในวโรกาสที่

^{๓๐} นางจिरพร เจริญนาม, ประชาชนุชมน, สัมภาษณ์, ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี ซึ่งพระธาตุสูง ๕๐.๙ เมตร มีความหมายว่าทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี และ จุด ๙ หมายถึง ทรงเป็นรัชกาลที่ ๙ แห่งพระบรมราชวงศ์จักรี ในปี พ.ศ.๒๕๓๙..”

๒.๗. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ งานวิจัยภายในประเทศ

จุฑามาศ พิมพ์สินธ์และคณะ^{๓๑} ได้ศึกษาการพัฒนาความสามารถด้านการฟังและด้านการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารโดยใช้สถานการณ์จำลอง (Simulation) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์จำลอง (Simulation) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ ๗๕/๗๕ (๒) เปรียบเทียบความสามารถด้านการฟังภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารโดยใช้สถานการณ์จำลอง (Simulation) กับเกณฑ์ร้อยละ ๗๕ และ(๓) เปรียบเทียบความสามารถด้านการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารโดยใช้สถานการณ์จำลอง (Simulation) กับเกณฑ์ร้อยละ ๗๕ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ จำนวน ๑๔ คน โรงเรียนบ้านโคกสว่าง จังหวัดขอนแก่น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์จำลอง (Simulation) จำนวน ๘ แผน แบบทดสอบวัดความสามารถด้านการฟัง จำนวน ๒๐ ข้อ แบบทดสอบวัดความสามารถด้านการการพูด จำนวน ๑๐ ข้อ และแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนต่อกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์จำลอง (Simulation) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ร้อยละ (%) ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และ t-test (One Sample t-test) ผลการวิจัยพบว่า (๑) กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์จำลอง (Simulation) ที่ส่งเสริมความสามารถด้านการฟังและด้านการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ที่มีประสิทธิภาพ (E_o/E_c) เท่ากับ ๗๘.๓๓/๗๙.๕๒ ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ (๗๕/๗๕) (๒) นักเรียนที่เรียนโดยใช้สถานการณ์จำลอง (Simulation) มีความสามารถด้านการฟังภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ผ่านร้อยละ ๗๙.๓๐ สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ ๗๕ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ (๓) นักเรียนที่เรียนโดยใช้สถานการณ์จำลอง (Simulation) มีความสามารถด้านการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ผ่านร้อยละ ๘๐ สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ ๗๕ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ (๔) นักเรียนมีความ

^{๓๑} จุฑามาศ พิมพ์สินธ์ และคณะ, การพัฒนาความสามารถด้านการฟังและด้านการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารโดยใช้สถานการณ์จำลอง (Simulation) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕, รายงานการวิจัย, วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑(มกราคม-เมษายน), ๒๕๖๖, หน้า ๑๒๗.

พึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์จำลอง (Simulation) โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = ๔.๗๗$, S.D. = ๐.๓๘)

สุธินี รัตนศรี^{๓๒} ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นฐานสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย มีวัตถุประสงค์การวิจัย ๑) สร้างและพัฒนาหลักสูตรภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ๒) ศึกษาผลของการใช้หลักสูตรภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย การวิจัยแบ่งออกเป็น ๒ ระยะ คือระยะที่ ๑ การสร้างและพัฒนาหลักสูตรภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย มี ๔ ขั้นตอน (๑) การศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร โดยการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี การศึกษาเอกสาร การสอบถามสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็น และการสนทนากลุ่มซึ่งผู้ให้ข้อมูลในการตอบ แบบสอบถามสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็น ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนหัวหน้าวิชาการ ครูผู้สอน นายกเทศมนตรี นักวิชาการการท่องเที่ยว ประธานชมรมการท่องเที่ยว และนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ๒๓ คน รวมจำนวน ๓๐ คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการสนทนากลุ่ม ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนหัวหน้าวิชาการ ครูผู้สอนนักวิชาการท่องเที่ยว มัคคุเทศก์ ประธานชมรมการท่องเที่ยวประธานชมรมบ้านพักโฮมสเตย์ ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาอังกฤษ ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร จำนวน ๑๐ คน โดยใช้แบบสอบถาม และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (๒)การจัดทำร่างหลักสูตร (๓) การตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญ และ (๔)การทดลองใช้หลักสูตรกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนจันทร์บุบผาอนุสรณ์ จำนวน ๒๐ คน ระยะที่ ๒ การนำหลักสูตรไปใช้ ประเมินและการปรับปรุงหลักสูตรภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕/๑ โรงเรียนกุ๊กกาสิงห์ประชาสรรค์จำนวน ๒๐ คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (X) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการทดสอบค่าที T - Test Dependent Sample ผลการวิจัยพบว่า (๑) หลักสูตรภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐานสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย มีองค์ประกอบ ๑๒ ประการ ดังนี้ ๑.๑) สภาพปัญหาและ ความสำคัญจำเป็นของหลักสูตร ๑.๒) หลักการของหลักสูตร ๑.๓)จุดมุ่งหมาย ๑.๔) ผลการเรียนรู้ ๑.๕) สารการเรียนรู้ ๑.๖) คำอธิบายรายวิชา ๑.๗) โครงสร้างเนื้อหาและเวลา ๑.๘) เวลาเรียน ๑.๙) โครงสร้างรายวิชา ๑.๑๐) แนวการจัดกิจกรรม ๑.๑๑) สื่อ / อุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ ๑.๑๒) แนวการ วัดและประเมินผล และผลการ

^{๓๒} สุธินี รัตนศรี, การพัฒนาหลักสูตรภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นฐานสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย, บัณฑิตวิทยาลัย, (มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๙), หน้า ค.

ประเมินความเหมาะสมของร่างหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญ มีค่าความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($X = ๔.๘๒$, $S.D. = ๐.๒๖$) (๒) ผลของการใช้หลักสูตรภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายมีดังนี้ ๒.๑) หลักสูตรภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย มีประสิทธิภาพ $๘๒.๙๑ / ๘๒.๒๕$ ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ $๘๐/๘๐$ ที่ตั้งไว้ ๒.๒) นักเรียนมีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ $.๐๕$ ๒.๓) นักเรียนที่เรียนด้วยหลักสูตรภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย มีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($X = ๔.๘๔$, $S.D. = ๐.๒๖$)

นาถฤทัย ทองจันทร์^{๓๓} ได้ศึกษาการพัฒนาบทเรียนสร้างเสริมความสามารถด้านการฟัง-พูด ภาษาอังกฤษเพื่อการโรงแรม สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการโรงแรม วิทยาลัยอาชีวศึกษานครปฐม มีวัตถุประสงค์การวิจัย ๑) พัฒนาและหาประสิทธิภาพบทเรียนสร้างเสริม ความสามารถด้านการฟัง-พูดภาษาอังกฤษเพื่อการโรงแรม ให้ได้ตามเกณฑ์ $๗๕/๗๕$ ๒) เปรียบเทียบ ความสามารถในการฟัง-พูดภาษาอังกฤษเพื่อการโรงแรมก่อนและหลังการเรียนโดยใช้บทเรียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น และ ๓) ศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อบทเรียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษา สาขาวิชาการโรงแรม ระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ ๑ วิทยาลัยอาชีวศึกษานครปฐม จำนวน ๑๒ คน ในภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๐ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ๑) บทเรียนสร้างเสริมความสามารถด้านการฟัง-พูด ภาษาอังกฤษเพื่อการโรงแรม จำนวน ๖ บท ๒) แบบทดสอบวัดความสามารถด้านการฟัง-พูด ภาษาอังกฤษ เพื่อการโรงแรมทั้งทางตรงและทางอ้อม และ ๓) แบบสอบถามความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อบทเรียนที่ ผู้วิจัยสร้างขึ้น และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ t-test ผลการวิจัย พบว่า (๑) ประสิทธิภาพของบทเรียนสร้างเสริม ความสามารถด้านการฟัง-พูดภาษาอังกฤษเพื่อการโรงแรม มีค่าเท่ากับ $๘๐.๓๘/๗๙.๘๖$ ซึ่งมีสูงกว่า เกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ $๗๕/๗๕$ ถือว่ามีประสิทธิภาพอยู่ใน ระดับดีมาก (๒) ความสามารถในการฟัง-พูด ภาษาอังกฤษเพื่อการโรงแรมของนักศึกษาหลังการเรียนโดยใช้ บทเรียนสร้างเสริมความสามารถด้าน การฟัง พูดภาษาอังกฤษเพื่อการโรงแรมสูงกว่าก่อนการเรียนโดยใช้ บทเรียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น และ (๓) นักศึกษามีความคิดเห็นต่อบทเรียนสร้างเสริมความสามารถด้านการฟัง-พูด ภาษาอังกฤษเพื่อการ โรงแรมในระดับดีมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๓ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๔๙

^{๓๓} นาถฤทัย ทองจันทร์, การพัฒนาบทเรียนสร้างเสริมความสามารถด้านการฟัง-พูด ภาษาอังกฤษเพื่อการ โรงแรม สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการโรงแรม วิทยาลัยอาชีวศึกษานครปฐม, บัณฑิตวิทยาลัย, (มหาวิทยาลัย ศิลปากร, ๒๕๖๐), หน้า ๙.

อิชยา กองไชย^{๓๔} ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการฟังและพูดภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสำหรับลูกเสียมัคคุเทศก์ตามแนวคิดการใช้บริบทเป็นฐานการเรียนรู้ร่วมกัน และการเสริมต่อการเรียนรู้ มีวัตถุประสงค์การวิจัย ๑) พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการฟังและพูดภาษาอังกฤษ สำหรับลูกเสียมัคคุเทศก์ตามแนวคิดการใช้บริบทเป็นฐาน การเรียนรู้ร่วมกัน และการเสริมต่อการเรียนรู้ และ ๒) ศึกษาผลของการใช้หลักสูตรฝึกอบรม วิธีดำเนินการวิจัยประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน จำนวน ๑๑๘ คน โดยใช้วิธีเลือกสุ่มแบบเจาะจง ขั้นตอนที่ ๒ การสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม และขั้นตอนที่ ๓ การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองหลักสูตร คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอนุเทพวิทยาการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต ๒ จำนวน ๓๐ คน ระดับชั้นละ ๑๐ คน โดยการสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ หลักสูตรฝึกอบรม แบบวัดความสามารถในการฟังและพูดภาษาอังกฤษ แบบวัดความตระหนักเห็นคุณค่าในวัฒนธรรม และแบบสอบถามความพึงพอใจต่อหลักสูตรฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้น สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าทดสอบ t-test แบบ Dependent Samples ผลการวิจัยพบว่า (๑) หลักสูตรฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($x = ๔.๕๙$, $S.D. = .๕๑$) ประกอบด้วย ๘ องค์ประกอบ ดังนี้ ที่มาและความสำคัญ แนวคิดพื้นฐาน หลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้างเนื้อหา แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการวัดผลและประเมินผล (๒) ผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้น พบว่า (๒.๑) ความสามารถการฟังและพูดภาษาอังกฤษของลูกเสียมัคคุเทศก์ที่อบรมด้วยหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น หลังอบรมสูงกว่าก่อนอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ และเมื่อเปรียบเทียบเกณฑ์ร้อยละ ๘๐ ความสามารถในการฟังและพูดภาษาอังกฤษ หลังอบรมสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้เท่ากับ ๘๑.๒๘ (๒.๒) ความตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรมหลังเรียนด้วยหลักสูตรฝึกอบรม อยู่ในระดับมาก ($x = ๔.๒๕$, $S.D. = .๘๒$) (๒.๓) ความพึงพอใจของลูกเสียมัคคุเทศก์ต่อหลักสูตรฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นอยู่ในระดับมาก ($x = ๔.๐๙$, $S.D. = .๕๕$)

^{๓๔} อิชยา กองไชย, การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการฟังและพูดภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสำหรับลูกเสียมัคคุเทศก์ตามแนวคิดการใช้บริบทเป็นฐานการเรียนรู้ร่วมกัน และการเสริมต่อการเรียนรู้, บัณฑิตวิทยาลัย, (มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๖๔), หน้า บทคัดย่อ.

๖.๒ งานวิจัยต่างประเทศ

Wang Cheng-Jun.^{๓๕} ได้ศึกษาผลการออกแบบกิจกรรมเพื่อการสื่อสารในวิชาภาษาอังกฤษ โดยทำการศึกษาปัญหา พบว่า มี ๒ สาเหตุหลัก คือการใช้ภาษาของนักศึกษา อยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์และเกิดความล้มเหลวในการสื่อสารขั้นพื้นฐาน โดยเปรียบเทียบผลการเรียนภาษาอังกฤษของนักเรียนชาวจีนชั้นปีที่ ๑ ของมหาวิทยาลัย ซงกิงนอร์มอล จำนวน ๒ กลุ่ม ๆ ละ ๓๘ คน และ ๓๖ คน โดยกลุ่มทดลองได้รับการสอนกิจกรรมเพื่อการสื่อสารและกลุ่มควบคุมสอนแบบเดิม ผลการทดสอบพบว่านักศึกษาทั้งสองกลุ่มมีพัฒนาการแตกต่างกัน กลุ่มที่สอนโดยใช้กิจกรรมเพื่อการสื่อสารทำให้นักศึกษามีพัฒนาการด้านการสื่อสารสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นักวิจัยได้มีการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบริวาร เพื่อพัฒนาการสื่อสารภาษาอังกฤษ ซึ่งผลการศึกษาส่วนใหญ่ มีความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษดีขึ้น ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดมาพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบริวาร เพื่อส่งเสริมความสามารถในการฟังและการพูดภาษาอังกฤษ สำหรับพ่อค้า-แม่ค้า ที่ขายของบริเวณหน้าวัดพระธาตุพนม พระภิกษุ-สามเณร วัดพระธาตุพนม และมีคฤหบดีท้องถิ่น และนิสิตที่สนใจเข้าร่วมพัฒนาความสามารถในการสื่อสารสำหรับการท่องเที่ยว

^{๓๕} Wang Cheng-Jun, *Designing Communicative Tasks for College English Courses*. Chongqing Normal University & Yangtze Normal University, (China, ๒๐๐๖), P. Abstract.

บทที่ ๓

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยว พระธาตุพนมและพระธาตุบริวาร ในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) ด้วยการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Methods) ร่วมกับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Methods) ดังนี้

- ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- การสร้างเครื่องมือในการวิจัย
- การเก็บรวบรวมข้อมูล
- การวิเคราะห์ข้อมูล
- สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ พ่อค้า-แม่ค้า พระภิกษุ-สามเณร มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และนิสิตที่สนใจเข้าร่วม พัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบริวาร และ กำหนดกลุ่มตัวอย่างจากประชากร ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ ๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาความต้องการในการพัฒนาความสามารถ ด้านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสำหรับการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบริวารในงานวิจัยครั้งนี้

- ประชากรที่ใช้ในการศึกษาในการศึกษาครั้งนี้ คือ พ่อค้า-แม่ค้า ที่ขายของบริเวณ หน้าวัดพระธาตุพนม จำนวน ๑๘๐ ร้านค้า พระภิกษุ-สามเณร วัดพระธาตุพนม จำนวน ๑๕๐ รูป มัคคุเทศก์ท้องถิ่น จำนวน ๑๐ คน และนิสิตที่สนใจเข้าร่วมพัฒนาความสามารถในการสื่อสารสำหรับการท่องเที่ยว จำนวน ๗๐ รูป/คน รวมทั้งสิ้น ๔๑๐ รูป/คน
- กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย ๑) พ่อค้า-แม่ค้า ๒) พระภิกษุ-สามเณร วัดพระธาตุพนม ๓) มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และ ๔) นิสิตที่สนใจเข้าร่วมพัฒนา รวมทั้งสิ้น ๔๑๐ รูป/คน โดยการใช้การสุ่มอย่างง่าย (Sample Sampling) และผู้วิจัยใช้เกณฑ์ของการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น ๙๕% การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้

กลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน ๒๒๒ รูป/คน เพื่อให้ผลการทดสอบคุณภาพของประเด็นข้อคำถามมีความคลาดเคลื่อนน้อยที่สุด

ขั้นตอนที่ ๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการพัฒนาการศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้

๑. ประชากรที่ใช้ในการพัฒนาการวิจัยครั้งนี้ คือ พ่อค้า-แม่ค้า ที่ขายของบริเวณหน้า

วัดพระธาตุพนม จำนวน ๑๘๐ ร้านค้า พระภิกษุ-สามเณร วัดพระธาตุพนม จำนวน ๑๕๐ รูป มัคคุเทศก์ท้องถิ่น จำนวน ๑๐ คน และนิสิตที่สนใจเข้าร่วมพัฒนาความสามารถในการสื่อสาร จำนวน ๗๐ รูป/คน รวมทั้งสิ้น ๔๑๐ รูป/คน

๒. กลุ่มประชากรที่ใช้ในการพัฒนาการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย ๑) พ่อค้า-แม่ค้า ๒)

พระภิกษุ-สามเณร วัดพระธาตุพนม ๓) มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และ ๔) นิสิตที่สนใจเข้าร่วมพัฒนาความสามารถในการสื่อสารสำหรับการท่องเที่ยว ในการทดลองหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ รวมจำนวนทั้งสิ้น ๖๐ รูป/คน โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ ๑ สุ่มอย่างง่ายจากการจับสลากของกลุ่มพ่อค้า-แม่ค้า จำนวน ๒๐ คน และสุ่มอีกครั้งหนึ่งจากจำนวน ๒๐ คน เพื่อใช้เป็นกลุ่มทดลองหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ จำนวน ๑๐ คน

ขั้นตอนที่ ๒ สุ่มอย่างง่ายจากการจับสลากของกลุ่มพระภิกษุ-สามเณรวัดพระธาตุพนม จำนวน ๒๐ รูป และสุ่มอีกครั้งหนึ่งจากจำนวน ๒๐ รูป เพื่อใช้เป็นกลุ่มทดลองหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ จำนวน ๑๐ รูป

ขั้นตอนที่ ๓ มัคคุเทศก์ท้องถิ่น จำนวน ๑๐ คน และสุ่มอีกครั้งหนึ่งจากจำนวน ๕ คน เพื่อใช้เป็นกลุ่มทดลองหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ จำนวน ๕ คน

ขั้นตอนที่ ๔ สุ่มอย่างง่ายจากการจับสลากของกลุ่มนิสิตที่สนใจเข้าร่วมพัฒนา จำนวน ๑๐ รูป/คน และสุ่มอีกครั้งหนึ่งจากจำนวน ๕ รูป/คน เพื่อใช้เป็นกลุ่มทดลองหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ จำนวน ๕ รูป/คน

๓. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการพัฒนาการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย ๑) พ่อค้า-แม่ค้า ๒) พระภิกษุ-สามเณร วัดพระธาตุพนม ๓) มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และ ๔) นิสิตที่สนใจเข้าร่วมพัฒนาความสามารถในการสื่อสาร ในการทดลองภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๖ ระหว่างเดือนมกราคม-มีนาคม ๒๕๖๗ รวมจำนวนทั้งสิ้น ๓๐ รูป/คน

๓.๒ การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

การศึกษาเรื่องการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบริวาร ประกอบด้วยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ๔ ชุด คือ ๑) แบบสอบถามความต้องการในการพัฒนาความสามารถด้านภาษาอังกฤษสำหรับการพัฒนาชุดความรู้ และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบริวาร ๒) การพัฒนาชุด

ความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ๓) แบบทดสอบก่อนและหลังการอบรม และ ๔) แบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร

เครื่องมือชุดที่ ๑ แบบสอบถามรวบรวมความรู้ที่เกี่ยวข้องสำหรับนำมาพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ตามความต้องการในการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตร โดยผู้วิจัยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

๑. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแบบสอบถามความต้องการ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดรายละเอียดของแบบสอบถามการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร

๒. สร้างแบบสอบถาม โดยใช้แบบสอบถามรูปแบบข้อคำถามแบบปิด โดยการตรวจสอบรายการ (Check - list) และมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ๓ ระดับ มีเกณฑ์การให้คะแนนในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

คะแนน	๓	หมายถึง	เห็นด้วยมาก
คะแนน	๒	หมายถึง	เห็นด้วยปานกลาง
คะแนน	๑	หมายถึง	เห็นด้วยน้อย

เกณฑ์ในการพิจารณาค่าเฉลี่ยแต่ละระดับความต้องการ ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยแบ่งเป็นช่วงได้ ๓ ระดับ โดยวิธีการคำนวณ ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, ๒๕๔๕ : ๘๔) โดยกำหนดเกณฑ์การพิจารณา คือ

คะแนนเฉลี่ย	๒.๓๕ - ๓.๐๐	หมายถึง	เห็นด้วยมาก
คะแนนเฉลี่ย	๑.๖๘ - ๒.๓๔	หมายถึง	เห็นด้วยปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	๑.๐๐ - ๑.๖๗	หมายถึง	เห็นด้วยน้อย

โดยมีผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร จำนวน ๓ คน ดังนี้

๒.๑ พระครูสิริเจตยานุกิจ, ผศ.ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครพนม

๒.๒ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญมี พรรษา อาจารย์สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.๓ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เด่นติศักดิ์ ดอกจันทร์ อาจารย์สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติ สกลนคร

ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบถามความต้องการพบว่า ทุกรายการมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง ๐.๖๐-๑.๐๐ แสดงว่าแบบสอบถามความต้องการ

สามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลได้ และจัดทำเป็นแบบประเมินฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

๓. นำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลต่อไป

เครื่องมือชุดที่ ๒ การพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร

๑. ศึกษาและรวบรวมหลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การพัฒนาหลักสูตร การฝึกอบรม ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และพื้นที่ศึกษาจากเอกสาร ตำรา บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร

๒. การพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารสำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ผู้วิจัยนำผลการสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและวิเคราะห์ข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง และกำหนดร่างโครงสร้างหลักสูตร ดังนี้

๒.๑ วัตถุประสงค์ของหลักสูตร

๒.๒ เนื้อหาสาระของหลักสูตร

๒.๓ การนำหลักสูตรฯ ไปใช้ (สื่อและกิจกรรมการเรียนการสอนประกอบการฝึกอบรม)

๒.๔ การประเมินผลการเรียนรู้

๓. การหาคุณภาพหลักสูตร เรื่อง การพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร โดยนำหลักสูตรฯ ที่พัฒนาขึ้นพร้อมแบบประเมินโดยการตรวจสอบรายการ (Check - list) และมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ๕ ระดับ มีเกณฑ์การให้คะแนนในการวิเคราะห์ข้อมูล และวิพากษ์โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๓ คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและภาษาที่ใช้ โดยกำหนดเกณฑ์การพิจารณา คือ

คะแนน ๕ หมายถึง พอใจมากที่สุด

คะแนน ๔ หมายถึง พอใจมาก

คะแนน ๓ หมายถึง พอใจปานกลาง

คะแนน ๒ หมายถึง พอใจน้อย

คะแนน ๑ หมายถึง พอใจน้อยที่สุด

เกณฑ์ในการพิจารณาค่าเฉลี่ย ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย (บุญชม ศรีสะอาด, ๒๕๔๕ : ๘๔) และปรับปรุงแก้ไขด้านเนื้อหา และข้อความต่าง ๆ ก่อนการนำไปใช้อบรมกลุ่มตัวอย่าง โดยมีผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและภาษาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา

ของการหาคุณภาพชุดความรู้และหลักสูตรพบว่า ทุกรายการมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง .๖๐-๑.๐๐ แสดงว่าการหาคุณภาพหลักสูตร เรื่อง การพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร สามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลได้ และจัดทำเป็นแบบประเมินฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

๔. นำชุดการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ที่ได้รับการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญไปปรับปรุง แก้ไข และตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ก่อนนำไปทดลองใช้จริง

๕. นำชุดการพัฒนาชุดความรู้ฯ ที่ปรับปรุง แก้ไขแล้วตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญไปหาประสิทธิภาพ E_o/E_o ซึ่งการทดสอบหาประสิทธิภาพโดยทำการทดลองใช้กับกลุ่มประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่สนใจเข้าร่วมทดลองพัฒนาความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษสำหรับการท่องเที่ยว โดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

๕.๑ แบบรายบุคคล (Individual Tryout) นำชุดฝึกไปใช้กับกลุ่มประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างซึ่งมีระดับความรู้แตกต่างกัน คือ เก่ง ๑ คน ปานกลาง ๑ คน และอ่อน ๑ คน และอ่อน ๑ คน รวม ๓ คน เพื่อดูความเหมาะสมของเนื้อหา ความยากง่ายของภาษา นำไปหาประสิทธิภาพ E_o/E_o ให้ได้ตามเกณฑ์ ๘๐/๘๐ และดำเนินการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

สถิติการวิเคราะห์ข้อมูล (ชัยยงค์ พรหมวงศ์ และคณะ ๒๕๔๐ : ๑๐๑-๑๐๒)

$$\text{สูตรที่ ๑} \quad E_o = \left[\frac{\sum x}{A} \right] N \times 100$$

E_o หมายถึง ค่าประสิทธิภาพของกระบวนการเป็นร้อยละ

$\sum x$ หมายถึง คะแนนรวมของแบบฝึกหัดหรืองานที่ทำได้

A หมายถึง คะแนนเต็มของแบบฝึกหัดทุกแบบฝึกหัดรวมกัน

N หมายถึง จำนวนผู้เรียน

$$\text{สูตรที่ ๒} \quad E_o = \left[\frac{\sum X}{N \times B} \right] N \times 100$$

E_o หมายถึง ค่าประสิทธิภาพของกระบวนการเป็นร้อยละ

$\sum X$ หมายถึง คะแนนรวมของแบบฝึกหัดหรืองานที่ทำได้

B หมายถึง คะแนนเต็มของแบบฝึกหัดทุกแบบฝึกหัดรวมกัน

N หมายถึง จำนวนผู้เรียน

การคำนวณหาประสิทธิภาพของชุดฝึกโดยใช้สูตรที่กล่าวมาข้างต้น หาได้จากการนำคะแนนแบบฝึกหัดหรือผลงานในขณะประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละหน่วย และคะแนนสอบหลังเรียนคำนวณด้วยการหาค่า E_o/E_o เพื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้คือ ๘๐/๘๐

๖. นำผลที่ได้จากการหาประสิทธิภาพมาปรับปรุงแก้ไข เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง สมบูรณ์ที่สุดก่อนนำไปทดลองใช้จริง

เครื่องมือชุดที่ ๓ สร้างแบบทดสอบวัดความสามารถในการฟังและพูดภาษาอังกฤษ ก่อน และหลังการฝึกอบรม ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการสร้างแบบประเมินก่อนและหลังการฝึกอบรม ดังนี้

๑. ศึกษาวัตถุประสงค์และเนื้อหาของหลักสูตรพัฒนาฯ ในแต่ละหัวข้อของการฝึกอบรม
๒. ผู้วิจัยดำเนินการประเมินผู้เข้าร่วมฝึกอบรมด้วยวิธีการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยใช้เครื่องมือ ต่อไปนี้

๒.๑ แบบทดสอบก่อนและหลังการฝึกอบรมด้วยวิธีการเชิงปริมาณ ใช้แบบทดสอบ ประเภทแบบเลือกตอบ ชนิด ๔ ตัวเลือก จำนวน ๓๐ ข้อ เพื่อประเมินความรู้ด้านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารทั้งก่อนและหลังการฝึกอบรม

๒.๒ นำแบบทดสอบที่สร้างขึ้นเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา ความเหมาะสมในการใช้ ถ้อยคำภาษา ความชัดเจนของข้อความ แล้วนำแบบทดสอบไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ความเหมาะสมของสำนวนภาษาและความชัดเจนของเนื้อหา ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๓ ท่าน นำผลมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

๒.๓ นำแบบทดสอบฉบับแก้ไขเรียบร้อยแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่ม ตัวอย่าง จำนวน ๓๐ คน แล้วมาวิเคราะห์เพื่อหาค่าความยากง่าย (p) และค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับ โดยข้อที่มีความยากง่ายอยู่ระหว่าง .๒๐- .๘๐ และค่าความเชื่อมั่นจะต้องมีค่า ตั้งแต่ .๘๐ และแบบทดสอบจำนวน ๓๐ ข้อ มีค่าความยากง่าย $p=0.๒๕-0.๓๗$ ค่าอำนาจจำแนก $r=.๒๖-๐.๖๖$ มีค่าความเชื่อมั่น ๐.๘๙

๓. นำแบบทดสอบฉบับสมบูรณ์ไปทดลองจริงกับกลุ่มที่เป็นกลุ่มตัวอย่างตามที่กำหนดไว้

เครื่องมือชุดที่ ๔ แบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อชุดความรู้และหลักสูตรฯ

๑. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแบบสอบถามความพึงพอใจ เพื่อเป็นแนวทาง ในการกำหนดรายละเอียดของแบบสอบถาม

๒. สร้างแบบสอบถาม โดยใช้แบบสอบถามรูปแบบข้อคำถามแบบปิด โดยการตรวจสอบ รายการ (Check - list) และมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ๕ ระดับ มีเกณฑ์การให้คะแนน ในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

คะแนน ๕ หมายถึง พอใจมากที่สุด

คะแนน ๔ หมายถึง พอใจมาก

คะแนน ๓ หมายถึง พอใจปานกลาง

คะแนน ๒ หมายถึง พอใจน้อย

คะแนน ๑ หมายถึง พอใจน้อยที่สุด

เกณฑ์ในการพิจารณาค่าเฉลี่ยแต่ละระดับความพึงพอใจ ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ระดับโดยวิธีการคำนวณ ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, ๒๕๔๕ : ๘๔)

คะแนนเฉลี่ย ๔.๒๑ – ๕.๐๐ หมายถึง พึงพอใจมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย ๓.๔๑ – ๔.๒๐ หมายถึง พึงพอใจมาก

คะแนนเฉลี่ย ๒.๖๑ – ๓.๔๐ หมายถึง พึงพอใจปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย ๑.๘๑ – ๒.๖๐ หมายถึง พึงพอใจน้อย

คะแนนเฉลี่ย ๑.๐๐ – ๑.๘๐ หมายถึง พึงพอใจน้อยที่สุด

โดยมีผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๓ คน ดังนี้

๒.๑ พระครูสิริเจตยานุกิจ, ผศ,ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครพนม

๒.๒ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญมี พรรษา อาจารย์สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.๓ ดร.ประยูร เทพพิทักษ์ศักดิ์ อาจารย์พิเศษวิทยาลัยสงฆ์นครพนม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตรพบว่า ทุกรายการมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง ๐.๖๐-๑.๐๐ แสดงว่าแบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตร สามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลได้ และจัดทำเป็นแบบประเมินฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

๓. นำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลต่อไป

๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้ ตามขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน และการศึกษาความต้องการในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารด้านการท่องเที่ยวของพ่อค้า-แม่ค้า พระภิกษุ-สามเณร มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และนิสิตที่สนใจเข้าร่วมพัฒนาความสามารถในการสื่อสารสำหรับการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวพระธาตุพนม และพระธาตุบิหาร (Need Analysis)

๑. ศึกษาและรวบรวมหลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการชุดความรู้ การพัฒนาหลักสูตร การฝึกอบรม ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และพื้นที่ศึกษา จากเอกสาร ตำรา บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒. ผู้วิจัยศึกษาความต้องการในการพัฒนาความสามารถด้านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร สำหรับการท่องเที่ยวของพ่อค้า-แม่ค้า พระภิกษุ-สามเณร มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และนิสิตที่สนใจเข้าร่วมพัฒนาความสามารถในการสื่อสารการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร โดยเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๒.๑ การสอบถาม โดยใช้แบบสอบถามรูปแบบข้อคำถามแบบปิด โดยการตรวจสอบรายการ (Check - list) และมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น ๔ ตอน ได้แก่ ๑) ข้อมูลทั่วไป ๒) ข้อมูลความต้องการในการเข้าร่วมพัฒนาความสามารถด้านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสำหรับการท่องเที่ยว ๓) รูปแบบและลักษณะการศึกษาภาษาอังกฤษที่มีผลต่อการพัฒนาความสามารถด้านภาษาอังกฤษและสามารถนำไปใช้ในการสื่อสารได้ และ ๔) หัวข้อบทสนทนาภาษาอังกฤษที่มีความสำคัญต่อการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวต่างชาติ

๒.๒ การจัดกิจกรรมด้านภาษาอังกฤษ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้แสดงความสามารถด้านภาษาอังกฤษ โดยการสนทนาภาษาอังกฤษเบื้องต้น และสังเกตระดับความสามารถด้านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของกลุ่มเป้าหมาย และทำการบันทึกข้อมูล และนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้เปรียบเทียบสภาพที่เป็นจริงกับความต้องการและระดับความสามารถด้านภาษาอังกฤษของกลุ่มเป้าหมายที่ทราบจากการสอบถามกลุ่มเป้าหมาย

๒.๓ ร่างโครงสร้างหลักสูตร โดยการจัดประชุมเวทีชาวบ้าน นำบทสรุปจากผลการวิเคราะห์ ข้อมูลความต้องการพัฒนาความสามารถด้านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสำหรับการท่องเที่ยวของพ่อค้า-แม่ค้า พระภิกษุ-สามเณร มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และนิสิตที่สนใจเข้าร่วมพัฒนาความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษ ประชุมเพื่อวิพากษ์และจัดทำร่างโครงสร้างหลักสูตรที่เหมาะสมและตรงความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

ขั้นตอนที่ ๒ การพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร

๑. พัฒนาร่างโครงสร้างหลักสูตรการพัฒนาฯ โดยการนำผลการสังเคราะห์ข้อมูลแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและวิเคราะห์ข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยกำหนดร่างโครงสร้างหลักสูตร ดังนี้

๑.๑ วัตถุประสงค์ของหลักสูตรการพัฒนาฯ

๑.๒ เนื้อหาสาระของหลักสูตรการพัฒนาฯ

๑.๓ การนำหลักสูตรการพัฒนาฯ ไปใช้ (สื่อและกิจกรรมการเรียนการสอน)

ประกอบการฝึกอบรม)

๑.๔ การประเมินผลการเรียนรู้

๒. วัตถุประสงค์ของชุดความรู้และหลักสูตรฯ ผู้วิจัยดำเนินการออกแบบวัตถุประสงค์ของหลักสูตรฯ โดยการสังเคราะห์และวิเคราะห์ข้อมูลจากการสอบถาม และประชุมเวทีผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อทราบเป้าหมายของการพัฒนาหลักสูตรและกำหนดวัตถุประสงค์ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

๓. เนื้อหาสาระของชุดความรู้และหลักสูตรฯ ผู้วิจัยดำเนินการสำรวจข้อมูลประกอบเนื้อหาสาระของหลักสูตรการพัฒนาฯ ขึ้นตอน ดังต่อไปนี้

๓.๑ ศึกษาและรวบรวม ภาษาอังกฤษสำหรับการท่องเที่ยวเพื่อใช้ในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวต่างชาติ จากเอกสาร ตำรา บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓.๒ ศึกษาความต้องการด้านเนื้อหาสาระที่มีความจำเป็นต่อการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวต่างชาติจากกลุ่มตัวอย่าง โดยการสอบถามและประชุมผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

๓.๓ คัดเลือกเนื้อหาสาระให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของชุดความรู้และหลักสูตรฯ และคำนึงถึงลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

๓.๔ รวบรวมและเรียบเรียงเนื้อหาสาระ ตามลำดับจากเนื้อหาง่ายไปสู่เนื้อหาที่ยากและความต่อเนื่องของเนื้อหาสาระ

๔. การนำชุดความรู้และหลักสูตรฯ ไปใช้ (สื่อและกิจกรรมการเรียนการสอนประกอบการฝึกอบรม) เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยดำเนินการออกแบบสื่อและกิจกรรมประกอบการฝึกอบรม ขึ้นตอนดังต่อไปนี้

๔.๑ ศึกษาและรวบรวม รูปแบบสื่อและกิจกรรมประกอบการฝึกอบรม จากเอกสาร ตำรา บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๔.๒ ศึกษาคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง โดยการสอบถาม สังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ และพิจารณาความสามารถการใช้ภาษาอังกฤษ เนื่องจากสิ่งเหล่านี้มีผลต่อการเรียนรู้ ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถออกแบบสื่อและกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาสาระและส่งเสริมให้กลุ่มตัวอย่างเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

๔.๓ คัดเลือกสื่อและกิจกรรมการฝึกอบรมให้เหมาะสมและสอดคล้องกับเนื้อหาสาระ และคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

๕. การประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีขั้นตอน ดังนี้

๕.๑ ดำเนินการก่อนอบรม

การดำเนินการก่อนเริ่มการทดลอง ผู้วิจัยทำการทดสอบก่อนเรียนด้วย แบบทดสอบวัดความสามารถในการฟังและการพูดภาษาอังกฤษก่อนเรียน ชนิด ๔ ตัวเลือก จำนวน ๓๐ ข้อ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

๕.๒ การดำเนินการอบรม

การดำเนินการทดลองผู้วิจัยนำชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยว พระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการฟังและพูดภาษาอังกฤษที่สร้างขึ้น โดยใช้เวลา ๕ วันๆ ละ ๔ ชั่วโมง รวมทั้งสิ้น ๒๐ ชั่วโมง

๕.๓ การดำเนินหลังอบรม

การดำเนินหลังการทดลองผู้วิจัยทดสอบหลังเรียนด้วยแบบทดสอบวัดความสามารถในการฟังและการพูดภาษาอังกฤษหลังเรียน ซึ่งเป็นชุดเดียวกันกับแบบทดสอบก่อนเรียน และประเมินความพึงพอใจต่อชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ความสามารถในการฟังและพูดภาษาอังกฤษ

ขั้นตอนที่ ๓ การประเมินประสิทธิภาพชุดความรู้และหลักสูตรฯ ผู้วิจัยดำเนินการประเมินประสิทธิภาพหลักสูตรการพัฒนาฯ ขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑. นำชุดความรู้และหลักสูตรฯ ที่พัฒนาขึ้นไปตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ
๒. ทดลองใช้ชุดความรู้และหลักสูตรฯ โดยจัดฝึกอบรมฯ กับกลุ่มตัวอย่างในสถานการณ์จริงหรือใกล้เคียงสถานการณ์จริง ทั้งนี้ ผู้วิจัยวางแผนการฝึกอบรมฯ ให้สอดคล้องกับคุณลักษณะและความต้องการของกลุ่มตัวอย่าง และเหมาะสมกับเนื้อหาสาระ สื่อและกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนการประเมินผลก่อนและหลังการฝึกอบรมฯ ที่พัฒนาขึ้น
๓. การสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อชุดความรู้และหลักสูตรฯ ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

ขั้นตอนที่ ๔ ปรับปรุงชุดความรู้และหลักสูตรฯ ตามผลการประเมินในขั้นตอนที่ ๓ และพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ฉบับสมบูรณ์ โดยมีขั้นตอน กิจกรรมการวิจัย และระยะเวลาในการวิจัยดังนี้

ตารางที่ ๑ ตารางสรุปขั้นตอน กิจกรรมการวิจัย และระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยกิจกรรมการวิจัย

ตารางสรุปขั้นตอน กิจกรรมการวิจัย และ ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยกิจกรรม การวิจัย	เดือน						หมายเหตุ
	ต.ค. พ.ย.	ธ.ค. ม.ค.	ก.พ. มี.ค.	พ.ค. มิ.ย.	ก.ค. ส.ค.	ก.ย. ต.ค.	
๑. การศึกษาจากเอกสารและแนวคิดทฤษฎี ที่เกี่ยวข้อง หรือกับทีมงานวิจัย	↔						
๒. การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) และสัมภาษณ์ ผู้ที่เกี่ยวข้องพื้นที่ พร้อมกับ สร้างแบบสอบถามเพื่อหาความต้องการใน การใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารด้านการ ท่องเที่ยว	↔						
๓. ส่งแบบสอบถามเพื่อหาความต้องการใน การใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารด้านการ ท่องเที่ยวให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบก่อน นำไปใช้ลงพื้นที่ และเพื่อหาคุณภาพของ แบบสอบถาม	↔						
๔. รายงานความก้าวหน้าบทที่ ๑-บทที่ ๓				↔			
๕. สร้างแบบทดสอบวัดผลการพัฒนา ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารด้านการ ท่องเที่ยวก่อนและหลังการฝึกอบรม				↔			
๖. ส่งแบบทดสอบวัดผลการพัฒนา ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารด้านการ ท่องเที่ยวก่อนและหลังการฝึกอบรม ให้ ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบก่อนนำไปใช้ลงพื้นที่ และเพื่อหาคุณภาพของแบบทดสอบ				↔			

(ต่อ)

ตารางสรุปขั้นตอน กิจกรรมการวิจัย และ ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยกิจกรรม การวิจัย	เดือน						หมายเหตุ
	ต.ค. พ.ย.	ธ.ค. ม.ค.	ก.พ. มี.ค.	พ.ค. มิ.ย.	ก.ค. ส.ค.	ก.ย. ต.ค.	
๗. สร้างชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสาร กิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและ พระธาตุนิรवार							
๘. ส่งชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสาร กิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและ พระธาตุนิรवार จำนวน ๔ ชุด ให้ ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบก่อนนำไปใช้ลงพื้นที่ และเพื่อประเมินประสิทธิภาพของชุด ความรู้และหลักสูตร							
๙. ทดลองใช้หลักสูตรการพัฒนาฯ โดยจัด ฝึกอบรมฯ กับกลุ่มตัวอย่างในสถานการณ์ จริงหรือใกล้เคียงสถานการณ์จริงกับกลุ่ม ทดลอง จำนวน ๓๐ รูป/คน และสอบถาม ความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตรพัฒนาฯ ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม							
๑๐. สรุปชุดความรู้และหลักสูตร และการ วิเคราะห์ผลการฝึกอบรม และรายงาน ความก้าวหน้าบทที่ ๔-บทที่ ๕							
๑๑. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์							

๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการดังต่อไปนี้

๑. การวิเคราะห์ความต้องการของกลุ่มตัวอย่างในการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร และระดับความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตรการพัฒนาฯ โดยใช้ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

๒. การประเมินค่าความสอดคล้องของการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร พร้อมด้วยแบบสอบถามความต้องการแบบทดสอบก่อนและหลังการฝึกอบรม และแบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตรการพัฒนาฯ โดยการใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

๓. เปรียบเทียบค่าคะแนนเฉลี่ย (\bar{x}) ผลการประเมินก่อนและหลังฝึกอบรมของผู้เข้ารับกรฝึกอบรม โดยการใช้ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

๓.๕ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ค่าสถิติที่ใช้ในการวิจัย มีดังนี้

๑. ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

๒. ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC : Index of Item Objective Congruence) สูตรการคำนวณ

๓. เปรียบเทียบผลที่ได้จากการฝึกอบรม ก่อน (Pre-test) และ หลัง (Post-test) โดยใช้ t-test แบบ Dependent โดยใช้สูตรคำนวณดังนี้

$$t = \frac{\sum D}{\sqrt{\frac{\sum D^2}{n-1}}} \quad df = n-1$$

เมื่อ t แทน ค่าความแตกต่างของคะแนนก่อนและหลังอบรม

D แทน ผลต่างของคะแนน

N แทน จำนวนคู่ของข้อมูล

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ภายใต้ชุดโครงการวิจัยการบูรณาการทุนทางวัฒนธรรม: พระธาตุพนมจากตำนานอรัญคธาตสู่การยกระดับเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อรวบรวมความรู้ที่เกี่ยวข้องสำหรับนำมาพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ๒) เพื่อพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร และ ๓) เพื่อประเมินผลการใช้ชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ได้มีการพัฒนาศักยภาพพ่อค้า แม่ค้า พระภิกษุ-สามเณร มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และนิสิตผู้สนใจ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมรองรับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก ดังต่อไปนี้

๔.๑ การนำเสนอข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น ๓ ระยะดังนี้

ระยะที่ ๑ ผลรวบรวมความรู้ที่เกี่ยวข้องสำหรับนำมาพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ตามความต้องการในการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตร โดยผู้วิจัยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

ระยะที่ ๒ ผลการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร

ระยะที่ ๓ ผลการศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการใช้ชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์เครื่องมือชุดที่ ๑ รวบรวมความรู้ที่เกี่ยวข้องสำหรับนำมาพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ตามความต้องการในการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตร โดยผู้วิจัยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ได้ข้อสรุปว่า มีคะแนนจากการประเมินความต้องการในการพัฒนาความสามารถด้านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารร้อยละ ๑๐๐ ตามตาราง

ตอนที่ ๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

๑.๑ เพศ ผลปรากฏดังตารางที่ ๒

ตารางที่ ๒
จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

เพศ	จำนวน (เพศ)	ร้อยละ
ชาย	๑๒๓	๕๕.๔๑
หญิง	๙๙	๔๔.๕๙
รวม	๒๒๒	๑๐๐

จากตารางที่ ๒ พบว่า จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด จำนวน ๒๒๒ คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๙๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๕๙ และเป็นเพศชาย จำนวน ๑๒๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๔๑ ตามลำดับ

๑.๒ อายุ ผลปรากฏดังตารางที่ ๓

ตารางที่ ๓
จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

อายุ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๖	๒.๗๙
๒๑ – ๓๐ ปี	๕๖	๒๕.๒๓
๓๑ – ๔๐ ปี	๔๖	๒๑.๑๒
๔๑ – ๕๐ ปี	๕๖	๒๕.๒๓
๕๑ ปีขึ้นไป	๔๖	๒๑.๑๒
รวม	๒๒๒	๑๐๐

จากตารางที่ ๓ พบว่า จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๒๑-๓๐ปี จำนวน ๕๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๒๓ และอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี จำนวน ๕๖ คน คิดเป็น

ร้อยละ ๒๕.๒๓ รองลงมาคือ อายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี จำนวน ๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๗๒ อายุระหว่าง ๕๑ ปีขึ้นไป จำนวน ๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๗๒ และอายุระหว่าง ต่ำกว่า ๒๐ปี จำนวน ๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๗๐ ตามลำดับ

๑.๓ อาชีพ ผลปรากฏดังตารางที่ ๔

ตารางที่ ๔
จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

อาชีพ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
พระภิกษุ - สามเณร	๒๒	๙.๙๑
มัคคุเทศก์ท้องถิ่น	๖	๒.๗๙
ข้าราชการ	๓๘	๑๗.๑๒
นักเรียน / นิสิตนักศึกษา	๓๘	๑๗.๑๒
รับจ้างทั่วไป	๓๗	๑๖.๖๗
ร้านค้า - ร้านอาหารชุมชน	๖๙	๒๗.๙๓
เจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์	๒๑	๙.๕๖
รวม	๒๒๒	๑๐๐

จากตารางที่ ๔ พบว่า จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นร้านค้า - ร้านอาหารชุมชน จำนวน ๖๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๐๓ รองลงมาคือ ข้าราชการ จำนวน ๓๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๑๒ นักเรียน / นิสิตนักศึกษา จำนวน ๓๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๑๒ รับจ้างทั่วไป จำนวน ๓๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๖๗ พระภิกษุ - สามเณร จำนวน ๒๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๙๑ เจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์ จำนวน ๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๕๖ และมัคคุเทศก์ท้องถิ่น จำนวน ๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๗๐ ตามลำดับ

๑.๔ ระดับการศึกษา ผลปรากฏดังตารางที่ ๕

ตารางที่ ๕

จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

ระดับการศึกษา	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ประถมศึกษา	๓๔	๑๕.๓๒
มัธยมศึกษาตอนต้น	๓๖	๑๖.๒๒
มัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช.	๔๘	๒๑.๖๒
ปวส.	๓๘	๑๗.๑๒
ปริญญาตรี	๖๙	๒๗.๙๓
สูงกว่าปริญญาตรี	๖	๒.๗๙
รวม	๒๒๒	๑๐๐

จากตารางที่ ๕ พบว่า จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่ศึกษาใน ระดับปริญญาตรี จำนวน ๖๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๐๓ รองลงมาคือ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช. จำนวน ๔๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๖๒ ระดับปวส. จำนวน ๓๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๑๒ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน ๓๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๒๒ ระดับประถมศึกษา จำนวน ๓๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๓๒ และระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๗๙ คน ตามลำดับ

ตอนที่ ๒ ข้อมูลความต้องการ ความสนใจในการเข้าร่วมฝึกอบรมของผู้ตอบแบบสอบถาม

๑.๑ ท่านคิดว่าทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษ (การฟังและการพูด) ของท่านอยู่ในระดับใด

พบข้อมูล ดังนี้

ผลการวิเคราะห์ที่ทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษ (การฟังและการพูด) ของท่านอยู่ในระดับใดผลปรากฏ ดังตารางที่ ๖

ตารางที่ ๖
จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

ระดับ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ดีมาก	๑๓	๕.๘๘
ดี	๒๕	๑๑.๓๑
ปานกลาง	๒๕	๑๑.๓๑
พอใช้	๖๙	๓๑.๗๗
ควรปรับปรุง	๙๙	๔๔.๗๒
รวม	๒๒๒	๑๐๐

จากตารางที่ ๖ พบว่า จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่อยู่ในระดับควรปรับปรุง จำนวน ๙๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๗๒ รองลงมาคือ ระดับพอใช้ จำนวน ๖๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๗๗ ระดับดี จำนวน ๒๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๓๑ ระดับปานกลาง จำนวน ๒๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๓๑ และระดับดีมาก จำนวน ๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๘๘ ตามลำดับ

๑.๒ ท่านคิดว่าภาษาอังกฤษมีความสำคัญกับการท่องเที่ยวมากน้อยแค่ไหน พบข้อมูล ดังนี้
ผลการวิเคราะห์ภาษาอังกฤษมีความสำคัญกับการท่องเที่ยวมากน้อยแค่ไหนผลปรากฏดังตารางที่ ๗

ตารางที่ ๗
จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

ระดับ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
มาก	๑๓๙	๕๘.๕๖
ปานกลาง	๙๒	๔๑.๔๔
น้อย	๙	๔
รวม	๒๒๒	๑๐๐

จากตารางที่ ๗ พบว่า จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก จำนวน ๑๓๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๕๖ รองลงมาคือ ระดับปานกลาง จำนวน ๙๒ คน คิดเป็นร้อยละตามลำดับ

๑.๓ ท่านคิดว่าทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษ (การฟังและการพูด) ของท่านเพียงพอต่อความต้องการในการสื่อสารหรือไม่ ผลปรากฏดังตารางที่ ๘

ตารางที่ ๘

จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

ระดับ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
เพียงพอ	๕๕	๒๔.๗๗
ไม่เพียงพอ	๑๖๗	๗๕.๒๓
รวม	๒๒๒	๑๙๙

จากตารางที่ ๘ พบว่า จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่อยู่ในระดับไม่เพียงพอ จำนวน ๑๖๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๕.๑๒ และรองลงมาคือ ระดับเพียงพอ จำนวน ๕๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๗๗ ตามลำดับ

๑.๔ ระยะเวลาที่ท่านได้ศึกษาภาษาอังกฤษในระบบโรงเรียน พบข้อมูล ดังนี้

ผลการวิเคราะห์ระยะเวลาที่ท่านได้ศึกษาภาษาอังกฤษในระบบโรงเรียนผลปรากฏดังตารางที่ ๙

ตารางที่ ๙

จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

ระยะเวลาการศึกษา	จำนวน(คน)	ร้อยละ
๑-๒ ปี	๑๗	๗.๖๖
๓-๖ ปี	๑๔๔	๕๑.๓๕
๗ ปีขึ้นไป	๙๑	๔๑.๙๙
รวม	๒๒๒	๑๙๙

จากตารางที่ ๙ พบว่า จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่ใช้เวลาศึกษา ๓-๖ ปี จำนวน ๑๔๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๓๕ รองลงมาคือ ๗ ปีขึ้นไป จำนวน ๙๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๙๙ และ ๑-๒ ปี จำนวน ๑๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๖๖ ตามลำดับ

๑.๕ ปัจจุบันท่านต้องการศึกษา อบรมภาษาอังกฤษเพิ่มเติมหรือไม่พบข้อมูล ดังนี้
ผลการวิเคราะห์ปัจจุบันท่านต้องการศึกษา อบรมภาษาอังกฤษเพิ่มเติมหรือไม่ผลปรากฏ
ดังตารางที่ ๑๐

ตารางที่ ๑๐
จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

ความต้องการ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ต้องการ	๑๔๖	๖๕.๗๗
ไม่ต้องการ	๗๖	๓๔.๒๓
รวม	๒๒๒	๑๙๙

จากตารางที่ ๑๐ พบว่า จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่ต้องการอบรมภาษาอังกฤษเพิ่มเติม จำนวน ๑๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๗๗ และรองลงมาคือไม่ต้องการ จำนวน ๗๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๒๓ ตามลำดับ

๑.๖ ความต้องการ ความสนใจในการฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบริวาร สู่การยกระดับเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ท่านต้องการมีความรู้ ความสามารถในการเรื่องอะไรบ้าง พบข้อมูล ดังนี้

ผลการวิเคราะห์ ดังตารางที่ ๑๑

ตารางที่ ๑๑
จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

ความต้องการ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ความรู้เกี่ยวกับพระธาตุพนมกับพระธาตุบริวาร	๗๕	๓๓.๗๘
ความรู้เกี่ยวกับการทักทายและการแนะนำตัว	๙๐	๔๐.๕๔
ความรู้เกี่ยวกับการสอบถามและบอกเส้นทางสถานที่ ท่องเที่ยวบริเวณธาตุพนม	๓๘	๙.๐๐
อื่นๆ	๑๙	๘.๕๖
รวม	๒๒๒	๑๐๐

จากตารางที่ ๑๑ พบว่า จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่ มีความต้องการ มี ความรู้เกี่ยวกับการทักทายและการแนะนำตัว จำนวน ๙๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๕๔ รองลงมา มีความ ต้องการมีความรู้เกี่ยวกับพระธาตุพนมกับพระธาตุบริวาร จำนวน ๗๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๗๘ ตามลำดับ

๑.๗ ท่านมีระดับความต้องการในการพัฒนาความสามารถด้านภาษาอังกฤษตามหัวข้อต่าง ๆ ในระดับ
ใด

ตารางที่ ๑๒

แบบสอบถามความคิดเห็นระดับความต้องการในการพัฒนาความสามารถด้านการฟัง-การพูดภาษาอังกฤษ
ตามหัวข้อต่าง ๆ ในระดับใด

ข้อมูล	ค่าเฉลี่ย (\bar{X})	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	แปลความ
ด้านการฟัง			
ฟังคำถามจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ เช่น ข้อมูลต่าง ๆ ราคาสินค้า เป็นต้น	๒.๘๒	๙.๓๘	เห็นด้วยมาก
ฟังข้อมูลจากการพูดคุยกับนักท่องเที่ยวต่างชาติได้	๒.๗๑	๒.๘๙	เห็นด้วยมาก

ฟังข่าวสารและดูภาพยนตร์เป็นภาษาอังกฤษ	๒.๘๙	๙.๔๙	เห็นด้วยมาก
ฟังสื่อโฆษณา ประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับการท่องเที่ยว	๒.๘๘	๙.๓๒	เห็นด้วยมาก
รวม	๒.๗๔	๙.๒๗	เห็นด้วยมาก
ด้านการพูด			
พูดคุยและใช้บทสนทนาในชีวิตประจำวัน	๒.๕๙	๙.๖๘	เห็นด้วยมาก
สอบถามข้อมูลจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ	๒.๘๗	๙.๓๓	เห็นด้วยมาก
ตอบคำถามนักท่องเที่ยวต่างชาติ	๒.๗๑	๙.๔๘	เห็นด้วยมาก
นำเสนอข้อมูลพระธาตุพนมและพระธาตุบริวาร และกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	๒.๘๙	๙.๔๙	เห็นด้วยมาก
รวม	๒.๗๒	๙.๒๘	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ ๑๒ ด้านการฟัง พบว่า จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่ มีความต้องการฟังข่าวสารและดูภาพยนตร์เป็นภาษาอังกฤษ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก (\bar{X} = ๒.๘๘) รองลงมา ฟังคำถามจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ เช่น ข้อมูลต่าง ๆ ราคาสินค้า เป็นต้น มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก (\bar{X} = ๒.๘๒) ตามลำดับ ด้านการพูด มีความต้องการ สอบถามข้อมูลจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก (\bar{X} = ๒.๘๗) รองลงมา นำเสนอข้อมูลพระธาตุพนมและพระธาตุบริวาร และกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก (\bar{X} = ๒.๘๐) ตามลำดับ

๑.๘ ท่านมีระดับความต้องการในการพัฒนาความสามารถด้านการฟัง-การพูดภาษาอังกฤษตามหัวข้อต่าง ๆ ในระดับใด

ผลการวิเคราะห์ ดังตารางที่ ๑๓

ตารางที่ ๑๓

แบบสอบถามความคิดเห็นระดับความต้องการในการพัฒนาความสามารถด้านการฟัง-การพูดภาษาอังกฤษ
ตามหัวข้อต่าง ๆ ในระดับใด

ข้อมูล	ค่าเฉลี่ย (\bar{X})	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	แปลความ
การฟัง			
ฟังคำถามจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ เช่น ข้อมูลพระธาตุพนมและพระธาตุบริวารและสถานที่ท่องเที่ยว ราคาสินค้า และทิศทาง เป็นต้น	๒.๘๕	๙.๔๓	เห็นด้วยมาก
ฟังข้อมูลจากการพูดคุยกับนักท่องเที่ยวต่างชาติได้	๒.๓๔	๙.๗๘	เห็นด้วยมาก
ฟังสื่อโฆษณา ประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับการท่องเที่ยว	๒.๒๙	๙.๗๘	เห็นด้วย ปานกลาง
ฟังข้อมูลกิจกรรมการท่องเที่ยวและสถานที่ท่องเที่ยว	๒.๒๗	๙.๗๘	เห็นด้วย ปานกลาง
รวม	๒.๔๔	๙.๔๑	เห็นด้วยมาก
ด้านการพูด			
พูดคุยและใช้บทสนทนาในชีวิตประจำวัน	๒.๙๙	๙.๗๘	เห็นด้วยมาก
สอบถามข้อมูลจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ	๒.๕๙	๙.๖๘	เห็นด้วยมาก
ตอบคำถามนักท่องเที่ยวต่างชาติ	๒.๔๘	๙.๖๙	เห็นด้วยมาก
นำเสนอข้อมูลกิจกรรม และสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ	๒.๔๖	๙.๖๙	เห็นด้วยมาก
รวม	๒.๕๙	๙.๔๑	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ ๑๓ ด้านการฟัง พบว่า จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่ มีความต้องการฟังคำถามจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ เช่น ข้อมูลพระธาตุพนมและพระธาตุบริวารและสถานที่ท่องเที่ยว ราคาสินค้า และทิศทาง เป็นต้น มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก (\bar{X} = ๒.๘๕) รองลงมา ฟังข้อมูลจากการพูดคุยกับนักท่องเที่ยวต่างชาติได้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก (\bar{X} = ๒.๓๔)

ตามลำดับ **ด้านการพูด** มีความต้องการ พูดคุยและใช้บทสนทนาในชีวิตประจำวัน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X}= ๒.๙๐$) รองลงมาสอบถามข้อมูลจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X}= ๒.๕๐$) ตามลำดับ

ตอนที่ ๓ รูปแบบและลักษณะการศึกษาภาษาอังกฤษที่มีผลต่อการพัฒนาความสามารถภาษาอังกฤษ และสามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพของท่าน

ผลการวิเคราะห์ ดังตารางที่ ๑๓

ตารางที่ ๑๓
จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

รูปแบบและลักษณะการศึกษาภาษาอังกฤษ	ค่าเฉลี่ย (\bar{X})	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	แปลความ
การดูภาพยนตร์ และโปรแกรมสอนภาษาอังกฤษทางโทรทัศน์ เพื่อพัฒนาความสามารถด้านการฟังและการพูดและการเข้าใจลักษณะท่าทางประกอบการสนทนา	๒.๕๓	๙.๖๘	เห็นด้วยมาก
การฟังบทสนทนา จากสื่อออนไลน์ และสื่ออื่นๆ เพื่อพัฒนาความสามารถด้านการฟังและการพูด	๒.๗๔	๙.๕๑	เห็นด้วยมาก
การแสดงบทบาทสมมติ แสดงละครหรือการสนทนาต่างๆ เพื่อพัฒนาความสามารถด้านการพูดและเสริมสร้างความมั่นใจ	๒.๘๖	๙.๓๖	เห็นด้วยมาก
การสนทนาจริงกับชาวต่างชาติ เพื่อพัฒนาความสามารถด้านการฟังและการพูด และเสริมสร้างความมั่นใจ	๒.๘๗	๙.๓๓	เห็นด้วยมาก
การเขียนบันทึกประจำวัน เพื่อพัฒนาความสามารถด้านการเขียนที่ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน	๒.๕๙	๙.๖๘	เห็นด้วยมาก
รวม	๒.๗๔	๙.๒๗	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ ๑๓ พบว่า จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่ มีความการสนทนาจริงกับชาวต่างชาติ เพื่อพัฒนาความสามารถด้านการฟังและการพูด และเสริมสร้างความมั่นใจ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก (\bar{X} = ๒.๘๗) รองลงมา การแสดงบทบาทสมมติ แสดงละครหรือการสนทนาต่าง ๆ เพื่อพัฒนาความสามารถด้านการพูดและเสริมสร้างความมั่นใจ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก (\bar{X} = ๒.๗๔) ตามลำดับ

ตอนที่ ๒ การพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบริวาร

ระยะที่ ๒ ผลการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบริวาร ผู้วิจัยได้ดำเนินการในแต่ละขั้นตอนมีผลการศึกษา ดังนี้

๒.๑ การหาประสิทธิภาพของชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบริวาร โดยใช้การหาค่า E_0/E_1 ดังรายละเอียดในตาราง

ตารางที่ ๑๔

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) ของชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบริวาร

ผู้อบรม คนที่	คะแนนทดสอบระหว่างเรียน					รวม คะแนน (๕๐)	คะแนน ทดสอบ หลังเรียน (๔๐)
	๑ (๑๐)	๒ (๑๐)	๓ (๑๐)	๔ (๑๐)	๕ (๑๐)		
๑	๘	๘	๙	๘	๘	๔๑	๓๙
๒	๘	๘	๘	๘	๘	๔๐	๓๕
๓	๘	๑๐	๖	๙	๙	๔๒	๓๗
๔	๘	๑๐	๑๐	๙	๙	๔๖	๓๓
๕	๘	๙	๘	๘	๙	๔๒	๓๕
๖	๙	๙	๙	๑๐	๘	๔๕	๓๖
๗	๘	๙	๘	๙	๘	๔๒	๓๙

ผู้อบรม คนที่	คะแนนทดสอบระหว่างเรียน					รวม คะแนน (๕๐)	คะแนน ทดสอบ หลังเรียน (๕๐)
	๑ (๑๐)	๒ (๑๐)	๓ (๑๐)	๔ (๑๐)	๕ (๑๐)		
๘	ก	ก	ก	ข	ก	๔๑	๓๓
๙	ข	ข	ข	ข	ก	๓๙	๓๓
๑๐	ก	ข	ข	ก	ก	๔๐	๓๕
๑๑	ก	ก	ก	ก	ข	๔๑	๓๒
๑๒	ข	ก	ข	ข	ข	๓๙	๓๙
๑๓	ก	ก	ก	ก	ก	๔๐	๓๐
๑๔	ก	ก	ก	ข	ก	๓๙	๓๐
๑๕	ข	ก	ข	ก	ก	๓๙	๒๙
๑๖	ก	ก	ข	ก	ก	๔๑	๓๑
๑๗	ก	ข	ก	ก	ข	๔๒	๓๒
๑๘	ข	ข	ข	ข	ข	๔๕	๓๓
๑๙	ก	ก	ข	ก	ข	๔๒	๓๐
๒๐	ก	ก	ก	ก	ก	๔๐	๒๙
๒๑	ข	ก	ข	ก	ก	๓๙	๒๗
๒๒	ก	ข	ข	ก	ก	๔๐	๒๙
๒๓	ก	๑๐	ก	ข	ข	๔๔	๓๐
๒๔	ข	ข	ข	ก	ก	๓๙	๓๓
๒๕	ก	ก	ข	ก	ข	๔๒	๓๖
๒๖	ก	ก	ก	ข	ก	๔๑	๓๓
๒๗	ข	๑๐	ข	ก	ก	๓๙	๓๙
๒๘	ก	ข	ข	ก	ก	๔๐	๓๙
๒๙	ก	ก	ก	ข	ก	๓๙	๓๔
๓๐	ข	ข	ข	ก	ก	๔๓	๓๕

ผู้อบรม คนที่	คะแนนทดสอบระหว่างเรียน					รวม คะแนน (๕๐)	คะแนน ทดสอบ หลังเรียน (๕๐)
	๑ (๑๐)	๒ (๑๐)	๓ (๑๐)	๔ (๑๐)	๕ (๑๐)		
รวม	๒๓๓๙	๒๕๑	๒๔๑	๒๔๗	๒๔๘	๑,๒๒๖	๑,๐๐๒
คะแนนเฉลี่ย \bar{X}						๔๐.๘๖	๓๓.๔๐
						$E_๑ =$ ๘๑.๗๓	$E_๒ =$ ๘๓.๕๐
ประสิทธิภาพของชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุ บิรวาร เท่ากับ ๘๑.๗๓/๘๓.๕๐							

จากตารางที่ ๑๔ พบว่า ประสิทธิภาพของชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบิรวาร มีคะแนนเต็ม ๕๐ คะแนน ผู้อบรม จำนวน ๓๐ คน มีค่าประสิทธิภาพของกระบวนการ ($E_๑$) เท่ากับ ๘๑.๗๓ และหลังเรียนด้วยชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบิรวาร มีค่าประสิทธิภาพของผลลัพธ์ ($E_๒$) เท่ากับ ๘๓.๕๐ สรุปได้ว่า มีค่าประสิทธิภาพ ($E_๑/E_๒$) เท่ากับ ๘๑.๗๓/๘๓.๕๐ ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ๘๐/๘๐

๒.๒ ผลการใช้ชุดความรู้และหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น โดยทดลองใช้กับ ๑) พ่อค้า-แม่ค้า ๒) พระภิกษุ-สามเณร วัดพระธาตุพนม ๓) มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และ ๔) นิสิตที่สนใจเข้าร่วมพัฒนาความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษ จำนวนทั้งสิ้น ๓๐ รูป/คน ชุดความรู้และหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น โดยการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๒.๒.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

๑.๑ เปรียบเทียบความสามารถการฟังและพูดภาษาอังกฤษระหว่างก่อนอบรมและหลังอบรม โดยการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ความสามารถในการฟังและพูดภาษาอังกฤษ โดยใช้การทดสอบค่าที่แบบไม่อิสระต่อกัน (t-test for Dependent Samples) และนำคะแนนหลังเรียนมาคำนวณค่าเฉลี่ยและค่าร้อยละ เปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ปรากฏผลดังตาราง

ตารางที่ ๑๕

ผลเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการฟังและพูดภาษาอังกฤษก่อนอบรมและหลังอบรม

การทดสอบ	จำนวนผู้เรียน	คะแนน	\bar{X}	S.D.	t
ก่อนเรียน	๓๐	๓๐	๑๖.๒๗	๔.๐๕	๘.๗๐*
หลังเรียน	๓๐	๓๐	๒๐.๒๗	๓.๓๘	

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๑๕ ผลการเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการฟังและพูดภาษาอังกฤษก่อนอบรมและหลังอบรม พบว่า ผู้อบรมมีผลหลังการอบรม (\bar{X} = ๑๖.๒๗, S.D. = ๔.๐๕) สูงกว่าก่อนการอบรม (\bar{X} = ๒๐.๒๗, S.D. = ๓.๓๘) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

ตอนที่ ๓ ผลความพึงพอใจต่อการใช้ชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการ ท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร

ระยะที่ ๓ ผลการศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการใช้ชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร

๑.๑ ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจต่อการใช้ชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ปรากฏผลดังตาราง

ตารางที่ ๑๖

การวิเคราะห์ผลความพึงพอใจต่อการใช้ชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร (N = ๓๐)

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ด้านชุดความรู้และหลักสูตร			
๑. เนื้อหาที่อบรมมีความเหมาะสม	๔.๑๓	๐.๖๓	มาก

๒. จำนวนชั่วโมงที่เข้าอบรมในแต่ละครั้งมีความเหมาะสม	๔.๒๐	๐.๗๑	มาก
๓. เนื้อหา มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้อบรม	๔.๑๓	๐.๖๓	มาก
๔. เนื้อหา มีความเหมาะสมกับพื้นฐานความรู้ของผู้อบรม	๔.๓๐	๐.๖๕	มาก

(ต่อ)

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ด้านวิทยากร			
๕. อาจารย์วิทยากรมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ในเนื้อหา	๔.๔๓	๐.๕๗	มาก
๖. อาจารย์วิทยากรให้ผู้อบรมมีส่วนร่วมในกิจกรรม	๔.๔๓	๐.๕๗	มาก
๗. อาจารย์วิทยากรมีวิธีการที่หลากหลายการอบรม	๔.๖๐	๐.๕๖	มากที่สุด
ด้านการจัดการอบรม			
๘. การจัดกิจกรรมการอบรมที่เน้นให้ผู้อบรมมีส่วนร่วมใน กิจกรรม	๔.๗๐	๐.๔๗	มากที่สุด
๙. กิจกรรมการอบรมส่งเสริมให้ผู้อบรมได้พัฒนา ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษทั้งการฟัง-การพูด ภาษาอังกฤษ	๔.๕๓	๐.๕๗	มากที่สุด
๑๐. กิจกรรมการอบรมช่วยให้ผู้อบรมเกิดการเรียนรู้ด้วย ตนเอง	๔.๘๐	๐.๔๑	มากที่สุด
ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้			
๑๑. สื่อการเรียนรู้เร้าความสนใจ กระตุ้นให้เกิดการสนใจ ในเรื่องราวที่ต้องศึกษา	๔.๗๐	๐.๔๗	มากที่สุด
๑๒. สื่อและแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องอบรมทำให้ เรียนอย่างสนุกสนาน	๔.๗๓	๐.๔๕	มากที่สุด
๑๓. สื่อและแหล่งเรียนรู้ และสถานการณ์จริง สถานการณ์จำลอง ทำให้เห็นคุณค่าและประโยชน์ของ ภาษาอังกฤษ	๔.๔๗	๐.๕๑	มาก
ด้านการวัดและประเมินผล			

๑๔. การประเมินผลการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดให้ผู้อบรม	๔.๔๗	๐.๕๑	มาก
๑๕. ผู้อบรมพึงพอใจกับวิธีการวัดและประเมินผล	๔.๖๓	๐.๔๙	มากที่สุด

(ต่อ)

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑๖. วิธีการประเมินผลสอดคล้องกับจุดประสงค์และกิจกรรมการอบรม	๔.๑๓	๐.๕๗	มาก
๑๗. มีการเฉลยหรือแนะแนวทางของคำตอบเพื่อให้ทราบผลการเรียนรู้	๔.๒๓	๐.๔๓	มาก
เฉลี่ยรวม	๔.๔๕	๐.๒๕	มาก

จากตารางที่ ๑๖ พบว่า ความพึงพอใจต่อชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเทียวพระธาตุพนมและพระธาตุบริวาร พบว่า มีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับพึงพอใจมาก (\bar{X} ๔.๔๕, S.D. ๐.๒๕) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อมีความพึงพอใจในระดับพึงพอใจมาก ๑๐ ข้อ และระดับมากที่สุด ๗ ข้อตามลำดับ

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อรวบรวมความรู้ที่เกี่ยวข้องสำหรับนำมาพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ๒) เพื่อพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร และ ๓) เพื่อประเมินผลการใช้ชุดความรู้และหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ผู้วิจัยมีทิศทางในการวิจัย ๓ ระยะ ระยะที่ ๑ ศึกษารวบรวมความรู้ที่เกี่ยวข้องสำหรับนำมาพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ตามความต้องการในการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร โดยผู้วิจัยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ระยะที่ ๒ การพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร และระยะที่ ๓ ศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการใช้ชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร โดยระยะเวลาเริ่มตั้งแต่เดือน ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ ถึงเดือน กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๖ และขอขยายต่อเนื่องจนถึงเดือนมีนาคม พ.ศ.๒๕๖๗

๕.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๕.๑.๑ ขอบเขตการวิจัยและประชากรที่ใช้ในการศึกษา

ประชากร คือ พ่อค้า-แม่ค้า พระภิกษุ-สามเณร มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และนิสิตที่สนใจเข้าร่วมพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร และกำหนดกลุ่มตัวอย่างจากประชากร ดังนี้

๕.๑.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ที่ทำวิจัย

ขั้นตอนที่ ๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาความต้องการในการพัฒนาความสามารถด้านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสำหรับการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวารในงานวิจัยครั้งนี้

๑. ประชากรที่ใช้ในการศึกษาในการศึกษาครั้งนี้ คือ พ่อค้า-แม่ค้า ที่ขายของบริเวณ

หน้าวัดพระธาตุพนม จำนวน ๑๘๐ ร้านค้า พระภิกษุ-สามเณร วัดพระธาตุพนม จำนวน ๑๕๐ รูป
 มัคคุเทศก์ท้องถิ่น จำนวน ๑๐ คน และนิสิตที่สนใจเข้าร่วมพัฒนาความสามารถในการสื่อสารสำหรับการ
 ท่องเที่ยว จำนวน ๗๐ รูป/คน รวมทั้งสิ้น ๔๑๐ รูป/คน

๒. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย ๑) พ่อค้า-แม่ค้า ๒) พระภิกษุ-
 สามเณร วัดพระธาตุพนม ๓) มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และ ๔) นิสิตที่สนใจเข้าร่วมพัฒนา รวมทั้งสิ้น ๔๑๐ รูป/
 คน โดยการใช้การสุ่มอย่างง่าย (Sample Sampling) และผู้วิจัยใช้เกณฑ์ของการกำหนดขนาดกลุ่ม
 ตัวอย่างโดยใช้ตารางของ Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น ๙๕% การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้กลุ่ม
 ตัวอย่างจริง จำนวน ๒๒๒ รูป/คน เพื่อให้ผลการทดสอบคุณภาพของประเด็นข้อคำถามมีความ
 คลาดเคลื่อนน้อยที่สุด

ขั้นตอนที่ ๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการพัฒนาการศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้

๑. ประชากรที่ใช้ในการพัฒนาการวิจัยครั้งนี้ คือ พ่อค้า-แม่ค้า ที่ขาย
 ของบริเวณหน้าวัดพระธาตุพนม จำนวน ๑๘๐ ร้านค้า พระภิกษุ-สามเณร วัดพระธาตุพนม จำนวน ๑๕๐
 รูป มัคคุเทศก์ท้องถิ่น จำนวน ๑๐ คน และนิสิตที่สนใจเข้าร่วมพัฒนาความสามารถในการสื่อสาร จำนวน
 ๗๐ รูป/คน รวมทั้งสิ้น ๔๑๐ รูป/คน

๒. กลุ่มประชากรที่ใช้ในการพัฒนาการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย ๑)
 พ่อค้า-แม่ค้า ๒) พระภิกษุ-สามเณร วัดพระธาตุพนม ๓) มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และ ๔) นิสิตที่สนใจเข้าร่วม
 พัฒนาความสามารถในการสื่อสารสำหรับการท่องเที่ยว ในการทดลองหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ รวม
 จำนวนทั้งสิ้น ๖๐ รูป/คน โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ ๑ สุ่มอย่างง่ายจากการจับสลากของกลุ่มพ่อค้า-แม่ค้า จำนวน ๒๐ คน และสุ่ม
 อีกครั้งหนึ่งจากจำนวน ๒๐ คน เพื่อใช้เป็นกลุ่มทดลองหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ จำนวน ๑๐ คน

ขั้นตอนที่ ๒ สุ่มอย่างง่ายจากการจับสลากของกลุ่มพระภิกษุ-สามเณรวัดพระธาตุ
 พนม จำนวน ๒๐ รูป และสุ่มอีกครั้งหนึ่งจากจำนวน ๒๐ รูป เพื่อใช้เป็นกลุ่มทดลองหาความเชื่อมั่นของ
 เครื่องมือ จำนวน ๑๐ รูป

ขั้นตอนที่ ๓ มัคคุเทศก์ท้องถิ่น จำนวน ๑๐ คน และสุ่มอีกครั้งหนึ่งจากจำนวน ๕ คน เพื่อ
 ใช้เป็นกลุ่มทดลองหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ จำนวน ๕ คน

ขั้นตอนที่ ๔ สุ่มอย่างง่ายจากการจับสลากของกลุ่มนิสิตที่สนใจเข้าร่วมพัฒนา จำนวน ๑๐
 รูป/คน และสุ่มอีกครั้งหนึ่งจากจำนวน ๕ รูป/คน เพื่อใช้เป็นกลุ่มทดลองหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ
 จำนวน ๕ รูป/คน

๓. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการพัฒนาการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย ๑) พ่อค้า-แม่ค้า ๒) พระภิกษุ-สามเณร วัดพระธาตุพนม ๓) มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และ ๔) นิสิตที่สนใจเข้าร่วมพัฒนาความสามารถในการสื่อสาร ในการทดลองภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๖ ระหว่างเดือนมกราคม-มีนาคม ๒๕๖๗ รวมจำนวนทั้งสิ้น ๓๐ รูป/คน

๕.๒ ขอบเขตและวิธีการวิจัย

ผู้วิจัยได้แบ่งการสร้างเครื่องมือการศึกษาเรื่องการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสาร กิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ประกอบด้วยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ๔ ชุด คือ เครื่องมือชุดที่ ๑) แบบสอบถามรวบรวมความรู้ที่เกี่ยวข้องสำหรับนำมาพัฒนาหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ตามความต้องการในการพัฒนาความสามารถด้านภาษาอังกฤษสำหรับการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร เครื่องมือชุดที่ ๒) การพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร เครื่องมือชุดที่ ๓) สร้างแบบทดสอบวัดความสามารถในการฟังและพูดภาษาอังกฤษ ก่อนและหลังการฝึกอบรม ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการสร้างแบบประเมินก่อนและหลังการฝึกอบรม และเครื่องมือชุดที่ ๔) แบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนในบทที่ ๓

๕.๓ สรุปผลการวิจัย

จากการรวบรวมข้อมูลการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร สามารถสรุปผลการวิจัยได้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้ดังนี้

๕.๓.๑ ผลการวิเคราะห์การรวบรวมความรู้ที่เกี่ยวข้องสำหรับนำมาพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ตามความต้องการในการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตร โดยผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยมีผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแบบสอบถามฯ พบว่า ที่สร้างขึ้นมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง ๐.๖๐-๑.๐๐

๕.๓.๒ ผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ประสิทธิภาพของชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร E_o/E_b เท่ากับ ๘๑.๗๓/๘๓.๕๐

๕.๓.๓ ผลการประเมินผลการใช้ชุดความรู้และหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร กิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ผู้อบรมหลังการอบรม (\bar{X} = ๑๖.๒๗, S.D. = ๔.๐๕) สูงกว่าก่อนการอบรม (\bar{X} = ๒๐.๒๗, S.D. = ๓.๓๘) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๕.๓.๔ ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของผู้อบรมที่มีต่อการใช้ชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร มีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับพึงพอใจมาก (\bar{X} ๔.๔๕, S.D. ๐.๒๕)

๕.๔ อภิปรายผล

ผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

๑. การรวบรวมความรู้ที่เกี่ยวข้องสำหรับนำมาพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสาร กิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ตามความต้องการในการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตร โดยผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยมีผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแบบสอบถามฯ พบว่า ที่สร้างขึ้นมีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง ๐.๖๐-๑.๐๐ และพบว่า จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่ มีความต้องการมีความรู้เกี่ยวกับการตกทายและการแนะนำตัว จำนวน ๙๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๕๔ รองลงมา มีความต้องการมีความรู้เกี่ยวกับพระธาตุพนมกับพระธาตุบรีวาร จำนวน ๗๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๗๘ และความรู้เกี่ยวกับการสอบถามและบอกเส้นทางสถานที่ท่องเที่ยวบริเวณธาตุพนม จำนวน ๓๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๐๐ นอกจากนี้ ยังสอบถามความคิดเห็นระดับความต้องการในการพัฒนาความสามารถด้านการฟัง-การพูดภาษาอังกฤษตามหัวข้อต่าง ๆ พบว่า โดยรวมเห็นด้วยมาก (\bar{X} ๒.๗๒, S.D. ๙.๒๘) และความต้องการในการพัฒนาความสามารถด้านการฟัง-การพูดภาษาอังกฤษ โดยรวมเห็นด้วยมาก (\bar{X} ๒.๕๙, S.D. ๙.๔๑)

๒. ประสิทธิภาพการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร กิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ประสิทธิภาพของชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร E_0/E_1 เท่ากับ ๘๑.๗๓/๘๓.๕๐ สูงกว่าเกณฑ์ ๘๐/๘๐ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าชุดความรู้และหลักสูตรฯ ช่วยให้ผู้อบรมมีความสามารถในด้านการฟัง-การพูดภาษาอังกฤษ ทำให้ผู้อบรมได้รับความรู้จากการทำชุดความรู้และหลักสูตรฯ และผู้อบรมสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการสื่อสารกับชาวต่างชาติ และเกิดการเรียนรู้ความเข้าใจ เนื้อหาที่มีความเหมาะสมกับพื้นฐานความรู้และความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้อบรม การจำและนำไปใช้ได้ อีกทั้ง

ชุดความรู้และหลักสูตรฯ เป็นนวัตกรรมที่ใช้จัดกิจกรรมการอบรมที่เน้นให้ผู้อบรมมีส่วนร่วมในกิจกรรม พร้อมส่งเสริมให้ได้พัฒนาความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษทั้งการฟัง-การพูดภาษาอังกฤษประกอบกับ ชุดความรู้และหลักสูตรฯ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นนั้นมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ ชุดความรู้และหลักสูตรมีคู่มือการใช้ ชุดความรู้และหลักสูตรฯ มี ๒ ตอน ตอนที่ ๑ คำชี้แจงวิธีการจัดการเรียนรู้ ตอนที่ ๒ การดำเนินกิจกรรม การอบรม ซึ่งเชื่อมโยงทั้งเนื้อหา กิจกรรมการอบรม และการประเมินผลที่สอดคล้องกับจุดประสงค์ ตลอดจนการสร้างกิจกรรมการอบรมจะส่งผลต่อการพัฒนาการอบรมที่เป็นไปสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ³⁶นาถฤทัย ทองจันทร์ (๒๕๖๐: หน้า ง) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาบทเรียนสร้างเสริมความสามารถด้านการฟัง-พูด ภาษาอังกฤษเพื่อการโรงแรม สำหรับนักศึกษา สาขาวิชาการโรงแรม วิทยาลัยอาชีวศึกษานครปฐม ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพของบทเรียนสร้างเสริมความสามารถด้านการฟัง-พูดภาษาอังกฤษเพื่อการโรงแรม มีค่าเท่ากับ ๘๐.๓๘/๗๙.๘๖ ซึ่งมีสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ ๗๕/๗๕ ถือว่ามีประสิทธิภาพอยู่ใน ระดับดีมาก

๓. ผลการประเมินความสามารถด้านการฟังและการพูดภาษาอังกฤษในการใช้ชุดความรู้และหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบิหาร ผู้ อบรมหลังการอบรม (\bar{X} = ๑๖.๒๗, S.D. = ๔.๐๕) สูงกว่าก่อนการอบรม (\bar{X} = ๒๐.๒๗, S.D. = ๓.๓๘) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าชุดความรู้และหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น ดำเนินการวิจัยและพัฒนาอย่างเป็นระบบ มีกระบวนการ ขั้นตอนที่สัมพันธ์และสอดคล้องกันโดยบูรณา การแนวคิดการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตร วิเคราะห์และสังเคราะห์ออกมาเป็นหลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหา กระบวนการอบรม การสอนและการวัดผลประเมินผล และการสังเคราะห์การจัดกิจกรรมการ ฝึกอบรม แล้วจึงนำมาสาระสำคัญต่าง ๆ มาจัดทำเอกสารเป็นรูปเล่มฉบับร่าง จัดทำเอกสารประกอบ หลักสูตรการฝึกอบรม ทาการตรวจหาคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ

นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลโดยจัดกิจกรรมด้วยการฝึกทักษะกระทำ ซ้ำๆ บ่อยๆ อย่างถูกวิธี เพื่อให้เกิดความถูกต้องและแม่นยำ เสริมแรงด้วยวาจา สร้างแรงจูงใจให้ผู้อบรม ได้รับความรู้ที่เป็นประโยชน์และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันเพื่อให้เป็นไปตามจุดประสงค์

³⁶ นาถฤทัย ทองจันทร์, การพัฒนาบทเรียนสร้างเสริมความสามารถด้านการฟัง-พูด ภาษาอังกฤษเพื่อการ โรงแรม สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการโรงแรม วิทยาลัยอาชีวศึกษานครปฐม, บัณฑิตวิทยาลัย, (มหาวิทยาลัยศิลปากร , ๒๕๖๐), หน้า ง.

ชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบิรวาร เน้นด้านทักษะ การฟัง การพูดภาษาอังกฤษ ให้ผู้อบรมเรียนรู้จากการปฏิบัติกิจกรรมแต่ละกิจกรรมมีสื่อ มีภาพประกอบ ให้ผู้อบรมทุกรูป/คนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม เช่น การฝึกสนทนา การทำแบบฝึกหัด การค้นหาคำตอบ ตลอดจนร่วมกิจกรรมอื่นๆ ซึ่งกิจกรรมในแต่ละชุดความรู้เป็นการส่งเสริมความรู้ ความคิดและสร้างบรรยากาศในการอบรมให้น่าสนใจอันจะช่วยให้ผู้อบรมประสบผลสำเร็จในการอบรม หลักการและแนวคิด ที่วิทยากรนำมาใช้คือ มุ่งเน้นให้ผู้อบรมได้แสดงออกและมีส่วนร่วมในกิจกรรม รูปแบบที่ส่งผลต่อการ เรียนรู้ ความพึงพอใจต่อชุดความรู้และหลักสูตรโดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับระดับความสามารถของผู้ อบรมโดยเริ่มจากการฟังไปสู่การพูด ทำซ้ำๆ หรือฝึกปฏิบัติบ่อยๆ ซึ่งได้ศึกษาเรื่องการพัฒนา ความสามารถทักษะการฟัง-พูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารโดยใช้สถานการณ์จำลอง สำหรับนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ ๕ การออกแบบกิจกรรมโดยใช้สถานการณ์จำลอง (Simulation) ได้ส่งผลให้ผู้เรียนมี ความสนใจและรู้สึกภูมิใจเมื่อสามารถร่วมกิจกรรมต่างๆ ได้ และประสบผลสำเร็จ³⁷ จูทามาต พิมพ์สินธ์. (๒๕๖๖, หน้า ๑๒๗) และสอดคล้องงานวิจัยของ³⁸ อธิชา กองไชย. (๒๕๖๔: หน้าบทคัดย่อ) ได้ทำการ วิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการฟังและพูดภาษาอังกฤษเพื่อการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสำหรับลูกเสียมัคคุเทศก์ตามแนวคิดการใช้บริบทเป็นฐานการเรียนรู้ร่วมกัน และ การเสริมต่อการเรียนรู้ พบว่า ความสามารถในการฟังและพูดภาษาอังกฤษ หลังอบรมสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ เท่ากับ ๘๑.๒๘ และความพึงพอใจของลูกเสียมัคคุเทศก์ต่อหลักสูตรฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๙$, S.D. = .๕๕) และสอดคล้องงานวิจัยของ³⁹ Wang Cheng-Jun ได้ทำการวิจัยเรื่อง การ ออกแบบกิจกรรมเพื่อการสื่อสารในวิชาภาษาอังกฤษ พบว่า นักศึกษาทั้งสองกลุ่มมีพัฒนาการแตกต่างกัน กลุ่มที่สอนโดยใช้กิจกรรมเพื่อการสื่อสารทำให้นักศึกษามีพัฒนาการด้านการสื่อสารสูงขึ้นอย่าง มี นัยสำคัญ

³⁷ จูทามาต พิมพ์สินธ์ และสุรกานต์ จังหาร, การพัฒนาความสามารถด้านการฟังและด้านการพูด ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารโดยใช้สถานการณ์จำลอง (Simulation) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕, รายงานการวิจัย, วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑(มกราคม-เมษายน), ๒๕๖๖, หน้า ๑๒๗.

³⁸ อธิชา กองไชย, การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการฟังและพูดภาษาอังกฤษ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสำหรับลูกเสียมัคคุเทศก์ตามแนวคิดการใช้บริบทเป็นฐานการเรียนรู้ร่วมกัน และการ เสริมต่อการเรียนรู้, บัณฑิตวิทยาลัย, (มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๖๔), หน้า บทคัดย่อ.

³⁹ Wang Cheng-Jun, *Designing Communicative Tasks for College English Courses*. Chongqing Normal University & Yangtze Normal University, (China, ๒๐๐๖), P. Abstract.

๔. ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของผู้อบรมที่มีต่อการใช้ชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสาร กิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร มีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับพึงพอใจมาก (\bar{X} ๔.๔๕, S.D. ๐.๒๕) (๑) ด้านชุดความรู้และหลักสูตร ผู้อบรมมีความพึงพอใจกับเนื้อหาที่มีความเหมาะสมกับพื้นฐานความรู้ของผู้อบรม จำนวนชั่วโมงที่เข้าอบรมในแต่ละครั้งมีความเหมาะสม และมีเนื้อหาที่มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของอบรม (๒) ด้านวิทยากร ผู้อบรมมีความพึงพอใจกับอาจารย์ วิทยากรมีวิธีการที่หลากหลายการอบรม มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ในเนื้อหา และให้ผู้อบรมมีส่วนร่วมในกิจกรรม (๓) ด้านการจัดอบรม ผู้อบรมมีความพึงพอใจกับกิจกรรมการอบรมช่วยให้ผู้อบรมเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการอบรมส่งเสริมให้ผู้อบรมได้พัฒนาความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษทั้งการฟัง-การพูดภาษาอังกฤษ (๔) ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ ผู้อบรมมีความพึงพอใจกับสื่อและแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องอบรมทำให้เรียนอย่างสนุกสนาน ได้รับความสนใจ กระตุ้นให้เกิด การสนใจในเรื่องราวที่ต้องศึกษา และสถานการณ์จริง สถานการณ์จำลอง ทำให้เห็นคุณค่าและประโยชน์ ของภาษาอังกฤษ (๕) ด้านการวัดและประเมินผล ผู้อบรมมีความพึงพอใจกับวิธีการวัดและประเมินผลที่ สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดให้ผู้อบรม มีการเฉลยหรือแนะแนวทางของคำตอบเพื่อให้ทราบผล การเรียนรู้ และสอดคล้องกับจุดประสงค์และกิจกรรมการอบรม ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ⁴⁰วิชชดา ขำประถม และคณะ.(๒๕๖๕: หน้า ๑๐๔-๑๑๖) ได้ทำวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรภาษาอังกฤษเพื่อการ สื่อสารนานาชาติด้วยการจัดการเรียนรู้ในการฟังและอ่านสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่าความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตรอยู่ในระดับมากที่สุด โดยคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๙ และ สอดคล้องกับงานวิจัยของ⁴¹สุธินี รัตนศรี.(๒๕๕๙: หน้า ค) ได้ทำวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตร ภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นฐานสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า นักเรียนที่ เรียนด้วยหลักสูตรภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอน ปลาย มีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (\bar{X} = ๔.๘๔, S.D. = ๐.๒๖)

⁴⁰ วิชชดา ขำประถมและชนสิทธิ์ ลิทธิ์สูงเนิน, การพัฒนาหลักสูตรภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารนานาชาติ ด้วยการจัดการเรียนรู้ในการฟังและอ่านสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย, Academic Journal of Phetchaburi University, ๑๒(September-December) ๑๐๔-๑๑๖ (๒๐๒๒) Vol. ๑๒, No.๓

⁴¹ สุธินี รัตนศรี, การพัฒนาหลักสูตรภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นฐานสำหรับนักเรียน มัธยมศึกษาตอนปลาย, บัณฑิตวิทยาลัย, (มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๙), หน้า ค.

๕.๕ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจากผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัย เห็นว่ามีประเด็นที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้ สามารถนำชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารและกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวารไปใช้ดำเนินการฝึกอบรมผู้ที่สนใจให้มีความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษกับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้ และยังเป็นแนวทางให้แก่พ่อค้า แม่ค้า พระภิกษุ สามเณร มัคคุเทศก์และชุมชน หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวนำไปพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรเพื่อการสื่อสารและกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการสื่อสารภาษาอังกฤษให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้นในการนำไปใช้ประโยชน์ ประกอบด้วย

๑. **ด้านวิชาการ** ได้ข้อมูลสนเทศเกี่ยวกับการพัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารและกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร

๒. **ด้านนโยบาย** ได้พัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวารเพื่อรองรับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก และได้พัฒนาชุดความรู้และหลักสูตรท้องถิ่นใช้ในการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเสริมในมหาวิทยาลัย และโรงเรียนในเขตพื้นที่เป้าหมาย

๓. **ด้านสังคมและชุมชน** ได้ชุดความรู้ และหลักสูตรเพื่อการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร ได้และประเมินผลการใช้ชุดความรู้และหลักสูตรการสื่อสารกิจกรรมการท่องเที่ยวพระธาตุพนมและพระธาตุบรีวาร และได้มีการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการการท่องเที่ยวโดยชุมชน พระภิกษุ-สามเณร มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และผู้ที่สนใจ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมรองรับพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก

๕.๖ ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

๑) มีการนำเสนอผลการศึกษาในงานประชุมวิชาการ หรือตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิจัยลงในวารสารวิชาการ TCI ๑ หรือ TCI ๒

๒) มอบรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในพื้นที่และส่วนกลาง และมอบให้กรรมการและเลขานุการผู้ดำเนินการประกอบการนำเสนอให้พระธาตุพนมขึ้นบัญชีเป็นมรดกโลก (World Heritage) เพื่อเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบการพัฒนาชุมชนรอบบริเวณให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์พระธาตุพนม

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

๑.๑ ข้อมูลวิทยุภูมิ

๑.๑.๑ หนังสือ

ฉวีงาม มาเจริญ และคณะ. **จอมเจดีย์**. กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์.

กรมศิลปากร. ๒๕๔๓.

ชวลิต ชูกำแพง. **การประเมินการเรียนรู้**. มหาสารคาม : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย, มหาสารคาม,

๒๕๕๐.

จันทร์เพ็ญ ภูโสภากา. **จิตวิทยาและการแนะแนวสำหรับครู**. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยราชภัฏ

มหาสารคาม, ๒๕๕๙.

พรพิไล เลิศวิชา. **โรงเรียนอนุบาล ตามแนวคิด Brain-based learning**. กรุงเทพฯ : สำนักงาน

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๕๔.

พระครูพนมมณครคณาจารย์. **ประวัติพระธาตุพนม**. พิมพ์ในโอกาสสมโภชฉัตรพระธาตุพนม

จังหวัดนครพนม. ๒๕๑๑.

พระธรรมราชาอนุวัตร (แก้ว อุทุมมาลา). **อุรังคนิทาน ตำนานพระธาตุพนม(พิสดาร)**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐,

กรุงเทพฯ : นีลนารากการพิมพ์. ๒๕๓๗.

บุญชม ศรีสะอาด. **วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ. ๒๕๕๖.

มนสิข สิริสมบุญ. **การพัฒนาหลักสูตร มโนทัศน์และการประยุกต์ใช้**. พิมพ์ครั้งที่ ๒,

พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓.

วารินทร์ แก้วอุไร. **การวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรและการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑, พิษณุโลก: สำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๖๕.

สมคิด จิระทัศนกุล. **วัด : พุทธศาสนสถาปัตยกรรมไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย

ธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.

แสงระวี ดอนแก้วบัว. **ภาษาศาสตร์สำหรับครูสอนภาษาอังกฤษ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑ : สำนักพิมพ์แห่ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

๑.๑.๒ รายงานการวิจัย

เฉลิมวุฒิ เกษตรสมบูรณ์. การพัฒนาชุดความรู้เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการจัดการสวนสัตว์
สงขลาเป็นแหล่งเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. ดุษฎีนิพนธ์ ปร.ด. สงขลา:
มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๖๒.

นรินทร์ เจตธำรง และคณะ. ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสำหรับผู้ให้บริการสนับสนุนการ
ท่องเที่ยว จังหวัดบุรีรัมย์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. ๒๕๕๗.

นาถุทัย ทองจันทร์. การพัฒนาบทเรียนสร้างเสริมความสามารถด้านการฟัง-พูด ภาษาอังกฤษ
เพื่อการโรงแรม สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการโรงแรม วิทยาลัยอาชีวศึกษานครปฐม.
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๖๐.

รสิกา อังกูร. ความพร้อมของวัดในเขตกรุงเทพมหานครเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา
โดยผ่านการนาชมศิลปวัฒนธรรม, รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและพัฒนา,
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๔.

สุธินี รัตนศรี. การพัฒนาหลักสูตรภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นฐานสำหรับ
นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
๒๕๕๘.

อารีย์ ปรีดีกุล. การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนทักษะการฟัง-พูดภาษาอังกฤษ ตาม หลักการ
สอนภาษาเพื่อการสื่อสารและการเรียนรู้ โดยใช้สมองเป็นฐานเพื่อเสริมสร้าง
ความสามารถในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารของนักศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏ:
มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๔.

อิชยา กองไชย. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการฟังและพูด
ภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสำหรับลูกเสียมัคคุเทศก์ตามแนวคิดการใช้
บริบทเป็นฐานการเรียนรู้ร่วมกัน และการเสริมต่อการเรียนรู้. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. ๒๕๖๔.

๑.๑.๓ วารสาร

จดหมายเหตุการณ์บูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๒๒.

ชัยยงค์ พรหมวงศ์. การทดสอบประสิทธิภาพสื่อหรือชุดการสอน. วารสารศิลปากร ศึกษาศาสตร์
วิจัย, ๕(๑), ๒๕๕๖, ๗-๒๐.

๑.๑.๓ ออนไลน์

Association of Southeast Asian Nations. (๒๐๐๗). The Charter of the Association of Southeast Asian Nations, (ออนไลน์), Retrieved from <http://www.asean.org/archive/publications/ASEAN-Charter.pdf> [๒๕ พ.ย. ๒๕๖๕].

๑.๑.๔ สัมภาษณ์

นางจิราพร เจริญนาม, ประชาชนผู้ชุมนุม, สัมภาษณ์, ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๖๖.
 พระครูสีลาภิวัดน์, รองเจ้าอาวาสวัดพระธาตุเรณูนคร, สัมภาษณ์, ๒๓ เมษายน ๒๕๖๖.
 พระครูวิชิตวรเขต, เจ้าอาวาสวัดพระธาตุศรีคณา, สัมภาษณ์, ๒๙ เมษายน ๒๕๖๖.
 พระครูสุนทรชยาภิวัดน์, เจ้าอาวาสวัดพระธาตุมหาชัย, สัมภาษณ์, ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๖๖.
 พระมหาสมัคกร วรปุณโณ, เจ้าอาวาสวัดธาตุประสิทธิ์, สัมภาษณ์, ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๖๖.
 พระครูบริหารบรมธาตุ, เจ้าอาวาสวัดพระธาตุท่าอุเทน, สัมภาษณ์, ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

๒. ภาษาอังกฤษ

๒.๒ Secondary Sources;

๒.๒.๑ Book

Oller, J. W. *Language Test at School : A Pragmatic Approach*. London : Longman. ๑๙๗๙.
 Valette, R. & Disick, R. *Modern Language Testing*. New York : Harcourt Brace Jovanovich Inc., ๑๙๙๗.
 Vroom V. H., *Work and motivation*. New York : Wiley, ๑๙๖๔.
 Wang Cheng-Jun, *Designing Communicative Tasks for College English Courses*. Chongqing Normal University & Yangtze Normal University. China ๒๐๐๖.
 Weir, C. J. *Understanding and developing language tests*. Hemel Hempstead : Prentice Hall, ๑๙๙๓.